ŠVIETIMO MINISTERIJOS KNYGŲ LEIDIMO KOMISIJOS LEIDINYS
149 NR.

MYKOLAS BIRŽIŠKA

RINKTINIAI MŪSŲ SENOVĖS RAŠTAI

MEDŽIAGA LIETUVIŲ RAŠTIJOS MOKSLUI AUKŠTESNIOSIOSE MOKYKLOSE

KAUNAS . . . . . 1927 M.

SPAUDĖ AKCINĖ „RYTO“ BENDROVĖ KLAIPĖDOJE

Prakalba.

Šiuo savo raštu noriu mokykloms patiekti kiek medžiagos mūsų raštų istorijos mokslui; kitos tautos tokius raštų rinkinius vadina chrestomatijomis, išrašais (wypisy) ir tt. Šiuo tarpu teduodu lyg šitokių išrašų I-sios dalies 2-jį skyrių — tuos raštus, kurie pasirodė lietuvių kalba XVI-ajame, XVII-ajame ir XVIII-ajame amžiuje, išskyrus Duonelaičio raštus, kurie mano yra mokykloms dar Vilniuje išleisti, nelyginant „Išrašų" I-sios dalies 3-sis skyrius. Tos pat dalies 1-sis skyrius, kuriame turės būti ištraukų iš mūsų raštų, pasirodžiusių gudų, lotynų arba lenkų kalbomis ne vėliau kaip XVIII a., šiuo tarpu mano dar negreit begali būt paruoštas. 2-jį skyrių iškėliau pirmon galvon, norėdamas užkišti mūsų literatūros dėstymo spragą, kuriai paskirti savo darbą retas tepasiims, pasirinkęs ką kita; tą darbą ruošiau 1926-aisiais metais liuosu nuo gimnazijos, universiteto ir visuomeninio darbo laiku, kai nuovargis neleido ko giliau ir laisviau beparūpinti.

Savo raštą skiriu toms aukštesniųjų mokyklų klasėms, kuriose einama lietuvių literatūros istorija. Tekstus ir jųjų ištraukas parenku tokius, kurie padėtų moksleiviams orientuotis to ar kito amžiaus literatūroje, suprasti rašytojo kūrybą, jo ir jo visuomenės pažiūras, nuotaiką, būdą. Kalba, kaip tokia, yra man čia, palyginus su literatūriniu-istoriniu pradu, antraeilis dalykas, tiek tesvarbus, kiek jąja reiškiasi rašytojo individualumas, kiek ji yra kuriamoji jo individualybė. Tad jau rašyba bus net trečiaeilis dalykas. Taip suprasdamas literatūros mokslą mokykloje, stengiuos patiekti kuo įvairesnės ir kuo vaizdesnės medžiagos, kuri leistų mokytojui plačiau ir, sakyčiau, laisviau jąja klasėje verstis, tikslingiau ją taikinti mokinių privalumams ir palinkimams. Ne visa čia patiektoji medžiaga reikia klasėje išeiti, — tatai būtų visiškas pedagogo darbo nenusimanymas, — bet ji turi būt naudojama kuo įvairiau, ypačiai pritaikinant laboratorinį darbo būdą. Raštai, pav. Šventraščio vertimai, kurie kalbininkams turi didelės svarbos, bet kūrybiniu atžvilgiu silpniau iškelia rašytojo savybes, mano sąmoningai yra nustumiami į antrąją vietą. Kas kita giesmių vertimai.

Toliau, tekstuose stengiuosi išlaikyti tik bendrąsias senosios gadynės ar rašytojo kalbos savybes, kiek to, mano nusimanymu, reikėtų gadynės ir rašytojo savumui suprasti ir pajusti, bet sekti dar rašto tarmė, dažniausiai ne visiškai paties rašytojo išlaikyta, manau, būtų tik bereikalingas literatūros mokslo apsunkinimas, bent šiuo tarpu, kai tarmių mokslas dar per mažai yra ištyręs tuo atžvilgiu atskirus mūsų rašytojus. Mokinių dėmesys kreipti į tarmes daug sveikiau būtų, einant XIX-jo ir XX-jo a. rašytojus (Valančių, Baroną, Žemaitę, Krėvę), kurie duoda tam lankstesnės, neprislėgtos kalbinėmis praeities griuvenomis, ypačiai svetimybėmis, tad veikiau apčiuopamos, medžiagos.

Rašybą taip pat pritaikinu dabartinę, tad nerašau w, gh (=j), sz, cz ir tt., papildau nosines, kablelius ir šiaip ją išlyginu, kai kada šį tą pasilaikydamas pastaboje. Manau, kad keliolikos senųjų

spaudinių ir atskirų jųjų puslapių atvaizdų ganės mokinių akims įrodyti mūsų senovės raštus turėjus kitokią rašybą negu mūsų metu; gilintis į rašybos istoriją veikiau aukštosios negu aukštesniosios mokyklos turėtų būt darbas.

Atsižvelgęs į tai, jog mokykla moko įvairių tikybių, tautybių ir lyčių jaunuomenę, stengiuos vengti to, kas galėtų įnešti į klasę nerimtos ar šiaip netinkamos nuotaikos. Vis delto kai kuo man gal teko tam dėsniui nusidėti: senovinė mūsų raštija yra perdėm krikščioniška, tad kai kas gali mokiniui nekrikščioniui joje atrodyti keista, nesuprantama. Gal būt, kad ir šiaip būsiu kai ką įdėjęs mokyklos darbui netinkamą: prityrimas vėliau tai iškels ir vers ištaisyti kituose leidimuose, jei šis raštas bus jų užsitarnavęs.

Suprantama taip pat, jog šis rinkinys nėra išvengęs dar dviejų silpnybių: 1) jis duoda tiktai pačius senuosius raštus, tad kitas gali manyti mane tų raštų nagrinėjimą laikant svarbesniu dalyku už vėlesnių mūsų literatūros kūrinių pažinimą; 2) jis dar nėra paaiškintas vadovėlyje, tad gali iššaukti visokių abejonių ir nesusipratimų. Tačiau negaliu pasižadėti greitu laiku rinkinį baigti ir parašyti tinkamą vadovėlį, kad ir mano rinkinys jų verkte verkia.

Po tekstais mano duota gerokai prierašų, pastabų, kurios, mano nusimanymu, gali padėti tekstus suprasti arba duoti medžiagos klasėje kalbėtis, aiškintis kalbos ir nekalbos dalykus. Tuo betgi reikėtų verstis taupiau, atsargiau, kad mokiniai nebūtų nuo dalyko atbaidyti. Del mano pastabų patartina įsidėmėti, jog nesu kalbininkas, tad gali būt jose įsispraudusių paklaidų. Mokytojui čia liekti plati darbo dirva: braukti, taisyti, pridėti...

Kaune, 1927 m. vasario 2 d.

M. Biržiška.

A. Skaitymai ir sakymai.

I. Iš Mažvydo raštų.

1. 1547 m. katekizmas [Catechismusa prasty szadei, makslas skaitima raschta yr giesmes del krikszczianistes bei del berneliu iaunu nauiey sugulditas Karaliauczoi VIII. dena Meneses Sausia, Metu uszgimima Diewa M. D. XLVII. Soli Deo gloria. — Pabaigoje: Ischbruktas Karaliauczui per Jana Weinreichą].

1) Kunigump (lotynų kalba)[1]).

Į Didžiąją Lietuvos Kunigaikštiją.

Garsioji Lietuva, didžių vadų laiminga auklėtoja,
priimk nuolankiai šiuos Dievo įsakymus,
tad tavęs didžiojo teisėjo rūstis neprispaustų,
kai teiksi apyskaitą prieš Aukščiausiojo teismą.

Ganytojams ir bažnyčių Lietuvoje tarnautojams malonės ir ramybės!

Kai kurie[2]) Šventojo Rašto turėjimą uždaro perdaug ankštomis ribomis, baigdami jį vien kunigų luomu, liaudį tuo tarpu išskirdami. Jie skelbia, kad būtų šventenybės teršiamos, paslaptys valkiojamos ir tartum atidaromas didelis langas viešiems ir naminiams maištams, jei norėtum prileisti liaudį. Jie tad saugoja, kad kas nebūtų įvestas į apaštalų ir pranašų[3]) šventovę kalbąs paprasta kalba[4]). Bet tai yra nepakenčiama neteisybė. Šalinti žmones nuo bendrų šventų dalykų, kuriuose tačiau niekas negali nedalyvauti be sielos ir amžino gyvenimo žalos, ar gali būti, klausiu, kuris nedoresnis darbas! Kurios gi yra bendresnės šventenybės ir labiau reikalingos žmonėms, kaip dangiškasis mokslas! Nėsa tik šis vienas, lyg Dievu nešinas, visiems lygiai nustato ir nurodo tikrą amžinojo išganymo kelią.

Kadangi tiek prastiems žmonėms, tiek aukštesniesiems reikia dangiško mokslo, tai jis moko ir rodo, ko iš mūsų Dievas reikalauja, ką mes galime (Jam) suteikti, kurios priemonės įgyti amžinam išganymui ir t. t. Todel, jei šis mokslas neišskiria nė vieno, neteisėtai jis esti uždaromas į atskirą užtvarą. Vieša visų gerovė — amžinojo išganymo įgijimas. Kas gali tai užginti? O gi Dievas nori, kad visi būtų išganyti. Kodel ne tuo pačiu būdu laikomas visų bendra gerove raštas, kuris yra, kaip sakiau, to įgijimo ypatus įstatymas arba sąrašas? Del to prileiskite, Ponai, prastuolius ir prie tų šventenybių, kurios jiems tinka arba tikrai yra su jumis bendros. Aš nekalbu apie neaiškesnius tikybų ginčus, apie kuriuos tamsioji minia negali nė nuomonės ištarti, tačiau katekizmą ji privalo ir gali išmokti. Juk kiekvienam privalu,

[1]) Kun. J. Narjausko vertimas 1926 m. [2]) Protestanto priekaištas katalikams. [3]) Šventojo rašto. [4]) lingua vernacula.

jo ir jo sąžinės gerovei, sugebėti savo tikėjimo išpažinimą išreikšti, pavojuose, sielvartuose, mirties kovoje teisingai ir tikrai ramintis, taip pat Išganytoju Kristum pasitikint pakilti. Todel Bažnyčios pradžioje niekas nebuvo prileidžiamas prie Viešpaties vakarienės — komunijos, niekas — prie laikymo per krikštą kūdikio, niekas nebuvo moteryste jungiamas, kurs negalėjo tinkamai išlaikyti iš katekizmo tikėjimo išpažinimą.

Jūs, Ganytojai, turite pareigą mažiau išlavintiems žmonėms dėstyti šį vaikišką mokslą[1]), pramintą senovėje katekizmu, jį pakartoti ir ilgainiui įspausti, kad bent šiais krikščioniškojo tikėjimo diegais prisipildytų nemokančiųjų širdys. Nėsa jums yra pavesta vyriausiojo ganytojo Kristaus ši minia ganyti, mums — rūpintis ja ir saugoti ji; jūs jam pasiteisinimą duosite iš to, ką gavote ir išaikvojote, ir iš jūsų tikėjimo bei uolumo; to maža, jų sielų reikalaus iš jūsų rankų.

Apsvarstykite, meldžiamieji, koks pasibaisėtinas daiktas yra Dievo nepažinimas, koks čia yra sielų maras — stabmeldybė[2]), koks didelis Velino pašėlimas, belakstančio ir bekeliančio kas kartą naujų prajovų stabams gerbti ir biaurių nuomonių. Čia, ne be didelės širdperšos, tenka man minėti, kaip mūsų giminė, sulyginti su kitomis tautomis, yra nemokyta ir storžieviška, neturinti jokio pamaldumo nei krikščionių tikėjimo. Kaip maža rastumei žmonių tarpe, kurie, nesakau jau, kad mokėtų kaip reikia visą katekizmo mokslą, bet kad galėtų sukalbėti pirmąjį Viešpaties maldos skiemenį[3]). To negana, daugelis net ir dabar, kas baisiau yra klausyti, viešai prisilaiko stabmeldybės[4]) ir ją skelbia: vieni gerbia medžius, kiti upes, kiti kirmėles, kiti ką kita, teikdami dieviškos pagarbos. Yra tokių, kurie daro įžadų Perkūnui; kai kurių yra garbinamas del javų[5]) Laukosargas[6]) ir del gyvulių[7]) — Žemėpatis. Kas nedoriems darbams yra palinkęs, laiko sau dievais aitvarus ir kaukus. O kokia Dievo rūstybė pakyla prieš tuos negerumus, nedaugelis rūpinasi, kai tuo tarpu dieviškasis Paulius lygiai nusikaltusius skelbia tuos, kurie nesipriešindami sutinka, ir net tuos, kuriems įrodomi aiškūs prasikaltimai.

Todel visų pirma jus, Ganytojai, įspėju ir skatinu, kad pagaliau atsimintumėte[8]) savo pareigas ir veikimą ir kad galvotumėte, jog jūs paėmėte tieko sielų reikalus ir rūpesti, ir jums paskutinio teismo metu teks už kiekvieną didelė atsakomybės virtinė. Čia nebus jokio kaltės nukėlimo, jokio nežinojimu atsišnekėjimo. Žmonės jums suteikė ramybę, kad bažnyčios darbus veiktumėte[9]), ir jums reiks pranešti dangaus vyresnybei, kokiu tikėjimu ir kokiu uolumu tai vykdėte. O tai kad sąžiningai ir drąsiai padaryti galėtumėte, į ten palenkite savo dvasią, į ten tegu pasvyra visas rūpestingumas, kad katekizmo mokslas neliktų žmonėms nežinomas.

Iš pradžių tegu žmonės sužino iš dekalogo[10]), ko iš mūsų Dievas reikalauja, ir priešingai, ką mes sugebame, tad išmokime nepasitikėti savo jėgomis ir kad nėra nė vieno mirtingojo, kuris galėtų pilną paklusnybę įvykinti, kokios įstatymas reikalauja. Šiuo būdu aiškina Psalmius: „Nepateisinamas yra tavo akyvaizdoje nė vienas gyvasis“; taip pat tai: „Prakeiktas, kuris nebus patvarus visame tame, kas yra parašyta įstatyme (tuo tikslu), kad tai padarytų“.

Paskui, kai šiuo būdu yra aišku, kad Dievo įstatymo nevykdą yra baudžiami,

[1]) puerilem doctrinam. [2]) idolatria. [3]) syllabam. [4]) manifestam idolatriam exercent.

[5]) ob rem frumentariam. [6]) M. mini tas pat „velnuvas, deivas“ ir knygelių byloje: kaukus, lauksargius, žemėpačius, aitvarus. [7]) XVI—XVII a. mūsų raštų kalba gyvuliams pritaiko: pekų. [8]) XVI—XVIII a. raštų kalba: atsimintumbite. [9]) veiktumbite. [10]) iš Dešimties Dievo įsakymų.

būtinai išvesti teks, kad arba visi bus pasmerkti amžina mirtimi, arba jiems reiks ieškoti pagalbos, kurios Evangelijos mokslas žada, nes prie amžinojo Tėvo gailestingumo reikia bėgti, vienu mūsų Išganytoju Kristum pasitikint. Jisai gi visus, kurie tik juo pasitiki, atperka nuo įstatymo rūstybės, nuo Dievo pykčio, nuo amžinosios mirties pasmerkimo, ir tai dovanai, be jokios nei pirmesnių nei paskesnių darbų sąlygos ir vertingumo. Pagaliau, reikia skelbti taip pat ir tai, kad Dievas iš tų, kurie tikisi būti atpirkti dovanai viena Kristaus geradarybe, reikalauja tikėjimo ir apgailos vaisiaus. Ne del to taip daro, kad darbai prisidėtų kiek mums išteisinti, bet kad jie gerai lemia, ne amžinojo gyvenimo išganymą (įvykstantį dovanai vieno Kristaus nuopelnu) užtarnaudami, bet sušvelninimą laikinųjų bausmių ir kai kurias kitas dovanas tiek čia, tiek būsimajame gyvenime.

Šitai moko trumpai katekizmas, kurio jau neapdirbtą ir trumpą pavyzdį jums, gerbiamieji Ganytojai ir mokytojai[1]), ir tai mūsų lietuvių kalba, duodu, pasiryžęs pateikti, Dievui norint, greitu laiku ką gausiau ir geriau, jei pirmiau pastebėsiu jūsų man atsidėjimo ir palankumo šiame mažame (pavyzdy). Likite sveiki.

2) Knygelės pačias[2]) byla lietuvinikump ir žemaičiump[3]).

Braliai, seserys imkit mani ir skaitykit,
ir tatai skaitydami permanykit:
maksla šito tėvai jūsų trakšdava turėti,
ale to negalėja nė vienu[4]) būdu gauti.
Regėti to narėjo sava akimis,
taip ir išgirsti sava ausimis.
Jau nū ka[5]) tėvai niekada neregėja,
nū šitai vis jūsump atėja.
Veizdėkit ir dabakitėsi žmanes visas:
šitai eit jūsump žadis dangaus karalystas.
Malaniai ir su džiaugsmu tą žadį priimkit,
a[6]) jūsų hukiusu[7]) šeimyną makykit.
Sūnūs, dukterys jūsų tur tatai makėti,
visa širdy[8]) tur tą Dieva žadį mylėti.
Jei braliai, seserys tuos žadžius nepapeiksit,
Dievą tėvą ir sūnų sau mielu padarysit
ir pašlavinti[9]) pa akimis Dieva būsit;
visosu daiktosu palaimį[10]) turėsit,
šitų makslų[11]) Dieva tikrai pažįsit
ir dangaus karalystasp prisiartinsit.
Neužtrukit, braliai, seserys, manęs [skaityti,
jei pagal valės Dieva narit gyventi.
Jei kas šventą giesmę nar giedati,
mane po[12]) akimis sava tur turėti.
Dieną ir naktį prieg savęs mane laikykit
ir niekada manęs nuog jūsų neatmeskit.
Jei kursai mane nuog savęs atmes,
tasai nė viena pažitka[13]) manip negaus.
Aš sakau, jog taksai visada tur kliedėti[14])
ir apie sveikatą sava netur nieka žinati.
Kursai nenarėtų to maksla žinati ir makėti,
tasai amžinasu tamsybėsu tur būti.
Tadrin[15]), jūs žmanes, manęsp prisi- [artinkit
ir pagal ta šventa maksla gyvenkit.
Tamsybes senąsias nuog jūsų šalin at- [varysit,
sūnus, dukteris nuog jūsų išgelbėsit,
jei tą mažą krikščianių makslą makėsit

[1]) ludimagistri. [2]) Mažvydas linkęs yra *o* versti *a*, bet nekartą ir pasvyruoja, rašydamas „žmagus“ ir „žmogus“, „ja“ (kilmin.) ir „jo“. [3]) Žemaičiai čia bene plačiau (prūsiškai) bus suprasti negu mūsų metu, Mažvydo turbūt pritaikomi visai Didžiajai Lietuvai, o lietuvninkai — Mažajai Lietuvai. [4]) Jokiu. [5]) M. ir galininką dažnai be nosinės rašo, ir neigiamąji veiksmažodį su galininku ir su kilmininku vartoja, tad ir čia linksnis nėra aiškus: „ka“ (ko) ar „ką“. [6]) Slavų *a* = čia mūsų *o*. [7]) ūkiuose. [8]) širdimi. [9]) Slav. slava — garbė, šlovė; pašlavinti (pašlovinti) — palaiminti. [10]) palaimą, laimę. [11]) Daugiskaitos kilmininkas. [12]) Aukščiau: pa. [13]) Lenk. požytek — nauda. [14]) M. rašo, gal žemaičiuodamas, „kleidėti“ — klaidžioti. [15]) Todel, taigi.

ir pagal jo jūs patys save rėdysit.
Kaukus, žemėpačius ir lauksargius[1]) pa-
[meskit,
visas velnuvas, deives apleiskit.
Tos deivės negal jums nieka gera duoti,
bet tur visus amžinai prapuldinti.

Sveikatą, visus daiktus nuog to Dieva
[turit,
kurio prisakymus čia manip regit.
Tasai Dievas dangų, žemę žadžiu vienu
[sutvėrė,
šitu būdu žmanes ir visus daiktus padarė.
Tasai kažnam žmagui vienas gal padėti,
sveikatą ir palaimį tasai gal priduoti;
tasai Dievs visas žmanes nar didei mylėti,
dangaus karalystę davanai nar davanati.
Aitvars[2]) ir deivės to negal padaryti,
bet ing peklas ugnį veikiaus gal įstumti.

Pameskit tas deives, Dievap didžiap
[pristakit,
šitą makslą visi liksmai[3]) priimkit.
Tasai makslas tur teisiai[4]) jus išmakyti,
kaip Dievą turit pažinti, priegtam ir
[garbinti.
Tasai makslas roda tikrą kelią Dieva
[sūnausp,
mūsų Išganytajap Jėzausp Christausp.
Šitą sūnų ir tėvą tikrai pažįsit,
jei tą makslą gerai makėsit ir permanysit.
Be šito maksla žmanes regit kleidenčias
ir deivių šimtą (jei tatai nemaž) turinčias.

Aš žinau, ir tatai drįsu čia sakyti,
jag šimty žmanių viena negalėčia atrasti,
kursai vieną žadį Dieva prisakyma
[makėtų
ir pateriaus[5]) ben du[6]) žadžiu atmintų.

Jei klausi žmagų: „Biau[7]) maki paterį
[bilati?
Prisakymus Dieva biau galėtu[8]) atminti?
Vieras krikščianių straipsčius[9]) ar gali
[skaityti?
Apie dūšias išganymą biau gali ką žinati?“
Zatagamis[10]) tau žmagus tur atsakyti,
jag geresnei atmen arti nent paterį bilati:
„Dieva prisakymų bylą aš niekada ne-
[girdėjau,
nei straipsčių vieras krikščianių skaičiau;
bažnyčia[11]) nuog dešimties metų nebuvau,
tektai[12]) su burtinike ant burtas veizdė-
[davau;
begeresny su šventa burtinike gaidį
[valgyti
neig bažnyčio šaukimą žekų[13]) klausyti“.

Ach, panai, klausykit ir permanykit,
balsus tuos jūsų žmanių išgirskit:
tų dūšias Dievs nuog jūsų narės turėti,
kurias jums ing rankas davė[14]) rėdyti.
Hei viešpatys visaki, ant žmanių susi-
[milkit,
kunigump, žekump žmanes tremkit,
kiek nedėlias[15]) bažnyčian vaikščiati
[prisakykit,
kunigus, idant makytų žmanes, raginkit,
plebanus[16]), kunigus vienu balsu prašykit,
idant ta maksla[17]) neslėptų, didei melskit!
Jei kunigai tigėtų[18]) tą makslą patys
[sakyti,
jūs galėsit hukiusu žmanes makinti,
bet kunigų yra urėdas[19]) žmanes makinti[20]),
bo[21]) ant to visi yra apskirti.

---

[1]) Valančiaus žodžiais, iš senovės užsilikę „niektikėjimai“ — naudingos ir kenksmingos žmogui dievybės (deivės, dievai), krikščioniui virtusios „velnuvomis“. [2]) Kas mūsų kaime tebepasakojama apie aitvarus, kaukus ir kitas „deives“? [3]) linksmai. [4]) Bene žem. vietoj „tiesiai“. [5]) Lenk. pacierz iš lot. Pater (noster) — poterius. [6]) M. rašo „bendu“, kas Becenbergerio klaidingai išvedama nuo „bendas — nuetzlich“.

[7]) Begu, baũ. [8]) galėtum? [9]) straipsnius. [10]) Zatagu, zotaga — greit. [11]) bažnyčioj. [12]) tiktai (žem. tektai?). [13]) Lenk. żak — mokinys; žekai (žekeliai) viduramžy ir vėliau patarnaudavo ir giedojo bažnyčioj. [14]) M. rašo: dewe — žemait. [15]) kas nedėlią, kiekvieną nedėlią, sekmadienį. [16]) Lenk. pleban — klebonas. [17]) Gal čia bus galininkas. [18]) tingėtų. [19]) Slav. uriad (urząd) — tarnyba, pareiga. [20]) M. čia rašo: makiti, bet dažniausiai: makinti, tad greičiausia bus čia „n“ apleista netyčioms, o ne „mokyti“. [21]) Lenk. bo — nes. Iš to dzūkų: bà (nès).

O jūs, kunigai, pagal jūsų seną urėdą makykit žmanes: tatai visas[1]) paklida. Šitai turit trumpą makslą krikščianystės pagal senąsias bažnyčias.
Skaitykit ir duokit ing rankas kiek vaika[2]), kaip žemaičia, taip ir lietuvinika.
Raginkit žmanes to trumpa maksla iš-
[makti,
be kurio platesnis makslas negal stavėti.
Jei to trumpa maksla makyti užtruksit,
aveles jūsų amžinai pražudysit.
To del kunigai ant avelių susimilkitėsi,
aštra suda[3]) ir narsa Dieva bijakitėsi;
Begeresny čia Dieva žadžių žmanes
[makinti,
nent aštrą sudą alba[4]) narsą Dieva turėti.
Delto rankasn[5]) šitą makslą trumpą
[imkit
ir aveles jūsų tuo mažu Dieva makslu
[penėkit.
Priegtam platesnia maksla kiek dienas
[laukit
ir ilgai Dieva valio ant svieta gyvenkit.
Dieva žadžia karštai dieną ir naktį
[ieškakit[6])
a mana darbą už ger priimkit.

3) **Pigus ir trumpas mokslas skaityti ir rašyti.** Po lotyniškųjų ketureilių „Ad magnum ducatum Lituaniae" (Didžiajai Lietuvos kunigaikštijai) prakalbos tąja pat kalba į Lietuvos kunigus ir aukščiau paduotos „Pačios knygelės bylos", kuri eilėmis kartoja anos prakalbos mintis, eina trumpas elementorius, kuris baigiasi pastaba: „Išmintingas mokytojas (makitos) bernelio daugiu silabizatūros teneapsunkin, bet skaityti tur juo veikiaus makyti". Kreipiamasi į mokinius:

„Sūneliai, makykitėsi, veikiaus nepateikit, pateikaudami Dieva labia[7]) neteksit".

[1]) M. šiaip derina: vard. ir galin. žmanes visas (ne: visi ir ne: visus). [2]) kiekvieno vaiko. [3]) Slav. sudas — teismas. [4]) Lenk. albo — arba. [5]) Becenbergeris klaidingai ištaiso „rankasu". [6]) ieškokit (žem. yškokit, eiškokit). [7]) lobio.

4) **Katechismuso prasti žadžiai** del prastų žmanių, a didžiaus del sūnelių ir šeimynas hukinikų pradestyse[8]).

„Prastus žodžius" sudaro 5 dalys: 1) Dešimts Dievo įsakymų, 2) Tikiu, 3) Tėve mūsų, 4) Bažnyčios sakramentai, arba „svetastys"[9]), paremti Naujojo Įstatymo tekstais, ir 5) „apie įstatymus urėdų[10]), alba gyvenimo", gyvenimui pritaikinti Nauj. Įst. tekstai.

Seniausias spausdintasis „Tėve mūsų" tekstas lietuvių kalba: „Malda pana[11]), kurę patis[12]) panas Christusas palika ir makie kaipo gy[13]) turim praschiti. Schita esti:

Teve musu kuris essi dąngusu[14]).
I. Schwęskiese wardas tawa.
II. Ateik karaliste tawa.
III. Buki tawa walia, kaip dągui, taip
[ir szemeie.
IV. Dona musu wyssudienu dodi mu-
[mus nu.
V. Ir atleid mumus musu kaltibes, kaip
mes atleidem musu kaltimus.
VI. Newed mus ingi pagundima.
VII. Bet gielbek mus nogi wysa pikta.
Amen"[15]).

Upaminajimas[16]).

Prašau aš jus, lietuvnikus ir žemaičius, mieluosius bralius ir seseris, priegtam ir upaminaju jus per paną Jėzusą Christusą, atpirktąjį bei išganytąjį mūsų, idant tą trumpą makslą išmaktumbėt ir visada atmintumbėt, sūnus jūsų ir šeimyną turit išmakyti. A[17]) išguldyma platesnia iš kazanės ir patam iš didesnia katechismusa makykitėsi. A šitą mana darbą ir prakaitą už ger priimtumbėt, prašau.

[8]) prasideda. [9]) Lenkiškai świętość — šventumas. [10]) Slav. uriad — tarnyba, valdžia, čia — „stonas". [11]) Pono. [12]) pats. [13]) Jį. [14]) danguose (danguje). [15]) Malda yra čia pakartota paraidžiui. [16]) Lenk. upominanie — pamokymas. [17]) Lenk. a — mūsų o.

Skaitytajap.

Bralau mielasis, skaitydams tatai žinasi,
jog tasai liežuvis dabar reiškiasi[1]).
Tadrin, jei rasi kaki paklydimą,
pataisyk be visakia užvydėjima.

5) **Pradestyse giesmės šventos.** Duodama 11 giesmių — Mažvydo, Rapailionio, Kulviškio ir kitų, kurių dalis mūsų toliau yra pakartota skyriuje: Mažosios Lietuvos giesmės.

2. 1549 m. „Te Deum laudamus" vertimas.

Mažvydas duoda čia tris savo verstas giesmes, pasirašydamas Mosvidu Vaitkūnu Ragainėje, 1549 m. kovo 3 d.

3. 1559 m. Forma krikštymo.

Pridurta ir Liuterio giesmės „Kristus Jordanop atėjo" vertimas.

4. 1566 ir 1570 m. Giesmės krikščioniškos.

Mažvydo paruoštą giesmyną peržiūrėjo ir spaudai patiekė Baltramiejus Vilentas. Kelios dešimtys giesmių ir psalmių, daugiausia M. išverstų, kurių tarpe yra ir kuone visos anksčiau paskelbtos. Knygelės buvo pasimetusios ir pamirštos, tik prof. Jurgis Gerulis jas vėliai surado 1921 m. per Kalėdas. 1589 m. Bretkūno giesmyne jos sudarė didžiausią dalį.

5. 1589 m. Parafrazis, permanytina poteriaus malda.

Bretkūnas patiekė spaudai šį Mažvydo darbelį — maldelių ir giesmelių rinkinėlį. Parašyta 1558—1562 m.

II. Iš 1573 m. pastilės.[2])

[Ischguldimas Evangeliu per wisus mettus, surinktas dalimis isch dawgia pastillu. Tai est isch pastillas Niculai Hemingy, Antony Corvini, Ioannis Spangenbergi, Martini Lutheri, Philippi Melanchtonis, Ioannis Brenty, Arsaty, Schoper, Leonardi Kulmani, Iodocy Wilichi ir isch kittu].

Nepriima ir neužlaiko Dievo žodžio.

Kaip tada, ne visi priima a[3]) užlaika tą š(ventą) žadį Pana Dieva, daug ta priežastų yra. Pirmiausiai tai yra del falšivųjų[4]) neteisųjų a piktesnių makintajų kaznadėjų[5]), kurie yra sufalčiavajį, sumaišį a apibiaurinąjį švenčiausųjį a čyščiausiųjį žadį Pana Dieva žmanų[6]) pramanymais, išdumajimais, įstatymais. Taipajėgi tam duodami didei didį a piktū paveizdū[7]) sava klausytajams biauru, nečystu, piktu a neleptu[8]) gyvenimu. Ką gana daug yra tarpėj papežiškųjų, kaip ir mūsų evangelikuos, per kū piktei yra girdimas žadis š(ventas) Pana Dieva.

[1]) Lietuvių kalba čia pirmąkart spaudai yra pritaikinta. [2]) Tų knygų autoriais tūli vadina ten įrašytus Bilaukį ir Sapūną. [3]) Lenk. a = bei. [4]) Vok. falsch — netikras. [5]) Lenk. kaznodzieja — pamokslininkas.

[6]) žmonių; kaip ir Mažvydo knygelėse, čia o daug kur yra virtęs a. [7]) pavyzdį. [8]) Lepinti? O gal: nelemtu? Ar: nelieptu?

Antra del tėvų, augybių[1]) viešpatų ir viešpatnių šeimynas[2]), kurie ant ta nelaika vaikų sava šeimynas' sava pilnai a rūpingai[3]) prig žadžia Pana Dieva, idant ją ir patys makintų jos ir siųstų ing bažnyčių makintųsi. Nū nei patys Katechisma[4]) krikščianystės makslų nesimakina, nei vaikų ergu[5]) šaimynas[6]) ta nemakina, nei siunčia jį, patys neeidami makintysi. Iš ka jiemus didus, sunkus a smarkus rakundas a skaitlius bus duoti Panui Dievui čėsa[7]) sūdnasias deinas iš ta visa, kaip ir pačiam kaznadėjai angu[8]) plebanui[9]) iš dūšių sau paduotunių[10]), nesanga kaip kalba š(ventas) Augustinas tardams: kuo kaznadėja angu plebanas bažnyčiaj, tuo kiekvienas viešpats angu viešpatni namų namieje.

Trečia tai dėstisi[11]) del vyresnų kunigaikšų, karalių, panų urednikų[12]), sūdžių, kurie patys epikureorum[13]) žyvatū vesdami, ta neužveizdi, nesirūpina nieka apie tai, idant tarpėj jų pačių ir jų paduotunjų angu veldamunjų žadis š(ventas) Pana Dieva čystas, teisus erdvintųsi[14]) a platintųsi, neatmena nei atmeta nuog savęs ir nuog jų regimasias balvafanystės[15]), nekarauja tų, kurie regimai[16]) tū balvafanystę dara, nekarauja tų, kurie regimai paganišku[17]) būdu nusitik ing visus velnus, ir meldžia juos, ir nieka nebaja[18]) apie (šventą) žadį Pana Dieva, kuris tą draudžia, tikėdami ing žemėpačius, eitvarius, kaukus[19]), apydėmes[20]), kalnus, akmenis, medžius, gajus[21]), kaip jie vadina alkus, upes, perkūnū. Tai visa yra prieš pirmūjį ir antrūjį prisakymū Pana Dieva, kur kalba: Neturen[22]) kitų dievų, neminėk varda Viešpaties Dieva tava tuštai, naprasnai, davnai[23]) a niekingai. Tai visa tadangi tie daiktai jų meldžiamieji a garbinamieji velina[24]) yra, kaip nesang velnas yra etvaras[25]), taip biesas yra žemėpatis, taipag čertas yra apydėmė, tieji gi pikuliai[26]) yra kaukai, tai visa krūvaj pati velina yra, tasie gi velinas, biesas, čertas a pikulias, kalnuose, akmeny, medy, gajuj, alke, upėj yra eitvariai, žemėpačiai, kaukai, kuriuos jie meldž...

Įsidėmėtini dangaus ženklai.

Tai taipagi daug buva[27]) regėta, kaip buva regėtas kometas, žvaigždės šakatas kaip ir rykštės, buva regėtas žvaigždės ilgas kaip ir kalavijas. Buva regėti kryžiūs kruvini danguj, kaip tą metą 1547 pateis pietumis Kareliaičiaj buva regėta ant viršaus saulės ir kitais kartais taipajėg buva regėta, kaip ir tą metą nū nesenai 1561 Danijas žemė(s) mieste afinia[28]) didei indivnas[29]) a stebuklingas ženklas danguj buva regėtas, žmagus ant kryžiaus užkartas turįs ant galvas erškiečių vainikū, tai regimai danguj buva regėta. Ir nū šiais pateis čėsais mūsų kakių indivnų ženklų daugia veikia[30]) kiek naktes[31]) radasi. Lyja krauju ir kitų daug ženklų veikia, kiek dienas regima yra.

---

[1]) Augyvė — motina. [2]) šeimynose. [3]) Rūpus, rūpesningas, rūpestingas. [4]) Lot. iš graik. [5]) Argu, ar gi, čia: arba? Lot. ergo — taigi? [6]) Beveik visur: šeimynas. [7]) Slav. čas — laikas. [8]) arba. [9]) Lenk. iš lot. [10]) Lenk. poddanych — pavaldinių. [11]) Slav. dzieje się — ištinka. [12]) Slav. uriadnik — valdininkas. [13]) Lot. gen. plur. Epikurėjaus mokslo šalininkai, lėpūnai. [14]) erdvėje plistų. [15]) balvoponystė, kai gerbiama balvonai, statoma sau ponais — stabmeldybė; lenk. bałwan — stabas. [16]) matomai, akyse. [17]) Lot. paganus — kaimietis; pagonas — stabmeldys. [18]) neboja. [19]) Palyg. Mažvydo knygelės bylą.

[20]) Dabar tik laukelis tarp trobų, gale kiemo, seniau, matyt, skirtas kuriai dievybei — globėjai (apydėmei?). [21]) Slav. gaj. [22]) Neturėk. [23]) davanai, dovanai. [24]) Vienur velinas, kitur velnas. [25]) Aitvaras sugret. su lenk. oćwiara (poczwara, potwor) — parinktajam turtus tiekianti skrajojanti dievybė. [26]) Piktoji dievybė. [27]) Rašoma: bua. [28]) Nesuprantamas žodis, gal rankraštyje klaidingai išskaitytas, o gal kurio Danijos miestelio vardas. [29]) Sl. dyvny(i) — keistas. [30]) veikiai, gangreit. [31]) kasnakt.

III. Jurgio Pričkaus įsakymas bažnyčios reikalu (1578).

Iš malonės[1]) Dievo mes Jurgis Friderichas margrabas[2]) Brandenburge, Prūsuose[3]), Štetine, Pomeranijoj[4]), Kašubuose[5]) ir Venduose[6]), taipojėg[7]) Šlezijoj[8]), Segersdorfe etc., hercikis[9]) burgrabas[10]) Norimberge ir viešpats Ruogoje[11]).

Jog kožnas[12]) krikščionis visose savo spravose[13]) tapirmiaus[14]) tur ant Dievo[15]) dabotisi ir nuo[16]) to paties pradžią daryti, jeng galėtų nuog jo juo daugiaus per žegnojimą[17]) apturėti, tada ir mes prasidėjusiojoj paspalitoj[18]) mūsų vizitatijoj[19]) ir taipojėg pagynėtoje[20]) vizitacijoj valsčiaus Ragainės ir Tilžės tapirmiaus rūpinajamės[21]) apie slūžbą[22]) Dievo, apie paskirtą[23]) ant to[24]) bažnyčią ir apie kitus tam reikiančius daiktus. Klausėm to dėliai, kaipo bažnyčios visur yra užveizdėtos, bau neprisivalytų[25]) ir stokotų[26]) kokių[27]) daiktų ant išlaikymo. Paklausę potam radom, pirmiaus, jog parafianai[28]) Ragainė(je), Viešvilio(je)[29]), Lazdynuose[30]), Pilkalniuose[31]), Širvinto(je), Kraupiškė(je) ir Vilkiškiuose ir kitose vietose to valsčiaus, tarp kurių yra šultyšiūs[32]), pakamorės[33]), ir raitmanai[34]), kurie ne rodi[35]) bažnyčion[36]) eit, retai žodžio[37]) Dievo klauso ir šventus sakramentus ne tiktai retai priim(a), bet dabar[38]) ant to atžagariai alba biauriai bliuznydami[39]) kalba. Koktai[40]) mes, jog[41]) per tiek metų Dievo žodis jiemus čystai[42]) yra sakomas[43]), bet tapirmiaus nuog tų, kurie urėduose[44]) sėd(i) ir paspalitiems žmonėms[45]) turėtų geru pavaizdu[46]) būti, ne su mažu nusistebėjimu, bet su didžiu nepasimėgimu[47]) girdėjom.

Tada mes norim[48]) kiekvieną, o[49]) skyriu[50]) tuos[51]), kurie urėduose yra, maloningai[52]) graudenti ir tikrai prisakyti, idant potam kiekvienas tankiai[53]) bažnyčion eitų, žodžio Dievo rodas[54]) klausytų ir dūšios[55]), penukšlą[56]), šventąjį sakramentą, tikrąjį kūną ir kraują Viešpaties mūsų Jėzaus Christaus, ant atleidimo griekų ir apturėjimo amžino žyvato tikrame gailesyje ir pakarnystėje dažnai ir vertingai priimtų ir taipo[57]) vienas antram pagal Dievo pri-

---

[1]) Tekste: iš malanės. [2]) Vok. Markgraf, lenk. margrabia — valdovas aukštesnis už grapą, žemesnis už kunigaikšti. [3]) Tekste: Prusosu. [4]) Tekste: Pomeranai ir t. t. [5]) Tekste: Kassubosu. Baltijos pajūrio slaviai, gimininga lenkams; netoli Dansko, priklauso Vokiai. [6]) Tekste: Vendosu. Senovės venedai, vėliau vendai, Vokios slavai, Kašubų kaimynai, išnyko XIV—XV a., kaikur ir ilgiau išlikę. [7]) Tekste: teipaieg. [8]) Ček. Slezija, vok. Schlesien, rusų Silezija, lenk. Szląsk. [9]) Vok. Herzog — kunigaikštis. [10]) Vok. Burggraf, lenk. burgrabia — miesto viršininkas. [11]) Rugija (vok. Rügen) — didžiausia vokiečių sala Baltijos jūroje. [12]) Tekste: kažnas. [13]) Tekste: spravasa. Lenkiškai sprawa — dalykas, byla. [14]) = pirmiausia. [15]) Tekste: Dieva ir t. t. [16]) Tekste: nu, bet yra ir: nog. [17]) Tekste: galin. — mu ir t. t. [18]) Lenk. pospolity — visuotinis, viešas ir — paprastas, prastas. [19]) Lot. visitatio — aplankymas (palyg. vizitas). [20]) pagynėti — pabaigti (dzūk.). [21]) rūpinamės. [22]) Toliau: šlužba — nuo sl. služba — tarnyba. [23]) Galin. — u ir t. t. [24]) Tekste: ta. [25]) Aš prisivalau pagalbos (Kuršaitis) — esu reikalingas pagalbos. [26]) Tekste: stakatų. [27]) Tekste: kakių ir t. t. [28]) Gr. paroikia, lot. parochia, lenk. parafja, parafjanin — parapijietis.

[29]) Viešvilėje. [30]) Tekste: Lazdinusu. [31]) Tekste: Pilkalnusu ir t. t. = Pilkalnėje. [32]) Vok. Schultheiss (Schulze) — šaltyšius, kaimo vyresnysis. [33]) Gr. kamara, lot. camera, vok. Kammer (kambarys), Kämmerei — įstaiga mokesčiams rinkti; pakamorė — valdininkas mokesčiams rinkti. [34]) Vok. Rathmann — raitmonas, tarėjas. [35]) Lenk. rad (radzi) — noris. [36]) Tekste: bažničian. [37]) Tekste: žadžia. [38]) dábar — dar, dargi. [39]) Lenk. bluźnić — piktažodžiauti, sakyti ką prieš Dievą. [40]) Tekste: Kaktai. [41]) Tekste: iag. [42]) Sl. čysty(i) — grynas. Čia: grynas žodis — apie protestantų mokslą. [43]) Tekste: sakamas. [44]) Tekste: uredosu. [45]) Tekste: žmaniems (palyg. Mažvydo: žmagus, žadis). [46]) pavyzdžiu. [47]) nepatenkinimu. [48]) Tekste: narim. [49]) Tekste: a (kaip lenkiškai). [50]) = ypačiai. [51]) Tekste: tus. [52]) Tekste: malaningai. [53]) dažnai. [54]) Tekste: radas (lenk. rad). [55]) Tekste: duschas. [56]) peną. [57]) Tekste: teipa.

sakymą geru krikščionišku pavaizdu būtų bei savo artimajam[1]) nėjokio[2]) pasipiktinimo neduotų, idant taipo Dievo narso ir koronės[3]) ant savęs nekrautų, išganymo nepatrotytų[4]), ir jo dieviška macis ant koronės nebūtų pabudinta. Kadangi papeikimu jo mielojo išganytingojo žodžio bei šventų sakramentų taip nedėkingi pasirodo[5]), tada tuo pačiu žodį galėtų iš šių kampų atimti. Idant tatai ne nusiduotų, tur Ponas[6]) Dievas su tikru dūsavimu širdies būti melstas.

Mes priegtam ištyrėm, jog daug kuršių[7]) ir lietuvnikų mūsų šio valsčiaus Ragainės ir Tilžės didį deivių[8]) alba stabų garbinojimą[9]) daro alba laiko, atlankydami gojus[10]), afieravodami[11]) bernelius vaško alba sąnarius kokius iš vaško padarytus, ir paveikslus[12]) bandykščio[13]) kokio darančius[14]) ir kitus žolinėjimus[15]) alba žynavimus bei burtavimus laikantis. O skyriui girdėjom šventą dieną nedėlios, krikščioniškų švenčių[16]) nešventinantis, bet dieną nedėlios dirbantis kaip ir kitas dienas, o tatai vis prieš prisakymą[17]) Dievo darantis. Ant to dabar girdėjom tarp lietuvnikų didžius griekus, tatai esti nečystybes, biaurybes... ir kitas piktenybes tam lygias taipojėg didžiai platinantis, del kurių Ponas visą žemę galėtų koroti[18]), kaip ir tiemus daiktam(u)s lygius pavyzdžius Rašte Šventame randame, kurie daiktai mumus kaip krikščioniškai vyriausybei veizdėti ir kentėti neprisieit[19]). Todel[20]) mes norim kiekvienam užsakyti[21]), idant daugiaus kiekvien(a)s nuog meldimo balvonų[22]) alba stabų atstotų, žolinėjimus alba žynavimus atmestų, šventą nedėlią ir kitas šventes pilnai ir nabožnai[23]) švęstų bei pildyme šlūžbos Dievo, šios žemės bažnyčios pastatyme ir Corpori doctrinae[24]) save paklusnumis darytų bei nuo tų pirm sakytų biaurybių atstotų ir save žyvate pasilepšytų[25]). O jei tatai taipo nenusidės[26]) alba nestotisi[27]), tada mes tikro mūsų užveizdėjimo[28]) prieš peržengtojus tų daiktų nenorim praleisti, bet tokius kitiems ant pamokslo[29]) alba pavaizdo koroti.

Priegtam taipojėg susižiedavime ir venčiavonystės[30]) bylose ne tiktai visus indivnus[31]) ir prieg[32]) krikščionių pajunktuosius[33]) papročius[34]) ir ceremonijas[35]) laiko, bet priegtam, tikrai venčiavonystei jau sant alba esant, nepatogiai[36]) ir neviežlybai girdim nusiduodant ir atsiskirti

---

[1]) Tekste: artimamuiem. [2]) jokio. [3]) Tekste: karanes (lenk. karanie) — bausmės. [4]) Lenk. tracić — nustoti (ko). [5]) Tekste: passirada. [6]) Tekste: Panas. [7]) Dabar tik Kuršių Kopose, bet ankščiau plačiau gyveno — Kurše (Latvijos vakaruose) ir Žemaičių vakaruose. [8]) Deivis, deivė — dievaitis. [9]) garbinimą. [10]) Sl. gaj — alkas (latv. elkas). [11]) Lot. offero, vok. Opfer, lenk. ofiara — auka. [12]) Tekste: paveikslius. [13]) gyvulio. [14]) Nesuderintos sakinių dalys: ištyrėm, jog... garbinojimą daro..., ir... darančius... laikantis. [15]) Tekste: žalinėjimus (žalė — žolė) — gydymus žolėmis, būrimus. [16]) Tekste: šventų. [17]) Tekste: priesakyma. [18]) Tekste: karati (lenk. karać) — bausti.

[19]) netinka. [20]) Tekste: tadel. [21]) Lenk. zapowiedzieć — paskelbti, įsakyti, uždrausti. [22]) Sl. balvan (tekste: balvanas) = didelis gabalas, stulpas, stabas. [23]) Tekste: nabažnai (slav. nabožno). [24]) Corpus doctrinae — Liuterio mokslo rinkiniai bažnyčios gyvenimui tvarkyti kaip štai Corpus philippicum sive saxonicum (1560), Corpus prutenicum (1567 Karaliaučiuje), Corpus brandenburgicum sive marchicum (1572) ir kiti. [25]) Lenk. polepszyć — pagerinti. [26]) nenusiduos? nevirs, neatsitiks. [27]) nestosis (lenk. nie stanie się) — neįvyks. [28]) Tekste: tikru mūsų užveizdėjimu — turbūt, ne įnagininkas, tik galininkas viet. kilmininko. [29]) Tekste: pamaksla. [30]) Rus. vienčat, vienčanie — vainikuoti, vainikavimas — jungtuvės (jungimas). [31]) Tekste: indivnas (slav. divnyi) — liet. dyvnas, indivnas (dimnas) — stebėtinas, nepaprastas. Palyg. lot. divinus. [32]) prieg (prie gi) — prie, prieš. [33]) Tekste: pajunktusius — įprastus. [34]) Tekste: papračius. [35]) Lot. caeremonia — iškilminga apeiga. [36]) Tekste: ne patagai.

tūlą geidžiantį[1]), per koktai šventa vencziavonystė, kaip ir Dievo seniausiasis įstatymas, daugiaus numažinama ne kaip pagarbinama yra. Todel norim mace mūsų hercikiško urėdo tokius pagoniškus, nepatogius ir neviežlybus daiktus užsakyti ir uždrausti, ir tur toliaus[2]) suderėjimuose ir bylose venčiavonystės ceremonijas ir pajunkimus pagal macies Dievo įstatytus ir pagal įstatymą Bažnyčios Prūsų laikyti. Taipojėg nevien(a)s venčiavonyste(i) netur būti prileistas, net turi pirm savo vyriškų metų sulaukti. Visuose tuose daiktuose tur kiekvienas plebonas[3]) ant savo klausytojų dabotisi tuos daiktus tikrai be gliaudos[4]) užveizdėti ir tatai išpildyti.

Priegtam randame mes taipojėg, jog prieg nekurių kiemų nėvienas tikros vietos palaidojimų nelaiko, bet savo numirusių kūnus ing pustą[5]) lauką laidoja. Tokių daiktų tarp krikščionių netur būti, ir norime tame taipo pastatyti bei prisakom, idant po tam tikrą šventorių[6]) laikytų, tą patį apdarytų ir aptvertų, į kurį numirusius kūnus pagal Dievo žodžio ir krikščioniško gero įstatymo ir pajunkimo gal laidoti.

Begvėl[7]) ištyrėm mes, jog lietuvnikai ir kiti n(u)o kiek čėso savo pastatytą bažnyčią laiko, bet kartais ing Žemaičius bažnyčion eit ir tenai pagal popiežišką būdą[8]) bei pajunkimą duost oleju[9]) teptisi ir venčiavotisi. Iš to tada sekasi, jog tūlas del naudos savo kūdikį, kaip tatai mumus atėjus[10]) ing Tilžę ir Ragainę nusidavė, ir po du kartu duost krikštyti, kursai netikumas ir kaip vieną kartą priimtą ir išpažintą tikrą prarakų[11]) ir apaštalų mokslą[12]) nepalaiko mumus, kaip ir kits neviežlybas gyvenimas didei nepatinka neg jo kenčiam. Todel, idant tai visa būtų uždrausta, tada norim ir prisakom drūtai, idant nė vienas svetimų bažnyčių neužeitųsi, norint tai būtų mūsų angu[13]) svetime[14]) valsčiuj, bet kiekvienas tospi bažnyčiospi[15]), kuriospi paskirtas yra, su klausymu Dievo žodžio, priėmimu sakramentų, venčiavojimu, krikštijimu ir kitu krikščioniško įstatymu, tesilaiko, priegtam, idant ne vienas plebonas tame daikte antram neįsikištų net didėje priegadoje[16]).

Norim taipojėg, jeib ant beveikiausia bažnyčios vizitavotos angu per biskupą atlankytos būtų. Tur tada padonieji[17]) prisigatavyti[18]), idant kiekvienas su maldomis ir kitu pamokslu galėtų išstovėti. Ir kada ta vizitacija bus pradėta, tada vizitavojantiemus skrybelė[19]) alba kamarnikas[20]), alba kit(a)s kursai tam tikras būtų, bei lietuviškai mokąs[21]) iš viežlybų vyrų tur būti priskirtas. Tatai vis norim nuog visų ir kiekvieno mūsų valsčiaus Tilžės bei Ragainės padonių, ir nuog visų kitų, kur lietuviškos plebonijos[22]) yra, stiprai, drūtai ir nenusidėtinai laikoma. Ir neabejojam ant to, jog tame kaip krikščionių tą paklusnumą padarys ir pakarniai laikytisi žinos, jeng jisai būsiančią[23]) taip svietiško, kaip amžino korojimo[24]) galėtų išvengti. Tatai nusiduost[25])

---

[1]) Tekste: geidenti. [2]) Tekste: takius. [3]) Lot. plebs, plebanus, lenk. pleban (tekste: plebanas) — klebonas. [4]) gliauda (glauda) — malonė, globa, aprūpinimas. [5]) Sl. pusty(i) — tuščias. [6]) Tekste: šventariu. [7]) Tekste: begvel — beg(u) vėl — štai vėl — štai dar. [8]) Tekste: popiežiška būda — katalikų Bažnyčios būdu. [9]) aliejus. [10]) Tekste: ataius.

[11]) Lenk. prorok — pranašas. [12]) Tekste: maksla. [13]) arba. [14]) Svetimame. [15]) Tekste: bažnyčiaspi. [16]) Tekste: prigadaje (lenk. przygoda — nuotykis). [17]) Lenk. poddani — valdininkai, pavaldiniai. [18]) Sl. prigotovyt'sia (lenk. przygotować się) — pasiruošti. [19]) Tekste: scribele. Lot. scriba — raštininkas. [20]) Lot. camera, vok. Kammer, lenk. komora, komornik. [21]) Tekste: makas. [22]) klebonijos. [23]) būsimo. [24]) Tekste: karajima. [25]) ištinka, virsta.

visagalinčiam Dievui ant amžinos šlovės ir garbės ir kožnam ant išlaikymo jo išganymo. Ir nusiduost tame mūsų tikroji valia ir žinia. Ant pažinimo ir pastiprinimo tų daiktų šitai savo tikrai ranka užrašėm ir pečetį[1]) savo pridėdinėjam[2]).

Duotas Tilžėje 6. dieną mėnesio siekio[3]). Metų Christaus 1578.

IV. Iš Vilento[4]) išversto Mažojo Liuterio katekizmo. (1579 m.[5]) Enchiridion[6]).

[Enchiridion Catechismas maszas dael paspalitu Plebonu ir Koznadiju wokischku lieszuwiu paraschits per Daktara Martina Luthera. O isch Wokischka lieszuwia ant Lietuwischka pilnai ir wiernai pergulditas per Baltramieju Willentha Plebona Karalauczuie ant Schteindama. Ischspaustas Karalauczui per Jurgi Osterbergera Metu Diewa M. D. LXXIX].

Kunigaikščiop (lotynų kalba)[7]).

Kilmingiausiam Kunigaikščiui[8]) ir Ponui, Jurgiui Pričkui, Brandenburgo Margrapui[9]), Prūsų, Štetino, Pamarės, Kašubų, Vandalų bei Slezijoje[10]) Karnovijos ir kt. Kunigaikščiui[11]), Norinbergo burgrapui[12]), Rugijos kunigaikščiui, savo maloningiausiam Ponui.

Tarp daugelio mūsų geriausiojo ir garbingiausiojo, nemirštinojo kunigaikščio, Albrekto Vyresniojo, rūpesnio paminklų liko ainiams šis nepaskutinės, žinoma, verčios, bet amžinai minėtinas atminimas, kad jisai pirmutinis įsakė savo valstybėje rašyti, mokyti ir raštais[13]) platinti lietuvių kalbą, kuri prieš tai nebuvo jokiais literatūros veikalais garsi ir pasižymėjusi.

Šiam reikalui jis pasinaudojo darbu vieno mano pusbrolio, kuriam savo lėšomis leido išeit mokslus, amžiną atilsį[14]) Martyno Mažvydo, Ragainės klebono. Šis tad pirmasis parodė kaip rašyti gimtąja kalba, ir išspausdino katekizmo pradus[15]) su šventomis giesmėmis, mokiniams reikalingus, kad tuo būdu iš lėto įsisunktų į tamsią giminę[16]) tikro tikėjimo mokslas ir būtų patiekta šviesa, tartum medum patepta ir pasaldinta, kuriant bažnyčias ten, kur tikėjimo, dar prislėgto daugybės prietarų ir stabmeldybės[17]), ne kas bebuvo. Ir tikrai laimingai vyko. Nes garbingiausias kunigaikštis paragino triūsti ne tiktai šitą mano giminaitį, bet ir kitus, kuriems Dievui laiminant tiek pasisekė, kad šiandie žydi daug bažnyčių, įkurtų tikintiesiems tikroje pagonų šalyje[18]).

Ir mano taip pat darbais (nepykit del žodžio) pasinaudojo šiam reikalui tasai tėvynės tėvas ir amžino atminimo verčiausias kunigaikštis. Nes aš ne tik nuo mažens buvau auklėtas ir mokytas šitoje[19]) Akademijoje, bet paskui tarnavau jo Prakilnybei[20]) ir mokau šioje bažnyčioje 27 be maža metus, kuriais buvau tam visai atsidėjęs, kad Bažnyčia, vos pradėjus kurtis, augtų mano giminėje[21]), o šio kuni-

---

[1]) Sl. pečat' — pečvietis, antspaudas. [2]) Lenk. przykładamy — pridedam. [3]) gruodžio. [4]) Mirė 1587. [5]) Pasak J. Gerulio, I leidimas išėjęs 1575, II — 1579. [6]) Lot. iš graik. — trumpas kurio mokslo išdėstymas, parankinės knygelės. [7]) 1926 m. kun. J. Narjauskas vertė iš lotynų kalbos. [8]) Principi. [9]) Marchio. Paprastai vadinama kurfiurstu arba erciku. [10]) Nuo upės Sleza. [11]) Duci. [12]) Burggravio. [13]) typis — spauda. [14]) piae memoriae.

[15]) elementa. [16]) genti barbarae. [17]) multis superstitionibus et idolatricis cultis oppressa (religio). [18]) in vero ethnicismo. [19]) Karaliaučiaus. [20]) Celsitudini. [21]) in mea gente.

gaikščio valstybėje, kad ji tvarkytųsi ir kad skersai išilgai plėstųsi Dievo žodis gimtąja kalba[1]). Taip manydamas, aš išverčiau ir išleidau kai kuriuos Liuterio raštus; tame (leidiny) yra mažasis katekizmas, kurį pataisęs išleidau vėl dabar su kai kuriais kitais tuo pačiu tikslu dalykais[2]). Prie šito veikalo, vadinamo nedėldienių Evangelijomis ir Epistolėmis, pasidarbavau bemaž dešimtį metų.

Apie tai, kas jame patiekta, malonėčiau, kad kiti, o ne aš, pasakytų. Iš tikro, šitasai išdėstymas yra aprobuotas[3]) visų tą kalbą geriausiai mokančių ir nusimanančių apie mūsų tyresnį mokslą[4]), kas ir pasirodys geriau įsigilinusiam. Visa, ką labai rūpestingai ir be atvangos dirbdamas šiuo veikalu sukūriau, aš sumaniau pavesti Jūsų Šviesiausiai Prakilnybei[5]), ypačiai del šių priežasčių: pirmiausia norėdamas pareikšti iš savo pusės dėkingumo ne tik Tamstos pirmatakams, kadangi, pradėjęs šioje provincijoje šiaip taip varyti tą darbą bei lavintis ir įgijęs čia dvasiško mokslo pradžią, patyriau kai kurių malonybių iš Šviesiausiojo vyresniojo kunigaikščio, Tamstos dėdės[6]), bet ir ypatingu būdu patiekti ir pavesti Jūsų Prakilnybei savo darbą ir patarnavimą, kiek tik gali jo kilti iš šių mūsų[7]) silpnų jėgų.

Toliau, man netiko visiškai tylėti prie tokios daugybės pasveikinimų, prašymų ir viešų linkėjimų, kad laimingai vyktų tas naujas valdymas, kuriam, visa širdimi melsdamas, prašiau iš geriausiojo ir didžiausiojo Dievo visais atvejais palaimos, ypačiai, kad mačiau Tamstos nepaprastą rūpesnį, krypstantį į šios provincijos bažnyčias ir mokyklas, tartum Chaledonijos šernų sunaikintas[8]), tačiau neišgriautas, kad jos būtų atgaivintos ir kad valstybė galėtų pasipuošti visais reikalingais krikščioniškajai visuomenei[9]) dalykais. Galop, kadangi visai teisėtai visas šios šalies valdymas pereina artimiausiam giminaičiui, visa tai, kas buvo privalu pirmatakams, teisingai tenka Tamstai.

Todel šį savo šiokį tokį veikalą, tikrai sunkų, kadangi prieš save neturėjau nė vieno pirmatako, kupiną atkaklaus atsidėjimo, pavedu, nenorėdamas daugiau girtis, ir aukoju Jūsų Prakilnybei. Nuolankiausiai ir nusižemindamas prašau maloniu veidu priimti tai, kas pažiūrėti atrodo lyg mažmožis, tačiau turi savyje nemaža, kaip manau, naudos. Juo širdingiau aš išdrįsau pavesti tai Tamstai, kad žinojau Tamstą neribotu palankumu remiantį raštus ir gabumus. Puikus tam pavyzdys — Akademijos grąžinimas[10]). Bet taip pat ir tikro tikėjimo mokslą ypatingu būdu skatini, remi, keli. Kas nematė, kiek Tamsta išliejai prakaito pačioje valdymo pradžioje, kad, nuraminęs teologų nesutikimus, išnaikinęs tuščius, papiktinimo kupinus ir kenksmingus ginčus, nustatytum mokytojų tarpe taiką ir kad ateičiai nutrauktum, kiek galėdamas, tokių susirėmimų priežastis? Šita aplinkybė čia itin sulaikė mane, pasiryžusį pasitraukti. Iš tikro, ir mokytojų nesutikimai Bažnyčioje ir mano padėties silpnumas del ankštumo ir suirimo mieste buvo kažkaip paveikę mane mainyti sąlygas[11]) ir pagalvoti kitur persikelti. Nestigo progos aprūpinti save kitur geriau. Dabar gi turiu didelę viltį padėjęs Tamstos gailestingume ir duosnume ir visiškai laukiu savo neturtui pagalbos. Man tenka maitinti

[1]) patria lingua. [2]) Aišku, jog dar prieš 1579 m. buvo, mums nežinomas, V. katekizmo leidinys. [3]) pripažintas tinkamas. [4]) kitų Mažosios Lietuvos kunigų. [5]) Illustrissimae Celsitudini. [6]) Albrekto. [7]) mano.

[8]) Protestanto pažiūra į katalikų darbą prieš reformacijai įsigalėjus Mažojoje Lietuvoje. [9]) societas. [10]) restitutio. Tikriau čia bus: pakėlimas, nes Karaliaučiaus akademija nebuvo panaikinta. [11]) conditio.

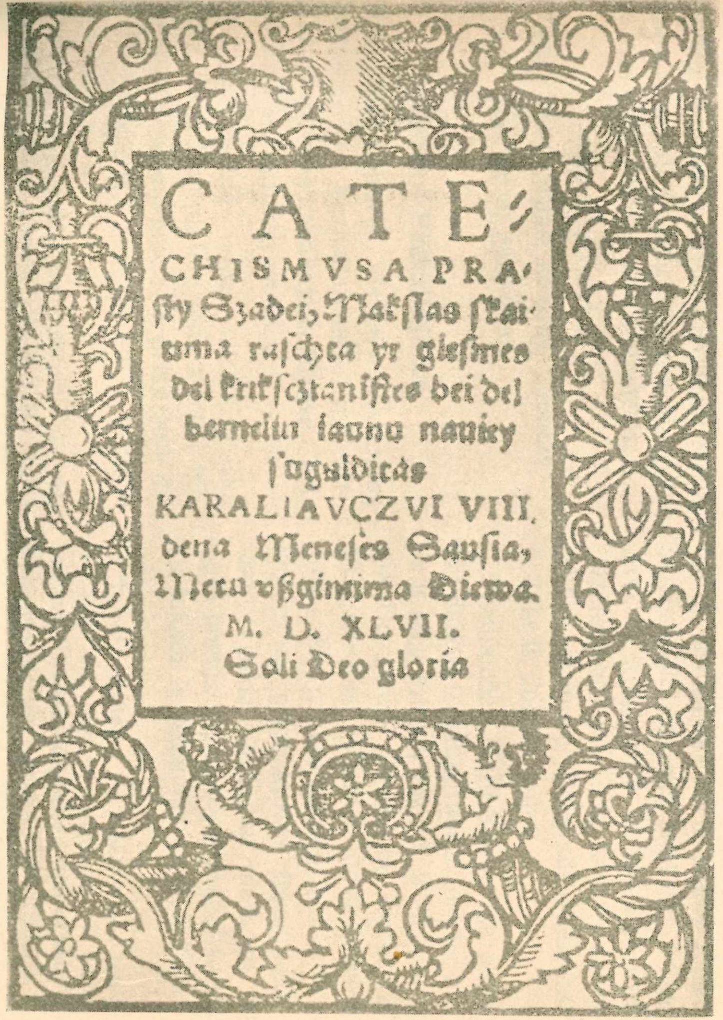

CATE-
CHISMVSA PRA-
ſty Szadei, Makſlas ſkai-
tima raſchta yr giesmes
del krikſczianiſtes bei del
berneliu iaunu nauiey
ſugulditas
KARALIAVCZVI VIII.
dena Meneſes Sauſia,
Metu uſzgimima Diewa.
M. D. XLVII.
Soli Deo gloria

Mažvydo katekizmas (1547).

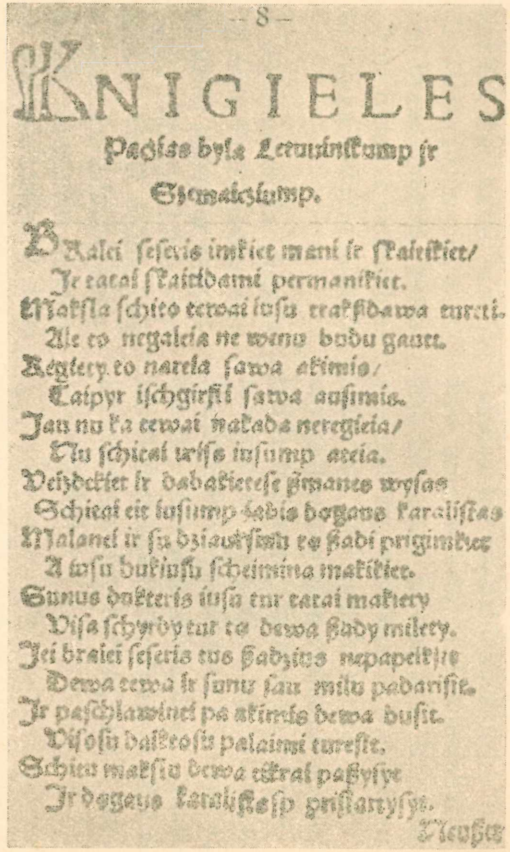

— 8 —

KNIGIELES
Paſlas byla Letuwiſkump ir
Szemaicziump.

Bralei ſeſeris imkiet mani ir ſkaitikiet/
Ir tatai ſkaitidami permanikiet.
Makſla ſchito tewai iuſu trakſzdawa turieti.
Ale to negaleia ne wiena budu gauti.
Regiety to narela ſawa akimis/
Taipyr iſchgirſti ſawa auſimis.
Jau nu ka tewai nakada neregieia/
Nu ſchitai wiſſa iuſump ateia.
Weizdekiet ir dabakietes ſzmanes wyſas
Schitai eit iuſump ſzbis dogaus karaliſtas
Malanei ir ſu dziauſchm te ſzadi priginkiet
A wiſu bukiuſu ſcheimina makikiet.
Sunus dukteris iuſu tur tatai makiety
Wiſa ſchyrdy tur to dewa ſzady milety.
Jei braici ſeſeris tus ſzadzius nepapeikſite
Dewa tewa ir ſunu ſau milu padariſite.
Ir paſchlawinei pa akimis dewa buſit.
Wiſoſu dalkteoſu palaimi tureſite.
Schitu makſlu dewa tikrai paſzyſyte
Ir dogeus karaliſteſp griſſantyſyte.
Neuſzte

Iš Mažvydo katekizmo (1547).

gana didelė šeima, nes turiu daug vaikų, gimusių iš pirmos ir šios dabartinės žmonos; reikia jie auklėti, kai kurie leisti į mokslus, o esant čia šiais laikais visų daiktų tokiam dideliam brangymečiui, patsai dalykas primena, ir ne tiktai aš skundžiuosi. Taip pat ir šie knygų leidiniai nemaža lėšų reikalauja.

Bet šioj vietoje aš nepradėsiu skųstis. Vieno tik daikto iš Jūsų Prakilnybės man tenka prašyti, kad viešu įsakymu sudraustum įvežti į šią savo valstybę kitus vertimus ir jais naudotis. Gana aišku, kaip lengva šiuo būdu įvežti ir išplatinti sugadintų dogmų, ypačiai daugumai nežinoma kalba[1]). Šiais žodžiais pavedu Jūsų Prakilnybę visagaliam Dievui ir maldauju, kad Tamsta valdytum šventąja Dvasia ir padarytum, kad šių vietų valstybė, Tamstos laimingai ir krikščioniškai tvarkoma, kuo ilgiausiai žydėtų. Be to, nesenai įvykusios vestuvės tegu laimina ir lemia šviesiausiems ir kilmingiausiems Margrapijos namams gausos visais daiktais.

Jūsų Prakilnybės
Žemiausias tarnas, Baltrus Vilentas
Lietuvių ganytojas.

(Liuterio) Prakalbėjimas.

Martynas Liuteris visiems vierniems plebonams ir koznadėjoms[2]) malonės, mielaširdingystės ir pakajaus Jėzuse Christuse Viešpatyje mūsų geidžia.

Tą katechismą alba chriksčionišką mokslą tokiu trumpu ir prastu a pigiu būdu padaryti primiverte[3]) ir prisylijo[4]) didėji ir raudingoji[5]) reika[6]), kurią nesenai ištyriau, kada vizitatoriu[7]) buvau. Ach gelbėk Pone Dieve, kokį tūlimą vargą esmi regėjęs, jog paspalitas[8]) žmogus nieka nežina apie mokslą chriksčionišką, a ypačiai kiemuosu gyvenajie[9]). Ir labai daug yra plebonų, netinkančių ir negadnų[10]) ant mokyma. A vienok[11]) visi nor, idant chriksčionimis būtų vadinti ir apchriksčytyti[12]) ir šventą sakramentą priimti, a nemok(a) nei Tėve mūsų, nei Vieros, nei Dešimties Dieva prisakymų ir gyven(a), kaip banda bei neišmintingosios kiaulės. Ir nū Evangelijai apsireiškus, gražiai išsimokė visokių valnystų[13]) kytriai[14]) nepatogume laikytisi.

. . . . . .

Del Pona Dieva prašau jus visus, mielus kunigus ir brolius, kurie plebonais ir tarnais žodžia Dieva alba koznadėjomis este, idant urėdą savą iš širdies priimtumbit ir ant žmonių, kurios jumus yra paliecavotos[15]), susimiltumbit ir mums katechismą padėtumbit žmones mokyti, a daugiaus žmones jaunąsias[16]). A kurie geresniai nepagalėtų mokyti, tada teim tą formą alba būdą mokyma ir teišgulda žmonėms nuog žodžia ik žodžia taipo.

Pirmiausiai, idant koznadėja pirm visokių daiktų to saugotųsi ir lenktų, idant tūlimų alba kitokių tekstų ir formų mokyma Dešimties prisakymų Dieva, Maldos Viešpatiškos, Vieras chriksčioniškos ir apie sakramentus neimtų, bet teim vienokią formą, prieg kurios tepasiliekt ir tą idant visada kožnuosu metuosu laikytų, nęsa jaunas ir prastas žmonės[17]) vienu tikru tekstu ir būdu tur mokyti būti. A jei

[1]) Lietuvių kalba, vokiečiams nežinoma? V., matyt, bijojo, kad būtų platinta kitokių raštų, katalikiškų. [2]) Lenk. kaznodzieja — pamokslininkas. [3]) privertė mane. [4]) Slav. silit — versti, prievarta spirti. [5]) apverktina. [6]) reikalas (reika — nė sutrumpinimas).

[7]) Lot. visitator — lankytojas, patikrintojas. [8]) Lenk. pospolity — paprastas. [9]) kurie kaime gyvena. [10]) Lenk. niegodny — nevertas. [11]) Palyg. lenk. jednak, rusų odnako. [12]) pakrikštyti. [13]) Lenk. wolność — laisvė, čia: palaidumas. [14]) Slav. chitry(i) — gudrus. [15]) Lenk. polecać — siūlyti, teikti. [16]) V. visur žmonėms taiko moteriškąją gimtį. [17]) Vardininkas.

taipo nedarytų, tada veikiai paklystų ir apsiriktų, kada šiuosu metuosu taip, o kituosu metuosu, kaip būtų norėdams pagerinti, kitaip norėtų mokyti. Ir tame visas rūpestis ir darbas nieku pavirst... To dėliai ir mes jaunas ir prastas žmones tų dalių moksla chriksčioniška taipo turim mokyti, idant nieka, nei syllabos neatmainytumbim... A kurie nenorėtų to išmokti, tada tiemus tur sakyti, jog per tatai Viešpaties Christuso užsigin ir neesti chriksčionimis... Priegtam taipajėg gimdytojai ir Viešpaties namų netur tokiems duoti nei valgyti nei gerti ir tatai jiemus apsakyti, jog hercikis[1]) tokias nepabažnas ir nechriksčioniškas žmones nor iš sava žemės išvaryti. A kačei[2]) nė viens netur būti priverstas ir prisylytas vierosp, a tačiau tokias žmonės tur būti top vesti ir prisylyti, idant žinotų, kas tikra ir kas netikra yra pas tuos, pas kuriuos gyventi ir penėtisi nor. Nęsa kas nor kuriame mieste gyventi ir penėtisi, tas tur provas ir pajunkimus to miesto žinoti ir laikyti, norint jis tikėtų alba pats savo širdyje būtų latru[3]) alba piktu ir niekam nederančiu žmogumi.

...Kad tu tą mažą katechismą būsi išmokinęs, tada imk didesnį katechismą ir mokyk anuos platesnia ir didesnia išguldyma ir išmanyma... Ketvirta prisakyma turi vaikus ir paspalitas žmones mokyti, idant romi[4]), vierni, paklusni ir pakajingi būtų, ir priegtam daug pavaizdų[5]) turi iš Rašta šventa atvesti, parodydams kaipo Ponas Dievas tokias nepaklusnas žmones esti korojęs, a kaipo vėl paklusnas esti peržegnojęs. A ypačiai graudink ir ragink taipajėg vyriausiuosius ir gimdytojus, idant gerai rėdytų ir vaikus iškalon leistų, parodydams jiemus, jog tai kalti yra daryti, a jei jo nedara, tada tuo prakeiktą grieką anys[6]) dara. Nęsa per tai išverč(ia) ir išpūstija kaip karalystą Dieva, taip ir svietišką, kaip būtų pikčiausieji nekurie neprieteliai Dieva ir žmonių, ir ištaisyki a parodyki tatai gerai, kaipo biaura ir didę iškadą[7]) tiemus daro, jei nepadest taip vaikų užauginti, idant iš jų potam galėtų pastoti plebonais, koznadėjomis alba dijokais[8]) etc.[9])...

(Toliau aiškinamos maldos, sakramentai, krikšto apeigos, išpažintis, jungtuvės ir t. t., „kaipo anus hukinykas šeimyną ir vaikus sava kaip prasčiausiai tur mokinti“).

Venčiavojima[10]) knygelės dėliai paspalitų plebonų[11]). Liuterio prakalbėjimas.

Kaip tūlimas yra žemės, taipo taipajėg yra tūlimi pajunkimai[12]) pagal pajunkta priekalbesia[13]). A jog svotba[14]) ir venčiavonystė svietiška sprova yra, tada neužgulis[15]) mums duchavniems[16]) alba tarnams bažnyčias, idant to neką turėtumbim įstatyti ir rėdyti. Bet turim kožnam miestui[17]) ir žemei pavelyti tame sprovavotiesi[18]) ir pajunkimą ir būdą savą sekti... Tatai vis ir tiems lygius daiktus paveliju eš[19]) ponams ir rodai[20]) tame pastatyti ir daryti, kaip jiems liuba[21]) yra. Bo man nieks do to[22]). Bet jei jie nuog mūsų geistų, idant aniems pas angū bažnyčias alba baž-

[1]) Vok. Herzog — Prūsų kunigaikštis. [2]) Slav. chotia (chociaž). [3]) Lot. latro — žmogžudys, piktadėjas. [4]) ramūs. [5]) Veizdėti, vaizdas, pavaizdas, pavyzdys.

[6]) Slav. oni. [7]) Lenk. szkoda, — iškadą daryti — kenkti. [8]) Slav. diak — bažnyčios giedotojas, raštininkas. [9]) et caetera — ir kas kita, kas lieka, taip toliau. [10]) Slav. vieniec — vainikas; vainikavimas. [11]) Lenk. iš lot. plebanus — klebonas. [12]) papratimai, papročiai. [13]) Priekalbesys — priežodis, nusistatęs posakis (pasakymas, pasisakymas). [14]) Slav. svad'ba — jungtuvės. [15]) Lenk. niezależy, nienależy — nepriklauso. [16]) Slav. duchovny — dvasiškas. [17]) Slav. miesto — vietovė, pilis. [18]) Lenk. sprawować się — elgtis. [19]) aš. [20]) Slav. rada — taryba; Didžiojoj Lietuvoj tuo metu jau buvo išnykusi Ponų Roda. [21]) Slav. liubo — malonu. [22]) Lenk. bo mnie nic do tego — nes man čia jokio darbo!

nyčioje žegnonę[1]) duotumbim, už juos melstumbim ir anuos suvenčiavotumbim, tatai kalti esme padaryti...

A jog ik šiolei minychai[2]) ir minyškas[3]), į klioštorių[4]) įeidami, pašventinimą priimliavo, labai didę čestį[5]) pridavė jiemus, kačei tas stanas ir gyvenimas jų nepabažnas[6]) ir prieš Poną Dievą yra ir nuog žmonių esti išdūmotas[7]), kursai nė viena pamata alba grunta[8]) Rašte šventame netur. Kaipajėg[9]) ne daugiaus tą Dieva staną turim čestyje laikyti ir toli didžiu ir kaštaunu[10]) būdu aną pagirti, už tą melstisi ir apgražinti, nęsa kačei svietiškas stanas[11]) yra, betaig vienok tur prieg savęs žodį Dieva ir neesti nuog žmonių išdūmotas arba įstatytas, kaip stanas minychų ir minyškų. Del to taipajėg šimtą kartų tur būti už duchavnišką staną laikytas neng klioštarnykų minychų stanas, kursai tikrai piktesnis neng svietiškas ir kūniškas stanas tur būti laikytas, kad iš kūna ii krauja išdūmot(a)s ir pastatytas, ir visi daiktai jame yra iš svietiška įkytruma. Taipajėg del to, idant jaunumas mokytųsi dabotisi ant to stana ir aną čestyje laikyti, kaip deivišką darbą ir prisakymą, a ne taip su papeikimu ir juoku pas tą šūtiškus[12]) daiktus daryti juokdamiesi, glaudodami[13]) ir apjuokdami ir kitus tokius niekam nederančius daiktus, kaip ik šiolei pajunkimas buva, ne kitaip, kaip tatai juokas alba vaikų žaislas būtų venčiavonystę priimti ir svotbą daryti...

V. Iš Bretkūno raštų.

1591 m. Pastilė.[14])

[Postilla tatai esti trumpas ir prastas ischguldimas euangeliu, sakamuiu Baszniczoie Krikschczionischkoie[15]), nůg Advento iki Waeliku... (ir) nůg Waeliku iki Advento...]

a) (Vaikai turi būt siunčiami mokyklon ir bažnyčion).

Mokinkimės, idant taipo darytų visi plebonai, visi svietiški ponai, kožnas potam ukeniks[16]) ir tėvas alba augyvė[17]), idant tie visi sava vaikus, sava žekelius, sava šeimyną, sava padonus ir klausytojus Kristauspi siųstų, idant jį tikrai pažintų ir šitaipo per jį amžinai išgani[18]) būtų. Šventas Povilas iš kalėjimo grauden klausytojus sava, idant anus vieroje Kristaus išlaikytų. Ciesaras[19])Martynas sakės to dėliai ant susirinkimo daug byskupų[20]) su sava dvarionimis atėjęs, idant jo padonys tikrai pažinotų tikrą vierą[21]) ing Kristų. To dėliai tu tėve, tu augyve, siųsk vaikus sava škalon[22]), jeib anys išmoktų Dievą pažinti, siųsk anus bažnyčion tos pačios priežasties dėliai.

b) (Raginama bažnyčioje giedoti ir Dievo žodžio klausyti).

Su angelu apsakančiam[23]) piemenims[24]) Kristų užgimusį Betlejeme buvo tuojaus

[1]) Lenk. žegnać iš vok. segnen — laiminti. [2]) Lenk. mnich iš vok. Mönch (graik. rus. monach) — vienuolis. [3]) Lenk. mniszka — vienuolė. [4]) Vok. Kloster (lot. claudo, claustrum) — vienuolynas. [5]) Slav. čest' — pagarba. [6]) Lenk. pobožny — pamaldus. [7]) Slav. vydumany — pramanytas. [8]) Vok. Grund — žemė, pagrindas. [9]) Lenk. jako tež. [10]) Lenk. kosztowny (vok. kosten — kaštuoti) — brangus. [11]) Lenk. stan — stonas, luomas. [12]) Rusų šutka — juokelis. [13]) Glaudyti, glausti, glaubti. [14]) XVI a. rašytojai rašo: Postylla, Pastyla. [15]) Pirmas Bretkūnas ėmė rašyti: Kristus, krikščionis viet. Christus, chrikščionis. [16]) Bretkūnas rašo dar: ukinikas, hukinikas. [17]) Br. rašo: augiwe.

[18]) Ne: išganyti. [19]) Lot. Caesar, lenk. cesarz. [20]) Lenk. biskup — vyskupas. [21]) Sl. viera (wiara) — tikėjimas. [22]) Kitur: iškalon, nuo lot. schola, lenk. szkoła — mokykla. [23]) apsakančiu? [24]) Graik. poimén — piemuo.

daugybė pulkų dangaus, tatai est didis skaitlius šventų angelų; tie garbin Dievą bylodami:

Garbė Dievui ant aukšto, ant žemės pakajus ir žmonėms pasimėgimas.

...Mes iš šios kačei trumpos giesmės šventų angelų... sakysim...: daug jūsų yra, kurie šios giesmės, kačei daug metų girdėję, nemok giedoti. Tatai iš tiesos bei didė gėda ir griekas[1]) yra. To dėliai, nuog šios dienos pradėję, mokinkitės giesmių krikščioniškų giedoti, netupėkit bažnyčioj kaip žąsys, nei stovėkit šičia kaip kelmas... Trumpa yra giesmė angelų ir trys tiktai yra toje ailės[2]) tačiau daug, o ypatei trys daiktai kožnoj ailioje užsilaika. Angelai kožnoj ailioje meldiasi, mokin ir prarakauja[3]), alba praneš didžius daiktus.

...Mums visiems pareitis[4]) kits kitam kalbėti šventomis dienomis: „Eikim bažnyčion, klausykim žodžio Dievo, mokinkimės giesmių, poterų, melskimės Dievą, imkim Dievo kūną ir kraują". A žmonės dabar kits kitą šventomis dienomis ragin eiti karčiamon, žaistų, šoktų. Tuo gi sviets taipo tur piktas tapti.

c) (Kaip vaikai auklėti).

Mes tėvai, augyvės, veskim, jaukinkim ir pripratinkim mūsų vaikus bažnyčion eiti iš jauno, nesa jiemus ir per didei reik pamokslo iš Dievo žodžio, jiemus ir per reikia maldos. Durnystė yra širdyje vaiko, bet rykštė pakoznijimo[5]) aną toli nuog jo pravarys. Neliaukisi plakti vaiką, nesa jei jį rykšte plaksi, tada nereikės jo nužavinti. Tu jį tiesa plaki, o dūšią jo išgelbi iš peklos.

d) Apie žmonių ligas.

Kita liga yra rauplės, kita raupsai, alba, kaip kiti kalba, raupsas. Mūsų vaikai, kartais ir seni, serga rauplėmis, kaip žinot patys. Raupsais retą kartą girdim Prūsų žemėje apsirgusį. Net žydų giminė ir pertankiai[6]) raupsais sirginėja dėliai stiprų gėrimų, ir daug jų iš tos ligos turėja smertį gauti. A raupsai tokia liga būdava. Išsivertė ant veido ir ant viso kūno žmogaus kaip niežai balti, kaip šašai kokie pikti. Tie gi šašai išpūstydava kaip valgį išvalgydava, visą kūną žmogaus iki gyslų ir pačių kaulų. Bei buva liga limpanti šitaipo, jog aną ne tiktai žmogus nuog žmogaus, jo dasilytėdamas, gaudava, bet ir suolas, ant kurio žmogus, ta liga sergąs, sėdėja, pagesdava, ir iš tų šašų išpūdava taipajėg ir sienos, ir visos trobos išgadinamas buva šita liga... Stabas, alba kaulų liga, yra kita liga nei rupsai; kaulų liga serganti žmogų kalbam, kurio kaulai, gyslos yra ištęsamas, kurio kūnas ant kajų alba rankų patįsta ir didei skaust, kaip žmogus nei dirbti nei paeiti negal, net gulėti tur, — kaip ta sergančių daug musip yra, vokiškai vadina die Gicht...

...Kartais žmogus apserg dėliai nelemto gyvenimo, kada žmogus nesaugojasi, net dykai gyven(a); kaip kada regi girtuoklį, ryjuoklį iš gėrimo serganti, tada tasai pats sau ligą davė... Kitada žmogui ligas randasi iš paties Pono Dievo karojimo, kaip skaitam apie Mariją, seserį Mozėšiaus... To dėliai norįsis išvengti ligas, tur apsižvalgydams gyventi ir griekų kiek primanydams vengti.

Žmogus, būk[7]) kokia norint liga apimts, tuojaus klausinėj liekoriaus[8]), barbieriaus[9]), kursai jį išgydytų, nesa kožna liga žmogui labai sunki našta yra. Kačei nū daug žmonių išmanančių randasi ir daug žolių alba kitų daiktų yra, per kurius tankiai sergąsis išgydams ir pagelbams yra, tačiau nėra nė vieno taip kytro[10]) daktaro[11]),

[1]) Slav. griech (lenk. grzech)—nuodėmė. [2]) eilės. [3]) Slav. prorok — pranašas. [4]) mūsų pareiga. [5]) Slav. kaźń — pabauda, net mirties bausmė.

[6]) perdažnai. [7]) Lenk. bądź. [8]) Slav. lekar(-z) — gydytojas. [9]) Lenk. balwierz (iš pranc.). [10]) Slav. chitry(i) — gudrus. [11]) Slav. iš lot. doctor.

kursai iš savęs be žolių galėtų kačei mažiausią ligą pravaryti. A Ponas mūsų Jėzus Kristus... tas viens gali iš savęs patsai, be žolių, be barbierystės, ne tiktai vieną kokią, bet visokias ligas pravaryti...

...Jūs, į ligą kokią įpuolę, apsirgę, vienam tiktai Dievui ištikėkit, neieškokit paglabos nuog žynių alba žolenykių, nesa tie nieka negelbst... Vargin(a) kartais ir pats velin(a)s žmones... Tuo gi, kiek kartų regi sąnarį kokį žmogaus pagadintą, tada tark: „Tatai iš tiesos velinas padarė su Dievo žinia..."

e) (Apie veliną ir velino apsėstą).

Jūsų neprietelius velinas vaikščioj aplinkui, kaip rėkiąsis liavas, ieškodams, jeib ką praryti gautų... Tą žmogų sakom velino apsėstą kūniškai, kursai viršutiniu būdu velino yra sunkiai mūčijams būk ligomis, būk kitais vargais... alba... kada šita piktoji dvasia, čartas, ing žmogų patį įeit, to žmogaus visus kaulus išlauža, jo visas gyslas ištąsa, kožną sąnarį žmogaus išmūčydams, jog žmogus nei miego, nei pakajaus negauna. Kada žmogų nei retežiai, nei temnyčios[1]) nelaika, kada žmogus toksai, apsėstas velino, yra įmetams ing vandenį, ing ugnį, ing purvą, kada žmogaus tokio nei virvę, nei lenciūgai[2]) nebelaika. Bet kada anasai kaip ir tikrai pasiūtęs laikosi darbuosu, žodžiuosu ir visame gyvenime, tatai yra apsėdimas velino kūniškas, kada Dievą bliūzni[3]) keik, gėdiškai kalba ir arkosi[4]), kada jis žmogų taipo valioj, kaip raitas koksai, arklį užsėdęs, sava valia veda alba valioj(a)...

Mes visi turim sava didį ir svarbų neprietelį, būtent veliną, kas kožną akimirkį visų žmonių tyko, jeib juos prarytų. Jūsų neprietelis velinas eit apsukui, tykodams, kaip ką prarytų... Bei to neprietelius žmogus nei šarvu, nei kardu, nei kitu kokiu ginklu negal atsiginti. Bei jei Dievas mūsų nuog jo neapgintų, seniai jau velinas visas žmones būtų amžinai prarijęs... Visi kampai pilni yra velinų, alba piktų dvasių, tykančių žmonių, idant jiemus iškadą[5]) padarytų bei ant kūna bei ant dūšios.

g) (Tarnai, ūkininkai, ponai ir bažnyčia).

Iš tiesos tarnas tur bijotisi ir klausyti sava viešpaties, laukinyks — savo bajoro, miesčionis — savo viešpaties, burgmistras[6]) alba rota[7]) tur klausyti sava kunigaikščio[8]), kunigaikštis karaliaus[9]), karalius ciesariaus[10]) bet ciesarius tur klausyti Dievo ir jo švento žodžio, kursai jam pranešams ir pasakams yra nuog sava duchaunojo tėvo, tatai esti Bažnyčios tarno, kaip kiti visi... Kas nesibijo[11]) Dievo nei kunigo sava bažnyčios nenor klausyti, tasai iš tiesos neišvengs peklos ugnį, Dievas nes nenor apjuokiams..

...Ir jūs, ūkinykai, kalti este sava šeimyną mokyti šventų poterių, anus raginti ir prispausti, idant šventomis dienomis eitų bažnyčion ir Dievo žodžio primoktų, Dievo melstųsi ir pagalei valios Dievo gyventų... Jei kursai ūkinyks patsai Dievo nebijosi[11]) nei šeimynos sava prilaika, idant Dievą pažintų, tas, kolei gyvas bus, turės su šeimyna sava tiktai vargti ir potam su kūnu ir dūšia amžinai prapulti... Kartais ūkinykai gana varginami yra nuog piktos šeimynos ir vagiančios alba netikusios.

...Evangelija (ciesariui kas ciesariaus yra ir Dievui kas Dievo yra) labai tropniai[12]) šiuo metu sakama yra bažnyčiosu

---

[1]) Slav. temnica — tamsusis kalėjimas, šiaip kalėjimas. [2]) Lenk. łańcuh (iš vok.). [3]) Slav. bliuznit — žodžiais žeisti Dievo garbę. [4]) Pal. darkosi.

[5]) Lenk. szkoda — kenksmas. [6]) Vok. Burgmeister — miesto viršininkas. [7]) Vok. Rath — Taryba, Tarybos narys. [8]) Čia: Prūsų. [9]) Čia: Lenkų. [10]) Čia: Vokietijos (Austrijos), kurios ciesorystė buvo surišta su Romos vardu. [11]) nebijo. [12]) Lenk. trafnie (vok. trefflich — puikiai) — tiksliai, tinkamai.

krikščioniškosu, nesa žinat, jog rudenį alba ant švento Mertyno čėse ponams yra renkama; kartais ponai per urėdą plėšia nuog žmonių daņį[1]), kartais padonys per netiesą ginasi duoti ponams čėse. Idant nū bei ponai žinotų, kaip imti, ir padonys kaip duoti daņį, šitą evangelija bažnyčiosu yra sakama...Per ciesarių i(š)simana visi svietiški ponai ir urėdnykai, kurie visas žmones rėda ir kurių visas svietas klausa... Vyriausybė paties Pono Dievo įstatyta yra, kaip apie tatai šventas Povilas raša bylodams: „Nėra nė vienos vyriausybės liš[2]) nuo Dievo...“ To dėliai jų[3]) nepaniekinkim, prieš juos nestenkimės, bet jiems pasiduokim, jų bijokimės ir jų radas[4]) klausykime. Jei nebūtų vyriausybių, tatai esti ponų, kurių tur kožnas bijotisi, tada žmonės durniaus[5]) ant kits kito eitų nei vilkai, kits kitam syla[6]) atimtų, ne tiktai jo lobį, bet ir moterį su vaikais; jei nebūtų ponų, negalėtų žmogus puoda prikaista išlaikyti alba strovą[7]) sav išvirti, kits jam tatai paveržtų. Iš to tatai rastųsi barniai, kova ir užmušimas tarp žmonių kožną dieną bei išpūstijimas sviete...

...Visiems ciesariams, karaliams ir didiems ponams pareitisi rūpintis, idant jų sviets, tatai esti[8]) žmonės ir padonys Poną Dievą, visų ciesarių ir karalių vyriausį, pažintų ir jo baimėje gyventų. To dėliai didiems ponams užgul bažnyčias ir iškalas pabudavoti[9]) ir tarnus bažnyčios ir iškalų pasamdyti, per kurių gerą pamokslą Ponui Dievui tarnai ir tarnaitės būtų išauginti... Pareitis visiems ponams svietiškiems drausti ir pakoravoti visus piktai darančius... Pareitis visiems ponams svietiškiems apginti geruosius, idant anys pakajų turėtų nuog piktųjų ir kas jų yra, nuog anų sav palaikytų... Kalti yra padonys garbinti sava poną... Kalti esme jiemus (ponamus) ataduoti daņį, tatai est čėse alba ir kartais renkant mezliavą[10])..., paklusnumą, tatai esti tą darbą nudirbti, kurį jumus ponai prisaka alba, kaip mūsų šičia kalbama yra, baudžiavą... To dėliai piktai dara tie žmonės, kurie ponų baudžiavą sekti ginasi... Kalti yra padonys Dievą melstisi už sava ponus, idant anys, sveiki būdami, mus pagalei Dievo likimo rėdytų...

Taip gerai tam, kursai šilkus[11]) ir karūną[12]) nešioj, kaip anam, kursai trinyčias vilk...

i) (Mano miela Lietuva!)

...ir tu, mana miela Lietuva, gerai dabokis! Jūs iš tiesos nedaug žinat alba išmanat apie Šventą Raštą, apie Dievo žodį, apie dūšios sava išganymą, nesa kolei šisai svietas laikėsi, dabar nė vienų knygų jūsų liežuviu[13]) rašytų neturėjot; vis, ką iki šiolei primokyti este, tatai vis jumus radosi iš latyniško, lenkiško alba vokiško liežuvio per tulkus[14]). Tuo gi jūsip brangus yra Dievo žodis, tuo gi taip maž tarp jūsų yra mokančių poterų. Prašykite gi Dievą, jeib jis ir jumus tokius rodzytų[15]) duoti plebonus, kurie jūsų prigimtu liežuviu jumus išrašytų šventas knygas Seno ir Naujo Testamento, ir idant Dievas tiemus padėtų, kurie šitas knygas lietuvnykai nerodas[16]) meldiasi[17])...

...Daug žmonių ant žemės gyvenančių rasi, kurie nemeldiasi, o visų didžiausiai lietuvnikai nerodas[16]) meldiasi[17])...

Pagonys, sava durną prigimimą sekdami, daug dievų tarė esančių, tuo gi ir daug dievų patys sav pramanė ir garbinoja;

---

[1]) Slav. dań — donė, mokesnis. [2]) Slav. liš — tiktai, tik. [3]) Čia: ponų. [4]) Slav. rada — patarimas. [5]) Lenk. dureń (rusų durak) — kvailas. [6]) Slav. sila — jėga, prievarta; čia įnagininkas. [7]) Lenk. strawa — valgis. [8]) Sl. to jest. [9]) Sl. buda. [10]) Senovės mokesnis ponų naudai. [11]) Rusų šolk (šelk), iš Rytų kraštų. [12]) Lot. corona — valdovo vainikas. [13]) XVI a. raštuose liežuvis pritaikomas ir kalbai. [14]) vertėjus, iš slavų tolk (prasmė), tolkovat — aiškinti. [15]) Lenkų radzić — tarti, patarti, čia: teiktis. [16]) Slav. nerad — nenoris, nenorėdamas. [17]) Br. rašo: meldessi; kartais čia sunku atskirti dabartis nuo praeities.

kits tarė, jog saulė būtų Dievas, kits, jog mėnuo, kits kitą daiktą Dievu esant tikėja, kaip ir durnai Lietuva pirm šių metų meldėsi žemėpačius, kaukus...

Ir mūsų tėvai šitas trobas, bažnyčias, gana brangiai yra pabudavoję, apdovanoję ir kitada per kiek mylių atlankę. Tuo gi piktai dara Lietuva, šventą dieną ne bažnyčion, bet karčiamon[1]) eidama alba kitas vietas neviežlybas[2]) lankydama, alba tiktai uliodama... Mokinkimės šventomis dienomis nepateikti, negirtuoti, neulioti, net bažnyčion eiti, o bažnyčioje būdami liaupsinkim Dievą giesmėmis, klausykim ir mokinkimės jo švento žodžio, neigi išeikim iš bažnyčios net, Poną Dievą užu save ir už visą krikščionystę paprašę alba jam dėkavoję. Kada Ponas Dievas yra garbinams šventomis giesmelėmis, tada ir (jūs) drauge su žekeliais tur(it) giedoti, ir Poną Dievą dėliai viso gero garbinti, nesa taipo moka šventas Povilas: „Giedokit žaisdami Ponui širdysa jūsų"...

Iš tiesos Ponas Dievas jus, lietuvnykus, šioje Prūsų žemėje myl, duodams jumus savą šventą žodį. Jūs, sakau, visų geriausią gavat palaimą nuog Dievo, kadangi jumus brangiausiuosiasis Dievo žodis čystai jūsų prigimtu liežuviu sekams esti...

Dievas žmogui kožnam duost brangesnį ir geresnį daiktą, būtent gyvatą ir kūną. Tuo gi Dievas žmogui duos taipojėg penukšlą ir rūbą[3]), kaip antai ir lietuvnykas, Dievui tikįs, saka:

Dievas davė dantis, Dievas duos ir duoną.

k) (Pagonys, popiežninkai[4]) ir miela Lietuva).

Kits, kaip popiežnykai, taipajėg tarė: tatai griekas yra pėtnyčios dieną mėsą valgyti, šventųjų nemelstisi, duchaunui vyrui moterį vesti, bet nežinoti, kas Kristus yra, ing jį nenusitikėti, tatai jiems regisi ne grieks... Pagonys, veidmainiai ir popiežnykai, tatai esti didžiausia dalis svieto, nežina grieką santį, jei kas Kristų netik...

Pagonys meldiasi saulę, mėnuo[5]), žvaigzdes ir kitus sutvėrimus, Dievo leistus. Kiti sav patys pramanė kokį ebrosą[6]) ir tą meldiasi. Popiežnykai kačei nemeldiasi žvaizdžių, mėnesio, tačiau anys meldiasi numirusias šventas žmones, Paną Mariją, motiną Dievo, šventą Petrą, Povilą, Mikalojų ir kitus šventuosius. Potam popiežnykai, sav patys nuliedami alba išdroždami ebrosus, anų meldiasi... Pameski gi, miela Lietuva, melstisi kaukus, aitvarą, žemėpačius alba kitas deives ir numirusius šventuosius, da[7]) melskisi vieno Dievo...

Popiežnykai pilvo dėliai užsigin Šventos Evangelijos tikrojo pamokslo, užsigin Kristaus Dievo Sūnaus, neatboj dūšios sava išganyma. Jeib tiktai jiemus šiame sviete pakaktų, apie būsiantį gyvenimą nieko nerūpinasi. Svietiškųjų ponų didė dalis taipajėg daugnesni rūpinasi dėliai sava karalystų, žemių, muito, danies, čyžės[8]), raskažio[9]) iš šio svieto linksmo ir pišno[10]) gyvenimo nei Dievo, nei pamokslo Šventos Evangelijos, nei dūšios išganymo alba dangaus karalystės. Miesčionys, remesnykai[11]), laukinykai ir prastieji žmonės taipajėg nei myl, nei klausa Dievo žodį, nerūpinasi, jeib po šių vargų Dievip būtų, bet tiktai plėšia, draska, girtuo, vag, razbajauja ir šio svieto geidulius seka...

A turim saugotisi, idant švento Jano dieną ne taip švęstumbim, kaip jį raganos anos alba popiežnykai švenč, Janą kaip ir

---

[1]) Lenkų karczma (rusų korčma). [2]) nepadorias (sl. viežlivyi — mandagus, padorus). [3]) Lenk. iš pranc. robe — drabužiai. [4]) Protestantai taip vadino katalikus; Br. vienur rašo popiežnikai, kitur papiežnikai — nuo lenk. papież (lot. papa). [5]) mėnesį. [6]) Slav. obraz — paveikslas. [7]) rus. da — o, ir. [8]) Lenk. czynsz (iš vok.) — toks mokesnis. [9]) Slav. roskoš — puikybė, prabanga. [10]) Slav. pyšny — puikus. [11]) Slav. remeslenik — amatininkas.

Dievą patį, melsdamies. Ne, bet švento Jano dieną turim švęsti, idant mokintumbimės, kokį stebuklą[1]) Dievas, Janui užgemant, padarė, bei idant žinotumbim, ką šisai brangus vyras apie Jėzų Kristų yra liudijęs ir kokį pamokslą jis, koznadieja būdams, yra svietui davęs...

l) **(Pirmasis Dievo buvimo įparodymas).**

Daug žmonių... tarė: „Visi daiktai, niekam nežinant, patys taip radosi", kaip antai buvo fisosofai, kurie tarė: „Visi daiktai iš dulkių saulės radosi". Daug vėl žmonių... netik Dievą santį, tuo gi anys nei Dievą myl, nei Dievo bijasi, net tiktai sava dėka gyven... A mes krikščionys, Pono Dievo šventą žodį skaitydami ir mokindamies, iš šių daiktų Dievą tikrai santį bei žinam, bei išpažįstam.

Ant pirma tatai suprantam ir išmanam iš sutvėrimo dangaus, žemės, saulės, mėnesio, žvaizdų, žmonių ir daug kitų nepaskaitamų daiktų šitus daiktus visus didžio kakio Pono darbus sančius. Kadangi jų nė vienas žmogus nei angelas negal daryti alba šitaip rėdyti ir išlaikyti, kaip anys po mūsų akių gatavi rodasi ir kožnas daiktas savą darbą prigimtą nudirb, saulė žibin dieną, mėnuo naktį, žemė duost vaisių, vanduo naudą, ir niekas jų negal ginti alba nudrausti, šitie daiktai visi, sakau, duost stiprą liudymą Dievą didį Poną santį..."

m) **(Vyriausybė gali bausti).**

... Byla Kristus: „Atleiskite, ir bus jums atleista". Kada kits žmogus prieš jus nusidėja, ir jūs jį to dėliai galėtumbit iškadana įvesti, tada jūs, pasigailėdami ant jo, to nedarykit, net tam tatai atleiskite. A galėtų šičia kas sakyti: „tada nekunigai alba prova[2]) svietiška netur piktuoju karoti, tėvas, motina alba hukinykas[3]) netur šeimyną piktai apbarti, bet visą jų piktybę nekaravotą tur nuleisti?" Atsakau: Ne, mielas prieteliau, Ponas Kristus šičia nekalb apie provą svietišką alba duchauną nei vėl apie urėdą tėvo, augyvės alba hukinykų. Tiemus pareitisi kaltamujam neatleisti, bet jį pikto gyvenimo dėliai karoti, nesa taipo apie visakią vyriausybę kalb Povilas: „Vyriausybė yra tarnaitė Dievo tav ant gero. Jei pikto[4]) — darių tada bijokisi, nesa ji kalaviją nenoprosnai[5]) nešioj: ji yra tarnaitė Dievo pagiežanti tam, kursai pikt dara. To dėliai Ponas Kristus šičia neužsaka vyriausybei svietiškai piktuosius karoti, bet Ponas mūsų šičia kalb apie tas žmones, kurie netur urėdo svietiško; tie patys netur pasigiežėti, bet atleisti. O jei kas nuog kito yra pažeistas, tada jis teskundžiasi tatai vyriausybei, ta nuog Dievo pusės koravos piktai darantį. Kaipo Ponas Dievas mumus atleidžia iš mielaširdingystės mūsų griekus, taipo ir mes kitam žmogui turim atleisti jo nusidėjimus.

n) **(Rankų darbo žmonės).**

Ne visi žmonės vieno yra stono[6])... Bet žmogus Dievo pavadintas yra kits ant to urėdo, kits ant kito. Tuo gi ir kožnas tur dirbti, kaip tatai jo stonui alba urėdui užgul, kits, sakau, kaltas yra dirbti rankomis, kaip antai yra visokie remesininkai, laukinykai, žvejai ir kiti tam lygūs žmonės, kurie iš darbo rankų sava tur penėtisi.

o) **(Mokėkime, kas mums užgul).**

Jei kas tikrai bei gerai nor vartoti sava lobį, teslūžij tuo Dievui, tatai esti, teduodi, idant būtų pabudavotas bažnyčios, iš-

[1]) Stebėtis, stabas. [2]) Slav. pravo — teisė, čia: teismas.

[3]) Kitur ukenikas, ukinikas. [4]) = pikta. [5]) Slav. nenaprasno — neveltui. [6]) Lenk. stan — stovis, pastovi visuomenės grupė.

kalos, kur Dievo žodis yra mokams, teveizd, idant tarnai, bažnyčios bei iškalosu mokantis, algą turėtų, iš kurios pasipenėtų... Kožnas kaltas yra iš lobio sava duoti viešpatims ir ponams sava svietiškiems, idant anys[1]) juo geriaus mus galėtų užstoti prieš mūsų neprietelius... Mieli prieteliai, neginkitės nei vangstykit[2]) ponams sava čėse danį alba mezliavą duoti.

VI. Iš Daukšos raštų.

1. 1595 m. katekizmas.

[Kathechismas arba mokslas kiekwienam krikszczionii privalus. Paraszitas per D. Jakuba Ledesma Theologa Societatis Jesu. Iżguldytas iż Liężuvio Ląnkiszko ing Lietuwiszka per Kuniga Mikałoju Daugsza Kánonika Zemaicziu. Iżspaustas Wilniuie Metůse użgimimo Wieszpaties 1595].

Prabylis skaitytojop krikščioniškop.

Kačieba[3]) kiekvienam krikščioni kurios norint vasaros[4]) privalus est mokslas apie Viešpatį Dievą, ir gamtas, ir priderėjimą krikščionišką, bat vienok privaliausias yra vaikeliamus, ne kitaip kaip ir atžulilomus[5] jaunomus lietus ir laistymas, idant tuo geriaus prisiimtų ir augtų. Nesa kaip tokiuo jaunystė pigiai ant pikto pagrįžt gali, taip vėl nei vienas amžis neest taip patogus ant apturėjimo malonės Dievo, ir gamtų[6]) krikščioniškų, kaip vaikelių jaunos vasaros, su nekaltybe sujungtos. Ne mažiaus, kaip ir dirva naujai užrausta, kad ją gerai išdirba, sėklą priėmus, gausų vaisių iš savę duost. Ir del to Viešpats mūsų reikiai teikės bylot: „Dalaiskit vaikeliamus ir nedrauskit jų manęsp eit, tokių est nesa karalystė dangu(j)". Tikra est tiesa, jog ko nor žmogus iš jaunystės išsigėrė, tąją ir paskuijais metais užlaiko, ir jeigu iš pradžios geru keliu laidzės, kačieb paskui to ant mažos valandėlės per piktą sėbrystę[7]) to pasaulio nuog kelio baimės Dievo ir priderėjimo krikščioniško užklystų, vienok tuojaus, tū atsimindamas, ant gerų savo pradžių to jup pigiaus susiverčia. O taip gerai prisidabojo tam išmaną žmonės, jog pataisymas bažnyčios ir gyvatos krikščioniškos kitaip būt negalėjo, tiektai per tą sėklą jaunumo. Nesa apie įsisenėjuosius piktuose pajunkimuose Dievas per Hieremiošių pasakė, jog tokiemus ne pigesnį pajunkimą savo, kaip murini[8]) juodumą atmainyt. Ir del to mieliemus gimdytojiemus įgraudenam, idant vaikelius savus tokiop įtaisymop, ne tiektai moksluose, bat taipaje tikroje Viešpaties Dievo pažintyje ir baimėj jo vestų, priegtam ir patys idant toj prastybėj mokslo krikščioniško, kaip čia est aprašytas, gėrėtųs, kadang Viešpats kalbėjo: „Jeigu netapsit, kaip mažintėliai, neįeisit karalystėn dangaus". Tojag mokyt mus teikės bylodamas, jog mokslas karalybės Dievo est prilygintas sėklai garstyčios, kurios kačieb grūdelis est mažas, bat kad jau užauga, paukščiai dangaus ant jos užsėda. Taipajėg ir apie šitą trumpą ir mažą krikščionišką mokslą, kurį katechismėliu mename, turis[9]) išsimanyt, jog kad gerai širdin įsigėrė ir įsišaknija, žmones paskui to didžiump gamtump ir bendrystesp angelų privadžioja.

---

[1]) jie. [2]) Vengti. [3]) Lenk. chociažby (rusų chotiaby). [4]) amžio, metų. [5]) atžaloms. [6]) dorybių, cnatų. [7]) Slav. siabr — draugas, bičiulis, giminietis.

[8]) murinui (krikščioni = krikščioniui). Lenk. murzyn — negras, juod(u)olis. [9]) Lenk. ma się.

Iš Mokslo krikščioniško[1]).

... ne manais nuopelnais, nei mano tėvo, nei manos motinos, nei vėl kurio kito padaro darbais eš[2]) tapęs esmi krikščionimi... Tas..., kuris ne krikščionimi yra..., pavirsta sūnumi prakeikimo, vergu velino ir nuog tėvainumo[3]) dangaus atskirtu... (Jėzus)... atpirko mus krauju savu brangiausiu nuog velino nuodėmės ir giltinės, arba mirties amžinos... Jėzus Christus nužengė pragaruosn, išvedė tėvų šventųjų dūšias, kurios buvo prie peklose laukiančios šito švenčiausio ir pagarbinto atėjimo jo... Bažnyčios galva yra patis viešpatis Christus, o popiežius yra jo vikarijus[4]), tai est, vietinykas ant žemės... (Bažnyčia) nuplatus per visą pasaulį, pavildo visas šalis, visų tautų, arba giminių... Mūsų priešinykai yra pasaulis, velinas ir kūnas...

Kodrinag yra daug paveikslų Marijos, artes[5]) yra daug Marijų? Ne daug, tiktai viena, kuri yra danguje, bet ją ne vienu vardu vadiname, turiu daugio ir tūleropų gerodarymų padarytų, kuriuos žmonėmus daro, kaip motina Dievo ir motina mielaširdumo, kuri taip daug gali sūnųp savąp. Ir kačeib vadiname paveikslus jos: Pasveikinimo, Atlankymo, Dangun ėmimo ir kitais vardais, vienok tie visi ne tūlomus, bat vienai tiktai Marijai pridera...

Kasg pražengia (pirmąjį Dievo) prisakymą (neturėsi dievų svetimų per mane)? Šitie ypačiai, kurie garbina ugnį, žemyną[6]), gyvates, žalčius, perkūną, medžius, alkus, medeines[7]), kaukus ir kitus biesus[8]), ir anie, kurie žynauja, buria, nuodija[9]), alvū ir vaškū lieja[10]), ant putos veizdi[11]), ir kurie tą tiki, — šitie visi Dievo atsižada ir pristoja velnop ir už viešpatį sau apturi.

...Kaip išpildysime ketvirtą prisakymą apie mylėjimą tėvo ir motinos? Turime jų klausyt, turėt juos pagerbime, tarnaut jiemus ir pašelpt juos... Keleropi tėvai randas? Ketveropi. Pirmiaus prigimtieji, kurie mus pagimdė, taipajėg ir strujūs[11]). Antri tėvai pagalei dvasią, tai yra kunigai, pralotai ir mokytojai, arba mistrai[12]). Treti — visi vyresnieji, karalius, storastos[13]). Ketvirti — senieji žmonės drin[14]) jų senatvės: tuos visus turime mylėt pagalei luomą jų. Ką turi daryt gerieji tėvai sūnumus savo? Turi juos augint grausmėje[15]), mokyt juos Dievo baimės, duot juos ant mokslo, ne nartint[16]) nei vėl lepint, tuo visu išmintingai vartoti. Kaip turi šeimyna, kaimynai ir tarnai po akim viešpatų[17]) savų laikytis ir gyvent? Kaip sūnūs po akim tėvų savų, nulenkdami[18]) juos, ir taip dirbt už akių, kaip ir po akim, jei nori malonės Dievo, kuris visą regi.

...(Ko reikia saugotis?)... neskaityt knygų neviežlyvų[19]), nekalbėt žodžių, nei giedot giesmių gėdiškų, kiek primanant... neimti ir neužturėti svetimo, nedaryti žalos[20]) nei viename turte jo nei paveržimu, nei viliojimu, nei pašalpa, nei rodijimu...

Trys galybės dūšios mūsų: išmintis, atminimas, valia...

---

[1]) Mokslas krikščioniškas aiškinamas, klausiant „mistrui“ ir atsakant „mokytiniui“. Jam yra penkios dalys: a) „ape wârdą ir žimę krikszczionies, teipaieg ir ape móksłą io“, b) „ape gałą ir kriesą (lenk. kres — galas. M. B.) žmogaus krikszczionies ir ápe daiktus iam reikalingus, ir priwâłomus top'“, c) „ape ąntrą daiktą krikszczioni reikalingą, tai yra, ápe pâduksi, arba wilty“, d) „ape treaczią dáiktą krikszcziõni priwâłomą, tai êst, ape meaiła“, e) „ape septinis sákramentús bažniczos“. [2]) aš. [3]) palikimo. [4]) Lot. vicarius — pavaduotojas. [5]) artės, ar tiesa? [6]) Palyg. Mažvydo žemėpačius.

[7]) Medeinė, medinis — medės (girios) globėjas, girios deivybė. [8]) Sl. bies (vok. böse) — velnias, kipšas. [9]) buria (žynys). [10]) Slav. olovo. [11]) buria [11]) Slav. stryi — dėdė, bet Daukša čia prirašo: diedas. [12]) Lot. magister, vok. Meister, čekų mistr, lenk. mistrz [13]) Iš slavų — seniūnas. [14]) del. [15]) Graudinti, grausmė (drausmė). [16]) rūstinti. [17]) D. viešpatis, daug. viešpateas, kilm. viešpatų. [18]) gerbdami. [19]) Slav. — nepadorių, nemandagių. [20]) D. paaiškina: iškados.

2. 1595 m. Trumpas pasisakymo būdas.

[Trumpas budas pasisakimo arba iżpażinimo nůdemiu. Drin tu kurie dażnai wartoja tů sakramentu. Iz łąkiszko ąnt lietúwiszko pearguldítas...]

Vargus yra daiktas žmogui pažint patį save ir turėt gerai numanomas visas pakampes priejautos[1]) savo... Nereikia stebėtis, jog nekurios personos[2]) nobažnos neranda nuodėmių, išg kurių turėtų duotis kaltos, kadang tokie iš malonės Dievo tokiosn nuodėmėsn neimpuldinėja...

...Kiekvienas... gali duotis kaltas,... jog buvo labai tinginčiu... stembdamas[3]) tūlū kartū prieš Dvasią šventą, idant savęs nepažeistų, pasidavęs ing kokį truputį vargo, o tas toksai pražengimas yra labai dvasiškas ir subtilnas[4]), ir pridengtas ir vertas, idant jo visados sakytųs...

Tegul teduodies kaltas,... jog neturėjo susimylimo ant (artimų savų) grynumo[5]) ir nemeldė Viešpaties Dievo už juos, priespaudas ir vargus visokius Bažnyčios visuresančios kaip yra kariai[6]), herezios[7]) ir kita, nei jų viešpatį pilnai padavinėjo, kaip galėjo, ir buvo kaltas. Šitie, kurie turi vyresnius ant savęs paskirtus, jog jiemus nebuvo paklusnūs ir pagerbimo prienčio[8]) jiemus nedarė. O šie vėl, kurie turi tarnus, vaikelius arba kaimynus, jog jų nemokė, neplakė, nebarė, nekuopė[9]) visame kaip buvo reikią, ir jog vėl neturėjo to rūpinimo ir sielojimo apie juos, kaip buvo kalti.

3. 1595 m. katekizmo ir pasisakymo paties D. sugretinti žodžiai:[10])

tampa — pavirsta, vieros — tikėjimo, žyminame — ženkliname, pajunkę — papratę, ing peklas — ing pragarus, palaisdotas — pakastas, nevalnykais — vergais, vienaip — vienelopai, garbę — liaupsę, palaimintiemus — pagirtiemus, neprietelius priešinykais, svietas — pasaulis, krivda — abyda, pašalpa — pagalba, abrozas — paveikslas, reikalingą — privalomą, gadziaus — pigiaus (pigiaus numirt turėtume nekaip...), falšyvo — neteisaus, padrūtino — patvirtino, strujūs — diedai, pagalei stoną — luomą, rūstint — nartint, gerbdami — nulenkdami, liekarstva — vaistas, saugotis — vengt, iškada — žala, sviečijimo — liudymo, izliečijimo — izvaistymo, bėgt maldump — tekėt maldump, vadinti — algoti, putlumas — didžiavimas, verta atleidimo — atleistina, pakuta — gailėjimas už nuodėmes, cnatomis — gamtomis, stiprintis, priešintis — stembt, pasnykaut — alkintis, rūpinas — sielojas, spaviedis — išpažinimas, griešnas — nuodėmėtas, žingsnį — žygį, apmauduose — sielvartuose, darbuose — veikaluose, paju(n)kimo — papročio, mandagus — subtilnas, ubagystė — grynumas, darytojas — sutvėrėjas, pavyzdėt — žvilgterėt, kabančiam — karančiam, kreivumas — įžul(n)umas, neteisybių — įžūlumų, ronos — žaizdos, zupelnai — ištisai, neišmieruojama meilė — neišmestuojama (meilė), giltinė — mirtis, gydytojas arba liekorius — vaistytojus, bėda man — deja (man), krėslas — sostas, stulpai — stiebai, peteliškės — drugeliai, negalįs — ligotas, rūbo kraštas — sterblė, raupuoti — lepra sergą, stalop — skomiosp, viernųjų — ištikimųjų, peregrinavoja — keliauja, gražumas — švankumas, valgymas — penas, visados — tuointimpos.

[1]) D. paaiškina: sielos. [2]) Lot. persona — asmuo. [3]) Stiprintis, priešintis. [4]) Lenk. subtelny D. paaiškina: mandagus; švelnus, įžiūrus. [5]) D. paaiškina: ubagystė. [6]) karai. [7]) Gr.-lot.: atskala. [8]) Prientis (prienčio) — pritinkąs, tinkąs. [9]) Kuopti — valyti, tvarkyti. [10]) Antriniai žodžiai D. įrašomi ne tekste, bet pašony.

4. 1599 m. pastilė.

[Postilla Catholicka. Tai est iżguldimas Ewangeliu kiekvienos Nedelos ir szwętes per wissus metus. Per Kunigą Mikaloiu Daukszą Kanonika Mednikų isz lękiszko perguldita. Su wala ir dalaidimu wiresniuių. Wilniui. Drukarnioi Akademios Societatis Jesu. 1599].

Prakalba maloniajam skaitytojui.[1])

Pasistebėjus ir rimtai pagalvojus, mielasis skaitytojau, kuo savo tėvynei[2]) galėčiau patarnauti ir pagelbėti, atrodė man ir mano luomui[3]) padoru, ir Katalikų Bažnyčiai garsioje mūsų Didžioje Lietuvos Kunigaikštijoje ne tiktai gražu bei malonu, bet ir labai naudinga, idant pamokslus[4]) jau seniai kunigo Vuiko, Societatis Jesu teologo, mokytai parašytus, surinktus ir visiems katalikams turinčius didelės vertės bei reikšmės, išverstus į čekų[5]) ir vokiečių[6]) kalbas, išverščiau ir į savo gimtąją lietuvių kalbą[7]) ir patiekčiau visiems skaityti. Tikiuosi tuo savo darbu ir patarnavimu ne tiktai[8]) lietuvių[9]) bažnyčiai, bet visiems Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos piliečiams[10]) įtiksiąs, o taip pat tūliems duosiąs progos pagalvoti ir branginti didesnius dalykus[11]), karščiau rūpintis ir skleisti mūsų tėvų kalbą[12]). Nors po teisybei retas kuris iš mūsų, ypačiai prakilnesniųjų, nemoka lenkų kalbos[13]) ir negali skaityti lenkiškai rašytų pamokslų[14]), tačiau, mano manymu, didžioji dalis yra tų, kurie lenkų kalbos arba nesupranta arba nekiek jos temoka. Žinau, kaip visos tautos[15]) gerbia, myli ir brangina veikalus, tėvų kalba rašytus, ir todel, manau, visos tautos verčiasi[16]) knygas iš kitų kalbų į savas.

Tiktai mūsų lietuvių tauta, besimokydama lenkų kalbos ir ją vartodama, taip yra paniekinusi, apleidusi, kuone išsižadėjusi savos kalbos, jog kiekvienas tai mato, bet ar gerai padariusi, vargu bau kas ją pagirs už tai!

Kur gi yra, sakau, pasaulyje tauta tokia prasta ir niekinga, kuri neturėtų šių trijų savų ir lyg įgimtų dalykų[17]): tėvų žemės, papročių ir kalbos? Visų amžių žmonės kalbėjo savo prigimta kalba, visados rūpinosi ją užlaikyti, skleisti, tobulinti ir gražinti. Nėra tautos tokios menkos, nėra žemės sklypo tokio mažo, kur nebūtų vartojama sava kalba. Tąja kalba yra rašomi paprastai visi įstatymai. Jąja leidžiama tautos istorija, seni ir nauji savo ir svetimų tautų veikalai. Jąja aptariami visi valstybės reikalai. Jąja, pagalios, gražiai ir padoriai yra atliekami visi reikalai bažnyčioje, taryboje, namie.

Pati gamta visus to moko, nes kiekvienas jau iš motinos gauna palinkimo prie savo kalbos, ją vartoti, laikyti ir išplatinti. Tatai galime pastebėti ne tiktai pas žmones, bet ir pas neišmintingus gyvulius[18]). Kas per stebuklai[19]) būtų

---

[1]) Prakalba D. parašyta lenkų kalba (Przedmowa do czytelnika łaskawego). Čia išversta į dabartinę mūsų rašto kalbą, naudojantis J. Gabrio vertimu, kai kur pažymėjus, kaip tą ar kitą žodį pats D. būtų parašęs. Lauktinas ištisas prakalbos vertimas Daukšos kalbos stilium, iš katekizmo ir pastilės nustatytu. Minėtoji prakalba daukšiškai būtų: prabilis staititoiop mielоiop. [2]) Daukšiškai: tėvykščiai. [3]) Daukšiškai irgi: luomui, bet taip pat ir: stonui. [4]) Daukšiškai: kozonis. [5]) Daukšiškai: (vok.) ir čechų. [6]) Vokiečių kraštas daukšiškai: Vokia. [7]) Daukšiškai: čechiškas, vokiškas, lietuviškas liežuvis. [8]) Daukšiškai: tiektai. [9]) D.: Kościołowi litewskiego języka, daukšiškai: bažnyčiai lietuviško liežuvio. [10]) Daušiškai, turbūt, būtų: gyventojams. [11]) Daukšiškai: daiktus. [12]) Daukšiškai: liežuvį. [13]) Daukš.: lenkiško liežuvio.

[14]) Daukš.: kozonių. [15]) Daukšiškai taip pat. [16]) Dauk.: išguldo. [17]) Dauk.: daiktų, gal gamtų, nors „gamtomis“ D. paprastai vadina cnatas, arba dorybes. [18]) Dauk.: gyvuliai — pekus (tas pat ir Širvydo žodyne). Graik. pekos, lot. pecus. [19]) Dauk. bene: prajevai.

tarp gyvulių, jeigu varnas imtų čiulbėti kaip lakštingala, o lakštingala krankti kaip varnas, ožys[1]) kriokti kaip liūtas, o liūtas bliauti kaip ožys! Del tokių savo būdo atmainų pražūtų tokių įvairių gyvulių ypatybės, lygu pats jųjų asmuo ir prigimimas. Jeigu toksai gyvulių pakrikimas tokį jiems padarytų sumišimą, galima suprasti, kokis sumišimas ir netvarka kyla žmonėse, kai viena tauta, visiškai paniekinusi savo tėvų kalbą, taip yra pamilusi kitos tautos kalbą, lyg būtų ne savo krašto ir kalbos žmonės, pamiršdama, jog Dievas ir gamta liepia jai savą kalbą vartoti.

Ne žemės derlumu, ne drabužių įvairumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių tvirtumu gyvuoja tauta, bet labiau išlaikymu ir vartojimu savo kalbos, kuri didina ir išlaiko bendrumą, santaiką ir brolišką meilę. Gimtoji kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiškumo tėvas, valstybės sargas. Sunaikink kalbą, — sunaikinsi santaiką, vienybę ir dorovę. Sunaikink kalbą, nugriausi saulę nuo dangaus, sumaišysi pasaulio tvarką, atimsi gyvybę ir garbę. Kas išsklaidė ir išvaikė tuos, kurie buvo pastatę bokštą iki pat debesų, norėdami pagarsinti savo vardą? Kalbų nesantaika. Kas daugiausia pradėjo kovą, maištus ir sukilimus pasaulyje? Kalbų[2]) įvairumas. Visos nesantaikos tarp tautų, visi įtarimai, vienos tautos niekinimas kitos, vis tai kilo del kalbų skirtumo, lyg iš visokio suirimo šaknies.

Juk iš savo prigimties kiekvienas labiausiai yra linkęs ir prisirišęs prie savo tautos ir kilmės, taipo pat ir prie savo kalbos. Antra vertus, kuo gi atsirėmus iki šiol stovi ana didžioji Persų karalija, senobinė monarkija, — kaip tik savo kalbos santaika? Kuo gi kitoms tautoms garsėja ana Romos[3]) valstybė? Del ko garsūs anos valstybės veikalai siekė net tolimiausius žemės kraštus? Vien tik gimtosios kalbos išlaikymu, o jai padaugsinti ir praplatinti ne tiktai įstatus leido, bet ir įvairius filosofijos mokslus dėstė ir dievus sava kalbą garbino, o graikų kalbą draudė vartoti įstatams ir senatui. Kuo išliko Arabų šalis, Graikų valstybės ir kiti tolimieji kraštai? Vien tiktai savo tėvų kalbos išlaikymu. Nekalbu apie Italų žemę[4]), kuri taip rūpinasi išlaikyti ir praplatinti savo kalbą, jog nėra jokių knygų, net sunkiausio turinio, kurių jos žmonės nebūtų išvertę į savą kalbą. Apleidžiu, nes visi tat žinome, mūsų kaimynus Lenkus, kuriuose kaip žydi ir plėtojasi sava kalba — kas to nežino? Kas nėra girdėjęs?

Visa tai sakau ne tam tikslui, idant peikčiau pramokstančius ir vartojančius svetimas kalbas, kas visados ir visiems žmonėms turėjo ir tebeturi savo garbės ir vertės, ypačiai lenkų kalbą, kuri mūsų Didžiajai Kunigaikštijai mielai susijungus su garsinga Lenkų valstybe[5]), virto lyg ir gimtąja. Aš tiktai peikiu apleidžiančius, panaikinančius, lyg ir visiškai atmetančius mūsų nuosavią lietuvišką kalbą.

Dieve duok, idant susiprastume[6]) ir iš šios miego ligos[7]) kada pakiltume![8]) Argi nematome, kiek mūsų Didžiosios Kunigaikštijos pakraščių žūna del nemokėjimo tikėjimo dalykų, kurie yra reikalingi sielai išganyti? Kaip daugelis iki šiai dienai tebegyvena tamsybėje, sunkiuose prasižengimuose ir stabmeldžių prietaruose? Argi negirdime, kaip daugelis jų miršta, piktai ir nekrikščioniškai gyvendami, ir eina į amžiną prapultį? O del ko gi? Vien del to, jog yra apleidę tėvų kal-

[1]) Daukš.: hožys. [2]) D.: sedicje iš lot. seditio — maištas, nesutikimas.

[3]) Daukš. Rymo. [4]) Daukš.: V(a)lakų. [5]) D.: Koroną Polską. [6]) Dauk.: susiprastumbime. [7]) D.: veternu, lot. veternus(i), miegligė, letargas. [8]) Dauk.: pakiltumbime.

bą, paniekinę gimtąją kalbą. Kaip gi liaudis[1]) supras, kas gera ir išganinga, jei tas, kuris turi ją mokyti, jos kalbos visiškai nemoka arba net ja biaurinasi! Kaip gi klausys ir įtikės, kaip sako šventas Povilas, jei nėra kas moko? Ką gi darys, jei nesupranta mokytojo?

Gailėkimės tikro savo kraujo, kuris del tokio barbariškumo išganymo dalykuose žūna! Gailėkimės savo pačių sąnarių, nes visi mes esame vienas kūnas ne tik Kristuje, bet ir tėvynėje. Neleiskime mūsų pačių daliai taip niekingai žūti! Neniekinkime sielų, brangiu Kristaus krauju apšlakstytų, idant neliktume[2]) baisiame atsiskaityme kalti paskutiniame rūstaus Dievo teisme[3]), kur klaus iš mūs mūsų brolių kraujo Tasai, Kuris turi galią, nužudęs kūną, įmesti sielą į amžiną prapultį. Bijokime ir baimykimės, o mūsų tautos kalbos neniekinkime, ypačiai tie, kurie žmonių sieloms tarnaujame, nes, paniekindami ir apleisdami savo kalbą, mes ir mūsų giminė patenkame į tokį pavojų.

Štai kas tikrai labiausiai mane paragino ir prispyrė išversti[4]) šias knygas į mano tėvų kalbą, štai kas tą darbą, tikrai nelengvą, padarė brangų, mielą ir malonų.

Priimkite tad, sielų ganytojai, šį menką jūsų brolio patarnavimą. Priimki, Didžioji Lietuvos Kunigaikštija, šį mano darbelį, kurį pagimdė Tau meilė[5]). Klausyki, mūsų tauta, turtingo išganymo mokslo daktaro, Lenkuose ir kitur šiuo savo darbu pagarsėjusio, tariančio į Tave ne lenkų kalba, bet Tavo paties kalba! Čia girdi tikrą, neikškreiptą Tavo Kristaus mokslą. Čia, lyg (Bažnyčios) tėvų ir daktarų knygose[6]), pasisemsi seno ir tikro katalikų mokslo. Čia rasi tiesos apgynimą prieš naujus nemokėlius. Skaitykite mielai visi, bet daugiausia jūs, kurių rūpesniui yra pavestos tikinčiųjų sielos. Iš čia paimsite sveiko mokslo, tikro katalikų tikybos išdėstymo, kurį kitiems pakartosite. Čia pramoksite, kaip turite suprasti ir aiškinti Šventąjį Raštą, spręsti jo sunkenybes. Ir čia, lyg iš kokio saidoko, galite imti smailų strėlų, kuriomis sumušite ir galutinai nuveiksite eretikų pinkles, iškreiptojo mokslo spąstus ir piktažodžiavimus. Čia rasite vaistų įvairioms sielų ligoms ir žaizdoms gydyti. Čia dargi pažįsite savo ir savo avelių pareigas ir prievoles. Gali taip pat šis mano raštas padėti kunigams, kuriems tenka nekartą daug laiko gaišti medžiagai ir žodžiams parinkti. Tos knygos tinka vienam ir kitam, nes jų turinio įvairumas ir žodžių gausumas lengvai praturtins uolų skaitytoją. Taipo pat ir ūkininkai katalikai, kurie del laiko stokos ar kitų kurių kliūčių, del bažnyčios tolumo negali į pamokslus atvykti, nors šventei turėtų jomis nusikratyti, gali iš dalies tai sau atlyginti, skaitydami namie tuos pamokslus ir iš jų pasisemdami tinkamos dvasinės pagalbos, nuraminimo ir krikščionių naudos.

Pagalios kad ir neturėtume kitos pagalbos ir naudos iš knygų, išverstų[7]) į lietuvių kalbą, gana man bus, jei šiuo kad ir mažu savo veikalėliu, taip manau ir geidžiu, duosiu pradžią ir paraginsiu savuosius mylėti tėvų kalbą, jos laikytis ir ją išplatinti. Juk tatai mums ir visiems Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos gyventojams, kaip sakyta, labai turėtų rūpėti. Likis su Dievu, mielasis skaitytojau, ir gauk iš šių, taip reikalingų, knygų malonumo ir naudos.

---

[1]) D.: Prostota. [2]) Daukš.: neliktumbime. [3]) Tribunole. [4]) Daukš.: išguldyti. [5]) D.: wielka chęć przeciw tobie. [6]) D.: w Summie.

[7]) Daukš.: išguldytų, lenk. prze-łożonych.

(Patarimai tėvams).

O taip, mano mielieji tėvai ir motynos, del mieliausio Dievo... mokykitės ir patys bijotis[1]) Viešpaties Dievo, ir vaikús jūsų atvadžiodami nuog visokio kreivumo, primokykite[2]) juos meilesp Dievo ir artimo, ir šventump būdump: bauskite vaikús ir palankite[3]) juos ižg jaunumo. Neskųskite[4]) rykščių. Nežaiskite nei juokitės, nei pepinkitės[5]) su jais, bet juos auginkite grausmėje ir baimėje Dievo. Taip stosis[6]), jog ižg jų, jei duos Dievas, linksmybės sulauksite ir nečiūposite durų[7]) susiedo[8]). Bet jei palaisite[9]) juos valion, žinokite tikrai, jog atšips dantys jūsų, ir bus didis sopulys dūšiai jūsų, ir amžinas prakeikimas ateis ant jūsų ir ant namų jūsų.

... Gimdytojai... kokį rūpestį tur turėt apie vaikús savús, taip ižg šalies dūšios, kaip ir kūno jų, idant žinotų kiekvienu metu kur sančius[10]), idant kur neužeitų, idant kur neužklystų, idant jiemus kas pikto netiktųs[11]). Kame vienok[12]) nekurie labai nodboję[13]) yra, geriaus kuopdami žirgus, arklius, šunis ir kiaulas[14]) savas, o neg vaikus savus, iš kur paskui tinkas, jog arba ing ugnį arba ing vandenį įpuola, o kartais bemiegodami nugula, ir dažnais kartais mizernai[15]) numiršta... Ant to tur gimdytojai priveizdėt, idant vėl vaikai tarp šeimynos dargios[16]) nebūtų ir sergėtųs piktos draugės[17]), idant ko nepamatytų arba neišgirstų, ižg kur papykt ir pagest galėtų.

(Vaikų priedermės tėvams).

... Todring[18]), mielieji vaikeliai, meldžiu ir graudinu drin Viešpaties Dievo, turėkite garbėje gimdytojus jūsų, būkit jiemus paklusnumis[19]) ir paduotais[20]), mylėkit juos, bijokitės jų, garbinkit jų senás vasaras[21]), ne liūdykite jų, bet kad jau nuomonėse pails, tad jiemus atlaiskit. Atminkite, jog jie del jūsų daug nukentė.

(Kaip platinosi Bažnyčios mokslas).

Galybe žodžio Dievo Bažnyčia šventa Rymo visokiame amžy atgrąžino tūlas šalis ir tautás ant tikėjimo Viešpaties Christaus. Nesa amžiuose Grigaliaus švento popiežiaus[22]) minychai[23]) nuog jo nusiųsti angelčikus[24]) ižg pahonių[25]) krikščionimis padarė. Metu Konono popiežiaus šventas Kilijonas nusiųstas nuog jo atgrąžino frankonus... Metu Grigaliaus antro ir trečio ir Zachariošiaus popiežių atgrįžo didė dalis Vokios žemės... per šventą Bonifaciušą[26]) byskūpą ir mūčelnyką[27]), núsiųstą nuog popiežiaus Grigaliaus antro... Minychai korbejenskiai atgrąžino vandalius... Balgarai, slavionys, lenkai, dúnčikai, moravlionys tameg amžy nuog pópiežnikų[28]) buvo atgrąžinti ir daug karalių ir giminių, nuog Henriko pirmo ciesoriaus ir Vaitiekaus Čechų, o Metediuso Moravos arcibyskūpų, buvo vierosp atvesti... Vengramus, kaip ir mūsų Lenkamus, pirmuosius byskūpus davė popiežius ižg Rymo, ižg prašymo švento Stepono karaliaus Vengrų. Paskui to vėl Adrijonas popiežius ketvirtas, pirm neg užustojo popiežiumi, nusiųstas nuo Eugeniuso popiežiaus sugrąžino Norveją[29]) vierosp... Vienas patis šventas Vincentas, minychas regulos[30]) švento Dominyko, atgrąžino vie-

[1]) bijoti, lenk. bać się. [2]) lenk. przyuczcie. [3]) palenkite. [4]) Lenk. nie żałujcie. [5]) lepinkitės. [6]) Lenk. stanie się. [7]) neelgetausite. [8]) Slav. sosied (tart. sasied) — kaimynas. [9]) paleisite. [10]) esančius (kur jie yra). [11]) atsitiktų. [12]) Lenk. jednak. [13]) neatboję. [14]) kiaules. [15]) Iš lenk. mizernie (lot. miserus) — skurdžiai. [16]) dergti, dargus. [17]) draugijos, draugystės. [18]) To dėliai.

[19]) klusnūs. [20]) paduoti — čia iš lenk. oddani, atsidavę. [21]) metus, amžių. [22]) Lenk. papież (lot. papa). [23]) Lenk. mnichy (vok. Mönch), iš gr. lot. monachos. [24]) Sen. lenk. angielczyki — anglai. [25]) pohanie — stabmeldžiai. [26]) Lenk. Zacharjusz, Bonifacjusz. [27]) Slav. mučenik. [28]) Popiežiaus šalininkai, katalikai. [29]) Norvegiją. [30]) Lot. regula — taisyklė.

rósp dvidešimti ir penkias tūkstantis, dalimi žydų, dalimi saracėnų...

Ant galo šime mūsų amžy naujame pasaulyje Amerikoje, Peroje, Meksike, Japonijoje, Brazilijoj, Sinose[1]) nesuskaitomas žmones pahonių katolikai atgręžė ir nū grąžina, kiek dienós dabar daugesn...

(Kaip pasninkavo pirmieji krikščionys ir kaip vėliau pasninkauja.)

Paklâusi kaip pásnikaut arba gavėt?[2]) Pirmieji anie, o tikrieji krikščionys kad gavėdavo, nevalgydavo, net saulei leidžiantis, paskui to Bažnyčia šventa teikdamá užaušimui ir silpnúmui žmonių, įstatė jiemus valgyt po mesparui[3]), o ant galo ir pusę dienos, bet tiektai vieną kartą per dieną valgyt gavėnios valgymus, išištisas keturias dešimtis dienų, o kąsnį duonos su druská vakarą, kaip yra senas papratimas Rymo Bažnyčioj. Norint ir tų nepeikime, kurie pagal seną paprotį lénkų katolikų[4]), kurie pirm tų kacerstvų[5]) gyveno ant to pasaulio, pasnikavo[6]) tris arbá ketures dienás ik taijau dienai, tatai yrá paldiéninką[7]), seredą[8]), pétnyčią[9]) ir subatą[10]), o kitosé dienosé du kartu arbá daugiaus valgo, tačiau gavėnios valgymus. Bet nūn kokié pasninkai mūsiškių krikščionių? Nes nórint gavėnioje arba pasninke nevalgo mėsós ir pieno arba jei vieną kartą valgo, tad taip valgymais apsunkinas, taip jog tampa visop geróp neprimanumis[11]). Kiti norint mėsos ir pieno nevalgo, bet kitús valgymus taip brangiai perka ir taip gardžiái sav pritaiso, taip jog jiemus galėtų ir velykose pakakt, taip jog nekurie gavėnios su džiaugsmú laukia, ižg tos priežastiés, jog anuo metu ir daugésn est daro, ir brangiaus valgymus pritaisinėja. Tokių gavėnių ir pasninkų velinas nebijos, ir gándžiaus[12]) ižg jų juokias.

(Velinuva[13]) ir nežadžiá[14]).

Viešpatis Jėzus ištremdinėjo velinuvą, o ji buvo nežadžia, ir kad ištrėmė velinuvą, tuojau prakâlbo nežadžia, ir nustebo minios... Bet farizeūšai[15]), kurių dūšiás šatónas[16]) sunkiaus apsėdo neg to apipánčiuoto kūną, veikalus Dievo velinui pirašinėjo... Bet mes jiemus ant to atsakysime, kaip čia Viešpatis Christus atsakė, jog velinas velino neišvaro, kaip ir varnas varnui akies neiškerta, nei patis gadinas, bet stipriaus stiprina ir tvirtina karalystę savą. O jei aš galybe kunigaikščio šatonų išmėtyčia velinuvas, tad šatonas sav žalą darytų ir patis gadîntųs, kadang visokia karálystá savimp pêrskirta túri išgaišt, o taip nekaltai mane klapojate[17]), idant aš velino galybe išmėtyčia velinuvas.

(Žmogus nori turėti visa gera, o pats nenori būti geras).

Stebúklingas daiktas, jog žmonės visus dáiktus savús nor turėt gerús, o patys nenor būt geráis. Nes jei nori pirkt kiemo, tad ieškai gero; jei nori turėt bernelių, geidi sav gerų. Ant galo ir jupos[18]) ir autúvo pikto nenori, bet nori gerų. O

---

[1]) Kinuose. [2]) Slav. gud. gavėt (liet. gavas, gavėnia) [3]) Dabar: mišparai iš lenk. nieszpory (lot. vespera). [4]) Dab. katalikų — lenk. katolik iš lot. (gr.) catholicus — visuotinis. [5]) Lenk. kacerz (eretikas) iš vok. Ketzer nuo gr. katharos — grynas. [6]) Sl. post, vok. Fasten. [7]) pirmadienį — panedėlį — rusų, gudų ponedėlnik (po — nedėli). [8]) trečiadienį, rusų, gudų sereda. [9]) penktadienį, rusų, gudų piatnica. [10]) šeštadienį, rusų, gudų subota, lot. sabbatum iš ebr. sabat. [11]) primanus, sumanus.

[12]) gandėti (turėti gana), — gandus (A. Juška težino veiksmažodį). [13]) velinas — velnias, velinuva — velniava. [14]) nebylys(-ė). [15]) Lenk. faryzeusze — lot. (gr.) pharisaeus iš ebr. faruš — šitokie žydų sektininkai, šventuoliai. [16]) Lenk. szatan iš ebr. satan — velnias. [17]) Lenk. kłopocić (klapatas—rūpesnis). [18]) A. Juška: jùpa yra puikùs drabùžis su rankóvėmis ir su liemeniu, liet. ir len. iš vok. Jupe (arab. džubba).

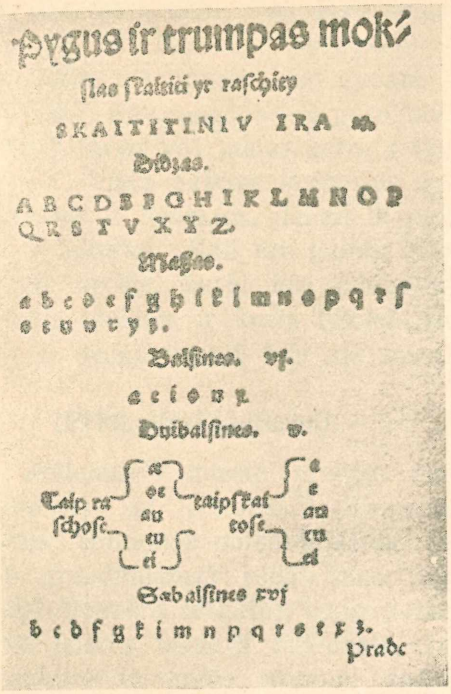
Pygus ir trumpas mok/
slas skaititi yr raschity

SKAITITINIU IRA

Didzas.

A B C D E F G H I K L M N O P
Q R S T V X Y Z.

Maszas.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s
s t u v x y z.

Balsines. vs.

a e i o u y.

Dvibalsines. w.

Sabalsines ...

b c d f g k l m n p q r s t z.

Prade

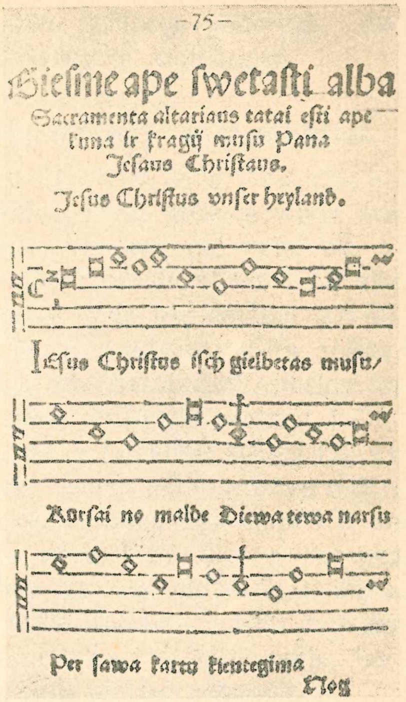
-75-

Giesme ape swetasti alba
Sacramenta altoriaus tatai esti ape
kuna ir kraugi musu Pana
Jesaus Christaus.

Jesus Christus vnser heyland.

Jesus Christus isch gielbetas musu/

Korsai no malde Diewa tewa narsu

Per sawa kartu kentegima

Klog

Iš Mažvydo katekizmo (1547).

Giesme S. Ambraszeiaus, bey S. Augustina, kurs wadin: Te Deum laudamus. Su giesmemis ape ischmanimu peikelima Jesaus Christaus, Isguldintas per M. Mossuida Waitkuna 2c. Ant naudos Kaganos Baszniczey ir kien ...

Mažvydo vertimas „Te Deum laudamus" (1549).

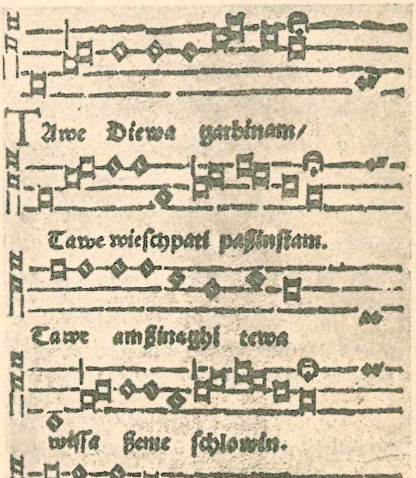
Tawe Diewa garbinam/

Tawe wieschpati paszinstam.

Tawe amszinaghi tewa

wissa zeme schlowin.

Tawesp wissi Angelay/

Tawesp wissokias dangaus galibes.

Tawesp

Iš Mažvydo vertimo „Te Deum laudamus" (1549).

apie gyvâtą gerą, apie sielą gerą nemaž nerūpinies? Ir bus tav brangesni ir miélesni čebâtai[1]) tavieji neg gyvatá ir siela tavoji? Kaip negėdieś iš gero tavo, jog hûkis[2]) távas yrá pilnas gero, o tave tur piktą? Visús dáiktus tavuosius nori turėt gražius ir švankius, tiektái tu patis dargús ir biaurus. Kad tav galėtų atsakyt turtai taviéji, kurių turi pilnus namús, kurių įgeideis ir kurių bijojeis patériot[3]): ir nengu šauktų teip ant tavęs?

(Priekaištai Liuteriui).

Kad Mûlchuse[4]) miesté pradėjo naujus mokslus sėt nekoksái[5]) Tamošius Muncêrus, hetmonas naujaukrikščių, tad Liuteris graudindamas rodą[6]) ano miesto, idánt Muncêro sergėtųs, liepia jiemus tarp kitų dáiktų, idant jį paklaustų, kas jam paskyrė tą urėdą sakymo žodžio Dievo? Jei atsakys, jog jam Dievas paskyrė, teliépig jam tatai parôdyt kokiuo prajevú (kitur: čiudu)[7]) regimuoju, o jei to padaryt negal, idant jo nepriimtų. Ar ne tuog būdú rêikia buvo daryt su patimi Liúteriu? Idant jį būtų kas klausęs, kas jam paskyrė tą urėdą sakymo žodžio Dievo, ką būtų jisai, meldžiú, atsakęs?... Jog Liuteris buo nuog byskūpo ordinavotas, arba pašvęstas ir pasiųstas... Kláusiu toliaus, idant vardu paminėtų arba pasakytų tą byskūpą. Čia man visas pasaulis liudija, ir nė vienas iżg anós visós liuteriškos bursós[8]) toksai begėdis nebus, idant drįstų užgint, jog negâli vardú įspėt kito byskūpo, tiektai kurį iżg tų, kurié yrá Bažnyčios Rymo, bet tą Bažnyčią patis Liúteris smerkia, algodamas[9]) ją Bažnyčia Antichristo.

(Apie didžturį vardu neįspėtą).

Plâtūs yr vártai, bylo Viešpatis, ir ârdvas[10]) kelias, kuris veda amžinon prapultin, ir daug žmonių tuo keliu eit, o iżg ántros šalíės labái angšti vartai ir siauras kelias, kuris veda ing ámžiną gyvâtą, ir réti yr, kurié jį atranda. Šitų abiejų kêlių šviesus čia pavaizdus[11]) turime evangelijoj, nêsa didžituris platumi kêliú ėjo ing prápultį, o Lozorius siauru ing gyvâtą ámžiną. Žmuo nêkuris búvo didžturis, kuris dėvėjo (vilkėjo) purpurá[12]) ir bisú[13]) ir puotás dárė kiek dienós áprepnái[14]). Čia turime gyvatą didžturio trumpái išrašytą, kurio tikruoju vardu neįspėjo ir nevadina, jog kaip šėšėlis perėjo, jog buvo kaip būtų niékad nebuvęs...

Veizdėkig, jog (evangelija) čia nemini, idánt šitas didžturis turtą savą piktái būtų nupėlnęs kaip per plėšimą, per vagystą, per nuomas, per vyliús, bet jog tûrtais ant eikvójimo paduotáis ir páskirtáis piktái vartôjo, išdavinėdamas juos tiektái ant prabangų, ant pômpų[15]), ant parėdnių, ant puotų, ant gêrių, ant grôžies kūno, jog tiektái apie kūnū, o ne apié dūšią rūpinos ir jog ant élgėtų mielaširdúmo neturėjo, o daugesń ant tokio pavárgėlio ir mizérno žmógaus, kaip búvo Lozorius, tadang todrin tiektái paláidotas búvo pêkloj[16]). O jeigi šîtie, kurié sávo élgetomus neduost, kalti yra ámžino pažúdymo ir prapultiés, ką gi dabar kurié svetima veržia,

---

[1]) Lenk. czaboty per ukr. (čebotar — čebatorius, kurpius) iš persų — turkų. [2]) ūkis. [3]) rusų, gudų poteriat' — nustoti. [4]) Mühlhausen. [5]) Lenk. niejaki. [6]) Lenk. rada, vok. Rat. [7]) prajėvas — lenk. przejaw — stebuklas; čiūdas — rusų, gudų čudo — stebuklas. [8]) Lenk. ir rus. iš vidur. lot. bursa (gr. byrsa — maišelis) — bendrabutis (laik. iš bendros kasos, pinigų maišelio).

[9]) šaukdamas kaip piemuo (A. Juška: piemuo išginęs savo bandą algo: „ginele, marele, tinginėle" ir t. t.). [10]) erdvas. [11]) pavyzdžius. [12]) Lenk. iš lot. (aiškiai raudona spalva). [13]) bisas, lenk., rus., ukr. ir kit. bisior (bisier) iš lot. (gr.) byssus — brangus (arabų) rytų audeklas ir stiklinės pažibos. [14]) aprėpti (apimti). [15]) Iš lot. pompa — iškilmė. [16]) Lenk. piekło (piec — kepti, krosnis) — pragaras.

kurie pavárgėlius kaimynus savus várgina, kurie dešimtinų neužmoka, kurie šventvagystė, plėšimú, drėskimú[1]), vagystė, nuomomis arba vyliumi sav svetimą tûrtą ir váldžią atima...

Ir čia dabokis, kas tatái yr būt prágaré, arba pėkloj, tatái yr kęst tas sunkiás kančiás liepsnój láiždančioje, be vieno palinksminimo, be vieno pâdūksio išliuosavimo, be vieno palángvinimo, be jokios pabangos[2]), ant ámžių ámžių ir toliaus. O nelaimusis didžturi, gerésn búvo niékad tų gėrių nepažint, bet ir geriaus buvo ant to pasaulio negimt, o neg intékt ing tokiuos baisumus...

(Evangelija apie meilaširdus[3]) darbus).

Anuo metu bylojo Jėzus mokytiniemus saviemus: Būkite meilaširdūs, kaip ir Tėvas jūsų méilaširdus yra. Nesūdykite[4]), ir nebūsite sūdyti. Nesmerkite, ir nebūsite pasmerkti. Atlaiskite, ir bus jumus atlaista. Duokite, ir duost jumus saiką gerą, ir prikimštą, ir prikrėstą ir kupiną duos ing antį jūsų. Nesa tuojėg saiku, kuriuo seikėsite, atseikėta bus jumus. Sakė jiemus vėl prilyginimą: Ar gali aklas áklam kelią rodyt? Ar ne abu duobėn įpuola? Neest mokytinis[5]) ant mistro[6]). Bet tobulas kiekvienas bus, jei būtų kaip mistras jo. O ką regi krislą akyjé brolio tavo, o rąsto akyje tavoje neregi? Arba kaip gali taryt broliui tavam: Broli, duok, išmesiu krislą ižg akies tavos, patis ne išvysdams rąsto akyje sávoje? Páklaidūne, išmesk pirm rąstą ižg akies tavos, ir tad pražiūrėsi, idant ištrauktumbei skiedą ižg akiés brolio tavo.

[1]) draskymu. [2]) pabaigos. [3]) ne: mielaširdžius. [4]) Slavybė viet. teiskite. [5]) mokinys. [6]) Lenk. mistrz iš ček. mistr, vok. Meister, lot. magister.

(Apie falšyvus[7]) pranašus).

...Visokias medžias geras vaisius gerus daro, o medžias piktas vaisius piktus daro... Pasirgekitės[8]) labai nuog falšyvų pranašų... Taip falšyvas pranašas yra visokias mokytojas falšyvas, daktaras[9]) arba kaznadėja[10]) atskaluonių[11]), kursai dvasia melų įkvėptas nuduostis[12]) už pranašą tiesos. Vienu žodžiu falšyvieji pranašai yra visi kaznadėjos heretikų[13])...

...Heretikai buklūs yra vyliai, turį ypatinę nobažnumo[14]), taip kad juos ne kaipo pagautai parodyt ir pažint kas gali, tiektai kas turi akį gerai apkuoptą... Ir niekad turkas taip daugio krikščionystoje pikto padaryt negal kaip heretikai... Jeigu (jie) tarytų, jog nuog zbaro[15]) arba surinkimo yra pasiųsti, atsakykite jiemus, jog ne zbarui, bet apastalamus ir jų vietoje santiemus davė galybę Dievas siųst sakytojus... Martynas Liuteris, būdamas prastu minyku, neturėjo niekad tos galybės siuntinėjimo kitų (ministrų)... Mokytiniai jo, dábar jam gyvam santi, atstoję nuog jo Cvingliušop, Kalvinop, Servetop, naujakrikščiump pristojo, taip kad nū tikrų liuteronų labai maž rasi.

...Neis heretikai turkump, totoriump arba pahoniump, idant juos mokytų, bet spaudžias mūsump ištikinčiump krikščioniump, kurie jau seniai ing Viešpatį Christų įtikėjome ir seniai priėmėme evangeliją[16]) tiesos...

...Ne visa auksas, kas žiba, ir ne visa tatai žodis Dievo, ką ižg rašto priva-

[7]) Per lenk. iš vok. falsch, lot. falsus. [8]) Pasergėkitės. [9]) Per lenk. iš lot. doctor. [10]) koznodėja iš lenk. kaznodzieja (kazać — sakyti, pasakoti, skelbti, liepti; kazanie — pamokslas, pamokymas) — pamokslininkas. [11]) atskalūnas (atskilti). [12]) nusiduoda, prisimeta. [13]) eretikas iš gr. haireti-kós. [14]) Slav. nabožnosť — pamaldumas. [15]) Lenk. evang. zbór, pravosl. sobór — bažnyčia. [16]) Gr. euangelijon — gera žinia.

džioja. Nesa niekad nė viena heresis[1]) nerados, kuri ginklo iš rašto neturėtų ir kuri negirtųsi žodžiu Dievo. Kadáng ir patis velinas prieš Viešpatį Christų drįso vartot raštū...

...Kaznadėjos heretikų žodžiuose ką gražiaus rodžia, girias tikra viera be visókių vaisių, kuri juos pati išganyt tur be darbų gerų. Daros už ypačius mistrus, kurie nori viso pasaulio apžiebt ir pataisyt, kaip būtų antai tikras medús, sókoras[2]) ir žodis Dievo esąs, ką jie sako. Bet po kiekam metų jų sakymai, įsiveizdėk tiektai, o nė vieno vaisiaus gero nerasi; nė vieno neišvysi, kuris ižg jų mokslo pagerintųs arba gailėtųs už nuodėmes...: putlūs[3]), lapūs[4]), užumirštą gera, bliúznytojai[5]), piktanoriai nenutvardomi, siúntą, nérimstą, kaip velino apsėsti, gimdytojiemus ir vyresniemus nepaklusnūs, klepotojai, melagiai, negėdingi, nenutvardąsi, didžiaus mylį lapumą neg Viešpatį Dievą, turį ypatinę nobažnystės, bet užginąsi galybės jos... Sektos, sedicijos, maištai, kariai, nerimasčiai, brangumai, razbajystės[6]), plėšimai, bažnyčių pūstijimai, išgaišinimai garbės Dievo, persakiojimas ištikimųjų sakytojų žodžio Dievo, nutrótymas[7]) įtikėjimo taip prieš Dievą, kaip prieš žmones, užgesimas meilės, vietoje pasninkų rijimai be broko[8]) valgymų, apsirijimai ir girtavimai. Vietoje maldų — bliuznijimai tuoįtimpós... Piga bus pažint, jei tiesos arba falsaus[9]) mokia sakytojai žodžio Dievo..., kaip ant pavaizdo išgirsi kurį sakytoją, o jisai mokia prieš raštą ir prieš visus daktarus, prieš vierą ir sutarimą visos Bažnyčios visatimės, jog po ypatine duonos ir vyno sakramente neest tikrai kūnas Viešpaties Christaus, jog mišia[10]) šventa est balvonų[11]) garbė, jog pasnikaut nereikia..., ir to mokia, ką visa Bažnyčia jau seniai prakeikė ir pažúdė anuose senuosiuose heretikuose: berengariuose, petrobusionuose, arionuose, vigilianciuose, jovinionuose, Ebione ir kituose tojaug cieko[12]).

(Neteisingas tijūnavimas[13]).

(Evangelija apie neteisingą tijūną) yra prieš tuos, kurie nepažįsta patys nei dūmoja, ką būtų esą, ižg kur išėję, ant ko yr padaryti ir vadinti, nuog ko ir kuriop galóp ėmę gyvâtą ir kitas dovanas; notmena[14]), jog tur Viešpatį ant savęs, kursai visa regi ir visa sūdys; nedabojas, kaip daug yr tų, kurie ant jų tuoįtimpós skundžias ir raišo... (Tuo tarpu jie) tų turtų, kuriuos nuog Dievo tur, neest viešpatimis, bet est dalyvais[15])... Visokias šėforius[16])... žino tatái pirmiaus, jog yra tarnú, o ne viešpatimi... žino vėl, kad turi tūlas pristovús[17]), kurie apžvalgo, o jog visadós gali būt atstatytas. To visa kad mes niekú nenulaistumbime, pigai pažintumbim patys savé ir apie lobį ne taip labai sielotumbimės..., tuo gerú ne

---

[1]) gr. hairezis — atskala. [2]) Lot. succus (sucus) — sukrus (cukrus — lenk. cukier iš vok. Zucker), rus. sachar. [3]) pasipūtę. [4]) išlepinti. [5]) Lenk. bluźniercy — piktažodžiautojai. [6]) Lenk. rozboje — plėšimai. [7]) Lenk. stracenie — nustojimas. [8]) Lenk. brak iš vok. Brack. [9]) Lot. falsus — netikras, klaidingas.

[10]) Lot. missa (ite, missa est), lenk. msza. [11]) Slav. balvan iš rytiečių (tot. ir kt.) — stabas. [12]) Lenk. cech iš vok. Zeche — brolija, bendrija. [13]) Tijūnas (tėvūnas), Lietuvos lenk. tywun, ciwun, gudų civún, senovės rusų tiun — iš Skandinavijos (thjönn, švedų thiun — tarnas) per Pleskavą, Lietuvą, Gudus pateko į Kijevo Rusį (Ukrainą), atspindėdamas taip pat lenkų ir rytų rusų kalbose. Lietuvoje reiškė 1) Didž. kunigaikščio valdininką jo dvarams prižiūrėti ir mokesčiams rinkti (Vilniaus, Trakų ir 14 Žemaičių tij. = 16), 2) šiaip dvaro darbų prievaizdą („tijūnas su ilgu bizūnu"). [14]) neatmena. [15]) ne turtų viešpačiai (valdovai), bet dalyviai. [16]) Lenk. szafarz iš vok. Schaffer — tas, kieno žinoje yra iždas, sandėlis. [17]) Gud. rus. pristav, lenk. prystaw (pristavit') — prievaizda.

vartotumbime prieš valią Viešpaties ant nereikalingų išmitimų, ant rūbų, ant parėdnių, ant puotų, ant budavojimų[1]) ir ant kitų prabangų.

... Trejopa gera davė Viešpatis Dievas kiekvienam tarp mūsų ant gero šėfavojimo: viršutinį, kūno ir dūšios. Viršaus gera yra kaip kiemai, namái, dirvos, pievos, lankos, kâimenės, skodai[2]), rugiái, rūbai ir vienu žodžiu visi turtai. Kūno gera yra kaip sveikatâ, jaunybė, galėjimas, sylá[3]), auglūs sąnárūs[4]) ir pajautimai cieli[5]) ir sveiki, gera môtė, paklúsnūs vaikái, šeimyna ištikima. Dūšios gera yra kaip išmintis, nuomonia, atminimas, stropumas, mokslas, skyrius[6]), iškalbis... Tuo metu raišo ant mūsų velinái, raišo ir angelai, kurie taip gerús, kaip ir piktús veikalus mūsų núneša majestótop[7]) Viešpaties; raišo mus ir pačių mūsų siela, raišo ant mūsų ir pikti darbai mūsų...

Dabokigisig, o mizernas tijūne, tai est, visokias žmogau krikščionie,... su kokiuo veidu, pavarguli, drįsi parodytis[8]) po akim Viešpaties, o geradėjos tavo, kuriam neištikimai tarnavai!.. (Esi gi gavęs) po kojomis visą užderėjimą ir pekų[9]) ant žemės, žuvis vandenyje, paukščius ant horo[10])... Kad dabar kad tav lieps daryt skaičių iš šėfavojimo távo, iš gero to pasaulio, kad tave paklaus, kaip ir pelnei? Jei per vagystę, per nuomą, per vylių, per nudrėskymą, šventvagystę, šventprakystes?[11]) Kaip jįjį laikei? Nenorėdamas sugrąžint svetimo, nenorėdamas išg apsto tavo apveizdėt svetimų nepritekimų, pádūksį peniguose[12]) turėdamas, žemėn juos paraiždamas, páskasdamas[13]), o ne darydamas Viešpati savam iš jų naudos, o gulėdamas kaip slibinas, arba smakas[14]), ant lôbių savų? Kaip juos išdavinėjai, kaip jais šėfavojai? Ant prabangų, arba prašmatų, ant apsirijimų, ant girtavimų, ant pompų, ant strajų[15]), ant kortų[16]) ir ant ko piktesnio kaip ansai didžturis? Ataduok skaičių tijūnavimo tavo..., kaip gražiai laikei širdį ir sielą savą?.. Ataduok skaičių tijūnavimo savo išg urėdo visokio, taip dvasiško, kaip ir svietiško, kaip įgijai byskūpystą[17]), kanoniją[18]), plebaniją[19]), storastystą[20]), vyresnybę?... kaip gynei našlaičius, našles, pavargusias?.. O pavargėli žmogau!..

(Sergėkitės neapykantos!)

... Sergėkitės nopykantos[21]), broliai mieliausieji, kaip paties pragaro! Nesa toji yra giltinė[22]) meilės, kuri ir geriausius daiktus pikčiausiuosn paverčia... Viešpatis tuos farizeūšus, (kurie) meilaširdumo neturėjo..., goda[23]) jų palyti, jog sav didžiaus brángino jaučią neg žmogų. Duod Dieve, idánt tatai nebūtų ir tarp krikščionių, bet regime, jog ir musimp daugesn sav brangina šunį neg žmogų. Ko jiemus padėsti bedievės tiėsos, kurios įstatinėja už žmunį[24]) dešimtį grivnų[25]), o už šunį dvidešimti arba daugesn!...

---

[1]) Slav. buda iš vok. Bude. [2]) Slav. skot iš germ. — galvijai. [3]) Slav. sila (siela) — jėga, gal gimin. siela (vok. Seele)? [4]) sąnariai. [5]) Rusų gudų cielyi — visas. [6]) atskiras, išsiskyręs. [7]) Per lenk. iš lot. majestas — didybė. [8]) pasirodyti. [9]) gyvulius (lot. pecus). [10]) oro. [11]) šventprekystę. [12]) piniguose (got. peniggs, vok. Pfennig). [13]) pasikasdamas. [14]) Lenk. smok. [15]) Slav. stroi — papuošimas. [16]) Slav. karty (vok. Karte iš lot. charta). [17]) Lenk. ir ček. biskup (sen. net viskup) iš sen. vok. biscof, gr. episkopos. [18]) Lenk. kanonik (sen. net kanownik) iš lot. canonicus (gr. kanonikos). [19]) Lenk. pleban (net kleban) iš lot. plebanus (plebs). [20]) Slav. starosta (stary — senas) — seniūnas, viršininkas. [21]) neapykantos. [22]) gilti (gelti), giltinė. [23]) godėtis (geisti), godas (čia: goda). [24]) žmogų (daug. žmones, vien. žmunį?). [25]) Sen. sl. grivna (lenk. grzywna) reiškė ir tokį pinigą.

(Švęsk šventą dieną).

Kas užguli[1]) šventimo švenčių, šviesus yra trečias prisakymas: atmink, idant dieną nedėlios[2]) švęstumbei... Švęst niekas kito nėr, tiektai, atmetęs šalin vėikalus, kalbas ir dūmás svietiškas, įduotis dûmomus, kalbomus ir veikalamus šventiemus..., kaip jalmužnomus[3]), atlankymui kalinių, ligonių, špitolių[4]), nuliūdusių palinksminimui, nemokančiųjų pamokymui ir patogamis reikalais... O jeig šventėje nedera dirbt, tadang toli mažiaus derės girtuot, arkytis[5]), puotaut... Nedera turgų[6]) daryt nei prakáut... Nedera keliaut keliu be didžio reikalo. Nes del to Viešpatis ištarmu ir vardú įspėtinai dirbt uždraudė, ne tiektai patiemus hukinykamus, bet ir sūnúmus ir dukterimus, ir tarnámus ir tarnaitėmus, ir vergâmus ir rabômus[7]), ir jaučiamus ir asilamus[8]), ir kitai bandai, ir ateiviamus ant galo...

(Kaip svodbose, sueigose turimėsi laikyt).

...Klausykimeg vėl jau, kaip svodbose[9]), sueigose mūsų turimėsi[10]) laikyt... Prieš piktuosius papročius turi tuos Viešpaties pamokslus. Pirmas, kurį Viešpatis Christus davė hukinykui, idant dovanai nevalgytų duonos jo. Kad, tieg, darai pietus arba vakarienę, nekviesk genčių[11]), nei brolių tavų, nei prigimtinių, nei susiedų didžturių, nes anys tave gal atačėstavot[12]) ir atgirdyt, ir imsi čia ant to pasaulio užmokėjimą savą. Bet kad darai puotą, sukviesk grynuosius[13]), lašus[14]), negalinčius, raišius, aklus, ir būsi palaimintas. Nes tie negal tav ataduot, bet bus ataduota anuo metu kėlimo iš numirusių teisinykų[15]).

Antras pamokslas duotas yra visiemus svečiamus ant vaisto didžiausio, kuris daugiausiai ant visų puotų viešpatauja, ir ant pagyrimo pažeminimo, idant kiekvienas aprinktų sav galiausią[16]) vietą, tai est... idant vienas antrą pralenktų pagerbimu, gerbdamas ir brangindamas kiekvieną, ir duodamas jam ties savimi pirmą vietą ne tiektai žodžiais ir viršutiniu rodymu, bet ižg tikros širdies, geriaus apie jį neg apie save išmanydamas...

Trečias pamokslas apie valgymą ir gėrimą yr..., idant jame saiką ir mestą[17]) turėtumbime ir laikytumbime..., jog pietūs ir večėros[18]) mūsų be prabango ir vidutinės tur būt...

Ketvirta, savú pavaizdú Viešpatis Christus mus pamokė, kokios kalbos mūsų turi būt prieg valgymamus ir prieg puotų: daugiaus garbios, gražios, išganančios, naudingos, kurios klausančiuos jamp malonę ir subudavojimą[19]) padaryt galėtų. Kas nor kalbėt prieg skomios[20]), tekalbig apie Dievą, apie nobažnumą, apie vierą[21]), apie meilą, apie veikalus, bylas ir gyvâtą Viešpaties mūsų Jėzaus Christaus ir šventųjų jo...

(Del ilgųjų[22]) išdalytų tarp tarnų).

...Pavadinęs... Viešpatis dešimtį tarnų savų, neg nuog jų išvažiavo, davė jiemus

---

[1]) Lenk. zależy. [2]) Slav. nedėlia (ne — dielat'). [3]) Lenk. jałmużna iš čekų almužna, gr. eleemosyne. [4]) Lot. hospes — svečias, hospitalia — kambariai svečiams, pranc. hospitalier — svetingas (hospice — ligoninė, špitolis), vok. Hospital (iš ten rusų), lenk. szpital (špital) — ligoninė. [5]) darkytis. [6]) Lenk. targ. [7]) Sen. slav. rab (vergas) ir sen. lenk. rab, rus. rabočii (rabota — lenk. robota). [8]) Lot. asinus, asellus, got. asilus (liet. asilas), sl. osiel (osiol). [9]) Slav. svadba (sen. lenk. swadźba) — vestuvės. [10]) Lenk. mamy się. [11]) Gr. genos, lot. genus, gens (kilm. gentis), liet. gentis,-ies (mok. gentė,-ės). [12]) Lenk. odczęstować (atvaišinti). [13]) grynas — čia: plikas, bėdinas. [14]) luošus, lūšus. [15]) teisiųjų. [16]) galùs, galiausias — paskutinis. [17]) mastą? [18]) Slav. večeria (lenk. wieczerza) — vakarienė. [19]) Vok. Bude, slav. buda, budovat — statyti (namus ir tt.). [20]) Lot. scamnum, rusų skamja (skamieika) — suolas; skomia (ir Širvydo žod.) — stalas (skobnis). [21]) Sl. viera (lenk. wiara) — tikėjimas. [22]) Toliau paaiškinta: grivnų.

dešimtį ilgųjų, arba grivnų, tatai yra visiemus tarnamus saviemus davė visą turtą savą... Todrinag parašyta, jog užžengdamas ant aukšto nuvedė kalinus[1]), arba saitinius[2]) sugautus, ir uždalijo dovanas žmoniemus... Visi áplamu krikščionys yra tarnái tojėg Viešpaties ir turi nuog jo teipajėg tūleropas dovanas dūšios, kūno ir viršutines, — dūšios kaip protą, mokslą, stropumą, tikėjimą, padūksį, meilę, nužeminimą, teisybę ir kitás visás gamtás, — kūno kaip sveikâtą, auglių, skaistumą, greitumą, stiprumą ir kas kasg yra gero kūno, — viršutines, kaip turtai, lobiai, gentes arba prieteliūs, urėdai ir vyresnybes[3]) ant kitų ir kas norint yra tokio... .Mes visi esme prakijais[4]) ir turime sav už verksmą pirkt linkmybę, dangų ir žemę, amžinumą už turtus šio pasaulio. Laimus[5]) tatai jamarkas[6]), kur už mažús penigus galime nupirkt amžiną garbę.

(Vaitiekaus dienai)[7]).

Šią dieną, mieliausieji broliai, ne tiektái Vaitiekaus švento, kaip apastalo[8]) mūsų lenkiško, atminimą darome, bet ir aną giminės mūsų ant tikėjimo krikščioniško sugrįžimą ir gerybę pavadinimo mūsų su meilingumu apvaikščiojame, dėkavodami Dievui mūsų, kuris pirm šešių šimtų metų mūsų Lenkų žemę ižg pahonių[9]) tamsybių pavadint teikės...

Jau šitam métų šeši šimtái ir kéturiólika kaip Lenkái mūsų amžio kunigaikščio Mieclovo, arba Mieško, priėmė tikėjimą, arbá vierą šventą, ižg Rymo, kaip nuog motynos ir mistro bažnyčių krikščioniškų per visą pasaulį ir sosto apaštalų. Tatai kaip tikos, historios[10]) ir kronikos[11]) mūsų plačiaus rašo. Veikiai po tam šventas Vaitiekus[12]) Pragos byskūpas, regėdamas, jog Čekuose naudós nedarė, ižg išlėkimo[13]) Dievo ir su prizvalijimu[14]) popiežiaus Rymo, kaip vietinyko Viešpaties Christaus ir palikuonies[15]) Petro švento laidos pirm ing žemę Ungrų[16]), kurie neseniai buo tapę krikščionimis, ir paskui to Lenkuosn ir buo[17]) antruoju arcibyskūpu Gniezno. Net ant galo Prūsuose, kurių taipajag pagręžt norėjo, nuog pahonių buo užmuštas prieg altoriaus[18]), kad brangiausią afierą[19]) mišios šventos darė.

Ir jei mane paklausi, kokis tikėjimas arba viera, anuo metu Lenkuose buo, atsakysiu, jog ne tiektai Lenkuose, bet ir Čekuose, ir Unguruose, Anglijoj, Hispanijoj ir per visą krikščionystą ne kitas tikėjimas buo, tiektai tasiau, kuris ir nuo Rymo ir popiežiška ir visatime vadina... Norint nieko kito nebūtų, tad ir anoji sena giesmė „Dievo giemdyvė“[20]), pirmasis katechizmas krikščioniškas Lenkuose nuog tojaug Vaitekaus š(vento) suguldytas regimai rodžia...

---

[1]) kalinius. [2]) Saitas, saitai, saitinys (Daukšos pastilėje dar: drin užmušimo žmogaus pasodintas buvo saituose). [3]) Nesuderinti linksniai? [4]) Širvydo žod. prekijas (pirklys). [5]) laimus — dosnus. [6]) jomarkas nuo vok. Jahrmarkt. [7]) Reikšmingas vertimas su „mūsų lenkišku apastalu“, „mūsų Lenkų žeme“ ir t. t. [8]) Per lenk. iš gr. apostolos — pasiuntinys. Toliau rašoma: apaštalas. [9]) Len. poganin (pohanin, ukr. pohanin) iš lot. paganus (kaimietis, pagus — kaimas) — stabmeldys.

[10]) Gr. lot. historia — istorija. [11]) Gr. chroniká (daugisk), lot. chronica (iš pradžių daugisk, vėliau vienask.), sen. lenkų ir rusų (dabar) chronika, lenk. ir liet. kronika (gr. chronos — laikas). [12]) Čekas Voitiech (sl. voi, voin — karys, vojevoda — karių vadas, voisko, voina; tiešyt — džiuginti), lenk. Wojciech (sutrum. Wojtek); kitą vardą bene dirmavonėj priėmęs Adalbertus (germ. adal — kilmė, kilnumas; beraht — žibąs, šviesus), kuris vardas virsdavo dar Albrechtu (pal. Albrektas — žinomas XVI a. Prūsų kunigaikštis, Karaliaučiaus universiteto įkūrėjas), Olbrachtu (XV a. Lenkų karalius), Albertu. [13]) Lenk. z natchnienia. [14]) Lenk. przyzwolenie — leidimas. [15]) Lenk. następca. [16]) Vengrija, vengr. Magyar, vok. Ungarn (Dauk. Ungrai, Ungurai). [17]) buvo. [18]) Lot. altare (altus), sl. altar' (lenk. ołtarz, sen. net ałtarz) — aukuras. [19]) apiera (auka) per lenk. ofiara iš vok. Opfer (lot. offero). [20]) Dievo gimdyvė — Bogarodzica, senovės lenkų giesmė, kurią jie giedojo mūšiuose. XVI a. manyta, jog ją Vaitiekus parašęs.

...O ižg ántros šalies viera tų evangelikų šios kartós naują yrá, pakampė, o ne viénu būdú visatime būt negal, nes nebuo visadós tarp krikščionių, bet neseniai, tatai yra metuose Viešpaties 1520, Vokioj, Vitenberge, nuog Martyno Liúterio, minyko ir apostato[1]) popiežiškio, pradėjos ižg lapumo ir ižg godo jo... O vėl atėję, kurie apie Dievą nieko netiki...

...Iškala[2]) žydų ne tiektai anuo metu kad dabar žydėjo, bet ir nū po išbarstymo žydų po visą pasaulį. Nes vienok žydai, norint mizernai išbarstyti ir prispausti, ir vienok turėjo visad iškalás sutygas(?)[3]) ir nobažnumus savus..., vienarokus[4]) ir neatmainomus. Ir gal[5]) žydai nuog kieko šimtų metų iškalas savas Vlakuose[6]), Venetijoj, Ryme, Vokiój, Čékuose, Grecioj po Turkú, Afrikoj ir po kitás tūlas šalis svieto...

(Stanislovo dienai).

Šią dieną, broliai mieliausieji, Stanislovo švento atminimą darome, kuris ne ižg kur kitur atajo mūsúmp, kaip šventas Vaitiekus, bet čia Lenkuose užgimė, kaip ir mes, ir taipajag buo popiežnyku (tatai yra tikruoju krikščionimi), kaip ir mes, o kas didesnio bys kūpu pópiežišku, kaip ir nū kiti, o tačiau jį Dievas ir šventumu gyvâtos ir didžiais čiūdais paskélbt teikės ant ypačio palinksminimo ir pamokslo mūsų... (Viešpatis Dievas) giminės mūsų lenkiškos nepamažino, bet davė mumus tokius patronus[7]), už kurių pavaizdų ir maldų galime keliú Viešpaties linksmiaus vaikščiot...

...Imsiu už fundamentą[8]) žodžiús švento Augustino, daktaro Bažnyčios, kursai taip mumus tiesos bažnyčią aprašinėja... Turis mane pirmiaus sandora žmonių taip tūlų liežuvių ir tautų. Turis mane brangumas bažnyčios tos prajėvais pradėtas... Pirmas tad ženklas yra visatimė pagal vietą tatái yra suderėjimas ir sutarimas ant tos vierós, arba tikėjimo, taip daug liežuvių giminių, hišponų[9]), vlachų[10]), francūzų[11]), anglikų[12]), škotų[13]), vókiečių, čekų, ungúrų, lénkų, švedų, dunčikų[14]), murinų[15]), indionų[16]) ir kitų nesuskaitomų tautų saulėtekių ir vakarinių...

(Ne „bat", tik „bet").

Turi žinot, jog biauriai kalba Kaune būdinykai[17]) ir vytinykai[18]), kurie treliuoja[19]) sudinas[20]) ir vytines, ir kiti netikėliai, kurie verčia „e" ing „a"; kur kituose miestuose bylo „eik",, „nueik", „pereik", čia jie bylo „aik", „nuaik", „paraik", „nuająs", „parająs". Taipojau kur tur bylot „bet", jie bylo „bat". Ir kitų žodžių daug yra, kuriuose „e" maino ing „a".

---

[1]) Iš gr. apostátes per lenk. apostata — atsimetęs nuo Bažnyčios. [2]) Gr. scholé, lot. schola, vid. lot. scola, vok. Schule, slav. škola, liet. škala, iškala — mokykla. [3]) tinkamas, patogias, geras. [4]) Lenkiškai: jednostajne. [5]) Nesveikas sakinys: bene kas apleista prie „gal". [6]) Italijoje. Vlakai nuo lenk. Włochy (we Włoszech), kurie reikia atskirti nuo Wołochy (Valachia) — Rumunijos provincija, kurios gyventojai, kaip ir kiti rumunai, statosi kilę iš Romos kolonistų. [7]) Lot. pater — tėvas, patronus — globėjas (tėvūnas), lenk. patron.

[8]) Lot. fundamentum, iš ten lenk. ir liet. (pundamentas) — pagrindas, pamatas. [9]) Per lenk. iš lot. Hispanus — ispanas. [10]) italų. [11]) Per lenk. francuz iš vok. Franzose (vidur. lot. Francus) — prancūzas. [12]) Lot. Anglius, pranc. anglais, lenk. anglik — anglas. [13]) Lot. Scotus, lenk. szkot — škotas. [14]) Lot. Danus, lenk. duńczyk — danas. [15]) Lot. Maurus, lenk. murzyn — negras (lot. niger — juodas, italų negro, pranc. nègre, vok. Neger, rusų niegr). [16])Lot. Indus, lenk. indjanin — indietis (lenk. indus — indas). [17]) Būda — palapinė, girių triobelė, girių kaimas, kurio gyventojai (būdininkai) verčiasi medžiokle, bitininkyste, medžio apdirbimu, dervos deginimu. Jie plaukdavo pro Kauną Nemunu ir Nerimi sieliais (vytinėmis) kartu su vytininkais. [18]) Vytinė (gudų ir lenkų: wicina)—didelė Nemuno valtis su stiebu ir judamu stogu, 16 darbininkų, dabar išnykusi, bet 1884 m. tebebuvo dar 6. Vytininkas (gudų ir lenk. wicinnik) vilkdavo (treliuodavo) vytinę prieš tėkmę. [19]) Lenk. trel (arba trela) — medžiams sukrauti vieta girioje, vytininko takas velkant valtį, lynas (virvė) vytinei vilkti; trelować — treliuoti (valtį vilkti). [20]) Slavų-gudų sudno — laivas, gudų ir Lietuvos lenkų sudzina (sudinė, čia — sudina) — laivas, alaus statinė.

VII. Iš Morkūno pastilės (1600 m.).

[Postilla[1] lietuwischka, tatay est iżguldimas prastas Ewangeliu ąnt kożnos Nedelios ir Szwentes per wisus metus, kurios pagal buda sena Bażniczioy Diewa est skaitomos. Nu[2] isz nauia su didżiu perweizdeghimu est iżduota. Nokladu[3] Jos Mili. Ponios Zophios Paszuszwes Ponios Morkuwienes Wnuczkienes R. J. M. Wilniuy per Jokuba Morkuna,[4] tarną Kunigaiksczia, Jo Milistos Poną Poną Krysztafa Radiwiła, Waiwados Wilniaus. Metuose Diewa[5] 1600].

Gražus mokslas ap(i)e kaltę gimdytojų išlaikyme vaikų... (Kozonis[6] antra ant nedelios pirmos po naujei vasarei).

Tėvai nenaršinkit vaikų jūsų rūstybėsp, bat juos išlaikykite moksle ir graudenime Pono.

...Vaikai klausykit gimdytojų jūsų Poniep, nes tatai yra daiktas teisus. Čėstavok[7] tėvą ir motiną tavo, kursai yra pirmas prisakymas su žadėjimu, idant tau gera dėtųs[8] ir būtumbei ilgai gyvas ant žemės. O jūs teipag, tėvai, neįnaršykite vaikų jūsų, idant baikštais nepastotų, bat auginkit juos viežlyvame[9] graudenime Pona.

Nepaslėptas tatai yra daiktas pabažnuose[10] ir dievabijančiuose[11] žmonėsa, kaip labai tame šiuose čėsuose[12] piktuose visi žmonės prieš Poną Dievą ir kaltę savo griešija[13], jog ir tarp gimdytojų maža jų randas, kurie idant tobulai išlaikyme vaikų tikrą cielą[14] ir galą savimp išvartotų, o vaikų, teipag paaugusių daug yra, kurie mokslą ir korojimą[15] iš uparnos piktybės savo nekantriai išnešioja, bat daugesn ant šalies atmeta. Iš kur potam tatai atait dažnai, kad tokime savo valname[16] gyvenime, kurime teip papratę už pamacies[17] ano grieka, kuriame gema, stojasi užukietėtais[18], teip kad gimdytojams savo atait ant didžio gailėjima, smūtka[19] ir sopulio, o sau est priežastim amžinos praulties. O todel kačeib[20] ap(i)e tatai daug rašte aprašyma turim, jokig Ponas Dievas norėjo tatai mumus tobulai pavaizde išlaikyme sūnaus savo ir vaikystoj jo del moksla mūsų palikt ir parodyt, ko nė vienas išmintingas peikt neturėjo, bat idant kožnas tame tobulai būtų graudentas, ką teipag daryt, o kaip toj mieroj[21] turėtų u(ž)silaikyt.

---

[1]) Priedo pusl. 1 skaitome: *Pastila* (Treczia dalis Pastilos). [2]) Nūnai. [3]) Lenk. nakładem — lėšomis. [4]) Rus. Markovič. [5]) Lenk. Roku pańskiego. [6]) Lenk. kazanie — pamokslas. [7]) Lenk. czcij (rus. czest' — garbė) — gerbk. [8]) Lenk. aby ci się dobrze działo. [9]) Rus. viežlivyj — padorus, mandagus. [10]) Lenk. pobożny — dievotas. [11]) Lenk. bogobojny. [12]) Lenk. czas — laikas, metas.

[13]) Slav. griešit — nusideda. [14]) Sl. cel — tikslas. [15]) Lenk. karanie — baudimas. [16]) Slav. volny(i) — laisvas. [17]) Lenk. z pomocą — padedant. [18]) Len. zatwardziały. [19]) Lenk. smutek — liūdnumas. [20]) Lenk. chociażby — nors, kad ir. [21]) Slav. miera ir: miara (vok. mehr).

... Iš pirma tada ap(i)e tatai rūpintis turi gimdytojai, idant kaltę pabažnystės savo prieš Poną Dievą užlaikytų, o tat visados pilnu klausymu žodžia Dievo, kalbomis nobažnomis[1]) ap(i)e Poną Dievą ir dažnomis maldomis pasirodytų. O tuo būdu ir vaikus iš jaunų vasarų jaukintų pabažnystoj, kurius tuo peikt galėtų, o nieka nodbot[2]) ap(i)e Poną Dievą, kad tokius gimdytojus regėtų, kurie tokią pabažnystę peiktų, o joj neu(ž)silaikytų ... Negana mumus ant to, kada patys pabažnai ir cnatlyvai[3]) gyvenam, bat turim teipag pilnai ap(i)e tatai rūpintis, idant tojgi pabažnystoj ir učcyvasty[4]) žyvata savo, vaikelius mūsų iš jaunų vasarų galėtumbim improvyt. Daug jų tame griešija prieš Poną Dievą, kurie išmanydami, kad ant to gana, jog ant svieto[5]) vaikus savo išlaidę, potam ap(i)e juos nieko nodboja. Tokie yr lygūs artojams tingintiems, kurie su didžiu rūpinimu čiepija[6]) medžius tūlus, o potam ap(i)e juos mažai adboja ir neima teipat vaisiaus iš jų, kurio tikėjos.

... Labai yra paiki tie žmonės, kurie idant vaikamus savo iš šalies kūna ir aukštybės svieta to, idant padėt galėtų, pilnai ap(i)e tatai rūpinas, nieko ap(i)e tatai neduodami nei ap(i)e tatai adbodami, idant galėtų turėt pažintį tikrą miela Dievo, idant jop per vierą ing Poną Christusą priglausti būt galėtų, kurime užgul[7]) išganymas dūšios ir amžinas pašlavinimas, ir dūksis[8]) labai toja savo stropybėj, ir kaip labai gerai padūmojo vaikamus savo, didžiai iš to girias. Bat kad tamui pilnai prisiveizdėsim, nedaugesn tokie vaikamus savo duost, tiktai kaip pekūs[9]) iš save prigimtiemus pekumis, kurie teip ilgai ap(i)e juos rūpinas, ik kolai patys sau penukšlą negali gaut ...

Ap(i)e tu(o)s visus daiktus gimdytojai pilnai dūmot turi, neduodamies išvadžiot tiemus, kurie teip išmano, idant tais rėdymais, aba pilnastimis, kurios užgul ant nobažnystės ir amžinų žyvatų, vaikai jaunose vasarose nebūtų apsunkinti, o tatai del to, kad vaikai neest greiti ant išmanymo teip didžių paslaptinių ... Bat prieš tokius, kurie teip išmano, nereikalas didžių išvadžiojimų, kad patys savo tikrais rėdymais isiduostis[10]): nes tie, kurie sako, jog vaikai dabar neest išmaną ap(i)e vierą ir pažintęsp Dievo, vaikus savo išlaidžia ingi kitą šalį, idante iš jaunų vasarų primoktų kitų liežuvių[11]), kuriuose teipag stebuklingu būdu pradžią savo ima, aba juose teipag namuose rokundos mokia, aba giedot, aba širmavot[12]) aba kitą tiems prilygintiems mokslams, kurių be didžio ir pilna rūpinima išmokt negali. Aplaidžiu tuo čėsu[13]) tuos, kurie mergelės savo, pirm negu literą pradęst pažint, mokia siūti, giesmių ilgų ir biaurių be išpykima giedot. O tie tatai yra, kurie tatai išmano, idant ano amžia viera ir pažinčia amžina išganyma neturėtų būt apsunkintas, kurime moksle nieko trudna[14]), nieko abejojančio ir ant išguldyma trudna nesiranda.

... Gimdytojai tą išmokt turi, nesang tą teisę turi vaikump savo, kad jiemus valna ne tiktai juos gražiai graudenti, bat teipag ir smarkiai korot pagal užslūžijimą jų ... Pilnai atmint turim žodžius Saliomona, kursai bylojo: „Įlipyta yra paikystė ing širdis vaikų, bat jas rykštė korojima atskirs nuo jo“. Ir ant kitos vietos: „Kursai čėdija[15]) rykštei savo, turi nopykantoj[16])

[1]) Lenk. nabožny — pamaldus. [2]) neatbot. [3]) Lenk. cnotliwie — dorai. [4]) Lenk. uczciwość (pal. rusų učtivost) — padorumas. [5]) Lenk. na świat — į pasaulį. [6]) Lenk. szczepi — skiepija. [7]) Lenk. zależy — priklauso. [8]) palyg. dūksėti. [9]) galvijai.

[10]) Lenk. wydają się — išsiduoda. [11]) Lenk. języki, čia — kalbos. [12]) Lenk. szermować (vok. schirmen) — vartoti ginklą. [13]) Lenk. tymczasem — tuo tarpu. [14]) Slav. trudny(i) — sunkus. [15]) Slav. ščadit — tausoti. [16]) neapykantoj.

sūnų, bataig kursai jį myli, čėsu jį koroja". Ir vėl: „rykštė ir korojimas duost išmintį"...

Te atgimeni[1]) tada žmonės, kad tatai ant jų prigul, jog jie kalti vaikus ir jaunas žmones savame rūpesty turėt, o jaigu kuriu(o)s iš gimdytojų išvystų būt nodbojančius, idant juos išgi urėda savo ing gerą urėdą improvytų. Tesigi teipag iškalose[2]) mokytojai totmeni[3]), kad juos vieroj o apveizdėjiman paduoti nodiejoj[4]) daikta draugystos ir bažnyčios Dievo...

Kozonis prieš fałšyvus[5]) mokslus.

...Jėzus sakė jiemus kitą prilyginimą: Prilyginta yra dangaus karalystė žmogui sėjančiam gerū sėklū ant dirvos sava, o kaip žmonės miegojo, atajo neprietelius[6]) jo, užusėjo kukalius tarpu kviečių ir atstoja, o kaip želmuo[7]) paauga ir vaisių atnešė, tada radosi teipajėg ir kukaliai. Ataję potam tarnai anop padvarnykop[8]), byloja jamui: Viešpatie, ar ne gerą sėklą ant tava dirvos pasėjai, iš kur kukaliai radosi? Jis byloja jiemus: Neprietelius tatai padarė. Byloja tarnai: Bau nori, idant eitumbim ir išravėtumbim? Atsakė jiemus: Ne, idant, ravėdami kukalius, neišrautumbit drauge su anais ir kviečių; duokite abejiemus drauge augt ik piūvies[9]), o čėsu piūmenės bylasiu piovėjoms: surinkite pirm kukalius ir suriškit ing pėdelius ant sudeginima, o kviečius surinkite kluonana mano.

... Čertas[10]) prieštarnykas[11]), girdėdamas tą išdavimą Pona, kad čėsu piūmenės jo, tatai est čėsu smarkaus sūda jo, turi būt ansai kukalis ing ugnį įmestas jop, o turi būt paduotas ing paslušnystę[12]) jo, rūpinas pilnai, idante kuo daugiausia ant žemės pasėtų kukalio to, idant isiduksintų o uždusintų tą mielą sėklą Pona to, tatai est[13]) žmones viernus, gerus, cnatlyvus, kurie stipriai turi vierą jamp ir visą nodiejį savo jampi guldžia... O dabar daugiaus tuo užuterioja o uždusina tą šventą sėklą viernų Pona, nuduksindamas tame per tą piktą kukalį savo, fałšyvus mokslus, fałšyvus išdūmojimus[14]), tarp tos viernos giminės žmonių, atvadžiodamas juos nuog vierno ir n(u)og tikro kelio, kursai juos tikrai veda Ponop jų, o privadžiodamas juos ant kelio priviliančio, atvadžiodamas nodiejį jų nuog vierno Pona savo, o privadžiodamas juos ne kitaip, kaip ing tamsias girias, kur o kaip turi ieškot Pona savo, iš kurių kad nebūtų loskos Pona, niekad išklaidžiot negalėtų, kačeib jiemus yra užmieruota, nes kačeibigi jiemus teipag ir aniolas[15]) ką kitą sakytų, negi yra pastatytas mokslas nuog Pono mūsų, o nustiprinta stipriais raštais, o stipriomis privilijomis[16]) nuog jo, nuog kurių nė vienas viernas tikrai atsivest nesiduotų, tada tamui niekad neturi tikėt...

Top, kursai skaitė[17]).

O čionai dabokis, kokį Ponas tavo čionai gražų parėdką[18]) tavi, mano mielas krikščioniškas žmogau, atlikt ir pastatyt teikės. Nugandinęs tave anomis baisybėmis zokana[19]), nugandinęs tave anais trudnais skaičiumis tavo, anais baisumis sūdais savo, išmokęs teipag tave per visus metus kaltes tavo, tatai ant galo gražiai užrišt ir patiešyt[20]) tave teikės nepri-

---

[1]) atmeni gi. [2]) Lenk. szkoła (iš lot. schola) — mokykla. [3]) teatmeni. [4]) Lenk. nadzieja — viltis. [5]) Lenk. fałszywy (vok. falsch). [6]) Slav. neprijatel — priešas. [7]) Želmuo — apdygę javai (pal. žolė). [8]) Lenk. podwornik — dvarininkas. [9]) Piūvis, piūmenė — piūtis. [10]) Slav. čart (čort — velnias; Morkūnas niekur nemini velnio. [11]) Priešininkas, prieštariąs.

[12]) Lenk. posłuszeństwo — klusnumas. [13]) Lenk. to jest. [14]) Slav. dumat — manyti. [15]) Lenk. anioł (lot. ir gr. angelus). [16]) Lot. privilegium — teisė (tam tikra). [17]) Tuo baigiasi dvi pirmosios past. dalys. [18]) Slav. poriadok — tvarka. [19]) Slav. zakon — įstatymas. [20]) Slav. tiešyt — džiugint.

viliančiomis patiechomis[1]) savo aną užsilvartavusią širdį tavo. Nes jeigu jo notstosi[2]), kaip vierna Pona savo, o užlaikysi jamui tobulą vierą savo, kurią saliubijai[3]) jamui, žada tave ištraukt iš kožnos macies ir iš kožnos nebespiečnystvos[4]) svieta to, nesą jau turi vaiksčiot kaip aniolas nekaltybėj savo po šventu majestotu[5]) jo, kad jau turi būt vadintas sūnumi jo ir tėvainiu karalystės šventos jo, kadagi jau anos nepriviliamos linksmybės ir patiechos tavo niekad negali būt attolintos, kurių kaip Raštas byla: nejoki išmintis nei apimt nei išdūmot negali. O top kad tave čionai ant viso, ir už žyvatą tavo, ima ing apveizdėjimą ir valdžią savo. O kas gi tave jau laimingesnio sutikt turi! O čionai priderančiai įsidūmot gali, ką su savim daryt turi, kad tatai Ponas per Maižiešių teikės apsakyt: jog ugnis ir vanduo padėtas ir po akimis tavo, aprink savi ką teikės, ką aš tavo nobažnam išvartojimu paduomi...

XVII am.

VIII. Iš 1605 m. Ledesmos katekizmo.

[Kathechismas aba Pamokimas wienam kuriamgi krikszczioniuy Reikiamas. Paraszitas nuog D. Jokubo Ledesmos Theologo Soc. Jesv. E perguldítas Lietuwiszkay ir Untrukárt iszspáustas. Wilniuy, Drukôrnioy Acadêmios Societatis Jesv, Metûsu užgimimo Wieszpatés, 1605].

Skaitytojui sveikata.

(Perguldytojas skaitytojui to katechismo sveikátū)[6]).

Atajo ausiump mano ne vieno žodzei, kurie neišmanū[7]) sakos katechismo pérguldyto nuog jo mylistos kungo[8]) Mikalojaus Dáukšos kanoniko Bažnyčios Žemáčių, jog esus anas perguldys[9]) ii[10]) zemaitiškai, ir geidė anys nuog many, idant lietuviškai būtų pérguldytas. Tei žinau gerei, jog jo mylista, ir Lietuvai[11]) ir Zemáičiamus norėdamas gerei padaryt, abéjetui[12]) katechizmū[6]) perguldė, ir todrin abejós gimińės žodzius paguldė. Vienok, idant Lietuvá tuo geriaus ir labiaus savo prigimtūį[6]) lietuviškū[6]) liežuvį ir pazintų ir permanytų, ir žodzei anié, kuriuos bylo (neturime katechismo lietuviško), nustotų, tū[6]) Ledesmos katechismū[6]) iš naujo pérguldziau, kúris jau pirma to buo[13]) perguldytas, ir nežinau kaip nugaišintas. Tikiu tam, jog tuo pérguldymu tūliemus įteiksiú[14]), kad tikriaus, kaipmi[15]) regis, neig pirmas yrá pérguldytas. Jei vėl kúris iš gi lietúvnikų to pérguldymo nemėgs, labái didzei nuog jo geidziú, įdant geriaus ir tikriaus jį pérguldytų. Mes pramynėme, kaip primanu[16]), kitiemus takū[6]); jau yrá didis métas prieg tam tákui jiemus keliū[6]) viešū[6]) praskint ir gražiai nudaryt.

---

[1]) Slav. potiecha — džiaugsmas. [2]) neatstosi. [3]) suliubijai — lenk. poślubiłeś. [4]) Lenk. niebezpieczeństwo — pavojus. [5]) Lot. majestas — didybė, puikybė. [6]) Rytietiškumas. Galininkas, [7]) Dalyvio daugiskaita. [8]) kunigo. Čia, turbūt, bus įsibrovusi korektūros klaida. [9]) Dalyvio vienaskaita. [10]) jįį. [11]) aukštaičiams. [12]) dvejopai. [13]) buvo. [14]) įsiteiksiu, įtiksiu. [15]) kaip man. [16]) Primanus, -i: sumanus, nusimanąs, suprantąs; primanu — suprantama.

IX. Iš Širvydo pamokslų (1629).

[Puntay sakimu nuog advento iki gawenios... 1629. Punktay sakimu unt gawenios... 1644][1].

(Iš prakalbos lenkų kalba).

Turi čia, mielas skaitytojau, punktus sakymų[2]), bet ne pačius sakymus, kaip kitose pastilėse kad esti. Rūpinaus, idant net labiausiai užsidirbę[3]) lengvai šį mano darbą paskaitytų ir idant jis tiktų sakytojams[4]), kurie reikalingi yra ne tiek žodžių, kiek paties dalyko. Tad ne tiktai didžiai nusilpusios mano jėgos neleido man šių knygų išplėsti, bet ir pats mūsų gadynės mėgiamas trumpas dalyko dėstymas[5])... Yra čia dalykų, kurie šiaip žmonėms[6]) netinka, tik mokytesniesiems, tad aiškinant klausytojams punktai tenka pasirinkti, paprastesnieji tamsesniems[7]), nuodugnesnieji labiau apsišvietusiems[8])...

Evangelija Unt pirmos nedėlios advento.

Anuo metu bylojo viešpats Jėzus mokytiniump savo: „Bus žinklai unt saulės, ir mėnesio, ir žvaizdžių, ir unt žemės prispaudimas giminių[9]) del sumišimo-ūžėjimo[10]) marių ir vilnių, džiūstunt žmonėmus nuog baimės ir laukimo tų daiktų, kurie atais unt viso svieto. Nes galybės dungaus pasiviskins[11]), ir tadu išvis Sūnų žmogaus atajuntį debesyj su galybi didžiu ir majestotu. A tiemus daiktamus pradeduntis, veizdėkite ir pakelkite galvas jūsų, nes jau artinas atpirkimas jūsų". Ir pasakė jiemus prilyginimū: „Veizdėkite unt figos ir unt visų medžių, kad jau sprogsta; žinote, jog arti yra vasara. Teipo ir jūs, kada išvysite tai deduntis, žinokite, jog arti yra karalystė Dievo. Už tiesū sakau jumus, jog ne prašoks ta giminė[12]), net[13]) visa tai išsipildys. Dungus ir žemė praeis, bet žodžiai mano nepraeis".

Aštuoni palyginimai terp Dievo ir terp žmonių tiesos[14]).

Terp žmonių kad bylinėja ir vaidū[15]) kokį turi, jei patys nesudera, vienas untru tieson pavadina. Tai ažusilaiko ir Dievo tiesoj, kuriū darys dienoj paskutinėj. Nes jau senei nuog pradžios sutvėrimo to svieto visi esme unt tos baisios pavadinti tiesos per žodžius ir raštus patriarchų, pranašų ir apaštalų. Apie kū daug skaitome knygose švintose. Pranašavo ir apie tuos sekmas žmogus nuo Adamo, vardu Enochas, bylodamas: „Štai, tieg[16]), atait viešpats su švintais savo tūkstančieis darytų tiesos prieš visus".

---

[1]) Prie Širvydo gyvos galvos († 1631) teišėjo (1629) I-ji Punktų dalis, kuriai jis ir į lenkų kalbą išvertė savo pamokslus, o jam pasimirus ir II-ji dalis (1644), kuriai lenkiškąjį vertimą, matyt, kiti bus parūpinę („teraz na polski język przełumaczone"). [2]) pamokslų dalykus. [3]) Lenk. zapracowani. [4]) pamokslininkams. [5]) orig.: przyjemność krótkości w wieku teraźniejszym. [6]) orig.: dla prostych słuchaczów. [7]) orig.: prostszym łacniejsze. [8]) orig.: pojętniejszym gruntowniejsze. [9]) Lenk. vert.: narodów — tautų. [10]) ūžimo.

[11]) Lenk. vert.: wzruszone będą — bus sujudintos. [12]) Lenk. vert.: nie przeminie ten to viek. [13]) Lenk. vert.: až. [14]) Lenk. vert. sądu — teismo, tiesos. [15]) Galininkas. [16]) Lenk. vert.: prawi. Teigiu (tiegiu) — pasakoju.

Tiesa žmonių turi vietū[1]), kurioj darosi. Teip ir Dievas paskyrė vienū vietū[1]), kurioj mus sūdys: „Surinksiu, tieg, visas gimines klonin Jozafoto ir bylinėsiu su jomis tynai. Žmonės del savo tiesų ažumeta sav tikrū dienū[1]), kurioj tiesavojasi[2]), aba bylinėja. Teip ir Dievas įstatė del savo sūdo dienū[1]) paskutiny[3]), apie kuriū[1]) niekas nežino nei anielai dungaus, tiktai pats Tėvas".

Tieson žmonių susirinka[4]) tiesadariai, kurie yra unt to pastatyti. Tai bus ir unt Dievo sūdo, kuriami aukščiausias ir didžiausias sūdžia yra viešpats mūsų Jėzus Christus. „Anas yra", tieg, „kurį įstatė Dievas sūdžiu[5]) gyvųjų ir mirusių". Kiti, kurie prieg[6]) jam sėdės, drauge su juo sūdydami, bus apaštalai ir kiti didžios švintybės Dievo tarnai pagal anų žodžių: „Sėdėsite unt dvylikos sostų, sūdydami dvylika kelių[7]), aba[8]) giminių Izraelio".

Unt žmonių tiesos dažnai reikia turėt raišytojų[9]) ir sviedkų[10]). Norint tų neprivalo[11]) Dievas, nes anas žino visa ir regi, kas yra kaltas, vienok priims raišytojus ir sviedkus ir klausys jų. Tie raišytojai bus paties žmogaus tikra jo širdis ir žinia[12]), kuriū[1]) savimp turi ir gerai jaučiasi, jei nusidėjo aba nenusidėjo; bus anielai švintieji, bus velinai, bus ir kiti sutvėrimai.

Tiesoj žmonių didė yra rūpestis apie ištisū ir nepriviliuntį[13]) dasižinojimū[1]) ir ištyrimū[1]) viso to, kuo apraišytas nusidėjo, adunt[14]) priešinykas, ne po teisei jį kaltindamas, neprimitintų ir neslogintų. Taip ir Dievo tiesoj bus: iškratys ir išvartys sūdžia teisingas visas žmonių dūmas, žodžius ir darbus pagal statutų, aba prisakymų[15]) savo, kuriais ažudraudė, adunt pikto lynktumės, o gera darytume: „Kas ažu niekū[1]) turi mane[16]), sūdys jį žodis, kurį kalbėjau dienoj paskutinėj, žodis, tai yra prisakymas".

Išklaūsys ir iki galų išmānys sūdžia tiesū[1]), išduosti[17]) dekretū[1]), kokį apraišytas nupelnė. Nekaltū[1]) išlaidžia ir liuosū[1]) daro, kaltū[1]) paskundina. Tai padarys ir Dievas. Nekaltiems tarys: „Eikšite pagirtieji tėvo mano, paveldėkite karalysty[3])". Kaltiemus vėl: „Atstokite nuog manęs[18]) prakeiktieji, eikite ugnin umžinon".

Unt galo esti dekreto išduoto išpildymas. Tai dėsis ir Dievo sūde[19]) be atguldymo[20]) ir be mažiausio partrukimo: žemė išsižios ir prakeiktuosius prarys, ir ugnis negisunti umžinai degins, — pagirtuosius vėl dungus priims ir unt umžių linksmybėse neišsakytose[21]) laikys. „Ir eis, tieg, paskundintieji unt kunčios umžinos, a[22]) teisūs ing gyvenimū[1]) umžinū[1])".

Akli žmonės savuose, a daugakiai svetimuose dažnai rundasi veikaluose.

...Svietosokiai[23]) ieška šlovės ir gyriaus[24]) iš niekaniekių ir didžiauja iš lusto[25]) žemės, pramaniaudami sav vardus „ciesarius Azijos", „kunigaikštis tos ir tos šalies[26]): „Praminė vardus savo žemėse savo". Kiti pasipučia iš rūbų ir rėdyklų[27]), nesidabodami, iš kur tuos dungalus turi:

---

[1]) vietą, dieną, kurią, nieką, kaltą, gyvenimą, amžiną ir tt. [2]) bylinėjasi. [3]) paskutinę, karalystę ir tt. [4]) susirenka. [5]) sūdžia (inagin.) [6]) prie (jo). [7]) Lenk. vert.: pokolenie (kolano — kelys) — karta. [8]) arba. [9]) Lot. instigator, lenk. instygator — kaltintojas. [10]) Lenk. świadek — liudytojas. [11]) Lenk. vert. nie potrzebuje — nereikalingas. [12]) Lenk. vert.: sumnienie (sumienie) i wiadomość. [13]) Lenk. nieomylny — neklaidingas, neklaidinąs. [14]) idant.

[15]) Daugiskaitos kilmininkas. [16]) Tekste: mani. [17]) išduoda, duoda. [18]) Tekste: nuog manis. [19]) Tekste: sudy. [20]) Lenk. vert.: bez odzwłoki. [21]) Lenk. vert.: niewypowiedzianych. [22]) o. [23]) Lenk. vert. światowi — svietui („marnastis") pasiskyrę. [24]) pagyrimo. [25]) Lenk. vert.: kawalec. Lenk., gudų, ukr. łusta — gabalas. [26]) Lenk. vert.: tej i tej prowincji; liet. apleista: (cesarz) gocki, afrikanski. [27]) Lenk. vert. strojów — parėdų.

iš kirmėlių šilkus, iš avių gelumbes, iš tūlų žvėrų adas[1]), iš krauklių žimčiūgus, iš linų drabes[2]). Tas ir kitas skarundas[3]) unt nugaros užkarę[4]), kailiais bestijų nudirtų apsisegę[4]), žimčiūgus unt kaktos ir unt ausių pakabinę[4]), brunginasi ir giriasi iš naudų, tūliemus sutvėrimus išveržtų, kurie susirinkę[4]) kad tai, kū kiekvienas unt žmogaus regi, kaip tikrū savo bundū[5]) atimtų, tuojau ta pūslė vėju tuščiu ištimpus[6]) nuslūgtų, tuojaus ta varna, svetimamis pluksnomis apkaišyta ir aprėdyta, nuog kitų paukščių nupešta ir savo tikrose pluksnose palikta, ne gulbim[7]), ne pavu[8]) nei kitu kuriu[9]) gražiu[9]) paukštelų, bet varnu[9]) juodu[9]) pasirodytų.

Jei tadu norim savispačių[10]) pažint, tikrai dūšiai ir kūnui savo dabokimės[11]), ne tam, kas iš viršaus žiba unt mūsų, bet tam, kas viduj slapasi. Atmeskime šalin sutvėrimų lyčynas[12]), unt savo gymio[13]) tiktai žvalgykimės, a teip nestiepsimės aukštyn, ne dairysimės unt to, kuo neesme, pažinsime savo niekū, aba nebuitį, a tai, kū turime unt dūšios ir unt kūno, Dievui, viso gero davėjui, ataduosime, iš kurio, kaip iš marių, visokias dovanas[14]) išteka ir išplūsta[15]).

Tu kas esi? Žmogus yra žymus Dievo sutvėrimas pagal dūšios del jos tobūlybių devynių.

Dūšios tobūlybė yra, jog turi prigimimū[16]) dvasingū[16]) ir išmanuntį. „Dvasia, tieg, tegul sugrįžta Dievop, kuris davė jū[13]). Kas iš žmonių žino tai, kas yra žmogaus? tiktai dvasas[17]) žmogaus, kuris yra jump[18]).

Jog turi[19]) norū[16]) ir atmintį. „Noras širdies mano ir malda Dievop destis[20]) ažu juos unt išganymo". „Atminčiu[12]) atminsiu, ir džius dūšia mano manimp".

Jog dūšia neprivalo[22]) materijos[23]) taip kaip kūnas, kuriam reikia daugio daiktų: valgyklos[24]), gėrimo, rūbų, vietos unt gyvenimo ir kitų. Bet dūšia gal apsieit be tų ir, išėjus iš kūno, nė vieno daikto kūnui reikiamo neprivalo[25]).

Jog yra nemirštunti, „Nebijokitės[26]), tieg, tų, kurie ažumuša kūnū[16]), o dūšios ažumušt negal". Rodžiasi[27]) tai ir iš tų, kurie iš numirusių buvo prikelti, nes jų dūšias tas gi, kurios pirmai kūne[28]) gyveno, kūnuosna savo per galybę[29]) Dievo sugrąžintos buvo. Taip[30]) jaunikaičio ano, sūnaus našlės, taip[30]) ir Lazariaus[31]) dūšia, nuog Viešpaties liepiama, kūnan savo sugrįžo.

Jog turi valdžiū[16]) aba viešpatystę[29]) sav duotū[16]) unt visų sutvėrimų. Taip[30]) skaitome apie tai: „Padarykime žmogū unt vaizdo ir tolygybės mūsų ir tegul esti vyresniu unt žuvų marių, ir paukščių aro[32]), ir unt visų gyvių, kurie krutinasi unt žemės". Ir Davydas[33]) apie taigi taip[30]) kalba: „Visą padavei po kajoms[34]) jo".

Jog turi liuosū[16]) norū[16]), kurio nėra keltuvose[35]). Pats žmogus gal sav aprinkt

---

[1]) odas. [2]) drobes. [3]) Lenk. vert.: łachmaniny — skara, skarmalas. [4]) Tekste: užkari, apsisegi, pakabini, susirinkti. [5]) tikrą savo bandą (čia: naudą). [6]) ištempus — ištempta? [7]) gulbe. [8]) Lenk. paw — povas. [9]) kuria, gražia, varna juoda (įnagin). [10]) Kilm.: savęs pačių — pačius save? [11]) Lenk. vert.: patrzmy sami na się (siebie) (szczyrze) į uważając. [12]) Lenk. vert.: larwy (vok. Larwe) — kaukės. Gud. rus. ličina. [13]) Lenk. vert.: twarz — veidas. [14]) visokios dovanos. [15]) Lenk. vert.: wynikają į wypływają. [16]) prigimimą, dvasingą, ją, norą, kūną, valdžią, duotą, liuosą, daiktą, piktą, gerą, dūšią, patogią ir tt.

[17]) Ir Širvydo žodyne — dvasia. [18]) jumyse. [19]) dūšia. [20]) Lenk. vert.: dzieje się. [21]) Atmintimi. [22]) Lenk. vert.: nie zawisło — nepriklausė. [23]) Lot. mater — motina, materia — medžiaga, kūnas. [24]) valgio (valgymo), lenk. vert. pokarmu. [25]) Lenk. vert.: nie potrzebuje — nereikalinga. [26]) nebijokite. [27]) Lenk. vert.: pokazuje się. [28]) Tekste: kūny, rašty. [29]) Tekste: viešpatisty, patogiby. [30]) Tekste: teip. [31]) Lozoriaus (lenk. Łazarz). [32]) oro. [33]) Dovydas (lenk. Dawid). [34]) kojomis. [35]) Širvydo kėltuva, pekus, — galvijas, gyvulys.

kokį noris daiktū[1a]) pagal savo mėgumo, būk[1]) tai piktū[1a]), būk gerū[1a]), kaip Raštas bylo(ja): „Padėjo tav vundenį[2]) ir ugnį; katrop norėsi, ištiesk runkū[1a]) tavo. Pokim[3]) žmogaus gyvenimas ir smertis, gera ir pikta: kas mėgs jam, tai bus duota jam".

Jog turi dūšiū[1a]) patogiū[1a]) imt visokių mokslų, žinios[4]) ir kiekvienas[5]) daiłės[6]). „Širdis davė jiemus unt pramanymo" (tūlų daiktų). Ir taip[6a]) žmonių išmonia[7]) rado ir pramanė visokias daiłes, aba remeslus[8]), kaip skaitome Rašte[8a]). Priegtam yra patogi unt gerybių[9]) prigimtųjų, unt teisybės, meiłės ir unt kitų.

Jog yra patogi unt aukštesnių Dievo dovanų, kurios praeit[10]) prigimimū[1a]). Tokios yra: tikėjimas, viltis, meiłė ir kitos, per kurias tumpa[11]) žmogus Dievo prigimimo bindrinyku[12]): „Per kurį (tai yra Jėzų Christū[1a]) labai didžius ir brungius[13]) mumus žadėjimus dovanojo[14]), idant per juos taptume dalinykais[15]) Dievo prigimimo".

Jog turi patogybę[8a]) imt umžinos[16]) laimybės dungaus karalystėj, kuri užguli[17]) sviesiame[18]) regėjime[18]) veido Dievo ir tame[18]) visa gera žmogaus ažusirakina: „Aš, tieg, parodysiu visa gera tav, tai yra mane[19]) patį". Tolygūs[20]) jam būsime, jog regėsime jį, kaip yra. Tas ir kitas savo dūšios tobūlybes žmogus regėdamas, visus tos žemės daiktus, kaip tol łėtesnius[21]) ažu save[19]), paniekins sav ir del jų dūšios savo taip[6a]) brungios neterios, atmindamas unt anų žodžių Viešpaties: „Kū padest[22]) žmogui, jei visū[1a]) svietū[1a]) apturėtų, a dūšiū[1a]) savo nuteriotų, aba tokį duos mainū[1a]) žmogus ažu dūšiū[1a] savo?" Pažinkig žmogau, kas esi pagal dūšios savo, kaip didis ir kaip brungus!

Kas tu esi? Kame žmogus Dievą kaip vaizdas jo žymina[23]) ir rodo[24]).

Jog dūšia žmogaus prigimimo yra dvasingo, tame[25]) rodo[24]), kad Dievas, kuris jū[26]) sutvėrė, yra dvasu, kūno neturinčiu. „Dvasas, tieg, yra Dievas", ir tie, kurie jį garbina, reikia, idant[27]) jį garbintų dvasioj ir tiesoj.

Jog yra nemirštunti, tame[25]) rodo[24]), kad jos Sutvertojas Dievas yra nemirštunčiu. „Kuris pats turi nemirybę", išmanyk per esybę[28]). Nes ir kiti sutvėrimai yra nemirštū[29]), kaip anielai ir dūšios žmonių, bet yra nemirštū per dovanotū[26]) sav nuog Dievo nemirybę[28]).

Turi dūšia mūsų savimp išmoniū[26]) erdvū[26]) be galo, kuriam sutilpt gali visokios žinios ir mokslai be skaičiaus. Ta erdvybė jos išmanymo rodo[24]), kad Dievas turi išmintį ir žiniū[26]) be galo. „Išminties Jo nėra galo".

Taipogi[30]) turi norū[26]) gilū be dugno, platū be kraštų, visa gera gali jump susikraut, kurio nė vienas daiktas sutvertas negal pasotint, tiktai pati nesutverta ir neišmestuota[31]) gerybė Dievo. Ta giluma be dugno ir unčiai[32]) neprikraujami noro jos rodo[24]) Dievū[26]) turintį savimp visa gera, visas linksmybes ir džiaugsmus umžinus, kuriais sotus yra noras jo švinčiausias. „Kaip didė, tieg, daugybė sal-

---

[1a]) daiktą, piktą, dūšią ir tt. [1]) Lenk. vert. bądź — būk. [2]) vandenį. [3]) = po akim, prieš (ties). [4]) Lenk. vert. umiejetność. [5]) kiekvienos. [6]) Lenk. vert. rzemiosło — amatas. [6a]) Š.: teyp. [7]) išmanymas. [8]) Rus. gud. remeslo, sen. lenk. rzemiesło, dab. lenk. rzemiosło. [8a]) Š.: rašty ir tt. [9]) Lenk. vert. cnot — dorybių. [10]) Lenk. vert. przechodzą — čia: kyla aukščiau už. [11]) tampa. [12]) bendrininku — dalyviu. [13]) brangius. [14]) Dievas. [15]) dalyviais. [16]) amžinos. [17]) Lenk. vert. zależy — priklauso. [18]) Tekste: -i. [19]) Tekste: mani... [20]) Panašūs (lenk. vert. podobni). [21]) Lenk. vert. daleko podlejsze — daug menkesnės.

[22]) padės. [23]) Lenk. vert. wyraża — reiškia, išreiškia. [24]) Tekste: rodžia, viet. rodos — rodžias. [25]) Tekste: tami, rašty, sviety ir tt. [26]) ją, ažulaikančią, pačią ir tt. [27]) kitur: adunt. [28]) Tekste: esiby, žemy ir tt. [29]) nemirštą. [30]) Tekste: teipagi. [31]) neišmatuota. [32]) ančiai (antis) — lenk. vert. przestronność.

dybės tavo, Viešpatie, kuriū[1a]) išdėjai tiemus, kurie bijos tavęs[1]).

Liuosu noru, kuris rundasi dūšioj žmonių, rodo[1b]) Dievū[1a]) suntį[2]) liuosu ir daruntį dunguj ir žemėj pagal noro savo ir kaip jam mėga[3]). „Er[4]) nedera man daryt, ko noriu?"

Be paliaubos dūšia mūsų kruta ir veikia kū[5]) pagal savo prigimimo. Tuo rodo[1b]) Dievū[1a]) visadu nuog pradžios sutvėrimo svieto veikiuntį ir nuog veikalų savo nepaliaujuntį. „Tėvas mano iki šiolai dirba, ir aš dirbu".

Dūšia žmogaus be išsitiesimo ir ing dalias kokias paraikymo[6]) visame[6a]) kūne[6a]) yra ir kiekvienoj dalioj jo visa ir ciela, visus sūnarius pripilnina savim a vieros neažuima. Tuo rodo[1b]), kad Dievas yra be išsitiesimo ir neperskiriamo prigimimo, a tačiau[7]) visas svietas ir visi sutvėrimai juo pilni yra, visur cielas, visur esūs, niekur neažuvertas nei ažudarytas. „Aš dungų ir žemę[6a]) pripilninu".

Dūšia yra išmanunti ir visa kaip būtų išmoniu yra[8]), aukštesniu būdu visų pajautimų pažintį savimp turi — regėjimo, girdėjimo, pauostymo ir kitų, ir priegtam daug numano, ko nei akis regėt, nei ausis girdėt, nei kiti pajautimai žinot negal. Tuo rodo[1b]), kad Dievas visas yra išmoniu[9]) ir aukštesniu būdu savimp turi išmanymū[1a]) ir žiniū[1a]) visų žmonių ir anielų, ir vėl tol daugesn be galo išmano, ko nei anielų nei žmonių išmonia apimt negal. „O giluma turtų, išminties ir žinios Dievo, kaip neapiimami aba neaprepiami yra sūdai jo, ir nerundami, aba nenusekami, keliai jo".

Dūšia gyvendama savo kūne[6a]) ažulaiko jį gyvū ir sveikū, o kad iš jo išeit, tuojaus anas genda[10]), pūsta ir dulkėsna pabyra. „Atimsi, tieg, dvasū[1a]) jų, pages ir ing dulkes savo pavirs". Tuo rodo[1b]), kad Dievas visadu per savo galybę[6a]) ažulaiko svietū[1a] jo buityj[11]), kuris tuojaus išgaištų ir niekan sugrįžtų, jei anas runkū[1a]) savo visa ažulaikunčiū[1a]) nuog jo atatrauktų. „Jumpi, tieg, gyvi esme, krutinamės ir buitį turime. Jumpi visa stovi".

Dūšia yra neregima akims kūno. Tuo rodo[1b]) Dievū[1a]) suntį neregimū akims kūno. „Kurio, tieg, nė vienas neregėjo, bet ir regėt negal", išmanyk, negal regėt akimis kūno, nes akim(i)s dūšios gal būt regėtas, kaip Rašte[6a]) skaitome: „Regėsime jį kaip yra". „Pagirti čystos ir neįžagtos širdies, nes anys Dievū[1a]) regės".

Dūšia pati viena būdama per tūlas galybes unt to patogias tūlus daiktus daro, akim(i)s regi, ausim(i)s girdi, išmoniu[9]) išmano, noru myli ir kito daug veikia. Tuo rodo[1b]), kad Dievas per savo esybę[6a]) pačiū[1a]), vienok be galybių kokių aba instrumentų[12]) daro tūlus daiktus unt dungaus ir unt žemės. Regi be akių, girdi be ausių, dirba be runkų. A kad Rašte[6a]) sakos turįs akis, ausis, runkas ir kitus sūnarius žmogaus, tai kalba del mūsų išmanymo, kadang mes neišmanome reginčio tiktai tū[1a]), kuris turi akis, dirbunčio tiktai tū, kuris turi runkas, ir girdinčio tiktai per ausis. Dievas tadu be tų instrumentų savo pačiu[9]) esybe[13]) aba naturu[9]) visa daro ir daryt gali: „Visų daiktų darbinykė išmintis būdama, viena visa gali".

Dūšios neregime kūne[1a]), bet tenai esunčiū numanome iš veikalų, kuriuos daro. Tuo rodos[1b]), kad Dievo neregime suntį tame[6a]) sviete[6a]), vienok išmanome, kad pateisiai[14]) yra jumpi, iš darbų tūlų, kuriuos jumpi daro. „Ne be liudijimo aba sviečijimo[15]) save[16]) patį paliko, gerai

---

[1a]) kurią ir tt. [1]) Tekste: tavis. [1b]) Š.: rodžia. [2]) santį, esantį. [3]) mėgia. [4]) Ar. [5]) ką (nors). [6]) Lenk. vert. bez podziału (raikyti duoną). [6a]) visami ir tt. [7]) Tekste: tečiau. [8]) = visa yra kaip būtų išmone (įnagin.). [9]) išmone, natura (įnagin.). [10]) Tekste: ginda.

[11]) Lenk. vert. bytność. [12]) Lot. struo, instruo, instrumentum — įrankis. [13]) esiby. [14]) po teisei, lenk. vert. prawdziwie — tikrai. [15]) Lenk. vert. świadectwo — świadczenie. [16]) savi.

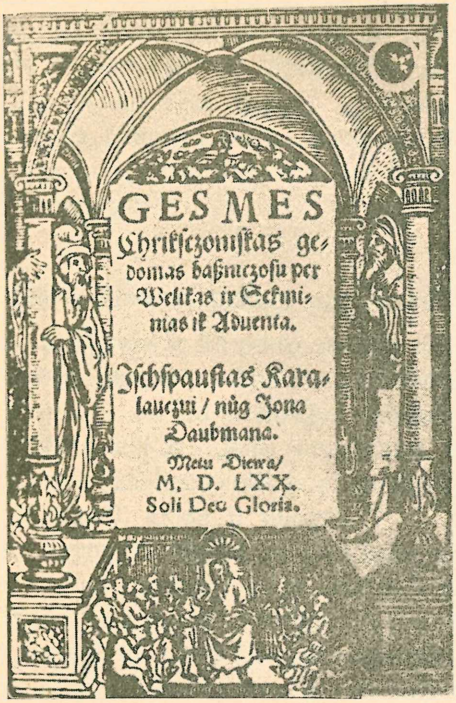
GESMES
Chrikſczoniſkas gedomas baſʒniczoſu per
Welikas ir Sekminias ik Aduenta.

Iſchſpauſtas Karalauczui / nůg Jona
Daubmana.

Metu Diewa/
M. D. LXX.
Soli Deo Gloria.

Mažvydo giesmynas (1566—1570).

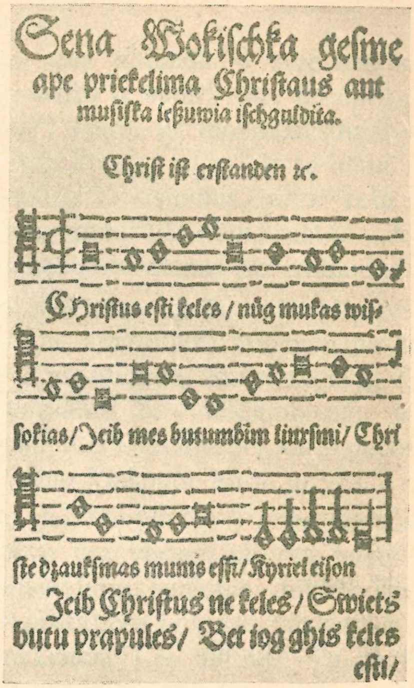
Sena Wokiſchka geſme
ape prickelima Chriſtaus aut
muſiſka ießuwia iſchguldita.

Chriſt iſt erſtanden ꝛc.

Chriſtus eſti keles / nůg mukas wiſ-
sokias / Jeib mes buwumbim linxmi / Chri-
ste dʒaukſmas mums eſti / Kyrieleiſon
Jeib Chriſtus ne keles / Swiets
butu prapules / Bet iog ghis keles
eſti /

Iš Mažvydo giesmyno (1570).

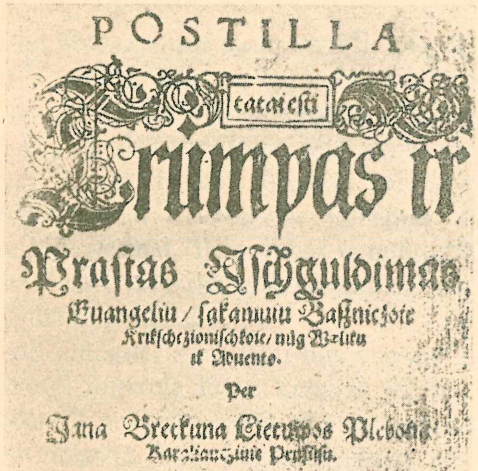
POSTILLA
tatai eſti
Trumpas ir
Praſtas Iſchguldimas
Euangeliů / ſakamuju Baſʒniczoie
Krikſchczioniſchkoie / nůg Weliku
ik Aduento.

Per
Jana Breckuna Lietuwos Plebona
Karaliauczuie Pruſiſis.

Iſſpauſta Karaliaucziuie
Jurgio Oſterbergero.

Metu Pono 1 5 9 1.

Bretkūno pastilė (1591).

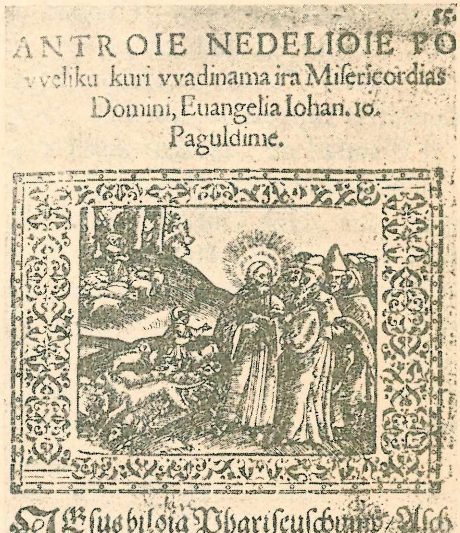
ANTROIE NEDELIOIE PO
vveliku kuri vvadinama ira Miſericordias
Domini, Euangelia Iohan. 10.
Paguldime.

JEſus biloia Phariſeuſchimus / Aſch
eſmi geras Piemo. Geras Piemo
ſʒwata ſawa gulda uʒ awis. Bet Sam-
dinikas / kurs ne eſt Piemo / kuriome
D iiij

Iš Bretkūno pastilės (1591).

darydamas iš dungaus, duodamas lietus ir metus javais derunčius, pripenėdamas aba sotindamas penukšlu ir linksmybe širdis mūsų. Kaip būtų tarę[1]) apaštalas: „Gal žmonės išmanyt Dievą suntį unt to svieto, nes anas kaip sviedku aba liudytoju jo buities yra“.

Kurių daiktų žmogus nežino apie save[2]).

Nežino kū[3]) gero ir kū pikto savimp turi. Kaip anasai nenumanydamas, kas jump buvo, gyrės iš to, ko neturėjo. „Sakai, kad turtingas esi ir nieko neprivalai, a nežinai, jog tu esi varguolis ir pavargęs[4]), elgeta, grynas[5]), aklas ir nuogas?“

Nežino darbų ir veikalų, kuriuos kas diena daro. Nes tariasi[6]) gerai darūs[7]), a untai negerai daro. Yra kelias, tai yra daiktas, kurį daro, kuris žmogui regisi tiesus, a galas jo veda ing smertį. Ir Isajas bylo(ja): „Bėda tiemus, kurie vadina pikta geru, o gera piktu, dėdami tamsybę[8]) ažu šviesybę[8]), a šviesybę ažu tamsybę, dėdami kartū ažu saldū, a saldū ažu kartū“.

Nežino žmogus apie savo turtū[3]), kaip ilgai juo[12]) vartos. Nes tunkiai žada sav, kad ilgai aba iki smerti[9]) gerai turėsis, a untai vienoj dienoj visa nuterioja, aba ugnis visū[3]) turtū[3]) praryja, aba apvagia kas, aba neprietelius sylu[10]) išveržia. Girdime ir regime taip dažnai. Taip Jobui šventam[11]) iš perleidimo Dievo dūšių neprietelius visa vienū[3]) dienū[3]) parinko.

Nežino žmogus, kaip ilgai bus sveiku[12]). Nes dažnai impuola ligon ūmai ir iki pačiai smerti[9]) ne pasveiksta aba sveikatos daugesn neįgyja. Taip Lazorius pilnas vočių ir kitų ligų iki pabaigai savo pagyvenimo buvo.

Nežino apie valundū[12a]) smerties savo nei apie vietū[3]) ir būdū[3]) jos: jei šiū[3]) dienū[3]) argu[13]) rytoj, jei tuo mėnesim ir tais metais argu kitadu, jei prigimtu būdu, aba keliu bendru[14]) visiemus, argu retu kokiuo, ūmu, ypatu[15]) ir nepaprastu. „Jutėkite, jog nežinote dienos nei valundos“.

Nežino apie savo aprinkimū[3]) karalystėn dungaus aba atmetimū[3]) umžinon paskundon[16]) del nusidėjimų, kuriuose regi Dievas numirsiuntį be gailėjimo ažu juos. Drūtas pamatas Dievo stovi, turįs pečetį[17]) tū[3]): „Pažino Viešpats, kurie jo yra“.

Nežino, jei[18]) mylistos[19]) argu nopykantos[20]) Dievo yra vertas, tai yra jei teisus ir be nusidėjimo sunkaus pokim Dievo argu guli piktybėse kokiose, kurias Dievas regi ir nekenčia[21]) jo del tų. Ta nežinia didį daro šventiemus sielavartū[3]) ir drebulį, kaip šventam Dovydui: „Nusidėjimus kas išmano?“ Nuog paslėptųjų mano apčystyk mane[22]), kaip šventam Povilui: „Nieko nesijaučiu, bet ne tame[22]) nuteisintu esmi, nes kuris mane[22]) sūdija, Viešpats yra“. Unt tokios baimės ir drebulio švento ir kitus ragina: „Su baime[22]) ir su drebėjimu išganymū[3]) savo darykite“.

Nežino apie patektę[23]) savo, aba nežino, jei iškęs[24]) ir iki galū teisybėj aba Dievo mylistoj pateks, argu jū[3]) pertrauks ir per junkū[25]) nusidėjimū[3]) jū[3]) nuterios nei per gailėjimū[3]), jos atgavęs[4]), numirs. Nes ir teisus žmogus kartais nuterioja teisybę ir, jū[3]) pamatęs[4]) nei kėlęs[4]) iš neteisybės,

---

[1]) taris. [2]) Tekste: savi. [3]) ką, turtą, vieną, dieną ir tt. [4]) pavargis, atgavis ir tt. [5]) Lenk. vert. ubogi — ubagas. [6]) Lenk. vert. mniema — mano. [7]) daraș. [8]) tamsiby, šviesiby ir t. t. [9]) smerčai. [10]) sila (slav.) — jėga. [11]) Tekste: švyntam. [12]) svetimybės viet. jis sveikas.

[12a]) valandą. [13]) argi = arba. [14]) Tekste: byndru. [15]) Lenk. vert. osobliwym — ypatingu. [16]) amžinon paskandon. [17]) Sl. piečat' — antspaudas. [18]) = ar. [19]) Sl. milost' — meilė, malonė. [20]) neapykantos. [21]) Tekste: nekinčia. [22]) Tekste: mani, baimy ir tt. [23]) Tenku, patenku, patektė — tęsinys; lenk. vert. dotrwanie. [24]) Tekste: iškis. [25]) Lenk. vert. ciężki, bene įprastą (junkstu, junkus, pajunkęs).

prapuola umžinai, kaip raiškiai Dievas Ezechieliep kalba: „Jei atsigrįš teisus nuog teisybės savo ir padarys neteisybę, pražengime ir nusidėjime savo numirs, tai yra bus paskundintas“. Reikia iki smerti teisybėj patekt, a to niekas nežino: „jei pateks, bus išganytu“, kaip Viešpats sako: , Kas pateks aba iškęs, tasai išganytu bus“.

Keturi niekai[1]) žmogaus, kuriuos savimp turi.

Niekas nebuities[2]). Nes iš savęs[3]) paties neturi žmogus buities ir neturėtų per umžius, kad būtų Dievas jo iš nieko neišėmęs[3]), duodamas jam būt žmogum. „Be to, tieg, netapo niekas“, tai yra nė vienas daiktas nedavė sav buities aba nebūdamas negalėjo pradėt būt, kad būtų jo Dievas iš nieko neištraukęs[3]) ir neišvilkęs[3]), a tai padarė, kad jį sutvėrė. Nes tvert aba sutvert yra daiktū[4]) kokį iš nieko padaryt. Kas numano apie save[5]), kaip būtų esūs[6]) kuo, būdamas nieku (išmanyk iš savęs paties), save[5]) patį apvilia.

Untras niekas yra žmogump iš šalies mylistos Dievo, be kurios nieku yra, norint kita visa turėtų, ir stebuklingų dovanų pilnas būtų, ir ženklus[7]) ir prajėvus[8]) neregėtus nei girdėtus darytų. Jei neturi Dievo meilės aba mylistos, nieku jį algoja[9]) apaštalas: „Kad žmonių liežuviais kalbėčia ir anielų, a meilės neturėčia, tapau kaip varias žvagus[10]) aba cimbalas[11]) skumbus, ir norint turėčia pranašystę[12]), ir žinočia visas paslaptes ir kalnus praneščia[13]), išduočia kūnū[14]) savo degint“: nieku esmi, nieko man nepadės, jei meilės neturėčia.

Niekas iš šalies darbų išganymop umžinop patogių. Tų žmogus savo sylomis aba iš savęs[3]) paties negal daryt be Dievo mylistos aba be Dievo ypataus padėjimo[15]). A ne tiktai tokių gerų daiktų negal daryt, bet ir padūmot ir mūstyt[16]) apie juos be to gi Dievo padėjimo negal. „Bemanęs, tieg, nieko negalite daryt“, išmanyk: daikto kokio priderunčio unt išganymo[17]). Ir apaštalas sako: „Neesme sutinkunčiais[18]) aba neturime sutektės[19]) mūstyt iš mūsų, bet visa sutektė mūsų yra iš Dievo“.

Niekas, kurį turi savimp žmogus, yra nusidėjimas. Taip[20]) šventas[21]) Augustinas anuos išguldo[22]): „Be jo stojos aba tapo niekas, tai yra nusidėjimas“. Nes Dievas nusidėjimo nepadarė, be Dievo tadu tapo tasai prakeiktas niekas, aba nusidėjimas.

Ko vaikai turi mokytis?

Turi mokytis baimės Dievo. Taip[23]) Tobijas mokė sūnelį savo nuog mažimės buotis[24]) Dievo. Ona[25]) Samuėlį savo tuojaus nužindžius atdavė bažnyčion unt garbos Dievui. Motina septynių sūnų Machabeūšų del švento užauklėjimo jų vadinasi labai stebūklinga[26]).

Turi mokytis mestybės, aba mieros, gėrime[27]) ir valgyme[27]), idant nepajunktų ir įprastų apsirijimop, idant nebūtų lėpūnais, smalsčiais ir smaguraujunčiais. Taip[23]) sūnūs Heli lėpinti palado[28]) biauriai ir

---

[1]) Lenk. vert. nic. [2]) Lenk. vert. nieistność. [3]) Tekste: savis, neištraukis, neišvilkis. [4]) daiktą. [5]) Tekste: savi. [6]) esąs. [7]) Tekste: žinklus. [8]) prajovas — sl. projav — (lenije), lenk. przejaw — stebūklas. [9]) vadina. Pav. 1600 m. Margaritos teologikos vert. Vaišnoras: Kaip ir kiti nešventieji numirusiais sąnariais yra algojami. Juška: algoti yra susišaukinėti į kupetą. [10]) žvagėti — skambėti, tarškėti. [11]) Gr. kymbalon, lot. lenk. cymbał(-y) — toks muzikos instrumentas, nelygin. kanklės. [12]) Lenk. vert. proroctwo. [13]) Lenk. vert. przenosił(-bym) — pakilčiau (aukščiau už). [14]) kūną. [15]) pagalbos. [16]) dūmot = mūstyt (sinonimai). [17]) išganymui reikalingo. [18]) Netinkame. [19]) Lenk. vert. dostatek — išteklius, gausa. [20]) Tekste: teip. [21]) Tekste: švyntas. [22]) Tekste: išguldžia. [23]) Tekste: teip. [24]) boti, lenk. vert. bać się — bijoti, privengti. [25]) Tekste: Anna. [26]) Lenk. vert. dziwna — keista, ypatinga. [27]) Tekste: gerimy, valgimy. [28]) Lenk. vert. rozpuścili się — pasileido.

biaurybėse gyveno. Tėvas ne taip, kaip priderėjo, draudė, žodžiais tiktai graudena[1]), o untai reikė[2]) kuo kietu tokių łėpūnų nuog pikto nugrasyt ir unt gero privadziot[3]). Todrin[4]) pats tėvas buvo pakarotas[5]), ir sūnūs vienoj dienoj ažumušti. Prieš vėl, anie vaikeliai šventi[6]) Danielis ir jo drauginykai turi gyrių didį nuog Dievo Rašte[7]), jog pasnikavo ir labai miernai valgė; todrin Dievas davė jiemus išmintį labai didę[8])...

Turi mokytis tylėt ir maža labai kalbėt. Nė vieno žodžio gėdiško nei girdėt, nei ištaryt, nei išmonyt[9]). Taip šventas Hieronimas Lėtosp rašo.

Turi mokytis klausyt vyresnių savo, tėvo, motinos, mokytojų, nulinkt[10]) juos ir garbint...

Kaip ceremonijos[11]) svotbos[12]), nuog žmonių senųjų ažulaikomos[13]), svotbai Christaus su Bažnyčia pridera?

(Pirma) ceremonija, kuriū[14]) senieji žmonės svotboj[15]) ažulaikydavo, buvo ta. Sužieduotinė veidū[14]) savo pamečiu[16]) plonu ažudingdavo. Taip[17]), Rebeka išvydus savo Izaakū[14]) jaunikį ažudingė save[18]) skraiste[19]), aba ploščiu[20]). Ir Ezechielip bylo apie sinagogų[21]) sužieduotinę[19]) savo Dievas taip[17]): „Ištiesiau dungalū[14]) mano unt tavęs[22])". Priežastis tos ceremonijos yra ta. Kuri nuteka ažu vyro, neturi kitiemus rodytis, idant jiemus mėgtų ir nuog jų būtų myłėta, bet apie tai rūpintis tur, idant tikram vyrui mėgtų ir nuog jo būtų myłėta. Tū[14]) ceremonijū[14]) regime ir unt Bažnyčios sužieduotinės Christaus. Turi dungalū unt akių savo aba ažudingimū[14]). Nes turi tikybę[23]), kuri yra drūta ir tikra, bet yra tumsi ir taip[17]) ažudingia akis jos, jog negal regėt Dievo šviesiai nei Christaus savo numyłėtojo pasavintinio[24]), pakolai ant žemės gyvena. „Per tikybę vaikščiojame, a ne per veidū aba pavaizdū[25]) regimū[14])". Yra davadžiojimas[26]) daiktų neregimų Apaštaliep: „Sakramentus turi regimus, a mylistū[14]) juose neregimū[14]) imi". Taipogi[27]) ažudingia savo daug gerų darbų, idant iš jų nepasikeltų ir tuščio gyriaus nuog žmonių neieškotų. Tū[14]) ažudingimū[14]) regime ir unt Christaus. Nes ir anas buvo ažudingtas pirm figūrose[28]) seno testamento, ažudingtas buvo žmogystėj savo, nes dievystės jo niekas neregėjo tarp[29]) žmonių, ažudingtas buvo labiausiai dienoj kunčios[30]) savo, kuometu nė pažint buvo jo. Nes „neturėjo gražybės nei veido", kaip pranašas kalba. Unt galo yra ažudingtas ir dabar sakramente[31]) altarijaus[32]) ir pagal žmogystės ir pagal dievystės.

(Antra) ceremonija: vainikais iš tūlų žolių ir žiedų, iš mirros[33]), iš erškėčių nupintais rėdydavo senieji tuos, kurie pasiimdavo[34]) duodami mokslū[14]), jog daug tame[18]) stone[19]) sunkybių ir vargų reiks iškęst[35]). Taip[17]) Bažnyčia ir Christus jos pasavintinis kentė[35]) daug sopulių unt dūšios ir unt kūno. Apie Christaus sunkybes ir kunčias plačiai rašo Evangelistas. Apie

---

[1]) graudeno (graudino). [2]) reikėjo. [3]) privadžiot. [4]) Lenk. vert. przeto — to dėliai. [5]) pakorotas. [6]) Tekste: švynti. [7]) Tekste: rašty. [8]) Tekste: didy. [9]) išmanyt. [10]) nulenkt. [11]) Lot. caeremonia — apeiga. [12]) Sl. svad'ba — vestuvės. [13]) Tekste: ažulaikamas. [14]) kurią, veidą, Izaoką, dangalą, regimą, tą, uždengimą, mokslą, kūną, ją, bažnyčią, tikrą ir tt. [15]) Tekste: svodbay. [16]) Lenk. vert. rańtuch (vok. Randtuch) — skepeta, skara. [17]) Tekste: teyp. [18]) Tekste: savi, tami. [19]) Tekste: skreysty, sužieduotiny, stony, Rachely ir t. t. [20]) Lenk. płaszcz — apsiaustas. [21]) Gr. synagoge — žydų bažnyčia. [22]) Tekste: tavis ir tt. [23]) Tekste: tikiby. [24]) Lenk. vert. oblubieniec — jaunikis. [25]) pavyzdį. [26]) Lenk. vert. dowód — įrodymas. [27]) Tekste: teypagi. [28]) Lot. figura (fingo) — pavidalas. [29]) Tekste: terp. [30]) kančios. [31]) Lot. sacer, sacramentum — šventybė. [32]) Lot. altus, altarium — altorius. [33]) Gr. myrrha — medžių gyvsakiai smilkymui. [34]) Lenk. vert. ženili się — vedė. [35]) Tekste: iškist, kinte.

Bažnyčios priespaudas pilna rašto. Pati apie save taip bylo: „Runkos mano lašo[1]) mirrū, tai yra darbuose mano daug yra kartybės“. Ir Christus apie jū: „Kaip lelija[2]) tarp erškėčių, taip prietelka mano, tai yra Bažnyčia, tarp dukterių“. Erškėčiai bado[3]), kruvina, drasko kūnū ir sunkiai žeidžia, taip Bažnyčia turi daug erškėčių, kurie jū persekioja, vargina: paganai[4]), heretikai ir patys pikti sūnūs katolikai.

(Trečia) ceremonija: jaunikiai aba vyrai pirkdavo sav sužieduotines aba moteris pinigais, darbu aba kitu kuriuo būdu. Jakobas[5]) patriarcha sunkiais darbais per septyniolika metų nupelnė savo Lijū ir Rachelę. Davydas ažu Michol karalyčiū[6]) sav žadėtū nuog Saulio šimtu pamuštųjų filistinų. Sichem kunigaikštis ažu Dinū dukterį Jakobo patriarcho siūlė pinigus tėvui ir broliamus jo kiek norėtų. Taip ir Christus pirko labai brungiai savo sužieduotinę bažnyčiū ne auksu nei sidabru, bet krauju švenčiausiu. „Pastatė, tieg, jus vyskupus valdziot[7]) bažnyčiū Dievo, kuriū įgijo aba nupelnė krauju savo. Išdavė save patį ažu jū, tai yra ažu bažnyčiū. Pirkti este pirkimu brungiu“.

(Ketvirta ceremonija). Keldavo stalū aba puotū darydavo didę[8]) tūlų valgyklų ir gėrimų pilnū. Taip aprašo Ezechielis ir skaito penukšlus[9]) tūlus, duonū, medū, alyvū, vynū. Svotboj Christaus su bažnyčiu[10]) yra puota didė ir apstas valgyklos ir girklo[11]). Guldo[12]) kas diena unt stalo duonū gyvū, kuriu[10]) peni savo sužieduotinę[8]) bažnyčiū; ta duona yra kūnas jo švenčiausias sakramente altariaus. Girdo[12]) jū gėrimu brungiausiu, krauju savo. Kitos valgyklos ir girklai yra žodis Dievo, gailysta ažu nusidėjimus, geri darbai, priespaudos ir kiti tūli, apie kuriuos kitur kalbėsis.

(Penkta) ceremonija. Naktį ir su žiburiais, aba su lempomis[13]), svotbū darydavo. Naktis žinklina tū unt žemės pagyvenimū, kaip šventas Petras bylo(ja). Kiekviena dūšia dabar turi nutekėt ažu Christaus, tai yra per tikrū tikybę[8]) jop pristot ir bažnyčion jo įeit, krikštytis ir kitus sakramentus priimt, tai yra nutekėt ažu Christaus, po smerti to niekas negalės daryt. Yra ir Evangelijoj apie tū naktį, kurioj sako Viešpats priežodį apie dešimtį panų[14]), kurios[15]) naktį laukė unt svotbos sužieduotinio ir sužieduotinės. Lempas[16]) žinklina meilę[8]) tarp tų, kurie pasiima, tarp vyro ir tarp moteries, pagal anų žodžių: „Lempas[16]) jo, lempas[16]) ugnies ir liepsnų“, ir tuojaus išguldo[12]), kas išsimano per ugnį, vadindamas jų meilę[8]). „Daug, tieg, vundenų negalėjo ažugesti meilės“.

Marios ženklina[17]) mumus žmonių gyvenimą[18]) ant[19]) žemės.

Marios yra karčios: taip[20]) pagyvenimas žmonių labai kartus yra ir pilnas vargų.

Nerimsta marios, tankiai[21]) siaučia: taip[20]) žmonės nerimsta, mušasi, kaujasi visada[22]), karione[23]) dides daro.

Vėjai marias maišo ir blaško, taip[20]) žmones pikti jų pageidimai vaidija ir rūstina, ir baisius maištus tarp[24]) jų daro.

Mariose viena žuvis didė mažesnę[25]) praryja: taip[20]) žmones didžiūnai[26]) svieto lėtus[27]) ir pavargusius[28]) išgaišina, kramto[29]), praryja.

---

[1]) lašu, lašėti. [2]) Tekste: lilia. [3]) Tekste: bada. [4]) Lot. paganus. [5]) Jokūbas. [6]) karalyčią, karalaitę. [7]) valdyt. [8]) Tekste: didy. [9]) Lenk. vert. pokarm — valgis. [10]) bažnyčia. [11]) gėrio. [12]) Tekste: guldžia, girdžia.

[13]) Tekste: liampomis. [14]) Tekste: ponnu. [15]) Tekste: kurias. [16]) Viet. lempos, nes lempomis. [17]) Tekste: žinklina. [18]) Tekste: givenimu. [19]) Tekste: unt. [20]) Tekste: teip. [21]) Tekste: tunkiey. [22]) Tekste: visadu. [23]) karus. [24]) Tekste: terp. [25]) Tekste: mažiesny. [26]) Lenk. vert. wielmożni — galiūnai. [27]) prastus. [28]) beturčius. [29]) Tekste: krumta.

Mariose yra pavandenimis[1]) pasłėptos uolos, aba akmeniai[2]) didi, ant kurių užpuolę[3]) eldijos[4]) susikula, suyra, susidaužo: taip tarp žmonių daug yra smuklų[5]) ir žabangų[6]), kuriais vieni kitus įkliudo[7]) ir paspendžia[8]), apgauja[9]) ir taip juos pražudo[10]).

Juokiasi ir žaidžia mariose didė žuvis, vadinasi cetus[11]), drako[12]). Taip žaislus sav daro velinas ant marių to svieto, juokias iš žmonių, tūlais būdais juos privildamas ir prarydamas.

Marios kas diena pereit[13]) kraštus ir vėl sugrįžta, aba išsilieja[14]) ir vėl iš kraštų sugrįžta aba lilieja[14]) savo vieton. Taip visi daiktai to svieto ateit ir vėl pareit, pasirodo[15]) ir tuojaus išgaišta, gema ir miršta, darosi ir gadinasi.

Visos upės inteka mariosna, o[16]) tačiau[17]) marios nepatvinsta[18]),aba ne keliasi[19]): taip širdis žmonių neturi soties iš sutvėrimų[20]), norint visus nurytų, — mažas tas kąsnis[21]), negal juo pasisotint.

Rūkais aba dūmais apdengiasi[22]) marios: taip svietas rūksta, dūmų pilnas neregi, ką[23]) turėtų regėt del ūkanos[24]) širdies.

Sako Raštas, jog Dievas marias vystyklais kaip vaiką[25]) suvystė. Visada svietas yra vaiku, kuris nenuvokia, reikia jo[26]) suvystyt, aba surišti, idant nesiaustų.

Turi marios savo rubežių, aba kraštą[27]) iš žvirždų, tump[28]) atėję nutyla, ir tenai[29]) susikula[30]) jų vilnys[31]): taip svietas, aba žmonės, turi savo galą[32]), kuriosp atėję pameta savo puiką[33]), pagriauja savo širdies aukštybę[34]), paliauja siausti; tasai kraštas yra žvirždai, žemė, kapai, grabas, kurian įpuolę[35]) nutyla ir liaujas viso, ką darė[36]).

Priežastys, del kurių siaučia marios, ir svietas, kurį ženklina[37]) marios.

Trys ypačiai priežastys marias pakrutina ir kaip būtų[38]) jas įrūstina: vėjai, bestijos[39]) ir mėnuo. Taip[40]) ir marias to svieto, tai yra žmones, vaidija pirm vėjai piktų pageidimų, o[41]) tie yra ypačiai keturi: meilė[42]), baimė, nuliūdimas, aba sielavartas, ir džiaugsmas. Taip[40]) regėjo pranašas, kaip keturi vėjai kavosi[43]) tarp[44]) savęs[45]) mariose didžiose; marios išsimano svietas, keturi vėjai — keturi afektai[46]) žmonių, jau paminėti.

Vėl marias maišo bestijos tūlos, kurios[47]) jose gyvena. Tas matė pranašas: viena buvo kaip liavyčia[48]), antra[49]) tolygi[50]) meškai, trečia tolygi lūšiui, ketvirta, tarp[44]) visų rūsčiausia, neturėjo vardo. Tos keturios bestijos ženklina[37]) monarchijas[51]) aba karalystes, bet dvasingai išsimanyt gali ketveriopa karalystė nusidėjimų: biaurybės[52]), trokštavimo[53]), puikos[54]) ir

---

[1]) Tekste: pavundenimis. [2]) akmenys. [3]) Tekste:užpuoły (užšokę). [4]) Sl. ladija (lenk. łodź). [5]) Lenk. vert. łapaczek — spąstų. [6]) Tekste: žabungu. [7]) Tekste: ikl(i)udžia. [8]) Tekste: paspindžia. [9]) apgauna. [10]) Tekste: pražudžia. [11]) Gr. ketos, lot. cetus — didžuvė, banginis. [12]) Gr. drakon, lot. draco — smakas, slibinas; draco marinus (lot.) — didelė jūrų žuvis. [13]) pereina. [14]) Tekste: iš(at)siłėja. [15]) Tekste: pasirodžia. [16]) Tekste: a. [17]) Tekste: tečiau. [18]) Tekste: nepatvista. [19]) Tekste: kiel(i)asi. [20]) tvarų. [21]) Tekste: kusnis. [22]) Tekste: apdingiasi (apsidengia). [23]) Tekste: ku. [24]) ūko, miglos. [25]) Tekste: vaiku. [26]) jį, jis.

[27]) Tekste: kraštu. [28]) Tekste: tump(i), tųpi, prie tų. [29]) Tekste: tinay. [30]) Tekste: susikul(i)a. [31]) Tekste: vilnios. [32]) Tekste: galu. [33]) Tekste: puyku. [34]) Tekste: aukštiby. [35]) Tekste: impuoły. [36]) Tekste: ku. [37]) Tekste: žinklina. [38]) Lenk. vert. jakoby — lyg, lyg būtų. [39]) Iš lot. — žvėrys. [40]) Tekste: teyp. [41]) Tekste: a. [42]) Tekste: meiłe. [43]) kovėsi (kova, kautis). [44]) Tekste: terp. [45]) Tekste: savis. [46]) Lot. affectus (afficio) — pojudys, aistra. [47]) Tekste: kurias. [48]) Lenk. vert. lwica — liavė, liūtė. [49]) Tekste: untra. [50]) panaši. [51]) Gr. monos — vienas, archo — valdau, gr. ir lot. monarchia — vienvaldystė. [52]) biauraus, nepadoraus elgesio. [53]) godumo. [54]) puikumo, puikybės (lenk. vert. pychy).

visokios piktybės. Meška ženklina pageidimą[1]) kūno ir biaurybes, nes ta bestija yra biauri, ant medaus labai smalsti, ant[2]) akių nesveika, vaikus netobūlus gimdo[3]), bet kaip mėsos tiktai lustą[4]) kokį. Tai visa randasi[2]) nečystybėse[5]). Lūšis turi odą[1]) margą[1]), pilną[1]) margybių kaip akių kokių. Todrin ženklina trokštaujančius lobio ir turto prabinktai[6]). Tie pilni akių ant[2]) naudų, ant[2]) surinkimo pinigų, o akli daiktuose dūšios išganymo. Liavas yra iš prigimimo puikus[7]), ženklina didžiaujančius, pasipūtusius ir aukštos širdies žmones. Ketvirta bestija be vardo ženklina visokius nusidėjimus ir piktybes tūlas žmonių.

Ant[2]) galo pakrutina ir įnartina marias mėnuo, kuris kad auga, ir vanduo[2]) marių keliasi ir kaip būtų auga; kad mažyn eit ir gaišta, ir marių vanduo[2]) nupuola žemiaus. Tas mėnuo ženklina žmonių netvirtybę[8]) ir nerimastį, taipogi[9]) ir visų daiktų, nes žmonės kiti didžiais pastoja[10]) ir aukštai užlipa ant[2]) vyresnybių kokių, bet neužilgai iš naujo nupuola iš aukštybių ir baisiai susikula[11]), iš aukštų tampa[2]) žemi, iš didžių maži, iš didžiatūrių elgetos. Todrin nereikia turėti padukusio[12]) daiktuose to svieto, nei vyresnybėse, nei kituose daiktuose.

Trejokia dirva, ant[13]) kurios Dievas gerą[14]) sėklą[14]) pasėjo.

Dirva visas svietas, ant[13]) to visų dalių pasėjo daug sėklos. Ant[13]) dangaus[13]) pasėjo saulę[15]), mėnesį, žvaigždes[16]). Ant oro[17]) vėjus, lietus, debesis, sniegus, rasą[14]). Ant žemės žoles[18]), medžius, javus, žvėris, viduj jos auksą[14]), sidabrą[14]), geležį[19]), druską[14])... Vandenyj[13]) pasėjo tūlas žuvis, žemčiūgus[20]). Vėl kiekviename[21]) sutvėrime[22]) pasėjo galybes, sylas, tikrybes[22]), kuriomis dirba ir daug ypačių[23]) daro veikalų, kaip tai akmenyj(e) magnes[24]) vadiname kokią stebūklingą galybę, kuris[25]) geležį[19]) savęsp[26]) traukia, ant[13]) oro[17]) ją[14]) pakabina.

Dirva yra žmogus, ant[13]) tos trejokią sėklą[14]) sėja. Dovanų prigimtųjų kūne[27]) sėja: gyvenimą[14]), pajautimus, sveikatą[14]), drūtybę[15]), gražybę[15]), greitybę[15]) ir kitas. Dūšioj sėja galybes tūlas: atmintį, išmonią[14]), liuosą[14]) norą[14]), ir vėl tose sėja mokslą tūlą[14]): išmonioj aukštą[14]) protą[14]), prityrimą[14]), žinią[14]) daiktų nesuskaitytų. Atmintyj sėja visų daiktų vaizdus, kuriuos žmogus pajautimais ir išmonia[28]) pažino. Nore[21]) sėja tūlas gėrybes: meilę[15]), teisybę[15])... Vėl tose galybėse sėja dovanas iš dangaus[13]) prigimimą[14]) praėjunčias[29]): tikybę[15]), viltį, meilę[15]), dovanas Dvasios šventos[30]). Ant[13]) galo sėja sėklą garbos, regėjimą[14]) palaimintą[14] išmonioj, meilę[15]) ir linksmybę[15]) nore[21]), dovanas pagarbintas kūne[27]), gražybę[15]), nesopulybę[15]), greitybę[15]), nemirybę[15]).

Dirva yra anielai. Ant[13]) tos taipogi[31]) pasėjo Dievas trejokią sėklą: dovaną prigimtųjų, dovaną mylistos ir dovaną gar-

---

[1]) Tekste: pagieydimu, odu, margu, pilnu ir kit. [2]) Tekste: unt, rundasi, vunduo, tumpa. [3]) Tekste: gimdžia. [4]) Tekste: łustu — gabalą, lenk. vert. sztuka (vok. Stück). [5]) Lenk. vert. w nieczystościach — biaurybėse. [6]) prabinktinai (prabinktė) — eikvotinai, netaupiai. [7]) Tekste: puikas. [8]) Tekste: netvirtiby. [9]) Tekste: teypagi. [10]) virsta. [11]) Tekste: susikul(i)a. [12]) Lenk. vert. ufność. Širv. žod. padūksis — ufanie. Paduksio — ne nuo „padūkęs“ (svietas?), bet spaudos klaida — nuo „paduksis“. [13]) Tekste: unt, umžinai, vundeniy. [14]) Tekste: geru, sėklu, auksu, sidabru, łuosu, noru, regėjimu, perkūnu...

[15]) Tekste: sauły, drutiby, graytiby, meiły, teysiby... [16]) Tekste: žvaiždes. [17]) Tekste: aro. [18]) Tekste: žoles. [19]) Tekste: gielaži. [20]) Tekste: žimčiugus. [21]) Tekste: kiekvienami, sutverimi, nori.., [22]) Lenk. vert. własności. Širv. žod. własność każdej rzeczy, siła, moc — proprietas, virtus, natura — tikribe, galibe. [23]) ypatus, ypatingas. [24]) Gr. Magnes — Lidijos miestas, kur rasta toks akmuo (magnėtas). [25]) magnėtas. [26]) Tekste: savisp. [27]) Tekste: kuny. [28]) Tekste: išmoniu. [29]) Lenk. vert. przechodzące (= przewyższające), Širv. žod. praeimi, — viršijančias, aukščiau pakilusias. [30]) Tekste: švyntos. [31]) Tekste: teypagi.

bos[1]). Ant visų tų tujų dirvų velinas užsėjo kukalius savo. Sutvėrimuose to svieto užsėjo daug paklaidų apie juos, kad žmones privylė[2]) ir privedė top, idant daug iš jų tikėtų sunt dievais, kaip tai saulę, perkūną, ugnį, žalčius... Ant pirmo žmogaus pasėjo nusidėjimą sunkų, del kurio visi prapuolę[3]) buvo, ir ant sūnų jo sėja ir dabar daug piktybių. Ant galo pasėjo ir ant trečios dirvos, ant anielų, kurių trečią dalią[4]) nuog Dievo atatraukė ir amžinai su savim prapuldė.

Apie vardus Dievo žodžio.

Thesaurus.

Vadinasi Dievo žodis iždu todrin, jog kas išde[5]), tai ir Dievo žodyj randasi[6]). Išde[5]) randasi[6]) auksas, sidabras, žemčiūgas[7]) ir akmenys[8]) brangūs[6]); tai yra visa ir Dievo žodyj, ir todrin Dievo žodžius algoja[9]) Raštas geidingus[10]) aba labiaus geidžiamus negi auksą[11]) ir akmenis brangius[6]). „Ažusimylėjau[12]) prisakymų tavo labiaus negi aukso ir topaziuso[13]) akmenio brangaus[6])". „Neduokite švento daikto šunimus nei berkite aba barstykite žemčiūgą[11]) jūsų pokim meitėlių.

Medicina.

Vadinasi vaistu, kuriuo gydosi[14]) žaizdos[15]) ir ligos tūlos. „Nei žolė[16]) nei kitas vaistas išgydė, bet žodis tavo, Viešpatie, kuris visa gydo[14]). Atsiuntė žodį savo ir išgydė juos".

Lucerna.

Vadinas žvake[17]), aba žiburiu. „Žiburys kojomus mano žodis tavo ir šviesybė takamus mano".

Aqua.

Vadinasi vandeniu[6]). „Bus anoj[18]) dienoj, išeis vandenys[19]) gyvi iš Jėruzalem".

Ignis.

Ugnim: „Er[20]) ne ugnim yra žodžiai mano ir kūju, kuris trupina ir sukula[21]) uolas?"

Favus mellis.

Korių medaus: „Kaip saldžios yra kalbos tavo gomuriui[22]) mano, labiaus negi medaus korys".

Instrumentum bellicum multiplex.

Tūlais vardais šarvų aba karionės žodis Dievo algojasi.

Scutum.

Viežia[23]) Dovydo[24]), ant kurios kabo tūkstantis skydų, visi šarvai stiprųjų. „Visokis[25]) Dievo žodis yra ugningas, aba kaip ugnies skyda[26]) visiemus turintiemus viltį jampi[6])".

Gladius.

Kalavijų: „Imkite kalaviją[27]), kuris yra žodis Dievo".

Sagitta.

Vylyčiomis aštromis: „Vylyčios tavo aštros, žmonės pokim tavo puls, širdysna neprietelių karaliaus".

Lapides fundae.

Akmenimis vilkstinės arba kuriuos vilkstine[28]) kas ant[6]) kitų meta: „Viešpats karių[29]) apgins juos, tai yra mokytojus, ir prarys tie sakytojai Dievo žodžio juos, ir paduos Dievui pergalėtus[30]) ir kaip būtų[31]) pamuštus akmenimis vilkstinės, tai yra apgriš Dievop pagonus[32]) Dievo žodžiu,

---

[1]) garbės. [2]) Tekste: privilė — prigavo. [3]) Tekste: prapuoly. [4]) Tekste: daliu, tad vardin. dal(i)a. [5]) Tekste: iždi. [6]) Tekste: rundasi, brungūs, vundiniu. [7]) Tekste: žimčiugas. [8]) Tekste: akmenes. [9]) vadina. [10]) geidžiamus. [11]) Tekste: auksu. [12]) Tekste: łėjau. [13]) tokio brangakmenio. [14]) Tekste: gydžiasi. [15]) Tekste: žieyzdai. [16]) Tekste: žołė. [17]) Tekste: žvaki.

[18]) Tekste: anay. [19]) Tekste: vundenes. [20]) Ar. [21]) Tekste: sukul(i)a. [22]) Tekste: gamuriu. [23]) Tekste: viežiu — sl. vieža — bokštas. [24]) Tekste: Davido. [25]) Tekste: visokias. [26]) skydas (lot. scutum, rus. ščit). [27]) kardą. [28]) Lenk. vert. proca — įrankis akmenims mėtyti. [29]) Lenk. vert. zastępów — karių būrių. [30]) Tekste: ...łėtus, ...łėtus... [31]) lyg. [32]) Tekste: paganus.

kuriuo širdis daužys ir trupins, idant gailėtųs ažu savo piktybes, ir jas pametę[1]) jop ateitų[2]) ir jam pasiduotų". Figūra[3]) buvo to Dovydiep, kuris Golijatą penkiais[4]) akmenim(i)s vilkstinėn įdėtais ažumušė ir pergalėjo.

Semen.

Vadinasi sėkla (Evangelijoj šios dienos), kuri ne vienokiai visur dera. Nes kitur daugesn duosti aba didesnį vaisių atneša — tris dešimtis kartų, kitur šešias dešimtis kartų, kitur šimtą kartų.

Yra ir kitų tol daugesn vardų rašto aba žodžio Dievo, kurie del trumpybės čionai apsileidžia.

Kitokis[5]) būdas kariavimo su dūšių neprieteliumi negu[6]) su žmonėmis.

Ant[7]) karionės[8]) su žmonėmis reikia kareiviui būti stipriu ir drūtu, sylų didžių; „silpni nepergali priešini(n)kų savų", giria Raštas šventas[9]) stiprus kareivius, kitur vadina liavais. Ant[7]) karionės vėl[10]) su velinu ne sylų didžių, bet silpnybės kūno reikia, pasnykais ir kitais varginimais išliesinto[11]). Taip[12]) šventieji[13]) pergalėdavo[14]) tą[15]) priešini(n)ką[15]) ilgais pasnykais ir smarkiais plakimais kūno savo.

Daug padest[16]) karionėj su žmonėmis, kad kareiviai iš aukštos vietos, iš kalno aba iš pilies prieš neprietelius mušasi, pigiai[17]) juos pergali ir įveikia, bet ant[7]) karionės[8]) su dūšių neprieteliumi iš žemos vietos reikia susitikt ir káriauti. Todrin kas nori jo[18]) pamint, tegul labai giliai nužemina širdį savo pokim Dievo, o[19]) taip[12]) visada[20]) bus pergalėtoju[14]) to priešini(n)ko savo. Nes anas yra puikus[21]) ir visada[20]) aukštinasi ir didžiauja[22]) prieš Dievą[15]) ir prieš žmones, negal iškęst[23]) žmogaus nužemintos širdies nei pergalėt[14]) nieku būdu, kaip pilna yra istorijų[24]) apie tai šventųjų[13]).

Reikia daug pinigų ant[7]) karionės[8]) su žmonėmis, kurie[25]) vadinasi nervus belli, tai yra drūtybė karionės, kurie[25]) stiprai ažuturi kareivius, idant imdami algą[15]) savo, nopleistų[26]) karionės ir negaištų, neišbarstytų, bet ant[7]) karionės[8]) su dūšių neprieteliumi nereikia pinigų, bet geriaus grynybės[27]), pametimo turto to svieto ir visų daiktų. Nuogas turi su juo krikščionis kautis, o[19]) taip[12]) jį pergalės[14]). „Rašau jumus, jaunikiai, jog este stiprūs, žodis Dievo est jusp, ir pergalėjote[14]) piktą[28]), nemylėkite[14]) gi svieto ir to, kas yra ant[7]) svieto".

Penki[29]) būdai, kuriais turime išmest veliną[30]), tai yra visokį nusidėjimą[30]).

Yra būdas, ažukeikimas per atėjuntį baisų Dievo sūdą[30]). Taip[31]) Bažnyčia daro: kad iš kūno veliną[30]) ištremt nori, liepia jam išeit, baidydama jį per Dievo sūdą[30]). Tuo būdu gali būt išvarytas velinas, tai yra visokis[32]) griekas, iš dūšios, kad žmogus atmins sav ant[33]) labai baisaus sūdo Dievo, kuris iš visų ir mažiausių kaltybių sūdys ir koros.

„Dūmais gal būt išmestas velinas", kaip skaitome Tob(ijošiaus) (knygoje). Taip[31]) ir iš dūšios gali būt ištremtas dūmais anais, kurie per amžius[33]) rūksta, kaip Jo-

---

[1]) Tekste: pameti. [2]) Tekste: ataitų. [3]) Lot. figura — čia: pavyzdys. [4]) Tekste: pinkieys. [5]) Tekste: kitokias. [6]) Tekste: negi. [7]) Tekste: unt. [8]) karionei arba karionėj. [9]) Tekste: švyntas. [10]) Lenk. vert. zaś = bet, tačiau. [11]) Lenk. vert. wysuszonego. [12]) Tekste: teyp. [13]) Tekste ne: švyntieji (pal. švyntas). [14]) Tekste:.. ėdavo..., ėt ir tt. [15]) Tekste: tu, priešiniku ir tt. [16]) padeda. [17]) Tekste: pigai. [18]) jį. [19]) Tekste: a.

[20]) Tekste: visadu. [21]) Tekste: puikas. [22]) didžiuojasi. [23]) Tekste: iškist. [24]) Tekste: histariu. [25]) pinigai, ne: žmonės. [26]) neapleistų. [27]) ubagystės. [28]) Tekste: piktu: lenk. vert. złošnika. [29]) Tekste: pinki ir t. t. [30]) Tekste: velinu, nusidėjimu, sudu, dievu, kuriu, tu, kruvinu ir t. t. [31]) Tekste: teyp. [32]) Tekste: visokias. [33]) Tekste: unt, umžiu, umžinuju, kunkliey, sunarius ir tt.

nas š(ventas) rašo: „A dūmai, tieg, mūkų jų, tai yra pekloj degunčių, kelsis aukštyn ant amžių amžinųjų, nei turi atilsio nuog mūkų nakti ir dieną“. Kas tuos dūmus pradės sav mąstyt[1]), pigiai[2]) ir netrukdamas išmes iš savęs veliną aba jo darbus, tai yra visokius griekus.

„Pasnykais ištremia veliną, kaip sako pats Viešpats. Kūnas mūsų yra, per kurį žmogus labiausiai nusidest ir Dievą žeidžia, o[3]) kūnas išlepintas[4]), ištukintas, drūtas, paleistas[5]). Kas gi pasnykais ir kitais varginimais liesina ir silpnina, nuvaldo ir šiurkščiai su juo apsieit, kas nusilenkia piktybių ir, jei kuriose buvo, nevargiai iš jų gali išbrist, kaip ninivai kėlės iš griekų ir atsipirko, aba išsigelbėjo, iš prapulties pasnyku.

Malda, apie kurią taipog[6]) kalba Viešpats, jog ana išvaro veliną. Ir poteriuj bylome: Nevesk mūsų pagundyman, tai yra, neperleisk[7]) mumus įpult griekan, ant kurio gundo[8]) mus dūšių neprietelius.

Yra arpa[9]), aba kankliai; apie tą skaitome, kad Saulį karalių žydų vargino velinas, tad Dovydas žaisdamas ant arpos[9]) atatremdavo jį[10]) nuog jo. Taip iš dūšios savo kiekvienas žmogus esąs[11]) kokiame[12]) nusidėjime[12]) išvarys jį[10]), kad pradės žaist ant arpos[9]), tai yra, kad pradės mąstyt[1]) sav Viešpatį savo Jėzų Christų ant kryžiaus išpėlotą[13]) ir ištiestą, kad pradės klausyt dūšia jo labai mielai skambančių septynių strūnų[14]) jos, tai yra, septynių žodžių, kuriuos ant kryžiaus ištarė, aba išvis gyslas jo ištiestas, kad kaulus, kad sąnarius, kad visą kūną švenčiausią[15]) kruviną, mėlynių, ronų[16]), randų[17]), mūkų pilną ir ištąsytą[18]) paminės[19]), ne iškęs[20]) savimp velino veikalų, aba griekų nė jokių[21]), tuojaus išmest skubinsis. Taip arpą[9]) išguldo[8]) ir išmano Bernardas š(ventasis).

Kaip velinas, didžiausias liežuvnykas, tampa[22]) bežadis[23]) ir žmones nežadžiomis[23]) daro?

Didis stebūklas ir reta naujiena regėt veliną[24]) be žado[25]), ant[22]) kurio[26]) nėra didesnio žvegotojo[27]). Del to Viešpats regėdamas jį daugkalbį, prisakydavo, idant tylėtų[28]). Ir kitoj vietoj sako Evangelista, jog nedaleido[29]) jiemus sakyt, jog jį pažinę[30]) būtų. Rašo Jonas šventas apreiškime[31]) savo apie bestiją[24]), per kurią[24]) išsimano velinas, jog jai yr duota burna, kalbanti[32]) didžius daiktus ir bliužnijimus[33]). Kaip gi tas liežuvis gali būt bežadis?

Yra bežadis ant[22]) gero, daugkalbis ant[22]) pikto: niekad anas savo burnos neatvėrė ant[22]) išpažinimo nusidėjimų savo ir neatvėrė ant[22]) numaldymo Dievo. „Vartus žandų jo kas atvers“, taria Jobas (šventas), bet ant[22]) bliužnijimo visada[34]) atverti lopso[35]). „Kalbėjo[28]) bestija kaipo smakas, arba žaltys didis“,

---

[1]) Tekste: mustyt. [2]) Tekste: pigay. [3]) Tekste: a. [4]) Tekste: išlapintas. [5]) Tekste: paleystas. [6]) Tekste: teypag. [7]) Tekste: ne perleysk. [8]) Tekste: gundžia, išguldžia. [9]) Tekste: harfa, kitur: arfa. [10]) Tekste: gi. [11]) Tekste: essus. [12]) Tekste: kokiami nusideimi. [13]) Tekste: išpelotu, — ištempti, išpelti. [14]) stygų.

[15]) Tekste: švęčiausi. [16]) Sl. rana — žaizda. [17]) Tekste: rundų, lenk vert. urazów (= uražeń, obražeń, obraz) — pažeidų. [18]) Tekste: ištusytu. [19]) Lenk. vert. przypomni sobie — atsimins. [20]) Tekste: ne iškiś. [21]) = jokių. [22]) Tekste: tumpa, unt, sunarių ir t. t. [23]) Širv. žadis = žodis. Be žado, bežadis, nežadis, nežadžia — nebylys. [24]) Tekste: velinu, Davydu, užudegtu, burnu, gyvenimu ir t. t. [25]) bežadį — nebylį. [26]) už kurį. [27]) Žviegti, žvigti. [28]) Tekste: tylėtų, kalbėjo, apkalbėtojas ir t. t. [29]) Tekste: nedalaidė. [30]) Tekste: pažini. [31]) Tekste: aprayškimi. [32]) Tekste: kalbunčia. [33]) Lenk. bluźnić — piktažodžiauti. [34]) Tekste: visadu, tadu. [35]) Lenk. vert. na bluźnienie zawsze ma otwartą paszczękę: riogso(-ti), stogso(-ti), lopso(-ti)?

„širdis jo užukietinsis kaipo akmuo ir susimuš kaipo kalvio antkala[1])“, kalba Jobas šventas[2]). Grigorius š(ventas) taip[3]) išguldo[4]) tai: Širdis seno neprieteliaus kaipo akmuo užusikietino, net nė kokiu gailystos užu nusidėjimus savo sugrąžymu[5]) Dievop nesusiminkštin. O kaipo antkalą[1]) nor(s) dažnai muša kalviai, vienok sūdo reikiamo iš gi jos nenudirba, taip[3]) ir velinas nor(s) daug kenčia[2]), geru vienok būt negal.

Ant to gi ir žmogui burną uždaro, kurio[6]) pásėda[7]), liežuvį riša, neduost žodžio ištaryt. Taip[3]) Dovydą bežadžiu padarė ir ilgai turėjo liežuvį jo užuristą mazgu drūtu, kada įpuolęs[8]) nusidėjimuosna didžiuosna nesidavė kaltas po Dievo akim ir neišpažino jųjų, net[9]) pranašas atėjo[10]) ir parodė sunkybę[11]) jųjų. Tada gi bežadis pražado[12]) anuos žodžius pilnus gailystos širdiškos ir sutrynimo[13]): „Prastojau Viešpatį“. Dažnai potam skundėsi pats ant savęs[14]), jog taip ilgai tylėjo: „Jog, tieg, tylėjau[10]), užuseno kaulai mano“, tai yra: jog neišpažinau prastojimų[15]) mano po akim Dievo, paseno kaulai mano; tai yra: visa galybė ir sylos dūšios mano, ir visokios gėrybės joj niekan pavirto kaipo sename[11]) sylos visos silpsta.

Ant pikto vėl prabangiai kalbantį[16]) daro tas gi neprietelius dūšios kurį gi vieną[17]), kurį pavaldo sav. Prajevingus[18]) daiktus rašo Jokūbas šventas[2]) apaštalas apie liežuvį, užudegtą nuog ugnies peklos. „Liežuvis“, tieg, „pastatytas tarp sąnarių mūsų, kuris biaurina visą kūną ir užudega visą ratą užgimimo mūsų, visą gyvenimą arba visą svietą. Užudegtas nuog ugnies peklos (nuog velino) liežuvis uždega ir niekan verčia namus“. „Apkalbėtojas ir duliežuvis[19]) prakeiktas, net daug pamaišo sandarą[20]) turinčių“. „Liežuvis trečias pajudino daug ir išvarinėjo ižg(i) giminės giminėn[21]). Miestus mūrytus didžiatūrių pagadino ir namus didžių namų išvertė. Sylas giminių atkirto, o žmones stipras[22]) pertraukė[23])“. „O kaip maža ugnies kaip didžius miškus degina“! Visokis[24]) prigimimas žvėrių ir paukščių, ir idų[25]) ir kitų duosis nuramint, bet liežuvio niekas ižg(i) žmonių negal nuvaldyt. Biaurina visą kūną, taipog[26]) gerą šlovę[11]) artimo, melus, prakeikus[27]), apgavimus, kalbas neviežlybas liežuvis velinu(i) paduotas vaiso, kreivasiekimus[28]), perverstus būdus tiesos[29]) gimdo[4]). Vienu žodžiu „liežuvis toksai yra ugnis ir visatimė[30]) neteisybės“. Nė vienam liežuvis piktas nepraleidžia[31]), ant visų užpuola, ne tiktai visokias eilias[32]) perlekia[33]), tepdamas ir piktai kalbėdamas, bet ir šventiemus[2]) Dievo, ir pačiam Dievui nepraleidžia[31]). „Bėda giminei nusidėjusiai, žmonėmus, neteisybėmis apsunkintiemus: apleido[31]) Viešpatį, subliužnijo šventą[2]) Izraėliaus“. Tas gi kalba pranašas: „Atmetė įstatymą Viešpaties karių, įsakymą jo subliužnijo“. Taip[4]) tada velinas yra liežuvingas ir bežadis.

---

[1]) Tekste: untkala — priekalas. [2]) Tekste: švyntas, bet kartais ir: šventas. [3]) Tekste: teyp. [4]) Tekste: išguldžia, gimdžia ir t. t. [5]) Tekste: sugružimu. [6]) kurį. [7]) apsėda. [8]) Tekste: inpuołys. [9]) Lenk. vert. až — iki. [10]) Tekste: atajo. [11]) Tekste: sunkibi. [12]) Lenk. vert. przemówić — prabilti. [13]) Lenk. vert. skrucha — gailestis. [14]) Tekste: unt savi. [15]) nusidėjimų, nuodėmių. [16]) Tekste: kalbunčį; lenk. zbytek — prabanga, zbytnio, nader — prabangiai, per daug. [17]) kiekvieną. [18]) Lenk. vert. dziwne — stebėtinus, stebūklingus.

[19]) dviliežuvis, dvilink(a)liežuvis. [20]) Tekste: suderu. [21]) iš tautos tauton. [22]) stiprus. [23]) Lenk. vert. rozerwał — suardė suskirstė, suskaldė. [24]) Tekste: visokias. [25]) Kuršaitis: įdas — kirmėlė, šliužas, gnusas. [26]) Tekste: teipag. [27]) prakeikas, prakeiksmas, keiksmas. [28]) kreiva priesaika. [29]) Lenk. vert. wywrotne prawne postępki — iškreiptus tiesos būdus, iškreiptos tiesos būdus. [30]) Lenk. vert. powszechność — visuotinybė. [31]) Tekste: nepralaidžia. [32]) čia: luomus — lenk. stany. [33]) Tekste: perlakia.

Apie at(i)tolinimą[1]) užustoklių[2]) gerų darbų.

Tarpu[3]) užustoklių gerop pirma yra rūpestis prabangi[4]) apie peną[1]) ir kuo žmogus devėtų, kaip duost žinią pats Viešpats sakydamas: „Nesisielvartokite apie dūšią[1]) jūsų, ką[1]) valgytumėte, ir apie kūną[1]), kuo[5]) apsidengtumite“. Tai ant[6]) akies regime tarpu[3]) varguolių kiemionių[7]), kurie[8]) kaip kurmiai žemę[9]) rausdami, dienomis ir naktimis pasipenėjimo ieško, o bažnyčion eiti, išpažinimą[1]) savo nusidėjimų daryti, švenčiausiop sakramentop prieiti sakosi nepaspėją[10]) arba vėl kuo[5]) užsimesti neturį. Ir taip[11]) darbus ant[6]) išganymo dūšios reikiamus apleidžia[12]).

Didžiūnai vėl, del savo puotų, gėrimų ir pilvo apsunkinimo, kiti del brangių ir prabangių pasirėdymų, kuriais rėdosi, dažnai apleidžia[12]) gerus darbus arba nepatogumis[13]) tampa[6]): net[14]) atėję[15]) bažnyčion arba patys sav stebisi ir ant[6]) rūbų dairosi, o adunt[16]) jų nesulaužytų arba nepateptų, rūpinasi arba vėl po vakarykščiai puotai neišsimiegoję žiovauja, o Dievop širdies savo pakylėt[17]) ir jam kaip priderėtų melstis negal. Bet[18]) ir sakramentus šventus ne kartą[1]) apleidžia[12]). Nieko čia nekalbu apie apleidimą[12]) jalmužnų[19]), apie abydas[20]), kurias artimiemus savo ne kas[21]) ne kartą[1]) daro, adunt[16]) saviemus vėjamus[22]), burnai ir rėdyklamus įteiktų.

Tiemus tada[23]) ant[6]) pamokslo kėlės[24]) Viešpats nuog stalo, rūbus nuvilko nuog savęs[25]) ir vienoj apatinėj kojas mazgojo mokytinių[26]) savo.

Rūbus nusegdamas kiemionis moko[27]), jog nereikia rūbų didžių ir gražumo kūno, adunt[16]) ką[1]) gero darytumei. Turėk tu gražią[1]) širdį ir apkuoptą[28]), o Dievui mėgsi[29]) ir kuo tuo užsimetęs[30]). Ne ant[6]) rūbų, bet ant[6]) širdies tavo veizd Dievas. „Žmonės reg tai, kas po akim yra, o Dievas veizd ant[6]) širdies“, kalba Raštas šventas. Kėlės[24]) nuog stalo gera daryti, duodamas žinią[1]) ir top vesdamas, adunt[16]) žmonės mokėtų ne tiktai ne apleist[12]) darbų išganymo del pasipenėjimo, bet ir patį valgymą[1]) apleidus[12]) skubintis šventump daiktump, kaipo darydavo Tobiošius š(ventas), kuris apleisdamas[12]) pietus savo alkanas tekėjo[31]), adunt[16]) užumuštą[1]) artimą[1]) savo iš ulyčios pagriebtų ir išdėtų[32]). Top gi vedė Viešpats Jėzus klausytojus savo, kad tarė: „Dirbkite ne peną, kuris gaišta[33]), bet kuris patenka ant[6]) amžino[6]) gyvenimo, kurį jumus duos sūnus žmogaus“. Ir tai: „Ieškokite pirmiaus dangaus karalystės ir teisybės jo, o kita visa priduota bus jumus“.

Pasiturintiemus davė vėl pavaizdą[1]), keldamasi nuog stalo, adunt[16]) mokėtų

---

[1]) Tekste: attolinimu, kūnu, gražiu (širdį), valgimu, pavaizdu, Dievu ir t. t. [2]) Lenk. vert. przeszkoda — Širv. žod. kliūtis, tuo tarpu Širv. žod. ažustoklis, ažustoklė (Punktuose: užustoklis), Kurš. užstoklis (ir: užstoklė) — lenk. zastąpienie (vok. Vertretung), nuo užstoti — užvaduoti (pavaduoti). [3]) Tekste: terpu. [4]) Lenk. zbytni (bereikalingas), — zbytek — prabanga. [5]) Tekstė: kuoy. [6]) Tekste: unt, umžino, tumpa ir t. t. [7]) Lenk. vert. wieśniak (lot. rusticus): kiemas, kaimas, kaimenė, kaimynas. [8]) Tekste: kuriey. [9]) Tekste: žemi. [10]) Tekste: ne paspeiu. [11]) Tekste: teyp. [12]) Tekste: aplaidžia ir t. t. [13]) Lenk. vert. sposobny — tikęs, deras. [14]) Lenk. vert. a(l)bowiem — nes. [15]) Tekste: ataii. [16]) idant. [17]) Tekste: pakilėt. [18]) Lenk. vert. bai = o ir.

[19]) Gr. eleemosyne, vok. Almosen, ček. almužna, lenk. jałmużna — išmalda. [20]) Sl. obida — įžeidimas. [21]) kai kas — sl. niekotory(i), Širv. žod. ekas (= ekas) viet. ne kas (Punktų niakas)? [22]) Lenk. vert. swej próżności — tuštybei. [23]) Tekste: tadu, kadu. [24]) Tekste: kielės. [25]) Tekste: nuog savi. [26]) mokinių. [27]) Tekste: mokia ir t. t. [28]) kuopti — valyti, tad: nuvalytą, gryną. [29]) patiksi, įtiksi. [30]) Tekste: usimiatis. [31]) bėgo, palyg. tekinas (budvar.), tekinis (ratas). [32]) Lenk. vert. wziął i pogrzebł. Širv. žod. iždemi numirusį — laidoju. [33]) nyksta.

puotas ir kūno lapavimus[1]) pertraukt ir nuog stalo savo keldamies burnai savo ne ką[2]) nutraukti. „Atmeskimeg darbus tamsybių", tarė š(ventas) Povilas: „ne puotavimuose nei girtavimuose, bet apsivilkite (tai yra: sekite jį) Jėzusu, o rūpesties nedarykite apie kūną pageidimuose jo". Net kaip tas gi kalba apaštalas: „Dangaus karalystė neest valgymas nei gėrimas, bet teisybė, pakajus[3]) ir linksmybė Dvasioj šventoj[4])". Nusegė ir rūbus savo Jėzus, gerop darbop eidamas, adunt rūbai jam neužstotų[5]) darbe, kaipo kalba Teofilaktas. Ir užtiesų gera būtų didžiūnamus sekti Viešpatį, labiausiai tuo metu, kada ant išpažinimo nusidėjimų savo ir švenčiausiop[4]) stalop eit, adunt nusižeminime[6]) širdies ir kūno po akim Dievo eitų. Graso[7]) Dievas per pranašą Sofoniošių didžiūnamus, taryda-

mas: „Atlankysiu kunigaikščius, tai yra pakorosiu, ir sūnus karalių ir visus, kurie vilki rūbais svetimažemiškais, ir atlankysiu visus, kurie puikaudami žengia[8]) per slenkstį[9])". Taip tai daro didžiūnai šio svieto, eidami bažnyčion ir kur kitur. Ir užtiesų ant užugėdinimo krikščionių stosis karalius Ninivos, kuris nor(s) maža žinojo apie Dievą, vienok kad pranašas Jonošius miestu(i) Ninivai pagrasė, karalius išgirdęs[10]) kėlės iš sosto(s) savo ir numetė nuog savęs rūbus savo ir apsivilko maišu, ir sėdos pelenuose[11]), ir pasnykaudamas Dievą maldė. O mūsų krikščionys, šilkuose ir žemčiūguose tampydamies[12]), nor(i) Dievą užu savo prastojimus numaldyti ir amžinos prapulties nusikavėti[13]). O kaip reikia labai bijoti(s), adunt jiemus tas puikavimas nebūtų ant didžio užustoklio išganyman!

X. Iš Urbono Gromatos (1639).[14])

Gromata, arba įstatymas, Urbono Ašmojo popiežiaus, kaipo tur užsilaikyt krikščionys nekuriosa ypatinėse[15]) tikėjimo ir krikščioniško pagyvenimo...

Žinokit krikščionys, jog kada Bažnyčia apsako[16]) už kokį nusidėjimą prakeikimą ir kada tokį prakeikimą ant kurio žmogaus uždest, su tuo nedera kitiemus žmonėmus krikščioniškiemus gyventi, nei jo pasveikinti, nei su juo kalbėti, nei ing jo namus eiti arba jį ing savo namus priimti, nedera tokiam iškeiktam į banyčią įžengti... Kiek metų didžiame[17]) ketverge[18]) tuos prakeikimus ir tuos įstatymus Bažnyčia šventoji skaito...

Pirmas peržengimas, arba kaltybė, yra, už kurį ing prakeikimą žmogus įpuola, herezija, tatai esti kitokis išmanymas apie pamokslus vieros šventos neig(u) išmano Bažnyčia visur esanti. Prakeikia tada Bažnyčia šventoji visus heretikus, liuter(i)us, zbaraunykus[19]), turkus ir kitus, kurių jūs nepažįstate, kokiuo noris vardu save anys práminė.

Taip tai išmanykit, krikščionys, jog tas prakeikimas puola ant tų, kurie yra ki-

[1]) Lenk. vert. (ciała swego) wygody — patogumus; lepinti, lepus (lapus), lepavimas. [2]) Tekste: ne ku — lenk. nieco — kaĭ ką. [3]) Sl. pokoi — ramumas, taika ir — kambarys. [4]) Tekste: švintoj ir t. t., bet yra, bent II-je Punktų dalyje (1644 m.), ir: šventoj. [5]) nekliudytų. [6]) nusižiaminimi. [7]) Lenk. grozi. [8]) Tekste: žinge. [9]) Tekste: slankstį. [10]) Tekste: ižgirdis. [11]) Tekste: pelanuose. [12]) Lenk. vert. nadymając się — pusdamies, pasipūtę; tempti, tampytis. [13]) Tekste: nusikuveti, lenk. vert. ujść — išvengti. [14]) Gal jėzavito Jono Joknavičios versta iš lotynų kalbos. Šioji gromata (bulla) popiežiaus Urbono VIII paskelbta 1623 m., nustota garsinti 1770 m., pareikalavus pasaulinėms vyriausybėms, o galios nustojo 1869 m. Gromata iš sl. hramota (gr. grammata, iš ko gramatika). [15]) Širvydo: aplinkybė. [16]) skelbia.

[17]) Tekste: didime. [18]) Tekste: ciatvergia. Rusų: četvierg — ketvirtadienis. [19]) Lenkų zbór — evangelikų reformatų bažnyčia (surinkimas); zbarauninkai — evangelikai.

tose šalyse. Savose gyvena mišrai heretikai su mūsų vieros žmonėmis, nes mūsų karalystėj[1]) del pakajaus negalime skirtis nuog jų. Del to dera jumus toj karalystėj mūsų su liuter(i)ais ir zbaraunykais kalbėt, prekiaut[2]), su jais valgyt, jų namuose būt ir juos savo namuosna priimt, bet nedera jų mokslo klausyt, jiemus tikėt, jiemus prieš Bažnyčią Šventą padėt, už juos prieš vierą mūsų užstot, jų knygas, turinčias prieš vierą pamokslus, be duotos nuog vyresnių valdžios skaityt, jas laikyt ir jas rašyt arba drukavot. Tie visi, kurie nesisaugt tų nusidėjimų, įpuola į prakeikimą.

. . . . . .

Ketvirtas peržengimas, kuriame nupelno prakeikimą tie, kurie iš sukultų laivų krikščionių arba akrūtų[3]) ima turtus arba išmestus iš marių tavorus[4]) ir kitus daiktus ant krašto ir neataduost, žinodami, kieno tie daiktai esti. O tas įstatymas, arba prova, ne tiktai ant marių popiežiaus, kurias vadina Adriatikum ir Tyrenum, bet per visus kraštus kitų kurių norint marių, kur gyvena krikščionys, tur savo galybę. Ir negal būt toji prova nukelta per kokį norint paprotį arba privilėją[5]), o noris kas ilgiausiai turėtų savimp kokį daiktą pavilstą[6]) iš tų sukultų laivų, tačiau kaltas bus ataduot tam, kieno bus pažintas.

Žinokit tada, krikščionys, tą provą ir nesigoskitės[7]) ant tų svetimų daiktų rastų, marių išmestų, bet juos laikykite neprarasdami, pakolei kas jų pasiges, nes kalti es(a)te juos sugrąžint[8]).

Penkta kaltybė, del kurios prakeikimą įgyja žmonės, yra toji, kada kuris ponas naujus muitus ant žmonių nuog prekių uždest.

Toji prova Valakų žemėj tiktai turi galybę, kitose karalystėse karalius arba seimai gali uždėt tokius muitus be visokio prakeikimo, kada to reikia.

. . . . . .

Sekma kaltybė yra ant tų, kurie turkamus, totoramus ir kitiemus neprieteliamus krikščionių arba heretikamus duost, parduost ir veda aba siunčia arklius, šarvus, ginklus, geležį, šviną, plieną ir kokius norint dalykus, ir tuos daiktus, kurių reikia padarynei[9]) kario[10]), kokie yra kanapės, virvės... ir visi kiti daiktai, per kuriuos pagonai arba heretikai gal krikščionimis daryt iškadą ir sunkenybę.

Tas dalykas tada tur uždrausti su heretikais kupčystę tuose[11]), kada yra nuog Bažnyčios prisakyta, idant tokia kupčystė nebūtų su heretikais, kurių[12]) jog nėra mūsų šalyse, dera jumus savo tavorus — linus, kanapes, blankas[13]) ing Karaliaučių, Rygą, Klaipėdą, Tilžę ir kitus miestus heretikų vežt.

. . . . . .

Liekas[14]) peržengimas yra tų, kurie pelno prakeikimą per tatai, jog kardinolus[15]), patriarchus, arcibyskupus, byskupus ir pasiuntinius popiežiaus prieg karalių gyvenančius muša, ronija[16]), apdreskia[17]), kali ir neprieteliškai prieš juos kelias.

. . . . . .

Ketvirtasliekas[18]) nusidėjimas, už kurį prakeikimą nupelno tie, kurie kunigus

---

[1]) Lenkų. [2]) Tekste: prakaut. [3]) Lenk. okręt — didelis jūrų laivas. [4]) Sl. tovar — prekė. [5]) Lot. privilegium — tam tikra teisė. [6]) paveldėti, pavildėti, pavilsti (nuo: valdyti). [7]) geisti (geidžiu), godėtis. [8]) 1752 m. Žemaičių vyskupijos kunigų sinodas įsakė Palangos klebonui ypačiai skaityti tas gromatos dalis, kurios kalba apie sudaužytus laivus.

[9]) pabūklams, įrankiams. [10]) Širvydas: karias = kariuomenė (exercitus, wojsko), karionė = karas (bellum, wojna), kareivis (kariautojas) = karys (bellator, pugnator, miles — wojak, żołnierz. [11]) tavoruose? [12]) heretikų. [13]) Lot. planca — vok. Blanke, lenk. blank — lenta. [14]) Vienuoliktas, palyg. Kleino gramatiką 1653 m. [15]) Lot. cardinalis — vyriausias. [16]) Sl. ranić — žeisti. [17]) apdrasko. [18]) Keturioliktas.

arba kapitulas[1]) ir kitus dvasiškus žmones uždraudžia, idant desetinų[2]) ir kitų Bažnyčiai prigulinčių daiktų, turtų ir donių[3]) per provą[4]) neieškotų, ir patys tokiuose daiktuose save sūdžiomis[5]) stato, ir kurie prinavalija[6]) tuos, kurie Bažnyčios gero[7]) ieško, idant nuog provos atstotų, aba užstoja, idant apturėtas dekretas popiežiaus nebūtų išpildytas. Tą prakeikimą nupelno visi, kurie roda[8]) arba kokiu norint būdu tokiemus Bažnyčios lupikamis padest.

. . . . . .

Sekmasliekas[9]) dalykas yra tų, kurie pavilsta žemes, gruntus[10]), donis ir kokio norint[11]) bažnyčiomis prigulintį, be duotos valnystės ant pavildymo nuog popiežiaus aba nuog kito vyresnio, kuris gali duot tą galybę. Tokie visi pelnos prakeikimą.

Ašmasliekas[12]) dalykas prakeikimo yra ant tų, kurie ant žemių, valsčių, donių ir vaisių Bažnyčios užmeta serepčynas[13]) ir padotkus[14]) kokius be žinios popiežiaus. Tie visi prakeikti yra kokios norint bus aukštybės: ciecorius, karalius, kunigaikščiai, senatoriūs[15]) ir kiti sviecki[16]) arba dvasiški ponai.

. . . . . .

XI. Iš Minvydo ir Barimauskio Sumos ir Maldų.

(Kėdainiuose 1653 m.)

[Summa[17]) aba trumpas iszguldimas Ewangeliu szwentu per wisus meatus, dienomis Nedelos Bažnićiose krikśćioniszkose skaytomu, o ant garbos vienam Diewuy, su wala Wiriasniuju del pažitka wierniems, didey Kunigistey Lietuwos ir del naminiku pabaźnu ant uźiwoima namiszkia, iszduota. Kiedaynise drukawoia Jochimas Jurgis Rhetas, Meatu Pona 1653.

Maldos krikscioniszkos[18]), visokiam meatui ir reykalams bendriems prigulinćios, ant garbos Diewa Traycey Szwentoy wiena Tewa, Sunaus ir Dwasios s., o del naudos Baźnicios io ant swieta iszłaystos . . . Kiedaynise, spaude Jochimas Jurgis Rhetas, Meatu Pona 1653].

---

[1]) Lot. caput — galva, skyrius, capitulum — galvelė, skyrelis: viduramžio kanauninkai skaitė kasdien savo taisyklių po vieną arba kelis skyrius (caput, capitulum), ir jų susirinkimai ėmė vadintis kapitulomis. [2]) Rusų desiatina (lenk. dziesięcina) — dešimtinė, dešimtoji dalis. [3]) Slav. dań — duoklė. [4]) Sl. pravo — teisė, įstatymas. [5]) Rusų sudja (lenk. sędzia) — teisėjas. [6]) prinevalija (sl. prinevolit) — verčia. [7]) kas gera. [8]) Vok. Rat, lenkų rada — patarimas. [9]) Septynioliktas. [10]) Vok. Grund, lenk. grunt — žemė, pagrindas. [11]) koki norint (daiktą), kas priguli. [12]) Aštuonioliktas. [13]) Gudų: serebčizna, serebščizna, serepščizna — mokesnis sidabro pinigais, kuris pirmiau mokėta nuo jaučių ir arklių po 3 skatikus, o vėliau nuo Žygimanto Augusto (1551) pakelta iki 5 skatikų ir mokėta nuo žagrės. [14]) Rusų podat', lenkų podatek — mokesnis. [15]) senatoriai. [16]) Lenk. świecki (rusų svietskii) — pasaulinis.

[17]) Summa ir Maldos yra sujungtos su Psolmais ir Giesmėmis Nobažnystės Knygoje. Prakalboje nurodoma, jog ji yra pasemta ir parinkta iš kun. Grigo Žarnovco pamokslų. Grigas Košarskis iš Žarnovco (apie Krokuvą) 1580 m. išleido: Postylla albo wykłady ewanielij niedzielnych i świąt uroczystych przez cały rok kościoła krześciańskiego powszechnego, dla ćwiczenia człowieka pospolitego w naukach a członkach wiary krześciańskiej potrzebna, i dla okazania nauczycielów przeciwnych a od ich przestrzeżenia. Toji pastilė tebebuvo dar kartojama XVII-jo a. pradžioje. [18]) Tos pat prakalbos pabaigoje nurodoma, jog joje pažymėtus dalykus (rzeczy te), gal ir psolmus bei giesmes, surinkę Biržių kun. Samuelis Minvydas († 1660) ir Naujamiesčio kun. Jonas Barimauskas (Borzymowski, † 1671).

(Dievo žodis.)

Kaipo sėkla, kas jos nepažįsta, koki yra ir kokią naudą daro, niekais po akim žmonių yra verčiama, taip ir žodis Dievo žmonėse to svieto, aklyste prigimta apjakusiose[1]), regis būt lėtu[2]), prastu, niekam nederančiu[3])... Tokių bemaž ir dabar nerastų, kurie evangeliją šventą ne del ko kito peikia ir dergia, tiktai, jog per lėtas ir išpeiktas asabas[4]) sakosi. Bataig nereikia veizdėt, kas tiktai ką sako... Kaipo sėkla, žemėn įsėta, turi macį[5]) atgaivinančią, jog išdygus auga ir sav lygų vaisių atneša ir iš žemės išduoda, ko negal padaryt grūdas iš aukso arba sidabro nukaltas alba[6]) nulietas, taip ir žodis Dievo yra kaipo gyvas, kursai per apisakymą širdin įsodintas tur macį atgaivinančią: šaknį remdamas širdyje žmogaus, žmogų atgimdžia ir sav ant viso lygium daro, iš žemiško dangišku, iš aklo reginčiu, iš pataikūno geruose darbuose procavojantį[7]), iš balvonų[8]) alba stulpų garbintojo tikru Dievo garbintoju, iš sūnaus šėtono[9]) ing sūnų Dievo permaino, kokių darbų šventų žėdnas, noris aukščiausias, mokslas pagoniškas, žėdnos tradicijos[10]), noris nežinot kaip senos, išprovyt[11]) negal. Kaip sėkla vaisiaus neatneša net žemėn įsėta, taip ir žodis Dievo naudos nedaro, Bažnyčios Dievo nebudavoj[12]), vieros negimdo, akių žmonių nopšviečia[13]), žmogaus notgimdžia[14]), net sakytas ir per vierną tarnavimą įsėtas. Kaip iš grūdo žemėn įsėto pigiai pažint žemė gera alba pikta, nes ant geros žemės trąšiai auga, o vėl ant piktos nyksta, gaišta, taip iš Dievo žodžio pigiai pažinsi, kame gera, kame vėl pikta yra širdis, kame išrinktieji Dievo, kame vėl vaikai velnio. Kurie nesang iš Dievo yra, tai est išrinktieji, žodžio Dievo rodi[15]) klauso, aną priima ir pačiu darbu išpildžia; kurie vėl iš šėtono yra, tie žodį Dievo persekioja ir pikčiaus neg šunies nopkenčia[16])... Kaip sėkla dykai sėjasi, jei Dievas anai augliaus ir veislės neduoda, taip ir žodis Dievo dykai sakytųsi, jeigu pats Dievas per Dvasią šventą savo širdyje mūsų ano nesodintų ir nevaisintų... Noris žmogus netur macyje savo grūdą auklėt ir vaisint, tačiau vienok reikia del grūdo ir sėklos[17]) dirvą gražiai išdirbt ir pagatavyt[18]), o žemėn įbėrus Ponui Dievui jį atduot ir apie pravaisinimą melst. Taip ir mumus reikia daryt. Noris nesang macyje savo to neturime, idant žodis Dievo širdyje mūsų prisiimtų ir vaisių padarytų, turime tačiau dirvą širdies savo gerai išdirbtą sėmeniesp žodžio Dievo atnešt, išravėję iš jos ir išmetę visokį uparą[19]), nopykantą[20]) žmonių ir nodbolystę[21]), turime pilnai jo klausyt, nuvartot ir mąstyt, o pakarnai Dievą melst, idant tikt apie ausis nesidaužytų, bataig šaknindamasi ir platindamasi širdyje mūsų pagal dovanos nuog jo nudalytos, vaisių ir naudų atneštų.

(Keleiviai.)

Kas est mūsų gyvata ant svieto? Kelionė. Visi esme keleiviai, kurie ing dan-

---

[1]) Tekste: apjakusiuose, bet Nobažnystės knygoje visur yra: visos žmonės, tad mano čia suvienodinta. [2]) nedrąsiu, kukliu. [3]) niekam derančiu. [4]) Sl. osoba — asmuo. [5]) Sl. moc (mošč) — galia, galybė. [6]) Lenk. albo — arba. [7]) Lenk. praca, pracować — dirbti, darbuotis. [8]) Sl. balvan — stabas. [9]) Iš ebr. per lot. satana, lenk. szatan — velnias. [10]) Lot. traditio, lenk. tradycja — padava (padavimas). [11]) Lenk. sprawić — padaryti, atlikti. [12]) Germ. Bude, sl. buda; sl. budovat' — trobesį statyti ir šiaip kurti. [13]) neapšviečia. [14]) neatgimdo.

[15]) Sl. rad — rodas, patenkintas. [16]) neapkenčia. [17]) Tekste čia ir dar kai kur: seklės. [18]) Sl. gotovyt' — ruošti. [19]) Lenkų: upór — atkaklumas. [20]) neapykantą. [21]) neatbolystę; atbolus — rūpestingas.

gųjį Emausą[1]) keliaujame. Kelyje[2]) čia esme, ne tėviškėje, įnamiai, ne tėvainiai; viešime, ne gyvename. Išvaryti esme del grieko iš tėviškės, iš gyvenimo rojaus pirmuose gimdytojuose[3]), nuo kurio čėso gyvata mūsų est tiktai vargų pilna kelionė. Tai apie save išpažino šventi žmonės, taip ir visus viernus vadino Petras šventas. Pažinkimeg tą, kuriame esme del griekų vargo. Nemeilaukim čia sau gyvenimo. Trokškim kuo veikiausiai tenai būti, kur Ponas keliasi iš numirusių, sėdi po dešinei Dievo, apie tai dūmodami, ne kas ant žemės, bat kas danguje. Neturim mes miesto čia patenkančio[4]), bet būsiančio ieškome. Nuog jų dabar mokykimės, idant visad kalbos mūsų būtų šventos, viežlyvos, žodžio Dievo apigražintos. Įsako Dievs, idant jo žodžius širdyje laikytumim, apie juos namie, lauke, kely, guldami, keldami dūmotumim. Reikalauja Povilas šventas, idant žodis Dievo gyventų muspi apsčiai su visokia išmінčia, idant mokytumim ir graudotumim[5]) kits kitą per psolmus, himnus ir giesmes dvasiškas. Tai darydami, ant žemės dangų turėsim, — ant žemės būdami, dangaus gyventojais tapsime, pašlavinimą įgysime. Pašlavintas nes žmogus esti, kursai zokaną[6]) Dievo dienomis ir naktimis vartoja. Dėkim tai širdin, gimdytojai, viešpatys, ūkinikai, o taipo vaikelius, naminykus, šeimyną mūsų mokykime. Kas taipo užsilaiko, kaipo medis įsodintas ant tėkmės vandenių, kurs išduost vaisių čėsu savo, o lapas nuo jo niekad nekrinta, to širdyje taipo pasirodys Ponas, kaipo tiems mokytiniams apie jį kalbantiems patsai pažadėjo: „Kur du aba trys susirinks vardan mano, aš ten esmi viduje jų“. Žadėjo — išteisės[7]).

(Duona — Dievo dovana.)

Dievas mums duost duoną ant valgymo[8]), girklą[9]) ant gėrimo, dangą ant nuogystės mūsų uždengimo. O dabar mes žemėn beriame, o iš jo pašlavinimo tokią skalsą jaučiame, jog ne tiktai mes patys, vaikeliai, draugela[10]), šeimynėla mūsų, bet galvijai, žvėrys nekurios[11]), paukščiai dangaus ir svetimos šalys per visus metus iš to savą išlaikymą turi. Todel tamui nesistebim, kas diena nes to datiriam. Kad Dievas užuveria skalsią ranką savą, o atėmęs geras gadynes perleidžia badą, tuometu numanom, kas tai yra. Pagižinkim[12]) tokią galybę to Pono, kurią ir iki šiolei rodo, jam tikėkim čėsu reikmenės, jop nusibėkim, atmindami, jog kaipo tai vis plūsta iš rankos, taip kožnam gatavas esti duoti, ko jam reikia...

Atmink galiausiai, idant mokėtumei dovanų Dievo uživoti[13]), kaip turi apsieiti. Dėkavok Ponui Dievui priklodu[14]) Išganytojo tavo, kurs ėmęs duoną į rankas šlavino, dėkas Tėvui dangujamui darė. Atmink, jog toji duona, kurią valgai, neiti iš tavo prakaito ir procios, bet iš pašlavinimo Dievo, kurs patsai žmones lobino; ką kada minėsi garbosp Dievo, tuoj pasijudinsi[15]). Duonos, kurią tau Ponas Dievas duost, nudalyk ir kitiems, ne pats vienas užgniaužęs turėk, kaip ir Pons ne sau užlaikė, ir kitiems padalydino: ne del tavęs vieno[16]) Dievas duosti, bet del visų, kurie su tavim drauge Dievą meldžia. Viernai ir miernai[17]), nebarstydamas dovanų Dievo

---

[1]) Miestelis 11 kilometrų nuo Jeruzalės, kur beeidami Kristaus mokiniai buvo jo prisikėlusio palydėti. [2]) Tekste visur: kele. [3]) Sl. rod, rodit', roditel — giminė, gimdyti, gimdytojas. [4]) tveriančio, trunkančio (ilgai, amžinai). [5]) graudintumim. 1653 m. Kėdainių knygose — mbim beveik nepasitaiko, tik — mim. [6]) Slav. zakon — įstatymas. [7]) ištesės. [8]) valgymui, valgyti. [9]) gėralą. [10]) Draugė, draugelė — čia: žmona, pati. [11]) Sl. niekotoryi — kai kuris. [12]) Pažinkim gi. [13]) Lenk. używać — vartoti. [14]) Sl. priklad — pavyzdys (paveikslas). [15]) Lenkybė: susigraudinsi. [16]) tau vienam. [17]) Lenk. miernie (rusų — v mieru) — ne per daug, su saiku (miera — saikas, matas).

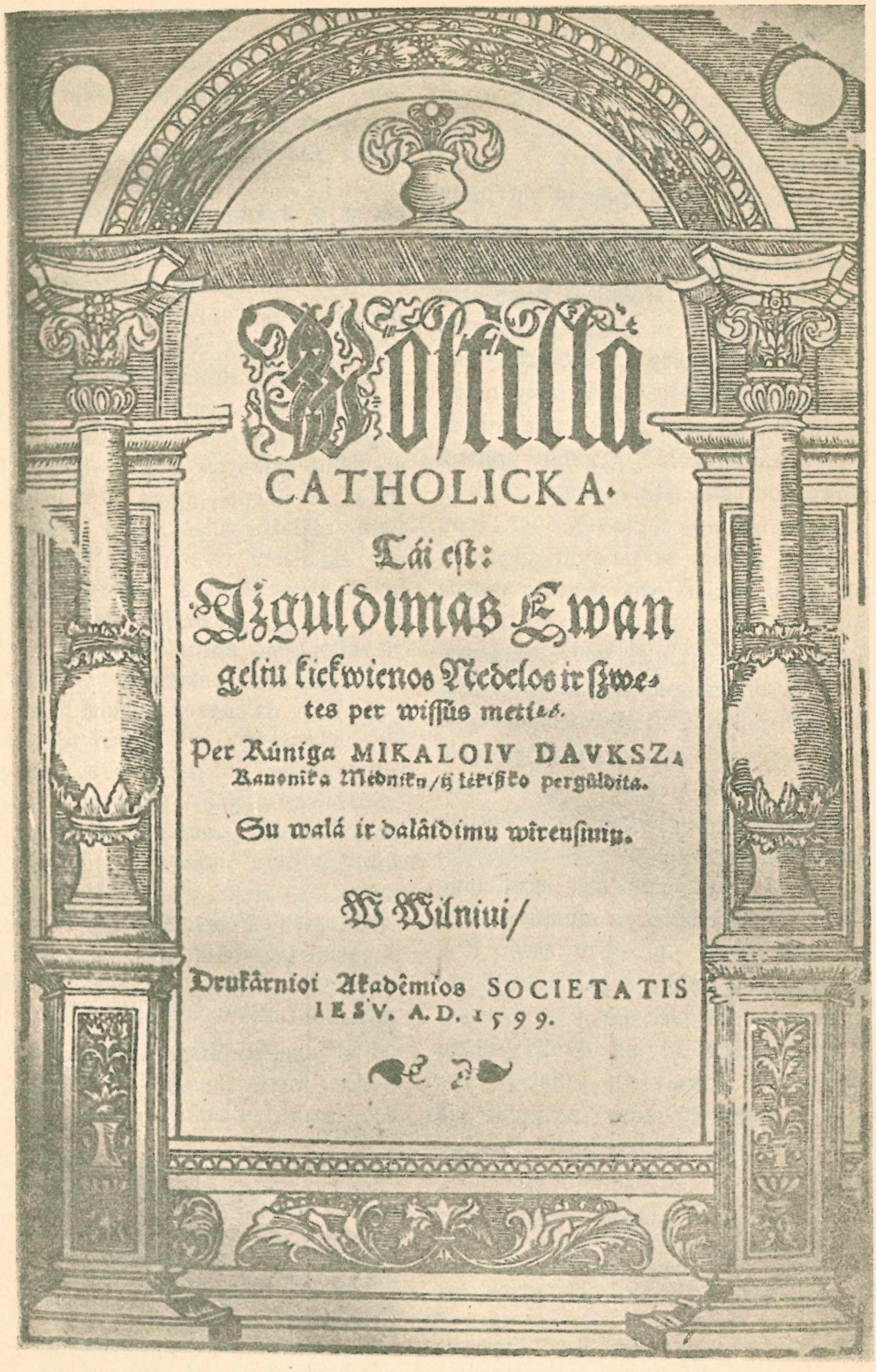

Daukšos pastilė (1599).

užyvok, o tai, kas trupučių atsiliekti, del kito čėso[1]) užlaikyk. Štai ir Ponas trupučius, kurie krito, surinkdino, idant ledakaip[2]) nopriverstų[3]). Taip tu savus namų ir artimojo tavo reikalus apveizdėk, zopostėlį[4]) palik, užulaikyk.

Tai vis teikis patsai įrašyt širdysna mūsų ir ing ūmus mūsų įsodint, Pone!

(Naujiems Metams).

... Gink mus, o Pone, nuo pagundymų ir apijuoko šėtono; gink nuo tūlų piktų prigadų ir visokios iškados. Saugok mus pavietries[5]), maro, vainos, karionės[6]) ir kalavijo neprieteliaus, brangumo, bado, ugnies, tvanko, tvano, darganų didžių ir kitų rykščių tavo teisių, kuriais tu baudi nepaslušnus[7]), prastojusius žodžio tavo švento. Duok linksmas ir vaisingas vasaras, duok pakajų, dermę[8]), meilę tarpu visų ponų. Gink Bažnyčios tavos ir ją loskoj tavoj drūtink. Karalių, poną mūsų, ir visus provų[9]) ir valnystės[10]) tėviškės mūsų viernus ir budrius sargus su visais gyventojais ponystės[11]) tos, vyresnybę, gynėjus ir geradėjus mūsų ing tavo šventą, o dievišką prievaizdą visaip ataduodame: žinokis su jais ir su mumis, mielas Pone! O kada užžymėtą laiką ir vykį gyvatos mūsų pabaigsime, duok, idant tą vargingą svietą, visokia piktybe ir pervertyste[12]) biauriai išdergtą, apskretusį, linksmai paliktumim, o ing aną naują šventą Jeruzalimą, tėviškę dangaus, sveiki tektumim.

(Dievo žodžiui sunki valanda[13]).

... Tremk šalin šėtoną, idant sėklos žodžio tavo švento iš širdies mūsų neišimtų nei jos muspi per bingusias[14]) rūpestis ir sielas svieto troškintų. Daryk iš mūsų žemę gerą ir vaisingą, ant kurios pasėtas žodis tavo vaisių atneštų šimtariopą... Padrūtink mus tiesoj pažintoj, idant jos kryžiuj ir persekiojime neužsigintume ir nuo jos nejokiais[15]) perkalbiais, keršijimais ir smarkumu neprietelių tavo atsibaidyt nesiduotume. Saugok mus nuo pamokslų nelabų, o širdies mūsų kukaliais[16]) klaidžių[17]), griekų, piktybių ir pervertnystės pasėti nelaisk. Sutek žodžiui tavam valną vietą ir vykį[18]) laimingą ant kožnos vietos[19]). Duok mums tikrus mokytojus, kurie sėklą aną, nepagadinamą žodį Dievo gyvojo ir amžinai patenkančio, su garba tava ir su nauda išganytinga širdžių mūsų ir visų žmonių tavų, viernai, budriai ir stropiai barstytų, tikru mokslu, pabažnu ir viežlyvu žyvatu žibintų ir visiems papykiams namuose tavo stropiai ir išmintingai užtekėtų[20]). Gink juos, gink ir mus iš loskos savo, mielas Pone, nuog nerimstančių ir piktų žmonių, kurie daro sąirius[21]) ir papiktinimus mokslui tavo priešinančius, o apie daiktus žemiškus rūpindamiesi, per švelną kalbą ir pramanytą viltį prekiauja prastokais[22]) ir išvadžioja[23]) geras širdis jų. Duok, idant vierni tarnai tavo rodas piktas ir visokį aukštumą razumo[24]) žmogiško, kurs išsikelia prieš pažintį Dievo, galybe žodžio tavo sylingai[25]) griautų ir išverstų, ir visokią puikią dūmą po šventa paslušnyste tava nevalytų[26]) ir laimiai pamuštų.

---

[1]) kitam laikui (metui). [2]) Lenk. lada (leda) jak — šiaip taip. [3]) nepriverstų. [4]) Slav. zapas — atsarga. [5]) Be: nuo. [6]) Vaina, karionė — sinonimai. [7]) Sl. poslušny — (pa)klusnus. [8]) sandarą. [9]) Lenk. praw — teisių, įstatymų. [10]) Lenk. (sl.) wolności — laisvių; wiernych i czujnych stróżów praw i wolności ojczyzny naszej. [11]) Lenk. państwo — valstybė. [12]) Lenk. przewrotność — suktumas. [13]) Rašoma tuo metu, kai nekatalikų tikybos buvo varžomos Lietuvos ir Lenkų valstybėje.

[14]) Bingti — įsisenėti, įsistovėti. [15]) jokiais. [16]) Lenk. kąkol. [17]) Daiktav. klaidė. [18]) Vykti, vykis — gyvenimas, sekimasis. [19]) kožnoj vietoj. [20]) Tikriau: užbėgtų (už akių). [21]) suirutes. [22]) Lenk. prostaki — liaudis. [23]) Lenk. zwodzi — prigauna. [24]) Sl. razum — protas. [25]) galingai. [26]) Lenk. niewolić — versti.

Karaliui pasimirus[1]).

Dieve visogalis, viso svieto valdone vienatijis, tu patsai būdais nuo tave[2]) skirtais karalius renki, karanavoji[3]), sveikatą ir gyvatą jų ypačia loska tava goplioji[4]). Tu jiems karaliauti, kolai tavo valia, duodi ir vėl, kada nori, valdžią nuo jų atimti[5]) ir gyvatos jiems drauge su karalyste patrumpini. Ne be valios išradimo tavo ir tai karalystei atimta dabar esti del nevdiečnystės[6]) mūsų vyresnybė, po tavęs aukščiausia galva tos Visotenės[7]). Pavyzdėk vienok akim mielaširdystės tavo, prašom tave, Tėve maloningas, ant tos ponystės sviežiai[8]) nuog tavęs[9]) apnašlintos, o dešine tava dieviška paremk ją, o susimilk ant visų mūsų[10]).

O tuo tarpu, pakolai dieviška tavo išmintis ant vietos numirusio pono ką kitą iš savo pečio[11]) paduos, karaliauk pats tarp mūsų, dermėj, meilėj, o rėde[12]) gerame visus turėk ir karalystę toje siratystėje jos meilingai užžinok. Saugok ir nuo svetimų ir namiškių neprietelių, nuog vaido, nepakajaus, iširimo, užėjimų[13]) ir visokios nebezpečnystės[14]). Nuramdyk piktybę piktųjų, pakajų bendrą siutusiai[15]) gadinančių; išgėdink tuos, kurie pagirtas provas tavo ir tėviškės mūsų kytrybe[16]) savo išgaišyti rengiasi[17]). Gink mūsų ir visų žmonių pakainų[18]) sparnais prievaizdos tavo nuog uparnų[19]) ir kraujo trokštančių žmonių; būk sargu sveikatos, viežlyvystos, šlovės, o ypačiai geros sąžinės viernų tavų. Būkik vėl ypačiu meilingu, o mielaširdingu apiekūnu[20]) tikros Bažnyčios tavo tarnų ir sargų jos budrių, ir tų pačių vietų, kur pakarniai atsiprovinėj' slūžba tavo šventa, idant žmonės tavo vierni tavim pačiu tiešytųsi ir iš tavęs girtųsi Pono savo amžinai. O pakolai nesės ant sosto karališko tas, kurį tu pasiėptoj rodoj tavoj nuog amžių mums paskyrei, išrask asabas tokias ant sūdų[21]) ir darymo teisybės[22]), kurių cnata[23]), pavoga[24]), teisybė apstabdytų gvoltą[25]) ir krividoms[26]) visokioms užbėgtų ir visas tos Visotenės šalis[27]) iš tavo pašlavinimo laimingai nuramdytų. O kuriuos jau ant to išstatei, apvilk juos galybe iš aukštybės, būk prieg jų procioj jų loska ir pašlavinimu tavu. Palenk prieg tam širdis visų senatorių, hetmonų, vaisko ir visų stonų[28]) ir gyventojų tos karalystės meilėsp, dermėsp ir pakajausp. Rėdyk juos dvasia tavo šventa, idant apie tat dermingai dūmotų, kalbėtų, rodytų, o išmintingai galop vestų, kas yra su išplatinimu garbos tavo, užlaikymu pakajaus, rėdo gero visoj ponystėj toj, id(ant) ir visi abelnai ir kožnas ypačiai tiešytųsi iš savo sprovos, o labiausiai iš valnystės geros sąžinės.

Teikisig patsai, mielas Pone, per bendrą ir dermingą visų ponų balsą iš loskos savo paduot ir parodyt mums karalių pateptinį[29]) tavą, kurio širdyje visad gyventų baimė vardo tavo švento, kurs nuoširdžiai myletų tuos, kurie tave myli ir

---

[1]) Interregnum, kuriuo metu gyventojams, ypačiai tikybinėms mažumoms, tekdavo daug nukentėti del suirutės ir sauvaliavimo. [2]) tavo skirtais. [3]) vainikuoji. [4]) goplioti — globoti. [5]) Ne bendratis, tik antrasai asmuo. [6]) Lenk. niewdzięczność — nedėkingumas. [7]) Respublica, Rzeczpospolita: Lenkų ir Lietuvos valstybė. [8]) tik, nesenai. [9]) tavo apnašlintos. [10]) Nobažnystės knygoje esti ir: susimylėk mumus. [11]) Lenk. ze swego pleca — iš tavo peties, perėmimo, tau jį remiant. [12]) valdžioj. [13]) Lenk. zajście — nuotykis, kivirčas, vaidas. [14]) Lenk niebezpieczeństwo — pavojus. [15]) Lenk. wściekle. [16]) Sl. chitrost' — gudrybė, gudrumas. [17]) Tekste: rangiesi. [18]) Sl. (s)pokoiny(i) — ramus.

[19]) Sl. uporny(i) — atkaklus. [20]) Sl. opiekun — globėjas. [21]) teismams. [22]) Lenk. czynienie sprawiedliwości — teisimas. [23]) Lenk. cnota — dorybė. [24]) Lenk. powaga — rimtis, rimtumas. [25]) Vok. Gewalt, lenk. gwałt — prievarta. [26]) Sl. krivda (lenk. krzywda) — neteisybė, skriauda. [27]) visus valstybės kraštus. [28]) Lenkų stan — luomas. [29]) Lenk. pomazaniec.

ustovų[1]) tavo sergti, kurs rūpiai laikytų pakajų, mielaširdystę, teisybę, būdams sargu ir gynėju provų tavo, valnystės tėviškės mūsų ir visokios patogybės, idant po ilgu ir laimingu jo ponovojimu ramią, spakainą[2]) gyvatą vestumim...

XII. Iš Šventraščio vertimų.

Kilinksis ir kiti[3]) (1660).

[Biblie su didžiu dabojimu perguldita Lietuwos žmonems ant iszganitingos naudos... 1660...] Spausdinta ne Londone, kaip seniau buvo manyta, bet škotų Edinburge.

Užsirakinimas (Maižiešiaus) knygos.

Ta pirma knyga Maižiešiaus vadinas vienu žodžiu, imtu iš grekiško liežuvio, Genesis, žyminančiu giminę, arba pradžią, plemę[4]). Turime nes čia pradžias, kurios yra kaipo giminės, visų regimų ir neregimų daiktų, nuog Dievo ant pradžios žodžiu jo iš nieko sutvertų, o tarp tų žmogaus, apdovanoto abrozu Dievo, pastatyto rojuj, kad atliekdamas klaužadu[5]), amžinai gytų, ko buvo jamui regінčiu ženklu medis žyvato[6]). Kalbas čia apie persergimą[7]) subatos ir įstatymą moterystės. Atsiranda čia pradžia grieko, smerties ir visokių vargų, per neklaužadą Adomo ir Evos, valgyme užsakyto[8]) vaisiaus, kaipo didžio tvano ant visos giminės žmonių išlieto, — bet taipag yra čia pirmas žadėjimas loskos apie išliuosavimą žmogaus... Randame čia pirmą pradžią mokslo, vieros ir slūžbos Dievo[9]), kuri prinoko su pirmu žadėjimu, o taipo tikros Bažnyčios, ne tiktai tarnavimu Adomo, Abelies, kurį Kain(as) užmušė, Leto, Enocho, Noacho ir kitų rūpiai rinktos, bet nuog Dievo iki Noachui maloningai apsaugotos. Priegtam yra toj knygoj pradžios atpuolusių kainitų, kurie atmetę tiesą, sufalšavoję[10]) slūžbą Dievo ir nieku pavertę Dievo baimę, atsidalijo nuog tos šventos giminės, o ant galo biauriais griekais[11]) savo ir biaurybėmis užvedė ant savęs koronę tvano, su užlaikymu vienok[12]) Noacho ir jo naminykų.

Potam turim čia taipag pradžią pateisos[13]) svieto, po koronei, plemę giminių, pirmąjį žadėjimą apie pašaukimą pahonių[14]), pradžią pirmos vienvaldystės, perskyrimą liežuvių[15]) ir pirmus giminės reistrus[16]), mačijančius[17]) suskaitymop čėsų ir skyriausp giminių. Tarp to pirmiausias akies merkimas[18]) Maižiešiaus yra parodyt pateisą Bažnyčios, kuri išėjus iš mažo pulkelio šeimynos Noacho, paskui to kaipo buvo užlaikyta per trumpą čėsą

[1]) Slav. ustava — įstatymas, įstatas. [2]) Slav. spokoiny(i) — ramus. [3]) Šį leidinį rūpino kaip vertėjai, vertimo taisytojai arba spausdinimo korektoriai prižiūrėtojai šie reformatai: stud. Samuelis Kilinskis (Chilinskis † 1668), Karaliaučiaus pamokslininkas Jurgis Skrodskis († 1683), Žemaičių vyresnysis kunigas (senior) Jonas Barimauskis (Božimovskis, † 1671), Biržių kun. Samuelis Minvydas († 1660) ir kiti. [4]) Slav. plemię — giminė. Širvydas plemę verčia gimine, veisle. [5]) likdamas klusnus; klaužadus — kurs klauso žodžio. [6]) Sl. žyvot — gyvenimas. [7]) Lenk. przestrzeganie — laikymas, laikymasis. [8]) Lenk. zamówiony, zabroniony — draudžiamas.

[9]) Lenk. służba Boża — tarnavimas Dievui. [10]) Vok. falsch — netikras, melagingas. [11]) Slav. griech (lenk. grzech) — nuodėmė. [12]) Lenk. jednak, rusų odnako. [13]) pataisos. [14]) Lot. paganus, slav. pohany(i) — stabmeldys. [15]) kalbų. [16]) Lenk. (iš lot.) rejestr — sąrašas. [17]) Lenk. ma moc — turi galią, padeda. [18]) susidomėjimas.

plemei Semo, galiausiai taipag parpuolė stulpų garbėn[1]). O noris Melchisedek ir jo naminykai buvo dar atstanku[2]) Bažnyčios, Dievui tačiau(s) mėgo[3]) vieną giminę iš plemės Semo išrinkt, kurią atskyręs nuog visų giminių norėjo pašvęst ant tėvainystės savo. Todrin iš pačios loskos priėmė Abrahomą su patamkiais[4]) jo ir pašaukė jį iš Ur (Chaldėjoj), kame buvo stulpų garbintoju, žemėn Kanaan, žadėdams jam... taip kūniškų, kaipo dvasiškų pašlavinimų[5])..., ir darydamas su juo sandarą...

Šešios pasaulio dienos.

Ant pradžios sutvėrė Dievas dangų ir žemę.

O žemė buvo pūsta[6]) ir tuščia[7]), o tamsybė buvo ant prapulties[8]); o Dvasia Dievo krutėjo[9]) ant vandenių.

Ir tarė Dievas: t'est šviesė[10])! ir buvo šviesė.

Ir regėjo Dievas šviesę, jog buvo gera; ir padarė Dievas skyrių[11]) tarp šviesės ir tarp tamsybės.

Ir pramino[12]) Dievas šviesę diena, o tamsybę pramino nakčia; buvo tada vakaras, ir buvo rytas, pirma diena.

Ir tarė Dievas: t'est apigardas[13]) viduryj vandenių, ir tedaro skyrių tarp vandenių ir vandenių.

Ir padarė Dievas apigardą, ir padarė skyrių tarp[14]) vandenių, kurie yra po apigardu, ir tarp vandenių, kurie yra viršuj apigardo; ir buvo taipo.

Ir pramino Dievas apigardą dangumi; ir buvo vakaras, ir buvo rytas, antra diena.

Ir tarė Dievas: tesusirenka vandeniai[15]) vienon vieton, kurie yra po dangumi, ir tepasirodžia sausa vieta, ir buvo taipo.

Ir pramino Dievas sausą vietą žeme, o surinkimą vandenių pramino mariomis; ir regėjo Dievas, jog tai buvo ger(a).

Ir tarė Dievas: T'išduost žemė atžolėles, žolę sėjančią sėklę pagal giminės[16]) savo ir medį atnešantį vaisių, kurio sėklė buvo jampi, pagal giminės savo; ir regėjo Dievas, jog tai buvo ger(a).

Ir buvo vakaras, ir buvo rytas, trečia diena.

Ir tarė Dievas: T'est šviesės[17]) ant apigardo dangaus, kad darytų skyrių tarp dienos ir tarp nakties, ir t'est už ženklus[18]) ir tikrus čėsus[19]), ir dienas ir metus.

Ir t'est už svieses ant apigardo dangaus, kad šviestų ant žemės; ir buvo taip[20]).

Padarė tada Dievas aniedvi didi šviesi: didę aną šviesę, kad valdytų dieną, o mažą šviesę, kad valdytų naktį, ir žvaizdes.

Ir sustatė jas Dievas ant apigardo dangaus, kad šviestų ant žemės.

Ir kad valdytų dienoj ir naktyj[21]) ir kad darytų skyrių tarp šviesės ir tarp tamsybės; ir regėjo Dievas, jog tai buvo ger(a).

Ir buvo vakaras, ir buvo rytas, ketvirta diena.

---

[1]) pataisa... virto (parpuolė) stulpų garbinimu. [2]) Atstankas (slav. ostatok) — liekana, atsarga. [3]) patiko. [4]) Sl. potomek — ainis. [5]) palaiminimų. [6]) Sl. pusta(-ja) — tuščia; Skvireckas (Šventasis raštas 1913 m.): tyra. [7]) Sinonimas tyrai; lot. tekste: inanis et vacua. [8]) Lot. super faciem abyssi: Britų draugijos Biblijoj (X leid. Berlyne. 1910 m.) — ant gilybės, Skvirecko išv. — ant gelmių. [9]) Lot. ferebatur: Britų Bibl. — išsiplėtė, Skvirecko — sklendeno. [10]) šviesa. [11]) Britų: perskyrimas. [12]) praminė. [13]) Lot. firmamentum (firmus — tvirtas, nejudus) — kas įtvirtinama, tvirtuma; Britų — tvirtybė, Skvirecko — tvirtuma. [14]) 1660 m. vert.: terp. [15]) vandenys. [16]) Britų ir Skvirecko — pagal savo veislę. [17]) Lot. luminaria (lux, lumen) — Britų — žvakės, Skvirecko — žiburiai. [18]) ženklais. [19]) Skvirecko: tepažymi laikus. [20]) 1660 m. vert.: tei, teip, teipo. [21]) dieną ir nakti.

Ir tarė Dievas: T'išduost vandeniai apsčiai ydą[1]) gyvų dūšių[2]), o paukščiai telekioja viršuj žemės apigarde dangaus.

Ir sutvėrė Dievas didžius didžžiuvius[3]) ir visokią gyvą, slėngiančią[4]) dūšią[2]), kurias išdavė vandeniai apsčiai pagal giminės jų, ir visokį sparnuotą paukštį[5]) pagal giminės jo; ir regėjo Dievas, jog tai buvo ger(a).

[1]) Lot. reptile animae viventis: Britų-krebždančius ir vebzdančius sutvėrimus, Skvirecko — plaukiančias gyvas esybes; yda (ydva) — kliauda, kliaudis, jeibė (Šlapelio žodynas); jaibė (jeibė, eibė) — žala, bet ir — daugybė (aibė): svieto aibės prileista, aibė paukščių (Juškos žodynas); čia greičiausia: ydas (ydai) — musės, vabalai, vabzdžiai (Kuršaitis, Šlapelis). [2]) Britų — sutvėrimai, Skvirecko — esybės. [3]) Britų—bangžuvis, Skvirecko—bangžuvis. [4]) Lot. motabilem — judrų; Britų — krebždančius ir vebzdančius, Skvirecko — galinčias judėti esybes. [5]) Lot. omne volatile; kitų verčiama daugiskaita: Britų—visokius plunksnotus paukščius, Skvirecko — visus sparnuotuosius.

Ir pašlavino jiems Dievas kalbant[6]): Vaisinkitės ir dauginkitės, ir pripildykit vandenius mariose, o paukščiai tesidaugina ant žemės.

Ir buvo vakaras, ir buvo rytas, penkta diena.

Ir tarė Dievas: T'išduost žemė gijancias[7]) dūšias[2]) pagal giminės jų, galviją[8]), ir ydą[9]), ir lauko žvėrį žemės; ir buvo ger(a).

Ir padarė Dievas lauko žvėrį pagal giminės jo, ir pekų[10]) pagal giminės jo, ir visokį slėngiantį žvėrį žemės pagal giminės jo; ir regėjo Dievas, jog tai buvo ger(a).

[6]) kalbėdamas. [7]) Lot. animam viventem — tad dūšias (Britų — sutvėrimus, Skvirecko — esybes), kurios yra gyvos. [8]) galviją, galvijus (lot. jumenta). [9]) Lot. reptilia, Britų — kirmėles, Skvirecko — slankiojančius žemės gyvius. [10]) Lot. jumenta, Daukša (XVI a.): pekas, Širvydas (XVII a.): pekus, keltuva — galvijai, gyvuliai; tebežinoma Švenčionių srityje. Lot. pecus (gr. peko-kerpu).

Žmogus.

(1660 m. vertimas.)

Ir tarė Dievas: Padarykim žmogų ant abrozo[1]) mūsų, ant paveikslo mūsų, ir teviešpatauja ant žuvų marių, ir ant paukščių dangaus, ir ant pekaus, ir ant čielos žemės, ir ant visokio slėngiančio žvėries, kuriai slėngia ant žemės.

Ir sutvėrė Dievas žmogų ant abrozo savo, ant abrozo Dievo sutvėrė jį, vyrišką ir moterišką[2]) — sutvėrė juos.

Ir pašlavino[3]) jiems Dievas, ir tarė jump Dievas: Vaisinkitės ir dauginkitės, ir pripildykit žemę, ir valdokit[4]) ją, ir viešpataukit ant žuvų marių, ir ant paukščių dangaus, ir ant visokio žvėries slėngiančio ant žemės.

[1]) Sl. obraz — paveikslas. [2]) Orig.: vyriškū ir moteriškū. [3]) šlavė (šlovė — slav. slava), šlavinti (šlovinti) — laiminti. [4]) valdykit.

(Bretkūno 1588 m. vertimas.)[1])

Ir bylojo Dievas: Darykim žmones veido múmus lygo[2]), kurie ponavos[3]) ant žuvies jūrėse, ir ant paukščių po dangumi, ir ant bandos[4]), ir ant visos žemės, ir ant visos kirmės[5]) ant žemės rėpliojančios.

Ir Dievas leido[6]) žmogų ant savo veido, ant Dievo veido leido jį, ir leido jis vyrą ir moterį.

Ir Dievas peržegnojo[7]) anis bei bylojo jiemis: Būkit vaisingi ir padugsinkitės, ir papildykit žemę, ir paverskit ją po savimi, ir ponavokit ant žuvių jūrio(se), ir ant paukščių po dangumi, ir ant visos žvėries ant žemės rėpliojančios.

[1]) Iš 1579—1590 Biblijos vertimo. [2]) lygaus. [3]) sl. panovat — viešpatauti. [4]) Italų banda, prancūzų bande, vokiečių Band, slavių banda. [5]) Lot. omni reptili — Britų — kirmėlių, Skvirecko — slankiojančių. [6]) Britų ir Skvirecko — sutvėrė. [7]) vok. segnen — laiminti.

Ir tarė Dievas: Štai daviau jumus visokią žolinę sėjančią sėklę, kuri yra ant cielos žemės, ir visokį medį, kuriampi yra sėklę sėjęs medžio vaisius; t'est jumus ant peno[1]),

bet visokiam žvėriui žemės, ir visokiam paukščiui dangaus, ir visokiam slėngiančiam žvėriui žemės, kuriampi yra gyva dūšia, daviau visokią žalią žolę ant peno[1]), ir buvo taip.

I regėjo Dievas vis tai, ką padarė, o štai buvo labai ger(a); buvo tada vakaras, ir buvo rytas, šešta diena.

[1]) penui, penu, penas.

Ir Dievas bylojo: Šitai, eš[1]) jumus daviau visokią žolę, turinčią sėklą ant visos žemės, ir visokius vaisingus medžius ir medžius, turinčius sėklą jumus ant istrovos[2]),

ir visiems žvėrims ant žemės, ir visiems paukštiems po dangumi, ir visam kirmiu(i)[3]), turinčiam gyvatą ant žemės, idant anys visokią žalią žolę valgytų. Ir stojos[4]) taip.

Ir Dievas regėjo vis, ką buvo padaręs, ir šitai buvo labai (ger)a. Sadarados[5]) (stajosi) iš vakaro ir ryto meto šešta diena.

[1]) aš. [2]) Sl. strava — strova, valgymas. Strova — istrova, škala — iškala. [3]) kirmė, kirmėlė, kirmis, kirminas. [4]) sl. stalo (się), — Skvirecka: įvyko. [5]) Orig. saddar ados, Britų — stojos, Skvirecko — pasidarė. Kuršaitis: sadarus — passend, zusammengehörig.

Sekmoji Diena.

(1660 m. vertimas.)

Taipo pabaigti yra dangus ir žemė, ir visi jų kariai[1]).

Kad tada pabaigė Dievas sekmoj dienoj darbą savo, kurį padarė, atilsėjo sekmoj dienoj nuog visokio darbo savo, kurį padarė.

Ir pašlovino Dievas sekmai dienai[2]) ir pašventė ją, del to atilsėjo joj nuog visokio darbo savo, kurį sutvėrė Dievas, kad jį pabaigtų.

Tos yra giminės dangaus ir žemės, kad tverti buvo, toj dienoj, kad darė Viešpats Dievas dangų ir žemę,

ir visokį krūmą lauko, pirm nekaip buvo ant žemės, ir visokią žolę lauko, pirm nekaip išsprogo, nenulaidė, nes dar buvo Vieš-

[1]) Lot. omnis ornatus eorum: Britų — su visu jų pulku, Skvirecko — visas jų pagražinimas. [2]) Tekste: sekmei dienei.

(Bretkūno 1588 m. vertimas.)

Šitaipo padarytas tapo dangus ir žemė su visa jų ricerysta[1]) (gražybe).

Ir šitaipo pabengė Dievas sekmą dieną savo darbus, kuriuos padarė. Ir atsilsėjo sekmą dieną nuog visų savo darbų, kuriuos darė.

Ir žegnojo sekmą dieną ir pašventė ją todel, jog tame[2]) atsilsėjęs buvo nuog visų savo darbų, kuriuos Dievas leido ir padarė.

Šitaipo rados dangus ir žemė, kada anys buvo leidžiami, tuo čiesu, kada Ponas Dievas žemę ir dangų darė,

ir visokius medžius ant lauko, kurie pirmai niekadai nebuvo (biti[3]) buvę) ant žemės, ir visokią žolę ant lauko, kuri pirm niekadai nebuvo augusi. Nesa Dievas nie-

[1]) Vok. Ritter, čekų rytiž, lenkų recerz, sen. rusų lycar. [2]) Tekste: tami. [3]) Šioji senovės lytis tebeišlikusi kai kuriose Mažosios Lietuvos apylinkėse. Biti = buvo: Ir kas biti geriausių žmonių; viens bit(i) žmo(gus) labai bagotas.

pats Dievas lietaus, ir žmogaus dar nebuvo, kursai išdirbtų žemę,

bet rokas[1]) ėjo iš žemės ir atvilgdino visą žemę.

Ir padarė Viešpats Dievas žmogų iš dulkių žemės ir įkvėpė šniuokšlėsna[2]) jo kvapą gyvatos; taipo stojos žmogus gyva dūšia.

Įsodino taipag Viešpats Dievas sodą Eden[3]) ties užtekėjimu[4]) ir užstatė ten žmogų, kurį padarė.

Ir padarė Viešpats Dievas, jog išsprogo visokis[5]) medis iš žemės, geidulingas[6]) ant vyzdžiaus[7]) ir geras ant peno; medį[8]) taipag viduryj sodo ir medį pažinties gero ir pikto.

[1]) rūkas. [2]) Lot. in faciem, Skvirecko — į veidą, Britų — į nosį; šniuokšlė (šnervė) dabar žvėrims tepritaikoma. [3]) Turaniečių (asiriečių) ir ebrėjų eden — lyguma, tyrai, sodai. Lot. paradisum (persų pardes) — sodas, rojus. [4]) į rytus, rytuose (nuo Mozės stovimos vietos). [5]) Tekste: visokias. [6]) kurs iššaukia geidulį, geidavimą, geismą, bet lot. tik pulcher, tad gražus. [7]) Lot. visu — veizdėjimu, vyzdžiumi, čia — paveizdėti. [8]) padarė.

kadai nedavęs buvo lytaus ant žemės, ir nebuvo žmogaus, kursai laukininkautų[1]),

bet miglė[2]) išėjo nuog žemės ir padrėkino žemę.

Ir Ponas Dievas davė žmogų iš dulkių žemės ir įkvėpė jam gyvą dvasią ing nosį[3]); ir šitaipo tapo žmogus gyva dūšia.

Ir padarė Ponas Dievas žardį[4]) ing Eden ant užtekėjimo ir ing tą intėjo[5]) žmogų, kurį buvo padaręs.

Ir Dievas davė augti iš žemės visokius medžius, gražius įveizdėti[6]) ir gerus valgyti, ir medį gyvenimo viduj žardžio ir medį pažinties gero ir pikto.

[1]) Lot. qui operaretur. [2]) migla. [3]) Britų: į nosį. [4]) Italų giardino (pranc. jardin), XVI—XVII a. lenkų džiardin (dziardyn), liet. gražus sodnas, nelyginant žárdyna (Kuršaitis: das erste Stück Feld am Baumgarten, oft eine hübsche Wiese — graži pieva). Žardis (palyg. lenk. żerdź — kartis, taip pat tvorai tverti) — žirgynas, didelis žirgams aptvertas laukas. Žardininkas — kùmetis, žirgyno (lauko) prižiūrėtojas, sodininkas. [5]) įvedė. [6]) pažiūrėti.

Didysis tvanas.

(1660 m. vertimas.)

Tarė Dievas Noachop[1]): Visokio kūno galas atėjo[2]) po veidu mano[3]), pripildyta nes yra žemė per juos[4]) gvoltu[5]), o štai pražudysiu juos su žeme.

Padaryk sau karoblį[6]) iš gofermedžio[7]), su kamaromis[8]) padarysi tą karoblį ir ištepsi jį degutu iš viduries ir iš viršaus degutu.

[1]) Ebr. Noah, gr. ir lot. Noe. [2]) Tekste: atajo. [3]) Lot. coram — akyvaizdoje. [4]) žmones = žmonių. [5]) Lot. iniquitate, Skvirecko — nelabumu; vok. Gewalt, lenk. gwałt, liet. gvoltas — prievarta, neteisybė. [6]) Gr. kárabos, sl. korab(l) — laivas. [7]) Ebr. gofer, tur būt, = kiparisas, nes tokio medžio penikiečiai statė sau laivus. Lot. de lignis laevigatis — Skvireckas: iš išlygintų medžių. [8]) Lot. mansiuncula — butas; gr. kamára, lot. camara (camera), vok. Kammer, lenk. komora.

(Bretkūno 1588 m. vertimas.)

Tada kalbėjo Dievas Noaih: Viso kūno galas atėjo po mano akim, nesa žemė pilna yra piktenybių iš jų.

Tu sav padaryk skrynią[1]) iš eglės[2]) medžio ir padarykis anoje kamaras, ir ištepk aną smala iš vidaus ir iš lauko.

[1]) Nojaus laivas buvo panašus į dėžę. [2]) Kipariso, kedro ar kito kurio medžio.

O taipo yra, jog jį padarysi: trys šimtai olaktų[1]) t'est ilgumas karoblies, penkios dešimtys platumas jo, o trys dešimtys olaktų aukštumas jo.

Padarysi langą karobliesp ir pabaigsi jį ant olakties aukštyn, o duris karobliesp pastatysi šalyj jo; padarysi jį su apatinėmis, antromis ir trečiomis grundomis[2]).

Ašjėn[3]) nes, štai ašjėn atvedu vandenio tvaną ant žemės, kad pražudyčia(u) visoki kūną, kuriampi yra dvasia gyvatos, iš padangio: vis tai, kas yra ant žemės, ataduos dvasią.

Bet su tavim išstatysiu sandarą mano; ir įeisi karoblin, tujėn ir sūnai tavo, ir motė tavo, ir moterys sūnų tavo su tavim.

Ir įvesi iš to visa, kas gija[4]), iš visokio kūno dvejet iš kožno karoblin, kad užlaikytumei su savim gyvą[5]): patinas bus ir patelė.

Iš paukščio pagal giminės jo, ir iš pekaus pagal giminės jo, iš visokio slėngiančio žvėries žemės pagal giminės jo, dvejet iš kožno ateis tavęsp, kad užlaikytumei juos gyvais.

Ir imk sau iš visokio peno, kursai valgomas est, ir surink tavęsp, kad būtų tau ir jiemus ant peno.

Ir padarė Noach pagal to visa; ką prisakė jamui Dievas, taipo padarė.

Potam tarė Viešpats Noachop: Eik tujėn ir čieli namai[6]) tavo karoblin, tave nes regėjau teisų po veidu mano toj giminėj.

Iš visko čysto pekaus imsi tavęsp po septynet, patiną ir jo patelę, bet iš to pekaus, kursai n'est čystu[7]), dvejet, patiną ir jo patelę.

Iš paukščio taipog[8]) dangaus po septynet, patiną ir patelę, užlaikyt gyvą ant čielos žemės.

Ir daryk ją šitaipo: trijų šimtų uolekčių testov ilgimas, penkių dešimtų uolekčių platumas ir trijų dešimtų uolekčių aukštumas.

Langą ing viršų darysi vieno uolekčio, angą ing jos šalies vidų padėsi, ir bus jos trys rėklės[1]) (viškos)[2]): vienos žemai, antros viduje, trečios aukštai.

Nesa, šitai, aš[3]) atsiųsiu patvaną[4]) vandenio[5]) ant žemės ant niskandinimo[6]) viso kūno turinčio gyvą dvasią po dangumi. Vis, kas ant žemės yra, turės prapulti.

Bet su tavimi padarysiu ryšį (suderėjimą), bei tu įeisi ing tą skrynią su tavo sūnumis, su tavo moterims.

Ir tu įdėsi ing tą skrynią visokius žvėris iš viso kūno po dvejetą, patinėlį ir pačią, jeib gyvi išsilaikytų pas tave.

Iš paukščių pagal jų veislę, iš bandos pagal jų veislę ir iš visokio kirmikščio ant žemės pagal jo veislę. Iš tų visų po dvejetą tavęsp ateis, jeib gyvi išsilaikytų.

O tu iš visokios istrovos sav imk ir sav rink, jeib ji tav bei aniemus būtų penukšliu.

Ir Noah darė vis, ką jam Dievas prisakė.

Ir bylojo Ponas Noaih: Eik ing skrynią, tu ir tavo visi namai. Nėsa aš tave teisų regėjau po mano akim šiuo čėsu.

Iš visokios čystos bandos imk savęsp po septynetą, patinėlį ir jo pačią, o nuog[7]) nečystos bandos po du, patinėlį ir jo pačią.

Taipojėg[8]) ir iš paukščių po dangumi po septynetą, patinėlį ir jo pačią, jeib gyva išsilaikytų po visą žemę.

---

[1]) Vok. Elle-uolektis, mastas. [2]) Vok. Grund — žemė, dugnas, pamatas. [3]) ašen, ašenai. [4]) kas gyva. [5]) kūną — lot. carnem. [6]) Lot. domus, tekste — namei, Britų — giminė. [7]) čystas (sl. čysty(i) — grynas, nesuteptas. [8]) Tekste: teipag.

[1]) rėklas — aukštas (daiktav.). [2]) Lenk. wyżka (būdv. wysoki, wyższy), wyszka — pastogė, aukštas (daiktav.). [3]) Tekste: eš. [4]) potvynį. [5]) Tekste: vandinio. [6]) nuskandinimo. [7]) Tekste: nug. [8]) Tekste: teipajog.

Po septynetui nes dar dienų padarysiu, jog lis ant žemės per keturias dešimtis dienų ir per keturias dešimtis nakčių, ir išgaišysiu iš žemės vis tai, kas apsistov[1]), ką padariau.

Ir padarė Noach pagal to visa, ką prisakė jamui Viešpats.

O Noach turėjo šešis šimtus metų, kad buvo tvanas vandenių ant žemės.

Taipo įėjo Noach ir sūnai[2]) jo, ir motė jo, ir moterys sūnų jo karoblin pro[3]) vandenius tvano.

Iš čysto pekaus ir iš to pekaus, kursai[4]) nebuvo čystu, ir iš paukščio, ir to visa, kas slėngia[5]) ant žemės, atėjo po dvejet Neachop karoblin, patinas ir patelė, kaipo įsakė Dievas Noachui.

Ir stojos po septynetui anų dienų, jog buvo vandeniai tvano ant žemės.

Šeštuose šimtuose metų gyvatos Noacho, antrame mėnasyje, sekmoje liekoje dienoje[6]) mėnasio, toje sekmoje dienoje patrūko visi fundamentai[7]) didžios praulties[8]) ir išlaidos[9]) vandenių dangaus atsidarė.

Ir buvo didžlietus ant žemės per keturias dešimtis dienų ir per keturias dešimtis nakčių.

Anoje gi pačioje dienoje įėjo Noach, ir Sem, ir Cham, ir Jafet, sūnai Noacho, motė taipog Noacho ir trys moterys sūnų jo su jais karoblin.

Patysjėn ir visokis[10]) žvėris pagal giminės savo, ir visokis pekus pagal giminės savo, ir visokis slėngiąs žvėris, kursai slėngia ant žemės, pagal giminės savo,

[1]) Lot. omnem substantiam, Britų — vis kas gyva yra, Skvirecko — visas esybes. [2]) sūnūs. [3]) Lot. propter — del, dėliai. [4]) Tekste: kursei. [5]) slankioja. [6]) sekmoy liekoy dienoy = septynioliktoje dienoje. [7]) Lot. fontes, Skvirecko — šaltiniai. [8]) Lot. abyssi magnae, Skvirecko — didžios gelmės. [9]) Skvirecko: užtvankos. [10]) Tekste: visokias.

Nesa po septynių dienų duosiu lyti ant žemės per kuturias dešimtis dienų ir naktų ir išgaišinsiu nuog žemės visą būtybę (vis, kas yra), kurią aš padariau.

Ir Noah darė vis, ką jam[1]) Ponas prisakė.

O jis buvo šešių šimtų metų senas[2]), kaip vanduo patvano ant žemės rados.

Ir jis įėjo ing skrynią su savo sūnumis, moterimi ir savo sūnų moterims deliai audros patvano.

Iš čystos bandos ir nečystos, iš paukščių ir visų kirmių ant žemės ėjo jopi ing skrynią po du, patinėlis ir pati, kaip jam Ponas prisakęs buvo.

Ir kaip prašoko anos septynios dienos, radosi audros patvanas ant žemės.

Šeštame šimtame mete gyvenimo Noah diena antro mėnesio yra ta diena, kada pratrūko visi šuliniai didžios gilybės, ir atsivėrė langai dangaus.

Ir atėjo lytus ant žemės per keturias dešimtis dienų ir naktų.

Tajag pačią dieną ėjo Noah ing skrynią su Sem, Ham ir Jafet, savo sūnais, ir su savo moterim, su savo sūnų moterims.

Taipojėg visokie žvėrys pagal savo veislę, ir visokia banda pagal savo veislę, visokie kirmys, kurie ant žemės rėplioja, ir visokie paukštei pagal savo veislę,

[1]) Tekste: jiem. [2]) Vok. sechs Hundert Jahre alt.

ir visokis paukštis pagal giminės savo, visokis paukštelis visokio sparno:

ir iš visokio kūno, kuriampi buvo dvasia gyvatos, atėjo po dvejet Noachop karoblin.

O tie, kurie ten įėjo, įėjo patinas ir patelė, iš visokio kūno, kaipo įsakė jamui Dievas.

Ir užvėrė Viešpats paskui jo.

Ir buvo ans tvanas per keturias dešimtis dienų ant žemės, ir tvino vandeniai ir pakėlė karoblį, taip jog pasikėlė viršum žemės.

Ir patvino vandeniai ir prasidaugino labai[1]) ant žemės, ir plaukė karoblis ant vandenių.

Ir patvino vandeniai perlabai ant žemės, taip[2]), jog visi aukšti kalnai[3]), kurie yro po čielu dangu, apdengti buvo.

Penkiolika olaktų aukštyn patvino vandeniai, o kalnai apdengti buvo.

Ir atadavė dvasią visokis kūnas, kursai krutėjo ant žemės, iš paukščio ir iš pekaus, ir iš lauko žvėries, ir iš visokio slėngiančio žvėries, kursai slėngia ant žemės, ir visokis žmogus.

Taipo išgadinta yra vis tai, kas apsistojo[4]), kas buvo ant žemės, nuog žmogaus iki pekui, iki slėngiančiam žvėriui ir iki paukščiui dangaus, ir išgaišinti yra ant žemės, bet Noach pats tikt atliko ir tai, kas buvo su juo karoblyje.

Ir pakako vandeniui ant žemės per šimtą ir penkias dešimtis dienų.

vis, kas galėjo lęktį[1]) ir vis, kas turėjo sparnus,

tatai vis ėjo Noap ing skrynią po du, iš viso kūno, turinčio gyvą dvasią.

Ir tatai buvo patelis ir pati visokio kūno, ir įėjo, kaip Dievas prisakęs buvo.

Ir Dievas užrakino po užpakalio[2]) jo.

Tada radosi patvanas keturias dešimts dienų ant žemės, ir vandeniai paputo ir pakėlė skrynią, nešė aną aukšt žemės.

Ir šitaipo išgalėjo audra ir paputo didei ant žemės, kaip skrynia ant vandenio plaukė.

Ir audra taip[3]) įgalėjo ir taip didei paputo ant žemės, kaip visi aukšti kalnai po visą dangų apdengiami buvo,

o penkiolika uolekčių aukštumo ėjo audra aukščiaus kalnų, kurie apdengiami buvo.

Tada prapuolė visas kūnas, ant žemės rėpliąs, būk[4]) paukščių, būk bandos, būk kirmių, būk visa, kas krito ant žemės, būk visų žmonių, vis, kas turėjo gyvą dvasią ant sausumos, numirė.

Šitaipo prapuolė vis, kas ant žemės buvo, nuog žmogaus iki bandos ir kirmių, ir paukščių po dangumi, tatai vis tapo nuog žemės išpūstyta. Tiktai Noah išsilaikė ir kas su juo skrynioje buvo.

Ir šita audra stovėjo ant žemės šimtą ir penkias dešimts dienų.

---

[1]) Tekste: labei. [2]) Tekste: teip. [3]) Tekste: kalnei. [4]) Lot. quae movebatur — Britu: ant žemės krutąs, Skvirecko: kas krutėjo.

[1]) lėkti. [2]) užpakaly. [3]) Tekste: teip. [4]) Lenk. bądź.

Asvero rūmai (1660 m. vertimas).

Ir nusidavė[1]) dienose Ahasverusa[2]) (tas tai yra Ahasverus, kursai karaliavo nuog Indijos iki Murinų[3]) žemei ant šimto dviejų dešimtų ir septynių žemių), anose dienose, kuriose sėdėjo karalius Ahasverus ant sostos[4]) karalystės savo, kuri buvo pilyje Susan, trečiuose metuose karalystės[5]) savo, padarė[6]) čestį[7]) visiemus kunigaikščiamus savo ir tarnamus savo. Galybė persų ir medų, didžiausi viešpačiai ir vyriausieji žemių buvo po veidu jo. Kad rodė bagotystę šlovės karalystės savo ir prakilnumą gražybės savo per daugel dienų, šimtą ir aštuonias dešimtis dienų, ir kad įsipildė anos dienos, padarė karalius čestį visomus žmonėmus, kurios atsirado pilyje Susan, nuog didžiausio iki mažiausiam, septynias dienas priesienyje sodo karaliaus paloco[8]). Balti, žali, mėlyni[9]) pakabinimai[10]) buvo, prisegti plonosp drobėsp ir purpūros[11]) šnūrump[12]), sidabro žieduose ir marmoro piliorump[13]). Patełei[14]) buvo iš aukso ir sidabro, ant tako[15]) purpūros akmenio ir marmoro, ir aliabastro[16]), ir prakilnų akmenų[17]). Gert vėl davė aukso sūduose[18]), ir buvo viens kitoniškas nuog kito sūdo, ir buvo daugel karališkio vyno, pagal pergalėjimo[19]) karaliaus. Gėrimas vėl buvo pagal įstatymą, kad niekas neragintų, taip nes prisakė karalius stiprai[20]) visiemus didiemus namų savo, kad darytų pagal valios kiekvieno.

XIII. Iš Kleino Maldų knygelių (1666).

[Neues Littauisches, sehr nöthiges und seelenerbauliches Gebetbüchlein, oder Naujos, labay[21]) priwalingos[22]) ir Duszoms naudingos Maldu Knygeles, kuriose randamos yra Maldos Nedėlose[23]), Panedėlůse[24]), teipojey[25]) ir ant Szwenčiu, Pakutos Maldos pastnikůse, czesu Karo, brangummo, arba bado,

---

[1]) atsitiko, nutiko. [2]) Ebr. Asverus, Liuteriui verčiant — Ahasverus. Greičiausia — Persų valdovas Kserksas (gr. ir lot., o pers. Kšajarša). [3]) Lot. maurus, lenk. murzyn — juododis. Murinų žemė — Etijopija, dabar Abisinija ir šiaip žemės Aigipto pietuose. [4]) sosto. [5]) Čia: karaliavimo. [6]) Ahasverus. [7]) čestį, čėsnį — slav. čest' — garbė, pagerbimas = puota. [8]) Lot. palatium, italų palazzo, lenkų pałac — dideli, gražūs rūmai. [9]) Britų Bibl.: balti, raudoni ir geltoni. [10]) Britų — kaurai (rusų kavior, lenk. kobierzec.), kilimai (tur. kilim, sen. lenk. kilim). [11]) Lot. purpura. [12]) šniūras, virvė — iš lenk. sznur. [13]) Lot. pila (stulpas), pilare, pilarius, germ. pfilari, lenk. filar. [14]) Pranc. fauteuil, lenk. fotel — fotelis, krasė, Britų Bibl. — suolas. [15]) Britų Bibl.: ant aslos. [16]) Lot. alabastrum (iš arabų: olub astar) — baltų balčiausias gipsas Alpiuose ir kitur. [17]) Britų Bibl.: iš žalių, baltų, geltonų ir juodų murmulų. Prakilni (prakilnūs) akmenys — palyg. vok. Edelstein, lenk. kamienie szlachetne (klejnoty, iš vok. Kleinod, o vok. iš lot. clenodium), rus. dragociennyje kamni, labiausiai: deimantas, rubinas, šafiras, šmaragdas, toliau: topazas, opalis, granatas ir kiti, dar toliau: turkusas (rusų biriuza — iš persų kalbos), chrizolitas ir kiti, pusbrangieji: irisas, ametistas, agatas ir kiti, pagalios gintaras, malachitas ir kiti. [18]) Sūdas — sl. gudų posuda, sudok (pal. sudno), Lietuvos lenkuose sudzina (didelis indas) — indas. [19]) Britų Bibl.: kiek karalius išgalėjo. [20]) Tekste: stiprei. [21]) Prilyginimu čia duodama kai kas iš Rikovijaus „perveizdėjimo“ 1685 m. šias knygeles leidžiant. 1685 m.: labbay. [22]) 1685 m.: privvalingos. [23]) 1685 m.: Nedielose. [24]) 1685 m.: Panedielůse. [25]) 1685 m.: taipajėg.

pawietros ir kittose reikmenese[1]; priegtam Griekiawimo[2] Maldos su tomis pirm ir po priémimo bei Wartojimo Weczéres Sakramento; galausey Liggû ir Smerties czese skaitomos, o Diewui ant Garbės, žmonėmus ant nobažnystes pasekimo, ir duszóms ant amżino išganimo sutaisytos ir szam krikszczoniszkam Pasaului ypaczey Baźnyczoms ir nobažniemus Naminjkams a. ukinjnkams[3] szoje musu Prusu Lietuwoj išdůtos nu[4] M. Danielo Kleino Lietuw. Klebono Tilžėj. Karalauczuje, iszspaude sawo issiradimais Pridrikis Reusneris M. MDCLXVI].

(Už kunigus ir vyriausybę.)

...Duok (Dieve) ir atsiųsk mums visadai gerus mokytojus[5], kurie mums tavą žodį viernai praneštų ir tą tikru būdu dalytų; ir kuriuos tu mums davęs esi, išlaikyk malonėj ir pagelbėk jiemus..., jeib savo sunkų urėdą visose dalyse gerai išpildytų, mums kelią danguna tikrai rodytų ir tav daug dūšelių pelnytų ir privestų. O mums, klausytojams, duok tavą malonę, idant visus jų mokslus ir graudinimus, visus jų pabarimus ir palinksminojimus rods ir mielai priimtumbim, geroj bei nobažnoj širdyje palaikytumbim ir, vieróje pastiprinti, vieros galą, tatai esti, amžiną dūšios išganymą kartunta apturėtumbim.

Ir kadang tu liepęs esi melstisi ir prašyti užu kožną[6] vyriausybę nuog tavęs įstatytąją, tada ir meldžiam tave už karalius[7], kunigaikščius ir kitus vyresniuosius per visą tavo krikščionystę; duok Dieve aukščiausiasis ir macniausiasis, idant jie tavą šventą Bažnyčią tėviškai kavotų[8], savo padonus gerai valdytų, piktuosius koravotų, geruosius apgintų ir nekaltuosius paleistų, ir visur teisybę sektų ir tą išpildytų. O ypačiai meldžiamės už mūsų mylastyvą[9] ercikį kurfiurstą[10], žemės mūsų viešpatį vyriausiąjį, už mūsų maloningą ercikienę, ercikaitį bei už kitus[11] kunigaikščius ir visus namus brandenburgiškus[12]. Duok, o Dieve, iš dangaus gerą išmintį, jeib savo žemes ir žmones patogiai rėdytų, prailgink jų dienas ir metus, jeib toliaus po jų valdžiojimu[13] tyką[14] ir pakajingą gyvatą vestumbim visokioj nobažnystėje ir patogystėje. Duok, jeib tie namai brandenburgiški žaliuotų ir žydėtų iki galo šio svieto.

Priegtam meldžiam tave ir už tuos macnuosius[15], kurie su mūsų ercikio mylista[16] sandoringoj vienybėje stov, ypačiai už mylastyvingą Lenkų karalių ir visą Lenkų karalystę[17]. Apgink jo majestotą ir karalystę visą, kariauk patsai prieš visus jų[18] neprietelius, nuramdyk ir išgaišink juos, ir teikis kartunta tai didžiai išvargintai[19] karalystei mieląjį pakajų do-

---

[1]) 1685 m.: kittosa reikménese. [2]) 1685 m.: Griekawimo. [3]) 1685 m.: Ukininkams. [4]) 1685 m.: nůg. [5]) Kitoje maldoje: tavo paslus, mokytojus ir koznadėjas. [6]) Kitur: svietiškę. [7]) Kitur: ir macnuosius. [8]) Sl. chovat' — ne tik slėpti, bet ir globoti. [9]) Sl. milostyvyi — gailus, gailingas, malonus.

[10]) Prūsų valdovai 1525—1700 m., paskui karaliai. [11]) Kitur: visus jaunus kunigaikščius ir visą ercikiškąją giminę. [12]) Prūsų kurfiurstai kartu buvo Brandenburgijos (Berlyno) valdovai. [13]) valdymu. [14]) tykų. [15]) galiūnus, valdovus. Lenk. mocny (rusų moščnyi) — stiprus, tvirtas. [16]) Sl. milost — malonė (meilė). [17]) Tiktai 1657 m., vadinasi, Kleino metu, Prūsų žemė pasiliuosavo nuo Lenkų valdžios. [18]) Lenkų. [19]) Del karų XVII a. pusėje su rusais, švedais ir kitais; tuose karuose Prūsų ercikis netvirtai Lenkų tesilaikė ir net buvo susidėjęs su švedais. Matyti, ilgaamžiai ryšiai, kurie jungė Prūsus su Lietuvos ir Lenkų valstybe, tebelaikė dar žmonėse užuojautą „išvargintai karalystei". Kitur: Lenkų karalystei, kuri taip ilgai karo sunkiausias vargus šiuose metuose kentėjo ir to galo dar nesulaukia.

vanoti, jeib iš to džiaugtisi kožnas galėtų[1]). Turėk tavo sargyboj ir maloningą kunigaikštį, vietininką mūsų kurfiursto mylistos[2]), taipajėg ir maloningus valdonus draug su kitais vyriausiais dumsčiuomis[3]) ir rodininkais[4]) bei sūdininkais[5]) mūsų žemės[6]), irgi pilionimi[7]) mūsų maloningu beigi rota[8]) šlovinga, peržegnok visas jų mislis ir dūmas ir išvesk jas ant tavo garbės[9]), ant išlaikymo tavo čystojo žodžio, ant paskubinimo teisybės ir gero rėdo mūsų žemėje; idant ir per jų budrystę ir viernystę pakajus brangusis būtų išlaikytas, pastiprink juos jų sunkume[10]) urėde, jeib išgalėtų ir iš tavo pagálbos ir malonės džiaugtųsi.

Apsaugok mums ir žemę mūsų nuog maišto, zdrodos[11]), karo ir kraujų praliejimo, nuog bado ir brangaus čėso, nuog didžių tvanų, nuog sunkių piktų ligų ir pavietros iškadijančios, jeib tos bėdos mūsump neprisiartintų, bet idant po tavo sparnais, po pavėsiu ir apgynimu tavo maloningu išliktumbim sveiki ir gyvi.

(Apie karą ir jo priežastis).

...Tav skundžiamės tą didę bėdą ir baimę, kurioj mes su kūnu ir gyvata, su moterimis ir vaikais, su kaimynais ir susiedais[12]), su namais ir padvarijomis[13]) savo dabar esme ir stovime. Nes ne tiktai girdime apie karus, ne tiktai perskamba ausyse mūsų šauksmas karo, taipogi žmonės prieš žmones, žemė prieš žemę, karalystė prieš karalystę pasikėlė, bet žinome žalą ir prisijaučiame, jog neprieteliai su pulkais savo jau rubežiump[14]) mūsų žemės prisiartino, kiti jau ir per rubežius ing mūsų mielają tėviškę įšokę yra skrajodami, plėšdami, žavindami[15]), pūstydami[16]). Ak jeib žmonės vieni prieš mus būtų, būtų kaip būtų, su žmonėmis vienomis[17]) darbą turėdami, galėtumbim dar pasidrąsinti ir taryti: Dievu tikimės, ka darys mums žmonės? Su Dievu norim didžius daiktus daryti ir su Dievu mūsų norim per mūrus šokti. Bettaig ne tiktai žmonės yra prieš mus pasikėlę, bet ir griekai mūsų kalba podrauge prieš mus, griekai karauja dar prieš širdį ir sąžinę mūsų ir nor mus pražudyti, griekai kankin ir išgandin mus, kuriais tavo šventuosius prisakymus tūleropu būdu peržengę esme... Mums buvo savo gimdytojus ir vyresniuosius garbėje laikyti, jiemus pašlūžyti[18]), juos mylėti ir šėnavoti[19]), bet taig mes juos papeikėm ir įnartinom, jų neklausėme, prieš juos pasistengėme ir taipo savam įstatymui prieštaravę esme nevertai[20])... Turėdami savam artimui jo lobį ir turtą pagerinti, atėmėm jam pennigus[21]) ir turtą jo pasisavinom, falšyvais[22]) tavorais[23]) ir preke[24]) neteisia savęspi attraukėme, per toli sekėme ir brolį savą kup-

---

[1]) Kitur dar: išgandink ir pravaryk jų neprietelius nuog jų rubežių. [2]) Kitur: mūsų žemės apskirtąjį valdytoją. Čia, be abejo, kalba apie kunigaikštį Boguslovą Radvilą (gim. 1620, mir. 1669 m.), kuris 1657—1669 m. gyveno Karaliaučiuje kaip Prūsų kurfiursto vietininkas — valdytojas. Jis tebeminimas dar 1685 m. Maldų knygelėse, nors jau buvo miręs. [3]) Kitur: dumčiūs (daugiskait.) — patarėjai. Sl. duma — galvojimas, taryba (Lietuvos Valstybės Taryba 1917—1920 m. [4]) Lenk. rada (vok. Rat) — patarimas, taryba; rodininkas (kaip dumčius) — tarėjas, patarėjas. Kitur: rotininkai, rodponai (vok. Ratherr); be to, dar ditmonai (Dittmann). [5]) teisėjas. Sl. sudia (lenk. sędzia). [6]) Kitur, be to, dar: valdžios vyriausieji kunigai, rodni kunigai ir kiti urėdnykai (sl. uriad, uriadnik). [7]) Pilis, pilionis — miesto gyventojas, čia: miesto viršininkas, burmistras. [8]) Vok. Rath — taryba. [9]) Tavo garbei ir t. t. [10]) sunkiame. [11]) Lenk. zdrada — įdavimas, vylius.

[12]) Sl. sosied — kaimynas. [13]) Slav. dvor, padvorije, lenk. podwórze — kiemas, dvaro (ūkio) trobesiai. [14]) Sl. rubież(a) — riba. [15]) žudydami. [16]) Sl. pusty (pustoi) — dykas, tuščias. [17]) Palyg. 1653 m. giesmyną. [18]) Sl. služit' — tarnauti. [19]) Lenk. szanować — gerbti. [20]) negarbingai. [21]) Pinigas — germanų kilmės. [22]) Vok. falsch, sl. falšivy(i) — netikras. [23]) Sl. tovar — prekė. [24]) kaina.

čystėje[1]) prigavome, beigi siratas[2]) ir pavargulius[3]) lupome, kaip patys norėjome... Prova[4]) tankiai[5]) į metelius pavirto, ir kas ger(a), tai piktu, o kas pikt(a), tai geru vadinom. Iš tamsybės šviesybę ir iš šviesybės tamsybę, iš rūgštumo saldumą ir iš saldumo rūgštumą padarėm. Ko kunigaikštis arba vyresnieji norėjo, tai ir sudžia pasudijo, jeib jam atpenč[6]) pašlusūdžia pasūdijo, jeib jam atpenč[6]) paslūžytų. Prispaustamujam nepagelbėjo, siratas provos nepadarė nei paskubino bylą del to mažasis[7]) turėjo trotytis ir negalėjo nė viena teisi byla viršų gauti... Tavo gėrybes visas buvome užmiršę ir nedėkingais pastoję. Sniegas ilgiaus pasiliekt ant uolų ir akmenų laukuose ir lytaus vanduo ne taip veikiai įsisėd žemėn, kaip mes tave užumirštam... Tu nori prieš mus eiti ir nori mus sutikti kaip meška, kuriai vaikai jos atimti yra beigi mūsų užukietusia širdi[8]) suplėšyti. Jog rykštė ikšiolei nieko neįveikė, šitai nori mus šluota prapulties nušluoti, visas tavo strėlas[9]) į mus šauti ir visokias bėdas ant mūsų padauginti. Tavą kalaviją tu pagalandai, tavą kilpinį tu įtempei ir mieryji[10]), ir uždėjai ant to smertiškas[11]) strėlas, tavo vylyčias pataisei tu ant prapuldymo. Tu vadini visus mūsų neprietelius aplink mus, idant padurmai prieš mus eitų...

(Dievas, gamta ir žmogus).

(Pavasario malda.)

Viešpatie..., tu su Noe patriarku ir jo potamkais[12]) tokį esi suderėjimą padaręs, jog kolei stovės žemė, neturės paliauti sėjimas bei piūtis, šaltis bei šilima, vasara bei žiema, diena bei naktis... Mes atmenam, kaip šiame sviete vieną žiemą turim; šalta yra mūsų širdis nobažnystėje ir vieroje, šalta meilėje; dienos mūsų amžio trumpos yra, tuoj nusileidž saulė ir netoli yra mūsų gyvata nuog smerties, tuoj nusileidž saulė ir ateit tamsi naktis, jog turim po žeme palįsti. Mes senatvėje savo arba po didžios ligos, kaip žmonės žiemoj, nuog šalčio vaikščiojame palinkę ir susirietę, ir pasenę bei pražilę turim galiausiai kaip sniegas sutirpti ir į žemę kaip vanduo įsitraukti. Bettaig tu, gerasis, amžinasis Dieve, duosi mumus po šios žiemos ir linksmą pavasarį sulaukti, pavasarį ano amžino gyvenimo, kada kaip žolelė kokia, iš žemės linksmai išdygsime, kad saulė šviesybės, Kristus Jėzus mūsų širdis su didesne ir ilgesne šviesybe apspins, peršvies ir palinksmins, kada atsinaujinsime ir skaistą[13]) kūną gausime, kada mūsų dienų galo nebus, kada po pavėsiu medžio gyvatos Kristaus Jėzaus būsim ir pakajų, pavėsį ir atilsį nuog visų savo darbų ir vargų turėsime, kada visi daiktai džiaugsmu ir linksmybe perskambės ir mes su visais angelais tav giedosime. O kolei dar duodi mums ant šios žemės gyventi ir šį ir tą pavasarį sulaukti, prašom tave pakarnai[14]) ir širdingai: padėk mums, jeib savo balsais, kaip nūnai paukščiai ant oro, tave liaupsintumbim ir už visas gėrybes tav prideriančiai dėkavotumbim, jeib ir netikusius augmenis, ažalas bei kerpes visokių griekų nučystytumbim ir nupiaustytumbim, kaip čiepininkai[15]) soduose medžiams daryti priprato, jeib žaliuotumbim ir žydėtumbim kaip obelės ir kriaušės ir visokius gražius vaisius atneštumbim, kuriais tav ir aname amži-

---

[1]) Vok. Kaufmann, sl. kupiec — pirklys. [2]) Sl. si(e)rota — našlaitis. [3]) ubagus. [4]) Teisas. [5]) dažnai. [6]) atpenč, atpent, apent, apentai — vėl, iš savo pusės. [7]) ne ponas. [8]) širdim. Geriau: del mūsų užukietusios širdies. [9]) Sl. strėla (lenk. strzała). [10]) Vok. mehr, sl. mierit' — taikyt. [11]) mirtingas.

[12]) Slavybė. [13]) skaistų. [14]) Sl. pokorny — nuolankus. [15]) Lenk. szczep — čėpas.

name dangaus rojuje, kartunta tenai parsodinti, gerai pasidaboti galėtumbim.

Peržegnok ir šį sulauktąjį pavasarį tava žegnone iš dangaus, duok mums ankstyvą ir vėlybą lytų, atrakink dangų ir atverk skarbinyčią[1]) tavą; tavo šulinėliai tur vandenio apsčiai, todel mūsų javams šį metą gerai užtikti, pagirdyk žemės vagas, pašlapink mūsų arimus ir pamankštink kietumą mūsų dirvų tavo lytumi, peržegnok jų auglius ir apkarūnavok[2]) šį metą tavo lobiu. Neperleisk, idant dangus šį metą ant mūsų būtų geležinis nei žemė pastotų kaip varias[3]); drausk vis tatai, kas galėtų šiuo metu vaisius terioti[4]), apsaugok nuog ledų, krušų, šalnų, emerų ir didžių vėjų, žaibų ir perkūnų ir nuo lytaus prašmoto[5]), prieš tatai duok mums tavą žegnonę visur. Žegnok mus mieste ir ant laukų[6])..., žegnok vaisius mūsų žemės, žegnok mūsų mažą zopostą[7]), kurį beturime, žegnok mūsų įėjimą ir išėjimą[8])...

...Dangų[9]) tu viens padarei, dangų tu viens valdai, dangaus raktus tu viens turi... Atrakink, prašome, atrakink tavą dangų, įvaryk debesis ir duok nulyti ant žemės, palinksmink tuomi žmones ir galvijus, atgaivink žolę ir vaisius žemės, visi tavęspi atsidūsauja ir tavo atvilgymo bei atvėsinimo didžiai trokšta... Parodyk mums tą tavą malonę, duok rasą maloningą, duok lytų vaisingą ir tuomi atdrėkink, pašlapink ir girdyk išdžiūvusią žemę, ant kurios mes taip liuosvai[10]) be klausymo tavo balso gyvename, jeib žolė atpenč želtų, jeib javai atsigytų, linksmai augtų, ir žmonės ir visi gyvuliai savą peną turėtų; ir žmonės, didi, maži, seni, jauni ir vis, kas gyvąją dvasią tur, tave linksmais balsais garbinti ir liaupsinti galėtų...

Liaupsė ir dėkavonė[11]).

Liaupsė ir dėkavonė tav, mielasis dangiškasis Tėve, kad savo čystą, šventą ir vieninteliai dangun vedantį žodį taip bagotingai[12]) mums duodi pranešti, ir dabar ir[13]) man tavo šventą valią žinomą darai. Mielasis Pone Jėzau! Neperleisk, kad brangi sėkla tavo žodžio nuo mano širdies neplėšta arba rūpesčiais bei svietišku išdykumu bei lėbavimu nusmelkta, ir tavo žodžio macis bei vaisius man be naudos nebūtų sakytas. Dieve! šventoji Dvasia, užpečvietyk[14]) mano širdyj tą dabar girdėtą žodį, kad tą čystoj ir tikrai geroj širdyj palaikyčiau, ir kad ne užmirštasis klausytojas, bet tikras darytojas[15]) tavo žodžio pastočiau. Duok, kad tavo meilėj ir tavo išpažinime augte augčiau ir tavo žodis mane darytų nesitikėjime tikrai vierną, mano pasielgime šventą, mano bėdoj kantrų ir smerties čėse tikrai linksmą. Išlaikyk mums ir mūsų vaikų vaikams savo žodį iki svieto galui. Duok savo žodį visose svieto šalysa į dieną dienos platintis, kad per jo macę[16]) visi apie tave nieko nežinantieji apšviesti ir pamokinti, visi paklydusieji ant tikro dangun vedančio kelio vesti, visi tavim tikrai nepasitikintieji pastiprinti, visi smūtnieji palinksminti ir visi mirštantieji išganytingi pastotų dėliai Jėzaus Kristaus, amen!

---

[1]) Lenk. skarb, skarbnica — turtas, turtynas. [2]) Lot. corona (slav. korona, vok. Krone) — vainikas, karaliaus vainikas. [3]) Kl. rašo: varas (varis). [4]) naikinti. [5]) daugybės. [6]) Kitur: kiemuose. [7]) Slav. zapas — atsarga. [8]) pajamas ir išlaidas. [9]) Iš kitos maldos. [10]) Kl. rašo: l(i)osvai. Tad ir laisvas yra gimininga vok. los (liuosas).

[11]) Dėka, padėka. [12]) turtingai. [13]) irgi. [14]) Sl. pečat' — pečvietis, antspaudas. [15]) vykintojas. [16]) galią.

XIV. Prūsų Káraliaus gromata[1] tvorų reikalu (1724).

Karališka gromata, jog tvoros, aba[2]) rykiai[3]), Prūsų žemėje ir Lietuvoje ant kiemų[4]) netur nulaužytos bei sudegintos būti.

Kuomet ikčioliai[5]) tas iškadingas[6]) papratimas viršų gavo, jog padoniai ant lauko drįsta[7]) tas, taip aplink savo kiemus ir daržus padarytas, tvoras (rykius) žiemos čėse nulaužyti bei nudeginti, iš ko jie ne tiktai iškadą gavo bei piežastį davė, jog žvėriai, ypačiai vilkai, iki jų bùtump bei tvartump be uždraudimo[8]) bei pagal savo valią ateiti bei nemažą iškadą daryti galėjo, bet ir girios del pritaisymo tiek naujų tvorų (rykių) labai iškertamos[9]) tampa[10]), nesakant apie noprosną[11]) darbą, kursai nusidavė prie[12]) pritaisinimo tiek naujų rykių, o jog čėsas geriaus per kitus darbus, kurie prie lauko gyvenime atsirandasi, būtų galėjęs perleistas būti.

Karališka majestota[13]) Prūsų žemėje Mūsų Maloningiausiasis Viešpatis betaig[14]) tokį nepatogumą toliaus abelnai nenor perleisti, tad visiems padonims su šia gromata toktai širdingai uždraudžiama[15]) tampa, su šiuo pagrumzdymu, jog tas, kursai potam savo tvorą (rykį) negerame štore[16]) laikys aba žiemos čėse po pavelijimo[17]) tos vietos urėdininko[18]) nulaužys bei sudegins, ing pilį, ten dirbtą[19]), tikrai bus vestas. Idant nūn kiekviens už iškadą save saugotų[20]), su nežinia priegtam užtarti negalėtų, tada primintoji Karališka Majestota toktai nuog kozelnyčių[21]) paskaityti maloningiausiai paliepė.

Berlyne devintoj dienoj rugpiūties mėnesies, tūkstančiame sekmame šimtame dvidešimtame bei ketvirtame mete.

Pričkus Vilius.

XV. Pamokslas[22]) krikščioniškas (1725 m.).

[Pamokslas krikščioniškas trumpai išguldytas ir su daleidimu[23]) vyresniųjų per vieną kunigą Societatis Jesu[24]) drukarnėj[25]) Vilniuj Akademijoj išduotas.[26]) 1725].

Skaitytojop.

Maža ta knygelė dvasiško pamokslo regis būt akimis maža, krikščioniškas skaitytoje, bet didžiai ir neišpasakytai brangi, visus tiesiog pareit[27]) turtus žemės, kaipo vienai karalystei dangaus

[1]) Sl. hramota (gramota) — raštas, lakštas, laiškas. [2]) arba. [3]) Sen. lenk. ryk — tvora, lauko akmenų užtvara. [4]) kaime, kaimuose. [5]) ikšiolei. [6]) Lenk. szkoda, szkodliwy — kenksmingas. [7]) Tekste: drysė. [8]) be kliūties. [9]) Tekste: iškirtomos. [10]) esti. [11]) Sl. naprasny (lenk. naprożny) — bereikalingas. [12]) Tekste: pri. [13]) Lot. majestas (nuo major), lenk. majestat — didybė (didenybė). Lietuvos kancleris turėjo tris antspaudus, kurių didysis, turis soste sėdinčio Didžiojo Kunigaikščio atvaizdą, vadinosi „Lietuvos majestotu“ (jėzavitas Mištautas, 1685—1740, Sapiehų istorijoje, kurią išleido 1724 m.). [14]) = bet tai gi. [15]) Tekste: uždraudama. [16]) Lenk. starać się — rūpintis (storotis, štorotis); štoras — rūpesnis? [17]) Sl. povelet' — įsakyti, čia: leisti. [18]) Sl. uriadnik (uriad), lenk. urzędnik — valdininkas. [19]) Tekste: dirbtu. [20]) Tekste: saugoti. [21]) Lenk. kazać, kazanie, kazalnica — sakykla. [22]) Spėjama, jog Pamokslą dar XVII a. parašęs Šrubauskis ar Joknavyčia. [23]) Tekste: dalaidimu — leidžiant. [24]) jėzavitą. [25]) Vok. Druck, lenk. druk — spauda, drukarnia — spaustuvė. [26]) Lenk. wydany — išleistas. [27]) pereina.

Nedelos Septinioliktos po S. Traycei/ Ewángelia ape ßwenta ſabatos/ ir ape ſedėiima ant ſwodbos. Luc: 14. Cap.

WNuo metu : Kad icio Jeſus namůſn' nė kurio kunigáikßczio Phariſeußų ſubatoie wálgitų důnos/ o ánis io tikoio. Jr ßitái žmógus nėkuris patúlžės wandenime búwo ties iů ir atſakidamas Jėſus / táre mókitump' zókonė /ir Phariſeußump/ bilódamas/ lei dėra ſubatoie gidit? O iie tilėio Jr iis' nůtwėres ii/ ižgide ii ir paláido. Jr atſakidamas iump bilóio. Kurió iž iůſų áſilas arba iauczes impůls ßulnin' /ir ne tůtau ißtráuks ii/ diena ſubatós? Jr ne gatėio ant to atſakit iam'. Táre wel' ir pakwieſtump priliginima ßita dabódamas kaip pirmas wietás rinko / bilódamas iump. Kad bûſi pákwieſtas ſwódbon' / ne ſėſkis ant wireſnes wiėtos/ idant erties ne butų pákwieſtas nůg anó didėſnio pagerbimo neg tu. Jr atáies taſſái kuris' tawe ir ana kwiėte / tartů taw'. Důk' tam' wiėta. Jr tad pradėſi ſugėda turėt galáuſia wiėta. Bėt' kad bûſi pákwieſtas/ eik' ir ſėſkig ant galėuſios wiėtos. Jdant kad atėis kurſái tawė kwiėte/ taris taw'/ gentié paſlinkėkis augßczėus. Tad bus taw' garbe po akimi draugia ſu tawimi ſėdinczių. Nėſſa wiſſókias kuris ſáwe ángßtina / bus pažemintas/ o kuris' ſawė žėminá / bus paáugßtintas.

IZGVLDIMAS.

DY didžėuſių pamókſlų / tôii Ewangeliá S. mumus rôdzia. Wiėna ape Súbate. Antra ape ſwódba. Pirmamė mókemės kaip ßwentės můſų turime ßweſt' : o antramę kaip ſwódboſe / ir ſuſiėiimůſe kitůſe turime élktis ir laikitis. Pirmamė bilo W. Chriſtus prieß ářzagarą nóbažnumą Žydų / ape ßwęztima ſubatós / o antramė prieß ambicia / arba troßkuma ir gėiduli/ tußczióſ garbės. Pirmoie mókia mus mėilės / Diewui ir artimám' prisnczios. Antramę mókia mus nužėminimo / kurią Diėwas ir žmónes mėgſta. Kadág tůsė abieiůſė ir mes labai nugrinome. Todrinag ir priwalu ir naudiga bus/ ape abeia kalbėt. O teip dabókimes pirm' / kaip ßwentės můſų ßweſt' ir pagerbt' turime / ir kas tůſė dėra weikt' o ko nedera. O Páſkui kaip prieg ſtómiėi élktis/ laikitis ſwodboſė/ ir nůtosė můſų.

Jcio

Iš Daukšos pastilės (1599).

brangybei lygi, nes anos išmokęs, mokėsi užmokėti dangų ir, ant žemės gyvendamas, jau nekaipo[1]) dangišką gyvenimą gyvent pradėsi, kada šviesiaus, neg ikšiolei žinojai, pažįsi, kas yra Dievas, o kas tu, ir ant kokio galo[2]) esi sutvertas. Brangi tikrai ta knygelė, kurią mokytojai ir daktarai[3]) lobiu dirvoj Rašto švento užkastu būt pripažino, o Jo Mylista[4]) kunigas Aleksandras Horainas[5]) byskupas[6]) Žemaičių, norėdamas dūšių savo avelių išganymo, kaip perlą[7]) arba žemčiūgą[8]) brangiausią būt regėdamas, savo byskupystės žmonėmus palecavoja[9]), idant jeigu kas vieroj šventoj apšalo, nuog baimės ir meilės Pono Dievo atsitolino..., iš tos knygelės išmoktų sugrįžti. Maža tą knygelė ne jau mažus tiktai vaikelius su mokytoju mūsų Christusu[10]) Ponu pas save kviečia..., bet ne[11]) metuose suaugusių vyrų moterių nuog savęs neattolina, nes ir tiemus kaipo išmintingesniemus išganymą atneš.

(Kai kurios mintys).

Iš kur pažint, jog dūšia žmogaus yra nesmertelna? Iš to, jog yra dangus, yra pekla ir Ponas Dievas geriemis žada dangų, piktiemis liepia peklos bijotis. Jei dūšia mirtų, dovanai žadėtų dangų, dovanai baidytų pekla; kūnas kaipo išminties neturėdamas, nei garbės nepažintų, nei koronės nejaustų be dūšios, kaipo po smerties žmogus, norint sukapotų kūną, nieko nejaučia; del ko? — nes dūšios kūne nėra.

...Ponas Dievas užsako, idant nejokių[12]) kitų dievų neturėtumėm kaipo turi pagonai. Griešija prieš tą prisakymą nuodinykai[13]), žynės, burtinykai ir kiti visi, kurie pamacios[14]) nuog dūšių neprietelio ieško...

...Ažusakos[15]) neteisingas užmušimas, nes sūdžiai ant smerties sūdydami ir kotas[16]) trotydamas[17]) negriešija, taipog ir žalnieriai[18]) vainą teisingą vesdami, ažumušdami, ronydami[19]) negriešija.

...(Reikia) šeimynai algą atiduot, prekiose[20]) saugotis apieškojimo[21])...

...(Ponams) netinka padotkų[22]) neteisių pramanyt ir anais padonus[23]) sunkint, taipog netinka darbais neprigulinčiais imt jų spaust, (juos) keikt, ing peklą siųst, dūšių neprieteliamus siūlyt[24]).

(Padonams reikia) slūžyt iki čėso[25]) sukalbėto ir del to netinka bėgt ir kitų ant to vesti.

---

[1]) Lenk. niejako — nelyginant, lyg. [2]) kokiam galui. [3]) mokytieji žmonės. [4]) Slav. milost' — malonė. [5]) Pasak Valančiaus, vysk. Horainas († 1735) dar „parašydino knygelę, kuri šiaip šaukias: Kninga S. Juzupa apėj visokes broctvas Vilnuo 1734 metusi. Knygą tą ir lig mūsų gadynės žemaičiai tebskaito". [6]) Gr. episkopos (rusų jepiskop), sen. vok. biscof, čekų ir lenkų biskup — vyskupas. [7]) Vok. Perle, pranc. perle, lenk. perła — perlas, žemčiūgas — gražios ir brangios jūros ir upių sliekų dėželėse atgulos — kietimėliai. [8]) Rus. žemčug — perlas. [9]) Lenk. polecać — pavesti, patarti, įsakyti. [10]) Kristum. [11]) net.

[12]) jokių. [13]) žavėtojai, burtininkai. [14]) Lenk. pomoc (rusų pomošč) — pagalba. [15]) Lenk. zakazuje się — draudžiama. [16]) Lenk. kat — budelis. [17]) Lenk. tracić — čia: žudyti. [18]) Lot. soldarius (samdomasis kareivis), pranc. ir vok. Soldat (rusų soldat), lenk żołnierz (ir: sołdat) — kareivis. [19]) Slav. rana, ranić — žaizda, žeisti. [20]) Širvydas: prekė. [21]) Lenk. oszukiwać — apgaudinėti, prigaudinėti. [22]) Slav. podat' (lenk. podatek) — valstybinis mokestis. [23]) Slav. poddany(i) — pavaldinys, valdinys. [24]) keikti. [25]) Slav. čas — laikas.

XVI. Olševskio[1] Priklodai[2] ir [16] (1753).

[Broma[3] atverta[4] ing viečnastį,[5] par atminimą paskutinių daiktų. Su spasabais[6] disponavojimo[7] mirštancių, ant scieslivo[8] smerčio.[9] Su spasabais ratavojimo[10] dūsių[11] ciscių[12] kentancių. Teipogi apie kitus artikulus[13] vieros[14] šventos,[15] su trumpais pamokslais ir priklodais,[16] iš pavožnių[17] autorių[18] išrinktais . . . su meditacijomis[19] ant cielos[20] nedėlės[21]. . . Vilniuje. 1753[22]].

(Visi mirsime)[23].

Smertis yra tai parsiskyrimas dūšios su kūnu, arba yra vartai, arba broma ing viečnastį: Janua aeternitatis. Stotis reiks ir tau tuose vartuose arba bromo(j) viečnasties, kalba Raštas: Morieris et non vives (Isaia[24]): numirsi tu ir negyvensi). Apie tai vienok nežinai, kurioj dieno(j) numirsi, an(t) kokios vietos, kokiu smerčiu, su kokiu prisigatavojimu[25]). Ach bene amžinu smerčiu, jei be spaviednės[26]), griekuose[27]) smertelnuose[28]), niekada jau neatgysi loskoje[29]) Viešpaties Pono: Morieris tu et non vives. Nuog užgimimo kas diena artinamės ing bromą[30]) viečnasties, tai yra ant smerties[31]): Nascentes morimur finisque ab origine pendet (Martialis[32]): gimdami mirštame, nuog pradžios galas gyvenimo yra pastanavytas[33]). Cardanes[34]): Marėje netoli

---

[1]) Mykolas Olševskis, priklausąs atgailos kanauninkų vienuolijai (ordo canonicorum regularium mendicantium Sanctae Mariae de Metro de poenitentia sanctorum martyrum), kurie, dar Jogailos pakviesti Lietuvon, XVII—XVIII a. turėjo čia vienuolynus Vilniuje, Videniškyje, Panemunėje, Salakuose, Skiemonyse, Jūžintuose, Kurkliuose, Papilyje ir kitur. Olševskis dėstė teologiją Vilniaus akademijoje, sakė pamokslus bažnyčiose (Varnėnuose, Šešuoliuose ir kitur), rašė lenkiškai ir gal lietuviškai, jei „Broma" nebus kieno vertimas. [2]) Priklodai, padėjimai, pažitkai, spasabai (modusai), pamokslai... [3]) Tas pat lenkų kalba: Brama otwarta do wieczności przez rozpamiętywanie rzeczy ostatecznych, pasak „Encyklopedja Powszechna Orgelbranda" (XIX. 892—1865 m.), I-sis leidimas išėjęs 1785, II — 1799, III — 1824; lyg būtų vertimas iš lietuvių kalbos? o gal I-sis leidimas pasirodęs ankščiau negu 1785? Lenk. brama — broma(s), vartai. [4]) Lenk. otwarta — atdara. [5]) Sl. viečnost' — amžinybė. [6]) Sl. sposob — būdas. [7]) Lot. dispono, lenk. dysponuję — rengiu, ruošiu, skirstau, įsakau. [8]) Lenk. szczęśliwy — laimingas. [9]) Slav. smiert' — mirtis. [10]) Vok. retten, lenk. ratować — gelbėti. [11]) Sl. duša — dvasia. [12]) Slav. čysty(i), čysciec — skaistykla. [13]) Lot. artus — sąnarys, articulus — sąnarėlis, skyrius, dalis. [14]) Slav. viera (lenk. wiara) — tikėjimas, tikyba. [15]) Lot. sanctus, lenk. święty. [16]) Lenk. przykłady — pavyzdžiai. [17]) Lenk. poważny (sl. važnyi) — rimtas. [18]) Lot. augeo, aucto — dauginu; auctor (author) — daugintojas, statytojas, kūrėjas. [19]) Lot. meditatio, lenk. medytacja — galvojimas, svarstymas. [20]) Sl. cielyi (lenk. cały) — visas. [21]) Slav. nedelia (lenk. niedziela) — nedarbo diena, sekmadienis. [22]) XVIII a. apie 10 leidimų, XIX — apie 5. Toji knyga nuo XVIII a. pusės ligi XIX a. pusės Lietuvos kaimo taip pat buvo mėgiama, kaip, nelyginant, lenkų bajorų garsingieji Skargos šventųjų gyvenimai (żywoty świętych). [23]) Padėjimas antras: ape smerti. Slav. položenie — čia bus: skyrius. [24]) Pranašas Isaja Senajame Rašte. [25]) Slav. prigotovit' (lenk. przygotować) — prirengti. [26]) Lenk. spowiedź — išpažintis. [27]) Sl. griech (lenk. grzech) — nuodėmė. [28]) Lenk. śmiertelny — mirtingas. [29]) Slav. laska — malonė. [30]) Tekste: bromu. [31]) Kitur: smerčio (smerčia). [32]) I-jo am. lotynų poetas. [33]) Slav. po(-u)stanovit — nustatyti. [34]) XVI a. italas Cardano (skait. Kardano) — matematikas, filosofas ir gydytojas.

nuog žemės maskolių[1]) yra žuvis vadinta mors[2]) (smertis), iš kurios dantų šoblių[3]) koptūrus[4]) daro. O mortales, o žmonės! esame patys tokie žuvys, mors sau smerčiu: Mors sua cuique domi est. Mes gyvename kaipo[5]) būtumėm nesmertelni: Non est respectus morticorum (Psalmus 72: Netur atminimo ant smerčio savo).

Klausė kas kupčiaus[6]): „Kokiu smerčiu tėvas tavo numirė"? Atsakė: „Nuskendo ant marios[7])". „O tavo tėvo tėvas kur numirė?". Atsakė: „Taipogi ant marios nuskendo". Klausė toliaus: „Ar ir tu kupčiauji, par marę dręsi važiuoti su tavoru?" Atsakė: „Tokiu kupčiavimu bovijuos". Dabar vėl klausės anasai kupčius: „O tavo tėvas kur mirė?" Atsakė: „Ant lovos[8]), taipogi ir tėvo tėvas". Tarė kupčius toliaus: „O tu kaip dręsi ant smertelnos lovos gulti, ant kurios tiek numirė žmonių, ar ne bijais[9]) numirti?"

Kada ateis rašyta[10]) adyna[11]), ant kožnos vietos gatavas[12]) smertis: et pace et bello, cunctis stat terminus aevi (ir čėsu[13]) pakajaus[14]) ir čėsu vainos[15]) del kožno[16]) vieno[17]) laukia pastatytas terminas[18]) gyvenimo dociesno[19]). Nėra tų namų, kuriuose numirėlis negulėjo; ach reiks ir mums gultis ant tos vietos, ant smertelnos lentos. Užspaus ir mums akis gyvieji: In aeternam claudentur lumina noctem (ant amžinos nakties užtems šviesybė akių), ir duos poduškėlę[20]) ne pūkų[21]), ale[22]) skiedrų, ant ilgo miego apvilks smertelnais marškiniais, užšals rankos, kojos[23]) ir visas kūnas. Dabar nepatelpi namuose, kaip Aleksandrui[24]) negana vieno svieto: Alexandro unus non sufficit mundus; gana bus mažų namelių grabo[25]): Sepulchrum domus illorum in aeternum (grabas gyvenimas amžinas).

Dabar iš namų išeini ir vėl ing namus pareini; išneš tave[26]) iš namų, ing kuriuos jau nebesugrįši. Vieni verks, kiti gėrybėmis dalysis tavo. Girdi dabar zvanijant[27]) po kitų smerčio, zvanys ir po tavęs: „den, den". Buvo žmogus, nebėra jau, kaipo būtų nebuvęs[28]) ant žemės, iš žyvato[29]) ing grabą parneštas: Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum (Jobas). Mislydamas[30]) apie tai, Jobas šventas kalba: Putredini dixi Pater meus es, mater mea et soror mea vermibus (pūliams sakiau: Tėvas mano esi, motina mano ir sesuo mano kirmėlėm).

---

[1]) Lenk. ir ukr. moskal — rusas. [2]) Rusiškai: morž, kurį lenkai, italai ir kiti pavertė mors — šiaurės jūrų žinduolis, vadinamas dar „jūros arkliu". [3]) Šoblė — lenktas kardas, atsiradęs Vak. Eiropoje iš Rytų (skitų, hunnų, arabų, turkų), tarpininkaujant lenkams ir vengrams; tuo tarpu graikai, romėnai tevartojo tiesųjį kardą. Sanskr. šubra (blizgąs), baktrų suvra, arabų seif, veng. šablya, lenk. szabla, palyg. dar italų sciabola, isp. sable, pranc. sabre, vok. Säbel. [4]) Lenk. kaptur (lot. caputium, čekų kaptur) — koptūras (goptūras), gauptuvas, tad šoblių koptūras — šoblės dangalas. Senkevičiaus „Ogniem i mieczem" apysakoje pajuokiamas XVII a. lietuvis „Longinus Podbipięta" (Pamuštkulnis), kuris turėjęs didžiausią kardą (palyg. Mickevičiaus „Pono Tado" poemoje Gervazo kardą) ir „Zerwi kaptur" garbę. [5]) nelyginant. [6]) Vokiškai kaufen, slaviškai kupit' — pirkti; slaviškai kupiec — pirklys. [7]) mariose. [8]) lovoje. [9]) bijai. [10]) skirta. [11]) Slav. godina, lenk. godzina — valanda. [12]) Slav. gotovy(i) — paruoštas, pasiruošęs. [13]) Slav. čas — laikas. [14]) Slav. pokoi — ramus laikas. [15]) Slav. voina — karas. [16]) Slav. každy — kiekvienas. [17]) kiekvienam. [18]) Gr. terma — galas, tikslas, lot. terminus — riba, galas, lenk. termin — metas, skirtas laikas. [19]) Lenk. doczesny — laikinas. [20]) Slav. poduška (pod — uško) — priegalvis. [21]) Slav. puch. [22]) Lenkų ale — bet. [23]) Tekste: kojes. [24]) Aleksandrui Didžiajam. [25]) Slav. grob — karstas. [26]) Tekste: tavi. [27]) Slav. zvonit' (lenk. dzwonić) — skambinti. [28]) Tekste: nebuvis. [29]) Lenk. żywot (slav. žyt' — gyventi) — gyvat-as, gyvenimas. [30]) Slav. mysl', myslit' — galvoti, manyti.

Karalius Macedonų[1]) tarnui savo liepė kas diena atėjus ant[2]) palociaus tuos žodžius kalbėti: Memente Philippe homo es (atmink, karaliau Pilypai, žmogus esi smertelnas). Kalbėk ir tu sau kas diena: „Atmink Mikolai, Jonai, Ona..., jog žmogus esi, reiks numirti, pamesti to svieto marnastis[3])". Vive ut mox moriturus: gyvenk, kaipo turėtumei tu(ojau) numirti.

Užsirašęs velniui, paimtas ing peklą su dūšia ir kūnu[4]).

Rašo kunigas Ottonilli[5]):

Buvo vienas kupčius, kursai norėjo surinkti bagotystes[6]) ir skarbus[7]). Kada neturėjo ščėsties[8]), užsirašė velniui, kursai anam pinigų davė, ir potam[9]) buvo labai bagotas, pirko sau paločių, dukteris išdavė[10]) su didžia pasoga[11]). Po keleto metų apsirgo smertelnai. Žyčijo[12]) prieteliai[13]) spaviedotis, anasai nenorėjo. Atėjo prie jo trys kunigai: vienas kapucinas[14]), du bernardinu[15]). Įeidami, pagal zvičajų[16]) pasakė tuos žodžius: „Tegul tau Dievas duoda pakajų šventą!" Kupčius, gulėdamas ant smertelno patalo, atsakė: „Kur nėra Dievo, nėra pakajaus". Storojos vienok visokiais spasabais atvesti jį[17]) ant pakutos[18]). Anasai atsakė: „Už nieką jūsų pamokslas; kuriam užsirašiau, tam ir teksiu". Kada tai bliužnijo[19]), atėjo šatonas[20]), išvilko iš lovos, su kūnu ir su dūšia pagavo ant amžinų mūkų[21]) peklos; smarvė tiktai paliko namuose.

O prakeikta lokámstva[22]), ant kokio[23]) vedi žmones!

Pijonyčią[24]) vyrą savo pati papiovė[25]).

Sviecija[26]) Stengalius[27]):

Buvo vienas pijonyčia, kursai kas diena karčiamoje[28]) latravojo[29]), gėrė. Pati su vaikais badu mirė namuose. Nuėjo pati ing karčiamą drausti vyro savo[30]), kada[31]) pamestų girtybę. Vyras girtas ne tiktai neklausė, bet ir sumušė pačią savo. Sugrįžta verkdama ing namus. Vaikai sutinka verkdami motiną, prašo valgyti; kiek dienų buvo nevalgę! Neščėslyva motina pradėjo desperavoti[32]). Jėmusi peilį, vaikus papiovė. Parėjo vyras girtas prieš dieną, puola ant lovos ir užmigo, kaip bestijė[33]), be poterų[34]), neparsižeg-

---

[1]) Makedonų karalius Pilypas [2]) pas — ar į palocių (ir paločių)? [3]) Lenk. marny — menkas, marność — niekybė. [4]) Šis „priklodas" tik „rejestre" (1753 m. leidime rejestro dar nėra, tiktai vėlesniuose leidimuose) teturi šią antraštę. [5]) XVII a. italų jėzavitas Ottonelli. [6]) Slav. bogaty, bogactwo — turtingas, turtas. [7]) Lenk. skarb — turtas, iždas. [8]) Slav. ščastje (lenk. szczęście) — laimė. [9]) Slav. potom (lenk. potem) — paskui (paskiau), poto. [10]) Lenk. wydał (zamąż) — išleido (už vyro). [11]) Lenk. posag — kraitis. [12]) Lenk. życzyć — linkėti, čia: kalbinti. [13]) Sl. prijatel (lenk. przyjaciel) — bičiulis, draugas. [14]) pranciškonų vienuolijos atžala, lot. capucinus nuo caputium — koptūras, kuriuo prisidengdavo. Baigiantis XVII a., jų atsirado Lenkijoje, o Lietuvoje jų visai nebuvo. [15]) Pranciškonų vienuolijos atžala, Bernardino XV a. sutvarkyta. Lietuvoje buvo jau XV a. (Vilniuje, Kaune, Gardine), XVI a. Nesvyžiuje, XVII a. Tytavėnuose, Telšiuose, Troškūnuose, XVIII a. Trakuose, Veliuonoj. [16]) Lenk. zwyczaj — paprotys.

[17]) Tekste: ij. [18]) Lenk. pokuta — atgaila. [19]) Lenk. bluźnić — piktžodžiauti prieš Dievą. [20]) Lenk. szatan iš ebr. — velnias. [21]) Sl. muka (lenk. męka) — kančia. [22]) Slav. lakomstvo — godumas, smalstumas. [23]) galo? [24]) Lenkų pijanica, rusų pjanica — girtuoklis. [25]) Priklodo antraštė. [26]) Lenk. świadczy — liudija. [27]) XVII a. vokiečių jėzavitas Štengelis (Stengel, lot. Stengalus). [28]) Arabų charč — išlaida, ukr. rusų charč — valgis, slav. charčevnia, korčma (lenk. karczma — smuklė. [29]) Lot. latro, lenk. łotr — plėšikas, prasižengėlis. [30]) Tekste: vyra sava — nežinia, kilmininkas, ar galininkas. [31]) kad. [32]) Lot. despero, lenk. desperuję— dejuoju. [33]) Lot. bestia, lenk. bestja — žvėris, gyvulys. [34]) Lot. pater noster, lenk. pacierz, gud. paciery, sen. liet. (XVI a.) pateriai.

nojęs[1]). Jėmė pati peilį, ir stojusis prie galvos vyro, pradėjo kalbėti: „Neščėslyvas vyrai, tu mane ir vaikus pražudei girtybe ir pijonstva[2]) savo, prapulsi dabar ir patsai!“ Taip kalbėdama, pražudė vyrą savo, peiliu papiovė, ir ant kūno ir ant dūšios pražudė. Tai padariusi, pradėjo pati rėkti šaukti. Subėgę susiedai[3]), regėdami vaikus papiautus ir vyrą, atdavė pačią ant sūdo[4]). Kad jau ant smerties buvo dekretavota[5]), kalbėjo: „Vyrai, kurie neturite storonės[6]) apie gyvenimą savo ir apie vaikus, atminkite, jog prisiekėte mylėti ir šanavoti[7]) pačias savo!“ Potam buvo smerčiu karota[8]).

O neščėslyva girtybe, kaip daugel žmonių pražudei!

Paklánus[9]) nuog skolinykų imančiam[10]) šėtonai išplėšė prakeiktą dūšią[11]).

Buvo vienas žmogus, kursai pažyčydamas[12]) pinigus, ėmė didžius paklanus. Tasai, sirgdamas sunkiai, ateiti prie savęs prašė pisorių[13]) miesto[14]) ir taipo rašyti testamentą[15]): Anno damnationis meae, die infelicissimae mortis (metuose perpuolimo mano, dienoje neščėslyvo smerties mano) aš nezbažnas[16]) griešnykas[17]) užrašau dūšią ir kūną mano velniui, kuriam per visą gyvenimą viernai[18]) slūžijau[19]); taipogi pačią mano, kuri buvo pričynė[20]) grieku, taipogi kunigą spáviednyką[21]), kursai del pinigų man pakliebavojo[22]), nedraudė, užrašau amžinai peklai[23]). Kad taipo kalbėjo, šėtonai išplėšė prakeiktą dūšią.

Jei nenori numirti tokiu neščėslyvu smerčiu, ataduok, ką neteisingai išplėšei, imdamas paklanus!

Zokanykas[24]) užsirašė velniui, kursai anam žadėjo smertį apznaimyti[25]).

Rašo Petras Damianas[26]):

Buvo vienas zokanykas svavalnas[27]), tasai užsirašė velniui po tokia kondicija[28]), idant anam šėtonas trimis dienomis apznaimytų smertį. Po trumpo gyvenimo ir trumpų svyvalių[29]) pasirodė šėtonas, kalbėdamas: „Už trijų numirsi dienų!“ Dasižinojęs apie smertį, pasakė kitiems kunigams, jog„ esmu užsirašęs velniui“. Kunigai liepė spaviedotis, bet anas, girdėdamas apie spaviednę, užmigo ir visas tris dienas miegojo. Kada apie kitus daiktus kalbėjo, pajuto, regėjos sveikas; kada kas pradėjo kalbėti apie spaviednę, tuojau[30]) užmigo vėl. Ir kada atėjo paskutinė adyna neščėslyvo smerčio, kuriam buvo užsirašęs, adavė[31]) dūšią prakeiktą.

Taipo Ponas Dievas karoja tuos[32]), kurie prie smerties mislija pakutavoti ir spaviedotis, per gyvenimą necnatoms[33]) slūžiję.

---

[1]) Vok. segnen — laiminti. [2]) Lenk. pijaństwo (rusų pjanstvo) — girtybė. [3]) Slav. rusų sosied (lenk. sąsiad) — kaimynas. [4]) Sl. rusų sud (lenk. sąd) — teismas. [5]) Lot. decretum (decerno — nutariu), lenk. dekret — nutarimas. [6]) Slav. staranie — rūpesnis. [7]) Vok. schonen — saugoti, lenk. szanować — gerbti. [8]) Slav. kara — bausmė; palyg. karti. [9]) Slav. poklon — nusilenkimas, čia: palūkanos, nuošimtis. [10]) Tekste: emantem. [11]) Nežinomo šaltinio priklodas. [12]) Lenk. pożyczać — skolinti. [13]) Slav. pisar' (lenk. pisarz) — raštininkas. [14]) Slav. miesto (lenk. miasto). [15]) Lot. testamentum — mirštamasis užrašas. [16]) Lenk. niezbożny, bezbożny — nepamaldus, bedievis. [17]) Slav. griešnik (lenk. grzesznik) — nusidėjėlis. [18]) Slav. vierno (lenk. wiernie) — ištikimai.

[19]) Slav. služyt' — tarnauti. [20]) Slav. pričina (lenk. przyczyna) — priežastis. [21]) Lenk. spowiednik — nuodėmklausys. [22]) Lenk. po(d)chlebiać — girti (prisimeilinant). [23]) Slav. pieklo — kur kepa, pragaras. [24]) Lenk. zakonnik — vienuolis. [25]) Lenk. oznajmić — paskelbti, pranešti. [26]) X a. italų vienuolis. [27]) Lenk. swawolny — išdykęs, padykęs. [28]) Lot. conditio — sąlyga. [29]) Lenk. swawola, swywola — padykimas. [30]) Tekste: tujau. [31]) atidavė. [32]) Tekste: tus. [33]) Lenk. niecnota — nedorybė.

Jaunikaitis prie[1]) smerčio ketėdams pakutavoti, velniams atdavė dūšią.

Skaitom in Speculo exemplorum[2]):

Vienas jaunikaitis svyvalnai gyvendamas, kalbėjo: „Prie smerties pasakysiu tris žodžius — Pone Dieve susimilk ant manęs, — ir būsiu išganytas!“ ir del to ant visokių necnatų buvo atsidavęs. Kada jojo per tiltą, parlūžo tiltas. Anasai skęsdamas, ką turėjo tuos žodžius pasakyti: „Pone Dieve susimilk ant manęs“, pasakė: „Daemones rapiant animam meam (velniai tegul ima dūšią mano)“! Nuskendo ant dūšios ir kūno.

Poni viena del pasidabojimo rūbuose prakeikta.

(Rašo Aringo[3]):

Poni viena prašė Poną Dievą[4]), kada galėtų žinoti, už kokiuos griekus labiausiai eina žmonių ing peklą. Parodė anai moteriškei Ponas Dievas peklą. Regėjo tenai poni vieną pažįstamą, degančią ugnyse peklos, klausė: „Už kokiuos griekus esi dekretavota ant tų mūkų peklos“? Atsakė: „Už pražnastį[5]) svieto[6]), jog rūbuose azdabniuose[7]) turėjau didę padabonę[8]), ir už tai amžinai degsiu ugnyse peklos“.

Klausykite to priklodo, puikesnės svietiškos moteriškės, ponios ir panos[9])! Už grieką sau neturite dieną ir naktį sau mislyti apie svieto pražnastis, kaipo prisiazdabyti[10]), žmonėmis pasidaboti, o ant to neatmenate, jog potam jūsų azdabos bus liepsnomis ugnies peklos.

Nori jumis ratavoti iš tų mūkų, kurias užslūžijote, tokį duodamas pamokslą šventas Tamošius á Villanova[11]): Bėda jumis, nendznos[12]) baltos galvos[13]), kurios mizerną[14]) kūną palieravojate[15]) muilais[16]), farbavojate[17])! Tuo čėsu sukalbėtumėte poterius, rožančių[18]) arba karunką[19]), ką trotiji[20]) darmui[21]) čėsą, žiūrėdama ant zerkolo[22]). Apsisuks ant kaklo tavo žalčiai, gyvatės, šėtonai plėšys kūną jūsų, degys smala[23]) ir siera[24]), akis jūsų nečystas čystys ugnimis, visas kūnas turės savo koronę ir mūką pagal griekus.

(Sunku dangun patekti).

Rašo[25]) Nadasi[26]):

Šventas Bernardas penkioliktoj dienoj po smerties pasirodė vienui[27]) kunigui zokanykui. Klausė šventą Bernardą anas zokanykas: Utrum difficile sit salvari (ar trudnas[28]) daiktas yr išganyti dūšią savo?) Atsakė: Ita est, ita est (taipo yra, taipo yra!), ir pasakė anam zokanykui, jog „toje dienoje, kurioje aš numiriau, numirė žmonių keturios dešimtys ir trys tūkstančiai, ir vienu kartu buvome sūdyti; iš tų keturių (dešimčių) tūkstančių aš iš loskos Pono Dievo su vienu pūstelnyku nuėjau tiesiai ing dangų, ir vienas gerai kuris gyveno žmogus svieckas[29]) nuėjo ing dangų,

---

[1]) Tekste: pri. [2]) Šio priklodo šaltinis mano nesusektas. [3]) XVII a. italų kunigas Aringhi. [4]) Tekste: Pona Dieva. [5]) Lenk. próżność — tuštumas, puikumas. [6]) Slav. sviet (lenk. świat) — pasaulis. [7]) Lenkų ozdoba — puošmena, ozdobny — puošnus. [8]) Lenk. upodobanie — pamėgimas. [9]) Tekste: pannos. [10]) Lenk. przyozdobić — papuošti. [11]) XVI a. ispanų vyskupas. [12]) Lenk. nędzny — skurdus, menkas, nelemtas. [13]) Lenk. białogłowa (balta skarele apsidengusi) — moteriškė. Balta galva yra ir 1660 m. Biblijos vertime. [14]) Lot. miserus, lenk. mizerny — menkas, vargingas, liesas. [15]) Lot. polio, lenk. poleruję — lyginu, dailinu. [16]) Slav. mylo (lenk. mydło). [17]) Vok. Farbe (färben), lenk. farba (barwa iš ček. barva), farbować: dažas, dažyti. [18]) Lot. rosa, rosarium, lenk. różaniec. [19]) Lot. corona, lenk. koronka. [20]) Slav. tratit' — leisti (laiką), nustoti. [21]) Slav. darmo — veltui, bereikalingai. [22]) Rusų — zerkalo (lenk. zwierciadło) — veidrodis. [23]) Slav. smola — derva. [24]) Rusų siera (lenk. siarka). [25]) Bromoje visur: raša, buva, ir t. t. [26]) XVII a. vengrų jėzavitas. [27]) vienam. [28]) Slav. trudny(i) — sunkus. [29]) Lenk. świecki (rusų svietskij, nuo świat — sviet) — pasaulinis.

kiti visi, keturios dešimtys ir trys tūkstančiai be trijų, buvo dekretavoti ant amžinų mūkų peklos“.

(Krakadilo ašaros).

Rašo Vega[1]):

Egipte yra bestija, vadinta krokodis[2]). Ta, žmogų suėdusi, veizdėdama ant kaulų žmogaus, verkė. Regėdamas sakytumei[3]), jog tai verkė gailėdamos, jog žmogų suėdė, o ana verkė, jog daugesne netur mėsos žmogaus.

Toksai verksmas yra griešnykų: per visą gyvenimą sunkiais griekais apbrožijo[4]), prie smerties ne už griekus verkė, bet iš gailesčio[5]), jog jaunas miršta, jog reikia pamesti svieto pražnastis, skarbus, gėrybes.

Našlė, užpirkusi vieną mišią už dūšias čyščiaus, išpirko sūnų iš nevalios.

Todo... Bizet[6])...:

Vienos moteriškės siratos, našlės, paėmę razbainykai[7]) sūnų ing nevalią; nenorėjo atduoti sūnaus, jei neataduos tris šimtus raudonųjų[8]), kuri neturėjo, kaipo kalba, ir šilingo[9]). Kito neturėdama spasabo, išėjo žebravoti[10]).

Kad jau buvo surinkusi auksiną[11]), sutinka kunigą rūbuose geruose, su slūgoms[12]), prašo jalmužnos[13]), pasakiusi bėdą savo. Kunigas atsakė: „Prašai manęs jalmužnos? aš nerasiu už ką pirkti savo[14]) valgyti, jei niekas neduos ant mišios“. Tą girdėdama, ana moteriškė auksiną, kurį buvo surinkusi, atdavė ant mišios, prašydama, idant atprovytų[15]) už dūšias, čyščiuje esančias[16]). Kunigas nuėjo ant mišios.

Ana toliaus eina takeliu. Sutinka ant kelio seną žmogų. Pasakiusi neščėsti savo, prašo jalmužnos. Anasai senelis padavė kartą[17]) su raštu, ir liepė eiti ing miestą vieną prie kupčiaus, kurį ana pažino, ir pasakė: „Kad parodysi tą kartą, duos tau pinigų, kiek reikia“. Atėjusi į miestą, parodė kartą kupčiui. Pažino[18]) ranką ir raštą tėvo savo, metų jau buvo dešimtis, kaipo buvo numiręs, — nedavierijo[19]). Klausės anas kupčius. „Ar pažintumei tokią asabą[20]), kuri tau davė?“ Atsakė: „Pažinčia(u)“. Parodė anai abrozą ir portretą[21]) giminės savo. Ana išvydusi pradėjo kalbėti: „O šitai toksai senelis man davė!“ Tai buvo portretas tėvo jo. Regėdamas tą cūdą[22]), davė anai tris šimtus raudonųjų.

Taipo tai Ponas Dievas užmoka (tai), kuri negailisi del paratavojimo dūšių čyščiuje kentančių.

Zokanykų trumpos madlitvos[23]) bagočiaus[24]) parsvėrė aukso šmotą[25]).

Sviecija Petras Dorlanus[26]):

Buvo vienas žmogus labai bagotas. Tasai, aplankydamas bažnyčią kunigų kar-

---

[1]) XVII a. ispanų jėzavitas. [2]) Gr. krokódeilos, lot. crocodilus, naujose Eiropos kalbose krokodyl. [3]) Tekste: sake tumey. [4]) Lenkiškai obrazić — užgauti (Dievą). [5]) Tekste: gailaščio. [6]) Vėlesniuose leidimuose: Tada... Bized. Nepavyko šis autorius 5 enciklopėdijose, net bažnytinėje (Encyklopedja kościelna) surasti. [7]) Slav. rozboinik — plėšikas. [8]) Auksiniai pinigai Eiropoje buvo vadinami raudonaisiais, sidabriniai — baltaisiais ir variniai — juodaisiais. Čia — raudonųjų auksinų — dukotų (Italų pinigų antraštė baigėsi žodžiu „ducatus“), žinomų taip pat Lenkijoje ir Lietuvoje. [9]) Vok. Schilling, lenk. szeląg — mažiausias pinigas. [10]) 3 šilingai lygu 30 skatikų arba vienam auksinui (ne raudonam). [11]) Lenk. żebrować — elgetauti.

[12]) Slav. sluga — tarnas. [13]) Gr. eleemosynė, vok. Almosen, čekų almužna, lenk. jałmużna — išmalda. [14]) sau? [15]) Lenk. odprawić — atlikti. [16]) Tekste: asancies. [17]) kortą. [18]) kupčius. [19]) Lenk. niedowierzał — netikėjo. [20]) Slav. osoba — asmuo. [21]) Pranc. portrait, sl. portret — atvaizdas. [22]) Slav. cud (rusų čudo) — stebuklas. [23]) Lenk. modły, modlitva — malda. [24]) Sl. bogač — turtuolis. [25]) Lenk. szmat — gabalas, daug. [26]) XVII a. prancūzų jėzavitas Dorléans.

tuzų[1]), davė didį šmotą aukso už dūšią tėvo savo, kursai buvo pakavotas[2]) toje bažnyčioje. Liepė vyresnis kunigas susirinkti visiems kunigamis zokanykam(i)s ir melstis už dūšią tėvo to bagočiaus. Susirinkę kunigai zokanykai nobažnai tuos žodžius pasakė: Requiescant in pace (tegul atilsis pakajuj); vyresnysis pasakė: Amen. Tuos žodžius pasakę, sugrįžo ing savo stancijes[3]); o bagočius vis tai regėjo.

Priėjęs prie vyresnio kunigo, klausės: „Ar jau tai visa madlitva už dūšią tėvo mano?“ Atsakė vyresnysis: „Ar nori šacavoti[4]) madlitvas šventas pinigais?“ Atsakė bagočius: „Nenoriu šacavoti, bet spadzievojaus[5]) ilgesnės madlitvas už tokį šmotą aukso“. Kunigas vyresnysis atsakė: „Palūkėk, aš tau parodysiu, jog tu neturi krivdos[6]) nuog mūsų“.

Liepė parašyti tiek žodžių, kiek buvo zokanykų: „Requiescant in pace Amen!“ Pasimeldęs kunigas vyresnis ant vienos vogos[7]) padėjo aukso šmotą, ant antros anas karteles su žodžiais parašytais: „Requiescant in pace Amen!“ Ir tuojau aukso šmotas pasikėlė, o kartelės žemyn nuėjo. Ką regėdamas, bagočius verkdamas puola po kojų kunigo vyresniojo, prašydamas atleidimo, jog nebuvo kontentas[8]) iš trumpos maldos. Potam liepė padėti didį akmeną ant grabo tėvo savo tasai bagočius ir parašyti tuos žodžius: „Requiescat in pace Amen.

Neturi čėso ilgai melstis del procių[9]), melskis trumpai, o čysta širdžia. Eidamas, dirbdamas, labiausiai kada eisi pro šalį kapų, šventoriaus[10]), kalbėk: Requiescant in pace, tegul atilsi amžiname pakajuje, Amen.

Zokanykas per tris šimtus metų bovijos[11]) giedojimu[12]) paukštelių[13]).

Vienas zokanykas čėsu jutrynos[14]) pradėjo mislyti, kaipo tai gali būti, jog danguj tūkstantis metų kaipo viena diena. Po jutrynei pasiliko vienas ant maldos, prašydamas Poną Dievą, idant anam parodytų, kokiu spasabu tai gali būti. Tuo čėsu pasirodė paukštelis, kursai linksmai giedojo. Norėjo (zokanykas) nutverti, bet anasai paukštelis lėkė toliaus. Bėgo paskui paukštelį zokanykas ir atsiginė ing gojų[15]), kursai netoli buvo nuog kliošto-riaus[16]), kur per tris šimtus metų bovijos[17]) giedojimu savo aną zokanyką tasai paukštelis; nenorėjo (zokanykas) nei gerti nei valgyti.

Tuo čėsu ir kunigai ano klioštoriaus išmirė, kurie buvo pažįstami tam zokanykui. Potam ir paukštelis parstojęs giedoti palėkė. Anas zokanykas grįžta ing kliošto-rių, iš kurio buvo išėjęs, ir regėjos anam kaipo būtų buvęs per tris adynas. Zvanija ing fortą[18]). Ateina fortijonas[19]): „Iš kur esi?“ Atsakė: „Esmi iš to klioštoriaus, dar kiek adynų kaipo išėjau; esmi zokristijonas tos bažnyčios“. Fortijonas mislijo, jog musijo[20]) būti koksai zokanykas pamaišyto

---

[1]) Vienuoliai kartuzai buvo žinomi Vakarų Eiropoje. Keletas vienuolynų buvo Lenkijoje, Lietuvoje — nė vieno. [2]) Lenk. pochować — paslėpti, palaidoti. [3]) Lot. stans (stovis), statio — lenk. stacja, stancja — sustojimo vieta, butas. [4]) Vok. schätzen, lenk. szacować—vertinti, kainoti. [5]) Lenk. spodziewać się — laukti, tikėtis. [6]) Slav. krivda (lenk. krzywda) — skriauda. [7]) Vok. Wage, lenk. waga — svartis, svarumas. [8]) Lot. contentus, lenk. kontent — patenkintas. [9]) Lenk. praca — darbas. [10]) Gr. koimetérion, lot. coemeterium, lenk. cmętarz, smętarz — šventorius. [11]) Lenk. bawić się — žaisti. [12]) Tekste: gidojimu. [13]) Šio priklodo šaltinis nenurodytas. [14]) Lenk. jutro (rytdiena, rytmetys, rytas), jutrzenka (aušra, aušrinė), jutrznia — jutryna (rus. zautrenia) — „aušrinės“, ankstybiausios pamaldos. [15]) Vok. Hag — tvora, užtvara; slav. gaj — gojus, miškelis. [16]) Lot. claustrum, čekų klašter, lenk. klasztor — vienuolynas. [17]) bovijo. [18]) Lot. porta, vok. Pforte, lenk. forta, furta — durelės vartuose. [19]) Lenk. fortjan, furtjan — vartininkas. [20]) Vok. müssen, lenk. musieć — turėti (= privalyti, „mùsyti“).

razumo[1]). Klausėsi: „Koksai buvo kunigas vyresnis, kada čionai buvai zokristijonu[2])?“ Pasakė, jog taipo vadinos. Pasakė vyresniujui kunigui apie tai, ieškojo knygose[3]) ir atranda, jog metų trys šimtai kaipo tasai vyresnis buvo. Potam tuojau priėmęs sakramentus šventus, su tuo svietu persiskyrė.

Jei tokias linksmybes turi iš vieno giedojimo paukštelio, arba aniolo asaboje paukštelio, o kokios linksmybės bus danguje, kur tiek milijonų[4]) aniolų ir šventųjų gieda be parstojimo: „Šventas, šventas Ponas Dievas Sábaoth[5])!“ Tokias linksmybes trotiji per kožną grieką smertelną.

(Iš pamokinimų.)

. . . . . .

Kokios yra pavinastys[6]) stone moterystės?

Vienas antrą šanavoti kaipo prisiekę. Iki smerties neapleisti. Apie svetimus nemislyti. Nekeistis, nebartis, vienas antrą nusilenkti. Pati asablyvai[7]) pavyna[8]) būti vyrui paslušna[9]) ir ano klausyti, o vyras anos nemušti, be reikalo nemuštravoti[10]) girtam parėjus per šoblę pačią nešokinti.

. . . . . .

Ar valna[11]) nutraukti užmokestį, jei bernas arba merga liga bovijos[12])?

Jei ilgai sirgo, per du mėnesiu arba pusę metų, valna už tą čėsą nemokėti, o jei per nedėlę, per dvi sirgo, nereikia nieko nutraukti. Griešija tie gaspadoriai sunkiai, kurie krivdija užmokėjime už kruviną prakaitą procavnykams, atradę kokią pričynią, (kaip) papiaus vilkas aviną arba karvę, ir del to užturi užmokestį piemeniui; kada vilkas ir iš namų išneš, kas užmokės už tai? Būkite mielaširdingi[13]), ne krivdykite siratų, jei nenorite, kada jumis anų kruvinos ašaros nepašauktų.

. . . . . .

Pirmas (Dievo) prisakymas ką užsako[14]) mumis?

Neturėti dievų svetimų. Griešija prieš tą prisakymą, kurie turi prietarus, (kaip) pėtnyčioj nevyti virvės, subátoj neverpti vakarą, pánedėlį ne pradėti kelio, išgirdęs[15]) perkūną kūliu apsiversti; jei vilką sutiksi — ščėstis, jei kiškį — neščėstis, po kalėdų vakarų kiek šventinti. Vis tai yra zabobonai[16]). Taipogi griešija smertelnai, kursai vaikus savo neša prie burtinykų, kurie[17]), prapuolus kokiam daiktui, klausias čėráunkų[18]). Taipogi griešija prieš tą prisakymą visi burtinykai, čėraunykai, kurie sapniais[19]) seka ir kitus turi prietarus...

. . . . . .

Tėvai ir motinos ar pavini šanavoti vaikus?

Pavini. Griešija tie tėvai ir motinos, kurie keikia ir velniui atduoda vaikus savo. Taipogi griešija ponai, kurie sunkina padonuosusius[20]) savo pinigais, kulionėmis[21]) ir kt., nes reikia žinoti, jog padoniai katalikų nėra tai kaipo turkų ir kitų

---

[1]) Slav. razum (lenk. rozum — protas. [2]) Lot. sacris stare, secretarium, lenk. zakrystja — zokristija: bažnyčios vieta bažnyčios indams ir rūbams laikyti. [3]) Slav. kniga (kniha), lenk. książka. [4]) Lot. mille — tūkstantis. [5]) Ebr. tsebaoth, lot. sabaoth — dorybės, angelų pulkai. [6]) Slav. povinnost' — priedermė, pareiga. [7]) Lenk. osobliwy (osoba) — ypatingas. [8]) Lenk. powinna — privalo. [9]) Slav. poslušny — klusnus. [10]) Vok. Muster — pavyzdys, mustern, lenk. musztrować — lavinti, mitrinti. [11]) Lenk. wolno — leidžiama. [12]) vertėsi, nėjo prie darbo.

[13]) Tekste: milaširdingais. [14]) Lenk. zakazuje — draudžia. [15]) išgirdus. [16]) Lenk. zabobon — prietaras. [17]) ne: burtininkai. [18]) Slav. čarny (rus. čornyi) — juodas, čart (rus. čort) — juodasis, nelabasis, velnias, — čary, čarovat, čarovnik — čerai (burtai, žavėjimas), čerėti, burti (užburti, žavėti), čerauninkas, burtininkas. [19]) Tekste klaidingai: sapniey. [20]) Slav. poddany(i) — pavaldinys, valdinys. [21]) kulėmis (kulti, kulikas), o gal kelionėmis?

šalių, bet atdavę pavinastį savo noru pavini daugesnę mokėti. Griešija taipogi ponai, kurie, išduodami mergą, plėšia užmokėjimą, tai yra kuniajas[1]), po kiek muštinių[2]); yra tai išmislijimas[3]), nes moteriškės yra valnos, jure gentium valna ing kitą valščių eiti. Griešija taipogi ponai, kurie kalba: „Mužikas[4]) mano ir gėrybės jo", nes gėrybės, kurias turi padonasis, kada ponas atimtų, griešytų sunkiai, kaipo būtų pavogęs. Žinok, jog Pono Dievo yra gėrybės, ir tu patsai esi Dievo kaipo ir padonasis; atmink tai, ant sūdnos dienos[5]) už tave bus aukštesnis. Tavo padonasis, kurį dabar mūciji, bus sūdžia tavo.

. . . . . .

Ar griešija[6]), kurie dvaruose vagia ponams[7]) savo?

Griešija: pavini prašyti Poną savo, kada neturi, bet ne vogti. Blūdija tie[8]), kurie kalba: ponui ir kunigui pavogti nėra grieko.

. . . . . .

Adata zokanykui dangų atvėrė[9]).

Vienas zokanykas Leikus mirdamas prašė, kada anam paduotų adatą; anasai paėmęs adatą, pradėjo bučiuoti: „O adata, tu man dangų atvėrei!" Kunigai, tai regėdami, mislijo, jog anam razumas susimaišė, bet (jis) pradėjo kalbėti: „Esmu prie razumo, bet sakau jumis — adata atvėrė dangų, bo[10]) siūdamas vis afieravojau ant garbės Pono Dievo ir per tą iš loskos Pono Dievo einu ing dangų". Tai kalbėdamas, ščėslyvai persiskyrė su kūnu.

Visi esame sutverti ant procių, ne ant huliavojimo[11]). Danguj bus atilsis, dabar visiems prociavoti, vieniems rankoms, kitiems galva. Afieravokit ščyrai[12]) ant procių Jėzuso ir šventųjų, o taipo užslūžysme[13]) ant amžino atilsio dangaus.

Bagočius išvalnintas nuog peklos per bachanėlį[14]) duotą jalmužnos[15]).

Vienas bagočius niekados nedavė jalmužnos ubagams[16]). Susikalbėjo vienas ubagas: „Aš, sako, gausiu jalmužną". Atėjo ing namus ano bagočiaus, prašo jalmužnos. Kada neperstojo prašyti ir nenorėjo išeiti, pagavęs bulką[17]) duonos metė ant ubago; anasai, paėmęs bulką duonos, išbėgo. Bagočius potam apsirgo. Kada buvo imtas ant sūdo Pono Dievo ir kada norėjo sverti darbus jo, nieko nebuvo. Jau norėjo sūdžia dekretavoti ant amžinų mūkų, šitai aniolas atneša bulką duonos, ir kada padėjo ant vogos, visus griekus atsvėrė jo. Potam sugrįžęs ing sveikatą, labai buvo nobažnas ir mielaširdingas.

Ratavok ir tu dūšią savo iš amžinų mūkų peklos jalmužnomis; davė tau Dievas spasabą[18]), duok tu kitiems.

---

[1]) Tekste: kuniajes, lenk. kunica (kuna — kiaunė) — mokesnis kiaunėmis, gaunamas išleidžiant mergaitę į kitą kaimą. Mūsų kalbos žodynai to žodžio nežino, — matyt, nė mūsų gyvenime jo nebuvo. [2]) Vok. Thaler, lenk. talar — dorelis (retai: taliorius); lenk. talar bity — dorelis vienoje monetoje, muštinis. [3]) Lenk. wymysł — prasimanymas. [4]) Slav. rusų: muž — vyras, mužikas — vyrelis, „žmogus", baudžiauninkas, valstietis. [5]) teismo dieną. [6]) Slav. griešyt' — nusidėti. [7]) Ne: ponų naudai, bet: iš ponų. [8]) Slav. blud, bludit' (bluždat') — lenk. błąd, błądzić — klaida, klysti. [9]) Nežinomo šaltinio priklodas.

[10]) Lenk. bo — nes. [11]) Slav. hul' (rus. gul) — toks šauksmas, hulat' (guliat') — šūkauti, ūžti, lėbauti, hulanie (gulianie) — ūžimas, lėbavimas. [12]) Lenk. szczery (szczyry) — nuoširdus, tikras, grynas. [13]) Slav. zaslužyt' — užsitarnauti. [14]) Vok. Bache — paltis, lenk. bochen, bochenek — kepalas, kepalėlis. [15]) Paimta „ex speculo exemplorum". [16]) Slav. ubogi(-i) — vargingas, vargdienis. [17]) Lenk. bułka — bandelė. [18]) pragyvenimo būdą (turtą).

Uvoga[1]) apie pažitką[2]) iš mislijimo nobažno.

Žuvis trokšta ir miršta be undenies[3]), taipo dūšia mūsų be loskos Viešpaties Dievo ir be nobažno mislijimo apie viečnastį trotija dvasišką gyvenimą. Taipo trokšdamas kalbėjo Dovydas šventas: Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad Te Deus (Psalm. 41) — kaipo elnis trokšta undenies, taipo dūšia mano trokšta tavęs, Dieve!

Kaipo seklyčia[4]), arba stancija negali būti šilta, jei visados atverti yra langai ir durys, taipo negali uždegti ugnis Dvasios šventos širdis mūsų, jei turime atvertus langus, tai yra[5]) akis an[6]) nepriderančio regėjimo, per kurias smertis įeina ir užšalimas dūšios: Mors intrat per fenestras. Jei yra atvertos durys širdyje ant svietiškių mislių ir pražnasčių, ausys ant nepriderančių klausimų, biaurių giesmių, žodžių pliugovų[7]), neteisingų apkalbėjimų, neuždegs širdies tavo nobažni pamokslai, kozoniai[8]), jei neuždarysi nasrus, duosi valią liežuviui tavo ir kitoms mislėms, žodžiams. In multiloquio non deerit peccatum: nepadabnas[9]) daiktas bovytis ilgomis kalbomis, o Pono Dievo neapibrožyti. Uždaryk tada tas duris ir langus: Claude ostia, uždaryk akis nuog regėjimų nereikalingų, uždaryk ausis nuog piktų kalbų, uždaryk liežuvį, idant nebliužnytų žiertais[10]) nepriderančiais, o taipo uždegs Dvasia Šventa ugnim[11]) loskos savo širdį tavo.

Ziegorius[12]) tankiai[13]) blūdija, jei nepripilniavoja[14]), ar skubinas arba vėlai eina. Razumas mūsų yra tai ziegorius, kurį reikia ustavičnai[15]) pilniavoti, idant nepradėtų blūdyti: Plus sapere quam oportet (mislyti daugesne, ne kiek gali). Reikia tą ziegorių paprovyti[16]) arba reguliavoti[17]) per nobažną mislijimą, pažinti patsai save, kaipo darė ana pabažna dūšia: „O Domine, noverim me, noverim Te (O maloningiausias Dieve mano, tegul pažįstu mane, tegul pažįstu Tave)!“ Blūdija už tiesą[18]) ziegorius, tai yra razumas tavo, jei misliji apie daiktus tuos, kurie ar bus arba niekados negali būti: De futuris contingentibus: jog būsi bagotas, turėsi pinigų, gyvensi ilgai, uživosi[19]) to svieto raskažių[20]), už savo krivdą atvetavosi[21]) neprieteliui savo. Taipogi jei misliji apie tas zabovas, kurios nesugrįš, tai yra, jog jaunas būdamas uliavojai, buvai bagotas, turėjai loską prie ponų, kunigų (ir kitų), blūdija ir tai ziegorius, tai yra razumas.

Mislyk tu apie viečnastį, kur reiks amžinai gyventi. Mislyk apie trumpybę dienų savo, kaipo mizernai nutrotijai amžių savo ir jaunus metus. Rašo Veberus ir Stosius[22]), jog varnas čėsu advento pradėjo tuos žodžius cudaunai[23]) giedoti: „Cogitavi dies antiquos et annos aeternos in mente habui (mislijau apie dienas senas, ir metus viečnasties ant mislies atvedžiau)“. O tu, mizernas griešnykai, patsai nežinai, apie ką misliji, neatmeni ant amžinų metų ir viečno gyvenimo, neatmeni

---

[1]) Lenk. uwaga — pasarga, pastaba. [2]) Lenk. požytek — nauda. [3]) Žem. viet. vandens. [4]) Sl. rusų (gudų) svietlica (svietlyi—šviesus)—svečiams priimti šviesioji trobos dalis, kambarys, atskirt. nuo gryčia — šeimynai trobos dalis, pirkia. [5]) Slav. to jest. [6]) ant. [7]) Lenk. plugawy — nešvarus, biaurus, nepadorus. [8]) Lenk. kazanie — pamokslas. [9]) Lenk. niepodobny — nepanašus, negalimas. [10]) Lenk. żarty — juokai. [11]) Tekste: ugnie.

[12]) Lenk. zegar — ziegorius, dziegorius, laikrodis. [13]) dažnai. [14]) Lenk. przypilnować — pridaboti. [15]) Lenk. ustawicznie — nuolatos. [16]) Sl. popravit' — pataisyti. [17]) Lot. regulare, lenk. regulować — nustatyti, tvarkyti. [18]) Lenk. zaprawdę — ištikro, iš tikrųjų. [19]) Lenk. używać — naudoti (lėbauti). [20]) Slav. roskoš — puikumas, prabanga. [21]) Lenk. odwetować — atsilyginti, atkeršyti. [22]) Enciklopedijose neužeiti bažnytiniai rašytojai. [23]) Lenk. cudownie — stebuklingai, nepaprastai gražiai.

ant pirmųjų dienų nutrotytų, ant griekų, ant raskažių kūno: Non cogitas dies antiquos et annos aeternos in mente non habes. Tavo galvoj ir mislyje svieto azdabos, smočnūs[1]) gėrimai ir valgymai, patiekos[2]) kūno; o kaipo ščėslyvas būtumei, kada mislytumei tuo čėsu apie viečnastį ir išganymą dūšios savo: Utinam saperes et novissima provideres.

Dirva, arba gruntas neišdirbtas, nieko gero nedaro, neatneša vaisiaus, taipo ir širdis mūsų nedaro nieko gero, neatneša vaisiaus, jei nėra sutrinta tikru gailėjimu per nobažną mislijimą, jei nėra iščystyta[3]) per ščyrą spaviednį, jei nėra pakrapyta[4]) loska Dievo.

(Lietuvos kunigaikštis).

Uvožok[5]): noris kada šimtą metų gyventu(m) svieto to raskažiuose, šlovė(s) gėrybėse, kada ateis smertis, regėsis tau, kaipo būtumei pro vienus vartus įėjęs, pro antrus išėjęs. Mirdamas kunigaikštis Lietuvos liepė adaryti[6]) visus palocius, kalbėdamas: „Tegul visi regi, jog taipo miršta ponai, kaipo ir prasti žmonės".

(Nepamiršk ir knygelės parašytojo).

Turi, skaitytojau mielas, toj mažoj knygelė(j) tiek pamokslų ir priklodų, taipogi spasabų ratavojimo dūšių iš čyščiaus, prisigatavojimo ing namus amžinus. Skaityk nobažnai sveikas, už mano, griešnyko, dūšią sukalbėk Sveiką Mariją.

XVII. Pavinastys[7]) krikščioniškos (1767).

[Pavinastės krikščioniškos arba katechizmas, kuriame duodasi visokie pamokslai, ką turi[8]) krikščioniškas žmogus tikėti, žinoti, kaipo pagal Dievo cnatlyvai[9]) gyvendamas ant svieto, išganymą apturėti. Naujai, del pažitko dvasiško, su aiškiu išguldymu tajemnyčių[10]) vieros šventos, per storone[11]) kunigo Kazimiero Klimavičiaus džiakono[12]) Alsėdžių, plebono[13]) Laižuvos, surašytas ir drukon jo vlosnu[14]) kaštu[15]) paduotas metuose 1767].

Kokia rožnastis[16]) yra kūno (ir dūšios) žmogaus nuog bandyščio[17]).

Yra dvi[18]) rožnasti[19]) didžiausi... kūno žmogaus nuog bandyščio: jog kūnas žmogaus yra veidu pakeltas ant dangaus, o bandyščio nulenktas ant žemės; jog kūnas žmogaus norint miršta ir ing žemę[20]) pavirsta, vienok kada norint kelsis iš numirusių ir daugiaus nemirs, o bandyščio neatgis.

Kas tai yra dangus?

Dangus... yra vieta, pilna linksmybių ir raskašių amžinų... Šventieji bovijas danguj... mylėjimu ir garbinimu Pono Dievo... Po sūdnos dienos, kaip dūšia,

---

[1]) Germ. smak (vok. smackhaft), lenk. smak — skonis, smaczny — skanus. [2]) Slav. potiecha (lenk. pociecha) — suraminimas, paguoda, džiaugsmas. [3]) Slav. čysty(i) — grynas, švarus. [4]) Lenk. pokropić (kropla — lašas) — pašlakstyti. [5]) Lenk. uważać — stebėti(s), įsistebėti. [6]) atidaryti (žmonėms, miniai įleisti). [7]) Lenk. powinność — priedermė, pareiga. Tai iš naujo perdirbtas ir išplėstas 1725 m. „Pamokslas krikščioniškas". [8]) Tekste: turey. [9]) Lenk. cnotliwie — dorai. [10]) Lenk. tajemnica — paslaptis. [11]) Lenk. staraniem — rūpesnis. [12]) Tekste: dziekona. Lot. decanus, lenk. dziekan. [13]) Lot. plebs, plebanus — lenk. pleban — klebonas. [14]) Lenk. własny — savas, nuosavūs. [15]) Vok. kosten, lenk. kosztować (koszt) — mokėti (lėšos). [16]) Lenk. różnica (rusų raznica) — skirtumas. [17]) Banda, bandykštis — gyvulys, galvijas. [18]) Tekste: dve. [19]) Tekste: rožnaste. [20]) žeme.

taip ir kūnas, bus nesmertelnas, žibės kaipo saulė ir uživos lygiai su dūšia visokių raskašių dangiškų. (Danguj) ne slūžys mužikas (prasčiokas) ponui, kaipo visi vieno Tėvo dangiško sūnūs.

Kokią macę[1]) ir skūtkus[2]) tur vanduo šventas?

1. Žabangus ir štukas[3]) velnio ardo ir pragena.
2. Ligas, iš piktybės antmestas, ira[4]) dvasią nečystą atgena.
3. Piktas misles tlumija[5]) ir gesa.
4. Ankryčius, nuog šėtono antmestus, naikina.
5. Burtas, zabobonus, žavėtystas[6]) ruinavoja[7]).
6. Namus ir vietas sužavėtas pataiso, peles, žiurkes ir kitas biaurybes, iš piktybės antmestas, iš namų ir kitų vietų, per pašventinimą[8]) kunigo ir krapijimą vandeniu šventu, išgena ir išnaikina.

(Gaspadorių pavinastys šeimynai).

Gaspadoriai... šeimynai pavini:

1. Priederantę[9]) živnastę[10]) duoti ir apdarą pagal sukalbėjimo.
2. Zaplotą[11]) ir tikrai priegulentę nagradą[12]) už mažas kokias iškadėles nepavini patroncyti[13]) iš algos, labiausiai gerai šeimynai.
3. Sovalių[14]), griekų, zbitkų[15]) nedaleisti, bet bausti, karoti[16]) pavini, o kuris neklauso ir paprovos[17]) nedaro, išvaryti iš namų savo.
4. Sergančiam šeimyniščiui duoti vigadą[18]), o jei mėnesį vieną arba pusantro sirgtų, nepavinas gaspadorius už tą algą jam nutraukti prie metų galo.
5. Per viršų prie darbų zbitečnai[19]) nesunkinti, bet pagal išgalios.
6. Ing bažnyčią šventomis dienomis leisti, o tinginį su blakštu[20]) varyti pavinas.

Užturėti algą šeimynai — griekas šaukiąs pomstos[21]) nuog Pono Dievo.

XVIII. Iš gegužės 3 dienos konstitucijos[22]) (1791).

Prova[23]) pastanavyta[24]) trečio(j) dieno(j) mojaus[25]) 1791 metų.

Pastanavym(a)s rondaus[26]).

Vardan[27]) Dievo Traicio(j)[28]) Švento(j) vieno.

Stanilova(s)[29]) Augusta(s) iš loskos[30]) Dievo ir valios giminė(s)[31]) lenkų karali(u)s, didelis[32]) kunigaikštis Lietuvos,

---

[1]) Lenk. moc — galia, jėga. [2]) Lenk. skutek — pasėkà. [3]) Vok. Stück, lenk. sztuka — gabalas, klasta. [4]) ir. [5]) Lenk. tłumić — stelbti. [6]) žavėti. [7]) Lot. ruina, lenk. ruina, rujnować — ardyti. [8]) Tekste: pašventymą. [9]) Priderančią. [10]) Lenk. żywność — valgis. [11]) Sl. zaplata — užmokesnis. [12]) Sl. nagrada (lenk. nagroda) — dovana, atlyginimas. [13]) Lenk. potrącić — stumtelėti, nutraukti. [14]) Lenk. swawola — sauvalia, išdykavimas. [15]) Lenk. zbytek — prabanga, zbytki — išdykumai. [16]) Lenk. karać — bausti. [17]) Lenk. poprawa — pasitaisymas, pataisa. [18]) Lenk. wygoda — patogumas. [19]) Lenk. zbytecznie — be reikalo. [20]) Vėzdas, lazda (blokšt, blokšti, blaškyti, blakštuoti, blakštas). [21]) atgieža. [22]) Vertimas iš lietuvių į lenkų kalbą, ligi šiolei nespausdintas, yra Krokuvoje. [23]) Sl. pravo — teisė, įstatymas. [24]) Slav. postanovit' — nutarti. [25]) gegužės mėn.; rankr.: Moios. [26]) vyriausybės. Rankr. rondus, randus, rundus, lenk. rząd. [27]) Rankr. vardon. [28]) Slav. troica — trejybė. [29]) Rankr. Stanislovo Augusto, rodos, ne kilmin., nes būtų nesąmonė. [30]) Lenk. łaska — malonė. [31]) tautos. Vert. giminė lyg vyrišk. lyties (giminės), tur būt, nuo lenk. naród (vyrišk.), ir to žodžio linksniavimas čia nenusistatęs. Taip antai, čia: gimini(-o?). [32]) didysis

Rusijos, Prūsijos, Mazovieckis[1]), Žemaičios[2]), Kijovos, Volynios, Podolskis[3]), Inflantskis[4]), Smolenskis[5]), Sievierskis[6]), Černiechovskis[7]), drauge su stonais[8]) susikonfederavota(i)s[9]) ličbo(j)[10]) antro(j)[11]), lenkų giminę apznočydami[12]).

Pažindami[13]), kad visų mūsų ščėstei[14]) tik vienai[15]) iš patvirtinimo gruntauno[16]) ir pataisymo konstitucijos giminė(s) išein(a), per[17]) ilgą dasviadčenę[18]) pažinom užilgotas[19]) rondaus mūsų vodas[20]); norint[21]) pažičkavot[22]) iš laiko[23]), kurio[24]) dabar Europa yra, ir iš tos į viršūnę prieinančios[25]) valandos, kuri[26]) mums[27]) patiems savims[28]) atgrąžino[29]), valni[30]) nu(o) nešlovės svetimų vyresnybių paliepimo[31]), brangiau šacavojant[32]) už gyvenimo[33]) ir už ščėslyvasties locnos[34]) pabuvimą[35]) visos žemės ir nepasidavimą svetimiems[36]), ir valnasti[37]) giminė(s), kurio(s) ščestis į mūsų rankas yr(a) paduot(a)s[38]), ir norint ant blagaslovymo[39]) ir ant padėkavonės dabar esančių ir po mūsų būsi(a)nčių pakalenių[40]) u(ž)sislūžyti[41]), atsilenkdami tų parškadų[42]), kurias[43]) pas mum(i)s mūsų locnos vodos galėtų padirbt, del gero visų[44]), del patvirtinimo valnasties[45]), del užlaikymo mūsų tėviškės[46]) ir jos gronyčios[47]), su didžiausia tvirtuma[48]) šitąją konstituciją pagiriam(e)[49]) ir tą čielai[50]) už šventą ir už nepajudintą apsakom(e)[51]), pakol giminė[52]) ant laiko[53]) per provą aprašyto[54]) tikriausia savo valia norėtų, matydamas reikalą, permainyt(i)[55]) kokį artikulą[56])...

Viera vyresnioji[57]).

Viera giminė(s) vyresnė yra ir bus viera šventa Rymo[58]) katalikų su visais savo provais[59]). Perėjim(a)s iš vieros vyresnės į kokią nors kitą vierą yra uždrausta po koronimi(s)[60]) už tokį nusidėjimą, ne(s)[61]) del to, kad toji pati šventa viera prisako

---

[1]) Lenk.; M. — Mozūrų, Mazovijos krašto. [2]) Žemaičių. Čia lyg nuo žodžio „Žemaičia“ (gudų žomoit'), kilm. Žemaičios [3]) Lenk.: P. — Padalės. [4]) Lenk.; I. — Inplentų, Latgalių krašto. [5]) Lenkiškai; S. — Smalėnų. [6]) Lenkiškai; S. — Seversko (Ukrainoje). [7]) Lenkiškai; Č. — Černigovo (Ukrainoje). [8]) Lenk. stan (stać — stovėti) — stovis, padėjimas, luomas (visuomenėj). [9]) Lot. foedus; lot. lenk. konfederuotis — jungtis, ristis su kits kitu. [10]) Lenk. liczba — skaičius. [11]) Nevykęs vertimas: podwójny — dvigubas. [12]) Lenk. stanami... reprezentującemi — luomais... atstovaujančiais (apznočyjančiais). [13]) Lenk. uznając — pripažindami. [14]) Slav. ščastie (lenk. szczęście) — laimė. [15]) Lenk. jedynie — vien tiktai. [16]) Vok. Grund, lenk. grunt — pamatas, pagrindas; gruntaunas (lenk. gruntowny) — pagrindinis. [17]) Rankr. par. [18]) Lenk. doświadczenie — patyrimas. [19]) Lenk. zadawnione — į(si)senėjusias (už—ilgas). [20]) Lenk. wada — yda. [21]) Nesuderinta su „pažindami“ ir, toliau, „pagiriame“. [22]) Lenk. korzyść, požytek — nauda; pažičkavot — naudotis. [23]) Laiku, tikriau: metu, gadyne. [24]) kurioj? Lenk.: pory, w jakiej... [25]) Lenk. dogorywającej — mirštančios, besibaigiančios (į viršūnę pareinančios). [26]) Rankr. kurie (= kuria?) — kuri. [27]) mus. [28]) sau. [29]) leido mums patiems savimi rūpintis. [30]) Lenk. wolni — laisvi, liuosi. [31]) Ligi šiolei teko klausytis svetimų vyresnybių įsakymų. [32]) Vok. schätzen (Schatz), lenk. szacować (konstitucijoj: ceniąc) — branginti. [33]) Kilmin. viet. galininko.

[34]) Lenk. własny — savas, nuosavus. [35]) Konst.: egzystencję polityczną—politinį gyvenimą, buvimą. [36]) Konstit.: niepodległość zewnętrzną. [37]) Lenk. wolność (slav. volia — valia, laisvė). [38]) Tad ščestis — vyrišk. gim. [39]) Slav. blagoslovyt — laiminti. [40]) Sl. pokolenie — (žmonių) karta. [41]) Sl. zaslužyt — užsitarnauti. [42]) Lenk. przeszkoda — kliūtis; konstit. mimo przeszkod. [43]) Rankr. kurie, tur būt, iš konstit. które. [44]) visų gerovei. [45]) Lenk. wolność — laisvė. [46]) tėvynės. [47]) Slav. granica (vok. Grenze) — siena (rubežius). [48]) Konstit. z największą stałością ducha. [49]) Kost. uchwalamy (chwalić — girti) — nutariame. [50]) Konst. całkowicie. [51]) deklarujemy (lot. declaro) — skelbiame. [52]) Rankr. giminis. [53]) Konst. w czasie prawem przepisanym. [54]) nustatytą (įstatymo keliu). [55]) pakeisti. [56]) Lenk. iš lot. artykuł — straipsnis (įstatymo, laikraščio). [57]) Rankr. vyresnioje, toje, patie (= pati). [58]) Rankr. Rymu. [59]) Lyg nuo provo, ne: provos. [60]) Konst. pod karami apostazji. [61]) Rankr.: Ne. Turėtų būti: nes, gal: net?

mums mylėti artimus mūsų, pavini[1]) esam(e) visokiems žmoni(e)ms kokios nors vieros pakają[2]) viero(j) ir apieką[3]) iš[4]) randaus prileist(i), ir del to visokius būdus ir valnastį vieros Lenkų žemė(j)[5]), vedlug[6]) pastanavymo Žemės[7]), pažadam(e).

Bajorai, žemlioniai[8]).

Šanavojant[9]) atminimą pratkų[10]) mūsų kaip fundatorų[11]) valno randaus, bajoriškam stonu(i) visas valnastis ir pirmybę savo gyvenime ir publičną[12]) kuo tikriau[13]) prižadam(e) ir asablyvai provas, statutas ir privilėjas[14]) tam stonu(i) n(u)o Kazimiero Didelio[15]), Liudviko Vengraus[16]), Vladislovo Jagėlaus ir Vitoldaus brolio jo, kunigaikščio[17]) Lietuvos, da vėl[18]) n(u)o Vladislovo ir Kazimiero Jagėliončikų[19]), n(u)o Jono Alberto[20]), Aleksandro ir Zigmunto Pirmojo brolių, n(u)o Zigmunto Augusto paskutinio iš linijos[21]) Jagėlionų, spraviedlyvai[22]) paduotas pastiprinam(e), prižadam(e)[23]) ir už nepajudintus[24]) pripažįstam(e). Gadnastį[25]) stono bajorystos Lenkų žemė(j) už lygią visoms[26]) bajorystoms kitoms, kur tik tokios užívotos[27]), pripažįstam(e). Visus bajorus lyg(i)us tarp savę(s) pripažįstam(e), ne tiktai, kad kožnas galėtų storotis[28]) kokio nors (urėdo?)[29]) ir paslūgų[30]) del tėviškės[31]), slovo(s)[32]) ir pažitko[33]) ieškodamas[34]) pildyt(i), ale[35]) ir lygų priėjimą pri(e) privilėjų ir pir(mybių?)[36]) stonu(i) bajorų prigulinčių.

Už visa labiau[37]) provą dezpečenstvos[38]) kožnos asabos[39]), ir valnastį asabos, ir valnastį savo gėrybės, ar ant grumto[40]) ar tai pajudinamo(j) gėrybė(j), taip[41]), kaip n(u)o amžių kožnaus[42]) bu(v)o, šventai, neužkabintai[43]) užlaikytus turėt(i) norim(e) ir užlaikom(e), prižadant[44]) netaisyt prieš gėrybes locnas[45]) kieno kokias nors permainas albo[46]) kitoniško provo(s) apsukimo[47]) neprileisim(e)[48]); da(r) kuo geriau vyriausia vyresnybė žemės[49]) ir randas per jąją pastanavytas nėjokių ieškojimų po pričynos[50]) iurium regalium (prova karalių[51]) i(r) koki(u) nonc[52]) kitu spasabu[53]) ant gėrybės obyvateliaus[54]), ar tai dalio(j) ar čielai, sau norėt negalės.

---

[1]) Lenk. powinni (konst. winniśmy) — kalti, privalome. [2]) Slav. pokój — ramumas. [3]) Slav. opieka — globa. [4]) Rankr. uš. [5]) Konst. w krajach polskich. [6]) Lenk. według — sulig, sekant, einant (kuo). [7]) Rankr. Žemio(s). [8]) Konstit. ziemianie. [9]) Nesuderinta su „prižadame“. Iš lenk. szanować (vok. schonen). [10]) Rankr. pradkų, nuo slav. predok (lenk. przodek) — bočius, protėvis. [11]) Lot. fundo, lenk. fundator — steigėjas, įkūrėjas, lėšų teikėjas. [12]) Konst. w życiu prywatnym i publicznym; lot. publicus, lenk. publiczny — viešas. [13]) Konst. najuroczyściej — kuo iškilmingiausiai. [14]) Iš lot. privilegium, slav. privilei (lenk. przywilej). [15]) Lenkų karalius XIV a. [16]) Vengro (Širv. vingrio). Lenkų karalius, Jadvygos Jogailienės tėvas. [17]) Rankr. kunigaikšti. [18]) Konst. niemniej = taip pat. [19]) Jogailaičių, Jogėliūnų. [20]) Lenkų karalius XV a. [21]) Lot. linea, čia: giminė. [22]) Slav.; — teisingai. [23]) Konst. zapewniamy. [24]) Konst. niewzruszone. [25]) Lenk. godność — garbė.

[26]) Rankr. visiems bajorystams kitiems. [27]) Konst. užywane. [28]) Slav., — rūpintis. [29]) Rankrašty išplėšta. [30]) Lenk. posługa — patarnavimas, tarnyba. [31]) tėvynei. [32]) Sl. slava — šlovė, garsas. [33]) Lenk. požytek — nauda. [34]) Rankr. ežkodamos. [35]) Lenk. ale — bet. [36]) Rankr. sugadinta. [37]) Konst. nadewszystko. [38]) Rankr. visur dezpečenstvo, nuo lenk. bezpieczeństwo = nepavojus, apdrauda. [39]) Slav. osoba — asmuo. [40]) Konst. własność gruntowa (= ziemska). [41]) Rankr. visur: teip, keip. [42]) kožno. [43]) Konst. nienaruszenie — nejudinamai. [44]) Konst. zaręczając najuroczyściej. [45]) Konstit. własność — nuosavybė. [46]) Lenk. albo — arba. [47]) Konst. ekscepcja w prawie — įstatymo išimtis. [48]) Turėtų būti: neprileisti; prižadėdami, kad netaisysime ... arba ... kad neprileisime. [49]) Konst. najwyższa władza krajowa. [50]) Slav. pričina (lenk. przyczyna) — priežastis, čia: slistis, vadà(konst. pod pretekstem), prasimanytoji priežastis. [51]) remiantis karaliaus teise. [52]) norints, nors. [53]) Slav. sposob — būdas. [54]) Slav. obywatel — pilietis, krašto gyventojas.

Del to despečenstvą asabos ir visokias gėrybes kamnonc iš provo(s) prigulinčias, kaip ir tikrą mazgą stavorčystos[1]), kaip fundamentą valnasties obyvatelskos šanavojam(e), uždespečijam(e)[2]) ir patvirtinam(e), ir kad ant ateinančių po mūsų čėsų šanavotos ir dezpečnos, ir nepajudintos paliktų, norim(e). Bajorus už pirmus apgintojus valnasties ir tos konstitucijos pripažįstam(e); kožno bajoro cnatai[3]), honorui[4]) ir draugystai[5]) jos šventumą šanavoti, jos pabuvimą sergėti paliektam(e), kaip ir vieną[6]) tvirtybę tėviškės ir valnasčių mūsų.

Miestai ir mieščionai[7]).

Provą ant šio seimo[8]) pastanavytą vadinamą: Miestai mūsų karališki valni ponystose[9]) Riečaspospolitos[10]), kad būtų vedlug pastanavymo užlaikyta[11]) ir už dalį tos konstitucijos, apsakom[12]), kaip ir provą priduodančią valnai bajorystai[13]) lenkų, del dezpečenstvos jų valnasčių ir čielasti(e)s[14]) visos tėviškės, naują, tikrą ir pamačlyvą sylą[15]).

Mužikai[16]), valščioniai[17]).

Žmones artojus, iš kurių rankų išein(a) visa (bago?)tysta[18]) žemės, kurie didžiausią giminė(j) znočijas[19]) (skaiči?)ų[20]), per tą kuotvirčiausia yra žemės syla, taip per spraviedlyvastį, žmonystą[21]) ir povinastį krikščionišką, kaip per locną mūsų reikalą gerai išpažintą[22]), po apieka provų ir rando[23]) žemės priimam(e) ir pastanavijam(e): kad nu(o) to karto (jei) kokios nors valnasties padavimas ar sukalbėjimas aktorių[24]) su valščioniais savo tėviškės parondnai[25]) bus padarytas ar tos valnastys[26]), padavimai[27]), sukalbėjimai būtų su pulkais[28]) ar su kožnu vienu sodžiaus gyventoju sutikti[29]), pastanavys[30]) kaip vienam, taip ir kitam pavinastį vedlug teisingo sutarimo ir aprašymo, padėto ant tokių padavimų ir sukalbėjimų po apieka randaus žemės prigulinčią.

Padėjimai[31]) tokie ir iš jų išeinančios pavinastys, per vieną aktorių[32]) žemės po gera valia priimti, ne tik per jįjį patį, ale ir per jo sukcesorius[33]) ar provo(s) atpirktuojus[34]), taip stiprūs bus, kad niekada sava valia permainyt negalės. Taip

---

[1]) Tavorčius — iš slav. tovarišč (lenk. towarzysz), stavorčysta — konst. społeczność — visuomenė, visuomenybė. [2]) Konst. zabezpieczamy — garantuojam, užtikrinam. [3]) Rankr. kožna bajora cnataus humoraus ir draugistaus (paliektam) — Konst. każdego szlachcica cnocie, obywatelstwu i honorowi (poruczamy). Lenk. cnota — dorybė. [4]) Lot. ir lenk. honor — garbė; rankr. humoraus — lyg būtų: norui, užgaidai! [5]) draugiškumui, piliečio pareigų supratimui. [6]) Konst. jedyną — vienintelę. [7]) Slav. mieszczanie — miestelėnai, miestiečiai. [8]) šiame seime. [9]) Lenkų: państwo —valstybė; daugiskaita (ir konstitucijos originale), nes Lenkų respublika buvo susidėjusi iš Lenkų ir Lietuvos. [10]) Lenk. rzeczpospolita iš lot. res publica. [11]) Rankr. užlaikytos (provas?). [12]) skelbiam. [13]) Lenk. szlachta — bajorai. [14]) Lenk. skuteczną siłą — tikslingą (tikslią) galią. [15]) Lenk. całość — visybė.

[16]) Slav. muž (čekų, rusų, ukr., gudų — len. mąž) — vyras; mužik — valstietis, klapas (iš lenk. chlop). [17]) Lenk. włościanie — valstiečiai. [18]) Slav. bogaty, bogatstvo — turtingas, turtas; konst. najobfitsze bogactw krajowych źródło. [19]) Lenk. oznacza, znaczy — reiškia; konst. stanowi. [20]) Skliausteliuose rankščio apgadintos vietos. [21]) Konst. atatinkamo žodžio nėra. [22]) Konst. zrozumiały — suprastą. [23]) rando, rundo, rondo — vyriausybės. [24]) Konst. dziedzice — tėvūnai, dvarininkai, Širv. tėvainiai; sen. lenk. (lot. actor = taip pat) dziedzic, właściciel. [25]) Lenk. porządnie — tvarkingai, konst. autentycznie — tikrai, įtikinamai. [26]) Rankr. valnasties. [27]) Konst. nadania — suteikimai, paskyrimai. [28]) Konst. z gromadami — su kuopomis. [29]) Konst. zrobione — padaryti. [30]) Konst. będą stanowić — dengs, spręs. [31]) Konst. układy — sutartys. [32]) aktorių — tėvūną. [33]) Lot. ir lenk. successor — įpėdinis, paveldėtojas. [34]) Konst. prawa nabywców.

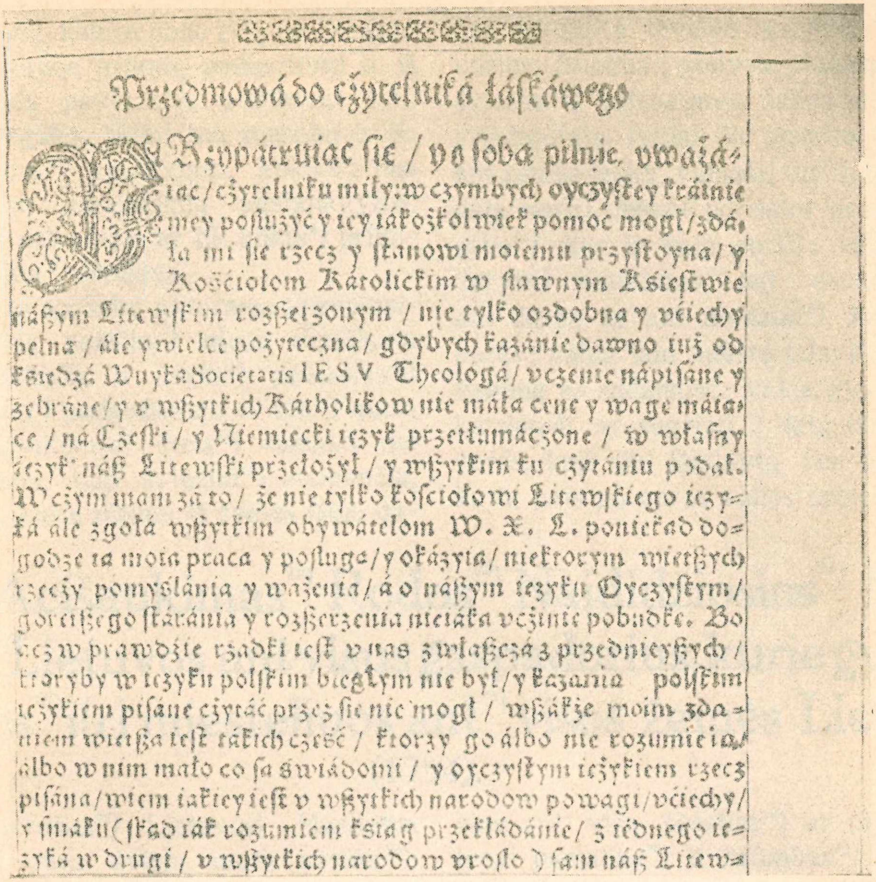
Przedmowá do czytelniká łáskáwego

PRzypátruiąc się / y o sobie pilnie vważá-
iąc / czytelniku miły: w czymbych oyczyzney kráinie
mey posłużyć y iey iákożkolwiek pomoc mogł / zdá-
ła mi się rzecz y stanowi moiemu przystoyna / y
Kościołom Kátolickim w sławnym Xięstwie
nászym Litewskim rozszerzonym / nie tylko ozdobna y pociechy
pełna / ále y wielce pożyteczna / gdybych kazánie dawno iuż od
Xiędzá Wuyká Societatis IESV Theologá / vczenie nápisáne y
zebráne / y v wszytkich Kátholikow nie máłą cenę y wagę máią-
ce / ná Czeski / y Niemiecki iezyk przetłumáczone / w właszny
iezyk nász Litewski przełożył / y wszytkim ku czytániu podał.
W czym mam zá to / że nie tylko kościołowi Litewskiego iezy-
ká ále zgołá wszytkim obywátelom W. X. L. ponieważ do-
godzę tą moią pracą y posługą / y okázyią / niektorym większych
rzeczy pomyślánia y ważenia / á o nászym iezyku Oyczystym /
gorętszego stáránia y rozszerzenia nieiáką vczynię pobudkę. Bo
acz w prawdzie rzadki iest v nas zwłaszczá z przednieyszych /
ktoryby w iezyku polskim biegłym nie był / y kazania polskim
iezykiem pisane czytáć przez się nie mogł / wszákże moim zda-
niem większa iest tákich część / ktorzy go álbo nie rozumieią /
álbo w nim máło co są świádomi / y oyczystym iezykiem rzecz
pisána / wiem iákiey iest v wszytkich narodow powagi / pociechy /
y smáku (skąd iák rozumiem księg przekładánie / z iednego ie-
zyká w drugi / v wszytkich narodow vrosło) sam nász Litew-

Iš Daukšos pastilės: prakalba lenkų kalba (1599).

Isaiæ LVII.

¶ Padarėu miudą pa-
sisakimo nasrū. Pakâ-
iu: Pakáiū tôlimam / ir
pakáiu artimam / târe
Wießpatis / ir ižgi-
džiu iy.

PRA

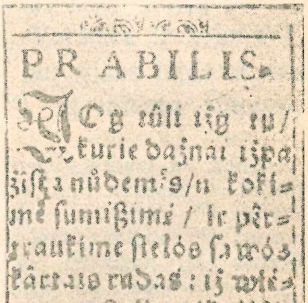
PRABILIS.

TOg tûli ižg tu /
kurie dažnai ižpa-
žista nůdemes / n koki-
me sumišime / ir pêr-
traukime sielos sawos
kârtaie rudas: iž wie-
natros ßalles tikrái ži-
nodami / iog ne wienas
žmogus nê ėst bê nů-
demes: ižg antros wel
ßalies tů mókú kas bu-
tu ižpažintis / ka tůrê-
tu sakit nê rasdami: ir
iž to p abingusei ap-
mudûie ir nê kurie dá

bar-

Iš Daukšos katekizmo (1595).

ir valsčioniai kokios nonc gėrybės[1]) n(u)o po geros valios priimtų pad(avimų) ir iš jų išeinančių pavinasčių atsitraukt kitu spasabu negalės, tiktai tuo spasabu ir po tuo sutarimu[2]) aprašymas, kokios[3]) bus raštuose tų sukalbėjimų pastanavytos, kuriuos ar ant amžio ar tik laikui[4]) priimtus parundnai[5]) išpildys.

Po tokiuo spasabu aktorams apznočinimo[6]) visokių pažičkų[7]) n(u)o valsčionių jiems prigulinčių ir norint[8]) pamačlyvai privesti norį[9]) padauginimo svieto[10]) mūsų žemės, apsakom(e) čielą[11]) valnastį del visų žmonių, taip šviežiai[12]) ateinančių, kaip ir tų, kurie pirmai iš žemės išėję dabar norėtų į tėviškę sugrįžti, taip, kad kožnas žmogus į ponystą riečaspospolitos šviežiai iš katros nonc šalies pribuvęs ar grįždam(a)s, lygiai tik atsistos su koja[13]) ant žemės lenkų, valnastį tur(i), kaip tiktai pats nor(i), ieškoti per savo procę[14]) spasabo[15]), kur ir kaip nor(i); valna[16]) jam daryt(i) sutikimus ant asiedlaščies[17]), ant darbo ar ant doniaus[18]), kaip ir kol norės; valna jam mieste taisyt(i) sau gyvenimą ar sodžiuose; valna gyventi Lenkų žemėj ar sugrįžti į kitą (že)mę kur norės, kad tik išpildytų tas pavinastis, kurių pats po geros valios apsiėmė.

XIX. Acišaukimas[19]) Rodos[20]) Naididžiosios[21]) Naradaus[22]) Lietuvos unt visus gaspadorius, kurie gyvena ulyčios[23]) i(r) miesteliuos ant[24]) visos žemės Lietuvos (1794).

Vaina strošna[25]) Lietuvoj! Maskoliai mums ją pirm dviejų metų užsakė[26]), zdraicai[27]) tėviškės[28]) ją[29]) įvedė, slabastė[30]) su neviernasti(m)[31]) mūsų sulončyta[32]) buvo pritlumyta[33]), dabar prispaudimas ir nevalia[34]) strošna primusijo[35]) mus iš sunkios nevalios acistot[36]) drąsiai[37]) i(r) jos neprietelius mūsų išgurdint[38]). Kur eina ant visų ščėsties[39]) ar prapuolimo, tenai pamacija[40]) ir ratunkas[41]) lygiai visiem(s) prigul.

Pablagaslovijo[42]) Dievas sylai[43]) ir atvogai[44]) gyventojams mūsų karalystės. Jau Krakavas, Varšava ir Vilnas[45]) čysti nuo maskolių, jau visus išpiovė drąsūs mūsų žalnieriai[46]), tų miestų žmonės, artimųjų

[1]) Konst. majętność — čia: dvaras, Širv. turtas, lobis. [2]) taja sąlyga, tomis sąlygomis. [3]) pavinastys. [4]) Konst. do czasu — laikinai, (kuriam) laikui. [5]) Konst. ściśle — griežtai. [6]) Konst. zawarowawszy — apdraudus, užtikrinus; apznočyti — lenk. oznaczyć — pažymėti. [7]) Turėtų būt: pažitkų — Konst. pożytek — nauda. [8]) apdraudę..., norėdami..., apsakome. [9]) Konst. zachęcić — paraginti. [10]) Konst. ludność — gyventojai. [11]) Konst. zupełną — visišką. [12]) Konst. nowo — naujai, nesenai. [13]) Konst. stanie nogą. [14]) Lenk. praca — darbas. [15]) užyć przemysłu; przemysł — pramonė, Širv. sumania (sumanumas). [16]) Lenk. wolno — leidžiama. [17]) Konst. osiadać — apsigyventi. [18]) Konst. czynsz — čyžė. [19]) Išspausdintas Vilniaus „Lietuvių Tautos" II kn. (1919 m.), 127—129 pusl. [20]) Lenk. rada — taryba; čia: sukilėlių vadovybė Vilniuje. [21]) Tekste: neididziasias. [22]) Lenk. naród — tauta. [23]) Lenk. (slav.) ulica — gatvė, Lietuvoj ir: kaimas. [24]) Tekste: ant. [25]) Lenk. (sl.) straszny — baisus. [26]) Lenk. zapowiedzieć — paskelbti. [27]) Tekste: zdrayte(i) — išdavikai; lenk. zdrajca. [28]) Tekste: tevikščios. [29]) Tekste: ju. [30]) Lenk. (sl.) słabość — silpnumas. [31]) Lenk. (sl.) niewierność — neištikimumas. [32]) Lenk. złączyć — sujungti. [33]) Lenk. przytłumić — prigesinti, kiminti. [34]) Lenk. (sl.) niewola — nelaisvė. [35]) Vok. müssen, lenk. musieć, zmusić, przymusić — versti, priversti. [36]) atsišaukimas, atsistot. [37]) Tekste: drusiey. [38]) iššudyti. [39]) Lenk. szczęście — laimė. [40]) Lenk. moc, pomoc, pomaga — galia, pagalba, padeda. [41]) Vok. retten, Rettung — lenk. ratować, ratunek — gelbėti, pagalba. [42]) Lenk. (sl.) pobłogosławić — palaiminti. [43]) syla — jėga. [44]) Lenk. odwaga, rus. otvaga — drąsumas. [45]) Vilnius. [46]) Lenk. żołnierz — kareivis.

ulyčių gaspadoriai, vyrai ir moterys. Sugauti generolai[1]) Maskvos, armatos[2]) jų, karūnos, strielbų[3]) daugumas[4]), pinigų ir visokių gėrybių, proviantų[5]) ir kiek tūkstančių nevalnykų[6]) sugautų, o užmuštais žemė yra apdengta[7]); apturėjo patieką ir džiaugsmą už krividas nekalto naradaus. Išbėgo atlikę maskoliai; iš to piktumo gelažiu ir ugniu pūstyt pradėjo mūsų žemę. Jūs, artojai broliai, pabaikit[8]) tą vainą drąsiai, kurią žalnieriai, bajorai ir miesčionys pradėjo atvožniai[9]).

Pameskim uvažiot[10]) ant rožnasties[11]) stonų![12]) Žmonės esma visi lygūs, bo[13]) visi ant tos pačios žemės gyvenam. Kraują žmonių mūsų neprietelis pylė, gėrybes ir namus degino; ach del Dievo! ratavokimės kas kaip gali! ginkim gyvenimą savo kožnas! Tėvus, brolius ir sūnus jūsų nemielaširdingas maskolius mūčija[14]), kamuoja[15]) ir užmuša. Vaikeliai! Tėvus jūsų dykū(s)[16]) kazokai[17]) bado ir kapoja; motinas jūsų, seseris, mergas ir prietelkas[18]) tironai[19]) žalnieriai išveda, tąso[20]) ir mūčija, kaip možna[21]) išmanyt! Žmonas, vaikus jūsų ir kūdikius kuo mažiausius ant dzidų[22]) pikti kazokai nešioja ir drasko. Žiūrėkit, sūnaičiai, ant kraujo nekaltai pralieto savo tėvų, žiūrėkit vyrai ant kraujo ir smerties savo giminių ir familijos[23]), žiūrėkit, žmonės, ant akrucienstvo[24]) tironų. Pažarai[25]) ir ugnys strošnos iš visų šalių. Degina maskoliai ulyčias, miestus, miestelius ir karčiamas; plėšia ir ima, gaišina visus žmones gyvenančius sodose[26]), miestuose ir dvaruose. Kurio gi dūšios ir širdies neplėšia gailestis, žiūrinčiam ant visokios ugnies ir pažaro trobų, nekaltai uždegintų, ant ulyčių išgūbytų![27]) Pakolei[28]) rankas[29]) turėsit surištas! Pakol mielaširdystę nereikalingą aniems rodyste! Pakolei sausomis akimis ir apnumirusia[30]) dūšia lauksite[31]) smerčio[32]) nuo pasiutusių neprietelių maskolių ir nemielaširdingų kazokų! Ginkitės, žmonės, nuog[33]) neprietelių tėviškės[34]) mūsų, gyvenimą jums imt norinčių! Taip jums prisako[35]) prova[36]) natūros[37]). Ginkitės, žmonės, nuog neprietelių, kurie gyventojus jūsų į sunkią nevalią trokšt imti; taip jums prisako daryti pagyvenimas[38]) tarp savęs! Žmonės visi ir artojai, jūs - broliai mūsų, kurių su krauju prakaiktu[39]) išdirbta žemė cielai[40]) karalystei[41]) duoda živnastį[42]), imkite iš tarp savęs macnius vaikelius, duokit aniems strielbas į rankas, dzidas, dalgius, bar-

[1]) Lot. genus, generalis — lenk. generał. [2]) Lot. arma, armatus, armata, čia — patrankos. [3]) Sl. strielba, lenk. strzelba — šautuvas. [4]) daugybė. [5]) Lot. proventus — derlius, nauda; lot. provivenda, vok. Prowiant, lenk. prowjant — maistas. [6]) Slav. nevolnik — belaisvis. [7]) Tekste: apdingta — paklota, nuklota. [8]) Tekste: pabeykit. [9]) Slav. otvažny (lenk. odważny) — drąsus, narsus. [10]) Lenk. uważać — boti, atboti, žiūrėti (ko). [11]) Lenk. różność — skirtumas. [12]) Lenk. stan — luomas. [13]) Lenk. bo — nes. [14]) Slav. mučyt' — kankinti. [15]) Šio žodžio Kuršaitis nežino: kankinti. [16]) Slav. dikij (lenk. dziki) — laukinis. [17]) Tolimųjų Eiropos Rytų turaniečių kazak — raitas ir ginkluotas, nuotykių ieškąs valkūnas, XII—XIII a. įsitvirtinęs Rytų Eiropos (buv. Rusijos) pietuose. Vytautas XV a. Lietuvoje įgyvendino totorius — kazokus. Garsiausi XVII—XVIII a. Ukrainos kazokai ir XIX a. — Rusijos kazokai (doniečiai — Kražių istorija). [18]) Žemaičiuose prietelka = žmona. [19]) Tekste: tironey. Gr. tiurannos, lenk. tyran — engėjas, kankintojas. [20]) Tekste: tusa. [21]) Lenk. można — galima.

[22]) Turkų džyda, lenk. dzida — ragotinė, ietis. [23]) Lot. familia — šeimyna. [24]) Lenk. okrucieństwo — žiaurumas. [25]) Slav. požar — gaisras. [26]) Žem. soda — sodžius, kaimas. [27]) Slav. gubit' — žudyti. [28]) Lenk. dopókiż — kaip ilgai. [29]) Tekste: runkas. [30]) Lenk. obumarła — apmirusi. [31]) Tekste: łayukanty. [32]) Tekste kitur: smerties. [33]) Tekste: nug, kitur: nu. [34]) Tekste: téviškos. [35]) Lenk. przykazuje — įsako. [36]) Slav. pravo — teisė, įstatymas. [37]) Lot. natura — gamta, prigimtis. [38]) Lenk. pożycie — gyvenimas, sugyvenimas. [39]) Ne: prakeiktu, bet: prakaitu. [40]) Sl. rusų: ciely(i) — visas, visiškas. [41]) Lenkų karalystei. [42]) Lenk. żywność — maistas.

dišius[1]), apsvadingtus[2]) ir kad[3]) tiktai galit rasti ant užmušinėjimo savo neprietelių. Įsiklauskite, kuriuo keliu ir per kokį krūmą, upę, tiltą, komšą[4]) eina neprietelius, užleiskit[5]) medžiais[6]) kelius, deginkit iš visų šalių mišką, kur tiktai galit atrasti. Pilnavokit ant kelių kazokus ant rabunkų[7]) ir sudegimo jūsų išsiųstus. Tegul prapuol neprietelius[8]) akrutnas[9]); negailėkitės kraujo jūsų tironų, kurie namus dagioja[10]), o vaikus nekaltus kamuoja ir užmuša.

Palikit namuose abo[11]) krūmuose užslėptus tuos tiktai, kurie galit išdirbt žemę ir užsėt dirvas, o kiti visi, kurie tiktai galit, imkitės už kirvio, už dalgio, už dzido(s), strielbo(s) ir visokių narędzių[12]). Del Dievo, ginkit ir ratavokit savo tėviškę, vieni[13]) achatnykus[14]) siųskit an(t) balso vaisko[15]) mūsų karalystės, kursai taip didelį daiktą padarė su pamaciu Dievo Vilniuj, jog mums jau vartus pirmos valnasties atvėrė ir konstituciją trečios dienos mojo[16]), kuria jums svabadą[17]) ir valnastį ustanavija[18]), sugrąžinti pastanavijo[19]). Kiti namuose, dvaruose[20]) kelkitės[21]) ir lončykitės[22]) su bajorais, šliachtais[23]) atvožnais, o klausydami viršenybės[24]) su parėdku[25]) ir baime Dievo užšokit kelią[26]) neprieteliu(i), kur tiktai galit. Naikinkit tuos neprietelius kaip išmanydami.

Dievas yra su jumis, broliai mieli[27]), sprova mūsų gera, valnastį mumis duoda, o neprieteliai nori ją mums išplėšti, parėdko gero žemėj mūsų neprileido, ponus gerus ir nekaltus į nevalią ima ir tojemnai[28]) išveža, žalnierius mūsų išgainioti ir strielbas ir šoblias[29]) atimti kanečnai[30]) nori, puškas[31]) užgriebti ir skarbą cielą. Padotkus[32]) mūsų išgaišinti, o neprieteliams mūsų ir zdraicoms[33]), kurie įvedė maskolius į mūsų karalystę, ataduot kanečnai nori, granyčias[34]) mūsų maskoliui užvožia[35]). Žemę mūsų be vainos ir nekaltai atėmė, o kitus mūsų susiedus[36]) ant suplėšymo mūsų karalystės pabudijo[37]), o dabar ugniu[38]) ir miečiu[39]) visus ir visur gaišina. Ratavokitės, broliai, ginkitės, gaspadoriai! Spakainastis[40]) jūsų jau jiemis[41]) nieko nepadarys; tegul atvoga[42]) jūsų neprietelių gūbija[43]), muša ir naikina.

Jūs, uriadnykai[44]), ekonomai[45]), vaitai[46]), lavnykai[47]), kad tiktai tą raštą atimsit[48]), prisakom jumis apznaiminti[49]) visiems gaspadoriams, kad visi būtum gatavi

---

[1]) Viduramžio lot. barducium, lenk. bardysz, berdysz: karakirvis. [2]) Lenk. osadzony — žem. apsvadintas: kirvis ant ilgo koto. [3]) ką. [4]) Žem. viet. kamša (kimšti, užsikimšimas, pav. upėje ledo). [5]) Tekste: užlayskiet. [6]) Tekste: medis. [7]) Lenk. rabunek — plėšimas. [8]) Tekste kitur: neprietelis. [9]) Lenk. okrutny — baisus, žiaurus. [10]) degioja (degina). [11]) Lenk. albo, abo (sen.) — arba, aba (sen.). [12]) Lenk. narzędzie — įrankis, įnagis. [13]) Tekste: vienay. [14]) Slav. ochotnik — savanoris. [15]) Sl. voisko—kariuomenė. [16]) Sl. maj—gegužės mėn. [17]) Sl. svoboda — laisvė. [18]) Sl. ustanovit' — nustatyti. [19]) Sl. postanovit'— nutarti, nuspręsti. [20]) Tekste: namuse, dvarunse. [21]) Tekste: kiettes. [22]) Lenk. łączyć się — jungtis. [23]) Viduram. vok. slahta, palyg. vok. Geschlecht, Schlacht — karžygija, bajorija. Čia žemait. šliachtas (įnag.). [24]) vyresnybės. [25]) Slav. poriadok (lenk. porządek) — tvarka. [26]) Lenk. zaskoczcie drogę — užbėkit už akių, užkirskit kelią. [27]) Tekste: mili. [28]) Lenk. tajemnie — slaptai. [29]) Rytų išlenktasis kardas, veng. ir lenk. szabla (isp. sable ir tt.). [30]) Lenk. koniecznie — būtinai. [31]) Čekų, sen. lenk. ir rusų puška — patranka. [32]) Lenk. podatek — mokesnis. [33]) Lenk. zdrajca — išdavikas. [34]) Slav. granica — riba. [35]) Tekste: užvazia. Tur būt, atvožia, atadengia? [36]) Slav. sosied (lenk. sąsiad) — kaimynas. [37]) Lenk. pobudzić — pakurstyti. [38]) ugnimi. [39]) Tekste: mieču. Got. měki, lenk. miecz—kardas. [40]) Lenk. spokojność—ramumas. [41]) jiem(u)s. [42]) Slav. otvaga — drąsumas. [43]) Tekste: gubije. [44]) Slav. uriad, uriadnik — valdžia, valdininkas. [45]) Gr. oikonomia, lot. oeconomia — lenk. ekonom — ūkio vedėjas. [46]) Lenk. wójt — viršaitis. [47]) Lenk. ławnik — teisėjas, čia: kaimo. [48]) Lenk. odbierzecie — gausit. [49]) Lenk. oznajmić — paskelbti, pranešti.

mušti neprietelių, duokit žmoniems strielbas, dzidas, dalgius ir patys būkit visiems do[1]) atvogos priklodu.

Kas nebus su mumis, bus neprieteliu savo žemės! nėra[2]) dabar partijos[3]) ir surinkimo kitos šalies; kas tiktai partijas darys ir nenorės su tikrais ir gerais gaspadoriais vienybės turėti, bus pakorotas ant šubienicos[4]).

Ginkitės, žmonės, nuog neprietelių, ginkitės, kiek tik jūsų sylos turėsit, kiek tiktai galėsit; ginkitės nuog pagono neprietelio, kursai namus degin, žmones užmuša, gėrybę plėšia ir naikina, ir nieko nepalikta[5]), tiktai žemė ir akmenys. Saugokitės zdraicių tėviškės[6]), o kada kokiuos žinosite, abznaimykit vyresnybei, atveskit ant sūdo, kuris anuos nukaros. Ginkit, o žmones, žyvatą savo, tėvus, brolius ir artimus savo, o je(i) neginsitės, neprietelis pagonas atims jums gyvenimą.

Valnastis ir mielas pagyvenimas jumis ir vaikams jūsų yra prigatavota[7]). Muškimės visi su neprieteliu, o[8]) imkimės ir gelbėkim vienas kitą. Jau paskutinis dabar yra terminas[9]) ir čėsas ar mušantis gyventi vieroj šventoj su valnasti(m) arba nemušantiems prapulti su mūsų karalyste ir su slovu[10])!

Tas raštas duotas ant sesijos[11]) narodaus mūsų Rodos Naididžiausios. M. 1794, kwietnia[12]) 30 dnia[13]).

Jozefas[14]) Nesiolovskas, vojevoda[15]) novagradzkas[16]).

Benediktas Marikonis, pisaris[17]) W.X.Litt.[18]).
Stanislavas Mirskas, pisaris W. X. Litt.
Michalas[19]) Brastavskas, storasta minskas.
Dominykas Narbūtas, vaiskas[20]) lidzkas.
Michalas Grabovskas, kaniušas[21]) W.X.Litt.
Stanislavas Valavičia, podkamarius[22]) žečickas.
Mykolas Sabba Chreptovičias, maršalkas[23]) ošm(ianskas)[24]).
Valentas Goreckas, vaiskas vilen(skas)[25]).
Benediktas Karp(is), charunžas[26]) upitskas.
Antanas Liachnickas, viceprezidentas[27]) miesto Vilnas[28]).
Kajetonas Nagurskas, charužas pttu[29]) Šavlias[30]).
Tadeūšas Visogierdas, žemės Vilna(s).
Mikalojus Muravskas, raštinikas vaiskavas.
Kunigas Martynas Počiobūtas, rektaris[31]) A.[32]) Vilen(skas).
Kunigas Michalas Karpovičias, archidijakonas[33]) smol(enskas).
Samuelis Korsakas, pulkovnika(s) W.X.L.
Jurgis Bialopetravičia.

---

[1]) dar. [2]) Tekste: neira. [3]) Lot. pars, naujose Eiropos kalbose — partija-grupė, šalis (kieno šalininkai). [4]) Lenk. szubienica — kartuvės. [5]) ne(pa)lieka. [6]) Tekste: tėvikštos. [7]) Slav. prigotovit' (len. przygotować) — paruošti, parengti. [8]) Lenkišk. a. [9]) laikas, metas. [10]) Sl. slava — garbė, šlovė, garsas. [11]) Lot. sessio, len. sesja — sėdėjimas, posėdis. [12]) Lenk. kwietnia — balandžio. [13]) Lenk. dnia — dieną. [14]) Lenk. Józef — Juozapas, Juozas. [15]) Sl. vojevoda — vaivada, (kariuomenės) vadas, krašto (provincijos) viršininkas. [16]) Naugardėlio (guduose).

[17]) Sl. pisar' — raštininkas. [18]) Lenk. Wielkiego Xięstwa Litewskiego — Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos. [19]) Lenk. Michał — Mykolas. [20]) Lenk. wojski — karo valdininkas karių šeimynoms globoti, vėliau tik garbės vardas. [21]) Lenk. koniuszy — valdovo žirgyno viršininkas, vėliau garbės vardas (titulas). [22]) Lot. camera, vok. Kammer, len. komora (kamara, kambarys); lenk. podkomorzy — pakamaris: aukštasis valdininkas bajorų ginčams del žemės spręsti. [23]) Viduramž. germ. marah-scalc (kaniušas), iš ten vidur. lot. marescalcus, lenk. ir kit. marszałek — valdininkas (viršininkas) tvarkai žiūrėti. [24]) Ašmenos. [25]) Vilniaus. [26]) Lenk. chorąży — karužas, vėliavininkas, čia: Upytės bajorų vėliavos saugotojas. [27]) Lot. praesidens, vicepraesidens — lenk. prezydent, wiceprezydent. [28]) Vilniaus. [29]) Lenk. powiatu — pavieto, apskrities. [30]) Šiaulių. [31]) Lot. rector, lenk. rektor — rektorius. [32]) Akademijos. [33]) Gr. diakonos — tarnas, pasiuntinys, kunigas; archidiakonos — vyresnysis vyskupo pagalbininkas (ne pavyskupis), daug. bažnytinio teismo srityje. Kadangi Smolenskas senai jau nepriklausė Lenkų ir Lietuvos valstybei, tai čia archidiakonas tik garbės vardas. [34]) pulkininkas.

XX. Nuog Vyresnybės Didelės Kunigaikštystės Lietuvos[1]) (1794 m.).

Vyresnybė arba Roda šio čėso[2]) Lietuvos prie vyresniausios visų Lenkų ir Lietuvos vaisko Tadeūšo Kosciuškos galvos.

Norėdami, idant visi darbai geri del mūsų ščėslyvasties[3]) nebūtum[4]) priešingi vyresniausiaja(i) galvai vaisko, apznaimijam nuog tos pačios aukščiausios galvos raštą, išduotą[5]) abaze[6]) pas Viniorius[7]) taip vadintą vietą, dienoj antroj mėnesio mojo, kurisai taip rašo:

Tadeūšas Kosciuška, visų vyriausysis vaisko Lenkų ir Lietuvos. Niekadai lenkams mečius neprieteliaus anų nebūtų strošnas, kad patys tarp saviemis zgadoj[8]) būdami, pažintų savo sylą ir mokėtum tą sylą valdyti. Niekados, sakau, ginklai neprieteliaus savo zdrodomis nepergalėtų lenkų, kad kytrus[9]) neprietelius savo zdrodomis kytromis negadintų vienybės ir atvogos mūsų. Ta didžiausia maskolių buvo syla pergalėjimo lenkų: vieniems pinigus duodami, antrus[10]) dovanomis[11]) suvedžiodami, kitus strošydami[12]), o labiausiai mus pačius tarp saviem vesdami į zvodą[13]) ir nezgadą[14]), taipogi ir prieš svetimas ponystes mumis špetnydami[15]). Rasi, jog tieji žmonės lenkų yra pikčiausieji ant svieto. Kiek kartų lenka(i) vajavojo su maskoliais, kuomet anų nepergalėjo? Vienok maskoliai tą lenkų macę apvertė ant prapulties. Delko gi tai buvo? Delko lenkai visados buvo nevalioj? verkė suspausti nuog neprietelio? o tai del to, jog kytrybė maskolių buvo stipresnė, ne kaip anų macė. Žudė visuomet lenkus patiemis lenkais.

Tarp tų pačių lenkų nebuvo zgados del pastanavijimo provų. Vieni norėjo praščiokams valnastį duoti, kiti buvo priešingi, traukdami nuo dienos ligi dienos del savo turto, o kitiems užvydėjo[16]) ir del to negailėjo, norint visi būtų nevalio(j) maskoliaus.

Jau dabar turim čėsą, jau atėjo laikas atsikeltis[17]) iš tos prapulties; šitai jums dienos ščėslyvos iš dangaus[18]) duotos! Imkitės visi ratavoti jau iš nevalios išeinančius lenkus! Kas dabar nemislija ratavoti ir bijos su mumis turėtis? negu tas, kursai nori būti nevalio(j), arba tas, kursai buvo ir yra visų mūsų neprietelius.

Dabar nieko nenorim, kaip tiktai išeiti iš nevalios maskolių ir prigrąžinti valnastį visiem(s), o[19]) pagrąžinus[20]) valnastį, valia bus visiems kokias aprinkti provas ir kokių klausyti; del to gi visi būdami spakainiais, ir kurie su mumis ir kurie priešingi mumis buvot, turėkitės su mumis vienybė(j), o būsma visi ščėslyvi.

Dabar reik ščyrai pamislyti apie mus, ba neprietelius visomis sylomis storosis mūsų darbą pariškadyti[21]). Vienok to nebijokitės; daugybė zgadlyvų gyventojų, kurie vajavo(ja) už savo valnastį ir kryvdas, niekados negal pražūti. Tą smaką[22]) maskolių, norintį mus tylomis pra-

[1]) Išspausdinta 1870 m. „Archiv Vilenskago generalgubernatorstva". II. 1 d., 143—147 p. [2]) Lenk. tymczasowa. [3]) Lenk. szczęśliwość — laimė. [4]) žemaitybė; = nebūtų, mokėtų. [5]) Lenk. wydane — išleista. [6]) Slav. obóz — stovykla. [7]) Lenk. Winiary — toks kaimas. [8]) Lenk. zgoda — santaika. [9]) Sl. chitry(i), lenk. chytry — gudrus. [10]) Tekste: untrus. [11]) Tekste: dovenomis. [12]) Lenk. straszyć — baidyti, bauginti. [13]) Lenk. zwada — vaidai. [14]) Lenk. niezgoda — nesantaika. [15]) Lenk. szpetnić — šmeižti.

[16]) Lenk. zazdrościć — pavydėti. [17]) atsikelti. [18]) Tekste: dungaus. [19]) Tekste: a. [20]) Tekste: pagrąziniey. [21]) Lenk. przeszkodzić — sukliudyti. [22]) Lenk. smok — siaubūnas.

ryti, pergalės mūsų vienybė ir storonė tikra.

Ta mūsų yra storonė, idant neprieteliaus ir macę ir kytrybę pažintą pergalėtumėm.

Iš pavinasties mano[1]) apznaimiju visiems, jog maskolia(i) storojas apieškoti[2]) prasčiokus, kalbėdami aniems, jog ponai juos suvadžio(ja). Sako aniem(s), kaip yra prispausti, ir prižad(a) maskolia(i) anuos išvalninti. Tą kalbėdami, ima[3]) anuos su savim rabavoti dvarus. Prasčioka(i), tos kytrybės nepažindami, ipuol(a) į tuos žabangus[4]). Jau mumis[5]) yra apznaimyta, jog apieškotus prasčiokus arba gvaltu paimtus rėdo maskoliškais drabužiais žalnieriškais. Aš tą kytrybę norėdam(a)s parišKadyti, tokią duodu rodą, kuri geriems gyventojams neiškadys[6]).

Visiems sūdams šio čėso Varšavoj ir kamisijoms[7]) gero parėdko[8]) vajevadzko[9]), pavietų[10]) mūsų žemė(j) prisakau, idant prisakytų visiems ponams ir jų kamisoriams, ekonomams ir kitiems visiems, idant gaspadoriams, kurie duod(a) žalnierių, viena diena darbo ant kožnos nedėlios būtų atleista ir dovanota[11]), vienok ponai mielaširdingi ir daugiau dienų galės dovanoti), o jei tropysis[12]) visiems iš namų prieš neprietelių išeiti, idant patol būtų valni nuog visų darbų, pakol nesugriš pergalė(to)jai neprietelių ing namus savo. Tame laike pona(i) pavini storotis[13]) dideliai apie anų našles, pačias, vaikus, kaipo apgintojų lenkų žemės.

Tokiu spasabu žmonės atvožnesniai turėsis su mumis ir neduosis pergalėti savo neprieteliams.

Duotas abaze pas Viniorius dieno(j) antro(j)[14]) mojo metų 1794.

Tadeūšas Kosciuška[15]).

. . . . . .

XXI. Karpavičios kozonius (1794).

[Kozonius k(un.) Mykolo Karpavičios Ant[16]) gailingo[17]) atprovijimo[18]) pagrabo[19]) už tuos[20]) abyvatelius[21]), kurie dieno(j)[22]) pasikėlimo mūsų žemės Vilniuj, taipogi[23]) ir gindami neprietelius, savo žyvatą atvožnią už valnastį ir savo žemę pabengė[24]), bažnyčio(j) š(vento) Jono sakyta(s) Vilniuj dieno(j) 20. karvelio[25]) 1794, o iš prisakymo Rodos Lietuvių[26]) Žemės į druką paduotas].[27])

Išrašas[28]) *iš protokolo*[29]) *kožnos dienos*[30]) *darbų Rodos Žemės*[31]) *Lietuvos*[32]): Dėjosi[33]) Vilniuj ant[1]) susirinkimo[33]) dieno(j) dvidešimto karvelio, tūkstantį septyniasšimtų devynisdešimtis ketvirtuose metuose[35]).

---

[1]) Tekste: muna. [2]) Lenk. oszukać — apgauti. [3]) Tekste: em. [4]) Tekste: žabungus. [5]) mums. [6]) Lenk. zaszkodzić — pakenkti. [7]) Lenk. komisje porządkowe arba k-e porządku: Kastiuškos paskirtos komisijos tvarkai prižiūrėti. [8]) Rusų poriadok (lenk. porządek) — tvarka. [9]) vaivadybėse. [10]) Lenk. powiat — apskritis. [11]) Tekste: žemaitiškai dovenota. [12]) Vok. treffen, lenk. trafić pataikyti; tropytis — pasitaikyti. [13]) Sl. starat'sia — stengtis, rūpintis. [14]) Tekste: untro. [15]) Šis vertimas išspausdintas Lietuvos sukilėlių valdžios 1794 m. gegužės 15 d. [16])Tekste: unt. [17]) Lenk. žałobny — gedulingas. [18]) Lenk. odprawić — atlikti. [19]) Lenk. pogrzeb — laidotuvės. [20]) Tekste: tus. [21]) Lenk. obywatel — pilietis. [22]) Tekste žemaitiškai: dyino. [23]) Tekste: taipogi. [24]) žemaitybė; = pabaigė. [25]) Lenk. maja — gegužės (ne balandžio). [26]) Tekste: Lituvių. [27]) Kozonius — vertimas iš „Kazanie X. Michała Karpowicza na żałobnym obchodzie...". [28]) Lenk. orig. ekscept (except) — wypis, išrašas. [29]) Gr. protókollon, lot. protocollum — įstaigos, teismo įrašų knyga. [30]) Tekste žemaitiškai: dyinos. [31]) Lenk. orig. narodowej — tautinės. [32]) Tekste žemaitiškai: Lyituvos. [33]) Lenk. działo się — įvyko, buvo. [34]) Tekste žemaitiškai: suserynkima = susirinkime. [35]) Tekste žemaitiškai: ketvirtusy metusy.

Roda šio laiko[1]) vdzięczną[2]) procią[3]) J(omylistos) kuni(go) Mykolo Karpavičios savo garlyvio[4]) ant[5]) solenno[6]) už numirusius ant[5]) vainos, žalnierius abivatelius pagrabo sakančio[7]), tokį ano garbingą kozoniaus darbą tuojaus[8]) išdrukavoti[9]) ir aną[10]) visuose vaiskuose[11]), idant kamendota(i)[12]), vajevadztvuose[13]) ir pavietuose[14]) kamisijos parėdkos[15]) civilno-vaiskavos[16]), parapijos(e) iš ambonų[17]), miestuose[18]) magistrota(i)[19]) gyventojams, valsčionims[20]) idant apsakytų ir perskaitytų[21]), prisako.

Kozonius.

(Iš Makabiejų knygos): Kalbėjo kožnas artimui savo: Pakelkim apverstą žemę mūsų, muškimės už mūsų žmones[22]) ir už šventuosius mūsų. Ir susirinko į Rodą, idant visi būtų gatavi ant vainos, idant melstųsi ir prašytų susimylėjimo Dievo[23]).

Gyventoja(i)! Krikščionys! Tasa(i) pagrab(a)s verksming(a)s, kurį del amžino[24]) atminimo visų brangiausio[25]) tarp abivatelių atprovinėjam[26]) už dūšias atvožnių riciorių[27]) ir gyventojų prie[28]) paratavojimo mūsų žemės puolusiųjų, ka(i)p per[29]) meilę vieros[30]) pabudin[31]) mus melstis ir prašyti mielaširdystės[32]) Dievo[33]) už anuos[34]), ta(i)p per[29]) meilę vienos[35]) žemės brolystės[36]) primusija[37]), idant šlovindami ant[38]) amžių[24]) anų atvogą ir cnatą, patys del mūsų pažitko[39]) visų didžiausiojo žinotumėm ir mokėtumėm, ka(i)p reik mums numirti del apgynimo žemės mūsų[40]).

Praliejo[41]) abivatelių kraują mecius neprieteliaus ant pleciaus[42]) garbės, ale anie savo atvoga ir krauju pakėlė mus visus iš prapuolimo. Atvožnia(i) dėjo savo gyvenimą del atolymo[43]) biaurios nevalios, ale savo smerciu atgyvino[44]) mūsų žeme ... (Visi) išvydom valna mūsų stolycią[45]) ir mus visus valnus nuo[46]) plėšytojų ir razbainykų ... Čėsuose[47]) machabeičikų buvo žmonės Izraeliaus akrutnia(i) mūčyti[48]) nuo[46]) Antiocho, ale nebuvo ta(i)p, ka(i)p mūsų žemė lenkų[49]) mūsų akyse[50]) suplėšyta, išnaikinta ir prispausta ... (Naujasis) Makabeūšas, kursa(i) prakalbėjo į mus: „Ei, kas tur cnatą, kraują lenkų ir pačcyvastį[51]), lončy-

[1]) 1794 m. atsišaukimuose: šio čėso — laikinoji. [2]) Lenk. wdzięczny — dėkingas, čia: gražus, puikus. [3]) Lenk. praca — darbas. [4]) Lenk. orig. kolegi swojego, o garlyvas (čia: garlyvus) iš lenk. gorliwy — rūpestingas; matyt, verčiant apleista „draugo" ar kas panašu. [5]) Tekste: unt. [6]) Lot. solemnis — lenk. solenny — iškilmingas. [7]) Tekste: sakuncia. [8]) Tekste: tujavs. [9]) Vok. Druck — spaudimas, spauda; lenk. drukować — spausdinti. [10]) Tekste: anu. [11]) Tekste: visusy vayskusy. [12]) Lot. commendo, lenk. komendant — komendantas, viršininkas. [13]) Lenk. województwo — vaivadija. [14]) Vajevadztvusy yr pavietusy. [15]) Lenk. porządkowe — tvarkomosios, tvarkos, [16]) Lenk. cywilno — wojskowe: pilietinės ir karinės. Lot. civis-pilietis, civilis-pilietinis, pilietiškas. [17]) Gr. ambon—sakykla. [18]) Tekste: miestusy. [19]) Lot. magnus, magis, magister, magistratus — lenk. magistrat: vyriausioji valdžios vieta, čia: miesto valdyba. [20]) Lenk. włościanin — valstietis. [21]) Tekste: parskaitytų. [22]) Tekste: žmonis. [23]) Tekste: Dyiva. [24]) Tekste: umžina. [25]) visubrungiavsia.

[26]) Lenk. odprawiamy — atliekam. [27]) Vok. Ritter, lenk. rycerz — karžygys. [28]) Tekste: pri. [29]) Tekste: par. [30]) Lenk. orig.: jako w duchu religji. [31]) Lenk. pobudza — pakursto, bet orig.: powodem jest. [32]) Tekste: milasirdistys. [33]) Tekste žemaitiškai: Dyivo. [34]) anus. [35]) Tekste žemaitiškai: vyinas. [36]) Lenk. orig. tak w duchu obywatelskim. [37]) Lenk. przymusza — verčia, spiria, bet lenk. orig.: placem jest istotnym. [38]) Tekste: unt. [39]) Lenk. pożytek—nauda. [40]) Lenk. orig.: jak życie dla obrony ojczyzny łożyć winni jesteśmy. [41]) Tekste žemaitiškai: pralyija. [42]) Vok. Platz, lenk. plac — vieta, plotas. [43]) atitolinimo. [44]) Tekste: atgyvina — atgaivino (orig. ożywili). [45]) Sl. stolica — sostinė. [46]) Tekste: nu. [47]) Tekste: ciesusy. [48]) Tekste: mucity (kankinti). [49]) Tekste: linku. [50]) Tekste: akisy. [51]) Lenk. poczciwość — dorumas, gerumas.

kitės[1]) su manimi[2]), o išeisma iš nevalios!“ Prakalbėjo ta(i)p nuo Dievo mums duotas Tadeušas Kosciuška... (Jis sušuko): „Brolia(i)! Gyventoja(i)! Sūna(i)! Artoja(i)! Gaspadoria(i)! Žmonės valnos žemės[3]), eikit! (Žmonės atsakė): „Mecius Dievo ir mecius Kosciuškos!“

Jūs tada, cnatlyvi abyvatelia(i), žalnieriai,... atminkit, jog visupirmiaus pavini esat čysta sumene[4]) ir nekalta dūšia prašyti pamacę Dievo: žmonės svavalni[5]) i(r) raspustni[6]) ... pišni[7]), buntovnyka(i) ... rabovnyka(i) ... pirmiausia visu(o)met plecių su gėda apleid(žia) ... Tasa(i), kurs bėg(a) iš pleciaus, yra kalts smerčio tų, kurie žūn(a) ant pleciaus!... Motinos tokių sūnų išsižadėjo, pačios tolinas nuo tokių vyrų... (Jūs, kurie žuvot,) daturėjot vieros savo tėviškei ir meilę savo broliams,... jūsų atminimas del paslūgos[9]) historijos ir kronikos lenkų bus išrožytas[10])! Jūs taipogi, gyventoja(i) sodžionys, brolia(i) mūsų, artoja(i) cnatlyvieji, kurie gyvenimą savo padėjot ir pabengėt žyvatą prie Palionių[11])... Jūsų kraujas[12]) praliet(a)s atneš vaikams valnastį spakainią...

Akrutnyka(i)[13]) ir tironys išmislija[14]), jog mūsų žemė nor(inti) būti jakūbina(i)s, kurių mes nežinom; kytrybe antmetė[15]), jog mes išmislijam naujas provas ir cielą svietą norim sumaišyti ir apversti, ir delto mislija pražudyti cnatlyvą mūsų ir nieko nekaltą žemę. Apšlovija[16]) mus prieš[17]) cielą Europą... Kad, Pone Dieve ratavoki, ben[18]) dvi dieni[19]) dar būtumėm laukę ir savęs neratavoję, kaip daug asabų[20]) nekaltų špetni[21]) saldota(i) būtų užmušę, bagotystes išplėšę, valnastį mūsų pražudę... Jau buvo prigatavoję mus piauti, jau kibitkos[22]) buvo gatavos vežti mus į Sibiriją ir Kazanką...

Ston(a)s žalnierių yra tata(i) ston(a)s visų gadniausias[24]), kurio pradžia ir cnata — pačcyvastis ir meilė žemės, kurio regula[25]) ir pavinastis yra uvoga, atvoga, astražnastis[26]) ir paslušenstva[27])... Žalnierius tironų ponų yra tata(i) latras aprėdyt(a)s, parduot(a)s[28]) savo ponui... Ale žalnierius gyventojas[29]), kur(is) ein(a) vajavotis už savo namus[30]), už savo familiją, už savo va(i)kus, už savo provas, valnastį, turtą, — žalnierius einąs[31]) ant vainos už savo tėviškę, už gronyčias, už savo ir visų gera, majentnastis[32]) ir provas, kas gi daugesnia(i) pažitečnus[33]) gal būti, ka(i)p ansa(i)[34])...

...Valni žmonės didžiausia(i) storojas provas per save[35]) pastanavytas užlaikyti, ne kaip gyventoja(i) arba nevalnyka(i) tironų ponų, kuriuos[36]) norint strošnia(i) koro(ja), vienok[37]) gvaltu duotas provas negal(i) ir nenor(i) užlaikyti...

---

[1]) Lenk. łączcie się — junkitės. [2]) Tekste: munimi. [3]) Lenk. orig. ludu wolnej ziemi. [4]) Lenk. sumienie — sąžinė. [5]) Lenk. swawolni — išdykę. [6]) Lenk. rozpustni — ištvirkę. [7]) Lenk. pyszni — puikūs, išpuikę. [8]) Lenk. buntowniki — maištininkai. [9]) Lenk. posługa — patarnavimas; šio sakinio mintis neaiški. [10]) Tur būt: išvirožytas, išaiškintas. [11]) Połaniec — kaimas Lenkijoje, kuriame Kastiuškos sukilėliai, t. y. valstiečiai, susirėmė su rusų kariuomene. [12]) Tekste žemaitiškai: kravs. [13]) Lenk. okrutniki — žiaurieji. [14]) Lenk. wymyślają — pramano. [15]) Tekste: untmety — prikaišioja. [16]) Lenk. osławić — apšmeižti. [17]) Tekste žemaitiškai: priš (= pryš, prieš).

[18]) Tekste: byn. [19]) Tekste žemaitiškai: dyini, Dyivi, nu ir tt. [20]) Sl. osoba — asmuo. [21]) Lenk. szpetny — biaurus. [22]) Tokie rusų vežimai (tot. koubett). [23]) Kazanka — Volgos prieupis; ton apylinkėn XVIII a. buvo tremiami lenkai ir lietuviai, kurie priešinosi rusų valdžiai. [24]) Tekste: visugadniavsis (lenk. godny — garbingas). [25]) Iš lot. kalbos — taisyklė. [26]) Lenk. ostrożność—atsargumas. [27]) Lenk. posłuszeństwo — klusnumas. [28]) Lenk. zaprzedany — parsidavęs. [29]) Tekste žemaitiškai: giventos (= gyventos, -jas). [30]) Tekste žemaitiškai: numus. [31]) Tekste: einus. [32]) Lenk. majętność — dvaras. [33]) Lenk. pożyteczny — naudingas. [34]) Tekste žemaitiškai: unsa. [35]) Tekste: par savi. [36]) Tekste: kurius. [37]) Tekste žemaitiškai: vyinok.

Senose kronikos(e), raštuos(e)[1]) ir pamenksluos(e)[2]) visu(o)met maskolius vardą turėjo: vieros laužytos[3]), zdradlyv(a)s[4]), neviernus ir abludnus[5]), ka(i)p Gvagnin(a)s, Stryikovskis, Starovolskis[6]) ir kiti historios(e) savo paliko ir mus parserg.

Macninkitės[7]) gyventoja(i)! imkit ginklą, abivatelia(i)! Būkit atvožni! ... Pakelkim, ratavokim žūnančią[8]) mūsų žemę, muškimės atvožnia(i) už kraują mūsų, už namus mūsų, už bažnyčias ir šventybes[9]) mūsų ponystės[10]!

XXII. Kurstomoji Klemento[11]) dainelė[12])
(1794).

Klausyk tu, vaikuti muna[13])!
Kas gyvą dar turi kūną,
už ginklo imkis spėra(i)[14]),
ratavok[15]) savo vierą[16])!

Ratavok kožnas[17]) žmogeli[18]),
ar sens vyrs ar jauns vaikelis,
ratavok motriškėlę
nuog zlasties[19]) neprietelio.

Juk[20]) žinot visi, ką[21]) daro:
bažnyčios nelikt, nė dvaro,
nė sodos[22]), nė miestelio,
kur užein neprietelia(i).

Jau[23]) čia kito būdo nėra:
reik gintis nu(o) anų spėra(i),
reik šalin išvaryti,
žemaičius užlaikyti.

Stiprinkit[24]) tikta(i) vaikelia(i):
matysit, bėgs neprietelia(i),
bėgs iš žemės, sakau, mūsų[25]),
padirbsit aną liūsą[26]).

Tikėkit: jums Pondivs[27]) padės,
anyi[28]) daugiaus nepasėdės.
Matysit, kad išginsit,
lig vyina[29]) išnaikinsit.

---

[1]) Tekste: raštus. [2]) Lenk. w monumentach — paminkluose. [3]) Žemaitybė (= laužytojas) — wiarołomca — kurs laužo savo pasižadėjimą (pavyzdžiui, Pilsudskis Suvalkų sutartį 1920 m.). [4]) Lenk. zdradliwy — klastingas. [5]) Lenk. obłódny — veidmainys. [6]) XVI-jo amžiaus lenkų rašytojai. [7]) Lenk. mocny — stipras: stiprinkitės. [8]) Tekste: žununti. [9]) Įsidėmėtina! [10]) Lenk. państwo — valstybė. Pamokslas aiškiai žemaičio verstas. [11]) Žemaitis-telšiškis Antanas Klementas 1756—1823. [12]) Nespausdinta ligi 1910 m. Klemento pavadinta: Piosenka żmudzka czasu rewolucji robiona. [13]) mano. [14]) greitai. [15]) Vok. retten, lenk. ratować — gelbėti. [16]) Ne tik šis posmas, bet ir visa dainelė turi aiškios atsišaukimų ir ypačiai Karpavičios pamokslo įtakos. [17]) Tekste: kožnus. [18]) Tekste: žmogelis, tur būt, lygu „vyrs“ ir „vaikelis“. [19]) Sl. zlost — piktybė. [20]) Tekste: jog. [21]) Tekste: ku. [22]) Žemaitybė, viet. sodžiaus. [23]) Tekste: jav, davgiavs. [24]) Tekste: styprunkiet = stiprėkit, būkite stiprūs. [25]) Tekste: musa. [26]) liuosą, laisvą. [27]) Ponas Dievas. [28]) anie. [29]) vieno.

B. Bažnytinės giesmės.

Mažosios Lietuvos giesmės (protestantų giesmės).

I. Iš Stanislovo Rapailionio († 1545). [1]

1. Apie berneli Jėzų

(Puer natus in Bethlehem[2]).

Bernelis gimė mumus[3])
iš gi Panas čystas[4]),
kaip ražė ir lelija[5]), —
stebisi visas svietas[6]).
Bernelis esti divnas[7]),
esti tikras Dievas,
esti žmagaus pilnas,
deivystėje amžinas,
žmogystėje smertelnas[8]),
Panas[9]) Jėzus Christus.

Gražus esti bernelis,
žiedi[10]) kaip lelija,
nešiaja[11]) jį ant rankų
Mergaitė Marija,
šindie gi Pana čysta
penėja karalyčią
iš gi dangaus pena[12]);
ražė esti Jėzus Christus,
lelija esti Marija,
abu šiedu danguj.

Angelai piemenimus
pasakė linksmybę,
kaip Panas Jėzus Christus
bus mumus drūktybė[13]);
ateidami angelai
giedaja[14]) linksmą giesmę
ant maža bernelia,
ėdžiose paguldytą,
mumus nuog dangaus duotą
iš malanės[15]) Dieva.

Atminki, Pone Jėzau,
kaip esi gimdytas
nuo gi Panas[16]) Marijas
ant visų linksmybių,
Sūnau Dieva viernasis[17]),
šiemu(i) svietui duotasis

[1]) Trys jo išverstos giesmės yra *Mažvydo* išspausdintos: 1) Bernelis ir 2) Kristau, diena esi ir šviesybė, — 1547 m. Katekizme ir 1570 m. Giesmėse, o Dievo Tėvo išmintis tiktai 1570 m. [2]) 1547 m. (p. 174) ir 1570 m. (p. 219) tekstai čia skiriasi tik garsais, kartais rašyba, rečiau žodžiais. [3]) Nuo Kleino laikų (1666 m. giesmyno): Gimė mumus bernelis. [4]) 1570 m.: iš panos čistas. [5]) 1570: Kaip rožė iš lelijas. [6]) visi žmonės; svietas — slav. sviet — pasaulis. [7]) Slav. divny(i) — nepaprastas. [8]) Lenk. śmiertelny — mirtingas; 1570 m.: žmogystėje. [9]) 1570: Ponas. [10]) žydi (palyg. žiedas). [11]) 1570: nešioja. [12]) 1570: pienu. [13]) 1570: duos mums drūktybę. [14]) 1570: giedojo. [15]) 1570: malonės. [16]) 1570: Panos. [17]) Slav. vierny(i) — ištikimas.

ant išvadavima, —
saldžiausis Pane Jėzau,
myliausis Pane Dieve,
susimilk ant mūsų[1])!

Meski gi didis ir mažas
Paną Jėzų Christų,
idant mus apteisintų
per sava teisybę.
Malanus[2]) esti Jėzus,
esti malanės pilnas
ant žmanių[3]) griešnųjų[4]),
kurie geid[5]) Ja[6]) malanės
iš gi visas širdies[7]).

Garbė būk Dievui Tėvui
ir Ja Sūnui Jėzui,
būki čėstis[8]) ir garbė
Dievui amžinamui,
kaipa[9]) buva iš pradžias,
taipa[10]) būk ir visada
ant amžių didžiųjų
liaupsė Dievui danguje,
mariasu ir žemėsu
Panui Jėzui Christui.

2. Christau, diena esi ir šviesybė

(hymnus: Christe qui lux es et dies[11]).

Christau, diena esi ir šviesybė,
nakties nuodengi tamsybę,
šviesybės šviesums tu esi,
šviesybę šventą apreiški.

Prašam, šventasis mūsų Viešpatis[12]),
saugak[13]) mus šita[14]) naktie,
testa[15]) mums tavip atilsis,
prieduok pakajų šias[16]) nakties.

idant sunkus sapnas neužgrūtų,
jeib velns mus nesugautų
ir kūns jeib neprilieptų,
kaltus mus nedarytų.

Akims mūsų duok miegą priimti,
širdyj duok tavęsp jautėti,
dešinė tava mus teapgin
tarnus tus, kurie tave myl.

Apgintajau[17]), ant mūsų pavyzdėk,
neprietelių[18]) mūsų attremk,
rėdyk jau mus, tava tarnus,
kurius atpirkai per kraujus[19]).

Atminkėk jau ant mūsų, Pane[20]),
silpname mūsų kūne;
tu dūšias mūsų apsaugak[13]),
Jėzau nuo mūsų neatstok!

Tavęsp šaukiam nasrais, taip ir
jeib mus tu neapleistumbi, [širdi(m)[21]),
steikies mūsump ir netruk,
pagalbą mums tu pats prieduok!

Garbė būk amžinam Dievui Tėvui[22]),
ja sūnui Jėzui Christui
ir su dvasia sargu dūšių
ant amžių amžinųjų.

---

[1]) 1570 m. po to eina ištisas posmas, kurio nėra 1547: Sveikas gražusis Jėzau, Dieva tieva sūnau! Sveikas šventasis Jėzau, o dangaus karaliau! Sveikas mylistas pilnas, Tu aprašei mums vienas savo dangaus tėvą, jeib grekus mums atleistų bei danguj vietą duotų pro sava malonę. [2]) 1570: Malonus. [3]) 1570: žmonių. [4]) Slav. griešnyi — nuodėmingas. [5]) geidžia. [6]) 1570: jo. [7]) 1570 dar: ing jį tikėdami. [8]) Slav. čest' — garbė. [9]) 1560: kaipo. [10]) 1570: taipo. [11]) 1547 m. katekizme p. 77, 1570 m. giesmėse p. 481. [12]) 1570 m.: Viešpatie. [13]) 1570 m.: saugok, apsaugok. [14]) 1570 m.: šito. [15]) 1570 m.: testov. [16]) 1570 m.: šios. [17]) 1570 m: Apgintojau. [18]) 1570 m.: neprietelius. [19]) 1570 m.: brangiu krauju tava atpirktus. [20]) 1570 m.: Pone. [21]) 1570 m.: širdi (= džia, -dim(i)). [22]) 1547 m.: tewas, 1570 m.: tiewas.

II. Iš Abraomo Kulviškio
(† 1545).[1]

Malonus dėkavojimas[2])

(Liuterio Gott sei gelobet und gebenedeiet).

Pagarbints būki ir pačėstavotas[3]),
kurs nū est mus papenėjęs
su sava kūnu, sava brangiu krauju,
duok Dieve ant išganyma.
Pone, per tava šventą kūną,
kurį pagimdė Pana Marija,
ir per šventą kraują
gelbėk nuog visa pikta.

Tas šventas kūnas est duotas ant
mums ing amžiną žyvatą[5]) [smerca[4]);
didesnės meilės negalėja likti,
jeib jį galėtumbim minėti.
Pone, per meilę tavą didę
šventasis kraus[6]) tava mus išganė,
kaltes užmokėja
bei Dievs mums susimila.

Teduost mums Dievas sava meilės
[žegnanę[7]),
jeib jo keliu vaikščiotumbim
stiproje viero[8]) brolių meilę sekti
ir nuog piktybių atstoti.
Pone, testov švents Duchs[9]) prieg
kursai mumis visada rėdytų [mūsų,
jeib Tava chriksčanys[10])
pakajuj vis gyventų.

III. Iš Martyno Mažvydo
(† 1562).[11])

1. Pateris giesmėn suguldytas

(Oratio dominica — Liuterio Vater unser) dviejose redakcijose[12]).

a (spaus. 1547 m.)

Tėve mūsų dangujęsis,
Tavęsp eit žmagus griešnasis;

b (spaus. 1570 m.)

Tėve mūsų dangujęsis,
Tu mums visiems liepęs esi

[1]) Tik Malonus dėkavojimas, išspausdintas Mažvydo giesmyne 1570 m. p. 377, yra aiškiai pažymėtas kaip K. darbas. Užsilikusi žinia, jog mirdamas jis liepęs giedoti jo išverstas psalmes. Gal bus tai aniedvi psalmi, kurias Mažvydas dar 1547 m. įdėjo į katekizmą: p. 59 „Liaupsink dūšia mano Poną“ (102 psalmė: Benedic anima mea Domino) ir p. 63 „Susimilk ant mūsų Dieve“ (50 psalmė: Miserere mei Deus), o taip pat kitos 1570 m. Mažvydo giesmyno psalmės? [2]) Lenk. dziękowanie — dėkojimas, ačiavimas. [3]) Lenk. poczęstowany — pavaišintas. [4]) Slav. smert' — mirtis. [5]) Slav. život — gyvenimas. [6]) kraujas. [7]) Vok. segnen, lenk. żegnać—laiminti. [8]) vieroje. [9]) Slav. duch — dvasia. [10]) Mažvydo raštuose Christus dar nėra virtęs Kristumi. [11]) Mažvydo giesmės yra išspausdintos 1547 m. katekizme, 1549 m. Te Deum laudamus vertime, 1559 m. Formoj christimo ir 1566—1570 m. giesmyne. Prie kai kurių giesmių yra nurodomi ir jų autoriai (vertėjai), bet M. tėra nurodytas 1549 m. knygelėse. Dauguma 1547 m. giesmių neturi pažymėtų autorių, bet, greičiausia, ne visos jos bus leidėjo, Mažvydo, sukurtos. Pav., 1547 m. katekizmo giesmė „O Dieve, kurs danguj esi“ yra išspausdinta be autoriaus, o 1570 m. ji pakartota kaip Zablociaus giesmė. Kai kurios giesmės, ypačiai „senos giesmės“, M. gal bus paimtos iš kurių rankraštinių giesmynėlių, tad anksčiau sukurtos, gal net dar prieš reformacijai prasidedant. Šiaip ar taip, čia skelbiamos dainos mano yra Mažvydui priskiriamos einant nusistačiusia literatūros tradicija, bet sprendžiamo pagrindo šiam dar nėra. [12]) Pateris = poteris čia duodamas dviejose redakcijose, kurių pirmoji (a) nesikartoja 1570 m. giesmyne; 1570 duodama nauja redakcija, pažymint, jog iš Liuterio. Ar ir pirmoji redakcija bus iš to pat autoriaus, nežinia. Pirmosios giesmės pakeitimas naująja 1570 m. giesmyne verčia mus abejoti, ar bebus pirmąją M. vertęs; greičiau, jis bus čia svetimą vertimą pakeitęs, jo nuomone, geresne savo išversta giesme.

mus išmakė[1]) Jėzus Christus,
idant melstų griešnas žmagus,
nasrais ir širdi(m) prašytų
ir sielvarta neturėtų.

Daugsink Tu mūsų malanę,
Tu mums prisakei vienybe[3]),
malane[4]) jeib gyventumbim
ir gėrybės nemirštumbim,
idant mes Tau tarnautumbim,
šadį Tavo mylėtumbim.

Švęskis mūsump Tava vardas,
kurs est nuog Tavęs pamėgtas,
linksmyk[5]) Tavęsp šaukiančiuosius
mu , žadžia Tava geidžiančius,
vesk mus keliu teisiuoju,
Tau ant garbės apskirtuoju[6]).

Ateik Tava karalystė,
gelbėk mus Tava deivystė,
priversk vierasp turkus piktus
ir Tava krikščianių katus[7]),
kurie tik(i) sava išmintei,
sava sylams ir šventybei.

Palinksmyk mus, Tėve mūsų,
platink karalystę dūšių;
duok mums sau teisiai tarnauti
ir Tave vieną garbinti,
duok sukybėsu[10]) kantrumą
ir verskis ant didžia džiaugsma.

Būk Tava valia, Viešpatie,
žemė[12]) ir dangaus karalystė[13]),
nuramdyk prieštaraujančius,
prieš Tava valią darančius,
kurie del sava dachadų[15])
regimai gin sava blūdų[16]).

Duok mums duonas visų dienų,
geisk mums visų privalymų[17]),
duok būti viežlybų kūnų,
broliais būti, Tavęsp šaukti,
Tave vieną liepei melsti:
duok, jeng[2]) mūsų kožna malda
eis nuo širdies mūsų dugna.

Švęskis, Pone, Tava vardas,
švents žodis teskamb mums čystas,
jeng šventą žyvatą vesim,
pagalei žodžia gyvensim,
gink mus nuog neteisaus moksla,
grėsk Tav kleidentįjį svietą.

Ateik Tava karalystė
šiuo čėsu, potam ant amžia,
gyvenk mūsump, Dvasia Šventa,
šelp(k) mus davanamis Tava,
čartą[8]) narsą mačnai[9]) sutrink,
chriksčionystę nuog jo apgink.

Būk Tava valia ant amžiaus[11])
kaip žemėj, taip ir dangaus,
duok mums kančiosu[14]) kantrumą,
džiaugsme, verksme paklusnumą,
gink, ramink kūną ir krauįį
prieš Tava valią darantį.

Duok mums nū dieniška duoną
ir ko privalam ant kūna,
saugok nuog maišta ir karia[18]),

---

[1]) išmokė. [2]) idant. [3]) vienybe — inagin. arba sutrumpinimas vienybė'je. [4]) Taip pat. [5]) Linksmyk = linksmink, bet kitur pats M. sako: linksminк. [6]) paskirtuoju. [7]) Lenk. kat — budelis. [8]) Slav. čart (čort) — velnias; M. vartoja ir velnią. [9]) Lenk. mocno — stipriai. [10]) sukybėse = sunkybėse. Toliau 1570 m.: kančiose. [11]) M. sako: ant amžiaus, bet ir ant amžia. [12]) žemė'je. [13]) karalystė'je. [14]) Palyg. 12 prierašą. [15]) Slav. dochod — pelnas. [16]) nuodėmių, paklydimų; lenk. błąd — klaida (rusų zabluždenije). [17]) kas privaloma. [18]) karo.

priduok mums hūkia[1]) reikalų,
ved mums žadėjo vis Jėzus,
kada mus rika ig[3]) sūnus.

Priversk savęsp žmanes visas,
jeib Tave iš širdies tikras
Išganytoją pažintų
ir jeib už griekus gailėtų,
Tave ant visa mylėtų
ir iš širdies Tav tikėtų.

Atleid mums mūsų kaltybes,
kaltin mus mūsų biaurybes;
artimims sava atleidėm,
malanės mes tada geidėm,
ved mes Tave ingrūstinam,
pražudymą užslūžijam.

Pagal didžiausias teisybes
nekaltink mus iš piktybės,
betaig[6]) tėviška malanė[7])
užmiršk jau mūsų silpnybę,
ba[8]) mūsų pačių teisybės
nieks est be Tava gerybės.

Mūsų priegtam neprietelius
mylėk taip, kaip ir mus pačius,
kurie labai mus neapkent
ir kurie mums žabangą spend,
duok, idant Tave pažintų,
Tavip laską[9]) apturėtų.

Nevesk mūs ig pagundymą,
tvirtink Tu mūsų silpnimą,
jeib mes mus stipriai gintumim,
pagal žadžia gyventumbim,
Tau teisiai mes tarnautumbim
ir piktybių nesektumbim.

Žinai neprietelį mūsų,
velnią piktą, kūna, dūšių;
sukiai[11]) gundin tarnus Tava,
bukliai ved mus ing biaurimą:
duok mums žinią ir drūktybę,
Tu sukulk velnia piktybę.

nuog brangaus čėsa ir mara[2]),
jeng pakajaus dori būsim,
rūpesčia gada[4]) neseksim.

Visas kaltes Tu mums atleisk,
mus smūtytiems[5]) neperleisk,
kaip ir mes mūsų kaltiemus
atleidžiam jų peržengimus,
versk mus kožnam mielai slūžyti,
tikrą meilę viernai leisti.

Ing pagundymą mūs[10]) nevesk,
kaip čartas mus gundyti pradest
nuog kairės ir nuog dešinės,
priduok karauti stiprybę,
mačną vierą ir žyvatą
su Šventos Dvasios pagalba.

---

[1]) ūkio. [2]) Slav. mor — maras. [3]) rinko ing (į). [4]) Godas, godulingas. [5]) Rusų-gudų smutit', smutitiel — klaidinti, klaidintojas. [6]) bet. [7]) Bene: tėviškaj malanėj? [8]) Lenk. bo = nes. [9]) Lenk. łaska — malonė. [10]) M. rašo mus ir kilmininke ir galininke, tad neigiant neaišku, katras linksnis jo pavartojamas. [11]) sunkiai.

Gelbėk mus nuog visa pikta,
dūšias mūsų, taip ir kūną;
piktas dienas[1]) mums atėja,
žaliais[2]) velns mus užslagina,
visur yr gan neteisybių,
ant svieta piln yr piktybių.

Duok tapagaliausią[4]) dieną
skyrymi[5]) dūšias ir kūna
teisiai už griekus gailėti
ir Christaus viera[6]) numirti,
idant smerties nebijatumbim,
linksmai[7]) Tau dūšią duotumbim.

Amen, stipriai mes Tau tikim,
vis mes nuog Tavęs apturim,
Tu jau pats mus išklausysi,
žadėjimą išpildysi,
ne del mūsų teisybės,
betaig del Tavo gerybės[9]).

Gelbėk mus nuog visa pikta,
čėsai - dienas piktas tapa,
gelb mus nuog smerties amžinas,
linksmink mirštant mūsų dūšias,
duok biedniems[3]) linksmą galą,
imk dūšias rankasna Tava!

Amen, taip stosis iš tiesos,
stiprink vierą mūsų dūšias;
jeib ant to neabejosim,
ko prašam, mes tai vis gausim
ant žada[8]) Tava ir varda,
Amen kalbam stipra viera.

2. Apie Dvasią Šventą (hymnus: Veni creator spiritus[10]).

Šventa Dvasia, mūsump ateik,
dūšias nuo mūsų atlaikyk[11]),
malane[12]) Tava papildyk,
mus griešnus Tu išgydyk!
Linksmintaju[13]) mes vadinam,
davana[14]) Dieva pažįstam,
Tu dūšiams pagalbą duosi,
ir pati jas linksmysi[15]).
Užžiebk šviesiai hūmus[16]) mūsų,
duok malanę[12]) žmanėsu,
kūnus Tu mūsų patvirtink,
be paliaujima rėdyk!
Tu septynergi[17]) davana,
piršts tu dešins Dieva mana,
žadį[18]) Dievą Tu apreiški
ir liežuvius naujini[19]).
Nuog buklystės velnia[20]) gelbėk,
Tava malane[12]) mus turėk,
būk mūsų Tu pravadnyku[21]),
jeib nesektumbim griekų.
Radyk[22]) mums Tėvą danguje,
Jėzų, Sūnų Ja tikrąjį,
ir Tu pati, Dvasia Šventa,
vienybe[23]) Dieva garbinta.
Svečiu būk dūšiasu mūsų,
linksmyk Tu mus sylvartūsu,
jeib smerties nebijatumbim[24]),
liksmai[25]) dūšią duotumbim.
Garbė Tėvui ir Ja Sūnui
Jėzui Christui, mūsų Panui[26]),
taip ir linksmintajui[27]) dūšių
vienybėj Dieva mūsų.
Amen, amen jau tarykim,
Dievą širdy mes garbykim,
su džiaugsmu giedakim[28]) amen,
ant amžių amžia amen.

[1]) piktos dienos. [2]) žalomis? [3]) Slav. biedny'i = vargšas. [4]) paskutinę. [5]) skyrime. [6]) Slav. viera — tikyba. [7]) linksmai. [8]) pažadas. [9]) gerumo. [10]) Pirmą kartą išspausdinta 1547 m. katekizme, antrą — 1570 m. giesmyne. [11]) 1570 m.: Dūšia mūsų nū atlankyk. [12]) malone. [13]) 1570 m.: Linksmintoje (linksmintoja). [14]) 1570 m.: dovana (inagin.). [15]) 1570 m.: linksminsi. [16]) umus (slav. um) — protus. [17]) 1570 m.: septineri. [18]) 1570 m.: žodį. [19]) Rašoma: naugini. [20]) 1547 ir 1570 m. rašoma: welna. [21]) Slav.-gud. provodnik—vadas, keliarodys. [22]) 1570 m.: rodyk. [23]) 1570 m. rašoma: venib. [24]) 1570 m.: nebijotumbim. [25]) 1570 m.: linksmai. [26]) 1570 m.: ponui. [27]) 1570: linksmintojui. [28]) 1570: giedokim.

3. Liaupsink dūšia mana Paną

(102 psalmė: Benedic anima mea Domino[1]).

Liaupsink dūšia mana Paną
ir visas ysčias Ja varda,
ba daugsin gerybę sava:
atminki an[2]) ta, dūšia mana.
Jisai atleid griekus tava,
išgyda liekliga[3]) tava,
est apgintas[4]) stiprus dūšias,
naujin malanę[5]) sava,
atnaujin jaunybę tava,
kaip jaunybę erelia,
karalystą gin stipriai,
mus kentenčius pakarniai[6]).

Apreiški mums kelius sava,
taip liudij visaki žemė,
milaširdygai[7]) darydams,
visur gailesį radydams,
visur griekus mūsų miršdams,
ne pagal[8]) darbų sūdydams,
rūstybę sava nuramda,
malanę[5]) sava rada[9])
gatavu mums padėtaju
liaujentiems[10]) nuog griekų;
kaip tamsybę nuog šviesybės,
attrėmė mūsų piktybes.

Kaip tėvs pats didei susimilst
ant sava mylųjų[11]) sūnų,
taip ir Dievs su mumis dara,
jei tikrai bijam ja varda;
pažįst pats mūsų silpnybes
ir žina, jag esme dulkės.
Lygiai kaip padžiūst šalės[12]),
ir lapai krint ant žemės,
ant kuria kaip vės[13]) užpūs,
tuojau šalin nupūs[14]),
taip žmagus[15]) tur išnykti,
ba[16]) artimą tur smertį.

Tektai[17]) viena laska[18]) Dieva
stipri bus ant amžių amžia;
lasko tultinase ir daugsin[19]),
kurs yr tikrai jo baisumyj[20]).
Karaliau' ant visų myliai[21]),
kurie est Ja[22]) karalystė.
Jūs, aniolai sylygy[23]),
tarnaukik[24]) teisiai visi,
Panui didem garbę
priduokit ir šlavę.
Dūšia mana, Tu platink[25])
čėstį ir garbę Dievui[26]).

---

[1]) Sekant katalikų Vulgata 102, ebrėjų 103 psalmė (pasak kitų: psalmas, psolmas). Vertimas išspausdintas jau 1547 m., bet yra ir 1570 m. giesmyne. Mažvydas sekė Jono Graumann'o (Polianderio): Nun lob, mein Seel, den Herren. [2]) 1570 m.: ant. [3]) 1570 m.: kiek lygą (kiek ligą, kiekvieną ligą?). [4]) 1570 m.: apgintoju (= apgintojas). [5]) Ir 1570 m.: malane. [6]) Slav. pokorno — nuolankiai. [7]) 1570 m.: milaširdingai. [8]) Tekste: Ne pagal. [9]) 1570 m. roda, bet anksčiau ir ten: radydams. [10]) 1570 m.: liaujentims. [11]) mielųjų. [12]) šalys. [13]) Žem. vės — vėjas. [14]) 1570 m.: nupuls. [15]) Ir 1570 m.: žmagus. [16]) 1570 m.: nes. [17]) 1570 m.: Tiektai (= tiktai). [18]) 1570 m.: meilae (= meilė). [19]) ir [20]) 1570 m. giesmyne šiedvi eiluti pakeista: prieg jo mieliausia pulka, kurs jo baime stov visada. [21]) Tekste: miley. [22]) 1570 m.: jo. [23]) 1570 m.: silingi. Slav. sila — jėga. [24]) 1579 m.: tarnaukit. [25]) 1570 m.: Platink tu, dūšia mana. [26]) 1570 m. yra dar vienas posmas: Garba būk Dievui Tėvui, visa svieta Sutvertajui, garba būk jo mielam Sūnui, Jėzui, mūsų Atpirktajui, garba būk ir Šventai Dvasiai, visų vienų linksmintojai. Vienybę Traičės Šventas garbink kožnas vienas, ir jos visokius darbus šlovinkim per amžius, brangaus jo žodžia mačį platinkim sylingai visi.

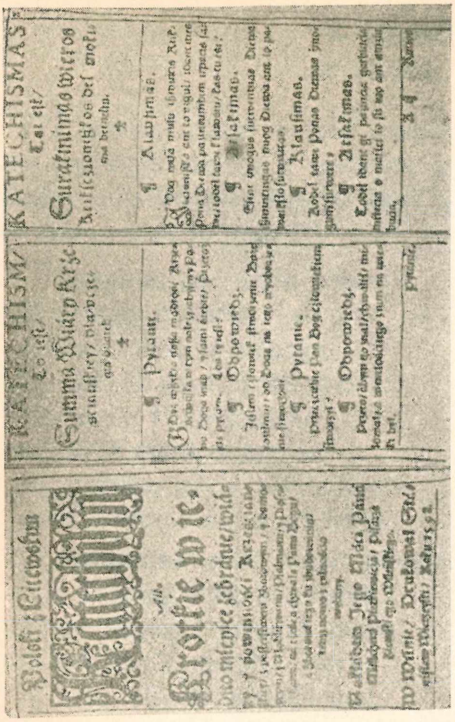

Petkevičiaus katekizmas (1598).

DICTIONARIUM
TRIUM LINGVARUM,
In usum Studiosæ Iuventutis,
AVCTORE
R. P. CONSTANTINO
SZYRWID
e Societate JESU,

Cum Superiorum permissu [illegible]
Quinta editio recognita & [illegible]

VILNÆ,
Typis Academicis Societatis JESU.
Anno Domini M. DCC. XIII.

Širvydo žodynas (1713 m. leidimas).

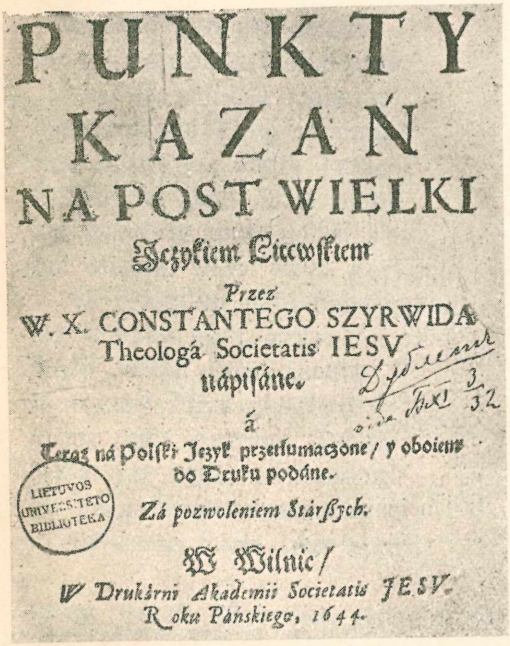
PUNKTY
KAZAŃ
NA POST WIELKI
Iezykiem Litewſkiem
Przez
W. X. CONSTANTEGO SZYRWIDA
Theologá Societatis IESV
nápiſáne.
á
Teraz ná Polſki Iezyk przetłumaczone / y oboiem do Druku podáne.
Zá pozwoleniem Stárſzych.
W Wilnie /
W Drukárni Akademii Societatis JESV.
Roku Pańskiego, 1644.

LIETUVOS UNIVERSITETO BIBLIOTEKA

Širvydo pamokslai (1629—1644).

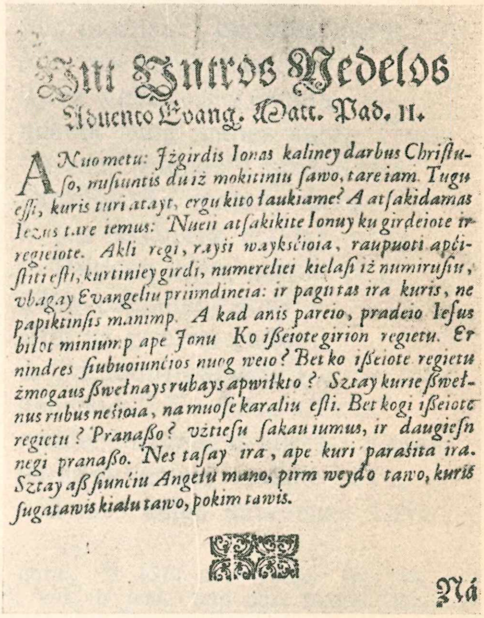
Antros Nedelos
Aduento Evang. Matt. Pad. II.

ANuometu: Jżgirdis Ionas kaliney darbus Chriſtuſo, muſiuntis du iż mokitiniu ſawo, tare iam. Tugu eſſi, kuris turi atayt, ergu kito laukiame? A atſakidamas Iezus tare iemus: Nueit atſakikite Ionuy ku girdeiote ir regieiote. Akli regi, rayśi waykścioia, raupuoti apćiſiiti eſti, kurtiniey girdi, numereliei kielaſi iż numiruſiu, vbagay Evangeliu priimdineia: ir pagutas ira kuris, ne papiktinſis manimp. A kad anis pareio, pradeio Ieſus bilot miniump apie Jonu. Ko iſśeiote girion regietu. Er nindres ſiubuoiunćios nuog weio? Bet ko iſśeiote regietu żmogaus ſwełnays rubays apwilkto? Sztay kurie ſwełnus rubus neśioia, na muoſe karaliu eſti. Bet kogi iſśeiote regietu? Pranaßo? vżtieſu ſakau iumus, ir daugieſn negi pranaßo. Nes taſay ira, apie kuri paraśita ira. Sztay aß ſiunćiu Angelu mano, pirm weydo tawo, kuris ſugatawis kialu tawo, pokim tawis.

Ná

Iš Širvydo pamokslų (1629).

4. Susimilk ant mūsų Dieve

(50 psalmė: Miserere mei Deus[1]).

[Tą giesmę „giest nešant numirusįjį grabapi. Arguments arba išguldyms: tame psalme pažįstam didybę ir sunkybę griekų mūsų priš rūstybę Dieva, kurie atleisti bus iš didžias milaširdystės Dieva, kada gailim už juos, liaujamės nuo gi jų, milaširdystėj Dieva tikrą vierą turėdami"].

Susimilk ant mūsų Dieve
iš didžias malanės Tava,
dūšias mūsų ta neapgal
be Tavęs gauti sveikatas[2]);
per didę Tava malanę
užmiršk mana silpnybę,
ba įpuoliau aš ig biaurybes,
nesitverdams nuog piktybės.

Apmazgak mus nuog piktybių,
taip ir nuog visų biaurybių,
žinau sukius[3]) griekus mana,
pažeidžiav[4]) gerybę Tava;
ta man visada sukiei[5]) gail,
jag priš Tave aš prastajau,
bet tikiu nesilvartaju,
jag žadis Tava est pilns teisybių.

Žadėjai malanę visiems
už sava griekus gailintiems;
Tu esi tėvs mūsų malanus:
duok malanę Tava sūnums,
ved teisus est žadis Tava.
Pažįst bei saka dūšia mana,
jag gimdyts esmi narse Tava,
bet stipriai tikiu Tava gerybei.

Aš priegtam pats nepaklydau,
jag teisybę myli, sakau,
nari[6]) teisiai tarnaujančių
ir narus[7]) Tava pildančių;
kitaip mes negalim bylati,
tektai jag esme paskandinti,
jei Tu pats mūs neapmazgasi
ir malanęsp Tava nepriglausi.

Apšliek mus, Dieve, yzapu[8]),
ir jau čysts bus kūns bei dūšia,
per Tava, Pan, apšliekimą
griekų gausim atleidimą;
duok mums verkiantiems išgirsti,
jag nari savip turėti,
ant griekų mūsų nepavyzdėk,
bet visas piktybes prim[9]) Tu nutrenk!

Širdį jau mana atnaujink,
Dvasia Šventa Tu papildyk,
mane nuog Tavęs neatstumk,
bet myliai[10]) Tu savęsp priimk,
palinksmyk[11]) nū Duchu[12]) Šventu
ir padėk mums nū Tava žadžiu,
prieduok džiaugsma ir išganyma,
kuria nustajau per sugriešymą.

Mokyk manęs kelių Tava,
jeib liaučias[13]) piktybių mana,
jeib griešnieji prisiverstų,
Tava valia vis gyventų, —
nukelk nuog manęs narsą Tava,
šis esmi gadnas[14]) pražudyma,
paradyk Tu malanę sava
ir jau išklausyk maldas mana.

Paklanų mūsų netrakšti[15]),
dūšių pajunkai ešKati[16]),
širdį už griekus gailinti;
tą Tu neturi papekti[17]),
nepeikėk[18]) Tu mūsų afieras[19]),
meldenčius mus iš stiprias vieras,
paradyk mums malanę sava,
ved mes esme sutvėrims Tava.

---

[1]) Sekant Vulgata 50 psalmė, ebrėjų — 51. Vertimas yra 1547 ir 1570 m. Manyčiau, kad ypačiai šios psalmės vertimui Kulviškis neturėjo būti svetimas. [2]) 1570 m.: išganyma. [3]) 1570 m.: sunkius. [4]) 1570 m.: pažeidžiau. [5]) 1570 m.: sunkiai, [6]) nori. [7]) norus. [8]) 1570 m.: yzopu (gr. lot. hyssopos), vok. ir lenk. taip pat; yzopo (tokio žolyno) krapylas. [9]) pirm. [10]) 1570 m.: mylėt. [11]) 1570 m.: palinksmink. [12]) Slav. duch — dvasia. [13]) liaučiaus. [14]) Slav. godny(i) — vertas. [15]) netrokšti. [16]) ieškoti. [17]) 1570 m.: papeikti. [18]) nepeik. [19]) Lenk. ofiara — auka.

Garbė testa[1]) Dievui Tėvui,
mūsų tikram sutvertajui,
šlavė būk nū ir Ja Sūnui
Jėzui, mūsų atpirktajui,
liaupsė testa Šventai Dvasiai,
mūsų dūšių palinksmintajai,
tikra garbė būk vienam Dievui
ant visų amžių amžinųjų[2]).

5. Tave Dievą garbinam (Te Deum laudamus[3]).

Tave Dievą garbinam,
Tave Viešpatį pažįstam.
Tave amžinąjį Tėvą
visa žemė šlovin.
Tavęsp visi angelai,
Tavęsp visokias dangaus galybės,
Tavęsp Cherubins ir Serafins
šauk balsu neperstojančiu:
šventas, šventas, šventas
Viešpats Dievas Sabaot!
Pilni esti dangus ir žemė
majestota[4]) garbės Tava.
Tave šlovintingas
apaštalų choras,
Tave pranašų
pagirtasis skaičius,
Tave mūčelnykų[5])
skaičiausiasis garbin pulkas,
Tave pa[6]) visą žemę
Šventa pažįst Bažnyčia
Tėvą neišmieruota majestota,
čėstingąjį[7]) Tava tikrą ir vienatįjį
[Sūnų,
šventąją taip ir palinksmintoją
[Dvasią.
Tu karalius garbas[8]) Christe,
Tu Tėva amžinasis esi Sūnus,
Tu ant išgelbėjimo priimdams žmogų
nesibaisėjai Mergos čystos kūna,
Tu kaip išgalėjai smerties geluonį,
atavėrei tikintiemus karalystę dan-
[gaus.
Tu po dešinės Dieva sėdi garbėje,
Dieva[9]) Sūdžia tikimsi[10]) esi ateisiąs.
Tave todelei mes prašom
mums[11]), Tava tarnams, padėti,
kuriuos brangiuoju krauju atpirkai.
Amžinaji šlovė
su šventaisiais mumis[11]) padavanoki,
sveikinkik ir gelbėk žmones Tava
ir peržegnoki tėviškę Tava,
ir rėdyk mus, bei danguj duok būti
anta amžia[12]) amžia.
Per visokias dienas
garbinam mes Tave
ir liaupsinam vardą Tava
anta amžių ir anta amžinųjų amžių.
Ročyk[13]), Viešpatie, šioje dienoje
mus nuog griekų apsaugoti.
Susimilk ant mūsų, Viešpatie,
Susimilk ant mūsų, Viešpatie,
Testov susimylimas Tava ant mūsų,
kaip ir nusitikėjom ing Tave.
Ing Tave, Viešpatie, tikiu,
nebūsiu pagėdintas ant amžia[12])
Amen. [amžia.

---

[1]) 1570 m.: testav. [2]) Kai kitose aukščiau minėtose giesmėse 1570 m. leidėjas paverčia 1547 m. *a* į *o* (žmagus — žmogus, malanė — malonė), toje giesmėje ir 1570 m. liekti *a* tarimas (žmagus, malanė, ja, paradyk, atpirktajas, palinksmintaja, šlavė, nari, naras). [3]) Iš 1549 m., pakartota ir 1570 m. Įsistebėtina, jog Mažvydas čia yra jau atsisakęs nuo 1547 m. „*a*“: žmagus, paliksmintaja, mergas čystas. [4]) Lot. maiestas — didybė. [5]) Rusų mučenik, lenk. męczennik — kankinys. [6]) 1570 m.: po. [7]) Slavų čest' — garbė. [8]) Tu, Kriste, esi garbus (garbingas) karalius? [9]) 1570 m.: Tėva. [10]) 1570 m. taip pat, bet kitame puslapy korektūros apsirikta: tirims. [11]) 1570 m.: mumus. [12]) 1570 m.: amžių. [13]) Lenk. racz — teikis.

6. Christus esti kėlęs

(Sena vokiška giesmė apie priekėlimą Christaus ant mūsiška liežuvia išguldyta — Christ ist erstanden[1]).

Christus esti kėlęs
nuog mūkas visokias,
jeib mes būtumbim linksmi,
Christe, džiaugsmas mums esi!
Kyrieleizon.

Jeib Christus nekėlęs,
sviets būtų prapuolęs,
bet jog jis kėlęs esti,
Tėvui Christaus duokim čėstį.
Kyrieleizon.

Halleliuja, halleliuja, halleliuja!
Jeib mes būtumbim linksmi,
Christe, džiaugsmas mums esi,
Kyrieleizon.

7. Duok mums pakajų maloniai (Da pacem[2]).

Duok mums pakajų[3]) maloniai
šiuo čėsu, mūsų Dieve,
nes nėr nė viena ant žemės,
kursai už mus kariautų,
tiektai Tu vienas, Dieve mūsų,
laikyk, Pon, mus prieg žodžiui Tava,
saugok nuog turka kočierija[4]),
kurie Jėzų Sūnų Tava
stum jį nuog krėsla[5]) tikroja.

Reišk, o Jėzau, Tava macį,
kursai Pons ant ponų esi,
apgink bažnyčią vargstančią,
idant vis garbintų Tave.
Linksmintoja Dvasia Šventa,
duok mums sandarą ant svieta,
padėk mums čėsu sunkybės,
vesk mus dangun po šios smerties.

8. Visgalysis Dieve Tėve (apie šventą Jobą[6]).

Visgalysis Dieve Tėve,
mačniausioja[7]) nėra už Tave,
Tu pats myli tarnus sava,
kurie myl ir tik ing meilę Tava.
Buva vienas vyras teisus,
prastybėje sava labai baisus,
kurio buva vardas Jobas,
po visą šį svietą apieskelbtas.
Tai ing Dievą tikėja,
piktybių vengdams Dievą mylėja,
ved anta to jis paterioja,
bet meilę nuog Dieva apturėja.
Turėja sūnus septynis,
priegtam labai gražias tris dukteris,
kuriuos Dievas didžiai est mylėjęs
sveikatą, palaimę est jiems davęs.
Šeimyna be skaičiaus buva,
šita jam viernai tarnava,

[1]) Toji velykinė giesmė, sako, buvusi jųjų giedota 1410 m. Žalgirio mūšyje. Vertimas yra M. giesmyne 1570 m. [2]) 1570 m. giesmyne. [3]) Slav. pokoi — ramumas, taika. [4]) Kocėrius (kočierijas) — vok. Ketzer (lenk. kacerz) — eretikas. [5]) Slav. kreslo — kėdė. [6]) 1570 m. giesmyne. Be abejo, versta iš lenkų kalbos. [7]) mačnesnio, stipresnio.

vis jam Dievas davė už tikystą[1])
Jobą tarną[2]) sava neužmirša.

Po saulės užtekėjima[3])
nebuva te ant Joba geresnia,
kursai teisybėje vis gyventų,
Dievą mylėtų ir jam tikėtų.

Ir stojosi čėsą vieną,
kuriuo[4]) tarė Dievs išvydęs velnią:
„Iškur esi, biaurusis Satane?“
„Išvadžiojau svietą, mielas Pone!“

„Jei po visą svietą eisiai[5]),
Jobą, tarną mana, ar regėjai,
kursai est ant žemės labai prastas,
ing mane tik iš gi visos dūšios?“

Atsakė tarydams Dievui:
„Ved Tu pats duosi pagalbą Jobui,
Tu esi Joba viernasis sargas,
apgintos[6]) ir stipriausiasis mūras.

Bet Tava ranką nū ištiesk
arba mane, Dieve, ant jo perleisk, —
išvysi, kaip Tave tur šlovinti,
kaip tur mylėti ir Tau tikėti.“

Tarė velniui Ponas Dievas:
„Vis duomi[7]), čiarte, ing tava rankas,
bet ant paties Tau neduomi mačės,
nei ant kūna nei atpenč[8]) ant dūšės[9]).“

Potam kaip Dievas perleida,
atstojęs velns nuog Viešpaties veida,
nuėja Jobą[10]) gundinti,
nes Dievs iš meilės taip leidęs esti.

Iš gailuma potam čiarta
buva Jobui keltuva[11]) atimta,
jautai, avys, asilai, velbliūdai[12])
ir pamušti piemenys bei tarnai.

Po mažos potam gadynės
taip sakė tarnas atėjęs:
„Eja[13]), Jobe, hūkis[14]) est apgriuvęs,
dukteris, sūnus vis est pamušęs“.

Tai Jobs išgirdęs pravirka,
rūbus draskė patis[15]) sava ranka,
galvą apskutęs puolė ant žemės,
garbindams Dievą, taip esti taręs:

„Dieve, gimęs esmi nuogas,
sugrįšiu aš Tavęsp atpenč nuogas,
Tu iš meilės vis esi man davęs
ir atpenč nuog manęs ataėmęs.

Pons davė, Pons ataėmė,
kaipo norėja, taipo padarė,
Tava šventamui vardui būk šlovė,
ant amžių amžia garbinsim Tave!“

Nasrais Jobs nesugriešija,
bet visais žodžiais, kuriuos kalbėja,
šventą vardą Dieva garbinoja,
paikai prieš Dievą pikt nebyloja.

Antrą čėsą Sūnus Dieva
Dievop Tėvop ataėjęs buva,
velnias su jais prieg Dievą stovėja,
ikkolei Dievas taip prakalbėja:

„Velne, sakyk, kur vaikščiojai,
Jobą tarną mana ar regėjai,
kur stiprą tur vierą ir baisybę,
stipriai laika sava nekaltybę“.

Velns tarė: „Ant svieta buvau,
svietą apėjau ir Jobą regėjau,
odą užu odą žmogus duotų,
jeib sava sveikatą apturėtų.

Bet ranka sava palytėk,
nasrump kūnop Tava Joba pridėk,
netur Tavęs mylėti, garbinti,
bet regimai tur tave, Pon, tikėti“.

Tarė velniui potam Dievas:
„Tatai Tavo ranko esti Jobas,
bet ant dūšias mačės neturėki,
sveiką dūšią Joba palaikyki“.

Velnias nuog Dieva atstoja,
Jobop su džiaugsmu nuėja, —

[1]) tikėjimą. [2]) M. po neigiamojo veiksmažodžio vartoja galininką, bet ji rašo lyg kilmininką: Joba tarna sava. [3]) Nuo pasaulio pradžios. [4]) M. rašo: „cziesa viena, kurio“. [5]) esi ėjęs? [6]) apgintojas. [7]) duodu. [8]) Čia: ypačiai. [9]) M. rašo nevienodai: duszos, duszes. [10]) Palyg. 2 pastabą. [11]) galvijai. [12]) Lenk. wielbłądy — kupranugariai. [13]) Ei, hei? [14]) ūkis. [15]) pats.

potam iš piktybės didžios čiarta
buva biauri liga Jobui duota.

Leida velns ant jo daug vočių
nuog galvas viršiaus ik padų kojų;
pūlius vočių skieda nutrindava[1]),
anta mėšla biauraus sėdėdava.

Motė votis regėdama,
kalbėja drąsiai Jobą keikdama:
„Kam garbini tą piktąjį Dievą?
Duos piktesnes ligas kūnui tava“.

Tarė Jobas motėsp rūstei:
„Kaip motriškė šelena[2]) kalbėjai!
Kam biaurus nasrus tava neramdai,
tenekalb bliužnierstvas tava nasrai.

Jei ger nuog Dieva turėjom
ir iš jo meilės gerai gyvenom,
kam vargus didžius neturiu nešti,
kam votis, ligas neturiu kęsti?“

Tais žodžiais Jobs negriešija
ir piktai pryš Dievą nekalbėja,
betaig Dievą stipriai garbinoja,
kantrumą didį ligo turėja.

Gentys tatai kaip išgirda,
atėję votis jo išvyda,
norėja saldžiai jo[3]) palinksminti
ir kantrumą Joba patvirtinti.

Kaipo akis pakylėja,
Jobą pažinti jie negalėja,
betaig pažinę pradėja šaukti
ir aukštu balsu raudingai verkti.

Skaudėjimą regėdami,
draskė rūbus, didžiai raudodami,
pelenais barstė ant sava galvas,
sėdėja su juo ant žemės nuogas.

Tarė potam Dievop Jobas:
„Ach, Viešpatie, aš esmi daug kaltas,
del mana didžių griekų piktybių
gadnas esmi mūkų[4]) amžinųjų.

Bet Tu iš meilės didžiosios
ir dėliai gerybės amžinosios
mane vargais, ligomis karoji[5]),
kaipo tarną Tava mėginoji“.

Gailėdams už griekus verkė,
su viera Jobas Dievopi šaukė:
„Aš, Dieve, Tave didžiai pažeidžiau,
bet susimylimo Tavęs prašau.

Davei vis man kaipo Ponas,
ataėmei kaip Viešpatis manas,
sunkias ligas Tu perleidęs esi
ir pats, Pone, mane išgydysi“.

Dievas nes yr didžiai geras,
susimilst ant žmogaus stipros vieras.
Tarė Dievs: „Jobe, mans tarne viernas,
vis aš Tau suversiu[6]) kaip pons
Iš malonės potam Dieva [mačnas“.
Joba kūns pasveikintas buva,
jo gyjantis tam didžiai stebėjosi,
jog veikiai Jobas sveiku stojosi.

Joba gyjantis sveikinoja,
avis ir auksą jam dovanoja,
Ponas tam visam pašlovinoja[7]),
visą lobį Joba daugsinoja.

Suvertė sūnus septynis,
atadavė Jobui tris gražias dukteris, —
gražesnės buva užu pirmąsias,
gražesnių nebuva ant šios žemės.

Suvertė velbliūdus, jaučius,
avis, taip ir visokius bandykščius,
vis tatai Jobui padaugsinoja,
dvieju tieku atadovanoja.

Sveikas Jobas potam buva,
šimtą metų ant svieta gyvena,
priegtam keturis dešimtis metų
gyvendams, buva didžiai bagotu.

Dievs tėviškę praplatina,
sūnus visus joje pasodina
ir dukterimus tėviškę davė,
vyrus joms ant tėviškės priėmė.

Gava Jobs iš Dieva meilės
sūnų sūnus ik ketvirtos eilės,
patam jau kaipo pasena didžiai,
užmiga su tėvais labai saldžiai.

---

[1]) Apleista: Jobas. [2]) Lenk. szalona — pasiutusi. [3]) Čia kilmininkas (kaip kad šiandien dzūkų šnektoj), pareinąs nuo veiksmažodžio norėti (ko!); raš. kalb. — ji. [4]) Slav. mūka — kankynė. [5]) Slav. karać — bausti. [6]) Lenk. zwrócę — grąžinsiu. [7]) palaimino.

IV. Iš Baltramiejaus Vilento
(† 1587).

1. Giedokim nū lygiu balsu
(Džiaugsmo pilna giesmė apie Jėzaus Christaus prikėlimą: „Singen wir heut' mit gleichem Mund" [1]).

Giedokim nū lygiu balsu,
garbinkim iš širdies ysčių
karalių mačniausį,
Jėzų Christų aukščiausį,
kurs už griekus visa svieta
ant kryžiaus mirdams kentėja,
kaip Pons mačniausiasis
vis pikt yr pergalėjęs,
kurs čiarta hūkį išardęs
ir apkaltuosius išvedęs,
kėlėsi nuog smerčia[2]),
gyvas est nū ant amžia.
Amžina būk liaupsė
Tau Pone, o Christe,
mus griešnus Tu gelbsi,
smerties peklas Tu pergalėtojas esi. } Atliepimas

Pons Christus raštą išpildė
ir gyrių smerties[3]) nutildė,
per naują zokaną
sutrints yr stiprums velnia.
Prigimts grieks jau est be sylos[4])
prieg žmogaus alviena dūšias,
kurs tik žodžiui Christaus
ir jį myl nepaliaudams.
Pekla[5]) jau est suardyta
žmonėms sekant Dvasią Šventą[6]),
kurios stipriai laika[7])
naują testamentą.
Amžina būk liaupsė
Tau Pone, o Christe,
mus griešnus Tu gelbsi,
smerties peklas Tu pergalėtojas esi. } Atliepimas

Christus karalius sylingas,
biaurų griekų est nemėgstąs,
Jis iš sava kalna
išmeta darbus velnia.
Kožnas praraks[8]) duost liudymą,
raša ing tą vieną humą[9]),
jog atleidims griekų
ateit žmogui per Christų.
Kurs jau Christaus meilę gauna
irgi ramin sava kūną,
gyvendams prieg vieras,
tą seks žyvats amžinas.
Amžina būk liaupsė
Tau, Pone, o Christe,
mus griešnus Tu gelbsi,
smerties peklas Tu pergalėtojas esi. } Atliepimas

O saldusis Jėzu Christe,
jog kėleisi per deivystę,
mus nuog griekų teisink,
bagotai[10]) pašlovink.
Duok mums tada meilę gauti,
lygiai teisybe[11]) gyventi,
Dieva vaikais būti,
nuog vieras neatpulti.
Karaliau mačnas, mus valdžiuok,
pagal valios Tava vadžiuok,
jeng Tave garbinsim,
halleliuja giedosim.
Amžina būk liaupsė
Tau Pone, o Christe, —
mus griešnus Tu gelbsi,
smerties peklas Tu pergalėtojas esi.

---

[1]) Mažvydo 1570 m. giesmyne (Mažvydas mirė 1562 m.). Velykinė giesmė. [2]) smerties. [3]) Kristus nutildė smerties pasigyrimą. [4]) Slav. sila — jėga, galia. [5]) Lenk. piekło (slav. piekti, pieč', piec — kepti) — kur kepama, karšta — pragaras. [6]) M. galininkui nosinę retai tevartoja, tad neaišku, ar bebus čia įnagininkas ar galininkas. Greičiau bus galin., sprendžiant iš neigiamų posakių, kur yra ne įnag., o *kilm., gaunamas tik iš gal-ko:* „jeib... piktybių nesektumbim". 110 psl. šitų knygų. [7]) Mažvydo giesmyne šioji giesmės vieta klaidingai išspausdinta: „kurios stipriai lana"... [8]) Slav. prorok — pranašas. [9]) Slav. um — protas. [10]) Slav. bogato — turtingai, čia: gausiai. [11]) M. rašo: teisibie, tad gal bus čia: teisybė(je).

V. Iš Jono Bretkūno
(† 1602).[1]

1. 129 psalmė[2]):
De profundis clamavi ad Te, Domine.

Iš gilybės šaukiu, Viešpatie, Tavęsp:
Viešpatie, klausyk mana balsa,
ausis Tava tedabojes
balso mana maldos.

Viešpatie, jei griekus prirakuosi,
Viešpatie, kas išsitvers?
Nesa Tavip yra atleidimas,
idant bijotųsi Tavęs.

Eš[3]) laukiu Viešpaties mana,
dūšia lauk, ir nusitikiu Jo žodžiui.
Mana dūšia lūkuri Viešpaties
nuog vienos sargybos ryto iki antros.

Izrael, nusitikėsi Viešpatimi,
nesa Viešpatip yra malonė
ir daug išgelbėjimo Jampi.

Ir jisai išgelbės Izraelių
iš visų jo griekų.

Palyginimui
9. Mažvydo vertimas, išsp. 1570 m.

Iš giluma šaukiu Tavęsp, Viešpatie:
Viešpatie, išklausyk balsą mana,
nulenk ausis Tava
balsop maldosp mana.

Jei ant piktybių dabosise, Viešpatie,
Viešpatie, kas perstovės?
Nesa Tavip yra atleidimas,
jeib Tavęs bijotųsi.

Laukiu Viešpaties Tavęs,
lauk dūšia mana, ir jo žodyje nusiti-
Dūšia mana Viešpaties lauk [kėjau.
nuo sargybos rytykščios ik sargybos

Izrael tenusitik Viešpačiui, [nakties.
nesa Viešpatip yra susimylimas
ir Jamimp atpirkima.

Ir jisai atpirks Izrael
nuog visų jo griekų.

2. 136 psalmė[4]): Super flumina Babylonis.

Pas vandenius Babylonijos sėdėjom
verkdami, kada Siono[5]) atsiminėm.
Harfas mūsų pakabinom
ant gluosnių, kurie te(n) buva.

Nesa tenai liepė mus[6]) giedoti,
kurie mus apkaltus laikė,
ir mūsų raudojime linksmais būti:
„Pagiedokite mumus naują giesmę iš Siono!“

Kaipo giedotumbim giesmę Viešpaties
svetimoj žemėje?
Jei užmiršiu Tavęs, Jeruzalem,
testov užmiršta mano dešinė.

Teprilimpa liežuvis mana padangėsp,
jei Tavęs neatminsiu,
jei nestatau Jeruzaleme būti
mana didžiausia linksmybe.

Viešpatie, atmink vaikų Edom[7])
dienoje Jeruzalės, kurie byla:
„Išpūstykite, išpūstykit iki pamatų,
tepūsta duktė Babel!“

Gerai tam, kuris Tav užsimoka,
kaip Tu mums darei.
Gerai tam, kursai ima tavo jaunus vaikus
ir sukel juos prieš akmenį.

---

[1]) Iš Biblijos vertimo (rankr.): Scheschta dalis Biblios Lietuwischkos — Psalteras ing lietuwischką lieszuwį pergulditas Jano Bretkúno Labgúwos plebono. Metusa Christaus 1580. [2]) Sekant Vulgata, o ebr. 130. [3]) Aš. [4]) Sekant Vulgata, o ebr. 137. [5]) Sioną. [6]) Įsidėmėtina. [7]) Adomo.

3. 8 psalmė: Domine Dominus noster.

Viešpatie viešpataująs ant mūsų,
kaip šlovingas esti vardas Tava
pa visas tautas,
kur Tav dėkavojama yra danguje.

Iš burnos jaunų bernelių
ir žindančiųjų pagatavijai[1]) sav mačią[2])
dėliai neprietelių Tava,
jei išgaišintumbei tąjį neprietelį
ir atakio[3]) geidžiantį.

Nesa regėsiu dangus[4]),
Tavo piršto darbus,
mėnesį ir žvaigždes,
kurias sutvėrei.

Kas yra žmogus,
jog jo atsimeni,
ir žmogaus vaikas,
jog jo apsiimi?

Tu duosi jį mažą valandą
apleisti būti Dievo,
bet garbe ir čėstimi
apkarūnavosi[5]) jį.

Tu jį ponu padarysi
ant darbų rankų Tavo,
vis padėjai po kojų jo:
avis ir jaučius visus,

taipajėg ir medinas[6]) žvėris,
paukščius po dangumi,
ir žuvis mariosa,
ir kas mariosa laikosi.

Viešpatie viešpataująsis ant mūsų,
kaip šlovingas yra vardas Tava
pa visas tautas!

4. Apie dvasią šventą
(Nun bitten wir den heiligen Geist[7]).

Paprašykime Šventąją Dvasią,
idant mumus duotų tikrą vierą
ir mus apsaugotų smerties hadyną[8]),
da mus išganytų nuo gi visa pikta.

Dangaus žvake, žibinki mums,
Poną Jėzų Christų mokyk pažinoti,
duoki mumus vieryti ing mūsų Viešpatį,
kurs mus gabena ingi tikrą tėviškę.

Tu saldi meile, Dievo dovana,
duok ir mumus karštos meilės tarpei
[savęs,

Palyg. 10. Mažvydo Pirm pradėjimo kazanės[9]).

Paprašaim Šventosios Dvasios,
jeib būtumbim tikros vieros, kaip ant
[to užgul[10]),
jeib būtų Pans Dievs prieg to čėso,
kada skirsis nuog kūno dūšia,
taip, Dieve, mums duok!

Paprašam Tave, Dieve Tėve,
idant mums duotumbi Šventąją Dvasią,
jeib mus nuo griekų saugotumbi,
meile Tavo laikytumbi,
Dieve Tėve duok!

Prašam Tave, Sūnau Dievo [žodį;
idant mums duotumbi tavo šventąjį

---

[1]) Slav. gotovat' — rengti, ruošti. [2]) Slav. moc — galia, galybė. [3]) puolimo (pranc. attaque). [4]) Daugiskaita; plg. danguose. [5]) Lot. corona — vainikas. [6]) Lot. pecora campi — laukiniai žvėrys, čia — girių (medės) žvėrys. [7]) Iš 1589 m. giesmyno. Toji giesmė turėjo tik 1 posmą, o tokiu ėjo malda į Dvasią Šventą; taip ji pažymėta dar XIII am. Liuteris 1524 m. ją pavertė tikrąja giesme, papildydamas ją dar 3 posmais. [8]) Lenk. godzina (sen. hodzina) — valanda; rusų god — metai. [9]) Iš 1547 ir 1570 m. giesmyno. Ten pat nurodoma, jog giedama kaip senoji lenkų giesmė: „Poprośmy świętego Ducha (, bychom byli prawej wiary). Mažvydas labiau čia laikosi lenkiško, negu vokiško teksto. [10]) Lenk. należy, zależy — priklauso.

idant vienas antrą primylėtų
gražiai, patogiai, iš gi dugno širdies.

Tu aukščiausia linksmintoja, padėk,
idant smerties ir gėdos nebijotumbim,
idant mūsų humas[1]) nenužinintų[2]),
kada neprietelius ant mūsų skųsis.

jeib gerai mes nū išmaktumbim,
ing Tave vieną tikėtumbim,
Sūnau Dievo, duok!
Prašam Tave, Dvasia Šventa,
su Dievu Tėvu ir Sūnu[3]) Traice vienoji:
teisios vieros mus išmokyk,
pagal valios tavo rėdyk,
Dvasia Šventa, duok!

VI. Iš Lozoriaus Zenkštoko

(† 1621). [4])

Tvirta pilis (Ein feste Burg ist unser Gott[5]).

Macnus[6]) apgintojas mūsų Dievas
ir apgynimas stipras,
padest mums mielai varguosiu,
kurie puolė ant mūsų.
Senas pikts neprietelius
trokšt nor regimai
macna kytrasti(m)[7]),
zdrodija[8]) vis greitai;
ant svieto nėr jam lygaus.

Norint sviets pilns velnių būtų,
mus praryti norėtų,
bet mes nesibijom didei:
palaimą gausim veikiai.
Kunigs[11]) šio svieto
akrutnų[12]) stangų[13]),
bet nepažeis[14]),
nes est jau apsūdytas,
viens žodis tur jį išgalėti.

Mace[9]) mūsų neišgalėsim,
tuojau nes mes pražūsim;
kariau[10]) už mus vyras macnas,
kurs nuog Dievo est aprinktas.
Klausi, kas tatai yr?
Est Jėzus Christus,
Viešpats Sebaoth,
Nėr nes kito Dievo;
tas turės išgalėjimą.

Žodis tas testov macnas,
norint sviets nereg rodos;
tas est su mumis ant to lauko,
kariau su[15]) Dvasia Šventa!
Teim jie[16]) kūno lobį,
vaikus ir čėstį[17]),
motę, vis apleist, —
naudos iš to negaus:
mums atliks[18]) karalystė dangaus.

---

[1]) Sl. um (sen. lenk. hum)—protas, išmintis. [2]) nenusimintų. [3]) Sūnumi. [4]) Iš 1612 m. giesmyno, kuriam medžiagos davė XVI-jo ir XVII-jo a. pradžios giesmės, Zenkštoko savotiškai ištaisytos, o kartais ir paties išverstos ar sukurtos. [5]) Iš Liuterio, kuris 45/46 psalmės (Deus noster refugium et virtus) mintis pavertė savita giesme (prieš 1530 m.). [6]) Slav. moščnyi (lenk. mocny) — stiprus. [7]) Sl. chytrost' — gudrumas, gudrybė. [8]) Nuo zdrodyti (lenk. zdradzić — įduoti, prigauti). Kalbama apie velnią. [9]) Slav. moc (rusų mošč) — galia, galybė. [10]) kariauja. [11]) Šio svieto kunigaikštis = velnias. [12]) Lenk. okrutny — žiaurus. [13]) Stengtis, stanga (pastanga). [14]) mūs. [15]) Vokietybė. [16]) velniai. [17]) Slav. čest'—garbė. [18]) teks.

VII. Iš Danielio Kleino

(† 1666).[1]

1. Ant Naujo Meto[2] (Helfft mir Gotts Güte preisen[3]).

Padėkit man giedoti,
o mylimi vaikai,
ir Dievui dėkavoti[4]),
Jį garbinti linksmai
šime čėse labiaus,
kad sens mets jau praėjo,
o naujas prasidėjo
bei saulė grįžt arčiaus.

Pilnai mes apdūmokim
dosnybę Viešpaties,
už menką nerokuokim
gerybės Jo didės,
atminkim visados,
kaip mus ikšiol penėjo
ir kožną pamylėjo,
apgynęs nuo bėdos.

Bažnyčią bei iškalą
išlaikė mums gerai,
ko kas tiktai privala[5]),
jam pridavė gražiai
ir nuog savo lobių
kožnamui dovanojo,
nei mūsų pateriojo[6])
miestų neigi kiemų[7]).

Jis mūsų pagailėjęs
iš meilės tėviškos;
jei būtų mums mokėjęs
kaltybės del didžios
teisiu korojimu[8]),
tad būtumbim suirę
ir jau senai numirę
pilni griekų[9]) didžių.

Visiems jisai meilingas
kaip tėvas tikrasis,
kad žmogus kas griešningas
griekų esti gailįs
ir įtik be klastos,
tada atleidž kaltybes,
ir lengvina sunkybes
ir gelbst mus iš bėdos.

Taipo gerybę tavo,
o Tėve, garbinam,
kurią per Sūnų savo
darei kožnam geram,
ir prašom nobažnai:
duok metą pakajingą[10]),
pragink kas iškadinga[11])
ir mus penėk dosliai.

2. Apie prašymą malonės Dievo (Gott Vater in dem Himmelreich).

O Dieve Tėve danguje,
o Jėzau ir Šventa Dvasia,
o Traice[12]) Dievo garbinta,
vienybe Dievo amžina,
mus meldžiančius klausyki gi,
kaip Tu žadėjęs mums esi.

---

[1]) Tais pačiais metais išėjo jo Naujos giesmių knygos. [2]) Naujiems Metams. [3]) Versta iš Liuterio bendradarbio kun. Povilo Ebero († 1569). [4]) Lenk. dziękować (dękavoti) — dėkoti. [5]) privalo. [6]) Ne: naikino, bet gal paterioti — sl. potieriat' = nustoti, pamesti. [7]) kaimų. [8]) Lenk. kara, karanie—bausmė, baudimas; palyg. karti, korikas. [9]) Slav. griech (grzech) — nuodėmė. [10]) ramius metus. [11]) Lenk. szkoda, szkodliwe — iškada, iškadinga = žala, žalinga. [12]) Slav. Troica (troje — treji) — Trejybė.

Atleisk, o Dieve, mums griekus,
neužmokėk po pelnymus[1]),
malonus būk ir neprastok[2]),
mums kūną, lobį apsaugok,
iš meilės susimilk didžios
ir neapleisk mūs niekados.

Apsergėk mus nuog velino,
nuo jo zdrodų[3]) ir kytrasčio[4]),
atmušk jo strėlas degančias,
jeib neprapuldytų dūšias;
ak, Dieve, neprastok Tu mus[5]),
vargus nuo svieto kenčiančius.

Saugok mus nūn ir visada
nuo gėdos ir sugriešyma[6]),
nuo karo ir neprietelių,
nuo bado ir iktų ligų,
nuo vandens ir ugnies bėdos
ir nuo perkūnų bei vėtros[7]).

Apgink ir nuo kitų bėdų,
neduok mums smerčiu mirt noglu[8]),
didžiausiai sūdnoj dienoje,
kad ties Tavim stovėsime,
mus, Viešpatie, tad neprastok
nei amž'nu smerčiu mus korok.

Mes ir daugiaus bemeldžiame,
mus gelbėk, o Jėzau Dieve,
per Tavą[9]) užugimimą,
per mūką[10]) ir per prakaitą,
del smerties[11]) ir prikėlimo
bei linksmo dangun žengimo.

Bažnyčią Šventąją valdyk
ir Tavo tarnus palaikyk
prieg Tavo žodžio čystojo[12])
bei šventojo gyvenimo,
ir žodžiop Dvasią Šventą duok,
jeib vaisių atneštų, žegnok[13]).

Bažnyčion Tavon Šventona
darb'ninkus siųsk mums visada,
netikrus išgaišink mokslus
ir visus papiktinimus,
klajojančius savęsp grąžink
ir teisų kelią juos mokink.

Parbausk stipra ranka visus
prieš žodį Tava[14]) stovinčius,
apgink ir nuog smarkaus turka[15])
Bažnyčią Tava[14]) mylimą,
kuri vargų daug kenčianti,
o Tu jos kraujo atmeni.

Sutek[16]) pakajų tarp žmonių,
tarpėj karalių, kunigų,
liepk žodį Tavo gint drūtai
ir padonis valdyt gerai,
nuog karo duok saugotisi,
o sandorą vis pasekti.

Karaliaus mūsų mylistai[17])
ir ercikiui[18]) duok visadai
laimėti prieš neprietelius
ir padonis apgint visus,
nuo viso pikto juos saugok,
sveikatą gerą jiems priduok.

Veizdėk ir ant rodnų ponų[19]),
duok, jeib po tiesa sūdytų[20]),
visus juos išlaikyk sveikus,
žegnok miestus irgi kiemus,
palinksmink ir našles visas,
apgink apleistas siratas[21]).

Duok Dieve kantrumą kožnam
be savo kaltės kenčiančiam,
išgelbėk nuog neprietelių
per mierą[22]) juos kankinančių,
palinksmink ir tuos kalinus,
kurie smerčiop padėti bus.

---

[1]) kaip esame nusipelnę. [2]) neapleisk. [3]) Lenk. zdrada — išdavimas. [4]) Slav. chitrost — gudrumas, gudrybė. [5]) dūšių, mūs. [6]) Lenk. zgrzeszenie — nusidėjimas. [7]) Audra, pal. slav. vietier (len. wiatr). [8]) Lenk. nagły — staigus. [9]) Tavo. [10]) Sl. rusų mūka (lenk. męka)—kančia. [11]) mirčiai [12]) Sl. čystyi — grynas. [13]) Vok. segnen — laiminti (žegnojant). [14]) Tavo. [15]) Tuo laiku didžiausias Eiropos krikščionių pasaulio priešas. [16]) suteik. [17]) Tavo, jūsų mylista (slav. milost') — malonė. [18]) Vok. Herzog — kunigaikštis. [19]) Lietuvoje gud. panowie rada, lenk. radni panowie (vok. Rat) — Taryba, tarėjai. [20]) Slav. sudit' — teisti. [21]) Slav. sirota (lenk. sierota, rus. siryi) — našlaitis. [22]) Vok. übermässig.

Neprieteliams mūsų visiems
atleisk prieš mus pikt darantiems,
duok, jeib ir mes atleidimą
turėtum' prieš juos visada,
jeib ir griešnieji liaudamies
Tavęsp pris'verstų iš širdies.

Ak, Dieve, žemės vaisius duok
ir juos iš meilės apsaugok
nuog emerų[1]), šalnų, krušų
ir nuog kitų teriojimų,
duok juos vartoti vis gerai,
tais n'apsisunkint niekadai.

Apgink mūsų visų namus,
pačius, šeimyną ir vaikus,
drausk tuos, kurie prieš mus esti
ir mus prapuldyt nor visi,
bei nuog iškadninkų[2]) mylėk[3]),
sargyboj tavo mus turėk.

3. Kurs Dievo stov apgynime (90[4]) psalmė: Qui habitat in adiutorio Altissimi).

Kurs Dievo stov apgynime,
Jam visas pasiduoda,
tas tar: „Tu viens, ak, Viešpatie,
esi man sargs ir roda,
apsergėt kurs mane galės,
nuo velino zdrodų mylės
ir nuo piktos pavietrios[5])".

Tave sparneliais jis apglobs,
nes tavo est stiprybė,
Jo dešinė tave apkuops,
jeib nė nakties baisybė
tavęs nėžeistų[6]) nei pikta
ar bėda, argi vylyčia,
kuri dienoj lakioja.

Pavietria nieką[7]) tav darys,
kuri tamsoj pristoja,
piktosios ligos negadys,
kurioms pietum's terioja;
kačeig daug pultų tūkstančių
pas tava šalį mirusių,
vienok išliksi sveikas.

Ir akys tavo tad regės
palubą[8]) ir linksmybę,
kad teisus Dievas užmokės
piktiems už jų piktybę,
nes tavo Jis apgintojis[9])
ir sargas esti drūtasis,
kadang jam pasiduodi.

Pikt nieka tav pripult turės
nei kas namams kenkt tavo,
nes Dievs maloniai ant tavęs
prisakė ang'lams[10]) savo
tave nuog pikto vis saugot
ir ant rankų visur nešiot,
jeib nieks tavęs nėžeistų.

Ant liūtų eisi ir angių,
piktų ant smakų stosi
ir minsi ant liūtų jaunų,
dantų jų nebijosi,
negal nes tie tavęs žavint[11])
nei gal pavietria tą gadint,
kursai nusitik Dievu.

„Jis geidž manęs," kalb Dievs link-
„ir mano lauk gerybės, [smai,
todel jį gelbėsiu tikrai,
iš gi didės sunkybės
aš jį žadu apginti vis,
jog mano vardą žina jis,
tai jam džiaugsmu tur būti.

Kada mane mels nuoširdžiai,
tuojau jį išklausysiu, —
aš jį pristosiu visadai,

[1]) Emeras, amaras — javams, daržovėms žalingas kirmėlėlių skystimas, lyg medaus rasa. [2]) Lenk. szkoda, szkodnik — žala, nenaudėlis. [3]) globok. [4]) Sekant Vulgata, o ebrėjų 91, ir sekant vokiečio Heyd'o „Wer in dem Schutz des Höchsten ist". Palyg. šį vertimą su Bretkūno ir Petkevičiaus katekizmo vertimais. [5]) Lenk. powietrze — oras ir marai (piktas oras), dzūk. paviėtrė. [6]) neįžeistų. [7]) Vokietybė viet. nieko tav nedarys. [8]) Palūba (paliūba) nuo lenk. polub (pamėgimas) — džiaugsmas, malonė. [9]) apgintojas. [10]) angelams. [11]) žavėti (sužavėti), kenkti.

pagalbos jam neginsiu,
garbėspi noriu jį iškelt
ir ilgu amžiu jį pašelpt,
išganymą parodyt".
Garbė t'est Dievui amžinam,
kurs viens savo būtybėj,
tam Dievui visagalinčiam;
Jo prašom malonybę,
jeib sektumbim mes Jo takus,
išvengtumbim griekų nuodus.
Kurs to geidž, tetar: Omen![1])

4. Del peržegnojimo ir išlaikymo žemės vaisių (Herr Gott, der Du deiner Schaar).

Ak, Viešpatie, kurs Tu čionai
žadėjai iš malonės,
bėdoj jog[2]) nori visadai
palinksmint savo žmones,
taipog ir duoną dieniška
draug su visokia pašalpa
visiemus mielai duoti.

Duok saulę, orą čystąjį
ir rasą, šiltą lytų,
jeib augtų vaisiūs žemiški[3])
ir karštyj atsigytų,
kuriuos anksti irgi vėlai
į žemę žmogus est rūpiai[4])
ant Tavo žodžio bėręs.

Nes be Tavęs prapuol visa
ir procė[5]) irgi darbas,
jei nepalaimin arimą
žegnonės tavo skarbas[6]);
jei sėkla nuog Tavęs negaus
dygt ir žaliuot ir augt toliaus,
jeib daug vaisių atneštų.

Ak, Dieve, narse[7]) nekorok,
atleisk iš malonybės,
javelių dovaną saugok
iš loskos[8]) ir gerybės
nuog emerų, šalnų, krušų[9]),
vėjų ir nuog žaibų didžių,
kurie vaisius terioja.

Nuog didžio mus saugok karščio,
n'užleisk perdidę giedrą,
jeib ar javų ar kito ko
nėžeistų kokia vėtra, —
nei žemę peršlapiai laikyk,
per Tavo meilę taip taisyk,
javams jeib skalsa būtų.

Žegnok nū ką rodai mumus
iš žemės bagotingai
ir Tavo Tu penėk visus
sutvėrimus[10]) dosningai,
tada Tave liaupsys seni,
ir tėvai su vaikais visi
ir kas tur gyvą dvasią.

Sav tikim, Dieve amžinas,
pristok mus su žegnone, —
žinai, koks mūsų reikalas,
Tu nes[11]) valdai mus, Pone,
ir mus valdysi taip toliaus,
jog džiaugsimės Tavim daugiaus
ir Tavą girsim vardą.

5. Liaupsės[12]) giesmė už pakajų duotąjį (Ihr Alten mit den Jungen).

Seni jūs ir jaunieji,
didi irgi mažieji,
nūn Dievą girkite,
kurs loskas[13]) mums pastojo,
pakajų dovanojo,
visi mes Jį liaupsinkime!

---

[1]) Amen. [2]) Vietoj: jog bėdoj. [3]) vaisiai žemiški. [4]) rūpins, rūpestingas. [5]) Lenk. praca — darbas. [6]) Lenk. skarb — turtas. [7]) įnirtęs. [8]) Lenk. łaska — malonė. [9]) Palyg. „O Dieve Tėve danguje" giesmės atatinkamą vietą. [10]) Len. stworzenie — visa kas sutverta, sukurta. [11]) Viet. nes Tu valdai. [12]) Vok. loben — liaupsinti, skirt. nuo girti. [13]) loskas, arba loskus — malonus (iš lenk. łaska-wy).

Tu tėviške[1]) bėdnoji,
neprietelių būtoji,
girk Viešpatį gražiai!
Karams jis galą darė,
bėdas visas pravarė,
giedok alieliuja linksmai!

Kurie jūs daug kentėjot,
iš gi namų išbėgot
pilni baimės didžios,
jau grįžkit su linksmybe,
neprietelių daugybė
atstoja nūn iš žemės šios.

Est karas suardytas,
pakajus padarytas,
Aukščiausiam t'est garbė!
Jau žib mums saulė miela,
pragaišė smūtkas[2]), siela[3]),
jūs, prūsai, pasidžiaukitės!

Labai prispausti buvom,
bemaž visi nežuvom,
daugiaus n'iškęsdami,
bet, Pon', darei valnybę[4]),
kožnam jau bus lengvybė,
ant mūsų Tu nes atmeni.

Didė tikrai malonė,
kurią Tu, didis Pone,
parodęs mums esi, —
kuo mes tav ataduosim?
Amž'nai n'uždėkavosim
už tą pakajų mieląjį.

Ak teikis, prašom, duoti
mūsų čėse vartoti
pakajų tą gerai,
už tai su tikinčiaisiais
ir angelais šventaisiais
Tave liaupsinsim amžinai.

VIII. Iš Merkelio Švobo

(† 1663).[5])

1. Už visus stonus[6]).

Mieliausias Dieve, mes Tave
per Jėzų Kristų meldžiame:
duok Tavo žodžiui dieviškam
ir mūsų tarpe sakomam
mūsip laikytis amžinai,
ir platintisi visadai.

Patvirtink mus prieš veliną
Bažnyčią Tavo mylimą,
jeib biesas[7]) savo kytrumu
ją niekad n'iškadytų, —
pulkelį Tavo pats pristok
ir jį visu geru žegnok.

Suvienyk, Dieve, sandora
ir vierna[8]) meile visada
išganymo sakytojus[9])
ir žodį Tavą klausančius,
jeib pagal tiesą viežlybas[10])
patogum's būtų laikomas.

Valdyk ir ponus svietiškus,
po svietą ponavojančius[11]):
apsaugok mūsų erciki[12]),
šios žemės šlovną[13]) viešpatį,
duok jamui visados laimėt,
jei karas nor mus apgalėt.

Jį išminčia apdovanok
ir provą[14]) laikantį pristok;
apreišk jam Tavo pažintį
irgi džiaugsmais pasotink jį,
jam ilgą amžią[15]) nudalyk[16])
ir mums ant džiaugsmo palaikyk.

---

[1]) Maž. Liet. tėviškė taip pat = tėvynė. [2]) Lenk. smutek — liūdnumas, liūdesys. [3]) sielojimasis, sielvartas. [4]) Sl. volnost' — laisvė. [5]) Vok. Schwabe. Jo giesmės išspausd. Kleino giesmyne 1666 m., o kai kurios vėliau. [6]) Panaši į Urtelio „Malonus Tėve iš dangaus", versta iš „O frommer Gott ins Himmelsthron", nors smulkmenose skiriasi nuo jos. Slav. stan — luomas. [7]) Sl. bies (ukr. bis), vok. böse (piktas) — velnias. [8]) Slavybė (viera — viernyi). [9]) kunigus. [10]) Slavybė (ne lenkybė). [11]) Slavybė — avo. [12]) XVIII a. Prūsų ercikiams virtus karaliais, čia pakeista: karalių mūsų mieląjį. [13]) Sl. slavnyi — garsus, garsingas. [14]) Sl. pravo. Čia: teisiantį globok. [15]) amžių. [16]) Slav. udelit' — suteikti.

Laikyk ir mūsų tėviškę
pakajuj ir patogume;
nuo karo, maro[1]), bado mus
apsaugok bėdnus vargulius[2]),
nekoravok[3]) mus ugnimi,
nugręžk ir tvanų vandenį.

Žegnonę duok ir pry namų
bei tuose pasilaikančių;
apsaugok ūkį valdančius,
šeimyną mūsų ir vaikus,
bandelę[4]) mielą peržegnok
ir apsaugojimu pristok.

Jei veln's nėjokią negandą[5])
per vagį ar per raganą
jiems nedarytų nei žvėrys
pry jų negautų artintis,
aptverk visų padvarijas[6]),
nuo jų attolink iškadas.

Laukelių įgyvenimą[7])
žegnok su Tava mylista,
pagadą[8]) gerą dovanok,
pagalba Tavo mus pristok,
apsaugok nuo ledų javus,
padaugsink mūsų valgymus.

Toliau, miels Dieve, dar tave
kitų žmonių del meldžiame:
mumus gimdytojus mylėk,
broliams ir seserims padėk
ir gentis meilėje laikyk,
visiemus gerą nudalyk.

Apsaugok motinas, pristok,
ligoniams gelbėk, jas kavok[9]),
našles užtark ir pripenėk,
ir meilėj siratas turėk,
krikščionims, Dieve, duok visiems,
ko ant pagalbos reikia jiems.

Galiausiai, kaip ateis likims
ir smertis mus iš svieto ims,
duok, Dieve, mums ant Kristaus[10])
ir nuo Tavęs neatsiskirt, [mirt
jeib kožnas miręs čia gerai
gyventų danguj amžinai.

2. Česu ilgo lytaus[11]).

Ak, Viešpatie, aukštai sėdis,
macniausiasis[12]) darbuose,
Tu dyvnas[13]) ir didei galis
visuose reikaluose.
Visi daiktai tur Tav klausyt,
tie patys čia malonę,
čia koronę[14])
šiam svietui tur daryt,
tam jie greiti, miels Pone.

Iš žemės miglas išvedi
ir trauki jas aukštynui,
potam lašais nulydini
iš debesų žemynui;
šitaip padrėkini laukus,
jeib karštyje n'išdžiūtų
neigi būtų
be javiško[15]) žmogus,
neigi bade pargriūtų.

Bet jei kur svietas griekuosna
nusibreda povaliai[16]),
lytaus ir tvano tytveiką[17])
Tu užsiunti tai šaliai,
šviesybę tamsa uždengi,
ilyjamai tur lyti;

[1]) Slav. mor (mór), sen. lenk. net mory; lenk. mara — sapno baidyklė; liet. mirti, marus. [2]) varguolius. [3]) nekorok (-avo). [4]) Sl. iš italų banda. [5]) Neganda (negandas)—gąstis (gąsdinti), gandyti (gandau). [6]) Sl. podvorije (lenk. podwórze) nuo dwor (dwór) — dvaras. [7]) Kas laukuose gyvena (javai)? ar — įdirbimas? [8]) Sl. pogoda — giedra. [9]) Sl. chovat' — slėpti. [10]) Vėliau taisyta: su Kristum. [11]) Savas Š. kūrinys. [12]) Lenk. mocny—stipras. [13]) Dyvinas (dimnas), pal. slav. divnyi (lenk. dziwny), sen. sl. dyvi (miškinis, laukinis) — įstabus; dyvas, pal. slav. div (dziw) — keistenybė, stebuklas, palyg. taip pat turkų-persų div — pik toji dvasia, milžinas. [14]) Lenk. karanie. [15]) Javas, javinis, javiškas (= javiškas valgis, plg. pieniškas, mėsiškas [valgis]). [16]) savo valia; pamažėl. [17]) daugybę.

ką daryti,
kaip pilte Tu pili,
tur tvanas tvaną vyti.

Šią bėdą svietas pirmasis
po savo norui gavo,
kaip griekuose gyveno jis,
sulaukė korą Tavo;
Tu jį draudei, jisai piktyn
ir sav tikrai nuėjo,
nenorėjo
jis leistisi geryn,
nuskęsti gi turėjo.

Bet svietas šis dabarnykštis
ben mažumą geresnis?
Pikčiaus griekan nubridęs jis,
toli tapdams piktesnis.
Švents žodis est papeikiamas.
Ak nieks Tavęs n'atboja!
Jau prastoja
kiekviens Tave; niekas
prisiverstisi dūmoja[1]).

Del to ir jau tvanų tvanai
ant grieko mums užėjo,
ir Tavo vilnys nuodėmai[2])
užtvinkti mus pradėjo,
įmuro[3]) dirva ariama,
lauke javai n'išdygsta,
bet sunyksta
po tokia dargana,
jog Dievs ant mūsų pyksta.

Kas bus iš didžio to lytaus?
Lauke javai supuvo.
Iš ko žmogus duonelės gaus,
jog kožnas daikts pražuvo?
Kuom ir galvijai žiemą mis?
Prapuls artės[4]) ir šienas:
piktas dienas
sulaukė svietas šis,
maudoja[5]) gi kiekvienas.

Bet del griekų maudokime,
del jų tvanai užėjo:
neverkius[6]) mums piktybėje
dangus nuverkt turėjo!
Mes griešime čia džiaugdamies,
tankiai juokdarykavom[7]),
aig[8]) ir gavom
mes korą Viešpaties,
jog griekus n'apmaudavom.

Ak tuo mes kalti sakomės,
ieškodami malonę,
iš loskos, Dieve, didelės
palengvink tą koronę,
šį tvanų lytų nustabdyk,
duok saulei užtekėti
bei giedrėti,
ūkimą[9]) pravaryk
ir giedrą duok regėti.

Mums žemę sująšalusią[10])
su saulele[11]) atšildyk,
ją išdžiovink bemirkstančią,
žegnone vėl appildyk[12]),
javams mieliems duok želtyje[13])
bei nokime pagadą,
o iškadą
attolink valyme,
nukreipk nuo mūsų badą.

Duok mums sveikiems juos suvalyt
ir džiaugsme išvartoti,
duok bandai pašarą įgyt
ir nieko nestokoti,
paukšteliui nujamliūdusiam[14])
iš loskos skirk grūdelį
ir valgelį
žadėk Tav tikinčiam,
ir linksmink kiek[15]) daiktelį.

Ak, susimilstąs Viešpatie,
Tu, Tėve tikinčiųjų,
teperstoja vėl lytus čia!

---

[1]) Vokietybė viet. niekas nedūmoja. [2]) visiškai. [3]) murti, įmurti nuo mirkti (marka). [4]) ar-tės, arti: gal būt. [5]) mauda (apmaudas), maudyti (mauduoti, apmauduoti). [6]) neverkus. [7]) juokus darėm (darydavom, darykavom). Nesupratus vėliau ištaisyta: tankiai kad darydavom. [8]) ai gi, vėlesnėj redakcijoj: taig'. [9]) ūką. [10]) = ją sušalusią. [11]) Vok. mit. [12]) apipildyk. [13]) žalia, žolė, želti, želtis (ies) daikt. [14]) jam nuliūdusiam. [15]) kiekvieną.

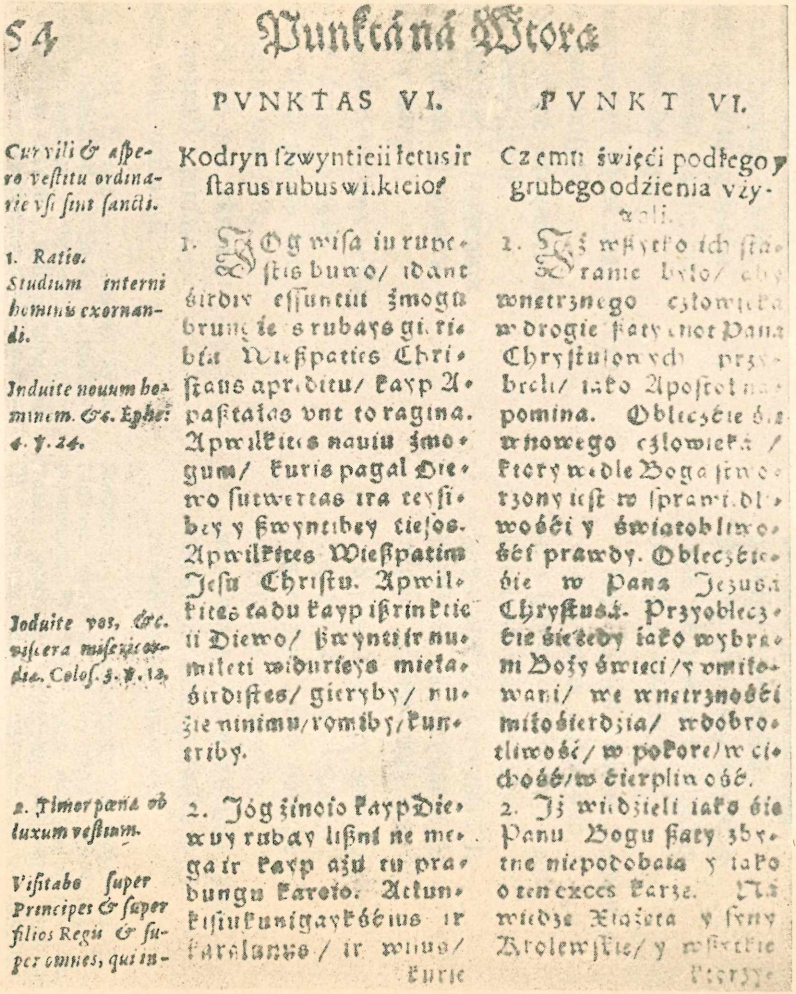

54 Punktáná Wtora

PVNKTAS VI. | PVNKT VI.

Curvili & aspero vestitu ordinarie vsi sint sancti.

Kodryn szwyntieii ketus ir starus rubus wi.kieio?

Czemu święci podłego y grubego odźienia vżywali.

1. Ratio. Studium interni hominis exornandi.

1. Jog wisa iu rupestis buwo/ idant širdis essuntiut žmogu brungie s rubays gi.ti. bia Wieszpaties Christaus apr.ditu/ kayp Apaštalas vnt to ragina. Apwilkites nauiu žmogum/ kuris pagal Diewo sutweritas ira teysibey y szwyntibey tiesos. Apwilktes Wieszpatim Jesu Christu. Apwilkites tadu kayp išrinktie ii Diewo/ szwyntii ir numileti widurieys mielaširdistes/ gierybe/ nužiemimu/ romibe/ kuntribe.

1. Iż wszytko ich staranie było/ aby wnetrznego człowieka w drogie szaty cnot Pana Chrystusowych przybrali/ iako Apostoł napomina. Oblecźcie śię w nowego człowieka/ który wedle Boga stworzony iest w sprawiedliwośći y świątobliwośći prawdy. Oblecźcie śie w Pana Jezusa Chrystusa. Przyoblecźcie śie tedy iako wybrani Boży święci/ y umiłowani/ we wnetrznośći miłośierdźia/ w dobrotliwośći/ w pokorze/ w ćichośći/ w ćierpliwośći.

Induite nouum hominem. &c. Ephe: 4. v. 24.

Induite vos, &c. viscera misericordiae. Colos. 3. v. 12.

2. Timor poena ob luxum vestium.

2. Jog žinoio kayp Diewuy rubay lišni ne megsta ir kayp ažu tu prabungu kareio. Atkunkisiu kunigayksčius ir karalaunus/ ir wiuus/ kurie

2. Iż widźieli iako śie Panu Bogu szaty zbytne niepodobaią y iako o ten exces karze. Ná wiedze Xiążętá y syny Krolewskie/ y wszytkie ktorzy

Visitabo super Principes & super filios Regis & super omnes, qui in-

Iš Širvydo pamokslų (1629).

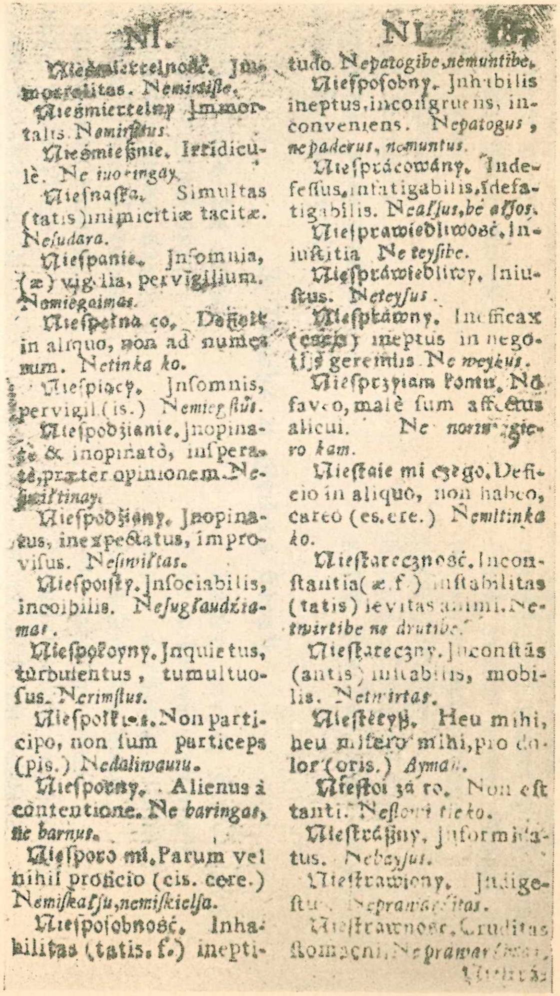

NI. NI.

Nieśmiertelność. Immortalitas. *Nemirtiste.*
Nieśmiertelny. Immortalis. *Nemirstus.*
Nieśmieśnie. Irridicule. *Ne iuo-ingay.*
Niesnaska. Simultas (tatis) inimicitiæ tacitæ. *Nesudara.*
Niespanie. Insomnia, (æ) vigilia, pervigilium. *Nemiegoimas.*
Niespełna co. Deficit in aliquo, non ad numerum. *Netinka ko.*
Niespiący. Insomnis, pervigil (is.) *Nemiegstus.*
Niespodźianie. Inopinate & inopinato, insperate, præter opinionem. *Nesitikinay.*
Niespodźiany. Inopinatus, inexpectatus, improvisus. *Nesiwiltas.*
Niespoiśty. Insociabilis, incolbilis. *Nesugkaudžiamas.*
Niespokoyny. Inquietus, turbulentus, tumultuosus. *Nerimstus.*
Niespołkuię. Non participo, non sum particeps (pis.) *Nedaliwauiu.*
Niesporny. Alienus à contentione. *Ne baringas, ne barnus.*
Niesporo mi. Parum vel nihil proficio (cis. cere.) *Nemiskaltu, nemiskielsu.*
Niesposobność. Inhabilitas (tatis. f.) ineptitudo. *Nepatogibe, nemuntibe.*
Niesposobny. Inhabilis ineptus, incongruens, inconveniens. *Nepatogus, nepaderus, nemuntus.*
Niespracowany. Indefessus, infatigabilis, indefatigabilis. *Nekaltus, be alsos.*
Niesprawiedliwość. Iniustitia *Neteysibe.*
Niesprawiedliwy. Iniustus. *Neteysus.*
Niesprawny. Inefficax (cacis) ineptus in negotijs gerendis. *Ne weykus.*
Niesprzyiam komu. Non faveo, male sum affectus alicui. *Ne norių gero kam.*
Niestaie mi czego. Deficio in aliquo, non habeo, careo (es. ere.) *Nemitinka ko.*
Niestateczność. Inconstantia (æ. f.) instabilitas (tatis) levitas animi. *Netwirtibe ne drutibe.*
Niestateczny. Inconstans (antis) instabilis, mobilis. *Netwirtas.*
Niesteyš. Heu mihi, heu misero mihi, pro dolor (oris.) *Aymanie.*
Niestoi zá to. Non est tanti. *Nestowi tieko.*
Niestrászny. Informidatus. *Nebaysus.*
Niestrawiony. Indigestus. *Nepraramitas.*
Niestrawność. Cruditas stomachi. *Nepramanimas.* [illegible]

Iš Širvydo žodyno (1713).

Kaip Noako[1]) susimylei,
neg užumiršt savųjų.
n'apleisk tav tikinčiuosius;
juk viernuosius
Tu vis užrūpinai:
pažink gi tavuosius.
Daugiausia saule amžina
apžiebk[2]) šį visą svietą
ir žodžio šventojo rasa
mankštink[3]) mums širdį kietą.
Duok svieto pereit ūkanai,
po vargo per malonę
duok žegnonę,
danguj už vis už tai
garbė bus Tav, miels Pone.

3. Tvanko ir giedros česu[4]).

Teisusis Dieve, ką seniai
graudindavai griešnamui,
tatai sulaukti mums davei,
jag žodžiu[5]) mes Tavamui,
kaip įsakei, neklausėme,
bet savo piktenybėje
gyvenam prastaramui[6]).

Del to ir, Dieve, regiamės
iš netikumo savo
sulaukę tos bėdos didės,
neg esą žmonės Tavo:
dangus pavirto geležim
ir žemė kietu akmenim,
ai! būsime be javo.

Dangus nei užrakintas sto(v),
nenor jisai nulyti,
nustoko žemė drėgnumo[7]),
lytaus negal įgyti;
rasos ištrokšta, laukdama
jau prapulties, ši vasara,
ką galime daryti?

Kietumo tytveikas visur,
nė žemė duost įveikti:
jauteliai šokti piestu tur,
o jos negal įsmeigti;
sudžiūvo jijė nei akmuo,
išseko upėsa[8]) vanduo,
jau nori mus pribaigti.

Laukę pavytę sto(v) javai,
iš karščio nei suskretę[9]),
taip ir daržuose viralai[10])
iš giedros tos išretę,
žolė pasvilo vytusi,
ir žiedai, medžiai želmenį
dačystai[11]) jau pametę.

To karščio didžio būgt ir tur
paukšteliai medinieji[12]),
pajunta jį taipjau visur
galvijai namiškieji;
jie oro graibsto karštyje,
rods atsigautų troškume
didieji ir mažieji.

Nuo saulės tvanko degančio
pats žmogus n'išsigano,
nuo karščio tokio tytveiko
kur lysti nesumano;
tolyn atstojo gaivestis[13]),
ištroškęs čia nevengia jis
ir gert iš biauraus klano.

Ką mes dabar sulauksime?
Kas bus iš tos koronės?
Jau regint Tavo papyke
stokosime žegnonės;
jei, Dieve, Tu n'įžvelgsi mus,
tikrai po svietą badas bus,
gailėkisg iš malonės!

---

[1]) Šventr. Noah. [2]) žiebti — žaibas, žybterėti. [3]) minkštas, minkštinti. [4]) Savas Š. kūrinys. [5]) Vėliau ištaisyta: žodžiui. [6]) prastai, ar gal — po staremu (lenk.), po senovei... kaip gyvenę. Vėliau ištaisyta: ant pikto pasileidžiame, bėda kožnam griešnamui. [7]) 1685 m. giesmyne: drėgumo, bet kitose giesmėse — drėgnumas. [8]) Milkė (1800 m.) gramatikoje tebeatskiria I linksniuotės ponuose, jaučiuose, IV — danguose, vaisiuose, bet II — rankosa, žvakėsa, III — akysa, moterysa, V — piemenysa. [9]) Duon.: mes suskretę būrai. Susitraukę, susirietę: sukrenku, sukrekau, sukrekti. [10]) verdamas dalykas, daržovė. [11]) Sl. dočista — galutinai, visiškai. [12]) medės, girios paukščiai. [13]) gyvas, gaivus, gaivinti, gaivestis.

Ak, Dieve miels, būk atlaidus
pavarguliams bėdniemus,
nebūk taip rūstus ir status,
bet susimilk taviemus,
jog išklausyti mus keti
ir rodas[1]) gelbsi kaip žadi
mums prisiverčiantiemus.

Tavęsp gi, Dieve, grįžtame
jau reikmenėsa savo;
ak, išklausyk mus Kristuje,
Kurs loską mums atgavo,
kaip kraujo Jo brangi rasa
nuo kūno buvo braukiama,
ir Jis kraujais kaitavo[2]).

Jo kraujo brangiąja rasa
mankštink man širdį kietą,
jeib[3]) Šventos Dvasios pašalpa
bei žodžiu ji aplieta
išsimankštintų Tav tikrai,
griekus apverkdama gerai,
ak, taip vaduok šį svietą!

Potam ir kūno bėdoje
mums gelbėk, mielas Pone,
bei žemę mūsų trokštančią
gaivink savo malone,
maldelę mūsų išklausyk
ir šiltą lytų nudalyk
su skelsama[4]) žegnone!

Juk Eliošiaus pranašo
Tu taip pasigailėjai
irgi lytaus jam drėgnumo
beprašant duot turėjai;
taip ir ant mūsų susimilk,
lytutį lengvą mums nupilk,
tą mums t'užvaro vėjai.

Liepk miglai pasikelt aukštyn
ir debesis daryti,
duok rasai kristi mums žemyn
ir pamiernai[5]) nulyti,
pašlapink drėgnumu javus,
nuo tvanko išgiedrėjusius[6]);
ak, račyk[7]) išklausyti!

Miels Pone, debesis surink,
ant mūsų jos telyja;
laukelį drėgnumu gaivink,
žolelė vėl tegyja.
Ataušink tvanką didelį,
galviją girdyk trokštantį,
kurs vienas dulkes ryja.

Iš ryto ir iš vakaro
užsiųsk mums lytutėlį,
ant javo pavaisinimo
nušlakink drėgnumėlį;
duok žmogui duoną dienišką[8]),
bandelei mielai pašarą
ir paukščiui grūdelėlį.

Už dovaną tą duosiamą
ir laukiamą žegnonę
Tav garbę duosim amžiną
ir didę dėkavonę[9]);
danguj už tat mes žadame
pašlovint amžinai Tave,
tai išklausyk, miels Pone!

Ak, Dieve Tėve, išklausyk
šitai del loskos savo
ir ką čia prašom, mums daryk
per Kristų Sūnų Tavo,
kuris su Šventąja Dvasia
dievystėje neskirtoje
nuog amžio karaliauja.

---

[1]) Slav. rad — noris, noromis. [2]) kaisti, kaituoti. [3]) idant, kad. [4]) skelsti — vartoti taupiai; ilgiau būti nevartojamam, skalsiam, ilgiau pasilaikyti — skelsdinti, skalsinti, skalsus (skalsu).

[5]) Lenk. pomiernie — su saiku. [6]) išdžiūvusius, sudžiūvusius (nuo giedrós). [7]) Lenk. racz — teikis. [8]) kiek dienai. [9]) Lenk. dziękowanie — dėkojimas.

4. Minkštos žiemos čėsu (Ach wie verkehrts sich doch so sehr).

Ak, Teisus Dieve, dėliai ko
neduodi žiemavoti[1])?
Dangus supykęs visas sto(v),
mus orai[2]) tur terioti.
Jau svieto, regis, užmiršai,
jo rūpinimą pametei
ir nori mus prastoti[3]).

Sakytų kas: Jau n'apžinai[4]),
Tu, Dieve, savo žmones,
nei pasislėpęs taip ilgai
elgiesi be malonės,
jog vėjai maišosi tvane,
dangus sumišo su žeme
ir rodo mums korones.

Argi negaus jau šis dangus
senovės valdžią vieną?
Ar saulės spindulys pražus
ir šviesi mėnesiena
jau nesirodys niekadai,
nematoma bus nuodėmai
žiemos giedringa diena.

Argu[5]) dabarnykščiam mete
užmiršti kaip galėjai,
ką čėse senamajame
pirmiems žmonėms žadėjai?
Jog, kolei sviets bus, visada
mainu eis žiema, vasara,
Tu, Dieve, pats kalbėjai.

Ne! tavo žodis brangusis
tiesos užvis palaiko,
bet mums n'įduostis[6]) oras šis,
jog svietas šis išpaiko.
Tu mums elgiesi mūsiškai[7]):
geriems gerai, piktiems piktai
teisybė Tavo saiko.

Mes elgiamės savo valia,
o Tav vis pasistatom,
ant grieko pasileidėme,
piktam darbe nuplatom[8]).
Ar mokintojai[9]) nebara?
Bet nieks tai desti[10]) dūšiona:
vienom's klastom's pripratau.

Ar jau teisybė nuodėmai
pavirto neteisybe
ir susimainė būtinai
viernums su neviernybe[11]),
su meile nesusikanta[12]),
su sandora nesandorą,
piktumas su gerybe?

Geriausias mokslas žmonisa
prigaut ir išvilioti,
bėsko[13]) ne vienas pavarge[14])
tur dėliai to raudoti;
patvino godas implatos[15]),
žmogus šis vargsta visados,
beverkdams tur vaitoti.

Žmonių kalboje nei tiesos
jau nėra nei teisybės:
šis sviets nugrįžo ant klastos.
apverktinos biaurybės,
didžiausią valią jau visur
puikumas bei vagystė tur
girtybės bei durnybės.

O kas biauriausiai[16]), negali
žmogus kur suieškoti,
kuris Dievop prisiverstųsi,
leistųsi bei atstoti
nuo piktenybės priprastos
irgi klastos apverktinos,
norėtų ben dūmoti.

Bet jog del to nė viens žmogus
dar verkti nenorėjo,
dabar perdėm apverkti mus
patsai dangus pradėjo,

[1]) Slav. zimovat'. [2]) nevienodas oras [3]) prastoti (atstoti), netekti mūs. [4]) Juška ir dzūkų šnekta: gaspadorius turi visus (visa) apžinoti. [5]) Argi. [6]) Vėliau neduostis. [7]) ne: taip kaip mes, bet: kaip mes esame to verti. [8]) platus, nuplatom: plačiai varome piktą darbą. [9]) Vėliau ištaisyta: mokytojai. [10]) Vokietybė viet. nedesti. [11]) Nesuderinta: viernumas su neviernumu, viernybė su nevierynybe. [12]) nesusikentimas. Vėliau ištaisyta: neapykanta. [13]) štai delko. [14]) pavargas, bet Rūgys, Kuršaitis težino: pavargis (-io). Tačiau giesmyne K. paliko: pavarge. [15]) Rūgys ir Kuršaitis to žodžio nežino. K. pakeitė ji giesmyne: be mieros. Platus, įplata? Plg. visaplatōs — visu plótu, perdėm, kiaurai. [16]) biauriausia.

ir orai tampa prarakai[1]),
bet svietas šis dar nemažai
Tavęspi grįžti spėjo.

Tu šiaip ar taip jį įbaudi
ir šioks ar toks dediesi,
tačiau jį niekaip įveiki[2]),
kač[3]) ir dyvnai elgiesi.
Vertai gi, Dieve teisusis,
jog dar neverkia svietas šis,
jį virkinti keliesi!

Su lytumi[4]) jau būtinai
mus pagavai koroti,
per visą žiemą dieniškai
rūknuot[5]) tur ir migloti.
Koks didis svieto vieškelis,
o nei žmogaus vienintelis
ant to gal beužstoti!

Po miestus tuščios ulyčios[6]),
jų kupčius[7]) apmauduoja,
pavargėliai del šios žiemos
duonelės bedejuoja;
kiemai taipjau ant raudos sto(v),
netur kits malkos pagalio,
kiekviens prisigaluoja[8]).

Kas bus iš didžių vandenių
ir tytveiko tvinimo?
Kas iš lankų apsėtųjų
ir žemės įmurimo?
Tikrai negálios[9]) ir drugiai,
ir karščiai, maras, kosuliai:
sto(v) sviets ant pabaigimo.

Jau regisi, mes be žiemos
abelnai[10]) būt turėsim
ir atgavimą šios bėdos
sulaukti negalėsim.
Ak, jei Tu, Dieve, jau nė mus
n'įžvelgsi veik prapultinus,
nė gero neregėsim.

Ak, gal mums dūšios nusimint
iš baimės ir baisumo,
jei neteikiesi[11]) mus išimt
iš šios žiemos piktumo;
jau lygiai nūn atliksime
savoje nevertybėje
bei del griekų biaurumo.

Vienok Tavęspi grįžtame,
didei malonus Pone,
nekoravok mus pápyke,
bet gélbėk su malone[12]);
Tav, Dieve, nusidėjom mes
ir išpažįstame kaltes
bei nupelnę koronę.

Del Jėzaus brangių ašarų
geruoju, Dieve, dėkis
ir mūsų nusiverkiančių
iš loskos pagailėkis.
Ak, mūsų bėdą permanyk
ir tikrą žiemą mums daryk,
malone mums įspėkis[13])!

Stabdyk abydną[14]) tvaną šį
ir duok vėl žiemai būti,
daryk svieteliui vieškelį
darbai jog[15]) Tavo drūti.

Ei, susimilk mums Viešpatie,
ir žiema dar žiema tesie:
neduok mumus pražūti!

Duok šalną, duok giedrėjimą
irgi žiemos drūtybę,
duok gaisrą[16]) vėl po ūkaną[17]),
po verksmo duok linksmybę:
mes kolei gyvi būsime,
pagarbįsime už vis Tave
už Tavo tą gerybę.

---

[1]) Slav. prorok — pranašas. Blogas oras, rodąs dangaus liūdesį. [2]) Vokietybė. Turėtų būt: neįveikė. [3]) kač, kačei(g) — slav. chot' (lenk. choć) — nors. [4]) Vok. mit. [5]) Kuršaitis ištaiso: roknuot. K. žodyne: roknoja ir ruoknoja. Rūkas (ūkana). Tur būt: rūkuoti; plg. „parūkavę padūmavę visi pašalėliai", daina. [6]) Sl. ulica — gatvė. [7]) Sl. kupiec iš vok. Kaufmann — pirklys. [8]) ligi galo (mirties) prisikankina. Žemaičiuose galuotis — daužytis. [9]) negaliu — nesveikuoju, negalia — nesveikata. [10]) Čekų-lenkų obel (oblem) — visiškai. [11]) nesiteiksi. [12]) Vok. mit. [13]) perspėk. [14]) Sl. obida (užgavimas, įžeidimas, skriauda), obidnyi — užgaunąs, skaudus. [15]) juk, nes. [16]) Gaisras — sl. požar. Be to, gaisrai (dzūkų g a ī s a s — lenk. łuna, „pazaras") yra atspinduliai ant dangaus del vėjo, didelio šalčio, prieš šaltį; nakties gaisras (mėnesiena — Juška). Gaidra (giedra), gaidrytis, gaisras. Kuršaitis čia pakeitė: giedrą. [17]) po ūkanos

IX. Iš Jono Urtelio
(† 1666).[1]

1. Piemuo man Viešpats viernasis (23 psal.:[2]) **Dominus regit me, et nihil mihi deerit**[3]).

Piemuo man Viešpats viernasis[4]),
žalion lankon numived[5]) vis,
todel nieko stokosiu[6]);
šviežiop vandenspi ved mane,
ko gi aš nū bijosiu?
Kačeig tamsybėj vaikščiočiau,
aš pikto neprisibijau,
Viešpats mane išgelbti:
nenor nei gal prastot mane,
Jis vis mane nor šelpti.
Tykiu[7]) keliu vadžioj mane,
gaivina dūšią bėdoje,
man būdamas malonus;
tai daro Jėzus mielasis
prieš mano nevidonus.
Mane lazda jo linksmina
ir bėdoje patiešija[8]),
man gelbti Viešpats mano;
kurs piemeniui šitam tikės,
tą mielai Jis išgano.
Jo stalas man brangiai taisyts,
ir prieš neprietelius rėdyts,
Jis mostij[9]) galvą mano,
o dūšią mano nuo griekų
krauju savu išgano.
Jo susimylims ir loska
paskui mane seks visada,
ten niekadai nežūsiu;
namuose Dievo Zebaot[10])
aš linksmas visad būsiu.
Taip giedmi iš širdies visos,
giriu ir lūpomis burnos
Dievo vardą garbingai:
džiaugės Ponu mano širdis
ir amen gied linksmingai[11]).

2. Už visus stonus (O frommer Gott im Himmelsthron[12]).

Malonus Tėve iš dangaus,
Tave mes meldžiam del Sūnaus,
dov'nok visur bažnyčiosa
mokintojus žodžio Tavo
ir išlaikyk visur mumus
Tavo šventus sakramentus[13]).

Apgink taipojau visados
valdonus krikščionystės šios,
karalių[14]) mylastyvąjį[15])
ir žemės mūsų erciki[16]),
duok jiems pakajaus sandorą
ir valdžią sveiką visada.

Išpilk apsčiai Dvasią Tavą
ant tų, kurie ūkį valda[17]),
apgink mus ir drūtai užstok
ir maloningai mus žegnok,
vyrus ir moters su vaikais
ir su šeimynykščiais[18]) viernais.

Palinksmink, Dieve, ir visus
ligosia sunkiosia sančius,
kurie kenč daug širdies smūtkų,
daug slogų[19]), bėdų ir vargų,
kuriuos dabar ir kitadai
prispaudžia tūlimi[20]) vargai.

---

[1]) Vokiškai rašėsi Hurtelus. Jo giesmės išsp. Kleino giesmyne 1666 m. [2]) Vulgatos 22, ebrėjų 23. [3]) Sekant Bekerio „Der Herr ist mein getreuer Hirt", išsp. 1602. [4]) Vėliau ištaisyta: Pons Dievs mano ganytojis. [5]) nuveda mane. [6]) Vokietybė. [7]) Vėliau: tikru. [8]) Sl. tiešit' — džiuginti, raminti. [9]) mostija (lenk. namaszcza) — tepa. Slav. mast' — tepalas, mostis. [10]) Ebr. tseba'oth, gr. sabaoth, Sen. Įstat. vieną kartą (Jerem. 11, 20) ir Nauj. Įstat. du kartu (Rom. 9, 29; Jok. 5, 4) Dievui pritaikintas epitetas: pulkų (angelų) kariuomenės Dieve. [11]) Šis vertimas vėliau buvo daug kur ištaisytas. [12]) Verstinė giesmė. Palyg. su Švobo „Mieliausias Dieve, mes Tave". [13]) Lot. sacramentum (sacra) — šventenybė. Vėliau ištaisyta: zokromentus. [14]) Čia apie Lenkų karalių. Kadangi 1657 m. Prūsai išsivadavo iš lenkų priklausomybės, tai giesmė bus rašyta ir versta prieš 1657 m. [15]) Sl. milostivyi—malonusis. [16]) Šis dvieilis vėliau šiaip ištaisyta: karalių maloningąjį ir žemės mūsų viešpatį. Čia karalius jau Prūsų karalius (nuo XVIII a.). [17]) valdo. [18]) šeimynos narys, samdininkas. [19]) slėgti, sloga — priespauda, sunkenybė. [20]) tūli.

Ligonis linksmink su loska,
prisiųsk pagálbą jiems linksmą,
pasigailėk visų našlių
neigi prastok našlaičių jų,
krikščionis tavo gelbk visus,
su džiaugsmu rodykis jiemus.
Tav, Pon, paliecavojame[1])
krikščionių kuopą[2]) mažąją,
apgink ir sergėk juos toliaus
nuo velnio, turko, popiežiaus[3]),
kurie juos didei kvarčina[4]),
dėliai garbės Tavo vardo[5]).

Laikyk ir mūsų tėviškę
pakajuje ir doroje,
saugok nuo maro ir karų,
n' ugnies, nuo bado ir ligų,
nuo krušų ir kitos bėdos
irgi nuo smerties amžinos.
Amen, tai esti: iš tiesos,
mums stiprink vierą visados,
jeib niekaip n'abejodami,
ką prašėm, gautumbim visi,
ant žodžio Tavo ir vardo,
amen kalbam stipria viera.

X. Iš Jono Rikovijaus

(† 1703).[6])

Tykioj pėtnyčioj[7]) (O Traurigkeit, o Hertzeleyd[8]).

Ak štai smūtka ir neganda,
teverkia visas svietas,
Sūnus nes vienturtis Dievo
graban tamp įdėtas.
Bėdų bėda, pats Dievs gaišta[9]),
ant kryžiaus[10]) Jis numiręs
ir tuomi mums iš meilės
dangų est apskyręs.
Žmogau, tiktai tavo griekai
žyvatą[11]) nugaišino,
kaip tave peržengimai
didei subiaurino.
Saldi burna, vieros anga,
kaip esi tu sudaužta!

Kas tikt krutul[12]), tur tavęs
verkt širdžia suspausta.
Baltutėli, gražūnėli,
Sūnel čystos mergelės,
nieks yra ant Tavęs akis
be tūžbos pakėlęs!
Ak, šventas bus tasai žmogus,
kurs tikrai apdūmoja,
kaip Poną visos šlovės[13])
grabana[14]) įdėjo.
Jėzulėli, tu atilsi,
Tavęsp aš verkdams šaukiu:
duok, jeib geisčiau aš Tavęs,
kolei čia krutėsiu!

XI. Iš Mato Prėtorijaus

(† 1707).

Vakarinė giesmė (Nun ruhen alle Wälder[16]).

Jau kožnas nor ilsėtis
ir lovėn[17]) guldinėtis,
sviets įsigūžtęs miegt,
bet tav nereik tingėti,
dūšel, turi krutėti,
liaupsinti Dievą tav užliekt.

---

[1]) Lenk. polecamy — pavedame. [2]) Vėliau: pulką mažąjį. [3]) Tie tatai atrodė didžiausi tikybos priešininkai naiviam XVII amž. Prūsų kunigui. [4]) kankina; ar k v a r š i n a? — neramina. [5]) Vėliau ištaisyta: ir Tavo vardą gėdina. [6]) Rašėsi Richovius. 1685 metais išleido iš naujo peržiūrėtą Kleino giesmyną (II leidimą). [7]) Rusų-gudų piatnica — penktadienis. [8]) Vokiškos giesmės autorius — Jonas Rist'as († 1667). [9]) Vėliau ištaisyta: miršta. [10]) Lot. crux, viduramžio germ. Kriuze (vok. Kreuz), čekų kžiž, lenkų krzyż. [11]) Lenk. żywot — gyvenimas. Vėliau aiškiau ištaisyta: dangaus Poną gaišino. [12]) krutula (kruta). [13]) Sl. slava. [14]) Sl. grob — karstas. [15]) Tikroji jo pavardė buvo Šulcas, bet jis rašėsi Praetorius. [16]) Iš Povilo Gerhardt'o († 1676). [17]) lovon.

Jau saulė nusileidė[1]),
naktis mums ją išvedė,
neprietelka dienos.
Tegul! štai širdyj mano
žib, kurs mane išgano,
saulė teisybės dieviškos.

Dienelė ši paliauja,
dabar žvaigždės mūdrauja
ten danguje budriai.
Šitaip ir aš žibėsiu,
kad smertį pergalėsiu[2])
danguj kartunta[3]) amžinai.

Nuvilksiu rūbus savo.
Švents Dieve, meile Tavo
apvilksi vėl mane,
mane kad išganysi
irgi numidalysi[4])
šlovės rūbeles[5]) danguje.

Jau mano sąnarėlės[6]),
galvelė ir rankelės
ilsėtis džiaugiasi.
Būk linksma, dūšia miela,
Diev's nuog tavęs ims sielą,
tavęs vadindam's smertimi.

Nūn eikim tikt gulėti,
saldžiai pasiilsėti
ing lovės patalą;
bus čėsas atsilsėti
ir žemėje gulėti
per naktį gana ilgą tą.

Akelės pusmirkusios
ir nuodėm pablyškusios
tuoj snaudžia miegtinai.
A, kur dingsi, dūšele?
Paduokis į rankelę
Dievo, kavojančio gerai.

Išplėsk sparnelius savo
ant virštutėlio Tavo
ir apgink sylingai;
kad nor velns mane ryti
ir amžinai žudyti,
tad gink per angelus macnai[7]).

Taipo maniemsiems, Pone,
sutek[8]) ir tą malonę,
jeib ne jiems apmaudą
čarts[9]) kartunt nedarytų,
neig pikto ko mislytų,
sergėk per savo angelą.

XII. Iš nežinomųjų XVII-jo amžiaus vertėjų.

1. Česu vėtros ir didžių perkūnų (Ach Gott, wie schrecklich ist dein Zorn[10]).

Ak Dieve, tu baisus esi
ir rūstus ir graudingas[11]),
perkūnu mus įgandini
ir rodais išgąstingas.
Žaiboj'[12]) ir tvykst iš debesių,
ir ūžia iš visų šalių,
tarytumbei patsai dangus
tuojaus sugrius,
ir paskučiausia diena bus.

Tu didžius vėjus pakeli,
tie debesis užvaro,
kurios baisingai mušasi
bei daug iškados daro:
čia stulpus šauja su žaibais,
kitur iškadija ledais,
liepsnoj iš tų pačių ugnis,
po debesis
braškėjims yra didelis.

---

[1]) nusileido. [2]) įveiksiu. [3]) kartun-ta: vėliau, kiek laiko praėjus. [4]) nudalysi man, suteiksi man. Plg.: „pa*mi*rodyk" — parodyk *man*. [5]) rūbelius. [6]) sąnarėliai. Vėliau ištaisyta: galvelė ir rankelės, podraugėj ir kojelės. [7]) Lenk. mocny (rus. moščnyi) — stiprus, tvirtas. [8]) suteik, duok, ištek (turėk duoti). [9]) Lenk. czart, rus. čort — velnias. Palyg. czarny (čiornyi) — juodas (velnias — Juodis); czarować — juodus, tamsius burtus daryti, czary — burtai. [10]) Toji pat giesmė yra versta ir Urtelio (Mums, Dieve, baisiai keršiji). [11]) Čia: gailestingas? [12]) žaibuoj(a).

Jog[1]) žemė dreba ir vanduo
ir juda visas svietas,
ir kalnas būgsta ir akmuo,
visų ir kalnų vietas
perkūnu tuom išjudini
ir padugniui jas iškeli,
kad medžiai, žvėrys būgsta to
žaibavimo,
kas daiktas nei nutrenktas sto(v).

Žmogus išgąsta nemažai,
išblyškęs visas genda, —
galvijas dreba regimai,
į uolą paukštis lenda:
kad įmanytų, lystų kas
į žemę ir pačias peklas.
Kaip vėtra, stulpai ir žaibai,
perkūns, ledai
iš vieno šušin[2]) nemažai.

Nupelnę esme, Viešpatie,
su piktenybe savo,
jog vėtra ir žaibai šitie
mums rodo korą Tavo.
Perkūns galėtų mus ūmai
supleiškint, ir visi žaibai
visus į gruntą[3]) sudaužyt
ir mus daryt
tuščiais, ir peklon nužudyt.

Tačiau po griekų[4]) nedarai,
parodiji[5]) malonę,
papyksti, bet ne per ilgai,
tuoj atsileidi, Pone.
Pakutospi mus vadini
ir danguna susvariji[6]),
mus budini[7]) užmigusius,
niekam vertus
Savęsp priragini Tu mus.

Dabar Tavęsp ateime gi,
pagalbos niekur nėra, —
Tu mūsų miels Tėvs esi,
Tavipi juk tebėra,
kaip iš senovės, susimylims[8]);
malonė Tavo mus išims
iš baimės ir šitos bėdos, —
jei ta n'užstos,
nė viens žmogus neištrivos.

Didei malonus Tu esi,
su tąja gi malone
apgint Tu tikinčius gali,
apginkig ir mus, Pone!
Perkūnas tenetropija
gyvatą mano niekada,
žaibai namus ten'uždegie,
miels Viešpatie,
be škados jie teperėjie.

Su kora tąja, Pon, aplenk
Tav nusitikinčiuosius,
su[9]) Tavo ranka, Pon, apdenk
mane irgi manuosius,
taipg ir kaimynus mylimus,
lauke galvijus bėsančius,
javus apsaugok nuo ledų
irgi tvanų,
kreipk vėtrą nuo visų namų.

Juk, Dieve mielas, Tav klausyt
tur žaibas, marios, vėjas
ir valią tavo padaryt,
tu gi mums būk gynėjas.
Liepk, Dieve, jiems mus nekliudyt,
iškados mumus nedaryt,
aptildyk bais(i)us graudimus,
žaibus smarkius,
perkūnus ir didžius ledus.

---

[1]) Juk. [2]) ūžiant praskristi. [3]) Vok. Grund, lenk. grunt — dirva, pamatas. [4]) pagal griekus; vėliau ištaisyta: kaip pelnėm. [5]) parodai. [6]) susivarai. Vėliau ištaisyta: suzvaniji (sl. zvon) — suskambini. [7]) bùdinti — žadinti, kelti. [8]) susimylėjimas. [9]) Šioje giesmėje daug yra tos vokietybės.

Tiktai ben žodį ištaryk,
ir pereis baisi vėtra;
mus savo meilėj išlaikyk,
paglemžk po savo šėtra.
Tu negali mus pateriot,
tur narsas Tavo apsistot, —
įpykęs kartais rodaisi,
bet negali
žudyt: tuoj atsileist turi.

Ak Tėve, mus gi peržegnok
ir nemiršėk[1]) malonę[2]),
ak Jėzau Kristau, mus užstok
ir gelbėk, mielas Pone[3]).
Ak Šventa Dvasia, būk pas mus,
n'apleisk Tavęsp šaukiančius,
mus gelbėk Traice visadai,
jau mes už tai
Tav dėkavosim amžinai.

2. Česu tytveik didžio šalčio (Gerechter Gott, wo will es hin[4]).

Teisusis Dieve, kas gi bus
iš šių dienų šaltųjų?
Šaltai[5]) artės žudysi mus
griekų dėliai didžiųjų?
Kas bus iš sniego bei šalnos,
nečėsu nūn užėjusios
ant mūsų nelabųjų?

Iš debesų mums numeti,
ant, koravonės sniegą,
šalna Tavo išbudini
visų griešnųjų miegą:
lauke gadina jie[6]) javus,
darže terioja viralus,
nukanda tūlą diegą.

Jau saulė arti vasaros,
ilgyn nuėjo diena,
o dabar nėra šilumos,
nepamatai nė vieną
po lauką žmogų krutantį,
artojai smūtni[7]) sto(v) visi
ir ieško bandai šieną.

Supykęs visas dangus est
ant svieto nelabumo,
šiltyn nueiti nepradest,
anam pavyd drėgnumo.

Bėdnoji[8]) laukė šilumos,
bet ją šalna dar visados
prispaust tur del piktumo.

Paukšteliai jau pavasarį
giesmėm's įspėję buvo,
bet vėl nuo mūsų jie visi
nei žūte jau pražuvo;
žuvynios[9]) mums užėjusios
negauna nūn nei ašakos
nei kliūte kur prikliuvo.

Kur žvėrys ėdrą gal įgyt
anokioje sunkybėj?
Ar bandą gauni išvaryt
nelaboje dargybėj[10])?
Iš stogo šiaudus imtų kas,
jeib bandai būtų pašaras
anokioj alkenybėj.

„Ak, bėda, ką sulauksime?"
— šaukt tur didi, mažieji;
čia kaukia toje šaltyje
pavargėliai nuogieji.
Tavęspi šaukia, Viešpatie:
saulelė miela t'užtekie,
prapulsime bėdnieji!

---

[1]) nepamiršk. [2]) Giesmynuose visur po neigimo pasilieka galininkas. [3]) Del pasikartojančio kreipimosi vėliau ištaisyta: attolink ir koronę. [4]) Versta iš žinomojo XVII a. vokiečių poeto Simano Dach'o (gimė 1605 Klaipėdoje, m. 1659 Karaliaučiuje, kur jis mokė universitete). [5]) Vėliau ištaisyta: Argi šalčiu žudysi mus. [6]) sniegas ir šalna. Bene aiškiau būtų: ji (šalna). [7]) Lenk. smutny — liūdnas. [8]) Vėliau ištaisyta: bėdnasis. [9]) Neaiškus sakinys. Žuvynios = žuvys? (žuvinis,-ė) arba gal — pražūtis (žūti, žuvo, žuvynios)? Nors *ašakos* (žuvų kaulai) rodo čia, greičiau, turint reikalo su žuvimis, žuvavimu, žūkle (tinklais?!). [10]) dergti, dargus, dargana, dargybė.

Bet tas šaukims neklausomas,
noprosnai mes dejuojam,
mes bėdni braukiam ašaras
ir dūšią prigaluojam.
Mus verkiančius regi, žinai,
bet nei[1]) negirdis neklausai,
didei kač apmaudojam.

Bet tai, miels Tėve, daro mums
šaltyje širdis mūsų:
sušaldė mus pačius piktums
po visą žemę Prūsų,
nė vienas Tavo meilėje
šiltyn eit amže[2]) visame,
bėsko nenusiliūsiu?

Katramui žodis tavasis[3])
laikyti ben rūpėjo:
nei leds sušalo svietas šis
ir šalt širdin[4]) nuėjo.
Nerastum meilės kibirkšties,
kadangi velnią iš širdies
sakioti sviets pradėjo.

Tatai mes Tav paskundžiame
su širdžia gedulinga:
nekoravok mus papyke
su[5]) kora ta baisinga,
žvake savąj' atšildyk mus,
priversk neprisiverčiančius,
duok širdį apmaudingą.

Potam saulelei duok šviesuot
ir spįsti šviesa savo,
liepk jai šiltų dienų mums duot
irgi žolės ir javo.
Ak, šaltą žemę atrakink
ir šiltu vėju ją gaivink,
atverdams loską Tavo.

Juk savo žodyje tarei,
miels Dieve, iš malonės:
„Aš susimilsiu žemei šiai
ir duosiu jai žegnonės,
pakolei sviets bus, visada
mainu eis žiema, vasara!"
Taip gelbėki gi žmones.

O jeigu mus neįžvelgtumbei,
koktai[6]) Tu nedarysi,
kam bandą vargini didei,
ar žvėris pražudysi?
Juos čėdyk[7]), koravodams mus,
juk Nynivėj išklausei tus[8]),
bės nūn n'išjuosklausysi[9])?

Kitad ir mus klausydavai
ir duodavai malonę,
bės[10]) nūn neduosi nuodėmai
gerybę ir žegnonę?
Ak, išklausyk mus bėdoje,
Tave dangaus išganyme
pašlovįsim, miels Pone!

XIII. Iš Pričkaus Šusterio

(† 1750).[11])

Dieve miels (Herr, ich habe mißgehandelt[12]).

Dieve miels, aš nusidėjau,
griekai spaudž mane sunkiai.
Aš tikru keliu neėjau,
kurį Tu man parodei,
ir dabar del keršto Tavo
rods paslėpčiau galvą savo.

Bet kaip Tav galiu išbėgti,
randu nes Tave visur,
Jei ketu per mares lėkti
ar paslėptis kaszin kur,
paukščių sparnus jei turėčiau[13]),
tav išbėgt tikt negalėčiau.

[1]) lyg. [2]) amžias,-o. [3]) Vėliau pakeista galininku. [4]) Vėliau ištaisyta: šaltyn širdis nuėjo. [5]) Vokietybė. [6]) ko. Koktai — lot. quale. [7]) Sl. rusų ščadit' — taupyti. [8]) tuos. [9]) Vėliau ištaisyta: arg juos neišklausysi? [10]) Vėliau pakeista: bau. Reiškia: bene. [11]) Išspausdinta 1705 m. giesmyno leidime (III-me Kleino leidime). Jis rašėsi Schusterus. [12]) Iš Jono Franko († 1677), kuris buvo S. Dacho mokinys Karaliaučiaus universitete. [13]) Palyg. Vanagėlio „Kur banguoja Nemunėlis": „lėkčiau, lėkčiau, kad galėčiau, gandro (paukščio) sparnus kad turėčiau".

Todel reik man išpažintis,
Dieve, susigriešijau;
Tavo kūdikiu vadintis
nedręsu, bet aš prašau:
susimilkis, ir malonę
man sutek[1]) už koravonę.

Norint žmogus paskaitytų
žiezdras[2]) marių prie didžių[3]),
mano jis nenumanytų
pulką nusidėjimų;
kač liežuvių daug turėtų,
mano griekus n'iškalbėtų.

Ak, jūs, mano akys, verkit,
graudžiai verkite nūnai.
Ašarose save merkit
griekų dėliai visiškai;
ak jeib srovė ašarėlių
man tekėtų iš akelių!

Ak jeib veidą užtekėtų
tvanas didis iš akių,
kad man akys verkt pradėtų
kraujus[4]) vietoj ašarų,
jeib taip verktų, kad sutintų
gymys ir kaip upė tvintų!

Bet išronyts tavo šonas,
ir šlakelis viens kraujų,
Jėzau, gal išgydyt ronas[5])
griekų mano tūlimų;
todel aš tūžboje savo
čion atbėgsiu žaizdump tavo.

Aš uždėsiu Tav sunkybę
griekų mano, tu ją mesk
į didę marių gilybę,
ir mane kaip vaiką vesk
su Šventos Dvasios malone
vis prilipt' Tav, mielas Pone!

XIV. Iš Jono Berento

(įsrutiškio, † 1737).[6])

a) Apie apteisinimą griešnojo žmogaus
[Durch Adams Fall ist ganz verderbt[7]).

Adomo sugriešymu
visaip griešni pastojom,
nes del jo nusidėjimų
amž'nai prapult turėjom,
jeib Dievas mus
prapuoluosius
nebūtų vėl atgavęs
ir iš bėdos,
mus del Ievos
užpuolusios, vadavęs.

Kadangi velinas Ievą
buklystėmis pagundė
prastot savo mielą Dievą
ir tuomi mus nugrumdė
į peklišką
velnių mūką,

b) Nežinomo XVII a. vertėjo vertimas:

Puoliu Adomo pagedo
visas žmogaus gimimas,
toktai ant mūsų už visa
pražuvo išganymas,
ik Pons Dievs čia
išgelbėjo
mus iš didžios iškados,
kurioj Ėva[8])
žalčio versta
po Dievo narsu stojos.

Kad žaltys Ėvą prigavo
ir nupulti įgundė
nuog Dievo ir žodžio savo,
kuo jis mus visus vedė
ingi smertį,
privalėsi[9]),

[1]) suteik. [2]) žvirgždus, smiltis. [3]) prie didžių marių. [4]) verkti kráujus (— ką). [5]) Slav. rana — žaizda. [6]) Buvo du Berentu giesmininku: Jonas Berendt'as, Įsručio vyskupas, ir Jonas Berent'as, Kaukėnų klebonas († 1749). [7]) Išspausd. 1732 m. giesmyne. Iš Spenglerio († 1534), orig. pasirodė 1524 m. Berento vertimas pakeitė senesnįjį: Puoliu Adomo pagedo visas žmogaus gimimas (išsp. 1685 m.). [8]) Ieva. [9]) privalu buvo („prisivalė").

turėjo Diev's mums duoti
savo vieną
Sūnų mielą
ir mus griešnus vaduoti.

Kaipgi Adomo sus'griešym's
pradėjo mus žavinti[1]),
nekalts taip Kristaus kentėjim's
turėjo mus linksminti.
Žmogus kožnas
peklos mūkas
amž'nai būtų ragavęs,
jei mus griešnus
Dievo sūnus
savo smerčiu n'atgavęs.

Kadang mus dar esant griešnus
miels Dievs taipo mylėjęs,
kad ant kryžiaus jo miels Sūnus
už mus smertį kentėjęs,
tiktai, kad mus
prapuolusius
nuo peklos atvaduotų,
kaipgi tasai,
kurs tik viernai,
smerties jau pris'bijotų?

Jis kel's[2]) dangaus, šviesa, duris
išganymo, teisybė,
jis Dievo duot's amžin's žodis,
mūsų širdies linksmybė,
jeib mes viernai
irgi drąsiai
galėtum' juom tikėti;
taigi visą
velnio sylą
tikįs gal pergalėti.

Tikrai žmogus tas prakeiktas
neig' gaus bėdoj pagalbą,
pagalbos prie žmonių ieškąs,
o ne pas Poną Dievą;

idant mums Dievas duotų
Sūnų savą
meilės pilną,
kurs gyvata mums būtų.

Kaipo nūn svetima skola
Adome mus prapuldė,
taipo vėl svetima loska
mus Kristuje išganė,
ir kaip visi
per tą puolį
gavom smertį amžiną,
taipo Dievas
smerčiu Kristaus
pataisė pagedimą.

Jei Jisai Sūnų mums davė,
néprieteliais kad' buvom,
kurs už mus ant kryžiaus mirė,
dangun užžengė potam,
kuo visi mes
nuo gi smerties
pagilbom[3]), jei įtikim
gelbėtojui
Tėvo žodžiui,
kam smerties tad bijosim?

Jis esti kel's[4]), šviesa, duris,
tiesa irgi gyvata,
Tėvo roda, amžin's žodis
mumus duotas nuog Tėvo
apgintoju,
jei drąsumu
tikėtumbime ing jį;
todel syla
neigi viena
mus Jam netur išveržti.

Žmogas tas pikts ir prakeiktas,
bei išganyms jo toli,
kurs žmonimp ieško pagalbos,
o ne Dievop vienampi,

[1]) žudyti. [2]) kelias.

[3]) gelbėti, gilbti (gelbėtis). [4]) kelias.

kurs nor kitą
pagalbninką
be Dievo sav ieškoti,
tą gal velnias,
klastos pilnas,
beveikiai išvadžioti.

Į Dievą kurs tikrai tikės,
niekaip tas gal[1]) pražūti,
nes kurs bėdoj ant jo žiūrės,
tam žad pagalba būti.
Dar niekad čia
regėjome[1])
teisų žmogų nus'minti,
kurs tik savam
Dievui mielam,
tą tur Jis vis linksminti.

Prašau, Dieve, širdžia visa,
duok nuo manęs n'atstoti
Tavo žodį, mano džiaugsmą,
tai man nereiks dejoti
griekų dėliai,
nes aš didei
tveriuos Tavo malone;
kurio širdis
tą myl užvis,
išvengs amž'ną koronę.

Man Tavo žodis dangiška
ir žibanti šviesybė,
žvakė, kuri dangun veda;
kad ši dūšios linksmybė
širdyj šviečia,
tai tuoj žiba
griešnam Kristaus malonė,
kurią loską
pas'savina
su dide dėkavone.

nes kur[2]) kitur,
ne čia vienur
linksmintojo sav ieško,
velnias gal tą
dide syla
išgandint, kaip jam mėgsta.

Kurs tik Dievui ir jam vierys[3]),
tas niekad gėdoj nebus,
nes kurs ant šio akmens remsis,
kačeig jam prisitiktųs
daug vargų čia,
o neesme
regėję puolant žmogų:
kurs tik Dievui
linksmintojui,
jis gelbt saviems iš vargų.

Prašau, Dieve, širdžia visa:
neatimki nuog manęs
iš gi burnos žodį Tavą,
tad mane neišgėdys
grieks ir skola,
Tava loska
drūtai aš nusitikiu;
kurio širdis
ant tos leisis,
tasai neragaus smerčio.

Kojoms mano žodis Tavo
degantiji liučnyčia[4]),
žvakė, kuri kelią rodo.
Kada ši aušros žvaigždė
musip įspins,
jau išmanys
žmogus tas dov'nas dides,
kurias Dvasia
tiems pažada,
kurie tuo nusitikės.

---

[1]) Vokietybė. [2]) jei. [3]) Slav. vieryt' — tikėt. [4]) Slav. luč — spindulys; lučina, lenk. łuczywo, łucznica — žibintuvas.

XV. Iš Pilypo Rūgio[1]

(† 1749).

1. Pasilinksminojimo giesmė[2]) (Weg, mein Herz, mit den Gedanken[3]).

Nesitūžyk taip, širdele,
Dievo lyg nekenčiama:
Dievo žodyj tav, dūšele,
kitaipo yr kalbama.
Jei tavyje gero nėr,
Diev's be galo ger's tebėr;
jei pelnei sav prapuolimą,
Diev's įtaisė atpirkimą.

Kaip visiems kitiems žmonėms,
taip prigimęs grieks ir tav,
Ievai nuo šėtono ėmus
vaisių uždraustąjį sav.
O vei! jei Dievop verties
ir viernos est[4]) širdies,
neprapulsi, nebijokis,
tik Jo meilei pasiduokis.

Mielas Diev's juk nėra liūtas
kraujo trokštąs nei lokys:
norint be mieros Jis drūtas[5]),
yr tačiau žmonių gailįs.
Dievo mislis[6]) tėviška,
Jam sunku, kad mums bėda;
Jis, mums kenčiant, apmaudoja,
o bėdoje vis pristoja.

Sako amžinai Gyvasis:
„Smerčio negeidžiu žmogaus;
atleidimą gaus griešnasis,
susigriešyt jei paliaus".
Klystančiųjų sugrįžim's
didis Jo palinksmini'ms:
budrios Jo nenor akelės
nei vienos pamest avelės.

Kerdžius negalės ieškoti
taip avies iškklydusios,
kaip Jam rūp pasidaboti
ant dūšelės kiekvienos.
Kad tai išmanytumbei,
kaip visų vieninteliai
Jis avelių gailis savo,
ašarėles lietum tavo.

Ne vieniems geriems malonę
Ponas Dievas pažada,
ir piktiems atleidž koronę,
velnio prigautiems klasta,
kurs, lindodams pekloje,
gundytųjų mislyje
niekin viso svieto Tėvą,
visogalintįjį Dievą.

O tačiau valia geriausia
Jo karšta vis pasiliekt,
suvadinęs mus paklausia:
„Kam manęsp nenorit bėgt?"
Kas nor Dievo rankoj būt,
velniui iš nagų iškliūt,
tas tedaro Dievui džiaugsmą,
angelėliams linksmą šauksmą.

Mūsų Dievas dangiškasis
ir šventieji Jo pulkai,
jei žmogus prie Jo vėl rasis,
priim atentį[7]) linksmai.
Jei Jam susigriešijom,
nusidėję kaszin kuom,
Jis užmiršdams apdangina[8])
ir lyg jūrėse skandina.

Ežers taip negal patvinti
nei bedugnis būt gilus,
upės taip greitos matyti
niekur niekados nebus,

---

[1]) Vokiškai rašėsi Ruhig. 1745 m. „Betrachtung" ir 1747 m. žodyno autorius. [2]) 1732 m. giesmyne. [3]) Iš Povilo Gerhardt'o († 1676). [4]) esti, esi. [5]) stiprus. [6]) Slav. misl — mintis. [7]) ateinanti. [8]) dengti, danga (dangus).

kaip Jo susimylimas
ir griekų atleidimas.
Tą Diev's duos kasdien užtvinti,
nor peklos liepsną gesinti.

To gi del nutilk, dūšele,
nenuliūsk del tos bėdos!
Ak, be reikalo, širdele,
savo neužmiršk vieros,
nesa tavo tie griekai,
norint dideli labai
prieš malonę jo rokoti,
lašai tikt pirštu nešioti.

Norint būtų Dievs sutvėręs
svietų čielą tūkstantį,
o tu tiek griekų įgėręs,
kiek saulelė tekanti
rand žolelių su rasa,
rytmečiais užeidama,
dar nebūtų tiek piktumo,
kiek prie Dievo yr gerumo.

Ak, atverk, Dieve brangusis,
man tos meilės vartelius,
duok ir man, Jėzau saldusis,
saldumynus dangiškus
Tavo susimylimo,
kad ir aš, skanumo to
pilnas, vis Tave mylėčiau
ir nieku nenusidėčiau.

2. Vakarinė giesmė (Der lieben Sonnen Licht und Pracht[1]).

Dangaus saulelė mieliausi[2])
pabaigė šią dienelę,
gražiai žmonėms ji spindžiusi;
taigi ir tu, dūšele,
jau Dievui pasiduok,
Jam giesmę pagiedok,
į Jėzų vis žiūrėdama,
Juo vienu pasidžiaugdama.

Žvaigždelės šviečiat mums už vis,
stulpeliai blizga jūsų,
grožybe rėdote naktis,
tačiau šviesesnis mūsų
žib Jėzus žiburiais
man širdyj tūkstančiais,
nes Jėzus mano mielasis —
— man gyrius, skarbas ir pilis.

Tiesa, šią naktį mieg's užpuls
ir žmogų ir galviją,
o Dievas miel's tikt n'atsiguls,
Jis miego nesibijo.
Nesnaudž Jis niekadai,
mane myl visadai;
todel budėk, dūšia, ir tu,
nes su Jėzum budės'ta du.

Neniekink prastą giesmę šią,
Tav, Jėzau, giedamąją;
man nėr pakajaus širdyje,
n'atlikus Tav šitąją.
Aš duomi, ką galiu,
priimk maloniai Tu;
širdingai ją sumislijau
Tav ant garbės[3]), Tu miels Jėzau.

Aš atsigulsiu su Tavim,
Tav pasiliecavodams;
Tu man sargu būk, su manim
dūšelę pridabodams.
Bėdų nesibijaus[4]),
neig peklos nei žmogaus,
nes kas su Jėzumi užmiegt,
tas keldams linksmas pasiliekt.

Šalin, velniai jūs peklišk,
reik jums iš čia atstoti:
Dievo dangus yr širdis ši,
man reik saldžiai miegoti;
vakta[5]) čia angelų,
mane apginančių,
mane saugos sargybė jų,
jau š(i)ukštu tav, gauja velnių!

[1]) Iš Skriver'io († 1693). [2]) mieliausia. [3]) Tavo garbei. [4]) ne(si)bijau. [5]) Vok. Wacht — sargyba.

Taigi, Jėzau, aš miegosiu
Tavo meilės rankose,
Tavo meile užsiklosiu
aš savo pataluose.
Tu man lyg priegalvis
ir sapnas linksmasis,
nes Tavo žodžio atmintis
dūšią gaivin įkvėptasis.

Kiek kart man miegančiam krutės
gysla, Tavęsp dūsausiu;
širdis kiek kartų atsidvės,
to geisti nepaliausiu,
linksmai kad su[1]) didžiu
galėčiau šaukt balsu:
„Tu, Jėzau, Jėzau, mans esi,
o aš Tavasis vis liekmi".

Atgulk, kūne pailsęsis,
saldžiai, šventai užmigdams;
jau pusmirkias užmerk akis,
kaip leidęs Diev's, atlikdams,
bet sav dėk į širdį:
„Jėzau, Tavo esmi;
gražiai taip giesmę pabaigsi:
jau, Jėzau miels, labą naktį".

XVI. Iš Petro Milkės
(† 1753).

Advento giesmė (Nun jauchzet all', ihr Frommen[2]).

Rykaukit, jūs viernieji,
nes Jėzus mielasis
į svietą jau atėjo,
mūsų Atpirktojis[3])
puikystės be jokios:
Jis nor už mus kentėti
ir velnią pergalėti,
ardyt macę[4]) peklos.

Jisai pas mus atjojo
ant prasto asilo
ir tikt vienat ieškojo
mūsų išganymo;
n'atneš svieto turtą,
bet nor mus išganyti,
savo smerčiu pelnyti
dangaus amž'ną džiaugsmą.

Nei jokią Jis ponystę
čia iešk' ant svieto šio,
nes dangaus karalystė
iš amžių esti Jo;
neduod savo macę
nei šlovę čion regėti,
bet nor už mus kentėti
pagal Tėvo valią.

Jūs didi svieto ponai,
karalių pr'imkit tą,
tai jau ne velnio monai,
nei smertis nei pekla
nuo Dievo jus n'atskirs,
ale kas Jį prastoja
ir Dievo menk atboja,
tas nieku tikt pavirs.

Jūs, vargdieniai bėdnieji,
šiam trudname[5]) čėse
kačeig este silpnieji,
jau linksmi būkite,
ir Jėzui ant garbės
savo giesmes giedokit
ir Jamui dovanokit
širdį be nuotarties.

Jis veikiai pasirodys
sūdnoje dienoje,
tai, kas tikt čia jus tropys[6]),
pavirs į linksmybę.
Jis est Gelbėtojis,
Jamui nusitikėkim,
ant Jo vienat žiūrėkim,
Jis Dievas mielasis.

[1]) Vokietybė. [2]) Iš Širmerio († 1673). [3]) Atpirktojas. [4]) Lenkų moc (rusų moč', vok. mögen) — galėti; macė, mącis — galia. [5]) Sl. trudnyi — sunkus. [6]) Lenk. trafić (vok. treffen) — pataikyti: kas teks čia pakelti.

228 Pieśni

GIESMIE Nupuołimi.

Przyidzie Panię zaginąć.

A teys Pony prapulty, reykia padieima, Kurio ne trokſztu, tiktay tawa pribuwima.

Ant tawa atſiduodu wales, yr tay taru, Wietoy dźiauksma, ſunkibes kienćiu kaypo ſwaru.

Wienok aſz tay nug tawęs gielbietoje mana Pri emu, diekawoju, kayp śirdys parmana.

Esmu kayp wandens lendry, kurę iſzdźiuwusy, Ką tiktay wiejes użgaus, randas ſułużusy.

Arba kayp łapas żales ſzalteys pawirintas, Nug medźi ſawa tykra tujaus ir atſkintas.

Kursay ant źemis puołis, kayp niekas ſtojesi. Tyktay jo użejima dermay kas byjos.

Teypog yr aſz o Pony be pagałbos tawa, Nupuołu kaypo łapas giwenimy ſawa.

Duok patogi ſkalsiby man Pony aukściau-

Iš Širdies balso (1801 m. leidimas).

UNIVERSITAS

Lingvarum Litvaniæ

Jn Principali Ducatus Ejuſdē Dialecto

Grammaticis Legibus

CIRCUMSCRIPTA.

& in obſequium

Zeloſorum Neo-Palæmonū

ORDINATA

Permiſſu Superiorum

Anno

a Deſcriptione Universi Orbis

1737.

VILNÆ

Typis Collegii AcademiciSoc: JESU.

Jėzavitų gramatika(1737).

XVII. Iš Pabijono Glazerio[1]
(† 1747).

1. Apie Šventą Dvasią (O du allersüßte Freude[2]).

Ak, saldžiausia Tu linksmybe,
ak, gražiausia Tu šviesa,
mus lankai, kad mus smutnybė
spaudž ir kad širdis lengva.
Dvasia Tu Aukščiausiojo,
Dvasia Jėzaus mielojo,
išklausyk, ką Tau giedosiu,
kaip dabar Tav garbę duosiu.

Dovana[3]) Tu juk geriausia
tarp visokių dovanų,
dovana Tu man gražiausia,
ak, kad Tave tikt turiu,
man gana. Eikš pas mane,
dovanokis man save,
mano, ak, gyvenk širdelėj,
mano pasilik dūšelėj.

Iš dangaus Tave aukštybės
Diev's kaip lytų lydino,
kiek žegnonės, kiek gėrybės
mums Tavim prisavino.
Dvasia, ak, šlovniausioji,
tu žegnoti mus gali;
dūšią, kūną peržegnosi,
ko tikt reik, mums dovanosi.

Dvasia, ak, Tu išmintinga,
tu žinai, kas paslėpta,
dulkių skaitlių, ak, baisingą,
Tu ir jūrių gilumą;
Tu juk ir žinai,
kaip apjekęs[4]) aš čionai.
Išmintį apšviesk Tu maną,
tai rods duosiu Tav paklaną[5]).

Švents esi, Dieve Šventasis,
pas šventuosius gyveni;
nesulaukt Tave griešnasis,
Tu pas jį ir nestingi[6]).

Ak, pašvęsk, pašvęsk mane,
dūšią čystyk griešnąją;
duok toliaus griekus kad vengčiau,
piktenybėms priešsistengčiau.

Tu labai lengvos širdelės,
meilės pilns ir malonus,
kaip ir būdavo avelės[7]),
ir griešniems Tu atlaidus.
Širdį duok ir man tokią,
minkštą, kožną mylinčią, —
duok, kad atsilsėt galėčiau,
kerštą greitai kad padėčiau.

Aš aps'imu, Dieve mielas,
šiaip ir taip, tikt Tu mane
neprastumk, aš tavo čielas
noriu būti, pas Tave
visad noriu pasilikt
irgi su Tavim užmigt;
ką tiktai aš čia galėsiu,
ant garbės Tav rod's[8]) padėsiu.

Aš visam atsižadėsiu,
ką tiktai Tu uždraudei,
visados aš to norėsiu,
ką Tu, Dieve, man liepei;
velnio darbus aš peiksiu,
jo keliais jau neeisiu;
ką jis ieško, tai aš vengsiu,
jo klastoms vis priešsistengsiu.

Tu man vien's būk gelbėtoju
ir mane viernai pristok,
be Tavęs neištrivoju[9]),
todel greitai man prišok.
Laužk Tu mislį griešnąją
irgi dūmą piktąją,
širdį mano atnaujinki,
Tu ją visą atgimdyki.

---

[1]) Mažojoje Lietuvoje yra ir lietuviškųjų Glaser'ių — Stikliorius. Gl. leido savo dainas 1736 m. ir vėliau. [2]) Iš P. Gerhardt'o († 1676). [3]) Prūsų giesmynuose ne kartą randame: duovana, matyt, del duoti. [4]) apjenku, apanku (apakęs). [5]) Sl. poklon — nusilenkimas. [6]) stingù — rimstu. [7]) Jo malonumas lyg avelės? Kokios ir būdavo avelės? [8]) Tur būt, rodas, iš sl. rad — patenkintas, tinkąs, maloniai. [9]) Lenk. trwać (sen. lenk. trówać) — tverti, laikyti.

Tu drūtai mane laikyki,
puolant Tu mane atkelk;
mirštant Tu mane gaivinki,
tamsiame grabe įžvelk,
ant sūdnos dienos[1]) mane
nepalik ben smertyje,
bet linksmai duok, kad pabusčiau
ir danguj esąs pas'jusčiau.

2. Kaip niekingas žmogaus amžius (Ach wie nichtig, ach wie flüchtig[2]).

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus šis amžias[3]):
kaip migla ūmai užeiti[4])
irgi vėl ūmai praeiti[4]),
amžias taip žmogaus nueiti[4]).

Kaip niekingos, prapuolingos
est žmogaus čia dienos:
su srove kaip bėg upelis
ir negrįžt jo vandenėlis,
taip prabėg žmogaus čėselis.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus čion džiaugsmas:
dieną kaip naktis pravaro,
po pakajaus gaunam karo,
gal's taip džiaugsmui pasidaro.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus gražumas:
kaip dabar čia žyd žolelė,
o tuojaus pavyst kvietkelė,
taip žmogaus praeit gražnelė.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus giliukis[5]):
kulkos kaip nestov ant vietos,
ritas šen ir ten padėtos,
taip žmogaus giliukis mėtos.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus didumas:
kurs dar vakar didis buvęs,
tas, vei, šiandien jau pargriuvęs
ir didumas jo supuvęs.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus drūtumas:
tas, kurs vakar pergalėjo,
sylą kaip ir liūts turėjo,
šiandien, vei, graban nuėjo.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus išmanyms:
kam dabar žinot daug duota,
išmintis privenčiavota[6]),
gal beveik išeit iš proto.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus dūmojims:
kad kaszinkas ką išrastų,
kožnas garbint jį paprastų,
tikt paskui ir jį pakastų.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus puikumas:
mirt tur, kas ir puikavoja,
brangiausius rūbus nešioja,
smertis nei puikių n'atboja.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus valdžiojims:
mirt tur ir didieji ponai,
žemių ir žmonių valdonai,
smerties yra jie padonai[7]).

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus čia skarbas:
lobiai gal beveik sudegti,
gal kaszin dar kam jie tekti,
turtą gal neturt's pasekti.

Kaip niekingas, prapuolingas
est žmogaus kiek daiktas:
kas tikt yr, ką tikt mes matom,
nematyt veik jau papratom;
mes ant Dievo širdį statom.

---

[1]) Teismo dienai (teismo dieną). [2]) Iš M. Frank'o (XVII a.); jo giesmė pasirodė 1650 m., Glazerio vertimas 1736 m. [3]) amžius. [4]) užeina, praeina, nueina. Plg. žemaičių: „ons eit (:ēt)" = „ans (jis) eina". Plg. dar dzūkų ir kitų: sniẽgti (= sninga, sniega), jis miẽgti (= miega), niẽžti, kósti, ẽsti (= yra, būna)... [5]) gilukis, giliukis (nuo vok. Glück) — laimė; gilukis yra gera dalis (Juška). [6]) Slav. vienec (vainikas), vienčat' — (pri)venčiavoti (vinčiavoti) — sujungti, surišti. [7]) Mažojoje Lietuvoje rašoma ir: paduonai (duoti, paduoti) — slav. poddany(-i) — valdiniai (pavaldiniai).

3. Sviete, aš tavęs nubodęs (Welt ade, ich bin dein müde[1]).

Sviete, aš tavęs nubodęs,
labą nakt tav duomi jau.
Diev's man dangų est parodęs,
ten pakajų sant[2]) žinau.
Sviete! čion tikt vienas karas,
žmonės vaidijas ir baras, —
danguje pakajus bus,
meilė, sutikims gražus.

Kad tikt danguj jau būsiu[3]),
nežinosiu nuo ligų,
prieglobstyje Dievo mūsų
valnas[4]) būsiu nuo vargų.
Sviete! čion vargų tikt dienos
randas, mirt ir tur kiekvienas;
danguje vargų nebus,
tikt išganymas saldus.

Kas yra šios žemės džiaugsmas?
Nieks, migla tikt, gar's, puta,
sielvarta[5]), verksmingas šauksmas,
ši linksmybė tikt griešna.
Sviete! niekur čion linksmybės,
ašaros tikt bei smūtnybės;
danguje ten džiaugsmas bus,
džiaugsmas bus tenai saldus.

Negaliu aš iškalbėti,
danguje kaip giest linksmai,
Dievą Šventą gaun regėti,
garbint Jį dangaus pulkai.
Sviete! čion tikt vien's lojojims[6]),
bliuznijims[7]) ir apklepojim's[8]);
to danguj girdėt nebus,
tikt liaupsinimas gražus.

Nieks čionai, tikt verksmas vienas,
džiaugsmų sviete nėr ilgų;
retos est čion linksmos dienos,
bet nakčių gana piktų.

Sviete! čion viena baisybė,
čion tikt smūtka bei tamsybė;
danguje ten džiaugsmas bus
amžin's ir labai saldus.

Ir aš jau beveik regėsiu
Jėzų savo mieląjį,
Jį aš danguje mylėsiu,
šlovną Išganytoją.
Sviete! čion nėra viernybės,
vienos čia tikt neteisybės;
danguje geriaus man bus,
ten Pon's Jėzus man saldus.

Tam gerai, kas jau draugystėj
išganytų danguje,
amžinoje karalystėj,
ten tarp jų yr šlovėje.
Sviete! čion nėra grožybės,
vienos čia tikt yr biaurybės;
danguje gyvent gražu,
amžinai ten bus saldu.

Ak, kada gi prisiartins
čėsai[9]) džiaugsmų dangiškų?
ten su Jėzum susimartins,
dūšios Išganytoju.
Sviete! čion nerods norėčiau
būt dar, nusimint turėčiau;
danguje geriaus man bus,
Jėzus lauk' manęs saldus.

Prisiprovyt[10]) kad galėčiau
Dievui, ak, įtiktinai,
tai tą žodį negirdėčiau:
„Eik šalin!", bet: „Eikš šenai!"
Sviete! aš tavęs nubodęs,
Diev's man dangų jau parodęs;
tai man rodosi gražus,
džiaugsmas yr tenai saldus.

---

[1]) Giesmė pasirodė 1668; ją priskiria sau Albinus. [2]) esant. [3]) XVIII ir net XIX a. giesmynuose: busu. [4]) Slav. volnyi — laisvas, liuosas. [5]) sielvartas. [6]) Lenk. łajanie — barimas. Slav. lajat' — loti. [7]) Lenk. bluznić — niekus tauzyti, prieš Dievą kalbėti. [8]) Slav. klepat' — daužinėti, niekus plepėti (lenk. klepać pacierze — negalvojant kalbėti poterius), šmeižti (rus. klevetat'); klepoti — šmeižti. [9]) Vėliau ištaisyta: čėsas. [10]) Sl. pravo, pravyi, pravit' (ispravit', popravit'). Provyti — tvarkyti, prisiprovyti — susitvarkyti, susitvarkius įsiteikti, prisirengti.

XVIII. Iš Adomo Šimelpeniko

(† 1763).[1]

1. Ant Naujo Meto[2]) (Je mehr wir Jahre zählen[3]).

Juo metų daug įstojam,
juo mes dienų stokojam,
juo čėsas eit trumpyn;
pats gyvastis išnyksta,
kadang' senum's parvyksta
ir metų skaitlius eit daugyn.

Kaip mūsų amžias menkas
ir tikt menkai patenkąs[4]),
kas dieną dilinas,
taip vislab tur pargriūti,
išdilti ir pražūti:
gaišin juk vislab čėsas tas.

Kadang' ans met's praėjo,
tai šis vėl prasidėjo,
prie galo yr pradžia.
pirma žemai tekėjo
saulelė, bet pradėjo
aukščiaus tekėt mums šviesdama.

Ale kačeig mes mirsim,
į nieką nepavirsim:
po čėso amžias bus.
Juo einame senyna,
juo slenkam ten artyna,
kur mums pekla bus ar dangus.

Ak, Amžina Būtybe,
Tu per kančių daugybę
esi išganęs mus.
Duok amžinai gyventi
irgi dangun gabenti
sav per marčias paskirtuosius.

2. Bėdų bėda (O Angst und Leid, o Traurigkeit[5]).

Bėdų bėda, smūtkų smūtka,
kurią turiu kentėti!
Kremt griekai ir nežinaus
niekur pasidėti.

Antai pekla jau atdara,
kurią geidžiau įgyti,
išsižiojusiais nasrais
nor mane praryti.

Ak, išgąstis bais' didelis:
pekla nor pamigrėbti[6]).
Ak, kad žėmės viduryj
gaučiau pasislėpti.

Ant žemės šios gana plačios
nėr ruimo man kur būti:
piktenybė ten gramzdin,
kur man teks pražūti.

Ak, man žodžius pražudančius
sūde reikės girdėti,
todel, kad nėvengiau aš
geidulius mylėti.

Dievo Sūnau, bebėgmi jau
tiesiog prie ronų Tavo;
čion aš biednas ramdausi,
kremtams griekų savo.

Krauj's iš Tavęs yr del manęs
nuo kryžiaus nuvarvėjęs;
aš tikiuos išganymą
esąs tuom laimėjęs.

Jei, Jėzuli, kėsintųsi
šėtons mane gramzdinti,
drausk jį, kad nereiktų man
jo del nusiminti.

---

[1]) Papelkių kun. Šimelpenikas jaunesnysis reikia atskirti nuo Skaisgirių kun. Šimelpeniko vyresniojo, taip pat Adomo Pričkaus († 1740).

[2]) Naujiems Metams. [3]) Iš S. Dach'o († 1659).

[4]) trunkąs, tveriąs. [5]) Iš J. Frank'o († 1677).

[6]) pagriebti mane (dzūkiškai: pagrėbc).

3. Būk, dūšele, gatava (Mache dich, mein Geist, bereit[1]).

Būk, dūšele, gatava[2])
melstis ir budėti,
juk adyna[3]) nelaba
gal tave užspėti,
nes šėtons,
nevidons,
gundyti išėjo,
prie šventų pradėjo.

Bet pabusk pirma tikrai,
liaukisi miegoti,
šiaip galėtų Dievs sunkiai
tave koravoti,
ir tave
giltinė
griekuose nusmaugtų,
bei į peklą trauktų.

Ak, pabusk: tikt bundantį
Jėzus nor apšviesti;
nei iš grieko negali
be jo atsitiesti.
Diev's juk šias
dovanas
kad nor dovanoti,
veng miegaliams duoti.

Ben budėk, kad veln's tave
miege neužspėtų,
jis kytryste[4]) savąja
veik tav spąstus dėtų.
Kartais Diev's,
kačeig Tėvs,
duod korot savuosius,
drąsiai miegančiuosius.

Būk akylas ir tada,
kad sviet's nor klastoti,
ar su syla ar klasta
tave privilioti.
Nemiegok,
bet dabok,
bau tarp mylimųjų
daug yr neviernųjų.

Elgkis ant savęs budriai,
kad Dievo malonę
niekaip neprarastumbei
per širdies vilionę:
būdas jos
pilns klastos,
gal kitaip dūmoti
ir susiklastoti.

Ale neužmiršk maldų,
taipo bebudėdams
ir iš painių viscKių
valnas būt norėdams.
Tave tur
Diev's visur
iš painių kliudyti[5]),
miegą pravaryti.

Rods, Jis nor būt meldžiamas,
kad ką keta duoti,
meilyj' Jis maldų, kad kas
gyvu nor pastoti,
ir visus
prieš'ninkus
Juomi pergalėti,
ir ant jų laimėti.

Ale, rods, juk mes be to
turime laimėti,
kada mes per Sūnų Jo
einam prašinėti.
Visokias
dovanas
nor Jis duot visiemus,
tikrai prašantiemus.

Jau aps'imkim visados
melstis bei budėti,
kadang bėdos visokios
praded atbraškėti,
nes čėsas
artinas,
kad sūds bus laikytas
ir sviet's suardytas.

---

[1]) Iš Freystein'o († 1720). [2]) Slav. gotovy'i — pasiruošęs, atliktas. [3]) Slav. god — metai, godina (lenk. godzina) — valanda. Šimelpenikas kitur pavartoja ir štundą. [4]) Slav. chitry(i) — gudrus. [5]) trukdyti, čia: imti, liuosuoti.

4. Pasilinksminojimo giesmė (Weine nicht, Gott lebet noch[1]).

Neraudok! Dievs gyvs tebėr,
ak, dūšel smūtnoji.
Kad ir čion tau džiaugsmo nėr,
bet visad dejuoji.
Tikt kentėk
ir lūkėk:
Dievs gal tavo kauksmą
veik paverst į džiaugsmą.

Neraudok! tavęs Diev's men,
negali tu žūti,
nes Jis taip žadėjo ten:
tur veikiaus sugriūti
svietas šis,
užuot Jis
jau tavęs nebojęs
ar visai prastojęs.

Neraudok! Dievs reg tave
kad ir pasislėpęs:
būk tiktai kantrus varge,
kaip Jisai yr liepęs.
Po lytaus
juo šviesiaus
saulę duos spindėti,
Jis gal atmylėti.

Neraudok! Dievs gird gerai,
kad tu taip vaitoji
ir įpainiots dyvinai,
varguose klajoji.
Melskis Jo,
gal Jis tuoj
vargą nustabdyti
arba išnaikyti.

Neraudok! Dievs myl tave,
tesupyksta svietas;
jei nuo Dievo tikt varge
tu esi mylėtas,
papykio
svietiško
tav nerūp atboti,
bet gali juokuoti.

Neraudok! Dievs rūpina,
o tačiau nerimsti;
kam tu nori visada
savo širdį krimsti?
Tikt visus
rūpesčius
Jam paduok: kaip tėvas,
rūpins mielas Dievas.

Neraudok! Diev's linksmina,
tave atmylėdams
ir į grabą sielvartą
liktinai[2]) sudėdams.
Kad tave
Dievs grabe
jau bus pakavojęs,
būsi išraudojęs.

5. Vakarinė giesmė (Nun legen alle meine Glieder[3]).

Manieji sąnarėliai
nor atsigulti vėliai,
bet, Jėzau, Tu budėk!
Mane, taipjau manuosius,
bute šiam esančiuosius,
šiąnakt sargybėje turėk!

Duok man tykiai miegoti,
neimkis koravoti,
ką šiandien užpelniau
per savąją kaltybę;
duok Tavo malonybę
ir ne korok didei, prašau.

Būk tėviškai širdingas
man, kurs esmi vargingas.
Tavo kraujų tvanai
man sąžinę darkytą
ir su griekais slogytą
tečystij'; taip miegmi gerai.

---

[1]) Iš Šmolko († 1737). [2]) kad ten liktų. [3]) Iš Zamės (XVIII a.).

Nuo išgąsčių didžiųjų,
taipjau žaibų baisiųjų
mus maloniai apgink.
Drausk ugnį iškadingą,
duok miegą pakajingą,
nuoglu smerčiu mus nežavink!

Per angelus šventuosius
saugok turtus manuosius,
nuo miesto ir kiemų
attolink koravonę
ir duok, macniausias Pone,
miegot po Tavo apsargu.

Kūnel, jau eik gulėti,
eik, eik atsiilsėti,
bet tu, dūšel biedna,
į Jėzaus gilią roną,
pradurtą Jam į šoną,
sav klokis minkštą patalą.

XIX. Iš Gotprydo Ostermejerio
(† 1800).

1. Apie prisikėlimą[1]) (Mein Jesus lebt, was soll ich sterben[2]).

Mano Jėzus gyvs, kam nusiminsiu?
Čia galva stov šūkaudama.
Tai juk išganymą įgysiu,
nes smerčiui macis atimta.
Linksmybė šen, šalin smūtka!
mans Jėzus gyvs, duobė tuščia.

Mans Jėzus laim! pakajump dėtą
kas man išplėšt gal gyvastį?
Macniai jau smertis pergalėtas,
šėtone, man paduots esi.
Gilums padreba pats baisus,
nes visur skamb: „Gyvs Jėzus!".

Gyvs Jėzus, duobė atrakinta,
tai linksmas einu į kapus.
Čia mirdams tikiuos, kaip rašyta:
prikels Jo balsas mirusius.
Kaip saldžiai skamba žodis ten:
„Aš gyvs, jūs gyvi manyje"!

Tur nieks mane nuo Jėzaus skirti,
Jis gyvs yr mano širdyje,
o kad man čėsas bus numirti,
negandys smertis tad mane,
nes perkel' į dangaus rūmus,
kaip tikrai gyvas yr Jėzus.

2. Pavasario giesmė (Geh aus, mein Herz, und suche Freud[3]).

Išeik, dūšele, džiaukisi
per linksmą šį pavasarį
Aukščiausiojo gėrybe!
Pakelk akis, sodų veizdėk,
kaip išsigrožin tie, žiūrėk:
visur rasi linksmybę!

Medžiai lapų pilninteli,
laukeliai pražaliuodami
mums šviežią[4]) žada duoną;
visur pievas apdeng kvietkos,
geriaus jas apgrožinančios,
šilkai kaip Salomono.

Štai vėversys kaip kelasi,
balandis olą paliekti
ir traukias į šilelius;
pagiriama lakštingala
gaivin, papild giedodama
krūmus, daubas, kalnelius.

Vištos vištelius išperia,
ant stogo gandras krauj' lizdą,
kregždelė pen jaunuosius;
greitasis elnias džiaugiasi,
nušok lyg stirna lengvoji
į tarpkalnius giliuosius.

---

[1]) Išl. 1781 m. giesmyne. [2]) Iš Šmolko († 1737). [3]) Iš Gerhardt'o († 1676). [4]) Slav. sviežy(-i) — naujas, tik kilęs, radęsis.

Upelės ūžia žiezdrose[1]),
krūmai lapuoti jas dengia
iš ilgo[2]) nei sodyti;
lankas papildo giesmėmis
pašalyj linksmi piemenys,
prie kaimenės statyti.

Štai bičių vaiskas[3]) budrusis,
ir šen ir ten lakiojąs vis,
surenk medaus saldumą;
išsprogęs jaunas vynmedis
šakeles rodo uogomis,
smūtniems, silpniems stiprumą.

Stov augdami javai tiršti,
iš to džiaugias jauni, seni,
garbin didę gėrybę To,
Kurs apstingai taip gaivin
bei visù lobiu mus sotin
per dangišką dosnybę.

Aš pats ne rimte nerimstù,
Aukščiausį rūpestį turiu
pagarbinti vertingai,
giedojant[4]) Jamui ant garbės,
iškelant[4]) gyrių Viešpaties,
liaupsinant[4]) Jį macningai.

Tariu: toks gražus čia esi,
Tu, Dieve, tiek mums sutenki[5])
ant žemės šios vargingos,
kas bus kartùnta dànguje?
kiek gero ten sulauksime,
pilnystės kiek linksmingos!

Koksai skaistums, kokia šlovė
bus gražiam Kristaus rojuje!
koks balsas bus girdėtas,
kur pulkas šventų angelų,
aleliują giedojančių,
neliaudams bus regėtas!

Ak, jeib jau būčiau, miels Dieve,
toje šaunoje[6]) vietoje
valyts iš vargo savo!
Taip psalmais irgi giesmėmis
norėčiau linksmas vis už vis
iškelti vardą Tavo.

Tačiau, kol čionai dar krutù
ir jungą kūno šio nešu,
ne povisam[7]) tylėsiu,
bet garbinsiu Aukščiausiąjį,
visu geru mus pildantį,
kaip tikt ir kur mokėsiu.

Nuleisk žegnonę dangišką,
padrėkink širdies sausumą,
kad visad Tav žydėtų;
kad mano dūšios dirvà
vis vieros ir meilės vaisiumis
kaip vasaroj žibėtų.

Duok, Dieve maloningasis,
kad Tavo sode ger's medis
per Tavo loską būčiau;
kad kaip kvietkelė gražioji,
garbę Tavo iškelanti,
niekur ir niekad džiūčiau.

Duok būt man sodù ámžinu
linksmingai Tav žaliuojančiu,
pakol iš čia atstosiu;
tai Tavo slūžboj[8]) būsiu čia,
tad su šventaisiais danguje
Tav ant garbės giedosiu.

---

[1]) žiezdra, žvirgždas (lenk. żwir). [2]) iš ilgo — ilgai, išilgai. [3]) Slav. voisko — kariuomenė. [4]) giedodamas, iškeldamas, liaupsindamas. [5]) sutekti, sutekti, sutękti (sutenku). [6]) šaunas, šaunus (palyg. lenk. szanowny). [7]) visiškai. [8]) Slav. služba — tarnyba.

Didžiosios Lietuvos katalikų giesmės.

I. Iš M. Daukšos

(† 1595).[1]

1. Sveika, Karalyčia (Salve, Regina[2]).

Sveika, Karalyčia,
Motina mielaširdumo,
gyvata, saldume
ir padūkse[3]) mūsų sveika.
Tavęsp šaukiame
išvaros[4]) sūnūs Ievos.
Tavęsp dūsaujame,
šniupščiodami ir verkdami
šitame ašarų klonyje.

Nuog tada Tarpininke mūsų
anas Tavo mielaširdingas
akis musump prigręžki
ir Jėzų pagirtąjį,
vaisių ysčių tavų,
mumus potam ištrėmimu parodyk.
O maloniji[5]),
o meiliji,
o saldiji Merga Marija!

2. Tamošiaus išg Akvino malda[6]).

Kloniojuos[7]) žemai,
Tiesa uždengtoji,
tomis figūromis[8])
tikrai užleistoji.
Širdis mano trokšt
Tau pasiduodama
ir dažnai apgaišt
Tau prisiveizdėdama.
Vyzius[9]), ragavimas,
vylės glytėjimas[10]),
bet drąsiai tam žodžiu[11])
tiki girdėjimas.
Tikiu, ką Christus,
Dievo Sūnus, tarė,
Kuris vis(a) žodžiu
vienu padarė,

ant kryžiaus tiektai
pridengęs deivystę,
o čia iš vieno
slapos[12]) ir žmogystė.
Abeja[13]) vienok
tikrai tikėdamas;
meldžiu, ką meldė
latras[14]) gailėdamas.
Žaizdų tavų
su Tamošium neveizdžiu,
vienok sant[15]) Dievą
išpažint nevengsiu.
Duok man visados
ing Tave tikėti,
Tavimi dūksėtis
ir karštai mylėti.

---

[1]) Iš katekizmo. [2]) Viena iš seniausių antifonų, žinoma dar VI a. [3]) Daukša: apie paduksį arba vilti. [4]) išvara čia: išvarymas iš rojaus, lenk. wygnanie (synowie wygnania). [5]) O clemens, o pia, o dulcis virgo Maria. [6]) Iš Trumpo būdo pasisakymo. [7]) Slav. klaniatsia — lenktis. [8]) Lot. [9]) veizėti, vyzius. [10]) lytėjimas. [11]) žodžiui. [12]) slapstosi. [13]) abejoja. [14]) Lot. latro — nenaudėlis, latras. [15]) esant.

O atminime
brangios mirties Jėzaus,
duona, savimp turint[1])
gyvenimą žmogaus,
duod mano dūšiai
Tavimi gyventi
ir Tavo ragaut
saldybės, nevengti.
Jėzau Viešpatie,
Pelikone[2]) mano,
biaurybes mūsų
nuplauk krauju Tavo,
kurio mažiausią
išliejęs lašelį,
gali pasveikint[3])
tą visą pasaulį.
Jėzau, Kurį čion
nū regiu uždengtą,
duod[4]) regėt veidą
Tavo atadengtą,
danguj su tavim
visados karaliaut
ir su šventaisiais
amžiną garbą gaut.

II. Vilniaus jėzavitų giesmės
(1677).

[Trumpas mokslo krikščioniško surinkimas nuog R. Belarmino kardinolo . . . Vilniuje, 1677].

1. Dūšia mano, garbink Dievą (102 ps.:[5]) Benedic anima mea Domino[6]).

Dūšia mano, garbink Dievū[7]),
susimylėjimo Tėvū,
Tegul visos sylos[8]) mano
garbina Jį, kaip įmano.

Garbink, o dūšia, Viešpatį,
o atmindama Jį patį,
neužmiršk, kū[9]) tau gero
visū dienū[10]) Anas daro.

Anas savo išg gėrybės
atlaidžia[11]) tau neteisybes;
Anas gydžia[12]) ligas tavo
ir silpnybes runku[13]) savo.

O jog piktai nepražuvai,
po Jo sparnais sveika buvai,
Anas rėdo galvū[14]) tavo
vainiku gėrybių savo.

Platus[15]) širdies pageidimus
ir nesotus jos troškimus
geru[16]) savo pasotina,
jos senystū[17]) atnaujina.

Tas tai Viešpats, Kuris daro
kas tiktai yr svieti[18]) gero,
o kū[19]) ábyda[20]) vargina,
Anas, teisus Sūdžia, gina.

Kaip tėvas savo vaiko
meily[21]) gyvū širdy laiko,
teipo tū[22]) myl Dievas, kuris[23])
baimės Dievo stipriai turis.

Jį gi visi gárbinkite,
gėrybes Jo šlovinkite
jūs, aniolai, kurie žodį
Jo darote nenubudy[24]).

---

[1]) turinti. [2]) Iš gr. ir lot. Paukštis plaukėjas, kuris, penėdamas savo vaikus, prispaudžia snapą prie savo krūtinės, kas leido kilti pasakai apie jo penėjimą vaikų savo krauju. [3]) padaryti sveiką. [4]) duok. [5]) Ebr. 101. [6]) Palyg. Mažvydo 1547 m.: Liaupsink, dūšia mano, Poną; Kėdainių 1653: Dūšia manoji, Poną savo. [7]) Vertėjas — rytietis: Dievą, tėvą. [8]) Sl. sily — jėgos. [9]) ką. [10]) visą dieną. [11]) atleidžia. [12]) gydo. Palyg. Barono: gydžia. [13]) ranka — inag. [14]) galvą. [15]) Širvydas nežino: platas, tad ir čia bene: plačius. [16]) Daiktav. geras (labas), bet Širvydas težino gėrybę. [17]) senystą. [18]) sviete. [19]) ką. [20]) Sl. obida — skriauda. [21]) meilę (gyvą?). [22]) tą. [23]) tas (žmogus, ne Dievas). [24]) nenubudę.

2. Po kryžium Motina Švinta (hymnus: Staba tMater dolorosa).

Po kryžium Motina Švinta[1])
stovėjo užrudinta[2]),
kad Sūnus Jos karojo,
kurios sunkiai nuliūdusiū[3])
pripildė sopuliai dūšiū,
kad po kryžium ráudojo.

O kaip skaudžiai nuvarginta
buvo Pona[4]) pagarbinta,
Motina Dievo mūsų.

Tirpo visa regėdama,
širdžiu[5]) visa kentėdama
su Sūnumi Jėzusu.

Kas Jai raudot nepadėtų,
kad su Sūnum Jū[6]) regėtų
nuvargintū taip sunkiai?

Veizdėdamas unt[7]) Motinos,
ašarų didžių sotinos,
kas nedūsautų sunkiai?

Už nuodėmes savo žmonių
regėjo Sūnaus koroniū[8]),
kad nuogas plaktas buvo.

Regėjo, kada kysdamas[9]),
baisiai unt[7]) kryžiaus mirdamas,
Dievu savo nubuvo[10]).

Marija pilna mylistos,
nudalyk Tavo gailystos,
kuriū tuomet turėjai.

Tegul dega širdis mano,
mylėdama Sūnų Tavo,
kurio smertį regėjai.

Rundus pinkis[11]) Sūnaus Tavo,
kuriais svietū[12]) atvadavo,
širdyj mūsų išdaryk.

Kunčias[13]), kurias Sūnus Tavo
už mus kint[14]), tarnus savo,
tarpo mūsų padalyk.

Verksmo tokio Tau padėti
su Sūnum Tavo kentėti
troškoja širdis mano.

Prieg Tau po kryžium stovėti,
draugi[15]) su Tavim kintėti
geidžia kaipo primano.

O, čyščiausia visų mergų,
kyst sunkybes Tavo vargų
duok, idant gałėtumiau.

Idant unt[7]) kryžiaus kintusio,
unt Sūnaus Tavo mirusio
visadù[16]) atmintumiau[17]).

Kad unt[7]) sūdo pastatytas,
sunkiai būsiu aprašytas,
tegul stojuos apgintas.

Jėzus, Kuris krauju savo
mus nuog pikto atvadavo,
tegul niekad neapleidžia.

O kad ateis galas visų,
tegul ėmis[18]) dūšiū[19]) mūsų
garbon savo prilaidžia.

3. Sveika, aušros Žvaizde šviesi (hymnus: Ave Stella matutina).

Sveika, aušros Žvaizde šviesi,
Tu linksmybė svieto esi,
Marija Pona Švinčiausia[20]),
Motina Jėzaus mieliausia.

Tavisp[21]) visi dūsaujame,
kurie unt svieto vargstame:
gink mus nuog piktos pagundos
ir nuog umžinos[22]) paskundos[23]).

---

[1]) šventa. Rytietiškumas. [2]) užrūstinta, nuliūdusi. [3]) nuliūdusią dūšią. [4]) Pana. Ryt. [5]) širdimi. [6]) ją. Ryt. [7]) ant. Ryt. [8]) koronę, Ryt. [9]) kęsdamas, kentėdamas. [10]) Dievop nuėjo? (į Dievą „nubuvo", nuvyko). [11]) penkis rándus (rečius). Ryt. [12]) svietą. Ryt. [13]) kančias. Ryt. [14]) kenčia. Ryt. [15]) drauge. [16]) visada. Ryt. [17]) atminčiau. [18]) ėmęs. Ryt. [19]) dūšią. Ryt. [20]) Švenčiausia. Ryt. [21]) Tavęsp. Ryt. [22]) amžinos. Ryt. [23]) paskandos, paskendimo. Ryt.

O nuog Dievo numylėta[1])
Tu mus vesk, kur yra vieta,
kur yra vieta švintųjų,
linksmybių pilna tikrųjų.

O kaltųjų Gelbėtoja,
Dievo mūsų Gimdytoja,
valundoj[2]) mūsų mirimo
pribūk mums unt padėjimo[3]).

III. Iš Jurgio Kasakauskio
(† 1681)[4]).

[Rožancius . . . . . Vilniuj. 1681].[5])

Dieve, svieto Valdytoji,
tikras žmonių Mylėtoji,
Tau garbę duome[6]), atminę
naktį Jėzaus paskutinę.
Jėzus naują kada stalą
statė drauge apaštalų[7]),
pirmiaus kojas jų šventomis
savo nuprausė[8]) rankomis.
Ėmė duoną: „Tai yr", tarė,
„kūnas mano", ir padarė
iš gi duonos kūną savo,
kuriame svietą vadavo.
Taipgi ėmęs kupką[9]) vyno,
kraujan pavertęs girdino
pulką apaštalų savo,
išg kurio visi ragavo.
Ten kunigais anuos padarė
ir: „Jūs darykite", tarė,
„tai ant mano atminimo
palig[10]) naują įstatymą".

IV. XVII—XVIIIa. „Širdies Balso" jėzavitų giesmės.[11])

[Balsas širdies . . . . . 1726 ir k.[12])].

1. Kas nor Panai Marijai slūžyt[13]) (advento giesmė: Kto chce Pannie Maryi służyć).

Kas nor Panai Marijai slūžyt,
o Jos asablyvu[14]) mylasnyku[15]) būt,
tur Ją nobažnai pasveikint,
o karunką Panos nobažnai kalbėt,
kurią Pana savo tarnamui
apireiškė, pūstelnykui[16]) vienamui,
tardama: „Kas mane taip pasveikins,
loską Sūnaus mano par mani[17]) įgys".

Tai girdėdams, Bernardins šventas[18]),
tos karštu maloni[19]) Panos uždegtas,
abroza[20]) Jos tankiai[21]) lankė,
dabar žekeliu būdams karunką kalba[22]).
Taip uždegtą širdį turėjo,
meilės Pono Dievo didei norėjo,
tetutei savo kalbėjo,
o Paną Švenčiausią taip šlovinėjo[23]):

[1]) numylėta. Ryt. [2]) valandoj. Ryt. [3]) padėti. [4]) Žemaičių Kalvarijos daminykonas Jurgis Kasakauskis. [5]) Be ražančiaus, yra čia dar „spasabas apvaikščiojimo kalnų Kalvarijos Žemaičių su modlitvomis ir giesmėmis ant to slūžijančiomis". [6]) duodame. [7]) Neaiški mintis vėliau aiškėja: statė tarpu apaštalų. [8]) numazgojo. [9]) slav. kubok — taurė. [10]) paliai, pagal, sekant. [11]) Katalikų giesmės retai teįvardo savo autorius ar vertėjus. Joknavičia († 1668), Šrubauskis († 1680) ir kiti jėzavitai rašė, daugiausia vertė giesmes, kurios pateko į „Balsą Širdies" ir kitus giesmynus bei maldaknyges. [12]) „Balso Širdies" yra žinomi keli XVIII a. leidimai, kuriuose paskelbtos XVII ir XVIII a. jėzavitų giesmės. Tų leidimų turėjo būt nuo pat XVIII a. pradžios ir gal net XVII a. pabaigos, ir jie remiasi, greičiausia, Joknavičios, Šrubauskio ir kitų giesmynais. [13]) Slav. služyt' — tarnauti. [14]) Lenk. osobliwy — ypatingas. [15]) Lenk. miłośnik — mylimasis. [16]) Lenk. pustelnik (pusty, pustynia—dykuma)—atsiskyrėlis, vienuolis. [17]) per mane. [18]) Tur būt, italas Bernardinas iš Busti († 1500), kuris giesmėmis ir kitokiais raštais kėlė Marijos garbę. [19]) karšta malone. [20]) Sl. obraz—paveikslas. [21]) dažnai. [22]) Valmikio kantičkos XIX a. pataiso: dar... kalbėjo (lenk. mawiał). [23]) Lenk. visiškai nevykusiai pasakyta: a z Panny Najświętszej tak się przechwalał.

„Aš turiu vieną Paną nobažną
ir ant žmogaus mislies[1]) didei pabažną;
gert ir valgyt negalėčiau,
kada kurią dieną Jos nelankyčiau“.

Toj karunkoj pradėtojis[2]) pirmas
padėjo modiltvų[3]) šešiasdešimt tris,
nes tiek metų Pana turėjo,
pakol ant to svieto čionai gyveno.

Par tus smūtkus[4]) ir par tus džiaugsmus
išprašyk del meilės mums tarnams savo
griekų visų atleidimą,
potam[5]) Dievo loskos apturėjimą.

Pirmą smūtką Pana turėjo,
kad Jons šventš[6]) atbėgo ing Betaniją,
tardams: „O tetute mano,
suspausta šiandieną bus dūšia Tavo.

Jau sugautas Jėzus myliausis[7])
Ponas Mokytojis[8]) mano brangiausis:
aš regėjau Jį surištą
o nemalonigai (ir skaudžiai) muštą[9]).

Eikim veikiai, pasiskubinkim,
mažu dabar gyvą Jėzų užspėsma[10]),
išvydy[11]) Jį pasitiešysma[12]),
o kaip galėdami Jam paslūžysma“.

Antrą smūtką Pana turėjo,
kad pėtnyčios rytą Jėzų regėjo
kaipo latrą[13]) suraišiotą,
lenciūgą[14]) ant kaklo švento uždėtą.

Norėjo Jam[15]) prisiartinti,
bet smūtkas neleido pasikrutinti;
ledva[16]) žodį prakalbėjo,
sopulius išvydusi, didei raudojo:

„O, Sūnaiti, mano linksmybe,
spauda širdį mano Tavo kantrybė,
kad regiu Tave surištą,
pri[17]) nezbažnų sūdžių dabar nuvestą“.

Tretį smūtką Pana turėjo,
kad smarkiai nuplaktą Jėzų regėjo:
erškieteis[18]) galvą suspaudy,
raudonami rūbi (visiems) parody.

Ketvirtą smūtką Pana turėjo,
kad kryžių nešantį Jėzų regėjo;
norėjo Jam padėt nešti,
bet nug[19]) smūtkų širdis pradėjo gesti.

Penktą smūtką Pana turėjo,
kad prikaltą ant kryžiaus Jėzų regėjo;
regėdama apnuogintą,
pridengė nuometu Jo kūną šventą.

Šeštą smūtką Pana turėjo,
kad Jėzus ant kryžiaus verkdams mersaulė šviesi nežibėjo, [dėjo;
o par tris adynas smertį regėjo[20]).

Verkdama Sutvertojo savo,
nustojo spindulių šviesybės savo[21]),
žemė tarp savęs drebėjo,
o kaip galėdama, Jėzaus raudojo[22]).

Sekmą smūtką Pana turėjo,
kad nuleistą nug kryžiaus kūną nešiojo,
mastėmis[23]) jį patepdama,
verkė ašaromis aplaistydama.

Kas septynis tus smūtkus kalbės,
septynis praliejimus tus kraujo atmins,
pralietus Pono Jėzuso,
Gelbėtojo dūšių viso svieto[24]).

. . . . . ,

---

[1]) Lenk. nad wyrozumienie ludzkie — žmogus nė suprast nestengia. [2]) Lenk. ustawca — nustatytojas. [3]) Lenk. modlitwa (rusų: molitva) — malda. [4]) liūdnumus; tus — žemait. [5]) paskui, po to. [6]) Valmikio kantičkos lietuviškiau pasako: švents Jons. [7]) Žem. = mieliausias. [8]) Valmikio kantičkose: Mokytojas. [9]) Toliau neišversta: „Szedłem za nim na biskupi dwór, gdziem usłyszał policzek jak największy grom; gdy Jezusa uderzono, podobno go, Panno, już umorzono“. [10]) užspėsim, suspėsim — suskubsim, užeisim gyvą; dābar = dár. [11]) Kitame leidime: išvydusis — išvydę. [12]) Sl. potiešimsia, lenk. pocieszymy się — pasidžiaugsime. [13]) Lenk. łotr iš lot. latro. [14]) Lenkų: łańcuch (iš germ. Lan), tarm. leńcuch — grandinė. [15]) Plg. lenk. doń. [16]) Lenk. ledwo — vos. [17]) Žem. viet. prie. [18]) Žem. viet. erškečiais. [19]) Žem. viet nuog, nuo. [20]) saulė, ne Pana, kaip lenk. aiškiai pasakyta. [21]) saulė. [22]) žemė. [23]) Sl. mast' — tepalas. [24]) Nevykęs, lyg nebaigtas sakinys (tekste taškas), tuo tarpu originale aišku: „Te tu siedm pacierzy mawiajmy, siedmiorakie wylanie krwi rozmyślajmy“ ir tt.

Pirmą linksmybę Pana turėjo,
kad buvo sveikinta nug[1]) archanioloʼ[2]),
antrą — kad aplankė Elžbietą Šventą,
tretį — kad pagimdė Jėzų ant svieto.

Ketvirtą linksmybę Pana turėjo,
kada trys karaliai Jėzų garbino,
penktą — kad atrado Sūnatį[3]) savo
bažnin̆čioj[4]) sėdintį tarpo daktarų.

Šeštą linksmybę Pana turėjo,
kada visi šventieji Jėzų garbino,
sekmą — kad buvo ing dangų imta
ir nug Sūnaus savo karūnavota.

Par tus smūtkus ir par tus džiaugsmus
išprašyk del meilės mums tarnams savo
griekų visiems atleidimą,
potam Dievo loskos apturėjimą.

Tą karunką kada kalbame,
smūtkus Panos čystos mes atminame,
o ko norės, tai išprašys[5]), [šys[7]).
par pamačiū[6]) Panos Dievas mus patie-

Nū[8]), myli[9]) broliai, seserys,
mokykimos slūžyt Panai Marijai,
kuri griešnus patiešija,
nug rūstybės Dievo visad užstoja.

Jau mes Tavęs, Paneli[10]), meldam[11])
ir ant galvos Tavo šventos vainiką dedam;
loską savo šventą mums parodyk,
o pri smerčio mūsų ant griešnų atmink.

2. Seni giedokit (Psallite senes — kalėdinė).

Seni gydokit[21]),
jauni garbę duokit
Karaliui nū gimusiamui.
Jauni gydokit,
vaikai šlovy[13]) duokit
par amžių Didžiamui,
žaizdamis[14]) vamzdeis, trūbomis,
cimbolais[15]) ir citaromis[16])
Tam Karaliui Amžinamui.

Seni šlovinkit,
jauni garbinkit
Karalių čia atėjusį.
Moterys eikit,
vyriškiai šokit
garbint Dievą užgimusį;
būbnydami, trūbydami,
kanklėms, cimbolais žaizdami,
linksminkit žmogų stojusį.

3. Ju(o)zapai, pamažu (kalėdinė: Pomaluśku, Józefie).

„Jūzupai, pamažu
šlovink Jėzų gražų,
regi, jog aš negaliu
eiti greitai šiuo keliu.

Turi išmanyti,
gali ir matyti:
Dievą manimp nešioju,
delto silpna vaikščioju.

---

[1]) Turėtų būt: sveikinta archanioloʼ. [2]) Lenkybė. [3]) Žem. vietoj: Sūnaitį. [4]) Žem. viet. bažnyčioj. [5]) Neaišku kas, nes nesuderinta su „kalbame“, tuo tarpu originale: „kto koronkę tę mawiać będzie,... co pożąda, to otrzyma...“ [6]) Sl. pomoc (rusų pomošč) — pagalba. [7]) padžiūgins. [8]) Nūnai; lenk. čia: nužmy. [9]) Žem. viet. mieli. [10]) Žem. viet. Panele. [11]) Žem. viet. meldžiame. [12]) Žem. viet. giedokit. [13]) šlovę. [14]) žaisdami. [15]) Lenk. cymbały (iš gr. kymbalon per lot.) — kultūringų senovės tautų muzikos instrumentas kanklių rūšies (stygos mušamos pagaliukais). [16]) Gr. kitara (per lot.) — taip pat muzikos instrumentas, kur stygos pirštais graibomos.

Jau čėsas atėjo,
tame gimt turėjo,
Tas pagal apsakymo
duos žmonėms išganymą.

Del to Tau kalbėjau,
jog nūnai norėjau
miestì[1]) vietą įgyti,
ant anos pagimdyti.

Nes[2]) dabar miestūse[3]),
taipo ir namūse[3])
dėliai daugybės svieto
negausis pigiai vieta.

Girtūklės velytų,
kad kaklą pildytų[4]),
ne kai pmane bėgančią,
o šiuo metu vargstančią.

Geriaus čia eikima[5]),
laimy[6]) atrasima
kampi[7]) kaniukšlės[8]) šitos,
negausim vietos kitos.

Jog[9]) atėjo diena,
laukta ne nug vieno,
Atpirkėjo gimimo,
o svieto išganymo.

Štai rankosi[10]) mano
kursai svietą gano,
duod visokias gėrybes
iš dangiškos aukštybės.

Štai graudei verkianti
ir šaltį kentanti,
kruvina širdis mano,
kur padėt neišmano".

O Jūzapas savo
Viešpatem[11]) tarnavo,
Paną Šventą linksmino
ir Jėzusą[12]) garbino:

„Dėk ing jėdžias[13]) šieno
glėbelį[14]) ben vieną,
taisyk vietą Berneliui,
čystos Panos Sūneliui.

Neverk, Pana čysta,
tų vargų bendrysta
tegul mus nuramina
ir širdis palinksmina.

Jėzau, suvystytas,
gulėk[15]) paguldytas
šitai tose jėdžiose,
piln[16]) šieno pridėtose.

Gulėk, o Švenčiausis,
užmik, o Brangiausis,
mumus mylas Sūneli,
o Gražiausis Vaikeli".

Asilas ir jautis,
Viešpatį pajautis[17]),
ateidami kvėpavo
ant Sutvertojo savo.

Marija Šventoji,
čystatos[18]) pilnoji,
parmelsk Sūnaitį Tavo,
Kursai mus atvadavo.

Jūzupai seneli,
Tavo mums Sūnelį
duok čionai apturėti,
potam danguj regėti.

Būki pagarbintas,
Jėzau, pašlovintas
nug viso sutvėrimo
už Tavo užgimimą.

---

[1]) mieste. [2]) Tiksliau: Bet, tačiau. [3]) Žem. viet. miestuose, namuose. [4]) gertų. [5]) Žem. vietoj eikime, nors tiksliau būtų čia pasakius: eikiva. [6]) laimę. [7]) kampe. [8]) Rusų: koniušnia — arklidė. [9]) Juk. [10]) rankose. [11]) Viešpačiui. [12]) Kitur: Jėzų. [13]) ėdžias. [14]) Taip Kantičkos ištaisė Balso: kliebelį (žemaitybę). [15]) Kantičkose ištaisyta iš: kelkis. [16]) pilna. [17]) pajautęs. [18]) Rusų: čistota — skaistumas, gražumas, grynumas.

4. Ant Metų Naujų apsiliejo krauju (kalėdinė: Nowy rok bieży, we żłobie leży).

Ant Metų Naujų[1])
apsiliejo krauju[2]),
o kas, kas?
Žiedas Lelijos,
Panos Marijos
Sūnelis.

Gul kūdikėlis
kaip avinėlis,
o kur, kur?
Ant šieno kieto,
tenai sau vietą
aprinko.

Jautis pažino
Poną, garbino,
o kaip, kaip?
Jį šildydamas,
priklūpodamas
ant kelių.

Sargeliai bandos
štai išsigandos[3]),
o del ko?
Jog jus[4]) judino,
aniols budino,
tarydams:

„Greitai, broleliai,
bėkit, vaikeliai", —
„O kur, kur?"
„Tenai, kur vysto
Panelė čysta
Sūnelį".

„Bėk, prasčiokėli,
nešk, piemenėli".
„O ką, ką?"
„Viens gėralėlį[5]),
kits karvelėlį
Vaikeliui".

Put birbynėlės,
švilp piščiolkėlės[6]),
del ko tai?
Idant verkiantį,
vargus kentantį
linksmintų.

Aniolai žaida[7]),
giest, balsą leida,
o kokį?
„Dievui aukštybėj
garbė, žemybėj
pakajus".

Karaliai joja,
karūnas kloja,
o kur, kur?
Po Karaliūno
guldo karūną
kojelių.

Dangaus linksmybę
junt ir žemybę,
o iš kur?
Jog Gelbėtojis,
Išganytojis
užgimė.

Gied aniolėliai,
gied piemenėliai,
o kaip, kaip?
„Būk pagarbintas
Panos gimdytas,
Berneli".

5. Stovi Motina verkdama[8]) (hymnus: Stabat Mater dolorosa).

Stovi Motina verkdama,
ant to kryžiaus regėdama
Sūnų savo prikaltą.

O kaip širdis jos skaudėjo,
kada mirštantį regėjo
Sūnų savo brangiausį.

[1]) Lenk. = artinantis Naujiems Metams. [2]) Lenk. w żłobie leży — ėdžiose guli. [3]) išsigando. [4]) Žem. viet. juos. [5]) Kantičkose: Vienas purplelį. [6]) Slav. piščalki — švilpynės. [7]) Žem. viet. žaidžia. [8]) Sutrumpintas vertimas sekant lenkišku vertimu: Stała matka boleściwa. Šis vertimas palygintinas su 1677 m.: Po kryžium Motina Šventa.

Psolmai Dowida

PSOLMAS XV.

Y ktoż bedźie przemieszkawał/ ꝛc.

Kas giwes Pone szwentuose/
Paloćiuose tawo szwiesibes/
Arbá kas bus amźinnose/
Linksmaudams atailsiuose/
Anta kalna tawo aukstibes.

Tas kurs wayksćioy nekaltibey/
Teyses isimileias stypray/
Kurs kalba szierdies tykribey/
Be meala o poteysibey/
Wis daro nuoszirdźiay yr tykray.

Ne nutranko ne wienamuy/
Zodźiays żedna ne pawáynoja:
Pykto ne trokszt artimamuy/
Cziasties ne pażeydźia jámuy/
Ney wel kalbomis paturoja.

Su pyktayseys ne perstoja/
Bat Diewo bijáńćius miledams/
Giria iuos yr szenowoja/
Nuog żadeima notstoja/
Ataduosti wis iztesedams.

Pinigays nuomu ne wayka/
Balwu wel priesz teysus ne ima/
Teyse szwenta użulayka/
O kurs taypo usilayká/
Wisad bus be pákrutynimá.

PSOL-

Iš Nobažnystės knygos (1653).

ADVERBIA, ut apud Latinos & Græcos; sic qvoq; Litvanos plures habent significationes.

Dantur enim Adverbia.

1. LOCI, qvæ *qvadruplicia* sunt:

In Loco, ut: ćia/czonai/szicze hic, tenai/tenaigi ibi, illic, isthic, ibidem, kitur alibi, kur/kame ubi? kur jeng ubi, kurgi/ ubi ubi, wissur ubiq́; ubicunq́;, widui intus, laukie foris, aukstay supernè, żemay infernè, apaćioj subtus, infrà, namie domi, toli longè, peregrè, niekur nullibi, nutqvam.

[Huc referri possunt Nomina & Pronomina qvædam cum Præpositione inseparabili ip vel imp composita, ut: Diewipi/ & abjecto i Diewip apud DEUM, Jonipi apud Johannem, manip/ tawip/sawip & manimp/tawimp/sawimp apud e, apud te, apud se.]

ten De Loco: isz kur unde? isz ćia hinc, iszten illinc, isthinc.

[*Cætera exprimuntur Nominibus cum Præpositione separabili constructis, ut:* isz tolo *peregrè, è longinqvo*, isz lauko *foris*, isz ápaćios *infernè; & huc propriè non pertinent.*]

Per Locum. Hæc Adverbia etiam circumloqvuntur Litvani totâ phrasi, ut: szů daiktu hâc, anů/ daiktu/illâc, isthâc, niekatru daiktu nequà, neutrâ parte. Excipe tiesog tiesogie rectà, & tie sam/ *Memel. Dialecto.*

Ad Locum: szén/szia huc, tén/tenai illuc, isthuc, tén-

Iš Kleino gramatikos (1653).

Kursai žmogus neraudotų,
širdyj savo kad dūmotų,
Viešpats kada kentėjo.

Darbai mūsų, griekai mūsų
sunkiai troškina Jėzusą
ir švenčiausią Mariją.

Visas svietas išsigundo[1]),
žmogus griešnas nepabunda
griekų savo apverkti.

Saulė rūsta stebėdama,
žemė kratos drebėdama,
Viešpats kada kentėjo.

Žvaizdės temsta, kalnai plyšta,
nes Sutvertoji pažįsta
ant kryžiaus kabantį.

Marija, Dievo Motina,
širdis mūsų tegraudina
griekus savo apverkti.

Jėzaus[2]) vargai ir troškimai,
taipo sunki[3]) sopėjimai
širdis mūsų teįgrauden.

Žemė žemei kada sugrįš,
dūšia Dievui tegul pagrįš
par Tavo, Jėzau, padėjimą[4]).

6. Aušros žvaigždė užtekėjo (velykinė: Zorza prześliczna wynika).

Aušros žvaizdė užtekėjo,
dangaus liksmybę turėjo;
žmonės pilni yr linksmybės,
pekla bijos tos šviesybės,

nes kilęs stiprus Karalius
smerčio sumaišino kelius,
kojomis velnį[5]) sumynė,
mus nug nevalios apgynė.

Jis akmeni[6]) nemažuoju
priverstas ir sergėtoju
apveizėtas, pargalėjo
vis, nevalios nekentėjo:

smertį, verksmą, nuliūdimą
par savo, Viešpats, galimą[7]),
kurio švenčiausį kėlimą
su aniolais[8]) apreiškimą.

Apeidami tą linksmybę,
Viešpatie, Tavo gerybę,
meldame, duok mums par smertį,
kad Tavęs būtumėm verti.

Par prisikėlimą Tavo
duok mums iš malonės savo
Tave garbinti su Tėvu
ir su Dvasia, Šventu Dievu.

7. Garbė ir šlovė malonės didžios (Twoja cześć, chwała, nasz wieczny Panie).

Garbė ir šlovė, malonės didės,
Viešpatie, Tavo ant amžių žydės,
ir mes jau soti Tavo gerybėj
atducdam garbę širdies linksmybėj,
dovenas[9]) Tavo sau atmindami,
darome dėkas Tau giedodami.

Del mūsų gimęs sunkiai kentėjai,
už mus ant kryžiaus mirti norėjai.
Eidamas mirti, dovenoj naujo(j)
davei mums Tavo kūną ir kraujo,
kūną, kuriame už mus kentėjai,
ir kraują, kurį už mus praliejai.

---

[1]) išsigando. [2]) Kitur: Jėzuso. [3]) sunkūs. [4]) jei Tu padėsi. [5]) velnią, kitur: velnius. [6]) akmenim. [7]) savo galia. [8]) aniolais (ne: su aniolais), aniolų (angelų). [9]) Žem. viet. dovanas.

Tikime[1]) žodžiui, Viešpatie, Tavo,
jog čia dievystę[2]) paslėpei savo;
paslėpei kartu, iš Panos imtą
žmogystę[2]), niekados nepaimtą.
O Dieve mūsų, būk pagarbintas
už tas mums duotas dovenas šventas,
duok mums meilę[2]), duok ir teisybę[2]),
atleidęs mūsų sunkią kaltybę[2]).
Tegul ir širdi(m) ir balsu visi
Tau garbę duodam, Tu mus valdysi.
Išganyk, kuriuos[3]) taip numylėjai,
kad kūnu Tavo penėt norėjai.

8. Eina, eina Dievs garbingas (Idzie, idzie Bóg prawdziwy).

Eina, eina Dievs garbingas,
ein Sūdžia mūsų teisingas;
Tą visi apeikime[4])
ir ant kelių pulkime[4]).

Eina, eina Dievs mieliausias[5]),
atein Viešpats laimingiausias[6]);
Tą visi apeikime
ir ant kelių pulkime.

Eina, eina Karaliūnas,
atein galįs[7]) štai Didžiūnas[8]);
Tą visi apeikime
ir ant kelių pulkime.

Eina, eina tikra šviesa,
atein savo galybėse[9]);
Tą visi apeikime
ir ant kelių pulkime.

Eini, eini, Pone didis,
Tave toj vietoj išvydis[10]);
mes tą vietą apeidame[11]),
klaupę kaktoms mušame.

9. Laimingas žmogus toksai kiekvienas

(1 psalm.: Szczęśliwy, który nie był między złemi[12]).

Laimingas žmogus toksai kiekvienas,
kurs pikto sergas par visas dienas,
kurs nestovėjo rodoj[13]) piktųjų
ir negreitinosi tarp viliančiųjų,
bet dieną naktį junt nemiegodams,
zokaną šventą serg neparstodams.

Toks medžiui lygus įsodintamui,
o prie[14]) drėgnumo žaliuojentemui[15]),
kursai duod vaisių skalsę[16]) visados,
nuog[17]) kurio lapas nekrint niekados.

Taip Dievo baugus[18]) ką tiktai pradės,
visur jam Ponas iš dangaus padės.
Ne taipo, ne taip piktiesiems klosis[19]),
bet kaipo šliukšlės[20]) suminti stosis;
kaipo nuog vėjo pelai lakioja,
taip ir griešnų kelių[21]) Pons neboja:
o čėsu sūdo bus išbarstyti,
tarpe teisiųjų nebus statyti.

---

[1]) Orig. žem. tikėma. [2]) Orig. žem. dievisty, žmogisty, meyly, teisiby, kaltiby. [3]) Orig. žem. kurius. [4]) Orig. žem. apeikėma, pulkima. Lenk. stanąwszy pięknym kołem, uderzmy wszyscy czołem. [5]) Orig. žem. miliausis, laimingiausis. [6]) Nevykęs vertimas lenkiško: idzie Stwórca wszego prawy (laimingiausias!). [7]) galingas. [8]) Lenk. Pan wielmożny. [9]) Orig. galybėsa. [10]) išvydę. [11]) apeiname. [12]) Iš Jono Kochanovskio vertimo psalmės: „Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum". [13]) Sl. v radie (lenk. w radzie) — taryboj. [14]) Orig. žemait. pri. [15]) žem. viet. žaliuojančiam(ui). [16]) Orig. žem. skalsi. [17]) Orig. žem. nuog. [18]) Sl. bogoboiny — dievobaimingas, dievuotas. [19]) Orig. žem. kloses, stoses. [20]) šiukšlės. [21]) Skaitvardis. Kantičkose vėliau: taip ant griešnųjų.

10. Puiki išmintis didžiai padūkusi

(18 psal.[1]): Głupia mądrości, rozumie szalony[2]).

Puiki išmintis, didei padūkusi,
yra ant mislies savo apjakusi,
jog Dievo ligšiol nenori pažinti,
Kurį mums rodo dangus išaukštinti.

Nerasis niekas prieš tą Dievą kitas,
par kurį stotųs dangus padarytas;
tasai pats Dievas skaistei žibantėmis
aprėdė dangų iškeltą žvaizdėmis.

Diena visados naktį sakiodama,
taipo ir naktis dienai atstodama,
paržvalgą[3]) Dievo aiškiai mums parodo;
tai dangus svietui vis pažinti duoda.

Tam kožnas žmogus išmintį priėjęs,
apie tuos daiktus dūmoti pradėjęs,
reg, kaip skridulys dangaus krutinasi,
o stebuklingai šalimis vertasi[4]).

Taipo spinduliais apšviet visą svietą
saulė bėgdama par paprastą vietą,
kaip iš gilumo ant žemės kildama
pasirodosi[5]), orą ramindama.

Paliekt par savo greitą tekėjimą
aną milžiną kelant skubėjimą[6]),
kad bėg tenai, kur dovena, padėta
pargalėtojui, guli pažadėta.

Išein ant svieto iš užtekėjimo,
užpul[7]) ant krašto ik nusileidimo.
Nerandas vieta ant svieto platybės,
kur neklotųs jo spindulių gražybės.

Bet tokia eilė stebuklų žmoniemus
nėra stebuklais aiškiai regintiemus;
kaipo garbingas Dievo įstatymas,
gręž savęsp dūšias, kaip nor išmanymas.

Viešpats par savo stebuklus teisingus
daro vaikelius labai išmintingus;
linksmin mums širdis Viešpaties teisybė,
prisakymas Jo akims duod šviesybę.

Baimė Viešpaties yra pašlovinta
ir bus par amžius nuog visų atminta;
žodis Viešpaties žodį užrakina,
saviep atmainos niekados nežino.

Medus neįgis taip didžios saldybės,
žemčiūgai, auksas negaus tos brangybės;
tą tad teisybę pildo tarnas Tavo,
tą atpildymą duok iš meilės savo!

Kaltybes kas gal visokias atminti,
Tu iš paslapčių[8]) mane apteisinti
gali, piktybes naikinti, o čystybe
gausia duok nutrint didžiausią biaurybę.

Potam stosis, jog mano giedojimas,
taipo galingai širdies dūmojimas
Tau bus pamėgtas, o palinksmintoji[9]),
o pašalpa, o išganytoji!

11. Karaliau žemės ir dangaus šviesiausio

(64 psal.[10]): Królu na ziemi i na wysokim[11]).

Karaliau žemės ir dangaus šviesiausio,
Tu garbingas ant Sijono aukščiausio,
ir bus apžadai Jeruzaliui dėti,
Tau pažadėti[12]).

Tavęsp artinsis visi žmonės Tavo,
nešdami maldas tikros širdies savo,
idant įgautų par Tavo šventybę
dangaus linksmybę.

[1]) Ebr. 19. [2]) Iš J. Kochanovskio vertimo: Coeli enarrant gloriam Dei. [3]) Lenk. Opatrzność boska — Dievo apvaizda. [4]) Žem. viet. verčiasi. [5]) pasirodo. [6]) „Širdies Balse“: aną milžiną kelant skubėjimas; XIX a. kantičkose: aną milžiną kel ant skubėjimo. [7]) Lenk. zapada — puola. [8]) Lenk. aiškiau: Z tajemnej zmazy — iš paslaptingo susitepimo (nusidėjimo). [9]) Čia ir toliau: šauksminikas. [10]) Ebr. 65. [11]) Iš J. Kochanovskio vertimo: Te decet hymnus Deus in Sion. [12]) Lot. et tibi reddetur votum in Jerusalem; lenk. tam obietnice Tobie poślubione będą iszczone.

Nūnai mus kankin mūsų prastojimas[1]),
bet tai malonės Tavo padėjimas;
atgaivink mūsų širdis apmaudingas,
Dieve teisingas.

Šlovus[2]), kurs rados Tavo pamėgime[3]),
tas vaikščios drąsiai Tavo apgynime,
idant Tavuose dvaruose[4]) gyventų,
būdamas šventu.

Ir mes gerybėj Tavo vylimėsi[5]),
jog Bažnyčioje[6]) Tavo stosimėsi;
Tu mus prileisi gyvenimop Tavo
iš meilės savo.

Išklausyk žmonių ir žemės meldimą,
parodyk mumus savo susimylimą,
Tavimp viliasi[7]) šio svieto platybės,
marių gilybės.

Tu, Kuris valdai kalnus išaukštintus,
marių vandenius stabai[8]) pakrutintus,
Tu verti žmonių ant kurio geidimo
nuog kariavimo[9]).

Tavųjų žmonės perkūnų bijosi,
kurie šalyse[10]) gyven tolimose;
Tu aušrą neši pasaulei[11]), o gerą
duodi vakarą.

Tavo Apveiza[12]) duod žemei drėgnumo,
iš jos yr naudų visokių skalsumo,
upės tek, iš kur aptur žmonės Tavo
pašalpą savo.

Tu nakties rasos siunti mums gražybę
ir gydai žemės lytumis sausybę,
Tu pats ant savo leidi sutvėrimo
palaiminimą.

Vainiką metai gavo pašlovintą,
kurį tur Tavo palaimą suspintą[13]);
skalsybę metų darai, nes visose
žmonių dienose:

girios ir kalnai žiedais aprėdyti,
laukai galvijų pulkais privaryti,
dirvos pilnos javų, o jungop pristojęs[14])
džiaugias artojas.

12. Dieve, Gynėje mūsų Visagalis

(89 ps.[15]): Panie, tyś bywał sam obrona nasza[16]).

Dieve, Gynėje mūsų Visagalis,
esi nuog amžių, jauta[17]) visa šalis.
Dar nestojosi kalnai ant to svieto,
kur dangus yra, tušti[18]) buvo vieta,
kad jau Tu buvai savojoj galybėj,
esi ir būsi ik amžių amžybei.

Vargstantį žmogų kas kartą naikini,
kiekdieną[19]) ano metus nutrumpini,
ant galo liepi duobėj atsilsėti.
Tūkstanti(s) metų, su savi(m) padėti
amžiui, mažesni ir už dieną randas,
labiaus mažesni už nakties valandas.

---

[1]) Lot. verba iniquorum praevaluerunt super nos, lenk. teraz (niestety) dawne nasze złości nas dolegają. [2]) Lot. beatus. Šlovė, šlovus. [3]) Kuris Tau įtikęs. [4]) Orig. žem. tavusi dvarusi. [5]) Orig. vylemosi, stosemosi. Lenk. ufać — viltis, tikėtis. [6]) Orig. bažnińcioje. [7]) Orig. vylesi. [8]) stabdai. [9]) Orig. kariaujimo. [10]) Orig. šaliesi. [11]) pasauliui. [12]) Apvaizda. [13]) Lot. benedices coronae anni benignitatis Tuae, lenk. rok wszystkorodny wieniec znakomity niesie na głowie Twoją łaską wity. [14]) jauti įjungęs darbui. [15]) Ebr. 90. „Širdies Balse“ klaidingai pažymėta 79. [16]) Domine, refugium factus es nobis. Šis vertimas yra iš M. Rybinskio († 1612) vertimo: Panie, tyś bywał sam nasza obrona, wie o tym każdy wiek, wie wszelka strona. Iš lenkiško vertimo versta „Nobažnystės knygoj“ (palyg. Kėdainių poetus), iš kur „Širdies Balsas“ paėmęs vertimą perdirbo. [17]) Žem. viet. jaučia. [18]) Žem. viet. tuščia. [19]) kas dieną.

Žmogus kaip vanduo pakalniui nueita[1]),
ir kaipo sapnas metai bėga greita(i),
lygus yr žolei, kuri žydi[2]) dieną,
potam pasijunt apversta ing šieną[3]),
taip ir mes Tavo karštoj rūstybėj
vystam ir džiūstam Tavo smarkybėj.

Po akių turi mūsų neteisybes,
Tau žinomos ir slapčiausios piktybės;
taip greitai žūstam rūstybėje Tavo,
kaip kad iš burnos leidam[4]) žodžius savo.
Septyniųdešimt metų — seni žmonės,
tvirtas, jei kas tur dešimtis aštuonias.

Ir tą truputį dienų vargai maišo:
mažką pajutom, štai metai išgaišo.
Kas Tavo, Dieve, parmanys rūstybę,
kas Tavo paims stroką[5]) ir baisybę!
Dienas duok mumus skaityti mokėti,
duok mums išmintėje įsimylėti.

Veizėk, o Pone, ant Tavo krikščionių,
Tavo rūstybė, ach, ilga ant žmonių.
Parodyk savo mums mielaširdystę,
sotink mums vaisiu(m) par geradėjystę,
o mes taip ilgai Tau, Dieve, tarnausim,
nėjokio[6]) pikto niekad nepajausim.

Už mūsų vargus duok dienas linksmytegul datirsim loskos ir gerybės. [bės,
Ant tarnų aki(m) žvilgterėk loskava[7]),
ir sūnai[8]) anų lauk tos loskos Tavo.
Būk mums malonus, Dieve visad garbus[9]),
rėdyk ir laimink[10]) mūsų, Pone, darbus[11]).

13. Kurs ing apieką Dievo atsiduosis

(90 ps.[12]): Kto się w opiekę poda Panu swemu[13]).

Kurs ing apieką Dievo atsiduosis,
o[14]) cielu širdi(m), visad jamui klosis:
„Man apgynėju Dievas", galiu[15]) tarti,
„nėjokia baimė man jau nebus karti".

Iš medžiojančių savęsp ištrauks Dievas,
baisioj pavietrėj gelbės tasai Tėvas,
po sparnais savo užlaikys visada,
po Jo plunksnomis turėsi vigadą.

Galybėj Dievo tvirtas apgynimas;
su Juo būdami, nakties išgandymas
ir visos baimės užpuolančių strielų
nieko nedarys, o tu būsi cielu[16]).

Po vienos šalies[17]) puls galvų tūkstantis,
daugiaus iš antros: nesieks ištinkantis
tavęs tas mečius[18]), o tu tačiaus savo
aki(m) regėsi, ką griešnieji gavo.

---

[1]) Čia: nueita, bus: nueina. [2]) Orig. žyda. [3]) šienu. Tad nueita bus: nueina. [2]) Orig. žyda. [3]) šienu. [4]) Žem. viet. leidžiam. [5]) Sl. strach — baimė. Čia Dievas ne bijo, bet baimina, baugina. [6]) jokio, nė kokio. [7]) Lenk. łaska, łaskawy — malonė, malonus. [8]) Žem. viet. sūnūs. [9]) garbės kupinas, garbingas. [10]) Mažosios Lietuvos giesmynuose būtų: žėgnuok. [11]) Vilmiko „Kantičkose", be to, yra dar: idant par tavo rėdymą brangiausią apturėtumėm linksmybę gražiausią. [12]) Ebr. 91. [13]) Iš J. Kochanovskio vertimo: Qui habitat in adiutorio Altissimi. Lietuviškiems šios psalmės vertimams palyginti skaitytini Bretkūnas, Kleinas, Petkevičius, kurie vertė ne iš Kochanovskio, ir Kėdainių poetai, davę Kochanovskio vertimą. [14]) Geriau būtų: ir. „O" čia iš lenkų kalbos: a. [15]) Geriau: gali. [16]) Nevykusiai nusakyta. Geriau: su juo būdamas, nakies išgandymo ir visų baimių, užpuolančių (leidžiamų) strėlų nieko nebosi ir pats būsi cielu (cielas). Sl. cielyi (lenk. cały) — visas. [17]) Lenk. Z jednej strony (Koch. čia: ztąd). [18]) Gotų meki — kardas.

Jog[1]) tarei Dievui: „Tu mano nodieje[2]),
Aukščiausias Dievas taip mane gelbėjo!“
„Nedasieks tavęs[3]) nėjoksai priepuolis,
nuog tavo namų iškadas attolins[4]).

Aniolams savo liepsiu jus[5]) sergėti,
anie jus visad, kur tiktai žengsite,
ant rankų nešios, idant keliaudami
eitumet, kojos niekur nežeisdami.

Baisias gyvates be baimės myniosi,
par žalčius savęs nežeizdams vaikščiosi,
ant liavo smarkaus[6]) be škados[7]) užsėsi,
ant didžio smako drąsiai jodinėsi“.

Klausyk, ką kalba Ponas, jog mylėjo[8])
mane ir širdim teisia vaikštinėjo[9]):
„Ir aš jį taip pat baimėj jo visokioj
neužmiršiu, bet ginsiu dienoj tokioj.

Balsas jo nebus manimp[10]) paniekintas,
aš su juo[11]) visad, nuog manęs apgintas;
tegul tai žino, jog jį padidinsiu[12]),
ir žilu plauku ir šlove linksminsiu[13])“.

14. Jei pats Dievas namų nepastatys (126 ps.[14]): Jeśli sam Pan domu nie zbuduje[15]).

Jei pats Dievas namų nepastatys,
žmogaus rūpesniai bus niekai patys;
jei nesergės miesto pats Viešpatis,
dyką savo sargybą pamatys.

Dykai[16]) anksti iš namų išeisi,
taipo vėlai sutemus pareisi,
neuždirbsi nei papenėjimo,
jei neduos Pons savo padėjimo[17]).

Bet kam Viešpats yr Mielaširdingas,
miegas anam atein maloningas,
duod[18]) vaikelius kaip spietlių linksmiau-
pašlovindams iš dangaus aukščiausio. [sią,

Ne taip smarkios ir ne taip bus bailios[19])
rankoj vyro šautos strėlos gailios,
kaip kad sūnūs prie Tėvo mieliausio
stovi drąsiai, atstodams[20]) pikčiausią.

Laimingiausias tarpe laimingųjų,
kurį pulkas sūnų pabažnųjų
apstojo, kada po sūdu stojas:
laimės nuog jo[21]) apturės ir šlovės.

15. Kiekvienos vietos esybės (148 ps.: Duchy próżne śmiertelności[22]).

Kiekvienos vietos esybės
duokit garbę ant aukštybės
Dievui mūsų aukščiausiamui,
Viešpačiui[23]) visgalinčiamui[24]).

Aniolai Tą garbinkite,
Kurio dangūs šlovinkite;
saule, mėnuo su žvaigždėmis[25])
šlovink Jį su šviesybėmis.

---

[1]) Koch.: iżeś. Teisingiau būtų: [illegible]k. [2]) Lenk. nadzieja (rus. nadiežda) — viltis. [3]) Toliau seka Dievo žodžiai. [4]) Tiksliau: attolinsiu (Aš, Dievas). [5]) žmones. [6]) Orig. ant leva smarki, ant didžia smaka. [7]) Lenk. szkoda — žala, pragaištis. [8]) Eiliavimui be reikalo ir be prasmės pavartotas būtasis laikas. Kėdainiškis (1653 m.) čia sako: kurs mane myli, ir Aš (Dievas) jį mylėsiu (ir šaukiančiopo skubindams tekėsiu). Tad ne: mylėjo, bet: jis myli. [9]) Koch.: przeciwko mnie szczerze postępuje — su manim elgiasi atvirai. Lenk. postępuje — žengia, elgiasi. Jėzavitas davė naivų vertimą, be to, taip pat nereikalingai būtąjį laiką pavartojo. [10]) Čia ne „kuo (rus.) paniekintas“, bet teisingai pasakyta „manimpi“, viet. man. (pas mane), manyje — Koch.: u mnie. Manimpi čia: Dievumpi (Dievupi). [11]) su žmogumi. [12]) iškelsiu. [13]) džiuginsiu. [14]) Ebr. 127. [15]) Lot. Nisi Dominus aedificaverit domum. Čia versta iš J. Kochanovskio. [16]) Lenk. napróżno. [17]) pagalbos. [18]) Dievas. [19]) baisios, pavojingos. [20]) Koch.: zastawią się (synowie) — užstoja (prieš). [21]) sūdo (teismo), Dievo teismo. [22]) Laudate Dominum de coelis. Liet. versta iš Kochanovskio vertimo. [23]) Orig. Viešpatem. [24]) Orig. vis galentemui. [25]) Orig. žvaizdėmis.

Dangūs visi apgražinti
ir vandenys išaukštinti
Vardui[1]) duokit šlovę gerą,
nes jam tokia tepridera.

Tas kaip tikt žodį ištarė,
ir tuojau[2]) svietą padarė,
taip, jog valanda amžinė
įstatymą Jo pažino.

Ir jūs, smakai, garbinkite
Dievą, nuog Jo vis(a) turite, —
ir vielioribos[3]) su jumis,
kurios plauk po vandenimis.

Ugnis, sniegai su krušomis,
didinkit Jį palaimomis[4]),
ir visokios dvasios vėjo,
kurias Viešpats užturėjo.

Dirvos, kalnai išaukštinti,
medžiai[5]) vaisiais apgražinti,
banda, kirmėlės ir žvėrys,
šlovę Viešpaties tegiris[6]).

Karaliai ir karalėliai[7]),
tiesadariai, mužikėliai[8])
ir kurie tur vyresnybes[9])
ant tos pasaulės[10]) žemybės.

Ir tu, žydinti jaunyste,
ir tu, karštanti senyste,
duokit Jam garbę aukščiausią:
Tam šlovė prider didžiausia.

Jisai išaukštinęs tave[11]),
mums visus reikalus davė;
del to mūsų surinkime
giesmėmis Jį garbinkime.

16. **Žemčiūgai brangus, Panele** (Perło droga, cna Panienko).

Žemčiūgai brangus, Panele,
kvepiančių rožių kvietkeli,
skaisti, graži kaip lelija,
kad vasaroj išsivijo[12]).

Tronai[13]) skaistaus[14]) Selemono,
rykšte sprogstanti Arono,
per Esterą paženklinta
ir nuog grieko attolinta.

Esi kaip rožių vainikas,
raudonais rūbais zdabytas[15]),
skaisti, graži, pridabinta,
mėnesiui pilnam lyginta.

Temsta saulė nuog šviesybės
prieš Tavo, Pana, gražybes,
tamsoj žvaigždės[16]) veidą savo
dengia, šviesos netur Tavo.

Saulės rūbais pridabinta,
karūna žvaigždėmis[16]) pinta;
mėnuo puikus galvą savo
pametė po kojų Tavo.

Balsama[17]), skalsiai tekanti,
gydai kiekvieną serganti,
sveikatą duodi visiemus,
gerai daranti žmoniemus.

Gilume marių skęstančius
Tu gelbėjai prapuolančius;
Tavęsp iš širdies šaukdami,
džiaugsis ant krašto būdami.

Tegul žalnierių grasybė[18])
apein[19]) šaudyklių smarkybę:
kaip stulpas nepakrutintas,
bus[20]) nuog Tavęs pastiprintas.

---

[1]) Dievo vardui. [2]) Orig. žem. tujaus. [3]) Lenk. wieloryb — didžuvė, banginis. [4]) kelkite Jo vardą girdami. [5]) Orig. žem. medei. [6]) tegir(i)s, tegirs (= tegiria!). [7]) Lot. reges terrae, Kochanovskis: królowie i przełożeni. Karalėliai vertėjo originališkai pasakyta. [8]) Lot. omnes populi, lenkas Kochanovskis: wolne rzeczpospolite, žemaitis: mužikėliai. [9]) Lot. principes, Koch. książęta znamienite, liet. valdovai, vyresnybė, viršininkai. [10]) pasaulio. [11]) žmogų. [12]) Lenk. rozwijać się — išsivystyti, išsiskleisti. [13]) Lenk. tron iš gr. tronos — sostas. [14]) Orig. skaisti. [15]) Lenk. zdobiony—puoštas. [16]) Orig. žem. žvaizdės. [17]) Lenk. iš gr. bálsamon — kvepianti kai kurių šiltų kraštų sula. [18]) Kantičkos ištaiso: sragybė. [19]) Lenk. przechodzi, przenosi, przewyższa — viršija, praneša, prašoka, pranoksta. [20]) žalnierius.

O kad ateis pasitikti,
vienam ant antro ištikti
ir vainoj kraują pralieti,
neprieteliui galvą dėti:

nors neprieteliai apšoktų
ir dūšia iš kūno šoktų,
jei Tu, Motina, norėsi,
kūną, dūšią apveizėsi.

Tegul iš Dievo rūstybės
ir iš Jo žodžio galybės
smertis kaip nor naikin svietą,
užeidamas[1]) kožną vietą:

kaip greitai pas Tavo Sūnų,
Kurį dovanojai kūnu,
žodį vieną prakalbėsi,
liuosū[2]) nuog pikto regėsi.

Aš klojuos[3]) po kojų Tavo,
neskirk manęs, tarno savo,
gelbėk mane visokiuose
gyvenimo sunkumuose.

Ponas mūsų — Sūnus Tavo:
ko nepadarys del savo
Motinos! vis apturėsi,
prapuolantį pagelbėsi.

O kad pagelbi kiekvieną,
melskis už mane šiandieną,
išmelsk griekų atleidimą,
danguj Dievo regėjimą.

17. Per kiekvienas garbink dienas (Omne die dic Mariae[4]).

Per kiekvienas
garbink dienas
Mariją, dūšia mano:
Ją laiminti,
Ją garbinti,
niekad nekalbėk: „Gana!“

Stebėdamos
ir džiaugdamos
tark: „Pana Švenčiausioji,
Tu laiminga,
prajovinga[5])
Viešpaties gimdytoji“.

Prie[6]) gerybės
Jos, sunkybės
nuodėmių nepajausi;
Ją melsdama,
Jos šaukdama
pašalpą geistą gausi.

Ta švenčiausia
ir brangiausia
Pana džiaugsmą mums davė,
Karalyčia
ta Bažnyčią[7])
apšvietė mums per save.

Lūpos mano,
kaip įmano(t),
šlovinkit giedojimu[8]),
kuri savo
išvadavo
žmones Sūnaus gimdymu.

Neparstokit,
bet giedokit
tai Karalienei svieto,
Jos gerybės
ant žemybės
tepažįst linksmą vietą[9]).

---

[1]) Čia smertis — vyriškos giminės. [2]) liuosą. [3]) Kantičkose: puolu. [4]) Šis lotyniškasis imnas yra priskiriamas Lietuvos kunigaikščiui Kazimierui Kazimieraičiui, Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio sūnui († 1484). [5]) stebuklinga. [6]) Geriau: del. [7]) Orig. žemaitiškai: Bažninčią. [8]) Ta (Karalyčia). [9]) tepradžiugina mus.

Jos pajautos
dėliai gautos
meilės, prie Jos šaukite,
tą geromis
palaimomis
savimpi minėkite.

Kur garbintų
ir didintų
Aną pagal vertybės,
dar niekados
neatrados
tarp žmonių daugybės[1]).

Tą laiminkim,
tą aukštinkim
Motiną Dievo Paną;
netark niekas,
jog jau dėkas
Jai davei dides gana.

Bet reikalas,
ant to galas
priguli gyvenimo,
dėkavoti,
tai ir duoti
palaimą prie meldimo.

Jei Motiną
negarbina,
tai nieks iš Jos vertybės,
bet tas ira,
kurs negiria[2])
Jos svaigstančios puikybės.

Jos buvimas,
gyvenimas
dangiškas ant to svieto
neteisingų
ir priešingų
naikin sunkumų vietą.

Būdais Ana
gražiais gano
tikrą Bažnyčią[3]) Dievo;
Jos kalbose
paniškose[4])
randam meilės prajovą.

Kad prastojo[5]),
nuteriojo[6])
Ieva[7]) rojų su mumis;
tą jausdama,
tikėdama,
atvėrė dangų maldomis.

Paskandino
mus motina
Jeva[8]) del prakeikimo,
o Marija
vėl įgijo
mums geistą išganymą.

Tą mylėsiu,
tą turėsiu
ant liežuvio visados;
Ją laiminti,
Ją garbinti
neperstosiu niekados.

Tą terodo
man ir duoda
Sūnaus norą pildyti,
idant svietą
likęs, vietą
galėčiau tą[8]) matyti.

---

[1]) Nieks dar nėra taip Jos pagarbinęs, kaip Ji yra to verta. [2]) Orig. gira. [3]) Orig. Bažninčią. [4]) panos (paniškose), ne ponų (poniškose).

[5]) prasižengė. [6]) 1798 m. „Širdies Balse“: nutrotijo. [7]) Orig. žem. Eiva. [8]) Kur yra Dievo Motina.

18. O Marija, o Lelija (O Maria coeli via).

O Marija,
o Lelija,
Motin mūsų
nuliūdusių;
Žvaigžde[1]) dangaus,
labai brangaus,
Tu, Marija.

Išaukštinta,
pasodinta
ant aukštybių
ir šviesybių,
ir ant žvaigždžių[1])
labai skaisčių,
ir ant saulės.

O meilinga,
stebuklinga,
Motin šviesos,
kelio tiesos;
mūsų dienos
pilnos vienos
čia linksmybės.

O Tu, Pana,
mūsų gadna[2]),
priimtoji,
priglaustoji
ir varguose
ir smūtkuose
tiešytoji[3]).

Poni mūsų,
meile visų,
o aniolų,
archaniolų
ciesoriene,
karaliene,
Tu, Marija.

Iš malonės
gelbėk žmones,
Tavęs prašom,
apsirašom
mes tarnauti
nepaliauti
Tau ant amžių.

19. Nupuolimo giesmė[4]) (Przyjdzie, Panie, zaginąć).

Ateis, Pone, prapulti, reikia padėjimo,
kurio netrokštu, tiktai Tavo pribuvimo.
Ant Tavo atsiduodu valios ir tai tariu[5]):
vietoj džiaugsmo sunkybes kenčiu kaipo [svaru[6]).
Vienok aš tai nuo Tavęs, gelbėtoje mano,
priimu, dėkavoju, kaip širdis parmano[7]).
Esmu kaip vandens lendrė, kurią išdžiū- [vusią
ką tiktai vėjas užga(u)n, randas sulūžusi.
Arba kaip lapas žalias šalčiais[8]) pa- [virintas,
nuo medžio savo tikro tuojau ir atskintas,
kursai ant žemės puolęs kaip niekas sto- [jasi,
tiktai jo ūžėjimo dermai[9]) kas bijosi.
Taipogi ir aš, o Pone, be pagalbos Tavo
nupuolu, kaipo lapas, gyvenime savo.
Duok patogią skalsybę man, Pone Auk- [ščiausias,
turto ir ubagystės nedaleisk, Mieliausias.
Turėdams[10]) didžius turtus, aš užmirščiau [Tave,
o ubagystėj sunkioj prakeikčiau pats save.

---

[1]) Orig. žem. žvaizdė, žvaizdzių; [2]) Lenk. godna — verta. [3]) Slav. tiešyt' — džiuginti, raminti. [4]) „Šird. Balse" — giesmė nupuolime, kantičkose — giesmė apie pakūtą tikrą. [5]) Orig. taru. [6]) Kantičkose: kaipo galiu. [7]) Kantičkose: įmano. [8]) Orig. žem. šalteis. [9]) Lenkų: darmo (rusų darom) — veltui. [10]) Lenkiškose kantičkose, Vilniuje pirmoje XIX-jo a. pusėje leistose, čia lietuviškoji barbarybė (lietuvybė): bywszy w wielkim bogactwie.

Netikėk niekas laimei, turtų surinkimui,
nes kiek valandoj esi arčiaus apvylimui;
o ką šiandien duos laimė, ryto gal atimti,
o nelaimėj nepadės ir broliai prigimti,
nes tie, kurie su tavim taip tankiai[1]) sėb-
[ravo,
ne tau anie kloniojos, bet turtybėms tavo.
Daugel pikto ateina ant žmogaus teisiojo,
bet nuog tokio niekados Dievas neatstojo,
sergėdams, idant ano kaulas ir mažiausias
nejaustų pažeidimo, bet būtų cieliausias.

20. Čėsu nepakajų[2]).

Dieve Malonus, Dieve Visagalis
Lenkų, Lietuvos ir Žemaičių šalies!
Tavo rūstybė ant mūsų padėta,
regim koronę, griešniems pažadėtą.

Jau daugel metų, kaip meilė pražuvo,
viera krikščionių sumaišyme[3]) buvo;
nėra teisybės, didis sumaišymas,
tarp tikrų brolių kraujo praliejimas.

Visi pašaliai ašaromis plūsta,
jau regim — mūsų karalystė[4]) žūsta.
Miestai ir sodos pūstynėmis stojosi,
biaurybės didės kasdien platinosi.
Susimilk, Dieve, Tėve Maloningas,
dabok krikščionių širdis sopulingas.

21. Čėsu praėjusių vainų Lietuvoj[5]).

Būk pagarbinta, Švenčiausia Marija,
dangaus ir žemės Skaisčiausia Lelija!
Tavęsp[6]) šaukiame, Tavęsp dūksaujame,
Tavo malonės mes, griešni, laukiame.

Nes Tu Motina esi Sūnaus Dievo,
Dukitė gražiausia Amžinojo Tėvo.
Užtaryk, Pana, šventoms maldoms Tavo,
mūs neapleiski, glausk po sparnu savo.

Regim ant mūsų, kaip sunki koronė
nupuol[7]) už griekus visokiame stone:
išbarstė žmones, pavargo ponystė[8]),
nupuolė labai mūsų karalystė.

Tūkstantis žmonių ing nevalią varė,
šviedas, maskolius[9]) kalėnius[10]) pridarė;
sunkią koronę visi apturėjo,
nekalti žmonės krauju apsiliejo.

---

[1]) dažnai. [2]) Toji giesmė dar XIX-jo a. 30-siais metais tebebuvo kartojama kantičkose, bet gavusi šitokią antraštę: „Čėse karionių, arba vainų kunigaikštystėse Lietuvos ir Žemaičių. Metuose 1603". Tačiau 1603 m. Lietuvos ir Lenkų karas su Švedais nebuvo, bent palyginus su 1655—1656 m., toks baisus, kaip giesmė jį rodo: „didis sumaišymas, tarp tikrų brolių kraujo praliejimas", „miestai ir sodos pūstynėmis stojasi", „mūsų karalystė žūsta". [3]) sumišime. [4]) Lenkų ir Lietuvos. [5]) 30-jų metų kantičkose Vilniko pavadinta: „Čėse karionių, arba vainų, Karalystėj Lenkų ir Kunigaikštystėj Lietuvos ir Žemaičių. Metuose 1655". Giesmė bus parašyta ne anksčiau, kai 1661 m. Matyti, toji giesmė yra versta iš lenkų kalbos. XIX-jo a. pirmųjų dešimtmečių Vilniaus lenkų kantičkose yra „Pieśń o Najświętszej Pannie, którą podczas na procesjach śpiewają": „Bądź pozdrowiona Panienka Marya, Ciebie wzywają wszyscy grzeszni i ja", kuri yra lyg sutrumpintas, tur būt, del rusų valdininkų akių, vertimo originalas; ji nebemini nei švedų, nei maskolių, nei Čenstakavos, tenkinasi trumpu paminėjimu: „nieprzyjaciel na to się usadził, by sługi twoje z ojczyzny wygładził..., pokaż łaskę swą nad Polską Koroną. Księstwo Litewskie srodze utrapione niechaj nie będzie nigdy wypuszczone... Niech nam na pomoc przybędą posłowie (ku nam przychylni święci aniołowie), niechże już dójdzie szczęśliwa nowina — macie już pokój..." Visa tai vėliau apleidžiama. [6]) Kantičkose: Taviep. [7]) Orig. žem. nupul. [8]) Lenk. państwo — valstybė. [9]) Kantičkose atsargiau (nebe taip jau aišku): gudas. [10]) kalėjimus.

Bažnyčias šventas, miestus ir miestedvarus ir sodas degin neprietelius; [lius,
altorius plėšia, vierą išjuokdami,
bažnyčias biaurin[1]), arklius statydami.

Kunigai, Dievo tarnai, zokanykai
panelės šventos[2]) ir kiti minykai
ištremti stojos, kaip avys iš gardo
jau nuog[3]) bažnyčių, nuog Viešpaties [vardo.

Kuriuos tironys[4]) ant vietos užspėjo,
senas ir naujas krauju apsiliejo;
vargino žmones, iš skūros lupdami,
nė jokio daikto namie nelikdami.

(Motinų akys') vaikus išvirdami,
liepė motinoms ėsti[5]) priversdami;
kokius motinos sopulius turėjo,
gyvus kad verdant vaikelius regėjo!

Lietuvos žemė kaipo būt pražuvo[6]),
septynis metus kad nevalioj buvo,
bet Dievs padarė didę meilę savo,
duodams patrono pagalbą gatavą:

Kazimiers šventas iš dangaus atėjo,
kurį žalnieriai ant oro regėjo[7]),
paskui eidami maskolių[8]) patrėmė,
verkiančius žmones iš nevalios ėmė.

Pana Švenčiausia šviedus pabaukštino
nuog Čenstakavo[9]) kada atgrąžino:
su gėda dide apleido[10]) ponystę,
liuosa stojosi mūsų karalystė.

O Karaliene, Apgynėja mūsų,
veizėk ant žmonių, sunkiai nupuolusių,
išmelsk prie savo Sūnaus Visgalinčio,
kad paveizėtų ant žmogaus verkiančio.

Tu, Motin, taisyk tarp ponų sandarą
idant tarp savęs turėtų pakarą[11]),
idant tarp savęs pakajų darytų,
o piktas misles[12]) ant gero taisytų.

Tu pati taisyk senatorių rodas,
attolink kairius[13]) ir visokias zdrodas[14]),
idant Bažnyčia[15]) būtų paaukštinta,
po visas vietas ponystė[16]) šlovinta.

Duok katalikų vierai platintisi,
o už tėviškę tvirtai jiems stotisi,
attolink Jėzau pavietrę ir vainas,
attolink badus, ligas nespakainas[17]).

Šventas Kazimierai[18]), karaliau mieliau- [sias,
Lietuvos, Lenkų patronai[19]) stipriausias.
Tu mace Dievo tirionis ištrėmei,
mūsų ponystę po sparnu sutrėmei[20]).

Tu, karalaiti[21]), čystatos pilnasis, —
toks jaunikaitis prieš tave[22]) nerasis, —
išmelsk prie Dievo griekų atleidimą
ir nuog[3]) visokių baimių sutvėrimą[23]).

Idant dvasiškus Dievas[24]) tarnus savo
teiktųs paaukštint per pritartį[25]) tavo,
išmelsk nuog[3]) Dievo karaliui sveikatą,
Jėzau, užturėk ilgiaus, ilgiaus jo žyvatą.

O Dieve, vienas Traicioj Tu Šlovingas,
ant šventų Šventas, vis esi Galingas,
gelbėki mus, žmones Tavo sutvėrimo,
amžiną duodams mums palaiminimą.

O Jėzau Saldus, už mus numirdamas,
kūną ir kraują davei palikdamas,
duok, prašom, vertai[26]) ant mūkos veizėti[27])
ir Tavo veidą danguj apregėti.

---

[1]) Orig. žem. biauren. [2]) vienuolės. [3]) Orig. žem. nug. [4]) Lenk. tyran iš gr. tiurannos, lietčia kaip pagonys. [5]) Orig. žemaitiškai: jesti. [6]) pražuvus(i). [7]) Padavimas apie Kazimiero pasirodymą Lietuvos kariuomenei prieš mūšius XVI—XVII a. [8]) Kantičkose: gudą. [9]) Kantičkose: Čenstakavos. [10]) švedai. [11]) Sl. pokora — nusižeminimas, čia: kad nesididžiuotų kits kitam. [12]) mintis. [13]) karus. [14]) Lenk. zdrada — vylius, įdavimas. [15]) Orig. žem. Bažnінčia. [16]) Lenk. państwo — valstybė. [17]) Sl. niespokojny — neramus. [18]) Orig. Kazimirai. [19]) Gr. ir lot. pater — tėvas, patronus — globėjas (kaip tėvas). [20]) Kantičkose:mūsų kareivius po sparnu suėmei. [21]) Kantičkose: karaliūnai. Anksčiau Kazimieras pakeltas net karaliumi. [22]) Tau lygus. [23]) suturėjimą. [24]) Kantičkose: Viešpats. [25]) pritarimą. [26]) tinkamai, prideranчiai, lot. digne. [27]) Kantičkose: veizdėti.

Dvasia Švenčiausia, dūšių Linksmintoja,
jau akys mūsų tegul vis daboja
ant Dievo Traicioj amžinosios valios,
priglausk mus visus prie[1]) šventųjų dalios.

O Karaliene, Motin Galingiausia,
danguje žibi už saulę skaisčiausiai[2]),
ir mes su Tavim trokštame ten būti,
neduok mums, Pana, amžinai pražūti.

22. Diena rūsti, diena ana (apie sūdną dieną: Dies irae, dies illa).

Diena rūsti[3]), diena ana
apvers svietą į peleną[4]),
aiškiai sako Raštas gana:
didis stosis suspaudimas,
kad bus Sūdžios atėjimas,
visų darbų datyrimas.

Balsas trūbos svietą judins
ir numirusius pabudins,
visus žmones Dievas sūdys[5])
smertis stebės ir gimimas[6]),
kada kelsis sutvėrimas[7]),
o bus klaustas atsakymas.

Knygas atneš parašytas,
ras ten slaptis[8]) padarytas,
iš kurių bus svietas sūdytas.
Sūdžia tada kada sėsis,
visas slaptis apregėsis[9]),
grieks neplaktas nepamesis.

Ką vargdienis aš sakysiu,
prie ko užtarties prašysiu,
kad drebant teisius[10]) išvysiu:
„Karaliau trono[11]) baisiausio,
veizėk ant manęs lėčiausia(i)[12]),
neatstumk manęs mažiausio.

Tu, kuriuos nori dovanai[13])
išganyti, tuos išganai,
ir mane priimk amžinai;
Tu esi versmė gerybės,
priežastis[14]) mūsų teisybės,
nebark mūs dienoj rūstybės.

Atmink, Jėzau, ant malonės,
nuilsimo ir kelionės,
kryžių kentęs[15]) už mus žmones;
nuilsai manęs ieškodams[16]),
numirei, žmogų liuosodams,
mūs nežudyk Tau[17]) dabodams.

Sūdžia Teisus atgavimo[18]),
duok kaltybių atleidimą
dienoj Tavo sūdijimo;
kasdien sunkiai dūksaujantį,
žmogų ant svieto esantį,
išklausyk, Dieve, maldantį[19]).

Kurs Magdaleną gelbėjai,
latrui dangų pažadėjai,
man padūksą[20]) čion padėjai,
nėra[21]) vertos maldos mano:
Tavo meilė vis primano,
nuog prapulties teišgano.

Tarp avių vietą padaryk,
nuog ožių šalin[22]) atvaryk,
„Eik į dangų“ — man ištaryk;
prakeiktuosius išbaugštinęs,
piktus pekloj užrakinęs,
statyk mane po dešinės.

Meldžiu žmogus nužemintas
ir kaip pelenas, sutrintas:
tegul būsiu aš apgintas;
verksminga bus diena ana,
kada kelsis iš peleno
kūnas jauno, taipog seno.

Daryk man susimilimą,
atleisk, Jėzau, nukaltimą,
o duok dūšios išganymą“.

---

[1]) Orig. žem. pri. [2]) skaisčiau. [3]) Orig. rusta. [4]) pelenais. Vienaskaita, nusižiūrėjus į lenkų „popiół“ (vien.) = „pelenai“. [5]) teis. [6]) prigimtis (lenk. przyrodzenie — gimimas). [7]) Lenk. stworzenie — tvarinys, tvaras. [8]) Kantičkose: slaptes—paslaptis. [9]) (jis) apregės. [10]) išvysiu, kad teisieji dreba? drebėdamas išvysiu teisius? [11]) Kantičkose: sosto. [12]) atleisdamas, nusileisdamas. [13]) Orig. žem. dovenai. Yra ir kitokių žemaitybių. [14]) Orig. žem. prižastis. [15]) Orig. žem. kentis. [16]) Orig. žem. iškodams. [17]) Apleistina. [18]) Lenkų kantičkose (Dzień on, dzień gniewu pańskiego): sędzio zemszczenia słusznego. [19]) Žem. (meldantį) viet. meldžiantį. [20]) Lenk. ufność — pasitikėjimas. [21]) Orig. žem. neir. [22]) Orig. žem. šalen.

23. Verkit aniolai

(Pabudka[1]) ant verksmo[2]): Płaczcie, anieli, płaczcie, duchy święte[3]).

Verkit aniolai, verkit dvasios šventos,
linksmybės jūsų šiandien yr atimtos;
verkit prie smerties[4]), verkit prie pa-
Karalių jūs(ų) įdėjo į grabą. [grabo[5]),

Verk ir tu, linksmas dangiškasis dvare,
dienoje smūtkų išleiski ašaras;
verkit prie grabo, kuriame padėtas
nuo[6]) amžių Dievo Kurs yra žadėtas.

Verk ir tu, mėnuo, verk ir saule šviesi,
žvaigžde[7]), šviesybę savo čion užliesi;
verkit, spinduliai iš dangaus aukščiausio,
jūsų užgeso šviesybė pirmiausia.

Verkit, debesys, verk, orai[8]) lytu(m),
vietoje rasos jums ašaros duotos;
verkit, perkūnai ir dangaus galybės,
prie grabo Pono Dievo iš aukštybės.

Verkit, vėjai ir dangiškieji bėgai[9]),
verkite, lytūs, krušos, šalčiai[10]), sniegai;
verkit, klodamies ant tuomis kalnumis[11]),
čionai gul grabe, Kursai rėdo[12]) jumis[13]).

Verkit, insulos[14]), verkite ir skalos[15]),
verkite, marės, nes ir jums reikalas:
numirė Ponas, kurs jums fundavojo[16]),
čion guli Tasai, Kurs jus užkavojo[17]).

Verk, vieloribai[18]), verkite, žuvelės,
verkit, sirėnos[19]), verki,te, kirmėlės[20]),
verkit, vandenų visas sutvėrimas[21]):
numirė Ponas, jūsų apgynimas.

Verkite, upės, tvanai nemieruoti,
ir jums, šaltiniai, reik ašaras duoti:
numirė Ponas, visų Sutvėrėjas,
šiandieną verksmas sutvėrimui stojas.

Verkit, pakalnės, verkit, kalnai didi,
verkite, mūrai, tuos smūtkus išvydę:
mirė tas Ponas, Kuris jumis sutvėrė
ir krašto marės' vandenis užvėrė.

Verk ir tu, kalnai šventas pagarbintas,
Jėzuso Pono krauju aplaistytas:
del mūsų Ansai kada prakaitavo,
nustojo sylos[22]) ir sveikatos savo.

Verk ir tu, grabai, uoloje[23]) iškaltas,
kurį nešiojo tas Ponas nekaltas[24]);
verk taipog smertį[25]) Jėzuso mieliausio,
Pono ant ponų ir Dievo tikriausio.

Verkit pūstynės[26]) ir cėdrai[27]) puikiausi,
ir jūs čion, medžiai, verkit artimiausi;
verkite, kurio ūksmė(j) paguldėte,
kur yra Dievo Dvasia, padengėte. [liai,

Verkite, paukščiai[28]), verkit ir paukšte-
verkite, medžiai[29]), žvėrys ir žvėreliai,
verkite, visas sutvėrimas, Poną,
Kursai ant kryžiaus davė pervert šoną.

Numirė dabar, už visus kentėjo,
kraujas švenčiausias visas ištekėjo;
gul grabe šitai padėtas nebgyvas
už sutvėrimą, ach! koksai čion dyvas!

Verk ir tu, žmogau, kursai razumnes-
už sutvėrimą ir išmintingesnis, [nis[30])
nes sau razumą turi anioliską,
regi malonę ant savęs dievišką.

Padėk čion verkti visam sutvėrimui,
kuris yra lygus tavo prigimimui:
tas Ponas šitai ir tave sutvėrė,
dovanas[31]) gausias[32]) del tavęs[33]) išbėrė.

---

[1]) Lenk. pobudka — paskatinimas. [2]) verkti. [3]) Išversta bene baigiantis XVIII-ajam amžiui, nes 1798 m. „Šird. Balse" tos giesmės dar nėra, ir ji pasirodo 1801 m. leidime. [4]) Orig. smerte. [5]) Lenk. pogrzeb — laidotuvės, šermenys. [6]) Orig. žem. nu. [7]) Orig. žvaizdė. [8]) Vienaskaitos šauksmininkas. [9]) Lenk. orig. niebieskie biegi — judesiai danguje. [10]) Orig. žem. šaltei. [11]) Lenk. orig. pod swemi górami — po savo kalnais. [12]) valdo. [13]) jus. [14]) Lot. insula—sala. Lenk. orig. wyspy. [15]) Lenk. skały — uolos. [16]) Lot. fundo (lenk. funduję) — steigiu, įkuriu. [17]) Lenk. zachować — prilaikyti. [18]) Lenk. wieloryb — didžuvė, banginis. [19]) Lot. sirena ir lenk. syrena iš gr. seirén — 1) jūrių merga-vilioklė, 2) garlaivių, pabrikų švilpa. [20]) Vertėjas nesugebėjo aiškiau išversti „delfinowie" — dantingos didžuvės. [21]) visi tvarai. [22]) Sl. sila — jėga. [23]) Orig. žem. uloje. [24]) Lenk. orig. grobie..., który Pana piastujesz... — karste, kuris priglobi Poną; vertėjo nesuprasta. [25]) verkti ką, vietoj: ko — „ko verki?" [26]) Lenk. pustynie — dykumos, tyrai. [27]) Gr. kedros, lot. cedrus. [28]) Orig. žem. pavkštei. [29]) Orig. medys. [30]) Sl. razum (lenk. rozum), razumny(i) — protas, protingas. [31]) Orig. žem. dovenas. [32]) Orig. gavses, [33]) tau.

Tegul atstosei[1]) svietiška pakusa[2])
nuog[3] tavęs, regint sopulius Jėzuso;
tegul neduosei[4]) kūnui tos svavalios[5]),
piktybių zlasties[6]) ir biaurybėms valios.

Nesang Jėzuso kūno sveiko nėra,
kraujuose plūsta del tavęs be mieros[7]);
neduokis čertui[8]) pats ant prapuolimo[9]),
šitai Jėzusas duod tau išganymą.

Nes Išganytas[10]) del tavęs kentėjo,
žyvatą savo už tave padėjo,
kada iš macies[11]) čerto[8]) išvadavo,
darydams danguj učesnyku[12]) savo.

Tad imkis švento Petro gyvenimo,
veizėk, kaip verkė po užsigynimo;
mokykis verkti kaipo Magdalena,
ne kaipo verkia zdrodlyvė[13]) sirėna.

Ale[14]) su tikru gailesiu verkdamas,
kaltybę savo čion išpažindamas,
imk ant uvogos[15]), jog tai zlastis[6]) tavo,
Jėzus mieliausias smertį čionai gavo.

Už tavo griekus[16]) yr nukryžiavotas,
prie stulpo plaktas, muštas ir myniotas:
tu Jam karūną erškėčių uždėjai,
kada nečystas[17]) misles[18]) užturėjai.

Slušnus[19]) tau daikts šiandien verkti širregi, jog Dievas kentėjo meilingai; [dingai,
verkti reikalas karštoms ašaromis,
kad galėtumei labai ir gausiomis.

Lieki[20]) iš akių šaltinį didžiausią,
taip parblagosi[21]) Jėzusą mieliausią;
o jei trudnastis[22]) širdyje užeita,
daryk pakūtą[23]) ir gailesį greitą.

Atsiduok Panai Marijai Švenčiausiai,
po kryžium smūtnai[24]) ir sopulingiausiai;
Ana duos akims ašarų liejimą,
už griekus tavo tikrą gailėjimą.

O taip apverkęs Jėzusą mirusį,
del atpirkimo tavo atėjusį,
apverk ir griekus savo gyvenimo,
dūšiai tau dangų ir gerą mirimą.

V. Iš Žemaičių Kalvarijos daminykonų giesmių

(1750 m.)

[Pėdelis miros . . . Vilniuje. 1750 m.[25])]

1. Vėl man bėdos nuliūdusiai (Marijos sopuliai del sūnaus karūnavojimo).

Vėl man bėdos nuliūdusiai,
Motinai taip pavargusiai
del galvos Sūnaus tikro,

Kurį regiu subadytą,
nes erškėčiuosna įpintą,
ne be[26]) didžių sopulių
mano galvos, nes ją dygia[27])
tie erškėčiai. Ai, ne pigią
mūką ant širdies kenčiu!

Pusiau mano galva skyla,
kada Sūnaus mano myla[28])
galva visa randuose.

---

[1]) atstos, atkibs. [2]) Lenk. pokusa — pagunda. [3]) Orig. žem. nug. [4]) neduos, neleis. [5]) sauvalės (lenk. swawola). [6]) Slav. zlost' — piktumas. [7]) Orig. bemiero. [8]) Slav. čart, rus. čort — velnias. [9]) neleisk velniui tavęs žudyti (prapuldyti). [10]) Išganytojas. [11]) Lenkų moc (rusų mošč') — galia, galybė. [12]) Lenkų uczęstnik (rusų učastnik) — dalyvis. [13]) Lenk. zdradliwy—pasalus. [14]) Lenk. ale — bet, tačiau. [15]) Lenk. uwaga — pastaba, pastebėjimas; lenk. weź na uwagę — įsidėmėk. [16]) Slav. griech (lenk. grzech) — nuodėmė. [17]) Sl. nečyste — negrynas, nepadorias. [18]) mintis. [19]) Lenk. słuszny — teisingas, prideramas. [20]) Orig. žem. lyiki. [21]) Lenk. przebłagasz — numaldysi. [22]) Slav. trudnost' — sunkenybė. [23]) Lenk. pokuta — atgaila. [24]) Lenk. smutnie — liūdnai. [25]) Vertimas iš Liublino daminikonų lenkiškojo teksto. 20 giesmių. [26]) Nevykusiai pasakyta, tad apsilpninta įspūdis. [27]) Paprastai: diegia, bet žemaitiškai „dygia“ (ir „deigia“. [28]) mielo. Žemait.

Veidas, akys krauju plaukia
ir ing mano širdę[1]) šaukia:
veizdėk, koks tavo Sūnus.

O, man gailus regėjimas,
taip didis paniekinimas
Sūnaus mano Mieliausio.

Galva žemčiūgų[2]), kurioji
verta karūnos, nūn toji
eršketiuosna įpinta.

Del ko? troškauji žinoti,
dūšia? idant išliuosuoti[3])
tavi[4]) nuog biaurių mislių[5])

galėtų, tai iškentėjo,
karūną kada uždėjo
ant Jo galvos eršketių.

2. Sveikas, garbės vertas medi (Kryžiaus galybė).

Sveikas, garbės vertas medi,
kurs paskęsti nedaleidi
iriančiuosius ant šių marių
svieto nuog badų ir karių[6]),

par kurį milaširdingas[7])
Jėzus užlaiko, meilingas,
mus, nuog peklos apgindamas,
rojun dūšias priimdamas.

Tuom nuog piktų neprietelių
vainos apgin, vesdams keliu
gerų darbų karalystėn,
dangiškon savo ponystėn.

Per tą mums pakajų duoda,
laimų[8]) gyvenimą rodo.
Su tuom sūdys visą svietą
baisioj klonyj Juozapoto.

Ten surinks visus geruosius,
taipogi ir nelabuosius:
aniems švies ant išganymo
kryžius, šiems ant prapuolimo.

Ant to kryžiaus apmokėjo
skolas mūsų, kad kentėjo
smarkiai Jėzus, liedams kraują,
mums duodams žyvatą naują.

To bijosi prakeiktasis
ir kiekvienas netikrasis.
Tas tikrus danguj sodina,
netikrus peklon skandina.

Kryžius nuog visų priepuolių
apgin ir smerčio sopulių:
par tą ligoniai sveikatą
aptur ir akliai mato.

O kryžiau Jėzaus brangiausias,
o kryžiau, medi saldžiausias,
gink mus nuog visų piktybių,
priduok dangiškų turtybių

nū ir smerčio valandoje,
idant Jėzuso loskoje
su šiuo parsiskirtum[9]) svietu,
o danguj rastumėm vietą.

---

[1]) širdį. [2]) Rusų žemčug. [3]) išvaduoti. [4]) tave. [5]) minčių. [6]) karė = karas. [7]) mielaširdingas. [8]) laimus — laimingas. [9]) persiskirtume.

GRAMMATICA

Litvanica

Mandato & Autoritate

SERENISSIMI ELECTORIS

BRANDENBURGICI

adornata,

& prævia Censurâ

primùm

in lucem edita

à

M. DANIELE Klein

Pastore Tilf. Litv.

Præmissa est ad Lectorem Præfatio non minùs utilis, quàm necessaria.

Cic. de Clar. Orat.

Nihil simul est & inventum & perfectum.

REGIOMONTI,

Typis & sumptibus JOHANNIS REUSNERI.

ANNO Χριστογενίας CIↃ. IↃC. LIII.

Kleino gramatika (1653).

PRÆFATIO
AD LECTOREM
cum salute.

SIsto Tibi, Lector Benevole, Grammaticen nostram Litvanicam, quæ novitate suâ diversa in quorundam animis creare videtur judicia; imò contra quam jam pridem varia objecerunt plures, de quorum objectionibus nonnullis Tecum priùs disseram, quàm de instituto Grammatices nostræ Te informem.

Gemina potissimum eorum Objectio *est: Prima; Grammaticen Litvanicam, quæ certis suis Regulis & Præceptis constet, scribi non posse.* Rationes *illorum sunt: (1) quod lingva hæc sit mixta & confusa lingva 2. Usus ejus incertus (3) Dialecti varia. Ad singulas brevibus respondeo*

Ad I. Concedo quidem; Lingvam Litvanicam purè non fluere, sed liquore aliarum lingvarum permixtam esse, at tamẽ confusionis eam argui posse, nego. Quamvis enim plures sint dictiones, quæ origine partim Græca, partim Latina, omnium autem maximè Polonica; exinde tamen non sequitur, lingvam hanc adeòc confusam esse, ut nullis Grammaticalibus Regulis, Declinationibus & Conjugationibus definiri queat, aut non esse talem, quæ, ut alia lingva, certo suo gaudeat idiomate. Veluti non sequitur: In Latina lingva multa, imò plura quàm in Litvanica, reperiuntur vocabula origine Græca; ergò Latina lingva est confusa & non idiomatica lingva. Ecquis enim ignorat, Latinos hellenizare, Polonos Germanizare? sic facilè credes, Litvanos & hellenizare & plurimùm polonizare, utpote cui genti confines sunt, cum

quâ

Iš Kleino gramatikos (1653).

VI. V. N.[1] (Žemaičių Kalvarijos daminykonas).

1. Giesmė apie smertį (Pamiętaj człowiecze).

O dūšia kiekviena,
mislyk sau kas diena,
koks čėsas[2]) ir vieta
yr žmogui ant svieta[3])
gyventi.

Pakelk tiktai akis,
ką tau žmonės sakys?
Sakys: smertis[4]) greitas
joda kaipo raitas
po svietą.

Kunigaikščius, ponus,
ciesorius[5]), etmonus[6])
iš palociaus[7]), dvara[8])
su prasčiokais[9]) vara
iš svieta.

Strielbas[10]) ir armatas[11])
ir tai ne klapatas[12]),
ir puškų[13]) nebija,
taip macį[14]) įgija
sau smertis.

Nė daugumas tarnų,
norint ir uparnų[15]),
varta[16]) ir žołnieriai[17]),
atvožni[18]) ricieliai[19])
neapgins.

Dauggalingus ponus[20]),
visų žmonių stonus[21]),
taip sūdžių[22]), kaip kriaučių[23]),
ricielių ir šiaučių[24])
im[25]) lygiai.

Studentus[26]), ponelius,
prasčiokus žmonelius,
prastus, išmintingus,
mokytus, protingus
ved smertis.

Ponių auksa šiubus[27]),
bagočiausius[28]) rūbus[29])
ing purvą įmeta,
nes smertis nemata,
kas tai yr.

Kupčiai[30]) ir likvoriai[31]),
karčmoriai[32]) šinkoriai[33]),
nors pinigus[34]) renka,
bet neišsiperka
nuog smerčia.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . .

---

[1]) Giesmes ape szwęciausy Panna Marya, par storony wiena kuniga N. W. zokana szwęta Dominika Kałworyjos Ziamayčiu Klosztoriaus iszdrukawotas (1765). [2]) Sl. čas — laikas. [3]) Slav. sviat, sviet — šviesa, pasaulis. [4]) Slav. smiert' — mirtis. [5]) Lenk. cesarz (lot. Caesar). [6]) Lenk. hetman (sen. ir etman) iš vok. Hauptmann, — kariuomenės vadas. Liet. ir: atmonas, lyg nuo atmonyti. [7]) Lenk. pałac (italų palazzo iš lot. palatium) — gražūs rūmai. [8]) Slav. dvor. [9]) Slav. prostak. [10]) Slav. strielba (strzelba) — šaudyklė. [11]) Čia, tur būt, ne armota — patranka (kanuolė), bet šiaip ginklai (lenk. iš lot. armata). [12]) Lenk. kłopot — rūpestis. [13]) Sen. lenk. puszka (ček. puška, rus. puška) — patranka. [14]) Lenk. moc — galia, galybė. [15]) Lenk. uporny — atkaklus. [16]) Lenk. warta (vok. Wache, rus. vachta) — sargyba. [17]) Lenk. żołnierz (vok. Soldat iš lot. soldarius, nuo kareivio algos solidus arba soldus) — kareivis. [18]) Lenk. odważny (rusų otvažnyi) — drąsus. [19]) Lenk. rycerz (čekų rytiž iš vok. Ritter) — karžygys. [20]) Sl. pan. [21]) Slav. stan — luomas. [22]) Gudų-rusų sudja (sudzia) — teisėjas; sud — teismas. [23]) Lenk. krawiec (krajać — piauti, kirpti) — siuvėjas. [24]) Lenk. szewc (szew — siūlė, szyć — siūti) — kurpius. [25]) Tekste žem. em, kitur eim. [26]) Lot. studens — besimokąs, moksleivis, taikoma ne vien aukštųjų mokyklų, bet ir šiaip mokyklų jaunuomenei; kai studentų dabartine šio žodžio prasme sodžius dar nežinojo, vien gimnazistai tebuvo vadinami studentais. [27]) Slav. šuba — kailiniai. [28]) Slav. bogacz (sen. bogater, bohater — karžygys, didžiavyris per ukr. bohatyr iš mong. baghatúr, batúr — drąsus, iš persų bohadúr — stipruolis) — turtuolis. [29]) Sen. lenk. roba iš pranc. robe — gražūs drabužiai. [30]) Sl. kupiec — pirklys. [31]) Lenk. lichwiarz (iš got.-germ.) — kuris skolydamas ima didelį palūkį. [32]) Lenk. karczma (slav. charč), karczmarz. [33]) Lenk. szynk, szynkarz = karczma, karczmarz. [34]) Got. peniggs (vok. Pfennig).

Prastus ūkinykus,
sukčius provinykus[1])
ing kapus nuvara,
grabuose[2]) uždara
ant amžių.

Karalius[3]) ir ponus,
lygiai ir paduonus[4]), —
ach, kokia tai gėda! —
mužiką[5]), urėdą[6])
im lygiai.

Lozorius ubagus[7])
ir pačius kunigus
attrauk nuo altoriaus[8]),
pakas ant šventoriaus[9])
ing žemę.

Po klioštorius[10]) lando,
kunigus atranda,
nei viena nelaika,
bet visus išnaika
iš cielų[11]).

Dieve, kas tai yra?
Asabų[12]) neskir(i)a,
ing klioštorius eina,
minyškoms[13]) duod vainą[14])
kas diena.

O kada nelaba
smerčia ta asaba
rūstus, spakainiausius[15]),
piktus ir geriausius
sugadė[16]),

ciesorius, turtingus,
prastus, išmintingus,
ant strošniausio[17]) sūda
bagočių ir kūdą[18])
ved smertis.

Ir jūs, seniai dziedai[19]),
kurie kaip urėdai
pečius[20]) pilnavojat[21]),
o smerčia nebojat,
nepames.

Bobas[22]) ir audėjas,
marčias ir verpėjas,
nors stuomenis duosit,
bet ne išsivaduosit
nuog smerčia.

Mergas ir jūs panas[23]),
norint duosit dovenas,
bet ing grabą varys,
ten visas uždarys
ant amžių.

Gražiausias paneles,
strainiausias[24]) mergeles,
kaip seną, taip jauną,
lygiai visas piauna
kaip avis.

Maži kūdikėliai,
kurie kaip jėreliai[25])
noris verk ir bliauna,
ir tuos nepaliauna
imt smertis.

---

[1]) Slav. pravo, lenk. prawnik — teisininkas; čia prova—byla, provininkas—bylinėtojas. [2]) Lenk. grób — karstas, bet ir vok. Grab (duobė). [3]) Sl. korol (lenk. król) — iš vok. Karl (Karolius). Cėzario vardas davė ciesorius, Karoliaus Didžiojo — karalius. [4]) Slav. poddany' — pavaldinys. [5]) Rusų, ukr. ir sen. lenkų mužyk (muž — ir čekų kalba) — valstietis („žmogus"). [6]) Sl. uriad (lenk. urząd), uriadnik (lenk. urzędnik)—valdžios žmogus. [7]) Sl. ubogi. [8]) Lot. altarium (altare, rus. altar', lenk. ołtarz) — aukuras. [9]) Lot. coemeterium (iš gr.), lenk. cmentarz (smętarz). [10]) Lot. claustrum, čekų klašter, lenk. klasztor, vok. Kloster. [11]) Lot. cella, lenk. cela — vienuolyno arba kalėjimo kambarėlis. [12]) Sl. osoba — asmuo. [13]) Lenk. mniszka (vienuolė), vyr. mnich (ir čekų) iš germ. münch, munich (vok. Mönch), o šis iš gr. monachós per lot. monachus (rusų monach). [14]) Sl. voina — karas. [15]) Sl. spokoiny(i) — ramus. [16]) Lenk. pogodzić — sutaikinti. [17]) Sl. strašny(i) — baisus. [18]) Sl. chudy — liesas. [19]) Lenkų dziad, gudų dzied (rusų died). [20]) Sl. piec (pieč') — krosnis. [21]) Lenkų pilnować — sergėti. [22]) Sl. baba. [23]) Lenk. panna. [24]) Sl. stroiny — puikus, pasipuošęs. [25]) ėryčiai.

Jaunikaičiai, vyrai,
kožnas[1]) kasdien ščyrai[2])
mislyk apie smertį,
o ne apie kraitį
ir panas.

Svotai[3]) ir jūs vedliai[4]),
maršalkos[5]) ir piršliai,
kitiems pačias pirškit,
smerčia neužmirškit,
kas tai yr.

Gerkit, uliavokit[6])
ir smertį dabokit,
jūs apie veselę[7]),
smertis apie jūsų kelią
rūpinas.

Išves iš veselių,
bet ne vienu keliu,
geriems dangų žada,
o piktus ant bada
ing peklą[8]).

Vieniems duos gėrybes,
kitus ing tamsybes,
ing peklą suvarys
ir tenai uždarys
prakeiktus.

Berazumiai[9]), latrai[10]),
atsirykit gerai,
kaipo jūs ten tverste[11]),
kada smalą[12]) gerste[13])
po smerčia.

Dieną naktį šaukste[14]),
gala nesulaukste[15]),
kaip vilkai[16]) kaukdami,
ugnyje degdami
ant amžių.

Velnių balsų klausys,
smarves peklos vuostys[17]),
iš akių eis ugnis,
o nasrais smala rys
griešnyką[18]).

Tėvai gimdytojai,
vaikų lepintojai,
vaikelius auginat,
ant kokia, nežinot,
sau gala.

Ing peklą nugrūsti
ant amžių pražūste[19]),
liepsnose raudoste[20])
ir smerčia ieškoste[21]),
neraste[22]).

Ugnių mūkas smarkiai
degins kūnus vargiai[23]),
vaikas kūną tava,
prakeiktą nuog Dieva[24]),
krims kaip šuo.

Smaloj kūnus virins,
zmislus[25]) dusys[26]), marins,
jog Dievą galėjo,
ale[27]) nenorėjo
regėti.

---

[1]) Sl. każdy (każden) — kiekvienas. [2]) Lenkų szczerze. [3]) Sl. svat. [4]) Iš vestuvių apeigų. [5]) Lot. marescalcus, lenk. marszałek — toks viršininkas, vyriausias tvarkos (dvaro, bajorų, vestuvių, laidotuvių) prižiūrėtojas. [6]) Sl. guliat' (lenk. hulać). [7]) Len. wesele — vestuvės. [8]) Sl. pieklo — pragaras. [9]) Sl. razum (rozum) — protas. [10]) Lot. latro, lenk. łotr. [11]) tversite. [12]) Sl. smola. [13]) gersite. [14]) šauksite. [15]) nesulauksite. [16]) Lenk. wilk. [17]) uostys. [18]) Sl. griešnik (lenk. grzesznik). [19]) pražūsite. [20]) raudosite. [21]) ieškosite. [22]) nerasite. [23]) skaudžiai. [24]) Turėtų būti: Dievo prakeiktą. [25]) Lenk. zmysł (palyg. rusų smysl) — pajautimas. [26]) Sl. dusit' (dušit') — lyg dūšią iš kūno spausti, smaugti. [27]) Lenk. vietoj bet.

O prakeikta vieta,
del raskažių[1]) svieta
ant amžių pražūti,
danguje nebūti
su Dievu.

Neščėslyvi[2]) žmones,
kurie Jėzaus malonės,
ant žemės būdami,
rasti galėdami,
neieškot.

Ach, prakeikta vieta,
kur nėr nieka kita,
kaip velnių bliovimai,
prakeiktų verkimai
girdėti.
. . . . . .[3]).

2. Kiek yr žemėj sutvėrimo[4]).

Kiek yr žemėj sutvėrima,
Tava, Dieve, apreiškima,
tegul visi šloven Tave,
budindami griešną mane.

Saulė, mėnuo, visas žvaizdės
ir visas planetų[5]) skaičius,
naktis, diena, mėnesiena
tegul budin jauną, seną.

Kiek miškuose sprogst lapelių
ir pievoj yr žolelių,
kad tiek liežuvių turėčia,
širdi(m), burna visad šaukčia:
(Dieve, myliu Tave[6]).

Paukštei, ant žemės būdami
ir aukščiausiai skraidydami,
garbin Dievą kaipo moka,
duodami mums ant to znoka[7]).

Visi žvėrys namų, miška,
garbin Dievą amžiniška
ir mums liepia tai taryti,
Dievą drąsiai pagarbinti.

Kiek gal būti žolių žemės
ir smilčių ant kraštų marios,
kaip tiek aš sylų[8]) turėčia,
vienu balsu Tavęsp šaukčia.

Kiek yr sveikų miškų, medžių
ir lapelių labai saldžių,
tiek burnų kad aš turėčia,
dieną, naktį Tavęsp šaukčia.

Orai[9]), vandens, žemės sliekai,
visi žvėrys, strošni vilkai,
duokit mums Dievą pažinti,
giesmėms amžinai garbinti.

Kalnai aukštai sėdėdami,
kloniams pavėsį duodami,
priduokit aniems drėgnumą,
mums ant Dieva garbinima.

Jūs žemės akmeniai[10]) kieti,
mokėkit visi kalbėti,
kad mes, jumis žiūrėdami,
Dievui giedotum šaukdami.

Visi mūrai[11]), visas plytas[12]),
tegul Tavęsp labai plyštas,
griešną žmogų gėdindami,
Dievui giedot mokydami.

Visas upės, jūras, marias
išpažįsta, jog Tu geras
valdytojas esi svieta,
kaipo roda giesmė šventa.

---

[1]) Sl. roskoš' — prabanga. [2]) Sl. nieščastlyvi — nelaimingi. [3]) Apleista maldos žodžiai. [4]) Prasideda: Dieve, myliu Tave. [5]) Iš gr. ir lot. [6]) Kartojama po kiekvieno posmo. [7]) Sl. znak — ženklas, žymė. [8]) Sl. sila — jėga. [9]) vorai. [10]) akmenys. [11]) Lenk. mur iš lot. murus (vok. Mauer). [12]) Sl. plita (plyta).

Žuvys mariose esančias
ir upeliuose plaukančias,
mes, ant jūsų žiūrėdami,
Dievui giedosma[1]) šaukdami.

. . . . . .

Atmink, žmogau, sutvėrimų
Dieva esi zdabėjimas[2]):
kas yr širdyj meilės tava,
tai duok Apšvietėjui sava!

Galva, razums, akis mana,
liežuvis nesaka gana,
ale drąsiai tegul gieda,
apleis ir didžiausia bėda.

Visas žmogaus mislės, sylas,
atsiverskit ant jo bylos,
nelaikykit daikta tokiu,
kas neduotų garbę kokią.

Kūnas, velnias, ciela[3]) pekla
tegul veda kaipo aklą,
vienok nieka nebijosiu,
kad prie Tavęs, Pone, šauksiu.

Pametu svieta linksmybes
ir visas kūno biaurybes,
niekas manęs nelinksmina,
dieną naktį baimė krutina.

Jau tada vis išrokavęs,
visų buklų skaičių davęs,
Pone, būk milaširdingas,
priimk tą giesmę meilingas.

. . . . . .

3. 45 psalmė.

Dievas mūsų gelbėtojis ir tvirtybė,
pamaćiu[4]) suspaudimuose,
kurie rado mus dideliai.
Del to nebijosma, kad pasijudins
ir parsineš kalnai [žemė
ing širdį marios.
Šumijo[5]) ir susigrumzdė vandenys
susidrebėjo kalnai [anų,
prieš sylą Jo.
Smarkumas upės linksmin miestą
pašventė pribuvimą [Dieva,
sava aukščiausią.
Dievas viduj ano, nebus pajaudintas[6]),
ratavo[7]) aną Dievas
anksti ant švitima[8]).
Nusigando giminės ir nusilenkė ka-
davė balsą sava, [ralystės,
pasijudino žemė.

Dievas tvirtybių su mumis,
Dievas Jokūba
Apgynėju mūsų!
Eikit, apveizdėkit darbus Dieva,
kokius padarė
cūdus ant žemės:
attolinęs vainas iki kraštų žemės,
sulaužys strielbas
ir sutrupins ginklus,
ir uždengtuves[9]) ugnimi sudegins.
Nusispakajykit[10]), o išvyskit, jog Aš
[esmiu Dievas:
būsiu paaukštintas tarp giminių
ir būsiu paaukštintas ant žemės.
Dievas tvirtybių su mumis,
Dievas Jokūba
Apgynėju mūsų!

---

[1]) giedosime. [2]) Lenk. zdobienie — puošimas, gražinimas. [3]) Sl. ciely'i (lenk. cały) — visas. [4]) Lenk. pomoc (rusų pomošč') — pagalba. [5]) Sl. šum, šumiet' — ūžimas, ūžti. [6]) Skirsneliai kaip originale. [7]) Vok. retten (lenk. šaukimas: rety!), lenk. ratować — gelbėti. [8]) Lenk. świtanie — aušra. [9]) Lot. scutum — skydas. [10]) Lenk. uspokójcie się — nurimkit!

VII. Antanas Strazdas

(1763—1833).

[Giesmės svietiškos ir šventos . . . 1814 m.[1])]

1. O, Švenčiausia Marija (apie vardą Marijos).

O, Švenčiausia Marija,
Dangaus, Žemės Lelija,
tam cudaunam abroze[2])
linksma, skaisti ir graži[3]),
o Marija!

Saldžiausias Tavo vardas,
ant viso svieto gardas[4]);
ak, Tau ant kožnos vietos
dangaus ir žemės svietas
garbę duoda.

Esi dangaus darželis,
išrinktųjų kvietkelis;
Tav'[5]) žemė ir dangus,
kloniojas skarbai brangūs,
o Marija!

Aušros Žvaigžde vadinta,
o ant šventųjų šventa;
šventa šventųjų Ponia,
Tau atiduodam donę —
griešni žmonės.

Esi Saulė šviesybės
ir Zerkolas[6]) teisybės;
esi Skrynia[7]) pakajaus,
Vartai dangaus ir rojaus,
o Marija!

Tavo saulė ir mėnuo,
Tavo naktis ir diena;
Tave čėsas, adyna
apiekunka[8]) vadina,
o Švenčiausia!

Paduok mums savo ranką,
būk mūsų apiekunka;
gink mums nuo piktų žmonių
ir nuo sunkių koronių,
prašom Tavęs.

Šaukiam mes brostva[9]) ciela[10]),
būk Motina mums miela;
šaukiamės kaip siratos[11]),
ratavok[12]) mums klapatuos[13]),
o Marija[14])!

Apdenk mus ploščiu[15]) savo;
ag visi tarnai Tavo,
ag visi Tavo vaikai, —
laikyk savo apiekoj,
o Motina[16])!

Tau kloniojamės visi,
linksmi ir nuliūdusi[17]);
imk po savo apieka,
valdyk mus su patieka[18]), —
prašom Tavęs.

Saldus vardas — Marija,
Dangaus, Žemės Lelija,
būk apiekunka mūsų,
valdyk kūną ir dūšią,
o Marija!

---

[1]) Dar 1790 m. Strazdas išleido savo Spasabą giedojimo mišių šventų su giesmėmis, o 1814 m. „Giesmes svietiškas ir švintas", kurių kitos gal buvo parašytos dar XVIII a. [2]) Lenk. w cudownym obrazie — stebuklingame paveiksle. [3]) Kantičkose ištaisyta: kaipo rožė. [4]) Gal veiksmažodis: gardijas = gardas — apsitveria; 1840 m. kantičkose ištaisyta: garbas = garbus, garbingas. [5]) Tavei. [6]) Gudų zerkalo — veidrodis. [7]) Lot. scrinium (lenkų skrzynia) — dėžė. [8]) Sl. opiekunka — globėja. [9]) Sl. bractvo — brolija. [10]) visa. [11]) Sl. sirota — našlaitis. [12]) Lenk. ratuj — gelbėk. [13]) Lenk. kłopoty (rusų chlopoty) — rūpesniai. [14]) Kantičkose: kurie prie Tavęs šaukiam ir loskos Tavo laukiam, o Marija. [15]) Slav. plašč. [16]) Kantičkose: Laikyk ir sparnu šventu, gelbėk mus iš klapatų, pridenk ploščiumi savo, o Marija. [17]) nuliūdę. [18]) Lenk. pociecha (rusų potiecha) — paguoda.

2. Pulkim ant kelių, visi krikščionys (prieš Mišias).

Pulkim ant kelių, visi krikščionys,
trokšdami del sav Jėzaus malonės;
su ašaromis, pulkim su viera
prieš tą strošniausią[1]) Jėzaus afierą[2]).

Prašau Tav', Jėzau, su karšta širdžia,
malonėj Tavo man patį girdžiu[3]);
priduok man loską Tave garbinti,
idant galėčiau su Tav' gyventi[4]).

Pablagaslovyk[5]), Jėzau saldžiausias,
maldomis mūsų, Tėve aukščiausias,
pablagaslovyk mūsų nameliams,
duok urodzajų[6]) gausų laukeliams.

Duok zgadą[7]), meilę, duok ir pakajų,
o dūšioms čyščiaus dangišką rojų,
gyviems sveikatą, duok čėsą gerą,
per tą švenčiausią mišių afierą.

Puolam po kojom[8]), mielaširdingas
Jėzau saldžiausias, Jėzau garbingas,
laikyk mus visus apiekoj savo,
turėk visados po sparnu savo[9]).

---

[1]) Slav. strašny(i) — baisus. [2]) Lot. offero (veiksm.), germ. opfar (Opfer), lenk. ofiara — auka. [3]) Kantičkose, kurios šį posmą deda paskutiniu: malonės Tavo duok mums datirti. [4]) Kantičkose: danguj su Tavim viečnai (amžinai) gyventi. [5]) Sl. (po)blagoslavit' — palaiminti. [6]) Lenk. urodzaj (rusų urožai) — derlius. [7]) Lenk. zgoda — santaika. [8]) Kantičkose: po kojų. [9]) Toji giesmė yra išversta ir į lenkų kalbą (Ks. A. Wierzbowski, wikary sumiliski. Nabożeństwo na cześć niepokalanego poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Wilno. 1859. Pusl. 221—222):

Padnijmy na twarz, uderzmy czołem,
tu chrześcianie zebramy społem,
z pokorą szczerą, płaczem i wiarą
przed Zbawiciela straszną ofiarą;

błagając Ciebie, Jezu nasz drogi,
wysłuchaj modły, udziel czas błogi,
błogosław nasze domostwo całe,
urodzaj w polu, plony niemałe;

daj zdrowie, miłość, pokój i zgodę,
a duszom w czyścu wieczną ochłodę;
niech dobroć Twoja wszystkich obdarza
przez tę ofiarę świętą ołtarza.

Padamy na twarz! Tyś miłosierny,
Jezu najsłodszy w chwale niezmierny,
przyjm nas w opiekę, skłoń serce Twoje,
przytul strapionych pod skrzydła swoje.

O dobry Jezu, błagamy Ciebie,
udziel nam łaski w każdej potrzebie,
daj tu na ziemi Ciebie miłować,
a w niebie wiecznie z Tobą królować.

Šis vertimas, daraš originalo įspūdį, yra padarytas iš kantičkų, kaip rodo paskutinysis posmas.

Didžiosios Lietuvos reformatų giesmės.

I. Iš Merkelio Petkevičiaus katekizmo (1598 [1]).

1. 90[2]) psalmė: Qui habitat in adiutorio Altissimi.

Kas gyvena po ginklu Aukščiausia,
po ranka Dieva visogalinčia,
galiu aš tai visiems drąsiai byloti
ir užu daiktą tikriausią drūtinti[3])
apie Viešpatį nodiejąs[4]) mana
ir Dievą, Kuriuo dūksiuos visada.

Anas ištrauks iš spąstų medvysia[5])
ir nuog pažeizdos žmogaus bedievia,
sparnais savo Anas užudengs tave,
po kuriais nebijosi(e)s nieka tujen,
teisė Jo iš sena suliūbyta[6])
bus kaip zbraja[7]) stipriai priprovyta[8]).

Tu nebijosi nakties baisybių,
nei vėl[9]) strėlų[10]) naktį lakiojančių,
nuog pavietrės[11]) tamsiose[12]) vaikščiojan-
taipag ir pusiau dienos pūstijančios, [čios,
noris ir tūkstantis prieg tav parpuls,
po dešinei dešimts tūkstančių griuš.

Palyginimui protestanto **Bretkūno vertimas (1580).**

Kursai po apgynimu Aukščiausiojo gy-
ir po pavėsiu Visgalinčiojo laikasi, [vena
tas byla: „Viešpati, mana
nusitikėjimas[13]) ir mana pilis —
mana Dievas, kuriuo nusitikiu.

Nesa Jis mane išgelb iš tinklo medijo[14])
ir iš piktosios gumbės,
Jis tave sparnais sava dengs,
ir po pluksnomis Jo pakajų kūriesi[15]),
Jo tiesa yra apgynėjimas ir skyda[16]).

Idant nesusitrimtumbei[17]) dėliai išgąsties
[nakties,
dėliai strėlų, kurios dieną naktį lakioja,
dėliai gumbės, kuri tamsybėje šęla,
dėliai ligos, kuri pietumis gadin.
Kačei tūkstantis puola po šalies nuo tava
ir dešimts tūkstantis po dešinės tava,
o tačiau tave neužgaus.

---

[1]) Vilniaus žemės raštininkas Merkelis Petkevičius yra to katekizmo leidėjas, bet prakalboje pasisako jo dalį ir pats vertęs. [2]) Sekant Vulgata, ebrėjų 91. [3]) Lenk. utwierdzać. [4]) Lenk. na dzieja — viltis. [5]) medžiotojo. [6]) Slav. liubit' — mėgti. [7]) Lenk. zbroja (rusų sbruja) — šarvai. [8]) Slav. pravit' — ruošti, tvarkyti. [9]) Tekste: neyvel. [10]) Slav. striela — svilksnis. [11]) Lenk. powietrze — oras, čia: marai. [12]) tamsybėse. [13]) nusitikėti, pasitikėti. [14]) medžiotojo. [15]) Ne: turėsi. [16]) skydas. [17]) nesusitrintumbei?

Vienok tavęs tas gėlus[1]) neįgils,
nes gi tikrai tavo akys išvis,
taipag ir tatai tavo akys regės,
kaip vėl Ponas Dievas piktiemus mokės
del to, kad tujen Ponui dūksėjai,
Aukščiausią sav už ginklą turėjai.

Nesitiks tav iš silvarta niekas,
nei vėl plėga[2]) namuosna ateis,
tav nesang aniolus[3]) Pons paskirs sava,
id[4]) tavęs visame daikte saugotų,
naktį ir dieną tave nešiotų,
o akmuo kojos tavo nežeistų.

Tu liavą ir kirmėlę[5]) pamysi,
liavaitį, liūtą[6]) kojoms sutrysi[7]),
jog Mane myl, byla Pons: „Gelbėsiu ji,
kad pažina vardą Mana, gysiu[8]) ji,
šaukė manęsp, aš jo išklausysiu,
visam nuspaudime prieg jam būsiu.

Visu nepigumu ji gelbėsiu,
kaip sava mieląjį nugarbysiu[9]),
duosiu ilgą amžią jamui ant svieta
ir gi potam amžinąjį žyvatą".
Tuos daiktus suliūbija tam kožnam,
kursai Jį garbina, tarnu[10]) savam.

O akimis tava regėsi norą tava
ir išvysi, kaip nesibijantiemus
Dievo užmokama yra,
nes Viešpats yra tav nusitikėjimu,
Aukščiausias yra tava pilis.

Nieko pikta tav nebus,
nei vargas koksai artinsis namųsp tava,
nesa jis angelams sava prisakė apie tave,
idant anys tave apsaugotų ant visų tava
idant anys tave ant rankų nešiotų [kelių,
ir tu koją tava neištiktumbei akmeniesp.

Ant liūtų ir angių vaikščiosi
ir minsi ant jauno liūto ir slibino[11]).
„Jis laukia manęs, tada išgelbėsiu ji;
jis pažįsta vardą mana, todel apginsiu ji;
jis šauk manęsp, tada išklausysiu ji;
Eš[12]) su juo esmi bėdoje,
Eš ji ištrauksiu ir pagarbinsiu.

Pasotinsiu ji ilgu gyvenimu
ir parodysiu jam mana išganymą".

2. 136 psalmė: Super flumina Babylonis (palyg. Bretkūno vertimą).

Kada buvom ant upių Babiliona,
su verksmu tenai minėjom Sijoną,
užkabinę viduje ant gluosnių
savąsias arfas linksmybės mūsų;
ten mums tie, kurie nevalion[13]) užvedė,
ant arfų mumus sav(e)i žaisti liepė.

Liepdami mumus: „Nu, jūs mumus žai-
ir gi giesmeles Sijona giedokit!" [skit
O mes jiems taipo ten atsakėm:
„Kaipo mes čionai giedot turėtum[14])
giesmeles anas Pona Dieva mūsų,
žemėje čionai svetimoj būdami?"

O Jėruzalem, Jėruzalem miela,
ar čionai tave užmiršt turėčia!
Veikiaus idant dešinė manoji
užmirštų žaislą priprastą,
pirm tepridžiūk liežuvis gomuriopi,
neg aš turėčia tavęs užumiršti.

Id čionai tatai mani vis sutiktų,
jei kitaip tai manimp vietą turėtų,
kad turėčia linksmybę kitokią
perguldyt[15]) ant Jėruzalem mielą[16]),
o, Pone, atmink ant sūnų edomskų[17]),
nes šaukė ant Jėruzolimos miestū[18]):

[1]) Gilti, gėla. [2]) Lenk. plaga (iš lot.) — rykštė, baisi bausmė. [3]) Lenk. anioł iš graikų kalbos. [4]) idant. [5]) Lenkiškame vertime „bazyliszek", pasakų angis. [6]) Liūtu čia pavadintas smakas, slibinas. [7]) paminsi, sutrinsi. [8]) ginsiu. [9]) nugarbinsiu. [10]) tarnui. [11]) smako. [12]) Aš (Dievas). [13]) Sl. nevolia — nelaisvė. [14]) turėtume. [15]) Lenk. przełożyć — perkelti iš vietos į vietą, versti (iš vienos kalbos į kitą), čia: aukščiau pastatyti, labiau branginti. [16]) Ne: mielos. [17]) Edomas — Adomas; lenkybė viet. Adomo (Edomo) sūnų. [18]) Vienaskaitos galininkas.

„Sukulkit, kulkit nete[1]) iš gi grunta“,
bet veikiaus sulauks savo sukūlima
duktė Babiliona neapmulnai[2]),
nes palaimus est tas kožnas tikrai,
kurs ataduos tav pagal darbū[3]) pamstą[4])
už tat, ką darei mumus iš rūstybių.

Pašlavinimą tas apturės kožnas
Izraėliaus giminėjpi visada,
kursai, sugavęs juos, irgi sukuls
ant stipriosios akmeningos uolos
bernelius tavus, Babilione smarkus[5]),
kad tave sutrins Dievs po viernų[6]) kojoms.

II. Kėdainių poetai

(1653 m.[7])

[Jaugilis ir Tamašauskas].

1. Visas pasaulis šio svieto (23 psalmė[8]): Domini est terra et plenitudo eius[9]).

Visas pasaulis šio svieto,,
visos[10]) žmonės, kožna vieta
Ponui prigul; vis Ans padarė:
ant marių žemę uždėjo,
nuog Jo upės prasidėjo,
vis žodžiu stojos, kaip Jis tarė.

Kas užeis ant Švento Kalno?
Sakyk, Pon, kas vietą valną
Tavame gyvenime turės?
Tas, kurs laikos nekaltybėj,
širdies ir rankų čystybėj,
kurs kreivos prisiegos neturės.

Tas Dievo pašlavinimą,
taipag ir nuteisinimą,
įgys iš savo Pono rankų;
toksai Pono ieškodamas
ir Jo veidą mylėdamas,
bus visad Jokūbo patamku[11]).

Atverkite bromas tvirtas,
štai eit Karalius pagirtas,
Kurs gyvęs amžinai su jumis.
Koks tai Karalius pagirtas?
Tas, Kurs galybėj datirtas,
stiprus galūnas[12]) Pons su mumis.

Atverkite bromas tvirtas,
štai eit Karalius pagirtas,
Kursai gyvent mūsump artinas.
Koks tai Karalius pagirtas?
Karalius, Kurs jau datirtas:
dangaus Viešpats, Ponas Amžinas.

---

[1]) net. [2]) Lenk. nieomylnie — neklaidingai. [3]) Vienaskaitos galininkas. [4]) Lenk. pomsta — kerštas. [5]) kursai... smarkus... sukuls..., Gal: bernelius... smarkius? [6]) Viernųjų — ištikimųjų. [7]) Iš „Knygos nobažnystės“, išsp. 1653 m. Kėdainiuose. Yra ten 80 psalmių (100 vertimų) ir 159 šiaip giesmės, viso 239 giesmės. Be 7 giesmių, visos (232) yra išverstos: 231 iš lenkų kalbos (iš Rejo, Kochanovskio, Tšiceskio, Rybinskio ir kitų) ir 1 iš vokiečių kalbos (iš Elerto). Vertimams originalų autoriai knygoje niekur nėra nurodyti; jie čia nurodomi tik vieni kiti, kurie pavyko susekti. „Knyga nobažnystės“ yra versta iš vieno XVII-jo amž. gausingų Dansko ar Torunės kancijonolų (giesmynų). — „Nobažnystės knygos“ prakalboje vertimų autorium leidėjai vadina Kėdainių burmistrą Steponą Jaugilį Telegą, kurio giesmes giedoti pritaikęs (do francuskiej kadencji i tonu akomodowany) Kėdainių kunigas Samuelis Tamašauskas, jų dviejų darbą patikrinę ir ištaisę (zrewidowany i skorygowany) kiti kunigai (my, starszy dozorcy i pasterze zborów litewskich), o išleidęs bažnyčios sinodas (authoritate Synodu naszego prowincjonalnego). Gal būt, kad darbą bus taisę tie patys, kurie parūpino ten pat evangelijų išguldymą, maldas ir katekizmą: Biržų kun. Samuelis Minvydas († 1660) ir Naujamiesčio kun. Jonas Barimauskas (Borzymowski, † 1671). Apie atliktąji darbą leidėjai yra geros nuomonės: kaip lenkai turi garsius psalmių vertėjus Reją († 1569) ir Kochanovskį († 1584), vokiečiai Lobvaserį († 1585), prancūzai Marotą († 1544), taip ir Didžioji Lietuvos Kunigaikštija drąsiai galinti skaityti savo kėdainiškius (poetów naszych kiejdańskich). — Jonužis Radvila tais pačiais (1653) metais rašo, jog tiktai „mūsų kunigų fantazija“ pakėlusi Jaugilį giesmių vertėju. — [8]) Ebrėjų teksto 24 ps. [9]) Versta ne iš lotynų kalbos, bet iš lenkiško vertimo: Krąg ziemi i ze wszystkiemi. [10]) „Nobažnystės knygoje“ visur: visos žmonės. [11]) Sl. potomok (potom — paskui) — palikuonis. [12]) Ne: galiūnas.

2. Nung mes dermingai

(46 ps.[1]): Omnes gentes plaudite manibus[2]).

Nung mes dermingai[3])
visi meilingai
rankomis plokim,
giesmes giedokim
Ponui savamui,
Dievui Didžiamui,
mūsų Hetmonui,
vientijam[4]) Ponui.
Prieš Jį grausmiausio
nėr ir vyriausio[5]):
svieto Valdonas,
Karalius Ponas.

Ans pahonystę
ing paklunystę[6])
padavė mumus,
kad vedė ten mus,
pagal savojo
žodžio šventojo,
šalysna tosna,
viso pilnosna:
davęs tėvykščią
plačią ir yškią[7])
žmonėms saviemus
numylėtiemus.

Tegul mus tada,
nū ir visada,
loska pridengia:
Ponas užžengia
su giesmėms, tuboms[8]),
balsiomis triūboms.
Nung mes dermingai
Ponui meilingai
psolmus giedokim,
Jam garbę duokim,
Tam Amžinamui,
Dievui savamui.

O jūs, vėl, galvos,
mokytos kalbos:
jums pirm kitųjų
prider, prastųjų,
Dievą garbinti
Visogalintį:
top judin Ponas,
id kožnas stonas
pažintų Poną,
Dievą Abroma[9]),
Tą Amžinąjį,
nesmertelnąjį.

Ans saviems stipru
ir šarvu tikru,
mūru stipriausiu
jiems ir drūčiausiu,
Pons paaukštintas
ir pašlavintas.
Nung mes dermingai
Dievui meilingai
psolmus giedokim,
Jam šlovę duokim,
Karaliui Tamui,
Dievui Didžiamui.

---

[1]) Ebr. 47. [2]) Iš lenk. vertimo: Nuż wszyscy społem uderzmy czołem. [3]) dera (derėti, tikti), dermė, dermingas — sutartinis, kaip tinkąs. [4]) Vienatiniam. [5]) Turėtų būt: grausmesnio (grausmė, grausmus — grausmingas), vyresnio. [6]) Slav. poklon — nusilenkimas. [7]) aiškią, ryškią. [8]) „Nobažnystės knygoje“ klaidingai: luboms. [9]) Turėtų būt: Abromo (Abraomo).

3. Palenk, Pone, manęsp ausį savo (85 ps.[1]): Inclina Domine aurem Tuam[2]).

Pałenk, Pone, manęsp ausį savo,
išklausyk gailingą maldą mano,
nes aš nebagas[3]) irgi nupuolęs,
esmi nuog visų žmonių apleistas.
Būki[4]) sargu dūšiai mano,
nes aš esmi apiekoj[5]) Tavo;
išklausyk Tu tarną savo,
Dieve man's, Tavęspi dūsaujantį.

Būk[4]), Pone mans, mielaširdingas,
Tavęsp šaukiu visad, kolei gyvas;
pradžiugink, Pon, mane savo džiaugsmu,
Tavęsp šaukiu balsu mano smūtke,
žinodam(s) sant tokį Dievą,
taip labai mielaširdingą:
priimk maldas tarno savo,
Dieve manas, Tavęsp šaukiančio.

Visokios žmonės subėgs Tavęspi,
girdėdam'[6]) būt Poną labai gerą,
Kuriamui čionai anta to svieto
nerandame Jamui niekur lygaus,
O galybė deivystės Tavo
rodžia[7]) Tave sant Dievu tikru[8]).
Vesk mane ant kelio savo,
Dieve mans, pradžiugink širdį mano.

Nes aš iš gi tikros širdies mano
pažįstu galybę deivystės Tavo,
nes Tu iš mielaširdystės Tavo
ištraukei iš peklos dūšią mano,
o galybė šito svieto
apsriaubė mane labai sunkiai,
darydama dūšiai mano,
Dieve mans, sančiai apvaizdoj Tavo.

Kad Tu esi Diev's susimilstąsis,
Visogalis ir gi labai geras,
išgivysk[9]) čia mane nabagėlį,
išklausyk Tu mane pavargėlį
ir parodyk šalpę[10]) savo,
padėk biednai dūšiai mano,
idante susigėdėtų
tie, kurie prieš Tave, Pon, kałbėtų.

4. Kursai atsiduost Ponui Dievui savam (90 ps.[11]): Qui habitat in adiutorio Altissimi[12]).

Kursai atsiduost Ponui Dievui savam
ir tikra širdžia stovi stipriai prieg Jam,
drąsiai gal girtis: „Turiu Apgynėją,
nesigibijaus[13]), kurs man piktą sėja.

Ans pats sutraukys medžiojančius tin-
[klus,
baisioj pavietryj Ans duos savus ginklus;
po sparnais savo gins tave amžinai,
plunksnomis visad šildys tave pilnai.

Šarvas ir skyda[14]) yra teisybė Jo,
nesibijomis išgąsčio nejokio:
strėlų lakiančių[15]) ir marų smaugiančių,
baisiųjų ligų, piktų klaidžiojančių.

Šalyje tavo daug tūkstančių paguls,
iš antros šalies nemaž žmonių parpuls:
tavęs nekrutys ir but[16]) akims tavo
išvysi griūvant neprietelius savo".

---

[1]) Ebrėjų 86. [2]) Versta iš Mikalojaus Rejo († 1569): Nakłoń, Panie, ku mnie ucho Twoje, (wysłuchaj żałośne prośby). [3]) Lenk. nieboga — nabagas. [4]) Giesmyne visur: būkim. [5]) Sl. opieka — globa. [6]) girdėdamos? [7]) rodo. [8]) tikrą Dievą. [9]) išvysk gi. [10]) šelpti, šalpa (šalpė), pašalpa. [11]) Ebr. 91. [12]) Iš Jono Kochanovskio († 1584): Kto się w opiekę poda Panu swemu (, a całem prawie sercem ufa Jemu). Palyg. čia dar Bretkūno, Kleino ir Petkevičiaus vertimus, kurie paseka Kochanovskiu. [13]) nesibijau gi to. [14]) Lot. scutum — skydas (Širvydas: skyda). [15]) lekiančių. [16]) „būt" ar „bat (bet)"?

Kad taip kalbėjai: „Diev's nodieja[1])
Štai gi aš esmi padėjėjas Tavo". [mano!
Nelytės tave nėjokis priepuolis,
nesiras tavimp nė joks pikta guolis.

Angelams savo liepė tave lankaut[2]),
kur tiktai žengsi, įsakė jiems sargaut,
ant rankų nešiot, idant kojos savo
nepažeistumbei eidams keliu tavo.

Kojoms basomis gyvates mindžiosi,
ant viršaus žalčių be žaizdo[3]) vaikščiosi
ir liavą baisų brūzdukliu žabosi,
ant smarkaus smako be baimės jodžiosi[4]).

„Kurs Mane myli, ir Aš jį mylėsiu,
jopi šaukiančiop skubindams tekėsiu,
kožnoj išgąstyj pas šalį jo būsiu,
kožnam priepuolyj niekad neatstosiu.

Balsas jo nebus Manimpi papeiktas,
visoj reikmenėj bus nuog Mane[5]) dengtas;
nugarbinsiu jį irgi nudidinsiu[6])
ir išganymą Mano parodysiu".

5. Tu, Pone, Gynėjas mūsų Visogalis.

(89 ps.[7]): Domine, refugium factus es nobis[8]).

Tu, Poń[9]), Gynėjas mūsų Visogalis
esi nuog amžių, jaučia visos šalys.
Da nesistojo kalnai ant šio svieto,
dábar nebuvo žėdna[10]) buities vieta,
kad Tu jau buvai savo galybėj,
esi ir būsi ik amžinybei.

Bataig[11]) žmogystės bėdoms naiki[12])
[plemę[13]),
tardam(s): „O žmonės, sugrįžkit ing
[žemę!"
Nor(s) kas gyventų metų čia ne vieną
tūkstantį, tiek[14]), kiek vakarykščia diena,
kiek naktis, kurioj sargai vaikščioja,
patys nemiegti, kitų daboja.

Žmogus kaip vanduo pakalniuna eiti
ir kaipo sapnas, dienos jo nueiti[15]);
lygus yr žolei, kuri žydi dieną,
potam papiauta pavirsta ing šieną, —
taipo ir mes Tavo karštoj rūstybėj
vystam ir džiūstam Tavo smarkybėj.

Tu pakims[16]) turi mūsų neteisybes,
Tau žinomos yr slapčiausios[17]) piktybės,
todelg taip greitai žūvam narse Tavo,
kaip kad iš nasrų leidžiam žodžius savo:
amžius mums metų septynios dešimts,
tvirtas, kurs ištur aštuonias dešimts.

Didesnę dalį[18]) sielvartuose bengiam[19])
pažvilę[20]) vargais, potam graban žengiam:
kas Tavo, Dieve, permanys rūstybę?
Kas Tavo paims strochą[21]) ir baisybę?
Dienas duok skaityt mumis[22]) mokėti,
išminties duok mums įsimylėti.

Ir kolei Tavo narsas bus, o Pone,
atsigręžk mūsump, o, savą malonę!
Rodyk ant mūsų mielaširdystę,
sutink mums kožną rytą ir dosnystę,
o mes šlovint Tavęs nepaliausim,
nustoję pikto, visad tarnausim.

---

[1]) Lenk. nadzieja (rusų nadiežda) — viltis. [2]) lankyti. [3]) Paprastai: žaizdos. [4]) jodinėsi. [5]) manęs. [6]) iškelsiu. [7]) Ebr. 90. [8]) Iš Motiejaus Rybinskio († 1612) vertimo: Panie, Tyś bywał sam nasza obrona, (wie o tym każdy wiek, wie wszelka strona). [9]) Suminkštinta (ne visur), trumpinant „Pone". [10]) jokia. [11]) Bet(ai)g(i). [12]) naikyti, tekste minkštai: niaiki. [13]) Slav. plemie — giminė (lot. gens). [14]) būtų. [15]) nueina (išeina). [16]) po akimis. [17]) Tekste: slepčiausios (slėpti). [18]) Tekste: dalią, bet ne prasmėje: dalia,-os. [19]) baigiam. [20]) pražilę. [21]) Sl. strach — str(i)okas, baimė. [22]) mumus.

Tiek mums duok dieną perlaist su link-
[smybe,
kiek jų perlaidom su širdies gailybe!
Tetenka visad Taviemus tarnamus
gėrybės Tavo, taipog ir vaikamus;
būk mums malonus, o Dieve Garbus,
rėdyk[1]) ir laimink mūsų, Pon, darbus.

6. Dūšia manoji, Poną savo atmink (102 ps.[2]): Benedic anima mea Domino[3]).

Dūšia manoji, Poną savo
atmink garbinti visada,
o liaupsint Viešpaties tavo
Vardą Švenčiausią niekada
nemiršk, bet dėkavok Jamui
už gėrybes Jo Pačiamui,
nes yr Mielaširdingu[4]),
griešnam Maloningu,
Kursai pagail visomis
negalėms tavomis,
žyvatą[5]) tavo gina,
saugodams paskandinimo[6]).

Tave taip korūnavoja[7])
mielaširdyste dūksina[8]),
duot tau gera nenustoja,
kaipo erelį jaunina;
tikrai esi Sūdžia Teisiausias,
Tėvas Mielaširdingiausias
abydas[9]) kenčiantiemus,
baisiai suspaustiemus,
Kursai rodės Maižiešiui,
taip ir Izraeliui,
kelius savo reikšdamas
ir valią apsakydamas.

Esti Pons mielaširdingas,
ilgai mums kenčia piktybes, —
narse taipog maloningas,
nelaiko ilgai rūstybės,
neit su mums pagal piktybės
nei pagalei neteisybės.
Kokia dangus aukštuma
ir žemė platuma,
taip Jo prieš mus gerybė:
gausi, plati, didė
visiems Jo bijantiemus
ir pakūtą[10]) darantiemus.

Kaip saulės užtekėjimas
toli nuog nusilaidimo,
taip Dievo susimylimas
nuo savęs atatolina
mūsų griekus, neteisybes
iš savo didės gerybės.
Kaip tėvs gaili savųjų
vaikelių mielųjų,
taip Dievs susimylimą
ir pasigailėjimą
tur ant save bijančių[11])
ir savęsp nusibėgančių[12]).

---

[1]) tvarkyk, valdyk. [2]) Ebr. 103. [3]) Iš Bernardo Vapovskio († 1535) vertimo: Chwal dusza ma Pana mego (ze wszystkiego serca mego). Palyg. Mažvydo vertimą, kuriam nesinaudota Vapovskiu. [4]) mielaširdingas, maloningas. [5]) Lenk. żywot — gyvata, gyvybė. [6]) kad nebūtum paskandintas. [7]) Lot. corona — karaliaus vainikas. Slaviai imasi tą žodį kaip jis yra lot. kalb.,vokiečiams virto Krone, o lietuviams radosi karūna dar ir vėliavos prasme. [8]) Čia, rodos, ne duksinti (veikmažodis), bet būdvardis dūksinas (duksus, dužas) — gausus, pilnas. [9]) Sl. obida — skriauda. [10]) Sl. pokuta — atgaila. [11]) Jo bijantiems. [12]) Jopi bėgantiems.

Jis silpnybę mūsų žino
ir nebūklų prigimimą:
esme molis ir iš lyno[1])
nuo pirmojo sutvėrimo.
Toki est žmogaus pagalė:
ikčės[2]) žaliuoj kaip žolalė,
tuoj kad esti pakirsta,
ing šieną pavirsta;
lygus[3]) žiedeliui yra,
kursai kad nubyra,
jau kaip pirm to krešėjo[4]),
noteit[5]) vieton, kur sėdėjo.

Bat[6]) Pono loska prieg tiemus
atliks ant amžių amžinai
visiems Dievo bijantiemus:
kurs griekų liaujas būtinai,
teisybė Jo pasiminės[7])
tvirtai ik trečios giminės
anta sūnų gerųjų,
žmonių pabažnųjų[8]),
kurie Pono notstoja,
valios Jo sekioja,
žokoną pildydami,
ant Jo visad atmindami.

Ponas danguj viešpataudams
sostą jau prigatavoja[9]),
anta kurio karaliaudams
visam svietui ponavoja.
Šlovinkiteg Poną mielai
visi šventi Jo angelai,
drūti būdami, stiprume,
taipog ir tvirtume
ant viso išpildymo
švento prisakymo,
kad Jo žmonės klausytų,
o žodžius darbais darytų.

Čėsti, garbę Aukščiausiamui
duokit dangujos[10]) galybės,
visi tarnai Ponui tamui
neškit garbę ant aukštybės,
kurie valią jo darote,
o žodžių Pono klausote.
Garbinkit po vienystei[11]),
kurie karalystėj
Karaliaus To didžiausio,
ant visų aukščiausio,
ir jūs, kareiviai, Poną
garbinkit, savo Hetmoną.

Garbinkite Sutvėrėją
jūs, visi Jo sutvėrimai,
šlovindam(i) kožnoj vietoje
visi Jo ponavojimą[12]).
Tu, dūšia mano, pirmiausiai
garba būk, čėstis Dievui,
Amžinamui Tėvui,
Sūnui ir Dvasiai Šventai
visad pagarbintai;
kaip pirm buvo amžinai,
taip būk ant amžių būtinai!

---

[1]) liūno; Vapovskis: żeśmy procha szczere błoto. Ar: iš šlyno(s) = balto molio? [2]) čėsas — laikas; iki čėso — laikinai. [3]) žmogus. [4]) Slav. krasa, krasovat'sia — grožėti, žaliuoti, tvirtam būti. [5]) neateit. [6]) Bet. [7]) bus minima. [8]) Lenk. pobożny (rusų nabožnyi) — dievotas, pamaldus. [9]) Rusų prigotovliat', lenk. przygotować — paruošti, parūpinti. [10]) danguj̨es,-i (danginis, dangiškas). [11]) vienybėje. [12]) Lenk. pan, panowanie — ponas, ponavojimas — viešpats, viešpatavimas. [13]) liaupsė (liaupsinti), liaupsus,-i,-iai.

7. Apie Dievo darbus ir geradėjystes

(Czego chcesz od nas, Panie, za twe hojne dary[1]).

Ko nor' nuog mūsų, Pone, už dovanas gausias?
Ko už geradėjystes Tavo didžiai liaupsias?
Bažnyčia noprėps[2]) Tave, visur Tu pagirtas:
danguj, žemėj, mariose galybėj datirtas.
Aukso, žinau, netrokšti, bo[3]) tat visa Tavo,
ką tiktai ant šio svieto žmogus turi savo.
Todel Tave nuoširdžiai mes išpažįstame,
bo[3]) geros nes[4]) afieros[5]) Tau duot nerandame.
Tavo žodžiu, Pon', dangus stovi pastatytas
ir skaisčiomis žvaizdėmis[6]) gražiai aprėdytas.
Tu žemės gruntus uždėjai savo galybe
ir pridengei jos nuogį[7]) žolalių grožybe.
Marios kraštuose stovi ant Tavo liepimo,
o užmieruoto krieso[8]) bijos peršokimo.
Upės visos vandenims didžiu apstu teka
ir visad savu čėsu naktis dieną seka.
Tu rasa loskos savo žolales augini,
Tu uždegintus[9]) javus lietum atgaivini.
Nuog Tavęs pavasary žiedai atsiranda,
nuog Tavęs ir vasaroj javams ateit branda.
Ruduo vaisius visokius išduot nenustoja,
potam vėl ant gatavo žiema užustoja.
Nuog Tavęs veizdi peno žvėris kožną dieną,
o Tu iš loskos savo išlaikai kiekvieną.
Būkik, Pon, pagarbintas ant amžių visados,
Tavo meila, gerybė nenustos[10]) niekados.
Laikykikg, kolai nori, mus ant tos žemybės[11]),
tiktai duok mums po sparnais būt Tavo sargybės.

8. Apie pagundinimą (Ach, wszechmogący dobrotliwy Panie[12]).

Ach, visogalis mūsų mielas Pone,
Viešpatie dangaus ir žemės valdone!
Pavyzd[13]) ant mūsų verksmingo šaukimo,
duok susimylimą.
Nukelk nuog mūsų šių čėsų sunkybes,
visokias slogas, kurias iš aukštybės
Tu, Poń, perlaidei del mūsų piktybės
iš savo teisybės.
Prašom, attolink pavietrį ir marą,
teikis tarp žmonių duot sveikatą gerą
ir nukelk sunkias ligas, votis tokias,
prigadas[14]) visokias.
Gink, Pone, pikta, attolink iškadą,
duok gerus metus, nugręžk šalin badą,
susimilk mumis, Pone, maloningas,
būk mielaširdingas.
O Dieve Tėve, teikis pagailėti,
teikis malonės akia pavyzdėti
ant mūsų biednų Tavęspi šaukiančių,
loskos goruojančių[15]).
Pałenk meilingas mūsump akis savo,
apgink nuog pikto mus, žmonelės Tavo,
duok mums sveikatoj kad Tau tarnautu-
Tau dėkavotumim. [mim,

Christe, sutek[16]) tai, prašom nuoširdingai,
duok mums žyvatą pabaigt spakajingai,
o iš tų bėdų vesk mus karalystėn,
viernųjų draugystėn.

---

[1]) Iš J. Kochanovskio (XVI a.). [2]) neaprėps. [3]) nes (lenk. bo). [4]) nereikalingai kartojama: nes (bo) nes. [5]) Lenk. ofiara (iš vok. Opfer, lot. offero). [6]) Koch.: złotemi gwiazdami. Žvaizdėmis — žvaigždėmis. [7]) Lenk. nagość. [8]) Koch.: zamierzonych granic — pažymėtos sienos, ribos. [9]) Kochanovskis: zagorzałe. [10]) Kochan.: nie ustanie. [11]) Koch.: na tej nizkiej ziemi. [12]) Iš Jokūbo Liubelčiko (liubliniečio, z Lublina, XVI amž.), kurio giesmė išsp. 1558 m. [13]) Paveizdėk. [14]) Lenk. przygoda—nuotykis, bėda. [15]) trokštančių. [16])suteik.

2. Bagócius puikócius irgi ragócius: Ein Reicher iſt hochmüthig und gefährlich.

3. Dußia ne Laukai: Der Magen kann leicht gefullet werden.

4. Diewe dûk Pâwidi, ne Nûſkundą: Der iſt gluckſeliger, dem man mißgönnet, als den man bejammert.

5. Girt's penkeis ßeßeis, o pagirrôms ne wienais: Trunkene Leute prahlen ſich.

6. Gul Wilks, dżuſta Wilks, bêga Wilks, tunka Wilks: Wer arbeitet, der hat was.

7. Gérs Sápnas ne ẽwykſta, alle pykt's ẽwykſta: Ein böſer Traum trifft eher ein, als ein guter.

8. Jáuċiu bûdams, ne baubſi kai Bullus: Wer fleißig arbeitet, treibt nicht Uebermuth.

9. Kruwino alwiẽns baidôſ', Pẽninga kiekwiẽns laiża: Die Menſchen gehen lieber mit glücklichen Leuten um, als mit Elenden.

10. Kai Puttà nyksta, taip Żmogus iſzblyksta: Des Menſchen Leben vergehet wie der Schaum.

Iš Rūgio pranešimo apie lietuvių kalbą (1745).

Knygôs, gû *f. pl.* ein Buch.
Knypkis, kio, *m.* ein Knopf.
Knywai laukinnei, *m.* Feldkümmel; ſonſt Kümmel, lû, *m.*
Kóberas, ro, *m.* eine Wieſte der Weiber, Futterhemd.
Kocżêlas, ẽlo, *m.* ein Handmangelholz.
Kôdas, ôdo, *m.* eine Hüner- ꝛc. Mütze.
Kodêlis, ẽlio, *M.* 1. eine kleine Federmütze, 2. ein Wickel am Rocken. ſ. Kedenù.
Kôdis, ôdżio, *M.* ein Waßerkrug *antiqv.*
Kodylas, ylo, *m.* der Weyhrauch.
Kòja, ôs, *f.* der Fuß, Abſatz des Gebaudes.
Pakója, ôs *f.* der Fußſchemel, 2. ein Schaft der Weber.
Kóju Maigóſimas, mo, *M.* das Fußwaſchen.
Kôks, kia, was für einer, *adj. 2. term.*
Kokſai, *adv.* m.
Kôl, Kóley, Pakóley, wie lang?
Kokielys, lẽ? wie groß?
Kône, bey nahe.
Kôlas, lo, *m.* ein Pfahl. ſ. Kalà.
Kóloju, ich ſchelte aus, ſchimpfe, ojau, oſu, oti.
Iſzkóloju, *idem.*
Kópu, ich ſteige, ópau, ópſu, ópti.
1. Theil.
Kopinẽju, ich ſteige herum, oft, 2 ich brech die Bienen.
Kopẽcios, ẽiû, *f. pl.* die Leiter.
Iſzkópu, ich ſteige heraus, opau ſu, ti.
Nuſkópu, ich ſteige hernieder.
Uſzkópu, ich ſteige herauf.
Pâkopa, pôs, *f.* eine Stiege der Treppe, 2. ein Fußſchemel zu ſteigen.
Bit Kopis, pio, *M.* der Bienenbruch.
Kôpſtù, ich reinige, fege aus, kópiau, ôpſu, ôpti.
Iſzkôpſtù, ich mache rein, ſauber.
Kopûſtai, ûſtu, *m. pl.* der Kappis. Kumſt.
Kôras, ôro, *m.* ein Thurn.
Kòris, rio, *m.* eine Honigſcheibe.
Korà, ôs, *f.* die Strafe.
Korawónė ės, *f. idem.*
Koroju, Korawóju, ich ſtrafe, ójau, ójſu, óti.
Kòſa, ôs, *f.* eine Dohle.
Kòſtu, ich huſte, óſẽjau, óſẽſu, óſẽti.
Koſulys, ſulio, *m.* der Huſten.
Atſikóſtu, ich huſte auf.
Kòßiu, ich ſeige (Milch ꝛc.) 2. ich faße das Bier, kóßiau, kóßu, kóßti.
Koßtùwis, wio, *Maſc.* die Seige.
Kóßtuwiẽs, wiu, *f. pl.* 1. das Bierfaßen, 2. das Tractament dabey.
Iſzkóßiu, ich ſeige aus, durch.

Iš Rūgio žodyno (1747).

9. Apie smertelnystę (Myśl, człowiecze, zawżdy, iż umrzeć).

Ant to atminkime,
jog visi pamirsime:
esme kaip žiedelis,
ant svieto kaip svetelis.

Ant kurio sunkybė,
trumpa mūsų linksmybė:
darbai, bėdos vienos,
o galas — raudų dienos.

O potam visamui
kūnui mūsų bus tamui
nameliai lantuoti[1]),
ir tat ne kožnam duoti.

O, sviete netikras,
kursai sau esi vikras[2]),
pirm to nepasakai,
liš[3]) kad slūžmą išsakai[4]).

Nieks tamui neįspės,
kuo metu pikta prispės:
ar naktį ar dieną,
atlankys mus kiekvieną.

Kas čės[5]) tad vartokim,
aplink savę dūmokim:
svietą pameskime,
o Dievop pristokime.

Trokškim išganymo,
dangujo gyvenimo
prieg Dievo šviesybės,
kur yr rojaus linksmybės.

Dieve viešpataująs,
danguj karaliaująs,
įvesk mus pas save,
kad ten garbintum'[6]) Tave.

10. Aušros giesmė (Już weszły zorze słoneczne[7]).

Saulė šviesi užtekėjo,
mes čion draugėn susiėję,
dera[8]), kad Ponui savamui,
Dievui Tėvui dangujamui,
nuoširdžiai garbę duotumim,
padėjimą[9]) Jamp geistumim.

Idant ši diena naudingai
pereitų mumus laimingai,
padėk, Pone, tarnams savo,
gink mus stipra ranka Tavo;
neperlaisk, Pone, ant mūsų
iškados čerto pakusų[10]).

Liežuvį mūsų valdyki,
ant garbos savo taisyki,
idant iš jo paklydimo
neduotum papiktinimo;
duok, kad tobulais būtumbim,
akis nuog pikta grėžtumbim.

Širdis čystas duok mums turėt,
nug pikto godo[11]) užturėt[12]),
ir nuog visokios biaurybės
saugok iš savo gerybės;
duok valgyt ir gert viežlyvai,
duok užsilaikyt cnatlyvai.

Ir kad' diena jau nueiti,
ir tamsi naktis užeiti,
kad mierą užlaikytumbim,
blaivai Tau, Pon', tarnautumbim,
garbą ir čėstį duodami
ir Tau linksmai dainuodami.

Dievui Tėvui amžinamui
irgi Sūnui Jo mielamui,
Dvasiai Šventai linksmintojei[13]),
dūšių mūsų ramintojei,
būk garba, čėstis pačiamui
Dievui vienam dangujamui.

---

[1]) iš lentų = karstas. [2]) vikrus. [3]) Slav. liš — tiktai, tikt, tik. [4]) Lenk. wypowiadasz — atsakai (atsisakai). [5]) Nuolat. [6]) garbintumim. [7]) Iš Andriaus Tšicieskio (Trzycieski, † 1583). [8]) tinka. [9]) Lenk. pomoc — pagalba. [10]) Lenk. pokusa — pagunda. [11]) godas, godumas. [12]) sulaikyk (užturėt — lenk. zatrzymać, powstrzymać). [13]) Ne: linksmintojai, nes čia: linksmintojis,-ė.

11. Christe, Tu diena šviesybės[1]) (imnas: Christe, qui lux es et dies[2]).

Christe[3]), Tu diena šviesybės,
nakties atdengi tamsybes;
Tu mums šviesą tikrą rodi
per švenčiausią savo žodį.

Teikis, Poń, prieg mums atlikti[4]),
pakajuj duok mums užmigti;
Tave kad prieg sau turėsim,
nieko pikto neregėsim.

Duok, kad miege dūšios jaustų,
čertas mūsų kad nespaustų,
nes jei kūnas jam pritarys,
nevalnykais mus padarys.

Akys kad praded miegoti,
širdies dūmas[5]) apsaugoki;
paliekam Tavo gerybėj,
turėk mus savo sargybėj.

Šventas Pone, Tu mus ramink,
neprietelius mūsų pamink,
o užlaikyk tarnus Tavo,
kuriuos pirkai kraujais savo[6]).

Apveizdėk mus, mielas Pone,
silpname čion mūsų kūne:
Tau atduomės[7]), Tu saugoki,
Jėzau, nuog mūsų notstoki.

Garba Tėvui amžinamui
ir Jo Sūnui mieliausiamui,
su Dvasia Šventa vienamui,
tebūk Dievui Aukščiausiamui.

12. Dvasios dangujos Šventamui (148 ps.: Laudate Dominum de coelis[8]).

Dvasios dangujos Šventamui
duokit garbą Aukščiausiamui
Ponui visų prakilniausiam,
Viešpati[9]) šlovingiausiam.
Jį ir jūs, aniolai[10]), dabinkit
ir visi kariai išpažinkit;
saulė, mėnuo su žvaizdėmis,
liaupsinkit Jį padangėmis.

Dangūs[11]) gražiai ištiestieji,
vandens aukštai kabantieji,
duokit garbą Ponui Tamui,
didžiai vardui Jo šventamui,
nesang Jisai žodžiu ištaręs,
visą svietą esti padaręs,
idant stovėtų amžinai,
be atmaino[12]) būtinai.

Ir jūs, smakai, garbinkite,
kurie kalnuose lindite, —
jūs, didžiažuviai[13]), draugybėj,
kurie nardotės gilybėj, —
jūs, ugnis ir rūkai[14]) tamsieji,
ir ladai[35]) su sniegais šaltieji,
jūs, vėtros viesulu enčios[16]),
ant Pono balso spėjančios.

Kalnai, laukai duburingi,
medžiai berždūs[17]) ir vaisingi,
paukščiai, žvėrys ir galvijai,
kirmėlės, visoki gyviai,
karaliūs[18]) ir sūdžios didieji,
ant sūdo žmonių paskirtieji,
ir jūs, pulkai palaimingi,
kunigaikščiai išmintingi!

Ir tu, žydinti jaunybe,
ir tu, žiloji senybe!
Duokit čėstį Ponui Tamui,
prigulinčią Jam pačiamui:
šlovė Jo eiti kuo aukščiausiai,
Anas apyveizdi mus gausiai,
o mes būdam(i) Jo žmonėmis,
garbinkim Poną giesmėmis.

---

[1]) Palyg. Rapailionio vertimą. [2]) Iš M. Rejo (XVI a.): Kryste, dniu naszej światłości, (nocne odkrywasz ciemności). [3]) Lietuvos evangelikai-reformatai nerašė: Kristau, bet: Christe (lyg Christas), net ten, kur originale (Rej) buvo: Kryste. [4]) likti. [5]) Rejas: myśli serdeczne. [6]) Rejo kitokia mintis: swą krwią starleś nasze długi. [7]) atiduodamės, atsiduodame. [8]) Iš J. Kochanovskio (XVI a.): Duchy próżne śmiertelności, (daj-cie cześć na wysokości). [9]) = Viešpačiui. [10]) Kitur giesmyne: anielai, angelai. [11]) Kaip lenkų: niebiosa, bet Koch. čia: niebo. [12]) Ne: atamainos. [13]) Koch.: wielorybowie. Lotynų tekste nėra čia jokio pavadinimo. Širvydas: wieloryb — didė žuvis. [14]) Koch. para. [15]) ledai. [16]) einančios. [17]) bergždi, nevaisingi. [18]) Daugiskaitoj, nes ir Koch. čia: królowie.

13. Kožnoj priespaudoj savo (119 ps.[1]): Ad Dominum cum tribularer[2]).

Kožnoj priespaudoj savo šaukiam,
o mano maldas visad Tu priėmei savęsp,
ir nū Tave, Poń, prašau: noplaisk[3]) savo
apgink mane nuog žmonių liežuvio pa-
[tvarno[4]).

Ką gi, piktas liežuvi, savu melu gausi,
nuog Dievo ir nuog žmonių narsą sau
[sukrausi;
kalbos tavo kaip strėlės[5]) pilnos nuodo
[sančios,
žodžiai tavo žarijos yra žerplėjančios[6]).

Ach, tarpu piktadėjų gyvenu aš biednas,
tarpu žmonių bedievių[7]) vedu mano dienas:
mań[8]) est mielas pakajus, o jie myli vaidą,
kad juos vedu sandoron, kalavijais baido.

14. Akis kalnump pakylėjau (120 ps.[9]): Levavi oculos meos in montes[10]).

Akis kalnump pakylėjau,
visur veizdėdamas,
pagalbės geisdamas;
net Tu, dangaus Sutvėrėjau,
buvai mań Padėjėju,
nuog pikto Apgynėju.

Tu gi, Pone, nedalaisi
mań nusiminimo,
kojoms nupuolimo;
iš rankų mane n'išlaisi,
bo Tu naktį ir dieną
sargsti vierną kiekvieną.

Ponas est sargu tavuoju,
neaplais niekados,
gins visados
ir apšvies veidu savuoju,
taip, jog saulė karštumu,
nelies mėnuo šaltumu.

Laikys tave meilėj savo,
nuog pikto saugodams,
tave neatstodams;
išeigoj, pareigoj[11]) tavo
sergės neaplaisdamas,
amžinai nemiršdamas.

---

[1]) Ebr. 120. [2]) Iš J. Kochanovskio (XVI a.): W każdym uciskku moim wołałem (do Pana, a moja prośba zawżdy była wysłuchana). [3]) neapleisk. [4]) Lenk. potworny — biaurus, baisus. [5]) Širvydas vengia strėlos ir vadina ją: šaudyklė. [6]) žerplėti (žėrėti), degti. [7]) Koch.: między ludem nieludzkim; nėra bedievių ir lotynų tekste. [8]) Tekste aiškiai pažymėta minkštoji n greta kirčio: mań. [9]) Ebr. 121. [10]) Iš lenkiško vertimo: Podniosłem oczy na góry chcąc zasiąć. Šis vertimas nepasižymi gražumu, bet yra kiek įvairesnis, net už gražesnius to pat giesmyno vertimus, kad ir paprasčiausių rimų pynimu. [11]) pareiga čia: grįžimas.

C. Iš jėzavitų vaidinimų.

Šimkevičios prologai Kražiuose

(XVII a.)

1. „Vytenio“ dramos prologas[1]).

[Kiemionis, burtininkas ir Pušaitis su barzdukais].

(M. B-kos išversta).

Rusticus[2]).

Gdym zadrymau sindenu trzokę pod
[mym gmakem[4]),
ak iak srzogim sen iakis przeraził mię
[strzakiem.
Regeiau, zdało się, lecz czy mam to
[przawic,
bo nikto tego nie zrozumie anis mi wyiawic
abo wykładzic nie będzie mogła. Žinau(,)
[jog trzeba
abo wurschaytu[5]) musu abvdwu[6]) z nieba.
Ktosci kodzic per miszkū, tas ar ne
[wurschaytis?
Teyp ira, onci to iosć, prasiau kadłubaytos:
ateik broław, tur kasgi reykalingay taryt.

Wurschaytis.

Nie rozumiem po žmuydzku, po len-
[kuszkay guarit
tylko mokau; ieżeli polskiemu przawisz,
to ia rzad na twą uka sakymu nastawisz.
Coc serzce trapi wyłoż, ia y samych
[bogow
na rzatunek prywode, parsukow bez rogow.

Kiemionis[3]).

Šiandien man kiek užsnūdus savo
[trobelėj,
koks baisus sapnas išgąsdino mane.

Regėjau lyg, bet ar turiu tai sakyti,

nes nieks to nesupras nei man išreikšti
nei išaiškinti nestengs. Žinau, jog reikia

mūsų viršaičio arba dangaus dievaičio.
Kažkas eina per mišką, tas ar ne
[viršaitis?
Taip, tai jis yra. Prašau, kadlubaiti[7]):
ateik, brolau, turiu ką reikalingą tarti.

Viršaitis.

Nesuprantu žemaitiškai, tik lenkiškai

kalbėti temoku; jei lenkiškai kalbėsi,
maloniai tavo sakymą klausysiu.
Kas rūpi, sakyki, o aš ir pačius dievus

pagalbon atvesiu, barzdukus beragius[8]).

---

[1]) „Vytenio“ drama, tur būt, buvo suvaidinta lenkų kalba, kaip ir kitos Gabrieliaus Šimkevičios dramos (pasak Briuknerio, „Vytenį“ greičiausiai „Gedeono“ autorius, Kražių jėzavitas Gabrielius Šimkevičia bus parašęs). Prologe mišri kalba — lenkų, lietuvių ir iš dalies gudų. [2]) Kaimietis. [3]) Palyg. Širvydą: = kaimietis. [4]) Biauriai darkoma lenkų kalba; viet. ch = k, k = ch, r = rz, rz = r ir tt.; viet. vyriškos gimties — moteriškoji, viet. pirmojo asmens — antrasis. [5]) Pasak Strikauskio, buvęs burtininkas (vaidila). Gal viršaitis? [6]) abo diewu? [7]) Lenk. kadłub — Širv. sūdinė iš vieno medžio išdrožta; taip pat didelė statinė, kartais kūnas be galvos ir kojų. Čia, greičiausia, girtuoklis, nes viršaitis daug geria dievų garbei. [8]) Strikauskis: parstuki, Lasickis ir Maleckis: barstuki. Bus: barzdukai = nykštukai (lenkų: krasnoludki). Čia „parsuków bez rogów“ gal pajuokiamai: beragius-paršiukus.

Rusticus.

Cos mi się prez sen wielce strasznego
[ziawiło
i boiaznią me serce łabay napełniło.
Widziałem iakby kleba bokonek białego
czy też chuchlu[1]) nedidžiū pierzoga
[pszennego,
bet ne teypo prameni ten kleb chatolicy,
užmirszaw kaypy, przypomniey, kto
[umiesz; ze łbicy
jakto ziodziu wyciekło, krzęcic mi się w
[głowie,
tu się wierzci, ciepierztu[2]), iuż tu, zarzaz
[wymowie:
ha-ha-ha — husztu, ne teypo, hustigia,
[hustyia[3]),
jużem trapił — hustyia; iak ta miseryia
isz gałwos wylecia, dziurzawy moy widze
łeb lub siwy. Ta tedy hustyia, nie
[brzydze,
tikiu sakau, iako się we snie mi maryło,
czy chudo iakies dziwy w nocy się zia-
[wiło.
Uderzył, takem widział, w tą hostyią
[nogą
swoie księże nasz Witen: az chrzew z
[siebie srogą
toiaus wylau ten dziwny kleb: y kniazia
[głowę
pokrzopiwszy chropelką wprod mu za-
[warł mowę.
Potym y cale gałwu oderzwawszy, zywot
i duszę iemu wydarzł, bo z hustyiki kleba
ostry się stał miecz a iakoby z nieba
ant ziames spadszy, wprody wierk gał-
[wos kniaziowi
srodze zranił, potym nie folguiąc garzłowi,
wisi zaraz przeorzał, nie strzymała szyia,
spadła głowa nie[4]) ziemie kark[5]) kokiu
[wiechyja[6]).
Tas muni miegas łabay dzisia serce trzapi.

Kiemionis.

Bemiegant man kas baisu pasirodė

ir baimės mano širdį labai pripildė.
Regėjau lyg baltos duonos kepalėlį
ar nedidžią kviečių pyrago bandelę,

bet katalikai ne taip tą duoną praminė,
užmiršau kaip; primink, kas moka; iš
[kaktos
tas žodis išspruko, sukasi man galvoj,

čia sukas, čia tarias, jau jau, tuoj sakysiu.

ha-ha-ha — huštu, ne taipo, hustigia,
[hustija,
jau pataikiau — ostija; kaip toksai niekas
iš galvos iškrito, matyt, kiaura ar žila
yr mano galva. Tadgi ostija, neplepu,

tikrai sakau, taip man prisisapnavo
ar kaip stebuklas koks naktį pasirodė.

Spyrė, taip regėjau, tą ostiją koja

mūsų Vytenis kunigaikštis, jog krauju

tuojau paplūdo keista ši duona; lašas,

jo galvą palietęs, atėmė jam kalbą.

Paskui ir galvą atplėšęs, gyvybę
ir dvasią išrovė, nes duonos ostijėlė
aštriu kardu virto, kurs iš dangaus lyg
ant žemės kritęs, pirmiausia kunigaikščio
[viršugalvį
sužeidė smarkiai, paskui ir gerklę
perpiovė visą, kaklas nesilaikė,
krito galva ant žemės, lyg kokia šluota[7]).

Tas miegas[8]) šiandien labai man rūpi.

---

[1]) kuch iš vok. Kuchen — bandelė. [2]) ciepierzyć sen. lenk. — daug kalbėti. [3]) Lot. hostia — (nužudytoji) auka. [4]) na? [5]) kaip? kak? [6]) wiecheć — šieno glėbys, šluota. [7]) sapnas. Dusburgo ir Strikauskio legenda apie Vytenį, tik jis jiems gyvas ištrūkęs.

Wurschaytis.

Wykładać go sam tyktay puschaytis [potrzapi.
Uczynmosz[2]) mu opiaru, aby z parstukami tu przykodził, z swoimi wiernymi sługami.
Stoy tu, kostosz[3]) tu, wkrzotce puschoytis [wyskoczy,
tu za nim parstukowie; niek mieysce [otoczy
cyrkuł ten, na ktorzym stac didziu musu [deway
będą, ty tu krzokiem przystąpic nie mie- [way
(napominam cię srzogo pod gardłem) [pokusu,
bo kto w te cyrzkuł wstąpi, zostanie bez [duszy.
Eyk ateyk, midaus alaus trzeba i krzo- [pidła,
bo patr tu zinau kokiu reyk, gdy niemasz [bydła.
Ar wisu iaugi tury? naleway wprod piwa, [potym miodu.

Viršaitis.

Išaiškint jį tiktai pats pušaitis[1]) te- [stengs.
Padarykim jam auką, idant su barzdukais čia atvyktų, savo ištikimais tarnais.
Stok čia ir dabok, tuoj iššoks pušaitis,
su juo ir barzdukai; te ratas apskris
tą vietą, kur stos didi mūsų dievai,
nė žingsnio nemėgink ten žengti,
primenu tau, jei nori likt gyvas,
nes ratan įženges gyvybės nustoja.
Eik, ateik, reikia midaus, alaus ir šlaks- [tytuvo,
nes pats žinai, ko reikia, kai pekaus[4]) [nėra.
Ar visa jau turi? Pripilk pirma alaus, [o paskui midaus.

Rusticus.

Już pełni, do bogow prze- [piwa[5]).
A wszak ty wiesz, że rzuku rzuszyć się [nie godzi
tych chonew, ktorych na opiarę wy- [chodzi
do naszych gardziel napiiey; zubama [masz ta cwy(cic),
gdy ia spełniwszy przez gałwu ie kidac poczne moię; tak starze nas uczą [obrządki.
Znam wissa giar, greytey ia nadstawiw- [szy gęby(,)
by nie wyleciały(,) gdy uchwycisz w [zęby.

Kiemionis.

Jau pilna, užgeriu dievus.
Juk žinai, jog šiukštu jas paliesti,
tas stuopkas[6]), iš kurių aukai teka
gėris mūsų gerklėsna; dantimis griebki,
kai aš išgėręs per galvą imsiu jas mėtyt; taip senos mūs apeigos[7]) moko.
Žinau aš tą visa, tad greitai prikišu burną,
idant neišlėktų[8]), kai dantimis griebsiu.

---

[1]) Pasak Strikauskio, buvęs po alyvų medžiu. Bene po pušim? [2]) uczyńmyż. [3]) kustosz? nuo kustosz'yć (lot. custos — sargas). [4]) Širv.: pekus, keltuva = galvijai. [5]) ... pełne ... przepiwam...? [6]) Širv. žod. [7]) Širv.: būdai. [8]) Neaišku: stuopkos (taurės)?

Wurschaytis.

Didi deway mūsu, ateykite ant alaus ir
[ant midaus,
praszame, puschaytis ateyk ir su tawi
[parstukaus.

Rusticus.

Nie prykodzą na prozbę(,) znac bracie,
[nie rzadzi
po ziemuycku słuchaią, boc niedau za-
[wadzi
bogom podczas, po polsku poprosmy ich
[tylko,
nuż uczynią, co chcemy, bogowie nam
[wszytko.

Wurschaytis.

Puschaytis y z twoimi przykodz par-
[stukami
na miod na piwo, trzoką poczęstuy się z
[nami.
Nie przykodzą, musiemy na skoki,
nuż y oni wyskoczą do nas bez odwłoki.
Bez skokow nie może byc tym bogom
[opiera(;)
taniec diabłu opiera, niekay kazdy wiera.
Prasiame tawo puskayciu
ir su tawi(m) parstukayciu
skubinu, ateyk, ateyk!
Odrzyicie nam sny zakrzte[4]),
co to za złe iadowite
pokazuiecie przez sen.

Puschaytis.

Ach iużem ci też usechł, trocho się
[ochłodzę.

Parstukas 1.

O i ia pragnę dużo, z ognia oswobodze

tą konewką mą dusze, miło y to mało.

Viršaitis.

Didi dievai mūsų, ateikite ant alaus ir
[ant midaus,
prašome, pušaiti, ateik ir su tavim barz-
[dukai!

Kiemionis.

Neateina prašomi. Matyti, brolau,
[nenoromis
klauso žemaitiškai, nes nedaug[1]) (kas)
[kliudo
kartais dievams, tad lenkiškai juos
[paprašykim,
rasi padarys jie tad visa, ko norim.

Viršaitis.

Pušaiti, ateik su savo barzdukais

ant midaus, ant alaus, truputį pasivaišink
[su mumis.
Neateina, tad turime šokti,
gal tada jie iššoks nevilkindami.
Be šokių negali aukós[2]) būt dievams;

šokis — velniui auka, kiekvienas tetiki[3]).
Prašome tave, pušaiti,
ir su tavim barzdukaičius,
skubinai ateik, ateik!
Atidenkit sapnus mums uždengtus,
kokį gi pyktį nuodingą
sapnu mums pareiškiat.

Pušaitis.

Na, ir išdžiūvau gi, nors kiek bent
[atvėsiu.

Pirmasis barzdukas.

O ir aš labai trokštu, nuo ugnies
[išvaduosiu
ta stuopkele savo sielą; miela, bet maža.

[1]) mažmožis. [2]) apieros, Širv. afieros (lenk. ofiara, vok. Opfern). [3]) Visa apeiga čia vaizduojama sekant Strikauskio Lietuvos istorija (XVI a.). [4]) zakryte.

Parstukas 2.

A mnie się nic piwa ni miodu nie [dostało.
A iabom, luboż małym iak widzicie [brzuszkiem
chodze, całybym Niemen wychinął rad [duszkiem,
bylebym tylko mogł ugasic płomien,
ktory mię srodze pali, ale żaden strumien
niczego; bym ocean cały tu wychilił,
jeszczebym tylko barziey ogien ten [rozkwilił.

Rusticus.

Nie płacz, rabiątko[1]) nasze, choneuka y [tobie
dostanie się napoiu y podpiiesz sobie.
Kuda nam rzezi[2]) terzaz traukite(,) pro- [simy(,)
a niek strasznego od was snu swych ład [nosimy(.)
A sakit go, czy iuż też sami o nim wiecie?

Puschaytis.

Wiemy, bo od nas wyszedł, wy zaraz [wezmiecie
wykład iego; dzis całe piekło się na- [sysicie,
gdy tak wiele dusz pozrze, iak się wiele [liczy
woyska tu litewskiego(,) y krwie się [napiie
dosic hoynie, gdy iastrząb przecz pogonią [zbiie.
Ale nie tak krew nasze ochłodzi pra- [gnienie,
jako catholickiego boga sromocenie
w iego omierzłym a nam barzo gorzkim [chlebie.
Na to my giniemy, aby gdy nie możem [w niebie

Antrasis barzdukas.

O man nei alaus, nei midaus nebeliko.

Aš nors mažą, kaip matot, turiu pilvelį,

visą Nemuną vienu gurkšniu išgerčiau,

kad tik tą liepsną užgesinčiau,
kuri taip degina mane, bet upės man
maža; jūres visas čia išgerčiau,
tik dar labiau įkaitinčiau ugnį.

Kiemionis.

Neverk, vaikuti, ir tau stuopelė

teks dar gėrimo, dar įsigersi.
Dabar paskerstą pekų tik traukite[3]), [prašom,
ir baisų mums sapną išaiškinkite.

Ar sakyt jį, o gal patys jau apie jį žinote?

Pušaitis.

Žinom, nes nuo mūs jis išėjo, tuojau [išgirsit
jo aiškinimą. Šiandien pragaras prisi- [sotins,
tiek daug sielų prarijęs, kiek yra

Lietuvos čia kariuomenės, ir kraujo [apsčiai
prisisiurbs, kai vanagas vytį įveiks[4]).

Tačiau ne taip kraujas mūsų troškulį [užgesins,
kaip subiaurinimas[5]) katalikų dievo
savo šlykščioj, mums taip karčioj duonoj[6]).

Del jos mes[7]) žūvam, o danguj nesteng- [dami

---

[1]) rebiatko (iš gud.). [2]) Kuda nam rzezi? — neaišku. [3]) Valgykite aukai paskerstus gyvulius. [4]) Kryžiuočiai lietuvius, Prūsų aras Lietuvos vytį (Vyteni)? [5]) sugėdinimas. [6]) ostijoj. [7]) piktosios dvasios, velniava.

nic mu uczynic, iaką przynaymniey na [ziemi
wzgardę mu wyrządzili siłami wszyt- [kiemi.
Na to wszytko czuiemi, dokazem dzis [tego,
zelzem dzis w iego chlebie boga omierz- [łego.
Toc to znaczy zdeptany Witenową nogą chleb biały, ktory z niegoz krew wy- [toczył mnogą.
Toc to znaczy ten dzisia wam sen uka- [zany.

Wurschaytis.

Wielcy bogowie, kwała niek wam bę- [dzie dany(,)
lecz aby ten snu wykład był nam pa- [miętany,
parasikite, przosim, na charzcie go jakiey.
Będzie w obserwantij ta charzte czu [takiey,
jakiey tylko zechce od nas swych sług, a [sami
tak z nią będzie obchodzić iak z rzelik- [wiami.

Puschaytis.

Przyniesiesz mi kałamarz y prętko [papieru.

Rusticus.

Chałamaru dostaniem, ale nam pipiru da is kur wziąc(?) Masz oto iusz y [chałamar, panie(;)
podobnoc atramentu na pisanie stanie.

Parstukas 1.

To właśnie nasz kałamarz; iak piorko [cieniuchne,
do pisania mym zwłaszcza rączkom iak [zgodniuchne.

jam kuo pakenkti, bent čia, ant žemės,

paniekinom jį visomis jėgomis.

Kitaip nestengdami, šiandien tai pa- [sieksim,
tą įkyrų dievą jo duonoj subiaurinsim.

Štai ką reiškia Vytenio sumindžiotas pyragas, kuris iš jo tiek iščiulpė kraujo.

Štai ką reiškia tas jums parodytas sapnas.

Viršaitis.

Didi dievai, tegu garbė bus jums su- [teikta,
bet idant sapno išaiškinimas nebūtų pa- [mirštas,
parašykite, prašom, kokiame jį lakšte.
Pagarboj tą lakštą laikysime čia tokioj,

kokios tik norėsit iš mūs, tarnų jūsų,

saugosim jį patys kaipo šventenybę.

Pušaitis.

Atnešk man tuoj popierą ir rašalinę.

Kiemionis.

Rašalinę gausim, bet iš kur pipiro[1]) imsim? Štai, rašalinę jau turi, ponai;

rašalo užteks, tur būt, šiajam raštui.

Pirmasis barzdukas.

Tatai rašalinė ir plonintėlė plunksna,

kuri taip tinka mano rankelėms rašyti.

[1]) Kiemionis painioja popierių su pipiru.

Parstukas 2.

Ot papier z Iderlandu[1]) w momencie [przyleciał;
rachuycie, iak wiele mil dopierom prze- [leciał.

Puschaytis.

Piszciesz wy na tym, ia tu gdy rękę [przyłoże,
wydrukuie tu zaraz snu wykład.

Rusticus.

O boze!
Jakeś mocno nacisnoł, prawdziwie litery
znac; patrey, iesli kto tey prawdzie z [was nie wierzy.

Puschaytis.

Podzciesz sobie z kartami(,) a tego [czekaycie
i słowa moie mocno w pamięci trzy- [maycie.

Rusticus[2]).

Kwała bogom, iuz z darzu ich pięknie [mamy
wykład snu, kiedy karzty te w ręchach [trzymamy,
Ale ci będziem umiec kitac: literz nie [dowidze
czy chamore[4]) to noszki? tu kokosz, nie [szydze,
grebała(,) lecz co mowię, iest to pismo [bogow.
Brołau(,) ar moki skaytyt?

Rusticus.

Kiedy mnoho hroszow(,)
skaytit(,) bracie(,) potrzapie(,) a tych li- [ter oki

Antrasis barzdukas.

Štai popiera iš Olandijos jau yr at- [skridus;
galvokit, kiek mylių gavo ji skristi?

Pušaitis.

Rašykite jūs lakštą; aš ranką pri- [spausiu,
tuoj sapno išaiškinimas bus jau išspaus- [dintas.

Kiemionis.

O dieve!
Kaip stipriai prispaudei! Tikrai jau raidės
regėti; veizdėki, jei kas tuo dar netiki!

Pušaitis.

Eikite su tais lapais ir laukit (kas jame [rašyta),
o mano žodžius omenėj tvirtai tik lai- [kykit.

Viršaitis[3]).

Garbė dievamus, kurie mus apdovanojo [gražiu
sapno išaiškinimu, kurį štia rankose tu- [rim.
Tačiau ar sugebėsime perskaityti? Rai- [džių neprimatau,
bene čia uodo kojikės? Gal višta, be [juoko,
čia kapstės? Bet ką aš sakau, juk dievų [tai yr raštas!
Brolau, ar moki skaityti?

Kiemionis.

Kai daug yr pinigų,
sugebu, brolau, skaityti, bet tų raidžių [akys

[1]) Niderlandai, Olandija. [2]) Klaidingai. Turėtų būt: Wurschaytis. [3]) „Rusticus“ klaidingai, nes toliau kreipiamasi į „Rusticus'ą“, kuris ir atsako. [4]) Viet. komara.

moie nie oglądali[1]). Nie bądzmy przo-
[stoki:
Kiedy sami nie umiem, drzugim kitac
[daymy(,)
a z ich powiesci pižma sami posłukaymy.
Wszakze mamy dosc tych kart, lubo nie
[oddadzą,
niewiele nam tym oni, moy bracie,
[zaszkodzą.

Wurschaytis.

Te z grubszymi literzy zostawie ia
[sobie.
Przekitam, ochularzy gdy znayde; y
[tobie
moze w karzcie urędnik prekitac, we-
[siedne[3]),
a ia drugą y z tych też zostawię te
[biedne.
Nacie mosci panowie, ostatek kitaycie,
a co tu napisano, tego nam nie taycie.

mano nėr mačiusios. Nebūkime kvaili[2]):
patys nemokėdami, kitiems skaityt
[duokim,
o jiems atpasakojus ir mes raštą su-
[prasim.
Daug turim tų lakštų; jei jų nebsugrąžins,
nedaug tuo, mano brolau, mums jie pa-
[kenks.

Viršaitis.

Lapus didesnėmis raidėmis sau pasi-
[lieku;
paskaitysiu akinius suradęs. Gali
tau urėdas lakštą perskaityti, imk vieną,
o aš kitą iš tokių pat sau pasiimsiu.
Štai jums, jūsų mylistos, likusieji[4]), skai-
[tykit,
o kas ten parašyta, nuo mūs nepaslėpkit.

2. „Gedeono" dramos prologas (1677).

[Du bajorėliu ir studentas].

(M. B-kos versta).

Pirmasis bajoras.

Hey ia ia! kokiu cionay padargu pa-
[togu
vis, graziaus neg po mana pirties siaudu
[stogu.
Ir Raseyniuse tokiu dayktu nerjegieiaw,
kociay atweręs akis wissados weyzdeiaw.
Isz siłku matarya grazi pakabinta,
szytko piękna; mandagiey wis cia yz-
[dabinta.
Girdziu, bus kumadya. Neg ape pagalues
bus roda. Del pagalues, paskutinies ka-
[rues

Pirmasis bajoras.

Ei ja ja! kokių čion yr padargų, pa-
[togu[5])
vis, gražiau neg po mano pirkios šiaudų
[stogu.
Ir Raseiniuose tokių daiktų neregėjau,
norint atvėręs akis visados veizdėjau.
Iš šilkų medžiaga graži pakabinta,
viskas gražu, mandagiai vis čia išdabinta,
Girdžiu, bus kumadija. Ne g(i) apie pa-
[galves[6])
bus roda. Del pagalvės paskutinės
[karvės

[1]) Tekste čia kablelis, o po „przostoki" — taškas, tur būt, klaidingai, nes nesuprantamai. [2]) prastuoliai. [3]) Tur būt: weź jedną. [4]) lakštai — programos, kuriose nupasakotas dramos turinys. [5]) gražu. [6]) Mokesnis nuo galvos — žmogaus, įvestas 1520 m.

atsižadet reyks. Kaski studentu(!)
Prisiweyzdesiu arti, sedęs ant tu lentu,
kas cia bus kas nebus(,) co będzie dzisia?

Antrasis bajoras.

Pudz precz stąd miły Bracie.

Pirmasis bajoras.

Eyk nukulsiot klisia.

Antrasis bajoras.

Weyzdek kud tawu paties klisies ne-
[nukultu
cia studentay.

Pirmasis bajoras.

Kodz ze spac, Panie Bracie,
[gultų;
eyk, ieygu pasigierey.

Antrasis bajoras.

Idz precz ztąd hultaiu!

Pirmasis bajoras.

Asz tamstas niuszkubinu, proszę duok
[pakaiu.

Antrasis bajoras.

Ale zaraz panowie studenci wynidą tu.

Pirmasis bajoras.

A coz z tego(,) niekay zdroui
[Ikmśi[3]) idą.
Szak ia im nieprzeszkodzę.

Antrasis bajoras.

Będzie komedya
zaraz tu.

atsižadėt reiks. Kas gi studentų[1])!
Prisiveizdėsiu arti, sėdęs ant tų lentų.
Kas čia bus, kas nebus, ką gi pamatysiu?

Antrasis bajoras.

Eik šalin, miels brolau!

Pirmasis bajoras.

Eik, nukulšiok, klišy[2])!

Antrasis bajoras.

Veizdėk, kad tavo paties klišės nenu-
[kultų
čia studentai.

Pirmasis bajoras.

Eik gi, miels brolau, gultų;
eik, jeigu pasigėrei.

Antrasis bajoras.

Eik šalin, dykūne!

Pirmasis bajoras.

Aš tamstos neužkabinu, prašau, duok
[pakajų!

Antrasis bajoras.

Juk tuojau ponai studentai išeina čia.

Pirmasis bajoras.

O kas iš to? Jų mylistos sveiki lai
[eina.
Juk aš jiems nekliudysiu.

Antrasis bajoras.

Bus kumedija čia
tuojau.

[1]) Kražių kolegijos moksleivių, kurių buvo vaidinamos dramos ir intermedijos. [2]) šlubuodamas nueik, kreivakoji! [3]) Ichmoście.

Pirmasis bajoras.

Dla tego tez tu przyszedłam y ia.
Mam swego Misiukiela Syna(,) paklausiti
noriu(,) ben giaray mok Aracya sakiti.
Juz to iak do Impimy[3]) kodzi, nastał
[piąty
lat, młody dzieciuk, ma rok dwiadziescia
[dziewiąty(,)
Dobre wiem, co do tyk czas, vmiesz ko-
[medye
wyprawic, szak go na to Xiędz w Isz-
[kole biie.

Student.

A co tu po was? Zaraz idzcie z
[mieysca tego.

Antrasis bajoras.

Juz dawno ztąd, Paniczu, ciągne człe-
[ka tego;
vparty iest.

Pirmasis bajoras.

Laba dien, masciwas Ponayti,
argi stumsi iz cionay mani Boiorayty?

Studentas.

Nie bądz natrętnym(,) vstąp.

Antrasis bajoras.

O czym, dobrodzieju,
akcya będzie? cry[8]) nie o świętym Ma-
[cieiu,
bom ci Maciey.

Studentas.

Nie zgadłes, lecz o Gedeonie,
sławnym wodzu woysk Panskich w
[Izraelskiey stronie.

Pirmasis bajoras.

To dėliai ir aš čia ateinu.
Turiu čia sūnų Mišiukėlį[1]), paklausyti
noriu, ben gerai mok(a) araciją[2]) sakyti.
Jau penkti metai, kai eina jis pirmąją
[klasę,
vaikas dar, nebaigęs dar dvidešimt de-
[vynerių metų.
Gerai žinau, jog jau yra pramokęs ku-
[medijas
rodyti, juk tam jį kunigas iškaloj[4]) plaka.

Studentas[5]).

O jums čia ko reikia? Šalinkitės tuojau
[iš tos vietos.

Antrasis bajoras.

Jau senai, ponaiti, traukiu šį priešginą,
bet neina.

Pirmasis bajoras.

Labą dien, mascyvas[6]) ponaiti,
argi stumsi iš čionai mane, bajoraitį?

Studentas.

Neliski, prašau[7]), pasitrauki!

Antrasis bajoras.

Apie ką, gerbiamasis,
bus čia kalba? Bene apie Šventą Motiejų,
nes ir aš — Motiejus.

Studentas.

Neatspėjai, nes apie Gedeoną,
garsų Izraeliaus kariuomenės vadą.

---

[1]) Slav. Micha(i)l, mažyb. Miša, Miška, Miš(io), Misiek, Lietuvos lenkų Misziuk — meška. Misiukiel — Mykolėlis. [2]) Lot. oratio — prakalba, palyg. piršlio ir šiaip vestuvėse oracijos, kuriose įterpiama, jėzavitų mokyklos ir pamokslų įtakoje, ir lotyniškų žodžių. [3]) Lot. infimus — žemiausias. Infima — žemiausia klasė kolegijoj (gimnazijoj). [4]) Lot. schola — iškala, mokykla. [5]) Mokinys. [6]) Lenk. mościwy (miłościwy) — malonusis, gerbiamasis. [7]) Nebūk įžūlus. [8]) czy.

Ten wziąwszy godło z chleba przez sen widzianego
od Madyanin zniosł woyska nieprzyja- [cielskiego
ludu(,) co ta obszerniej karta opisuie.

Antrasis bajoras.

Niechże mi iednę kartę łaska twa da- [ruie,
bo trochę lub(o) przez szklane trafię oczy [czytać;
powiem tez drugim, gdy mię będą o to [pytać.

Tas, gavęs ženklą iš madijanitų sapne
duonos regėtos[1]), iššudė[2]) priešo kariuo- [menę.
Tatai plačiau pasakoja mums šitasai [lakštas.

Antrasis bajoras.

Duok vieną lakštą, Jūsų malone,
nes kad ir stiklinėmis akimis[3]), kiek [išskaitysiu
ir kitiems pasakysiu, jei klaus kas mane.

---

[1]) Duona, išgriovusi madijanitų stovyklą, reiškusi Gedeono kardą. [2]) Sumišime madijanitai vieni kitus iššudė. [3]) per akinius.

D. Panegirikai
(Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštijoje).

I. V. Labunauskis[1] (1599).

[Postilla Catholicka, tai est... per kuniga Mikałoiu Dauksza ... 1599].

Amžiais nupūla didžių karalių miestai,
amžiais pragaišta brangūs pamenklai[2]) kariavedžių,
didžius suėda ilgi amžiai marmurus,
amžiais ir piramidos ir aukšti ąžūlai griūna,
bet Tava garbė, Vyskupe[3]), gamta[4]), nobažnumas[5]) ir viera[6])
neragaus smerties ant amžių.
Kodrin? nesa žmonėmus tavamus[7]) šventą patiekei peną,
Kurio šlovė, garbė ir gyrimas[8]) nemoka numirt.

II. B. Petravičius[9] (1638).

[Componimenti funerali... Romae. 1638[10])].

Carmen litvanicum sive alanicum[11]).

Numirė Klaudijus, uns[12]) vieną mūzų mailę[13])
ližuviu[14]) garbė[15]), sciesties[16]) visokios privailė[17]).
Kaip dalgis kerta žolių[18]), vyrą išmintingą
pakirto smertis[19]). Kūną Klaudijo nubūtingą[20])
imk, smerti; Klaudijo, ką davė jam fartūnė[21]),
mokslo, garbės neimsi: garbė nesek kūno[22]).

---

[1]) Vaclovas Labunauskis yra parašęs lotynų kalba epigramą vyskupui Merkeliui Giedraičiui: Tempore labuntur magnorum Pergama regum. Toks pat parašas yra padėtas po lietuviškuoju tos epigramos vertimu, kuris yra įrašytas viename Daukšos postilės egzemplioriuje. Ar pats Labunauskis bus epigramą išvertęs ir net ar vertimas bus XVI a. atliktas, negalima spręsti, nesuradus egzemplioriaus su išspausdintuoju vertimu. [2]) paminklai. [3]) Merkeli Giedraiti. [4]) Lot. virtus — dorybė. [5]) Lot. pietas — pamaldumas. [6]) Lot. fides. [7]) Lot. tuae plebi. [8]) Lot. honor, gloria, laus; aukščiau (tava garbė) laus išversta „garbe", čia bene „gyrimu", tad būtų honor — šlovė, gloria — garbė. [9]) Benediktas Petravičius. [10]) Šiuknygelių 81—119 pusl.: Panglossia sive generis humani Lessus in funere delicii sui Nicolai Claudii Fabricii Perescii, kur tarp kelių dešimčių epitafijų (antkapinių), įvairiomis kalbomis skiriamų Fabricijo garbei, yra ir šis lietuviškas eilėraštis. [11]) Alanai kai kurių buvo statomi lietuvių protėviais. [12]) ans, anas = jis. [13]) meilę. [14]) žodžiu, eilėmis. [15]) garbino. Taigi Mykalojus Klaudijus Fabricijus buvo poetas, o Petravičius, bene ėjęs Romoje mokslus, bus buvęs jo talento garbintojas. [16]) Sl. sčastje (lenk. szczęście) — laimė, sekimasis. [17]) privalė. [18]) žolę. [19]) Originale trūksta skyrimo ženklų. [20]) Širvydo žodyne nėra to žodžio. Tekste: Claudia Nubutinga, tad: nubutingą kūną, nubutingo Klaudijo ar nubutingą smertį? Nubutinga gal: būtina, neišvengiama (smerti)? maru, maringa (kūną, Klaudijo)? [21]) Lot. fortuna — likimas, laimė. [22]) garbė nemari

III. Iš jėzavitų pasveikinimų. (1648).

[Ver lukiskanum... Vilnae. 1648 [1]].

Džiaugias žiedeliai, kad jump atėjo karaliai:
saules išvydo, meto nelaukia[2]), pražydo.

IV. St. Jaugilis Telega (1653) [3]).

[Knyga nobažnystės... Kėdainiuose. 1653].

Ant herbo kunigaikščio jo mylistos.

Tave[4]), išskėstasparni, o ereli juodas,
tris širdy triūbas turįs[5]), garsią šlovę duodąs,
Januše Radvilai[6]), kunigaikšti pone,
vaivada Vilniaus, didis[7]) Lietuvos hetmone!
Tau likta žiūrėt saulėn aštrai[8]) ir pažinti
Dievą duotą ir drąsiai tiesą išpažinti.
Tą[9]) juog myli, o tiesos Ano neatstoji,
tarnus[10]) Jo, kaip priguli, mielai šėnavoji[11]).
Tavo šlovės bažnyčioj visad pabažnybė[12]),
Tavo šlovės apgintoji tėviškėj stiprybė[13])
Tu nes po sparnais savo Dievo žodžiui vietą
duodi, todel pagirtas esi ant to svieto.
Bažnyčiai jos reikmenei esi geradėju,
o tėviškės nuspaustos[14]) stipru apgynėju.
Tau tada, kunigaikšti, duodas tos knygelės
psalmai, evangelijos, maldos ir giesmelės.
Priimk, prašau, tą knygą nuo mūsų meilingai,
klausyk žodžio, melsk Dievą, giedok nuoširdingai.
Lobauk[15]), pasenk, o ilgai gyvenk, neregėdams
pikta, loskoje Dievo ir žmonių šlovėdams[16]).

---

[1]) Jėzavitai ne kartą leido savo ir savo mokinių parūpintų eilėraščių rinkinius karalių ir didžiūnų garbei. Šiame rinkiny yra 18 kalbų eilėraščių karaliui Vladislovui IV pasveikinti, aplankant Vilniaus jėzavitus Lukiškų (Vilniaus priemiesty, tuomet dar dvare). Jųjų tarpe lietuviškieji dvieiliai su lotyniškuoju vertimu. [2]) Nelaukia savo laiko. [3]) S. J. T. yra pasirašęs šį Nobažnystės knygos paskyrimą kunigaikščiui Jonušiui Radvilai. [4]) Tekste: Tavi. Lyg turėtų būti: Tu. [5]) Radvilų garbė (herbas): juodas erelis išskėstais sparnais, vidury trys trimitai. [6]) Jonušis Radvila, g. 1612 Papilyje, iki 1620 m. gyveno Biržyse, 1620—1624 ėjo mokslus Kėdainiuose, 1624—1628 — Slucke, 1629—1631 — Saksijoje Leipcigo universitete, 1631 dalyvavo Olandų kare del nepriklausomybės prieš ispanus, 1632 ėjo mokslus Olandų Leideno universitete. 1632—1633 atstovavo Lenkų ir Lietuvos valstybei Olandijoje ir Anglijoje, paskui grįžo į tėvynę. 1636 m. Vilniuje sušuko lenkams: „Ateis laikas, kai lenkai' durų neras, išmesime juos pro langą!" 1646 paskirtas mažesniuoju Lietuvos kariuomenės etmonu (lauko etmonu). 1648—1654 mušė Maksvos rusus ir kazokus. 1653 m. paskirtas Vilniaus vaivada, 1654 — didžiuoju Lietuvos etmonu. Dar 1649 m. lenkų įtariamas noris susidėti su Semigradija prieš Lenkus ir atskirti nuo jų Lietuvą, ir iš tikrųjų, 1655 m. jis, kartu su Lietuvos didžiūnais ir vyskupais, padarė Lietuvos sąjungą su Švedija, bet dar tais pačiais metais pasimirė, ir Lietuva pasiliko Lenkų unijoje. [7]) Tekste: dides, gal didės (didžios, didžiosios) Lietuvos? Taip verčia manyti žinia, jog didžiuoju etmonu Radvila tevirtęs 1654 m. O gal knygų spausdinimas bus užsitęsęs ligi 1654 m., ir eilės tebus 1654 m. parašytos? [8]) Širvydo ir dzūkų: aštrai. [9]) Dievą (ne: tiesą), nes toliau: Ano. [10]) Reformatų kunigus. [11]) Lenk. szanujesz — gerbi. [12]) Lenk. pobožność — pamaldumas. [13]) Neaiški mintis. [14]) Del karų su Rusija ir Švedija. [15]) Pralobk, praturtėk. [16]) įgaudamas šlovės.

V. Vilniaus jėzavitų pasveikinimas vysk. Šembekui[1] (1729).

[Universitas linguarum Magno Palaemonii Orbis et Urbis Hospiti . . . proposita ab Academica Universitate Vilnensi Soc. Jesu. Vilniuje, 1729].

Lietuvių visų džiaukis Tu, Motina[2]) Vylna[3]),
prieš tavo vartų[4]) žib kada[5]) saulė svieto[6]);
žirge Palemono[7]), Tu pareini[8]) jau Pegasą[9]) šlove,
atkeliavo svetys pas kurį[10]) taip didelis.
Ir mes linksmesniu visi žiūrėsime veidu,
kurių[11]) šiandien[12]) akis linksmina tavo rožės[13]),
del ko po kojų širdis mes metame savo;
prašom, tą donę Tu, Kunigaikšti, priimk!
Vandenio[14]) ir lašų kiek turi Vilija mūsų,
tiek metų sveikas, linksmas ir aukštas[15]) apimk;
to kožnas vienas[16]) mūsų surinkimo[17]) geidžia,
bengdamas[18]) ir aš to Tau[19]), Kunigaikšti, noriu.

VI. Žemaičių Kalvarijos daminykonų eilėraščiai (1750).

[Pėdelis miros . . . 1750].

Ing ženklus seniai šlovingų namų Tiškevičių[20]).

I.

Norit žinot, kad ženklas Tiškevičių mėnuo!
Prašau Jus, neklauskitės apie tai nė vieno.
Namai tie danguj buvo, kur saulė tekėjo,
del to mėnuo su žvaizde[21]) čia būti norėjo,
nes mėnuo ir žvaizdės visą nuog saulės šviesybę
aptur, del to čia savo padėjo meilybę.

II.

Rojum dabar tuos namus kas vadin, neklydo,
nes tame gyvenime mums medis pražydo,
jogei anam ir šventam Jėzaus kryžiui vietą
parėdė ans, Karaliui išganymui svieto[22]).

---

[1]) Varmijos vyskupas Kristupas Jonas Šembekas 1729 m. buvo Vilniun atvykęs, gal keliaudamas Mintaujon ar iš Mintaujos, kurioje jis 1726 m. Varšuvos seimo paskyrimu dalyvavo komisijoje Kuršo kunigaikštijai įjungti į Lenkų bei Lietuvos valstybę. [2]) Visų lietuvių Motina. [3]) Vilna — upė, bet čia Vilnius — miestas. [4]) vartus? [5]) kada žiba prieš Tavo vartus. [6]) Šembekas. [7]) Vyti. [8]) Lenk. przechodzisz — esi aukščiau pakilęs už. [9]) Gr. Pégasos — sparnuotas žirgas, vėliau — mūsų žirgas. [10]) pas kurį atkeliavo toks didelis svetys. [11]) kurių (mūsų) akis šiandien linksmina. [12]) Tekste: šendyn. [13]) Šembekų garbės ženklas. [14]) Tekste: vandynes. [15]) aukštos kilmės, aukštoj vietoj sėdis. [16]) Tekste: vinas. [17]) Jėzavitų akademijos. [18]) Žemaitybė = baigdamas. [19]) Tekste: Tav. [20]) Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičia, 1637 m. įkurdino daminykonus Garduose, kuriuose netrukus įsteigė Kalvariją. Kitas Žemaičių vyskupas Antanas Tiškevičia 1750 m. padirbdino ten naują bažnyčią. [21]) Lenk. gwiazda, rus. zviezda. [22]) Nurodoma į Žemaičių Kalvarijos įsteigimą.

E. Pasakėčios, epigramos, eiliuotieji laiškai (Mažojoj Lietuvoje).

I. R. S.: Belynas giria rašytoją Cėzijų [1].

(1647 m. F. L. R. S. vertė iš vokiečių kalbos).

Kaip Kokus[2]) gera daug ir linksma smagu[3]) daro,
taipo pons Cėzijus, kurs jums bais miela[4]) darė,
jūs, vokiečiai, jis jums bais daug gerumo darė:
gražnybę jūsų viens jis dar gražniaus padarė.

II. Klaipėdos mokinių pasveikinimas Prūsų karaliaus.

(1704 m. sausio 18 d.).

Hei sa sa sa fallialia!
Mums išaušo linksma diena,
kur linksmauti ir pašaukti,
kur mandrauti ir krykštauti
mums reik, hei sa sa fallialia!
Hei sa sa sa fallialia!
Ant sveikatos mūsų Pono
irgi žemės vienvaldono
šokinėkim irgi plenškam[5]),
hei sa sa sa fallialia!

Hei sa sa sa fallialia!
Dievs išlaikė žemės Poną
ir su juo mums davė duoną,
del to širdis testov linksma,
hei sa sa sa fallialia!
Dieve, duok jam ilgą amžių,
duok pakajų, valdžią gerą,
tad, miels Dieve, bus Tau garba[6]),
tad ir visad bus giedota.
Hei sa sa sa fallialia!

III. Iš J. Šulco prilyginimų (1706).[7]

[Die Fabuln Aesopi zum Versuch nach dem Principio lithuanicae linguae littauisch verziret von Johann Schultzen s. minist. cand. Königsberg, gedruckt in der von S. K. M. privilegirten Georgischen Buchdruckerey, 1706].

Dvi peli.

Laukinė pelė, jau seniai lauke gyvenusi ir ten užaugusi, kitą pelę, miesčianką[8]), mieste gyvenančią ir laikančiąsi, pri savę pákvietė, ir tą viešnią įvedusi į savo n'ištaisytą abelnai, n'išrėdytą nei mažumėlį brangiai n'išklotą duobelę, norins jau senoka ir šykštuoklė, tikt pr'ima[9]) vertai, tikrai ir myl' nesiraukydama ir nešykštėdama, bei savo ubagystėj suieškotųjų ir surankiotųjų daiktų nesigailėjo, bet vis apsčiai ir su džiaugsmu išduost. Todel tai viešniai pirma pilką žirnį šventoms die-

[1]) Vok. Bellien kelia poetą Blau-Cėzijų (Caesius), griežtą vokiečių kalbos puristą-grynintoją. [2]) Vok. Koch, tur būt, Belyno ir Cėzijaus draugas. [3]) Mano ištaisyta iš „smogu"; gal „linksmą žmogų daro"? [4]) Mano ištaisyta iš „miel baisu" (kit. pustynia (pusty'i) — dykuma. [5]) malon(ėj)i. [6]) Lenk. — šokti (ir ploti). [6]) garbė. [7]) Šulcas pavadino šias Aisopo pasakėčias prilyginimais. [8]) Lenk. mieszczanka — miesčionė, miestietė. [9]) priima.

noms ir gardesniems valgiams jau seniai sau pačiai pakavotąjį[1]) ant stalo[2]) atneš, pabarsto jai avižas ir daug vynuogų[3]) ir kitų daiktų, sausus kaulelius, podraug ir lašinų[4]) kąsnelius išduost. Nėsa visai tikrą ir brangią vakarienę viešniai buvo žadėjusi ir tankiai atmainydama valgius, nenorėjo tą viešnią nuobodžiai valgydint.

O ši viešnia didžiuodamosi ir paniekindama tuos valgius tikt prakrimst'. Bet gaspadinė[5]), atsisėdusi į šviežius pelus, smilgas ir dirses valgė, o valgius gardesnius ir brangesnius viešniai paliko. O ši nei jos trūsą nei gerą jos meilę nepr'ėmė[6]) už gerą, sakydama:

„Kokia tai paikystė, tu netikęs daikte, kad tokioj girių ir kalnų pūstynėj[7]), nieko gero neturėdama, meiliji[8]) gyvent? Ar n'atsimeni visų gyvų daiktų gyvátą smertelną[9]) Dievo leistą, kurioj kol patenka, jeig ir sau kaszin kaip gerai darysi, tikt n'ilgai. Bet jei tą čėsą[10]) nesidabodama perleisi, paskui tą smertyj nekadai nesulauksi. O jei daugiaus nenori vargt, badą kęst, sunkiai gyvent ir tokiu keliu penukšlių[11]) nevalgyt, tai vardan Dievo su manim eik į miestą[12]) pri žmonių, kur gali didžiausioj pilnybėj gyvent ir geriausioj linksmybėj kavotis".

Tas žodis tą laukinę pelę tuoj privertė, del to sakė:

„Eiva!"

Ir keliavusi abidvi, greitai bėgdami, į miestą abidvi įlindo. Ir jau buvo pusė nakties. O visame mieste visi daiktai pakajuj[13]) ir vis(i) dar drūtai miegojo, tom dviem įent[14]) į namus bagotojo[15]) žmogaus, visų gerų daiktų pilnybę turinčio, o čia pasiliko miesčianka pelė. Čion laukinę pelę į svečių butą, kur trys patalai buvo svečiams atsigulus valgyt, kaip ir dabar turkų būdas yra, įvedusi pasodino į patalą iš aukso ir iš svetimų galvijų dantų, elvantų[16]) kaulais vadinamų, išdarytą ir išklotą, sakytumbei išrašytą, o brangiausiuoju raudonumu svetimų sraigių[17]) kraujais išdarytais ir išgražintais milais užtiestą ir aptiestą.

Ana miesčianka iš likusių visokių daug valgių tą dieną pirma buvusios čėsnies[18]) visgeriausius išskyrusi, skubindama atnešė ir, viešniai paduodama, liepia jai mylėtis, ir, kiek tikt geriausių valgių nor, linksmai valgyt. Laukinė pelė, tarp tokių valgių sėdėdama, dingojosi karaliaus[19]) vietoj esanti, ir didžiausioj linksmybėj gardžiausiais valgiais save pasilinksmino, sakydama:

„Tokia gyvata vertai ieškoma, bet manoji, vargų pilna, paniekinama".

O čia ūmai duris gergždžiant[20]), prabajus[21]) ir sovieckus[22]) skambant, ir žmonių bei šunų balsu šaukiant girdėjai, tai viešni abidvi bėgt ir drebėt, labiausiai

---

[1]) Slav. chovat' — slėpti. [2]) Slavų stol. [3]) vynuogių. [4]) lašinių. [5]) Lenk. gospodyni (vyr. gospodarz) — šeimininkė, rusų gospodin (hospodin) — ponas, Gospod' — Viešpats. [6]) nepriėmė. [7]) Slav. pustynia (pusty'i)—dykuma. [8]) malon(ėj)i. [9]) Lenk. śmiertelny (śmierć) — mirtingas. [10]) Slav. čas (lenk. czas — laikas, metas, rusų čas — valanda). [11]) penėti, penas, penukšlis. [12]) Rusų miesto — vieta, lenk. miasto — miestas. [13]) Slav. pokoi — ramumas. [14]) įeinant. [15]) Slav. bogaty (bohaty) — turtingas, neig. ubogi — ubagas, niebožę — nabagas, nieboszczyk — nabaštikas, velionis), gimin. su Bog (Bóg), bogini. Lenkų liaudis „bogaty" giminiuoja su „bohater" (bohatyr) per ukr. iš mong. bagatur, batùr (liet. Batūras, vengrų Bathor, Batory — karalius Steponas Batory?) — stipruolis, drąsuolis, turtuolis. [16]) Vok. Elephant iš lot. gr. elefas — dramblys. [17]) Kalbama čia apie purpurą — gražią ir brangią spalvą iš straigių (sraigių), kurios buvo randamos povandenėse uolose; dabar vartojami pigesni dažai. [18]) Slav. čest' (garbė), čestvovat' (częstować), częstunek (vaišinimas); čėsnis — puota. [19]) Carl der Grosse, slav. kral, król, korol, liet. karalius. [20]) girgždžiant. [21]) Slav. proboi (probój) — sklendė (durims). [22]) Lenk. zawiasy (kengė — durims).

laukinė, kuriai, kai'[1]) svetimai, visi daiktai nepaprasti ir nežinomi. Paskučiaus vis vėl pakajuj esant ir maištui paliovus, drebėdama visu kūnu ir labai krutančia širdžia laukinė sakė:

„Nepatinka man ši gyvata. Pasilik su Ponu Dievu, prietelka! Aš eimi vėl į girias ir kalnus pri savo, nor' blogo, penkšlio ir žirnelių. Aš veliju[2]) geriaus ubags pakajuj, ne kaip didžiausioj pilnybėj vis rūpesčiuose ir baimėj gyvent".

Tas žodis nor mokint: savo mažumu pasikankinkis[3]) ir į didžios palaimos rūpesčius ir nežinomas širdies tūžmas[4]) n'įsivesdinkis.

IV. Rūgio-tėvo eilėraštis Šulcui (1706)[5]).

(M. B-kos versta iš vokiečių kalbos)

Joks Babelis lai nebebūna[6]) tavo [kalboje...
Imk puoštis tik savu papuošalu,
ne vokišku ar lenkišku škurliu[7])...
Klebonas[8]) su tavim kalbės motinos[9])
kaip apaštalai ir pats Jėzus darė, [kalba,
nes liaudis turi laužyti sau galvą,
jei mokytojas kalba jai vokiškai.
Gana yr pastebėta, iš kur tat yra kilę,
jog liaudis tikybos dalykų nemoka,
nes pamokslai radosi jai nesuprantami.
Del to tai Gumbinė kalbina tave sava[10]) [kalba.
Gumbinė jau parodė mums raštu[11]) ir [darbu,
kokią naudą teikia gryna kalba;
Gumbinė tikrai bus kaip Orleanas[12]) [išgirta
ir mūsų virs lietuviška Roma, Atėnais, [Breslavu[13]).

V. Gelerto[14]) pasakėčios, išverstos XVIII amžiuje.

1. Musės bei uodo smertis (Der Tod der Fliege und der Mücke).

(Adomo Šimelpeniko jaunesniojo vertimas[15]).

Aš musės smertį apraudosiu
ir silpno uodo prapulti,
ir tau graudžiai išpasakosiu,
kaipo atliko abeji.

Musė jaunoji nulakiojo
į vyno stiklą skliding;
čia gėrė, čia girta pastojo,
čia skendė begirt(u)odama.

---

[1]) kaip. [3]) Lenk. wolę. [3]) pasitenkinti. [4]) Slav. tužit' — liūdėti, lenk. tužba — ilgesys; tūžma — liūdesys, ilgesys. [5]) Pilypo Rūgio eilėraštis, išspausdintas 1706 m. Šulco išverstose Aisopo pasakėčiose (Die Fabuln Aesopi). [6]) R. ir kiti darė priekaištą daugeliui kunigų, jog bažnytinėje kalboje vartoją daug svetimybių. [7]) keine deutsche Kapp noch polnischer Lapp. [8]) Gumbinės klebonas Mykolas Mėrlinas reikalavo vartoti grynąją lietuvių kalbą. [9]) wie deine Mutter = tavo gimtąja kalba. [10]) gryna. [11]) 1705—1706 m. Mėrlinas, Šulcas. [12]) garsiu Jonės iš Arko išvadavimu. [13]) XVIII amž. pradžioj įkurtas universitetas. [14]) Vokiečių poetas Kristijonas Gelertas (vok. Gellert), gimė 1715, mirė 1769, įgarsėjo pasakėčiomis, kurių pirmąjį leidimą išspausdino 1746 m. [15]) Be Š., tas vertimas kitų yra priskiriamas dar Erteliui arba Milkei.

Pamatęs uodas jos likimą,
„Nuo vyno“, sako, „saugosiuos,
tą mano dūšia nepriima;
džiaugsiuos prie likties[1]) degančios“.

Bet negana pasisaugojas,
perdaug norėdams linksmintis,
mažas liepsnoj sudegin kojas
ir tuoj numiršta tylomis.

Vei, žmones, jūs, kurie lėbaujat,
lyg kaip šituodu elgiatės,
ir jūs ūmai, jei nepaliaujat,
papiauti būsit giltinės.

2. Keleivis (Der Reisende). (Pričkaus Ertelio vertimas[2]).

Kaip kartą ans pagons keliavo,
skaudžiai ir dergt ir lyt pagavo
ir viesuls ėjo umaru[3]),
dievaitį todel melst pradėjo
del šio lytaus ir didžio vėjo,
idant abudu ramdytų.
Bet iškada[4]), perkūns vis griauja
bei tarp lytaus žaibais dar šauja,
o pūsti duod nesvietiškai.
Nabags beeidams vis dejuoja,
dievaitį patį išlojoja[5]),
būk pribaudžiąs jį nevertai[6]).
Bile[7]) suniks iš naujo pūsti,
perkūną vėl pagaun apskųsti,
kad jį taip duoda kankinti;
juo jis nuvargęs vos tikt slenka
ir nei sausos skaros netenka,
juo ant dievaičio skundžiasi.

Bet debesys vis lytų pila,
pakol priėjęs didį šilą,
kur po medžiu nor slapytis.
Ale razbaininką[8]) pamatęs,
kurs šičion buvo pasistatęs,
vėl apsistoj nuvargėlis.
Razbaininks tuoj kilpinį ėmęs
ir dar į medį pasirėmęs,
žudytinai pamierija[9]),
bet del lytaus ir didžio vėjo
nabagą tropyt[10]) negalėjo,
noprosnai[11]) šovęs vylyčią.
Dabar perkūns jį bart suniko:
„Ar“, sakė, „tau dabar patiko,
kad tokia vėtra[12]) sukilau?
Jei šiandien giedrą būčiau davęs,
ūmai tu būtum smertį gavęs,
tai tėmykis tu, paiks žmogau!“

3. Kūlikas (Der junge Drescher). (Kristijono Milkės vertimas[13]).

Ansai kūliks su spragilu
per žiemą prisivargt turėjo
ir valgį vos su uždaru
skūpai užsipelnyt galėjo.

Tas kuočės[14]) nusidovijęs
ir prisisrėbęs barščiais[15]) savo,
atsigul atsialsinęs
ir su savim kalbėt pagavo:

---

[1]) Vok. Licht — žvakė. [2]) Aulavėnų (apie Įsrutį) kun. Pričkus Ertelis (vok. Hertel), g. 1769 ir mirė XIX amž. 30-aisiais metais. [3]) šturmas, audra. [4]) Lenk. szkoda, čia: gaila. [5]) Lenk. łajać (rusų lajat'—loti)—kolioti. [6]) nevertą, nenusipelniusį. [7]) Lenk. byle, čia: kai tik. [8]) Sl. razboinik—plėšikas, žmogžudys. [9]) ima taikyti. [10]) Lenk. trafić iš vok. treffen — sutikti, pataikyti. [11]) Rus. naprasno — veltui. [12]) Slav. vieter — viesulas, audra. [13]) Kristijonas Milkė yra išleidęs (1800 m.) savo peržiūrėtą Rūgio žodyną. [14]) kuo čėsu, tuo laiku, [15]) Turi būti barščių.

„Tu toks gražus ir jauns esi,
ir dar ne bile kaip mokintas,
javus per čėsą būbiji,
būk tik ant vargo užaugintas.

Kasdien rods liūbytum mėsos
ir savo pyvo[1]) st(u)opą gerti,
bet ar tau spragilas tiek duos?
Teks kitą darbą tau nutverti.

Juk tau jau reiktų ženytis,
o jei šaltyšiaus Oną vestum,
pastojęs bagočiausiasis,
su džiaugsmu spragilą pamestum.

Tu jai patinki, ir ji tau,
ir kad mergaitę tą laimėtum,
žiūrėkis tad, apsčiai kad sau
mėsos ir pyvo vis turėtum.

O dar šaltyšiaus po galvos
tau šaunus jo urėdas tektų,
tada bėdos po tūlimos[2])
ir tau, nabagai, pasisektų".

Tokių beturint jam mislių[3]),
pareina ir šaltyšiaus Ona;
nors dedas, būk iš nežinių,
bet vis dažniau sutinka Joną.

Iš pirmo tėvs, rods, dukterį
kūlikui duoti nenorėjo,
ale duktė ir jo pati
patogų vyrą perkalbėjo.

Jis svotbą[4]) kėlė viežlybai,
gana visur išsikaštavęs[5])
ir pasidžiaugęs nemažai,
kad tokį grėčną[6]) žentą gavęs.

Bet džiaugias tik tuščių niekų,
nes mūsų amžis ne be galo,
ir giltinė neveizd dantų,
bet ir drūtus iš svieto varo.

Liga ateit nešaukiama,
ir jis ūmai iš čia atstoja;
o žents tiesiog pas amtmoną[7])
pasimeld(u)ot[8]) greitai nujoja.

Bešnekant būrams karčiamoj,
kuriam bus dvars tą slūžmą[9]) davęs,
šaltyšius šviežias jau parjoj,
urėdą[10]) iš kamaros[11]) gavęs.

Dabar mėsos tur jis pilnai,
kasdien gal pyvo st(u)opą gerti
ir neprivalo taip labai
prispyręs darbo nusitverti.

„Tai tau, šaltyšiau, linksmintis,
dabar, nabagai, atsigausi;
nereiks tau pasirūpintis,
ir skarbus[12]) be vargų sukrausi".

Tič! neužmiršk tą kalbesį:
kad kas vargams nor čia išbėgti,
kitur jie atsitūpdami
belaukia jį tenai atsiekti.

Šaltyšius tau išpasakos,
kiek rūpesčių dabar turėjo,
nes kuočės viens iš apmaudos
vėl su savim taipo kalbėjo:

„Naudos įgavęs ir garbės,
be vargo būt nesitikėjau,
bet strampas gul vis prie šunies,
pipirai sprogst, medum pasėjau.

Veik pons mane iškolioja
ir kartais kuone mušti šoka,
o veik man būrai apmaudą
šypsodami daryti moka.

Vis amtmons baras ant manęs,
kad būrus taip didžiai užstoju;
o būrai skundžias tarp savęs,
kad taip smarkiai prieš juos durnoju.

---

[1]) Slav. pivo — alus. [2]) tūlos. [3]) Slav. mysl — mintis. [4]) Slav. svadba — vestuvės. [5]) Vok. kosten — kainuoti, čia: daug išlaidų turėjęs. [6]) Lenk. grzeczny — mandagus. [7]) Vok. Amtmann — viršininkas. [8]) Vok. (an)melden — įsirašydinti. [9]) Slav. služba — tarnyba. [10]) Slav. uriad — valdžia. [11]) Vok. Kammer — kambarys, čia — vyresnybė. [12]) Lenk. skarb — turtas, brangenybė.

Kad juos nebaudi, juokiasi, —
kad baudi, dantimis tik griežia
ir karčiamoj bebūdami,
nesvietiškai dar burną rėžia.

Čia tau vargai su pašaru,
kad jį žalnieriams reik nuvežti:
čia būru su netikusiu
galėtum kuone susipešti.

Tad vargas vargą ir pridur,
kad būrai baudžiavą tur sekti,
ir tu, pristodams juos visur,
vėl negali pakajaus[1]) tekti.

O kad ir kuočės tau smagu,
tai Ona kaip kokia pikčiurna,
kad niekur tau būtų ramu,
namie berėžia savo burną.

Pakol dar spragilą valdei,
smagiai kaip vilnose miegojai,
ale kaip čia įsikišai,
ir savo atilsį prastojai.

Ak, kad nebūtų tau gėda,
beveik iš klano šio išbristum,
ir vėl nutvėręs spragilą,
kol gyvs, patogiai išsimistum.

Bet liepto galą užėjai,
vargus gavai, norėdams šlovę,
kęsk todel apmaudus kantriai".
Taip nusiramdęs, tart paliovė.

Jūs, vargdieniai, nemislykit,
kad vargas neatsiek bagočius[2]);
jisai (nusistebėtumbit)
ir viešpačių atrand paločius[3]).

Kits pons tur rūmus blizgančius,
su žirgais bingusiais važiuoja,
tačiau nepasirūpinus,
nei vieną nakt neužsikloja.

Kas visas iš vargų iškliūt
ir nesirūpintis ketina,
tokiam nereikia sviete būt,
tai mus šaltyšius pamokina.

IV. Iš Pričkaus Ertelio eilėraščių[4]).

Kūlikų daina (Drescherlied).

(Paraš. baigiantis XVIII-ajam ar prasidedant XIX-ajam amžiui).

Kelkitės, vyrai, jau žiegorius[5]) trys,
spragilus reikia nutvert!
Greitai, jau giesta ir budrus gaidys;
reik ir galvijus pašert!
Mūsų kaimynai sukresni už mus,
argi negirdit jau kuliant javus:
klip kliap, klip kliap, klip kliap!

Mūsų darbs jau iš senovės pagirts:
laukininks buvo Adoms,
jis jau nuo Dievo buvo paskirts
lauką apdirbti tyčioms.
Del gi to, kad ir miestelninks mus peik,
mes to nebijom, nes kulti tikt reik:
klip kliap, klip kliap, klip kliap!

Ar ne sugaišti tur gyvuliai daug,
kas jiems jų pašarą duos?
Ar nenumirtų ir žmonės podraug,
mums nebekuliant už juos?
Ak, tau, miestelninke, tektų prapult,
jei nenorėtum javus tau iškult:
klip kliap, klip kliap, klip kliap!

Mūsų pons amtmons, rods, žino lengpinigus užsipelnyt, [viaus
būrus bespausdams, viš nor dar daudimžaką[6]) susikrapštyt. [giaus
Kaštenings[7]), vuokmistras[8]) daro kaip jis,
taip ir šaltyšius — ak, bėda mumis:
klip kliap, klip kliap, klip kliap!

[1]) Slav. pokoi — ramumas, taika. [2]) Slav. bogač — turtuolis. [3]) Lenk. pałac (iš ital. palazzo) — rūmai. [4]) Palyg. dar Iš Gelerto pasakėčių, 1 ir 2. [5]) Lenk. zegar — laikrodis. [6]) gilus kišenius. [7]) Vok. Kasten — kasa, iždas; kasininkas. [8]) Vok. Wachmeister — sargybos viršininkas, viršila.

VII. Iš Adomo Šimelpeniko-jaunesniojo eilėraščių [1].

1. Ant svotbos čėstningo pono Jurgio Kristupo Vielkio, Popelkių klebono, su jumprova[2]) Katryne Rale, dukterimi Šimmelpenningio, Popelkių klebono, 30 jul. 1760 (Ein Hochzeitsgedicht bei Gelegenheit der Bewerbung des Pfarrers Wielke um seine Frau, die nachmalige Schwiegermutter des Pfarrers Kempfer zu Piktuppoenen).

Ar tinka vilkui avį duoti?
Vargu! Potam ją kąstų jis.
Pamačius vilką, reik uliuoti
ir neprileisti pas avis;
avates liūbij ištaškyt
arba ir būtinai praryt.

Man yr namie čysta[3]) avatė,
kurią užauginau patsai;
argi aš šitą nabagatę
įteikčiau jam suėstinai?
Dukčiute miela, ar girdi?
Tu didžiai jau saugokisi.

Jei taip, dukčiute, tai žinokis
ir kad jį taip labai giri,
tai jam į pačią pasiduokis,
kaip tu daryti meiliji.
Visai aš šitam dalyke
paduomi valią savąją.

Mano duktė nusičypsojo[4])
man mielai atsakydama,
ką ji, man grumzdant, padūmojo:
„Vilkatis mūsų gers yra
kaimyns, valybs ir pakajings
bei, kaip supratome, širdings.

Šventam Rašte yra rašyta:
„Avis su vilkais krūvoje
ir sandoroje bus ganyta".
Tenusiduod ir šiam čėse,
tesie tarp jaunų visada
pakajus beigi sandora.

Nėr vilks jis, kurs avis vajoja[5]),
bet Vielkis vardas jo yra;
geriaus jis ant avių daboja,
nė kad jiems būtų iškada.
Juk yr avių ganytojis,
ak jiems iškados padarys?"

Dievs mielasis į venčiavonę[6])
telaiko judu maloniai
ir didžią savąją žegnonę[7])
tenudalija jum duosnai,
kad būtų jumdviem visados
visokios Dievo dovanos.

Ėryčius Jėzus miels kavoja,
laikydamas juos glėbyje, —
prieš žvėris Jis juos apsaugoja
su dieviška savo mace[8]).
Taipo judu su meilymu
tesergti kaip ėryčiu du.

---

[1]) Palyg. dar iš Gelerto pasakėčių, 1. Adomas Pričkus Šimelpenikas (vok. Schimmelpfennig) — jaunesnysis, gimė 1699, Papelkių kunigas 1726—1763, m. 1763. Žiūr. Mūsų raštų istoriją, p. 31, 33, 40. [2]) Vok. Jungfrau — panelė. [3]) Slav. čysty(i) — tyras, nekaltas. [4]) nusišypsójo. [5]) Slav. vojevat' — kariauti, čia — pulti. [6]) Rus. vienčanje (vienec — vainikas) — jungtuvės. [7]) Lenk. żegnać (iš vok. segnen); čia — palaiminimas. [8]) Lenk. moc — galia, galybė.

2. 1755 m. epigrama dėl Pilkalnių revoliucijos[1]).
(Auf eine Rewolte der Pillkallen).

Vilks veda kerdžių pas avis,
bet avys nor jo atsiginti, —
husarai[2]) tur su šoblėmis[3])
jam avinyčią atrakinti.

3. Epigrama[4]) dejuojančiam kunigui
(Dem Kaplan Pilgrim aus Insterburg auf dessen Klage, dass daselbst Nichts zu bekommen wäre).

Eikšte šen, kas tur ausių
ir kas nor naujieną tirti:
tarp pyragų ir pyvų
Pilgrims nor badu numirti!

4. Karaliaučiaus studentas
(Bei Gelegenheit eines im Jahre 1748 die Academia zu Koenigsberg beziehenden Verwanden, an dessen Vater gerichtet).

Mano miels prieteliau!
Andai visas nuliūdau,
kaip Vilkyškių šulmistras[5]),
mane aplankydamas,
sakė, būk tu neseniai
jį Vilkyškiuose lankei
ir potam pakalniškius
lankęs esi kunigus.
Aš tariau: „Kodel mane
jis šį žygį aplenkė?“
Togidel su apmaudu
tau aš tai įspėt turiu:
kodel, miels išdykėli,
taip mane paniekini?
Kuom tave, miels prieteliau,
aš taip didžiai raudinau?
Ar Papelkiai taip labai
tau netinka būtinai,
kad į gentį senąjį
nė per petį nežiūri?
Sakė tiesą šulmistras,
būk tu ant žiemos ketąs
atvažiuoti ir pas mus,
bet vargu iš to kas bus,
nes seniai žadi man tai,
o tikt susimelavai!
Bet ilgiaus jau nemeluok,
bet tikrai šen atvažiuok, —
atsiveskisi drauge
ir žiuponę[6]) savąją,
nes be jos tu manajai
niekaip neįtiktumbei.
Dar del šulmistro daugiaus
ir del mielojo sūnaus
tau turiu čia paminėt
ir į ausį pašnibždėt.
Bėdžius tas pilns rūpesčio
didžiai nusitūžijo:
akys, skruostai ir kakta
buvo didžiai suraukta.

---

[1]) Pilkalnio gyventojai nenorėjo prisiimti naujo kunigo ir teko kariuomenės šauktis. [2]) Vengrų raiteliai, Prūsuose nuo 1729 m. [3]) Lenk. szabla iš vok. Säbel — kardas. [4]) Parašyta ne vėliau kai 1757 metais, bene apie 35—40-uosius metus. [5]) Vok. Schulmeister — mokytojas. [6]) Slav. župan — ponas ir poniški rūbai, čia — žmona.

Raudonavo nosis jo,
lyg kaip snapas kurkino.
Ėjo vis čiulpšiodamas
ir begniaužydams rankas,
todel, kad jau jo sūnus
dedams yr į štadentus,
o jam nėr tiek pinigų,
kiek išmest jam privalu.
Tai tiesa: jam reiks stubos,
reik sermėgos mandagios,
reik jam valgio, gėrimo,
vakarais reik žiburio,
reik jam malkų šildytis;
dar, be to, prafesoris[1])
ir už pamokinimus
atim savo mokesčius.
Kaip su mierna[2]) mašnele[3])
jis bus Karaliaučiuje?
Norint spogas[4]) prie šalies,
tikt badu jis mirt turės.
Vakarais be likties jis
lindos kaip šikšnosparnis,
ir be malkos pagalio
ir per žiemą netrivos[5]).
Bet didžiausia bus bėda,
kad jis pamokinimą
iš savo mokytojų
nekaip gaus be pinigų.
Kas gi šitaip bus iš jo?
Teks jam vėl keliaut namo.
Nieko jis išmokt galės,
štaderodams[6]) sutiškės.

Kad, brolel, rašiau tau tai,
bau tu ją nusimanai,
ką aš tau primint ketu?
Tiek sakyt tau meiliju:
būk ant savojo genties
susimilstančios širdies!
Tu taukinyje tupi,
turto viso pilns esi;
tau muštinių dorelių[7])
ir raudonų auksinų
mašnos yr pilnintelios:
duok ben ką iš tos krūvos!
Bėdžiaus to pasigailėk
ir šį metą užmokėk
tikt už tuos kolegijus[8]),
tariant filosofiškus,
nes del kito reikalo
jau parūpins tėvas jo.

Neatsikalbėk, meldžiu,
būk tai tau padyvytų
mylima tavo pati, —
juk mes žinome visi
ją širdingą esančią,
širdingesnę už tave.
Jau meili širdelė jos,
kiek galės, jam dovanos,
tu tiktai nebūk spulus[9]),
bet meilingas ir duosnus.
Dievas tau atlygins tai,
ką jam duosi dovanai.

Būk tam tarpe sveiks, brolau!
Aš tave podraug prašau,
duok šimtą labų dienų
nuo namiškių mūsųjų
tavo pačiai mylimai,
ir Ensūnų kunigą
bei jo pačią mylimą
sveikink su bučiavimu!
Pasilikis su Dievu!
Neužmiršk mane lankyt
ir, ką tau rašiau, daryk:
jei mane paniekinsi,
tai man nepadyvyki,
kad tave lietuviškai
aš išbarsiu dideliai!

---

[1]) Lot. professor — mokytojas. [2]) Lenk. mierny — menkas. [3]) Slav. mašna — piniginė. [4]) Rusų špaga — kardelis. [5]) Lenk. trwać — likti, išlaikyti. [6]) Vok. studieren — mokytis. [7]) Vok. Thaler (lenk. talar) — toksai XVIII a. pinigas. [8]) Lot. collegium — susirinkimas, įstaiga, čia: universiteto skyrius, mokslai (filosofiški). [9]) taupus; šykštus.

5. Neiškentė nepagyręs Lietuvos.
(Gottes Gnadenheimsuchung über Litauen, 1755 m.).

Kas iš tikro vierija[1])
svietą esant valdomą
nuo To, Kurs visgalinčiai
dailumu bei davadniai
yr sutvėręs svietą šį,
tas galės išvierytį
daiktus jam kožnintelius
rūpestyje esančius.

Juk tai burna Jėzulio
mums seniai atliudijo:
žvirblį veik nenaudėlį,
javelius gaišinantį,
Dievas sergt ir apkavoj,
bei ant jo visad daboj,
neigi plauks be Jo žinios
negal slinkti nuo galvos.

Ar ne Tas Valdons dangaus
neveizdėtų juo labiaus
ant žmogaus kožnintelio,
didžio ir macyniko[2]),
ant gerų bei ant piktų
po pasaulei esančių;
tai mums yra sakoma
per karalių Salmoną.

Šitaip gi ne dyvs yra,
kad taip jau ir Lietuvą
Dievas miels nepražvelgė,
bet ir jos atsiminė.
Dūšias taip lietuvninkų,
kaip karalių didelių,
visados Jis meilija
ir nor vesti danguna.

Rods tūlasis vokietys,
didžiai pasipūtęsis,
pastatydamas zūbus[3])
niekina lietuvninkus,
tar: „Kas yr lietuvninkas?
Argi Dievs ir jo bojąs?“
Todel jie taip neverti,
vos per kiaulę laikomi.

Ale vardui Viešpaties
turim tarti ant garbės
Jį minėjus visados
peikiamosios Lietuvos.
Mes juk su menka proce[4])
rodyt galėtumbime
per tiek šimtų metų Jį
jau ant jos žiūrėjusį.

Jisai nepaliko ją
pagonų[5]) aklų pulke,
bet ir jai prašvisdino
šviesa Žodžio savojo,
ir kaipo popiežninkai[6])
ardė vierą būtinai,
čystytą jai atdavė
ir vėl meiliai įteikė.

Dievs patrupino tada
truputėlių mažumą:
būtent tikt katgismą Jis
bei giesmelių ben kelis
davė jiemus sutaisyt
ir meilingai nudalyt;
kaip vištyčius Jis tuomi
juos norėjo lesinti.

Jis prikėlė po čėsu
vieną iš mokytojų;
Bretkis buvo vardas jo,
kursai knygas Šventraščio
pertaisė lietuviškai,
malonėdamas labai,
kad šitas šventas knygas
duotų jiemus į rankas.

---

[1]) Slav. vieryt — tikėt. [2]) Lenk. moc — macė, galė; macynikas — galiūnas. [3]) Rusų zub — dantys; bet lietuviams z ū b a i yra l ū p o s. [4]) Lenk. praca — darbas. [5]) Lot. paganus — sodietis, stabmeldys. [6]) Protestantų taip buvo vadinami katalikai.

Ale[1]) brangų skarbą tą
tad negavo Lietuva:
ar klebonų tinginys
ar kitokia priežastis
kalta yr, kad knygos tos
druką[2]) tad nėr mačiusios;
vos vos psalmus Dovydo
Rėžas tad parūpino.

Bet šiam šimtame[3]) čėse,
kuriam jau bekrutame,
Dievs sujudo maloniaus,
duodams knygų jiems apsčiaus,
nes karalius pirmasis
liepė procevodytis[4]),
Testamentą Naująjį
Lietuvai išduodyti.

Po karaliaus antrojo
Dievas knygas daugsino
nei ilgiaus norėjo trukt
į rankas jiems tas įbrukt.
Testaments yr peržvalgyts
ir katgismas pertaisyts.
Garbė Diev, ir Šventrašti
tur lietuvninkai biedni.

Šįmet Šventraštis šviežiai[5])
drukavojams[6]) yr skubriai,
o giesmelių kiek gražių
yra sudavadytų[7])!
Ašmą kartą knygos tos
druką yr perėjusios;
kas gal tart su teisybe
giesmių stoką esančią?

Langanzo išguldymą
apie Evangeliją,
nusidavimus, be to,
Testamento Senojo
irgi Naujo jau visur
miela Lietuva betur.
Kitų knygų mažesnių
aš priminti neketu.

Ką Dievs vertė tas taisyt
ir lietuvninkams dalyt?
Kvants, vyriausias vyskupas,
Dievo buvo verčiamas
iki tol nepakaj(u)ot,
kol jiems tas galėjo duot.
Bus paminklas Jo garbės,
kol tik Lietuva stovės.

Bet bau mačytų[8]) toktai
mielai mūsų Lietuvai,
jei ne šuilių[9]) reikiamų
būtų neparūpintų:
raštas juk nemokančiam
yra kaip šviesa aklam;
tam tikt raštas mačija,
kurs pažįst ir moka tą.

Dievs ir tame dalyke
mums neliko skoloje,
nes karaliui nobažnam[10]),
jau dabar nabašninkam[11]),
meilijo į širdį duot
visur šuiles budavot[12])
ir ant maisto šulmistrų
dovanot daug tūkstančių.

Gyrius verts yr pono to,
kurs ten vieną kurdino,
man juk rodosi verčiaus
tą pagirti juo labiaus,
kurs mums šuilių (kaip matyt)
davė tiek šimtų taisyt, —
šuilių kiek tikt kurtųjų,
tiek jam stov garbės stulpų.

Šis karalius esąsis
šuiles dar išlaiko vis,
nenorėdams išardyt,
ką jo tėvs liepęs statyt.
Už jo brangų gyvastį
reiks mums didžiai melstisi,
kad jį Dievo malonums
dar ilgai laikytų mums.

---

[1]) Lenk. ale — bet. [2]) Vok. Druck — spauda. [3]) XVIII šimtmetyje. [4]) Lenk. pracować — dirbti. [5]) Lenk. świeży, čia — naujai. [6]) Lenk. (iš vok.) drukować — spausdinti. [7]) sudėtų, paruoštų. [8]) Iš lenkų kalbos; padėti, gelbėti. [9]) Vok. Schule — mokykla. [10]) Slav. nabožny — pamaldus, dievotas. [11]) Lenk. nieboszczyk — velionis. [12]) Lenk. budować — statyti.

Jau dabar gi taip vargings,
tiekajau kaip ir turtings,
gal savuosius kūdikius
išmokydyti raštus.
Jei tikt kas nenor tingėt,
pats gal raštų pažiūrėt;
tas save tur kaltinti,
kurs nenor mokytisi.

Taigi, miela Lietuva,
Dievo tą aplankymą
kartkarčiais ben apdūmok!
Pirma Dievui dėkavok,
kad tu Dievo žiburį
šioms gadynėms gavusi,
nes be to tu, Lietuva,
pasiliktumbei akla.

Susipraskis, ko tau reik:
jei tau Dievs knygas įteik,
meldžiu, neužmerk akis,
meilyk pasinaudytis
šito brangio žiburio,
danguna tau šviečiančio.
Dievą lankantį pajusk
ir iš miego ben pabusk!

Čėsas nežinojimo,
garbė Dievui, perėjo;
jus, biednus lietuvninkus,
Dievas per tarnus viernus[1])
duod prišaukdyti macniai[2]),
kad kožnintelis skubriai
prisiverstųsi Dievop
ir netruktų bėgti Jop.

Tuomi Dievas judina
ir karalius velija
taip, kaip reikiant, elgtisi,
Dievui viernai slūžyti[3]).
Šitaip ragina abu,
o galiaus ir aš meldžiu:
Dievo lankymo minėk
ir tos meilės nemiršėk!

---

[1]) Slav. vierny(i) — ištikimas. [2]) Lenk. mocno — tvirtai. [3]) Slav. služit' — tarnauti.

G. Žodynai ir gramatikos.

I. Iš Širvydo žodyno (1629).[1]

[Dictionarium trium linguarum in usum studiosae juventutis, auctore R. P. Constantino Szyrwid e Societate Jesu. Cum superiorum permissu editum[2]].

(Širvydo kalba)	*(Mūsų laikų šnekamoji ir literatūros kalba).*	*(Š. lotynų kalba).*	*(Š. lenkų kalba).*
abyda[3])	skriauda, neteisybė	iniuria	krzywda
abėcėlė	abėcėlė	primae literae	obiecadło (= abecadło)
adinikas[4])	laikrodis	horologium	zegar
ai, manas Dieve!	aiman!	vae!	biada!
aitvaras	aitvaras	incubus	latawiec
akvata[5])	noras	animi alacritas	ochota
apikaimė, aplinka	apylinkė	vicinia	okolica
apivaizda	apvaizda	providentia	opatrzność
apivora (kareivių)	pylimas	sepimentum militare	szańc
apižvalga	žvalgyba	recognitio	rewizja
apkasai	apkasai	fossa	okop
aplinkybė	aplinkybė	circumstantia	okoliczność
arganikas[6])	vargoninkas	organarius	organista
arielka[7]), degtinė	degtinė	vinum crematum (aqua vitae)	akwawita (= wódka)
artojas, kiemionis	artojas	colonus, villae (glebae) adscriptus	kmieć[8]), rolnik
ašmaliekas	aštuonioliktas	duodevicesimus	ośmnasty
ašmas	aštuntas	octavus	ósmy
ašva, kumelė	kumelė	equa	klacz(a)
atlaida	atlaida(s)	indulgentia	odpust
atrašas	atrašas	rescriptum	odpis
atžvilgis	atžvilgis	ratio	wzgląd
auklėtinis	auklėtinis	alumnus	wychowaniec
ausikaras	aus(i)karas	inauris	nauszka (= kolczyk)
bajoras	bajoras	nobiles privatus	ziemianin, dzierżawca starodawny (szlachcic)
bajorinu (= bajoru darau)	bajorinu	nobilito	szlachcicem czynię
bakalorius[9])	mokytojas	baecalaureus, ludimagister	bakałarz (= nauczyciel)
bet, betaig	bet	sed, verum, at	ale

---

[1]) Buvo 6 leidimai. [2]) Lenkiškai — lotyniškai — lietuviškas. Šiuose išrašuose lietuvių mokyklos reikalui tvarka adverniškai paversta. Tarmės savybių čia nesilaikoma. [3]) Sl. obida. [4]) Iš sen. lenkų godzinnik (godzina). [5]) Sl. ochota (ochwota). [6]) vargamistra (iš lenk. organista), kuris tik XX a. tėra vargoninko pašalintas, dar nebuvo žinomas. [7]) Ukr. horilka, sen. lenk. gorzałka. [8]) Palyg. liet. kumetis Liet. lenkų kmieć). [9]) Iš lotynų kalbos.

bravoras	bravoras, alaus darykla	officina cervisaria	browar
burtinikas, žinys	burtininkas	divinus	wieszczek, wróżek
čiebatorius, kurpėdaris	kurpius	sutor	szwiec (= szewc)
čyžė, duoklė	čyžė	tributum, census	czynsz
čyžinikas, duoklinikas	čyžininkas	censitus	czynszownik
čiulkės[1])	autės	tibialia	pończochy
čiustai, nuodai	burtai	veneficium, praestigiae	czary
čiustinikas, nuodinikas	burtininkas	praestigiator, magus, incantator	czarownik
dangalas[2]), rūbas	rūbas (rūbai)	vestis	odzienie
dailydė, namudaris	dailidė	aedificator	budownik (= cieśla)
darbus	darbus, darbštus	laboriosus	pracowity
darbo diena	darbo diena	negotiosus dies	robotny dzień
daugalis, didžiūnas	didžiūnas	potes, praepotens	wielmożny
didė žuvis	banginis	cetus, delphinus	wieloryb
driežas didysis, didalis	siaubūnas[3])	draco	smok
draučius	ietis[4])	hasta	kopja (żołnierska)
draučinikas	ietininkas	hastatus, phalanx	kopijnik, husarz
draugė	sueiga, kuopa, draugė	(societas, grex)	koło
drausmė, grausmė	drausmė	disciplina	karność
drinto, todrin, delto, todel	todel, del to	propterea, ideo, ob eam causam	dlatego
eldija[5]), luotas	laivas, luotas	navis oraria	bat (= łódź)
eimi	einu	eo	idę
elefantas[6])	dramblys	elephas	słoń
elgetis, elgetavimas	elgetavimas	mendicitas	żebractwo
almužna[7])	išmalda	stips	jałmużna
er, er ne, negu, bai	ar, ar ne, bau	an, an non	czy
garba, šlovė	garbė, šlovė	honor, gloria	cześć, sława
garbingas	garbingas, garsus	celebris	sławny
gaidys iš Indijos	kalakutas[8])	gallus indicus	indyk
gedėjimas	gedėjimas, gedulas	squalor	żałoba
gedulingas	gedulingas	funebris	żałobny
gelumbė	gelumbė	pannus	sukno
gentis, gentystė[9])	gentys, giminė(s)	cognati	rodzina (= krewni)
giedojimas	giedojimas	concentio	śpiewanie
giedotojas	giedotojas	cantor	śpiewak
giemi	giedu	cano	śpiewam
giesmė[10])	giesmė	cantilena	pieśń, piosnka
giedra	giedra	serenitas	pogoda
gydytojas	gydytojas	archiatros	cyrulik (= lekarz)
giltinė, smertis	mirtis, giltinė	mors	śmierć
gimdytojas	tėvas (gimdytojas[11])	parens, genitor	rodzic (= ojciec)
gimdytuvė	gimdytoja	genitrix, mater	rodzicielka (= matka)
giminė	giminė, tauta	genus, gens, natio	ród, naród
girinikas	vienuolis, atsiskyrėlis	eremita, anachoreta	pustelnik
girklas, gėris	gėralas, gėris	potio	napój

[1]) Iš sl. čulki. [2]) dengti, dangus, dangalas, dingti. Širv. dungalas (tarm.). [3]) smakas. [4]) Širv. žino ir ietį — spiculum hostiae, cuspis — grot = smailusis ieties galas, bet ir — pilum — spis žołnierski. [5]) Sl. ladja (lenk. łodź). [6]) Iš lot. ir vok. [7]) Iš vok. per lenk. [8]) Palyg Indų Kalkutą; sen. lenk. kura (kogut) kałakucki. [9]) Š. gintis, gintystė (tarm.). [10]) Š. nežino žodžių: daina, dainavimas, dainuoju, daininįnkas. [11]) Paprastai daugiskaitoje.

girtavimas	girtavimas	temulentia	upicie (się)
girtybė	girtybė	vinolentia	opilstwo
girtuoklė[1])	girtuoklis	ebriosus, cibax	opiły, pijanica
girtuvė, girties namai	smuki	caupona naritorium	karczma
grakas[2])	graikas	graecus	grek
grinas, grinius, nuogius, neturėlis	beturtis, grinius, neturtėlis	(pauper, egens, indigens)	gołota, nieosiadły
gudas, Gudai	gudas, Gudai	ruthenus, Russia	rusin, Ruś
intė	brolienė, marti	fratria, uxor fratris	bratowa
ing	i	versus, ad, super, adversum	ku
ipatus	ypatus, ypatingas	singularis, eximius	osobliwy, wyborny
išgimęs[3]), išgamas	išgama	degener	odrodek, wyrodek
išganus, sveikas	išganingas, išganomas	sollutaris	zbawienny
išmonia, nuovoka	išmintis	ratio, intelligentia	rozum
iškalbus	iškalbus, bylus	eloquens	wymowny
išspaustuvė	spaustuvė	typographia	drukarnia
itakas (upės)	žiotys	ostium (fluminis)	uście (rzeki, gór, dzbana)
iždas[4])	iždas	thesaurus	skarb
jaunikis	jaunikis	recens	pan młody
jomylista, Jūsų (Tavo) mylista[5])	jo (Jūsų, Tavo) malonė, malonybė	magnificus, dominatio (reverentia) tua	jegomość, waszmość
juosta (dangaus[6]), kilpinis[7]) (dangaus)	vaivorykštė, laumės juosta	iris	tęcza
jupa (ilga kunigų)	sutonas[8])	poderis	sutanna
kaimynas	kaimynas	vicinus	sąsiad
kalinė	kalėjimas	carcer	ciemnica, turma (= więzienie)
kalinys	kalinys	vinctus	więzień
kalavijas	kalavijas	gladius, ensis	miecz
kaniušnė	arklidė[9])	equile	stajnia
karaliūnas	karalaitis	regulus	królewic(z)
karalyčia	karalaitė	regis filia	królewna
karias	kariuomenė	exercitus	wojsko
karauju	kariauju	bello	walczę, wojuję
kareivis, kariauninkas	karys, karininkas	bellator	walecznik, wojownik
karionė	karas	bellum	wojna
kariovedis	kariuomenės vadas	imperator, dux	hetman
kardas	kardas	machaera	kord
katilius	katilius	aerarius	kotlarz
kauras[10])	kilimas	tapes	kobierzec
kažemiekas[11]), odinikas	odininkas	coriarus	garbarz
keltuva, pekus	galvijai	pecus	bydło
kentingas[12])	kantrus	patibilis	cierpliwy
kerėjimas	kerėjimas	fascinatio	urzekanie
kiekas	kiek(as)	quantus	ili (= ile)
kiekybė	kiekybė	quantitas	ilkość (= ilość)
kiemas	kaimas, sodžius	rus, villa, pagus	wieś
kiemelis	kaimelis	villula	wioska

[1]) Š. girtuoklė (tarm.). [2]) Iš lot. ir lenk. [3]) Š. išgimis (tarm.). [4]) Š.: izdas. [5]) Slav. milost'. [6]) Širv.: dungaus (tarm.). [7]) kilpinis = lankas — arcus — łuk. [8]) Iš lot. kalbos. [9]) Rusų koniušnia; taip pat stonià (iš lenkų). [10]) Rusų: kovior, lenk. kobierzec. [11]) Slav. kožemiaka (koža — oda, miaknut', miakat' — šlapinti, minkštinti). [12]) Š.: kintingas (tarm.).

kiemionis	kaimietis	rusticus	wieśniak
kirmėlių mėnuo	birželis	iunius	czerwiec
knygos, knygelės	knygos, knygelės[1])	codex, volumen, — libellus	księga, książka, — książeczka
knygynyčia	biblioteka, knygynas	bibliotheca	książnica
kova[2]), mūšis	kova, mūšis	pugna	bitwa
kubilius	kubilius	vietor, doliarius	bednarz
kunigė	kunigaikštienė	principis uxor, abbatissa	księżna, ksieni
kunigystė	kunigaikštija	ducatus	księstwo
kunigaikštis[3])	mėnuo	luna	miesiąc (, księżyc)
kupranugaris	kupranugaris, kuprys	camelus	wielbląd
kuoras	bokštas	pegma	baszta
laidas	laidas	vas	rękojmia
laisvė	laisvė	libertas	swoboda, wolność
lapinė	lapinė, palapinė, lūšna	lutamentum	lepianka
lapakritis	lapkritys	november	listopad
lenkas[4]), lenkė, lenkų žemė, Lenkai	kalba (liežuvis[5]), Lenkų	Polonus, Polonis, sermo polonicus, Polonia	polak (=ka), polszczyzna, Polska
liavas, liūtas	liavas, liūtas	leo	lew
lietuvnikas	lietuvis, lietuvininkas	Litvanus	litwin
maišta	maištas	tumultus	rozruch
makštis	makštis	vagina	pochwa
maldingas, dievagarbis	pamaldus	pius	nabożny
margas	margas	jugerum romanum, modus agri	morg
Maskvyčiai	Rusija	Moscovia	Moskwa (państwo)
melnyčia, melnikas[6])	malūnas, malūninkas[7])	mola, molitor	młyn, młynarz
metai[8])	metai	annus	rok
miestakelė[9])	gatvė	platea, via urbis	ulica
milžinas	milžinas	gigas	olbrzym
minikas, (-ška)	vienuolis, (-ė)	monachus, (-a)	mnich, mniszka
mirtina nuodėmė	mirštamoji nuodėmė	crimen capitale	śmiertelny grzech
mojus	gegužės mėnuo	maius	maj
mokytinis	mokinys, mókytinis	discipulus	uczeń
mokytojas	mokytojas	ludimagister	mistrz szkolny (= nauczyciel)
monai	monai	praestigiae	mamienie
morcius	kovas	martius	marzec
mustis[10])	mintis	mens, animus	myśl
murinas[11])	negras[12]), juododis	aethiops, maurus	murzyn
mužikas	valstietis	rusticus	chłop
nabaštikas	velionis	bonae memoriae (genit.)	nieboszczyk
našlaitis	našlaitis	pupillus	sierota
nemirštąs[13])	nemirtingas, nemirštąs, nemirštamas	immortalis	nieśmiertelny

[1]) Sakoma ir: knyga, knygelė. [2]) Š.: kava (tarm.). [3]) Žinoma, pasakoma ir valdovo prasmėj, taip pat kaip greta su „kunige“ yra ir „kunigas“. Greta kunigaikščio yra ir mėnuo laiko tarpui išreikšti. [4]) Š.: lynkas, (-ė) ir tt. (tarm.). [5]) Š. vartoja tuodu žodžiu kalbai išreikšti. [6]) Rusų melnica (lenk. ir: mielnica), melnik (lenk. ir- mielnik). [7]) Lenkų młyn, młynarz. [8]) Ne: metas. [9]) Š.: miestakelė (tarm.). [10]) Pal. mąstyti. Tad mustis = mąstis. [11]) Iš lenkų kalbos. [12]) Iš lot. kalbos. [13]) nemirštus (tarm.).

nemiteisus	neteisus man	iniustus in me	niepraw mi
nendrių[1]) medis	cukrus[2]), sukrus	saccarum[3])	cukier
Neris	Neris	Vilia	Wilia (rzeka)
nes, nesa, nesang	nes	nam, quia, quoniam, etenim	a(l)bowiem
netmenu[4])	neatmenu	non memini	nie pamiętam
nuduomi	nuduodu, apsimetu, įsidedu	vendo praeclare	udaję
nukeriu, nukerėtojas	nukeriu, kerėtojas	fascino, fascinator	urzekam, urzekacz
nuodėmė, nusidėjimas	nuodėmė, nusidėjimas, kaltė,-ybė	peccatum, crimen	grzech
prastojimas, kaltybė			
nupertinė dūšių,	skaistykla	purgatorium	czyściec
šveičianti[5]) ugnis			
nusidėjėjas, nusidėtojas, prastotojas	nusidėjėlis	reus criminis	grzesznik
pabėgūnas	pabėgėlis	fugitivus	zbieg
padėtojas	padėjėjas	adiutor	pomocnik
padvarija[6])	viešbutis	hospitium	gospoda
pagarba	pagarba	dignatis	poszanowanie
pagrunda, kelias pagrįstas	grindinys	via strata	bruk
paimu moterį	vedu	nubo	żenie się
pakasynos	pakasynos	funus	pogrzeb
paldienykas[7])	pirmadienis	dies lunae	poniedziałek
pamiestė	priemiestis	suburbium	przedmieście
parubežis	pasienis	confinium	pogranicze, ukraina
pasaka, sekmė	pasaka, pasakėčia	fabula	baśń, bajka
pasaulis, svietas	pasaulis	mundus	świat
paveikslas	paveikslas, pavyzdys	archetypus, exemplum	wizerunek, przykład
perguldymas	vertimas	interpretatio	przekład
pestinikas	pėstininkas	pedes	hajduk
pietuvnikas	pietautojas	pransor	obiadnik
pilis	pilis	munitio, castrum	twierdza, zamek
pylimas	pylimas	vallum	wał
piūmonies mėnuo	rugpiūtis	augustus	sierpień
pipinė, sapielka	švilpynė	fistula, calamus	piszczałka
plebonas	klebonas	curio, parochus	pleban
posūnis, =podukrė	posūnis, =podukrė	privignus,-a	pasier(z)b,-ica
prekė	prekė	merx	towar
priegalvis	priegalvis	cervical	poduszka
priegtam, top, vėl, dar	be to	adhaec, deinde	k temu, ku temu
priemenė, priesienis	priemenė	vestibulum	przedsionek
prieplauka	uostas[8])	portus	port
priepuolis	priepuolis	casus repentinus	przypadek, przygoda
prievaizda	priežiūra, globa	tutela	opieka
Pravadai[9])	Atvelykis	octava dies sacri paschalis	przewodn(i)a niedziela
prūsas, Prūsai	prūsas, Prūsai	Pruthenus, Prussia	prusak, Prusy
pučka[10])	patranka, armota	bombarda	działo
ragotinė	ragotinė	lancea	oszczep, darda

[1]) Š.: nindriu (tarm.). [2]) Iš vok. per lenk. [3]) Rusų sachar. [4]) neatmenu. [5]) Š.: šveičiunčio (tarm.). [6]) Rusų podvorje, lenk. (kitokia prasme — kiemas) — podwórze. [7]) Rusų: ponedielnik. [8]) prieplauka dabar vartojama siauresne prasme. [9]) Rusų provody. [10]) Čekų, sen. lenkų ir rusų: puška.

raitinikas	raitininkas, raitelis, raitasis	eques germanicus cataphractus	rajtar
raitinikai, raitis	raitininkai, raiteliai, raitija	equitatio	jazda
rakštis, grabas	karstas, grabas	sepulchrum, monumentum, tumulus	grób
rašytojas	raštininkas[1])	librarius, scriba	pisarek
ratadailis	račius	plaustrarius	kołodziej, stelmach
ratai	ratai (vežimas)	plaustrum	woz (chłopski), kolasa
regėtinai	matomai	ad oculum	oczywiście
remiesnikas[2])	amatninkas	artifex	rzemieślnik
rikus, klaidus	klaidus, riklus	fallax, lubricus	omylny
rožių vainikas	ražančius	rosarium	różaniec
rudelis[3])	vairas	clavus, gubernaculum	ster
rūdos	naugė	metallum	kruszec
sakymas	pamokslas	concio	kazanie
sakinikas	dervininkas, smalininkas	picis coctor	smolarz
sargyba	sargyba	vigilia	straż
sekmas	septintas	septimus	siódmy
sekmas liekas	septynioliktas	septimus decimus	siedemnasty
senis[4]), paločius[5])	rūmai	palatium	gmach
sielavartas, apmauda, nerimastis, tūžba, rūpestis	sielvartas	anxietas, solicitudo, angor, cura	troska, frasunek
skaistavaris	skaistvaris	aes aurichalcum	mosiądz
skaitytojas	skaitytojas, (rokuotojas)	lector, praelector, calculator	czytelnik, rachmistrz
skarubas	krakmolas[6])	amylum	krochmal
skyda	skydas	scutum	tarcza, pawęża
skomia[7])	stalas	mensa	stół
skotertis[8])	staltiesė	mappa	obrus
slapta	paslaptis	mysterium	tajemnica
smaguriai	smaguriai, skanumynai	cupelia	łakocie
Sosų žemė	Saksų žemė, Saksonija	Saxonia	Saska ziemia
stebuklas	stebuklas	mirum	dziw (= cud)
stodas[9])	banda, kaimenė	grex	stado
stovis	stovis	ordo	stan
stumbras, stumbris, medinis jaučias	stumbras	urus, babalus, silvestris bos	tur, bawół
sudermė, sundara[10])	sandora	foedus	przymierze
sukalbis	sankalbis, sutartis	pactum	umowa, zmowa
sumania	sumanymas, pramonė	solertia ars, consilium	przemysł
sunkliai, cimbalas	kanklės, cimbolai	cymbalum, sistrum	cymbał(y)
svaras, svarstyklė[12])	svartis	libra	waga, naczynie do ważenia
sveikas!	sveikas!	ave! salve!	witaj!
svodba[12])	vestuvės	nuptiae	godby (gody, wesele)
šalis	šalis	regio	kraina

[1]) Skirt. nuo rašytojo. [2]) Slav. remeslo (lenk. rzemiosło), remeslennik (rzemieślnik). [3]) Iš vok. Ruder, rusų: rul. [4]) Palyg. priesenis (priemenė). [5]) Iš lot. palatium, italų palazzo, lenkų pałac. [6]) Iš vok. Kraftmehl per lenk. krochmal. [7]) Iš lot. scamnum (scando — lipu) per rusų skamja — suolas. [8]) Rusų: skatert'. [9]) Slav. stado. [10]) Š. tarmiškai. [11]) Š. svarstykłė (tarm.). [12]) Slav. svad'ba (sen. lenk. swadźba).

šarvas, šarvai	kraitis, — šarvai	dos, lorica	posag, zbroja
šarvuotas	šarvuotas	armatus	zbrojny, uzbrojony
šarvadaris	šarvininkas	armorum artifex	płatnerz
šarvanešis, skydanešis	skyd(a)nešys	armiger, telifer	giermek
šatas, Šatų žemė	škotas, Škotų žemė	Scotus, Scotia	szot, Szotu ziemia
šaukolas	(teismo) antstolis, šauklys	praeco	woźny
šaudyklė[1])	vyla (, vilyčia)	sagitta	strzała
šaudytojas	šaulys	fistulator	strzelec
šeimyna	šeimyna	familia, famulitium	czeladź
šinkius[2])	smuklė	cauponaria	szynk, szynkownia
šinkorius[2])	smuklininkas	caupo	szynkarz
škala[3])	mokykla	schola	szkoła
škalinis[3])	mokinys	scholaris	żak
tarnas	tarnas	famulus	sługa
tekinėju	bėgioju	curso	biegam
tekinomis	tekinas (-a), tekinomis	cursim	biegiem
tėvainis, tėvykštaitis	tėvainis, tėvonis, tėvūnas, tėvynė	heres	dziedzic
tėvykščia		patria	ojczyzna
tijūnas	tijūnas	villicus	włodarz
tikėjimas, tikybė	tikyba	religio	religja
trečias liekas	tryliktas	tertius decimus	trzynasty
tumtas	tuntas	comitatus, grex	orszak
vadas	vadas	dux, coryphaeus	wódz, przewodnik
vaikavedis	pedagogas, mokytojas	paedagogus	pedagog
vaitas[4])	viršaitis	(judex, advocatus)	wójt
vaivada[5])	vaivada	palatinus	wojewoda
vakarinė malda	mišparai	vesperinae laudes	nieszpor
valakas[5])	valakas	mansus agri	włoka
valakas[5]), — Valakų žemė	italas, — Italų žemė	Italus, — Italia	włoch, — włoska ziemia
valanda[6])	valanda	hora	godzina
valdžia	valdžia	potestas	władza
valsčius[7])	valsčius	latifundium	włość
Valynia[8])	Valuinė	Volinia	Wołyń
varias	varis	aes, cuprum	miedź
vargulis, rūdis, nūdalis, belaimis, nedienis	varguolis	misorandus	biedny
važta	važta, vežimas	currus publicus	podwoda
veikalas	veikalas	actus, facinus, opus	dzieło
velinas, piktis	velnias	caco daemon	czart (= djabeł)
vetušas[9]), senas	senas	antiquus, vetus	dawny
viešpats,-i,-aitis	viešpats,-ė,-ponaitis	dominus,-a, herus minor	pan,-i,-ic(z)
viešpatės, didžiūnai	viešpačiai, didžiūnai, didikai	optimates	panowie
viešpatystė, valdžia	valdymas, valstybė	dominatio	panowanie, państwo
vilkatas	vilkakis, vilkatas, vilktrasà	lycantrophus	wilkołak

[1]) Š. šaudyklė (tarm.). [2]) Š. sinkius, sinkorius. Iš vok. Schenke (veiksm. schenken — dovanoti) per lenk. szynk, szynkarz. [3]) Iš lot. per lenkų kalbą. [4]) Iš vok. Vogt per lenkų wójt. Vakarų Europos viduramžyje — teisėjas, Lenkijoje ir Lietuvoje miesto burmistras, kuris ir teismui pirmininkavo; taip pat kaimo (valsčiaus) viršaitis. [5]) Iš lenkų kalbos. [6]) Širv. valunda (tarm.). [7]) Iš gudų volost' (lenkų — włość)). [8]) Širv.: Valynia (tarm.). [9]) Pal. lot. vetus, rusų vetchii.

vingris[1]), — Vingrių žemė	vengras, — Vengrų žemė	Hungaris, — Ungaria	węgrzyn, Węgierska ziemia
vyresnybė,	vyresnybė, vyriausybė	praefectum, magistratus	przełożeństwo, urząd
viršius, — viršelis	eilutė, eilėraštis	versus, versiculus	wiersz (w pismie), wierszyk
virtuvė	virtuvė	culina, coquina	kuchnia
viržių mėnuo	rugsėjis	september	wrzesień
visotimė	visuomenė (liaudis?), respublika, dauguomenė	populus, commune est	pospólstwo, gmin, — pospolita rzecz wszystkim, rzeczpospolita
visotinis žmogus	prastuolis (prasčiokas)	plebeius, plebs	pospolity człowiek
visuotinis, visur esąs[2])	katalikiškas	catholicus	katolicki
vuoga[3])	uoga	uva	jagoda
žala[4])	žala	damnum	szkoda
žemaitis, Žemaičiai[5])	žemaitis, Žemaičiai	Samogita, Samogitia	żmudzin, Żmudź
žemčiūgas[6])	žemčiūgas, perlas	margarita	perła
žibintuvas	žibintuvas	candelabrum	lichtarz, świecznik
žmogėdžiai[7])	žmogėdžiai, žmogėd(r)os	antropophagi	samojedź
žmonės	liaudis, tauta	populus	lud
žvairakis	žvairaakis	paetus	oczu wdzięcznie zezowatych (= zezowaty).

II. Iš Kleino Gramatikos

(1653).

[Grammatica Litvanica . . . a M. Daniele Klein, Pastore Tils. Litv . . . Regiomonti . . . 28 + 176 pusl.].

1. Prakalba skaitytojui su sveikinimu[8]).

(A. Salio vertimas iš lotynų kalbos).

Teikiu Tau, malonus skaitytojau, mūsų lietuvišką gramatiką, kuri, rodos, savo naujumu kai kuriems sukelia priešingų nuomonių. Juk dar jau seniau daugis jai prikišdavo įvairių dalykų. Prieš supažindindamas su mūsų gramatikos santvarka, pirma išnagrinėsiu su Tavimi kelis jų priekaištus.

Du yra svarbiausiu jų priekaištu. Pirmas — lietuviškos gramatikos su tikromis taisyklėmis ir dėsniais nesą galima parašyti. Jų argumentai yra: 1. ši kalba esanti sumaišyta ir rikli, 2. jos vartosena nepastovi, 3. tarmės įvairios.

Atsakau trumpai pavieniui. — Prie 1. pripažįstu lietuvių kalbą nesant gryną, bet su kitų kalbų priemaišu, vienok skundimąsi jos riklumu atmetu. Nors daug sakymų iš dalies graikiško, iš dalies lotyniško kilimo, bet visų daugiau lenkiško, tačiau iš to neišeina, kad ši kalba tiek yra rikli, jog nė kokiomis gramatikos taisyklėmis, linksniuotėmis ir asme-

---

[1]) Širv. tarm. viet. vengris... [2]) Š. esus (tarm.). [3]) Rytietiškai. [4]) Širv. zala. Š. žodyne ne kartą ant „z“ taškas „ž“ garsui išreikšti esti apleistas, gal tarmiškai, bet ir del spaustuvės rikto, nes pasitaiko tų pat žodžių su „z“ ir „ž“ = „zinys“ ir „žinys“. [5]) Š. zemaitis, Ziemaičiai. [6]) Širv. žimčiugas (tarm.). Žemčiūgas iš rusų žemčiug — perlas iš vok. ir pranc. perle. [7]) Širv. zmogedžiai. [8]) Praefatio ad lectorem cum salute. — Kaip kitur, taip ir čia visi aiškinimai yra ne vertėjo, bet mano. *M. B-ka.*

nuotėmis jos negalėtų sutvarkyti. Ji nėra tokia bloga, kuri, kaip kitos kalbos, turi tikrą savo vartoseną. Pav., iš to, kad lotynų kalboje daug, dar daugiau kaip lietuvių, randama graikiško kilimo žodžių, neišeina, kad lotynų kalba yra sumaišyta ir netautinė kalba. O kas nežino lotynus graikuojant, lenkus vokiečiuojant! Taigi lengvai patikėsi lietuvius graikuojant ir visų daugiau lenkuojant, kadangi su ta tauta yra kaimynai, su ja taip pat ir gyviausią prekybą varo. Vienok graikų, taip pat ir lenkų, skolinius apdovanojo savo pilietinėmis teisėmis ir savo kaitymui ir taisyklėms pritaikė. Pav., iš graikų Teós (lot. Deus) yra lietuvių Dievas, iš gr. oikos (lot. domus) — ūkis, iš gr. segos (lot. tectum) — stogas, iš gr. niuks (lot. nox), kilm. niuktòs — naktis, iš gr. pleto (lot. impleo), būsim. laik. pleso — pildau, pildys(i)u ir kt. Žodžius domi (lot. do), eimi (lot. eo) seka lietuviai tiek galūne, tiek, didesne dalimi, ir kaitymu. Būtent sako: duomi, duos(i)u, duoti, eimi, eis(i)u, eiti. Iš lenkų grzech (lot. peccatum[1]) yra lietuvių griekas, iš lenk. grzesznik (lot. peccator) yra griešnikas[2]), iš lenk. pokornie — pakarnas[3]) (lot. humilis), iš lenk. skarb (lot. thesaurus) — skarbas[4]), iš lenk. stol (lot. mensa) — stalas, iš lenk. zakon (lot. lex) — zokanas[5]), ir tokių pavyzdžių daugybė. Taip pat lotynai iš gr. chrisos turi Christus[6]), iš gr. charaktér — character[7]), iš gr. patér — pater[8]), iš gr. matér — mater[9]), iš gr. Teós — Deus ir t.t. Tačiau iš to dar negalima išrasti riklumo; tik visos kalbos, tiek vardai, tiek žodžiai, taip pat ir dalelytės, yra taip sutaisyti, kad sudaria tvarka ir pastovia analogija būtų sutraukiami į tam tikrus kaitymus, rūšis ir reikšmes.

2. Del vartosenos, pripažįstu, kad ji, pagal vietos ir gyventojų įvairumą, taip pat yra įvairi tiek tarimo, tiek giminės ir galūnės atžvilgiu. Taip žodis gyvata[10]) priešpaskutiniame skiemenyje vienų patęsiamas, kitų sutrumpinamas, kitų vėl jis išverčiamas žyvatas iš lenkų żywot; taisyklingiau gyvenimas arba per sinkopę[11]) gyvenims iš gyventi. Vokiečių žodį ein Brunn čia ir Žemaičiuose vadina šullinė, kurios kilmininkas yra šullinės, moteriškos giminės; kiti Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštijoje, ir jų kaimynai, šį žodį baigia vyriškos kilmės galūne — ys. Būtent sako: šullinys, kilmininkas šullinio[12]). Taip šių sakoma uppė, kilmininkas uppės, moteriškos giminės, o anų uppis, kilmininkas uppio[13]), vyriškos giminės. Mūsiškiai su žemaičiais sako penigai, kiti Didžiojoje Lietuvoje pinigai ir t.t. Bet del to be reikalo sakoma, kad gramatikos nesą galima parašyti. Iškeliu aikštėn. Lotynų tas pats žodis tariamas palumbes ir palumbus ir palumbe, pas Martialį ir Propertiją. Vokiečiai tą patį žodį rašo ir taria kraee, kitaip kraeye, kitaip kraehe ir t.t. Taigi lotynai ir vokiečiai neturi tikros kalbos arba jų kalbos negalima tikromis gramatikos taisyklėmis ir dėsniais nustatyti! Juk pagaliau tą sako ir gramatikos taisyklės, kurios pripažįsta kalbos įvairumą. Ir jeigu yra kokių abejojamų ir nepastovių žodžių, tad reikia juos nustatyti, kad nebūtų laisvės visiems žodžiams ir jų galūnėms del viršaus varžytis.

---

[1]) nuodėmė. [2]) nusidėjėlis. [3]) nusižeminęs. [4]) turtas, lobis. [5]) įstatymas. [6]) Kristus. [7]) būdas. [8]) tėvas. [9]) motina. [10]) gyvenimas. [11]) sutrauką, sutraukimą. [12]) šulinys, šulinio. [13]) upė, upės.

3. Tarmių įvairumą pripažįstame. Būtent, kita yra kuršių tarmė, kita žemaičių ir klaipėdiečių, kita Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos lietuvių, o šioje pastarojoje vėl keičiasi pagal vietos įvairumą. Būtent, tie gyventojai, kurie gyvena Vilniaus krašte, mažne kaip austrai, bavarai ir kt. Vokietijoje, siekia kalbos kietumo. Būtent sako: unt dungaus ir žiamės bus žinklai, vietoje ant dangaus ir žemės bus ženklai; ir tadu išvys Sūnū žmogaus atajunti debesy su galyby didžiu ir majestotu, vietoje — ir tada išvys Sūnų žmogaus atenti debesyj su galybe dide ir majestotu (Luc. 21.). Nuo tų skiriasi kiti Kėdainių krašte, tačiau dar daugiau Kauno krašte. Šie, būtent, yra artimesni mūsų[1]) tarmei. Kėdainiečiai išlaiko tuos žodžius žiames, atais, atait, o kauniečiai jau iš tų pačių žodžių kietumą išmeta ir su mumis sako: ateit, ateis, išskyrus tik žiamę, rašomą su ia. Tačiau ir to rašymo negalime smerkti, nes dvibalsis -ia tariamas mažne kaip antrasis e. Šitą kauniečių tarmę, kaip visų geriausią ir tinkamiausią, sekame Prūsų Kunigaikštijoje. Tačiau tie įsrutiečiai, kurie gyvena prie pat Didžiosios Lietuvos sienos, yra kai kuo palinkę į anos Lietuvos dalies kalbą, turi iš jos skolinių, ypač -o I linksn. kilmin. ir III asm. būtojo laiko I asmen.; taip pat rašo ir žiamė, kial(i)as. Mes savo gramatikoje paliekame aną kilmininko galūnę, kaip ir -o tiems būtiesiems laikams, skirti vardų kilmininkui ir III asmeniui esamojo laiko veiksmažodžių, tačiau prisipažįstame mūsų apskrityje, kaip Ragainės ir dalyje Įsruties apskrities, a galūnę esant įprastesnę.

Nuo vilniečių tarmės daug, o nuo kauniečių ir nuo mūsų[1]) maža, skiriasi žemaičiai. Jie, kaip kuršių ir klaipėdiečių kaimynai, mėgsta kalbos minkštumą; del to kietesnius žodžius labiau suminkština. Pav., mes, sekdami Didžiosios Kunigaikštijos lietuvius, rašome: tie žodžei, tiems saldžems žodžems etc., o jie šituos posakius taria be kietojo priebalsio ž ir sako: tie žodei, tiems saldiems žodems. Taip sako saldey vietoje mūsų saldžey, žvaizdų vietoje žvaizdžių etc. Be to, mėgsta kalbos trumpumą. Būtent, neilgina ir netęsia žodžių, kaip Didžiosios Kunigaikštijos lietuviai, sakydami ne: tiemus daiktamus pradedantis, bet: tiems daiktams pradedant. Toliau, sutrumpina arba sutraukia kai kurių vardų ir veiksmažodžių galūnes, mažne kaip atėniečiai Graikijoje, pav., Išganitoj', Atpirktoj', vietoje Išganitoje, Atpirktoje; švents, viežlybs, myls ir t.t., vietoje šventas, viežlybas, mielas; taip pat: kalb vietoje kalba, kalbam vietoje kalbame, kalbėjom vietoje kalbėjome. Bet ir mums nėra svetima ana sinkopė: švents, viežlybs, kaip ir paskutiniųjų balsių atmetimas, ypač I asmenuotėje, kur taip pat sakome: vadin, graudin, sodin ir t.t., dargi ir II asmenuotės veiksmažodžiuose, turinčiuose būsimajame laike e augmentą, kaip antai: reg vietoje regi, myl vietoje myli, kalb vietoje kalba, krut vietoje krutta, ir bendratyse vadint, graudint, kalbėt, sakyt.

Su šia žemaičių tarme visiškai sutinka klaipėdiečių tarmė, kurie taip pat sako: žodei, žodems, saldems, kartems, saldey ir t.t., kaip gramatikoje daugiur apie tarmes pastebime. Bet kur nieko del žemaičių tarmės nėra pažymėta, ten galėsi iš tarsenos jau atskirti. — Kuršiai, kaip žemaičių ir klaipėdiečių kaimynai, turi tarmę visai į minkštumą palinkusią.

---

[1]) Mažosios Lietuvos lietuvių, tilžėnų.

Bet jeigu tas tarmes norėtume sugretinti su mūsų vokiečių kalba, pasakyčiau: vilniečių tarmė visai atitinka Bavarijos, Austrijos, Silezijos vokiečių tarmę; kauniečių ir Prūsų Kunigaikštijos, Įsruties, Ragainės ir labiausiai mūsų Tilžės apskrities tarmė atitinka Meisseno Saksonijoje tarmę; žemaičių ir klaipėdiečių tarmė — žemutinės Saksonijos tarmę, o kuršių tarmė — žemutinės Vokietijos arba Belgijos tarmę. Bet apie tai, jeigu Dievas amžių patęs, sužinosi iš atsitikimo arba iš kito rašytojo ir daugiau.

Kad ir yra tą kalbą atitinkančių tarmių, tačiau randasi ir taip argumentuojančių: tos kalbos yra įvairių tarmių, jai kokių tikrų gramatikos taisyklių negalima parašyti! Pažymiu. Graikų kalbos yra daug tarmių, būtent, kaip žinoma, atėniečių, joniečių, doriečių, eoliečių. Taigi išdirbkime vieną tarmę, bendriausią, iš visų geriausią, kurią ką tik nurodėme. Taigi sudarykime dėsnius ir taisykles, tačiau taip, kad ir kitos tarmės būtų paminėtos, jeigu kuo skiriasi. Taip pat, kaip graikai daro savo gramatikose: vieni tuojau tarmes su taisyklėmis suderina, kaip mes savo lietuviškoje gramatikoje, kiti atskiras gramatikos knygeles prideda. — Tiek pasakau del pirmojo priekaišto.

Antras jų priekaištas yra toks: koks reikalas gramatikos, kad šios kalbos, kaip ir kitų, iš vienos praktikos lengviau ir sėkmingiau galima prasimokyti! Trumpai atsakau, sunkumo nebus. Iš tiesų, aš nenoriu ginčyti, kad iš praktikos galima su šia kalba susipažinti. Bet kadangi vartosena keičiasi ir lietuviai, net toje pačioje apskrityje, įvairiai kalba, tai vargu ką tikra iš vienos praktikos galėsi išversti. Argi ne geriau griebtis gramatikos taisyklių, kurios tau bus cynosura[1]) ir tartum Lydijos akmuo[2]), kuriame pasakyta arba parašyta, kas tikra ir kas mažiau tikra! Galėsi apsvarstyti, patikrinti, ir būsi tikras, kas priimtina. Juk dar ir iš tų, kurie tarp kilniųjų lietuvių sukasi ir šia kalba rūpinasi, labai retą terasi, kuris be žodžių, dažnai net prasmės, sudarkymo galėtų savo mintis išreikšti. Pagaliau, nors ir labai lengvai čionykščiai tą kalbą išmoktų, tačiau ne lygiu lengvumu jos prasimokys svetimšaliai arba tie, kurie negauna arti su lietuviais sueiti. Ypač tų reikalui skiriama ir ši gramatika, kad, jos padedami, labiausiai tie, kurie nori atsidėti bažnyčios tarnybai ir nemokytą liaudį gimtąja kalba mokyti, su ta kalba tikriau ir lengviau dorai į pažines sueitų. Prie to prisideda ir anas dievobaimingas sumanymas išversti Šv. Rašto knygas arba išverstąsias peržiūrėti, apie kurį, Dievo malonės padedami, galvoja lietuviškųjų bažnyčių kunigai[3]). Tam darbui, labai reikalingam ir naudingam, šia gramatika geriausiai kelias skinamas. Būtent, reikia, kad žodžių supratimas ir dailingas sudėjimas būtų pirmesnis už daiktų pažinimą ir tyrinėjimą. Ir kiek del žodžių klystama, tiek ir prie paties dalyko nustojama; čia mums akis bado Šv. Rašto lotyniškas vulgatos vertimas. Del to mes aukščiau sutikome. Dar lengvesnis ir laimingesnis, be daužymosi į uolas, be sudužimo pavojaus, bus būsimasis to okeano plaukimas!

Ką del to reikia sakyti, kad visoms kalboms turime gramatikos vadovėlių: rytinėms kalboms ne maža, lotynų kalbai nesuskaitytinai! Vokiečių kalbos grama-

---

[1]) Gr. kiunós urà (šuns uodega) — lot. cynosura — sietynas, rodyklė. [2]) Lapis lydius — bandymo (bandomasis) akmuo, ant kurio trinant patikrinama aukso arba sidabro gerumas. [3]) Naujojo Įstatymo vertimas išspausdintas 1701 m., o viso Šventojo Rašto — 1735 m.

tiką seniai parašė Jonas Klajus[1]), lenkų Mykalojus Volkmaras[2]) ir Jeremijas Roter'as[3]), čekų — Laurynas Benediktas, Teuto-Brodų mokyklos rektorius[4]), nors tas kalbas ir iš praktikos galėtų išmokti. Kodel mums nepasinaudoti ta teise šiai kalbai, kaipo barbarų ir rikliai, sako daugis, doromis taisyklėmis sutvarkyti, jai purvą, kuriuo tiek ilgai buvo aptekus, nuvalyti ir padaryti visiškai gražią?

Tatai pirma susakęs, Tau, malonus skaitytojau, pranešiu mūsų gramatikos santvarką ir metodą. Sudarydamas visomis jėgomis steigiausi Tau suteikti:

1. Tikras taisykles. Būtent, taisyklių nerašiau be praktikos, bet pirma stebėjau vartoseną, kaip reikiant išnagrinėjau, ištyriau ir, kad praktika žodžių kaitymą ir posakius tikrai patvirtino, tada pagaliau tuo pagrindu dariau ir taikiau taisykles.
2. Metodo trumpumą. Būtent, išleidau klausimų ir kitų aptarimų įprastą daugybę, nes anie tik puslapius daugina, o šie be reikalo duodami. Mes manome šios kalbos besimokančiuosius juos jau iš lotynų gramatikos išmokus ir žinant. Bet ir dalykus, tik tą kalbą liečiančius, nusakome sutrauktai ir kiek galėdami trumpiau.
3. Pavyzdžių aiškumą, kad mažne nieko nebūtų be pridėtų pavyzdžių. Pavyzdžiai yra taisyklių dvasia ir gyvybė; ir lengviau pavyzdžiais mokytis, kaip filosofas Aristotelis sako: kalbėdami naudojamės pavyzdžiais, kad lengviau suprastų, kas kalbama.

Tačiau, jeigu gale to ir neminėčiau ir šias mano gramatikos knygeles Tau, malonus Skaitytojau, teikčiau kaip absoliučias ir tobulas, vis delto reikėtų žinoti, kad aš pirmas šiuo savo darbeliu ledus laužiu ir kad tatai yra pirmas darbas, kuris pasaulio šviesą išvysta. Bet nė vienas darbas nėra tobulas tuoj pradėtas, kiekvieno darbo tobulumo pradžia visados yra ilga, kaip Seneka sako. Ir aš niekam tuo savo mėginimu nenoriu garbės paveržti, nei juo šios kalbos prityrusių vyrų nuopelnų mažinti; ir nė karto man neatėjo į galvą šį trumpą darbelį jaunuomenei ir kitiems primesti. Tačiau yra žinoma, kad du savo darbeliu, būtent gramatiką ir šventųjų giesmių knygas, sykiu su ercikio raštu[5]) pasiunčiau į minėsimus ponus kunigus, būtent į:

1. Įsrutiečius, į p. Kristupą Sapūną[6]), Didžiųjų Rudupėnų kunigą, ir Joną Kleiną[7]), Katnavos kunigą.
2. Ragainiečius, į p. Joną Urtelį[8]), Ragainės kunigą, ir Pričkų Prėtoriją[9]), Žilių kunigą.
3. Klaipėdiečius, į p. Joną Lemaną[10]), Klaipėdos kunigą, ir p. Vilių Martinį[11]), Verdainės kunigą.

Šie vyrai, lietuvių kalbos prityrę, mūsų Šviesiausiojo Ercikio paliepti, ne tiktai namie atsidėję pernagrinėjo mano darbus (ypačiai pasižymėjo labai gerbiamas p. Kristoporas Prėtorijas, Karaliaučiaus lietuvių kunigas, kuris savo pastabas, del didelių kliūčių negalėdamas dalyvauti sulyginime, nusiuntė kolegijai), bet ir paskirtame susirinkime apie juos su manimi tarėsi ir mane mano darbe sustiprino, ir gana daug, ypačiai prie lietu-

---

[1]) Jonas Klai (Clajus), * 1535 † 1592: Grammatica germanicae linguae (1578). [2]) † 1601: Compendium linguae polonicae (1612). [3]) Schlüssel zur polnischen und deutschen Sprache (1616). [4]) Laurynas Benediktas iš Nudožerių (XVII amž. pradž. [5]) įsakymu gramatiką patikrinti. [6]) 1589 —1659. Pasak Krauzės, jo Compendium grammaticae lithuanicae (išsp. 1673) parašyta apie 1643. [7]) † 1662. Parašęs kelias giesmes. [8]) 1624 —1695. Rašęs žodyną ir giesmes. [9]) † 1666. Parašęs keliasdešimt giesmių. [10]) Raštijoje nepasižymėjęs. [11]) † 1704. Kelių giesmių autorius.

vių kalbos žodyno, savo darbais prisidėjo. Del to juos be galo gerbiu.

Tačiau pavydžiųjų, pikta linkinčių pavydo ir dergimo išvengti negalime. Yra tokių, kurie, pasisavinę cenzoriaus lazdelę, atsitiktinai apie mūsų darbus sprendžia; nors patys ir nesupranta, tačiau išdidžiai paniekia ir atmeta. Juk paprastai nežinojimas palydovu ir turi panieką, kaip dorybė neapykantą. Kiti tiek sau pasiima autoriteto, jog vos pro užkaltą langą pažvelgę į mūsų darbus, kurie kaip tik visos kolegijos pritarimą turi, sako juos esant klaidingai sudarytus ir betrūktinus. Bet peikiantiesiems ir kandiesiems prigimtas yra noras savo nelabumu prisitikti aukštą dalyką. Jau tokie yra tie žmonės, jog niekuomet nesijaučia taip laimingi, kaip tik ką gerą vardą turintį pažeidę. Pavydusis, ką darai! Šis mokslas lig šiol kyla; kur yra vietos augti, auga dienomis ir išrasta išrasimiems dalykams kelio nestoja ...

Tau noromis prisipažįstu, kad ne visa, kas į mūsų gramatiką sudėta, yra tobuliausia. Juk vis tatai yra tik pradžia, bet kasdien eina geryn. Kad ir netobulą šį darbą vis delto leidžiu, tikėdamasis, jog jis bus patogus ir naudingas lietuvių bažnyčioms ir mokykloms. Jei tą tikslą pasiekčiau, Didžiajam Dievui visados dėkočiau, o juokčiaus iš nepalankių man žmonių kvailų pastangų (man kliudyti). Lik sveikas, malonusis Skaitytojau, ir teikis savo malonėje laikyti mane ir šį mano bandymą.

2. (Del atskirų garsų).

... Klaipėdiečių tarmėje ipratę yra sakyti vietoje „ponas“ — „panas“, viet. „žodis“ — „žadis“, viet. „šlovinti“ — „šlavinti“.

... Garsų „h“ lietuviai nestengia teisingai ištarti. Žodžio pradžioje reiškia tą pat, ką graikų aštrusis kvėptelėjimas (spiritus asper): humas — ūmas[1]), hukis — ūkis, hadina — adyna[2]), Hanusis — Anusis[3])

... Svetimuose žodžiuose vartojama: Christus, chvola..., patriarcha..., Ezechielis. Jeigu tačiau turėtume rašyti kaip tariame, malonėtume tuos garsus savotiškai parašyti: Kristus, kvola[4]), patriarka...

... Yra tokių, kurie rašo viet. au — av: avksas — auksas, savlė — saulė, mieliavsias — mieliausias, lavksiu — lauksiu...

3. (Del garsų keitimosi, sutraukimo ir nutraukimo).

Viet. **a** klaipėdiečiai turi **e**: viet. ar — er, aš — eš, nes seka latviais arba kuršiais, savo kaimynais, kurie sako: es — aš, tėv — tau. Vilniečiai keičia **a** — **o**: viet. po akim — pokim, neatskiriu — notskiriu. Mūsiškiams (Prūsų) lietuviams toks keitimas nėra svetimas. Vilniečiai taip pat **a** paverčia **u**: viet. dangus — dungus, anksti — unksti, ant — unt.

Viet. **e** vilniečiai vartoja **a**: viet. garbė — garba, karalystė — karalysta, žemė — žiama, geras — giaias, atėjo — atajo. Taip prūsiškai: viet. tėvas — tavas, est — ast[5]). Vilniečiai sako taip pat **i**, **y** viet. **e**: ženklas — žinklas, tenai — tinai, mane — mani, žemę — žiami, karalystė — karalysti, didybė — didyby (prūsiškai viet. švents — švints, ne — ni), **u** viet. **e**: ję[6]) — jū, kurę[6]) — kurių.

Vidurinis garsas paskutiniame -as, -is žodžių skiemenyje dažniausiai atkrinta ir dvi raidi viena susitraukia: viet. šventas — švents, ponas — pons, svetys — svets. Graikų pavyzdžiu du garsu sutraukiama

[1]) protas. [2]) valanda. [3]) Jonušis. [4]) garbė. [5]) esti, yra. [6]) ją, kurią.

vienu: po akimis — pokim, neatmenu — notmenu, neapkenčiu — nopkenčiu. Viet. „eik šen“ sako „eikš“.

Paskutinė ir priešpaskutinė balsė ne kartą nutraukiama, dažniausia **a** ir **i**, rečiau **e**: viet. su manimi — su manim, mylėti — mylėt, garbinti — garbint, mumus — mums, jumus — jums, tolei — tol, tiktai — tikt. Sutraukiama: viet. šitai — štai, velinas — veln(i)as.

4. (Antriniai linksniai).

Be šešių[1]) linksnių lietuvių padaroma vietai ir linkmei pareikšti: nuo kilmininko bažnyčios — prijungus pi (p) — bažnyčiosp(i)[2]), nuo naudininko bažnyčiai — bažnyčiaip[3]), nuo galininko bažnyčią — bažnyčion(a), daugiskaitoje nuo kilmininko bažnyčių — bažnyčiump(i), nuo galininko bažnyčias — bažnyčiosna.

5. (Kai kurie vardai ir šiaip žodžiai).

...Sausis[4]), pietuvys[5]), žiemynis[6]), vakarinė[7]), šiaurė[8]), ...Gilija, Daimėna..., Nemons[9]), Nepras[10]), Pregelius, ...Žemynė[11]), ...augivė[12])..., Įstrutis, ...Krakava,... Pamarė, Šileżija[13]),... Rymas, Danckas...

Nomina possessiva: ...Tėvainis[14])... miesčionis[15]), kiemionis[16]), laukinykas[17]), karaliaučionis[18]), danckionis[19]), tilžėnas, lietuvnykas...

Nomina patronymica: ...Adomaitis, Jokūbaitis, karaliūnas, kunigaikštis, klebonaitis.

Nomina diminutiva: ponelis, vaikelis, žmogut(t)is, lytut(t)is, dukteraitė, žuvelė, juodokas, silpnokas, gerokas, saldokus, sunkokus.

Diminutivorum diminutiva: žmogut-(t)elis, mergaitelė, silpnintelis.

(Daugiaskaičiai vardai:) . penigai[20]), ...lipynės[21]), nuodai — apipenai, pašukos — pakulos, ...kalėdos, šeštinės, sekminės, krikštynos, rodynos, žiedotuvės, paduotuvės.

6. (Iš skaitvardžių).

...sekmas, ašmas, ...liekas (= 11), antras liekas (antraliekas, liekas antras), trečias liekas (trečialiekas, liekas trečias), ...dvidešimtas (antras dešimtas), tridešimtas, keturadešimtas, penktadešimtas, šešadešimtas, septynadešimtas, aštuonadešimtas, devintadešimtas, šimtas, tukstinis.

...kiek diena, kiek dienos, kiek meta...

7. (Iš veiksmažodžių).

...Idant vadinčia(u), vadintumbei, vadintų; (idant) vadintumbiva, vadintumbita, vadintų; (idant) vadintumbime, vadintumbite, vadintų.

8. (Iš prielinksnių).

(Neskiriamieji prielinksniai:) ap(galiu), api(kalbis)[22]), at(duomi)[23]), par(puolu), pa-(duomi)[24]); Dievop(i), manęsp(i), miestan(a), miestump(i), jūsump(i), mūsump(i), Ponip Dievip, mani(m)p(i), tavi(m)p(i).

(Iš skiriamųjų prielinksnių:) pri(eg), pirm..., nuo(g), i(ng)..., ties..., už(u), ...pokim...

---

[1]) Vardininkas, kilmininkas, naudininkas, galininkas, šauksmininkas, įnagininkas (su vietininku). [2]) ad templum. [3]) apud templum. [4]) Gruodis. [5]) pietų gyventojas. [6]) žiemių gyventojas. [7]) vakarų vėjas. [8]) šiaurės vėjas. [9]) Nemunas. [10]) Dniepras. [11]) Žemyna. [12]) augyvė, motina. [13]) Slezija. [14]) įpėdinis. [15]) miestietis. [16]) kiemo (kaimo) gyventojas. [17]) artojas. [18]) Karaliaučiaus gyventojas. [19]) Dancko gyventojas. [20]) pinigai. [21]) laiptai. [22]) apkalba. [23]) atiduodu. [24]) paduodu.

9. (Iš jungtukų).

... teipag, teipajėg, ... alba, arba, ben, buk — buk (buk geri, buk pikti), ... bet, bettaig, ... lyš, vienok, ... kač, kačei, norint, ... tač(i)au, nes, nesa, nesang, ... jeng, ... todel(ei), todrin, ... priegtam, ... tapagaliaus, galiausiai, ... ašgu, tugu.

10. (Iš šauktukų).

... o; ak, mielul, auksut, ... deja, aiman, ...

11. (Vietai, linkmei reikšti).

„Į vietą“[1]) reikšti lietuviai priduria žodžiams prielinksnius — arba neskirtinus: miestan(a), miestop, bažnyčion(a), miestump, bažnyčiosna, — arba skirtinų: eimi ing Karaliaučių, keliauju ing Kauną, atėjau ing pilį. Gražiau[2]) betgi jungiama su neskirtinais prielinksniais.

„Vietoje“ reikšti arba vietininku (vietos įnagininku[3]) pasakoma arba jungiama su prielinksniu: esmi mieste (bažnyčioje), gyvenu Karaliaučiuje, Dieviep nė vienas daiktas neesti negalimas, manimpi, mūsimpi, prieg manęs, prieg mūsų.

12. (Iš linksnių vartojimo prielinksniams).

Tiktai kilmininkas vartojamas prie: ... pirm, ... ant (garbės) ...

Tiktai galininkas vartojamas prie: ... pas (dešinę), pro (šalį eiti), ... aplink (kiemą, teisybę), ... in, ing (tikiu ing Dievą), y, ... apie (kits kitą pasako, pats save kalba) ...

Tiktai įnagininkas vartojamas prie: su, ties (butu, manimi).

Vartojamas kilmininkas ir naudininkas: iki (galo, šiai dienai, vaikų vaikams).

Vartojamas kilmininkas ir galininkas: už (marių, pilies, mane, piktybę savo kenčia), pagal, palig[4]) (tiesos, gerybę Dievo), prieg (manęs, mane, tavęs, tave).

Vartojamas kilmininkas, naudininkas, galininkas ir įnagininkas: po (kairės rankos, senatvės, senovės, trijų dienų, trims dienoms, Šventos Traicės, Šventai Traicei, mažam, senam, tiesumą, visą svietą, visam svietui, visas[5]) žmones, Dievu esme visi, kojomis, dangumi, akimis).

13. (Iš neskirtinų prielinksnių).

Api(e): apstoti ... apipilu ... apturėti, apgalėti ... apsakyti ...

At: ateimi ... atstoju ... atduomi ... atloja (šuo vagį) ... atsiklausti (ko) ...

Be: beeimi ... bekalbu ... berašau ...

Da: ... darašau ... dadirbu ...

Iš: išeimi ... išgalėti ... iškarauti.

Nu: nuramdau ... nužeminu ... nusitikėti ...

Pa: paminti ... pakloti ... pasekti ... paperku (ką) ...

Par: parpuolu ... parduomi ... pareimi ... parsieit, pareitis[6]) ...

Per: pérkasti ... pérrašyti ... périrti ... pérguldyti[7]) ... pérmelsti ... pérsirgti ... pérgirti ... pérsigerti ...

Pra: praeimi ... pragyventi (ką) ... pralenkti, pranokti ...

Pri[8]): prieimi ... prisakau ... prisigeru ...

Su: suvadinti ... subėgti ...

Už(u): užuturėt ... užusilaiko ... užubėgti ... užsakyti ... užgerti ... užusisvečiaut ...

---

[1]) ad locum. [2]) Elegantius. [3]) ablativo locali. [4]) Lenkų: podług. [5]) visus. [6]) Lot. decet, convenit — tinka, privalo. [7]) išversti. [8]) Kleinas nežino čia „prie“!

III. Iš Universitas linguarum Litvaniae[1]

(1737).

(Iš linksniavimo)

Daugisk. naudin.: tomis kalbomis arba toms kalboms, tiemus ponamus arba tiems ponams.

Vienask. kilmin.: to akmenio, daug. vardin.: tie akmenys, naudin. tiems akmenimis, tomis bitėmis arba toms bitėms.

Vienask. įnag.: manim, (viet.) manimp, tavim, (viet.) tavimp, savim, (viet.) savimp.

Daugisk. naudin.: mumis, jumis, jiemis, jomis; galin.: mus, mums, jus, jums; įnag.: mumis, (viet.) musimp, jumis, (viet.) jusimp.

(Iš asmenavimo).

esmu, būčia, būtumei, būtumėm, būtumėt, esąs, esą arba esantie, naud. esantiemus arba esantiems, būsiąs, būsią;

reikia, reikia buvo, paprastai: reikdavo, reiks, tegul bus reikia, reiktų, būti reikia, reikiant.

(Iš žodžių)

(1737 m. liet.)	(lenk.)	(dabart.)	(1737 m. liet.)	(lenk.)	(dabart.)
geradėja	dobrodziej	geradėjas, geradarys	krosnis	piec w łaźni	
			ščenstis	szczęście	laimė
gulbis	łabędź	gulbė,-binas	prapultis	przepaść	kiaurymė
kozonis	kazanie	pamokslas	einu, eimu	idę	
gentis	krewny		trupu	kruszę się	
kalinys	więzienie	kalėjimas	devėju	noszę się (po jakiemu)	dėviu, vilkiu
vėversys, vyturys	skowronek	vieversys	žiūriu	patrzę	
gluoksnis	wierzba	gluosnis	gavėju	poszczę	gaviu, alkinuos
baikštus	bojaźliwy		žmonėjuos	publiki zażywam	
sukrus	obrotny	apsukrus	kerėju	urzekam	keriu
gaidrus	pogodny	giedras	regiu	widzę	
vargus	przykry	nemalonus, koktus	auginu	hoduję	
			skerdžiu	kolę wieprza	
patogus	przystojny		liuobiuos	ochędażam się	
puikus	pyszny		giedu	śpiewam	
švankus	raźny		masinu	zachęcam	
skraudus	srogi	žiau(d)rus	įminu	zagadywam, zgadywam	užmenu, atmenu, į~, at-spėju, į~, nu~, spėju
kratus	trzęski				
pirtis	łaźnie				
uolaktis	łaźnia	miastas, uolektis			

[1]) Kai kas spėja Joknavičią, kiti Širvydą šią gramatiką dar XVII a. parašius.

IV. Iš Rūgio-tėvo lietuvių kalbos tyrinėjimo (1745).

[Betrachtung der littauischen Sprache, in ihrem Ursprunge, Wesen und Eigenschaften, . . . von Philipp Ruhig . . . Königsberg, 1745].

(Apie lietuvių kalbos kilmę)

. . . Bendra istorikų nuomonė, jog *slavių*, arba slaviškųjų tautų, kalba esanti lietuvių kalbos motina:.. Kad lietuvių kalba kilusi iš *graikų*, ne tiek reikia tai įrodyti,kiek išaiškinti... (Pavyzdžiai:) gr.Teós dédoke ódontas, Teos dosei kai artón — Dievs davė dantis, Dievs duos ir duonos; gr. hemeîs esmèn ábioi, me anásati déspota ek dómo hemōn — mes esme nabagai, neatstok, Viešpatie, iš namų mūsų; gr. dídomi — duomi (= duodu), gr. poimèn — piemuo, gr. ankóine — alkūnė, gr. aeído — giedmi (= giedu), dainuoju, gr. aèr — oras, gr. áitra — giedra, kaitra, gr. aimiulios — meilus, gr. alíopeks — lapė, gr. árdo — girdau, gr. achliùs — aklas, gr. biótes — gyvata (= gyvybė), gr. génos — gentis, gr. geneà — giminė, gr. gignósko — žinau, gr. goleà — guolis, gr. dános, dóma — donis, dovana, gr. daîs (kilm. dainós) — daina, gr. despótes — viešpats, gr. dráo — darau, gr. édo — ėdmi (= ėdu), gr. eimì — eimi (= einu), gr. esmì — esmi (= esu), gr. hekáteros — katras, gr. etos — metas (= metai), gr. dzeus, teos — Dievs, Dzievs, gr. éremos — ramus, gr. tiura — durys, gr. tafé — kapas, kapai, gr. lîarinks — gerklė, gr. litòs — lėtas, gr. men — mėnuo, gr. mérmis — virvė, gr. néos — naujas, gr. niuks — naktis, gr. ónkos — sunkus, gr. oîs — avis, gr. pénte — penki, gr. pliatiùs — platus, gr. tásso — taisau, gr. télios — galas, gr. téttares — keturi, gr. téle — toli, gr. títemi — demi (= dedu), gr. hiúpnos — sapnas[1]) . . .

. . . *Lenkų* kalba yra su lietuvių kalba susigiminiavusi, nes vienų ir kitų tiek amžių kartu laikomasi vienoje valdžioje: Lenkų karaliaus ir Didžiojo Lietuvos kunigaikščio. Galima sutikti su nuomone, jog pusė lenkiškųjų žodžių sutinka su lietuviškais[2]) . . .

. . . Iš *lotynų* kalbos[3]): lot. ignis — ugnis, lot. sol — saulė, lot. dies — diena, lot. vehiculum — vežimas, lot. primus — pirmas, lot. vir — vyras, lot. jugum — jungas, lot. mensis — mėnesis, mėnuo, lot. rota — ratas, lot. senex — senis, lot. aro — ariu, lot. aksis — ašis . . .

(Del tarmių)

. . . Klaipėdiečiai sako „balandis“, įsrutiečiai — „karvelis“, „balandžiu“ laikydami laukinį karvelį . . . „Biti“ = buvo vartojama tiktai nuo Išdagių ligi Prierašliaus[4]) . . . Jaunystėje esu pastebėjęs tarp Įsručio ir Virbalio trejopai sveikinant: lába dien, labà dien ir labadieñ . . .

(Iš patarlių ir mįslių)[5])

Aš jam kalną pyliau, o jis man duobę kasa.

Norint čia išbėgsi, kitur vargas atsitūpęs tavęs lauk(ia).

Kiškis klausė lapę: kur gul katė? po egle.

Dvi seseri sviestą skuta (= rogės).

Pamečiau žiedą po variniu tiltu, atmirado mėnuo, sugaišino saulė (= rasa).

Iš šitokių gudrių pasakymų galima matyti, jog lietuviai moka savotiškai ir sąmojingai išsireikšti, ir jie patys sau priskiria ypatingą sąmojingumą, sakydami: Štai, jau vokietis išmanys kai lietuvninks!

(Apie lietuvių kalbos gražumą ir meilumą)

Kai kam nemalonu bus čia paskaičius, jog aš paniekintai (lietuvių) kalbai pripažįstu gražumą, tuo tarpu ji yra paveldėjusi kai ką iš graikų kalbos malonumo. Dažnas mažybinių žodžių vartojimas, sujungiant juose daug balsių su *l*, *r* ir *t*, padaro lietuvių kalbą malonesnę už lenkų kalbą, kurioje yra daug girgždančių garsų. Prieš 50 metų Didžiojoje Lietuvoje buvo daug bajorų, ku-

---

[1]) Rūgio duodama apie 400 graikiškų žodžių sugretinimų su lietuviškais. [2]) Rūgio duodama 100 lenkiškų žodžių palyginimų su lietuviškais. [3]) Rūgio duodama 34 pavyzdžiai (einige Egzempel). [4]) Tatai bus Maž. Lietuvoje: Išdagiai, Gumbinė, Ėnčiūnai, Valtarkiemis, Tolminkiemis, Mielkiemis, Žydkiemis, Dubininkai. XVIII a. rašytoją — Rūgio, Duonelaičio, Milkių veikimo sritis, dabar jau visiškai suvokietėjusi. [5]) Rūgys duoda 16 patarlių, 11 mįslių.

rie kalbėjo tiktai lietuviškai, ir garbingiausios Kauno miesto moterys[1]), kurios ne kitaip, kaip lietuviškai, ypatingai mandagiai kalbėjo, kita kitą pagerbdavo žodžiu „Tamista“, kuris čia (Maž. Lietuvoje) nėra vartojamas[2]). (Lietuvių kalbos gražumą) ypačiai rodo paprastų mergaičių dainos, kurias čia įdedu.

1. Duktė palydi savo mylimąjį.

Anksti rytą, rytužį
saulužė tekėjo,
o po stiklo langužačiu
močiutė sėdėjo.

Klausčia tave, dukruže,
kur tu vaikštinėjai?
o kur tavo vainikėlį
miglužė užkrito?

Anksti rytą, rytužį
vandenėlio ėjau,
o tai mano vainikėlį
miglužė užkrito.

Tai ne tiesa, dukruže,
tai ne vierni žodužiai,
o tu savo bernužėlį
lauku palydėjai.

O tai tiesa, močiute,
o tai vierni žodužiai;
aš su savo bernužėliu
žoduži kalbėjau.

2. Nemokanti plonai verpti.

Aš turėjau žirgužėlį,
norint mažą, ale gražų;
jis pakėlė mane jauną,
o ir mano munderatę.
Prieš kalnelį riščia bėgo,
pakalnėlėj vis š(u)olele;
per upelį šokte šoko,
per mareles plaukte plaukė.
Aš sutikau mergužėlę,
darbužėlių nemokančią;
ji nemokė[3]) plonai verpti,
plonai verpti, tankiai austi.
Aš turėjau barborėlį[4]),
plonai rėžtą, tankiai pintą;
o tasai ją pamokino
plonai verpti, tankiai austi.

3. Tekančios duktės atsisveikinimas.

Aš atsisakiau savo močiutei,
o aš nuo pusės jau vasarėlės;
ieškok, močiute, sav verpėjatę,
sav verpėjatę ir audėjatę.

Jau prisiverpiau baltų linelių,
jau prisiaudžiau plonų drobelių;
prisišiūravau baltų stalelių,
jau prisišlaviau kiemo vejelės.

Jau gana klausiau savo močiutės,
jau reikia klausyt ir anytėlės;
jau prisigrėbiau lankų šienelio,
prisinešiojau naujų grėblelių.

O, vainikėli žalių rūtelių,
n'ilgai žaliuosi ant mano galvelės,
mano kaselės žalių šilkelių,
jau neblizgėste saulei kaitinant.

Mano plaukeliai, o geltonieji,
nesiskirstyste vėjo pučiami;
aš atlankysiu savo močiutę
ne vainikuota, o nuometuota.

O, nuometėli mano plonasis,
vėjo pučiamas dar padūzgėsi;
mano rašteliai, o vivingrieji,
saulei kaitinant dar pablizgėste.

Mano kasytės žalių šilkelių,
sienoj kabėste, mane virkdyste;
mano žiedeliai, o auksinėliai,
skrynioj gulėste ir berūdyste.

Netiktų man tokie niekai čia dėti, jei nebūtų žinoma, jog šitokių dainų, iš lietuviškųjų verpėjų, kurios mažai tesueina su vokiečiais, galima patirti daug kalbos savumų. Toje pat kalboje vengiama nešvarumų tūlose mokytųjų[5]) sukurtose dainose ir rodoma palinkimo gražioms bažnytinėms giesmėms. Šitie kūriniai[6]) atrodo esą kilę iš Didžiosios Lietuvos, nes savo jaunystėje esu tenai vieną apie apvynėlį girdėjęs: O apvynėli, žaliukėli, kuri priskyrė garbingam Kauno burmistrui[7]).

---

[1]) R. (1675—1749), matyt, buvo Kaune apsilankęs paskutiniame XVII a. dešimtmetyje (1698 m., pasak Rėzos). [2]) Duonelaitis tą žodį vartojo. [3]) nemokėjo. [4]) rimbas, bizūnas. [5]) šviesuolių. [6]) kaimo mergaičių ar šviesuolių? [7]) R. tyrinėjimas parašytas vokiškai, bet pavyzdžiai duoti lietuviškai.

(Iš šimto priežodžių ir posakių)

Liepto galą priėjo.
Dalginiai rugiai stov(i) kebliai, rankiniai gvaldžiai.
Gruodinis įgema[1]).
Aklas akių nepaslėpsi.
Savo rėžtu eina.
Snaigalos laksto.
Galvos rėda galiu užmokėt.
Tyla geresnė kai byla.
Nelepink vaikus: su ryksšte nenuvarysim į kapus, su pyragu neparvadinsim.

V. Iš Rūgio tėvo žodyno
(1747).

[Littauisch-deutsches und deutsch-littauisches Lexicon . . . von Philipp Ruhig . . . 1747].

(Rūgio kalba[2])	(R. vokiečių kalba)	(Mūsų laikų šnekamoji ir literatūros kalba)
aitvaras	der Alf, der Maar in den Haaren	aitvaras
akrutas[3]), ekrutas	ein Schiff	laivas
angelas[4])	der Engel	angelas
apicierius	ein Offizier	karininkas
arpa	die Harfe	arpa
aškùs, iškùs	deutlich	aiškus
ašmas	der achte	aštuntas
ášva	eine Stutte grosser Art	kumelė
atlagai[5])	ein Stück Ackers, das drei oder vier Jahr droesch gelegen hat	pūdymas, dirvonas
atpenč	hinwider, hergegen	priešingai
átstankas[6]), átstanka	das Uebrige	lykis, atsarga
augyvė	die Mutter	motina
avýnas	der Oheim, Mutterbruder	dėdė
bangos žuvis	ein Wallfisch	banginis
Bangputys	der Seegott (Neptunus)	bangpūtis
baras	ein Stücklein Feldes oder Ackers	baras
bėgtė (kilm. bėgtės)	das Laufen	bėgimas
Bergė	Brigitta	Brigyta
būdas	ein Gebrauch, Gewohnheit	paprotys, būdas
burtininkas	ein Böter, Zauberer	burtininkas
Bušė	Barbora	Barbora
čarknygės[7])	ein Zauberbuch	juodaknygės
čėtra[8])	eine Hütte, Zelt	šėtra, palapinė[9])
čimmerninkas	ein Zimmermann	dailidė
čyras[10])	lauter, eitel	tikras, grynas
čyžė	der Zins	čyžė

[1]) Artinasi lapkritys. [2]) Palygintina taip pat su Širvydo žodžių pavyzdžiais ir jųjų prasme. [3]) Lenk. okręt. [4]) Širvydas: anielas (iš lenk.). [5]) Lenk. odłog, Širv. dirvonas. [6]) Sen. lenk. ostanek, dabar: ostatek. [7]) Lenk. czarnoksiężnik, czarksiężnik — burtininkas, Širv. juodaknyginikas. Czar — burtas, czarny — juodas. [8]) Lenk. (ir rusų) szatra (rusų šatior) iš turkų. [9]) kiūta, kiūtelė, būdelė. [10]) Lenkų: sczery, szczéry, szczyry.

daina[1])	ein lustiges Lied, Gesang	daina
dalgis	die Sense	dalgis
dangaus juosta, laumės juosta	der Regenbogen	vaivorykštė
davadas[2])	Ordnung, Umstand, Ausführung der Sache	įrodymas, tvarka
(su)davadiju	etwas bequemen, in Ordnung bringen	sutvarkau
degutas	Degut, der feine Theer	degutas
dėka	der Dank	dėka, padėka
nedėldienė[3])	der Sonntag	sekmadienis
drebùžis	Kleiderwerk	drabužiai
Dumas[4])	Thomas	Tomas
duomi	ich gebe	duodu
duovana	das Geschenk	dovana
dužas[5])	dickleibig	storas
dyvnas[6])	wunderbar	keistas, nepaprastas, stebuklingas
ėdmi	ich esse (fresse)	ėdu
eimi	ich gehe	einu
elpantas	der Elephant	dramblys[7]), šlajus
ercikis	der Herzog	kunigaikštis
esmi	ich bin	esu
fùrmonas	ein Fuhrmann	vežėjas
galvijas[8])	das Vieh, Rindvieh	galvijas
gyvolias	was Leben hat	gyvulys
garbė	die Ehre, Ruhm	garbė
garbingas	lobwürdig	garbingas
gedulingas	ein Trauerender	gedulingas
gelbmi	ich helfe	gelbu,-bsčiu,-stu
gentáras	der Bernstein	gintaras
giedmi		giedu
gimdytojai	die Eltern	tėvai
gimdyvė	die Gebärerin	motina
giltinė	der Tod, die Pestgöttin	giltinė
giminė	das Geschlecht, die Freundschaft, der Stamm	giminė
gimtinė	das Vaterland, der Geburtsort	gimtinė, tėvynė
Girystis	der Waldgott, Faunus, Satyrus	
girtavimas	das Saufen, der Soff	girtavimas
girt(u)oklis	ein Säufer	girtuoklis
grabas	der Sarg	karstas, grabas
grabė	der Graben	griovys
grečnas[9])	herrlich	puikus, gerokas
grivina[10])	ein Mark, 20 Groschen preussisch	grivina
gudas	ein Gudde, ein Pole, der von Südosten grenzet	gudas
jaunimas	junge Leute	jaunimas
jėgiu, nujėgiu	ich vermag, habe Kraft	nujėgiu
Ilgės	die Allerheiligenfest	Visi Šventieji, Vėlinės

[1]) Širvydas teturi giesmę. [2]) Sl. dovod — įrodymas, tvarka (dowodnie, gruntownie — tikrai, pagrindinai). [3]) Širv. nedėlia. [4]) R.: sonst Tamošius, Tamkus. [5]) Lenk. duży — didelis, stiprus. [6]) Sl. div (lenk. dziw), divny(i), palyg. Dievas. [7]) R.: dramblys (drimbu) — ein Dickbauch, Ungeschick. [8]) Širv.: pekus, keltuva. [9]) Sen. lenk. grzeczny — puikus, tinkamas, dabar: mandagus. [10]) Slav. grivna (lenk. grzywna) — nuo griva (grzywa) karčiai: senovės slavių kailiniai pinigų vietoje, vėliau pinigai (Prūsų grivina — 20 grašių, skatikų; Lietuvos grivina — 75 grašiai arba skatikai); Rusų laikais grivina — 10 kapeikų (pal. rus. grivennik).

iškyla	eine Höhe, Hügel	iškyla, kalva
izbonas[1])	der irdene Krug	ąsotis
kaimynas	ein Nachbar	kaimynas
kalavijas	das Schwert	kalavijas
kalinys	ein Gefangener	kalinys
kalėjimas	die Gefangenschaft	kalėjimas
kankliai	eine Herfe (Harfe), Säitenspiel	kanklės
kirkapis	ein Kirchhof	(bažnyčios) kapinės
karaliūnas	der Kronprinz	karalaitis
karaliáučionis	ein Königsberger	Karaliaučiaus gyventojas
karčiama[2])	der Krug, Schenkhaus	smuklė
kartunta	dermaleins	kada nors (kartą-ateityje)
karvelinis (mėnuo)	der Märzmonat	kovas
katilius	der Kesselflicker, Kupferschmied	katilius
katilikas	ein Catholick	katalikas
katrul	wohin, wohinwärts: zur Rechte oder zur Linken	kurlink, katrul (katruo keliu)
kaukas	ein unterirdischer Mensch	kaukas
kaukura	ein Hügel, Höhe	kaukaras
kaura[3])	ein Teppich	kilimas[4])
kažemėkas	ein Gerber	odininkas
kedė	ein hölzernes Stühlchen ohne Lehne	kedė
kiežas[5])	die Käse	sūris[6])
kykas	eine littauische Weiberhaube genähet, gestricket oder mit den Spitzen	kykas
kiklikas	eine (Ragnitsche) gestrickte rundaufgezogene littauische Weiberhaube	kiklikas
kiškis[7])	ein Haase	kiškis
klebonas[8])	ein Pfarrer, Priester	klebonas
klebonienė[9])	eine Pfarrfrau	kunigienė
knygos	ein Buch	knygos
kovinis (mėnuo)	ein Februarius	vasaris
kózonis,-ies[10])	die Predigt	pamokslas
koznadėjas[11])	ein Prediger	pamokslininkas
krugas	ein Krug, Krus, Kanne	ąsotis
krásė[12])	ein Stuhl	krasė, (kėdė)
krėslas[12])	ein hoher Stuhl, Thron	sostas
kraučius[13])	ein Schneider	siuvėjas
krivulė	das krumme Holz der Schulzen	krivulė
kromas	der Krahm	krautuvė
kuknė	die Küche	virtuvė
kukorius	ein Koch	virėjas
kukarka	eine Köchin	virėja
kumetys	ein Gärtner, der was Acker bekommt	kumetis
kunigystė	das Priesterthum, Herrschaftssachen	kunigystė
kunigaikštystė	das Fürstenthum	kunigaikštija
kuoras,	ein Thurm, Chor	bokštas, koras
kurpius	ein Schuster	kurpius

[1]) Lenk. dzban. [2]) Sl. korčma (lenk. karczma); Širvydas tesako: girtuvė, girties namai. [3]) Rusų kovior (lenk. kobierzec). [4]) Lenk. (iš turkų): kilim. [5]) Iš vok. [6]) Palyg. sl. syr. [7]) R.: sonst zuikis. [8]) R.: antiq. plebonas. [9]) R.: sonst kunigienė. [10]) Lenk. kazanie. [11]) Lenk. kaznodzieja. [12]) Sl. kreslo (lenk. krzesło, sen. ir: krzasło). [13]) Lenk. krawiec (veiksmaž. krajać — kirpti).

lábas,-à	gut	labas, geras
lábinu	ich heisse willkommen	sakau: „laba(s)“
lemtas	recht gut, gross	lemtas
laiškas[1])	ein Blatt, ein Zettel	laiškas
lapkristys	der October	spalių mėnuo
lapinė (kepurė)	eine Fuchsmütze	lapinė
laukininkas	ein Ackersmann	artojas
liaupsė	das Lob (Gottes)	
liepinis (mėnuo)	Julius	liepos mėnuo
lėsininkas[2])	ein Förster, Waldschütz	eigulis
lietuvninkis,-ė	ein Littau	lietuvis,-vys, lietuvininkas
liktis[3])	das Talchlicht	žvakė
lokys	ein Bär	lokys
liūbiju[4])	ich habe Lust	mėgiu, mėgstu
šliūbas[5])	die Trauung	jungtuvės
maištas	Verwirrung, Aufruhr	maištas
malūnas[6])	die Mühle	malūnas
maršùs	vergesslich	maršùs
mazgotė	ein Waschtuch	mazgotė
mėdinis[7])	wild, was im Wald ist	girinis, miškinis
miegmi	ich schlafe	miegu
meškà	der Bär, die Bärin	lokys,-kė,-kienė, meška
mokinu[8])	ich lehre	mokau
mokytinis	der Lernende, der Schüler	mokinys
monas	Verblendung der Augen, Zauberei	monas
murinų žemė	Mohrenland	negrų žemė
mylista[9])	die Gnade, Huld, Leutseligkeit	malonė
naginė	ein lederner Halbschuh	naginė
naras	ein Narr, ein Taucher	kvailys
negelys	ein hölzerner Nagel	vinis
nieku būdu	mit nichten	nieku būdu
neng	als, ohne nur	negu
nes, nesa, nesang	nemlich	nes
neteisybė	die Ungerichtigkeit	neteisybė
netiesa	die Unwahrheit, Lügen	netiesa
neturtas	Armuth, Mangel	neturtas
noperckas[10])	ein Fingerhut	pirštukas
nuoglus[11]) smertis	ein plötzlicher Tod	staigi mirtis
nuodėm(-ai)	gar, sehr	visai, visiškai
nuotaka	eine mannbare Weibesperson	nuotaka
nuopértas[12])	halstarrig, eigenwillig	atkaklus
nuoprósnas[13])	vergeblich	bergždžias, nereikalingas
trinyčiai	ein leinerner Küttel des Mannspersonen (von Drillich)	trinyčiai
págada[14])	gut Wetter, Friede	giedra
pávyzdis[15])	ein Schauspiel	reginys? paveikslas
pavéikslas	ein Bild, Exempel	paveikslas, pavyzdys

[1]) R.: sonst lakštas. [2]) Sl. leśnik (vok. Lessing — garsusis rašytojas). [3]) Vok. Licht. [4]) Sl. liubit'. [5]) Lenkų ślub (s-lubić). [6]) Lenkų młyn (vok. die Mühle). Palyg. mielenie (malimas). [7]) Žemaič. medė — miškas. [8]) R.: antiq. mokiu. [9]) Sl. milost' — malonė. R. žino: malonė — die Gnade. [10]) Lenk. naparstek. [11]) Lenkų nagły — staigus. [12]) Lenkų naparty, uparty. [13]) Rusų naprasnyi (lenkų napróżny). [14]) Sl. pogoda. [15]) pa-veizdėti.

pėčvietis[1])	das Siegel, Siegelrink	antspaudas
pėstininkas	ein Fussgänger, Musquetier	pėstininkas, šaulys
penigai, pinigas	Geld	pinigas,(-ai)
pilis,-ies	ein Schloss, Burg, Festung	pilis
pylimas	ein Damm, Schutt, Schanze	pylimas
pilionìs,-io	ein Hauptmann im Schloss	pilietis, čia: pilies viršininkas
Pimė	Eufemia	Eufemija
plebonas[2])	der Pfarrer	klebonas
ponatis[3])	ein junger Herr	ponaitis
pradėmi	ich fange an	pradedu
praduotkas[4])	Handgeld	rankpinigiai
prekia	die Handthierung	prekė
prekymetis[5])	der Jahrmarkt	prekymetis
privalùs	das nöthige	privalomas
priežastis	Gelegenheit, Ursach	priežastis
priegalvis	ein Hauptküssen	priegalvis
priegadà[6])	Gefahr	pavojus
prùsas,-élka, Prùsai, Prūsų žemė	ein Preusse, das Land Preussen	prūsas, Prūsai
pučkà	eine Flinte	šautuvas
pučkininkas	ein Musquetier	šaulys
puodmentas[7])	das Fuss am Ofen, das Fundament	pamatas
puskaralis	ein Halberkönig = ein Premier — Minister	vicekaralius
rabatà[8])	ein lüderliches Leben[9])	(sunkus) darbas
raitelis[10])	ein Reuter	raitelis
rakas[11])	die bestimmte, rechte Zeit, das Ende, Zweck	metas
radinys	ein Gefundenes	radinys
raunė[12])	die Gleichheit	lygybė
rėdas[13])	eine Ordnung, Zurichtung	tvarka
reikmenė	die Noth, Nothdurft	reikmenė
rankius	die Sammlung, Nachlese	rinkinys
rėškutis,-cio, rėškutės	beide Hände voll Seps	sauja, rieškučios
rieva	ein Fels, Steinkluft	rieva[14])
nenórima	ein unruhiger Kopf	nenuorama
pároda[15])	ein gegebener Rath	patarimas
rogės	der Schlitten	rogės
rokuba[16])	die Rechnung, die Summe	skaičiavimas
ruba	die Grenzfeinde[17])	riba
rubežius[18])	die Grenze	siena
rudugys	September	rugsėjis
rugys (rugiai)	Korn	rugys (rugiai)
saikas	ein Maass	saikas
sakymas	die Rede, die Predigt	pamokslas
sargybė	die Wacht	sargyba
sekmas	der siebente	septintas

[1]) Lenkų pieczęć (rusų pečat'). [2]) Lenkų pleban iš lot. [3]) Žem. ponatis. [4]) pra-duoti (palyg. rusų pridatok). [5]) metas prekėmis apsiversti, prekiavimo metas. [6]) Lenk. przygoda — nuotykis, nelaimė, bėda. [7]) Lot. (iš ten vok. ir lenk.) fundamentum. [8]) Lenk. (slav.) robota — darbas. [9]) darbo, vargo gyvenimas; Kuršaitis: Mühe, Arbeit. [10]) Palyg. riečiu (risti), raityti, vok. Reuter, Ritter, lenk. rajtar, rycerz. [11]) Lenk. rok — metas, metai. [12]) Sl. rovny — lygus. [13]) Sl. riadit' (lenk. rządzić), riad (poriadok), lenkų rząd (porządek). [14]) Palyg. lenkų (gudų) rewa (vandenyje), vok. Riff (im Wasser). [15]) Lenkų: porada. [16]) Lenkų rachuba (vok. Rechnen). [17]) Mielcke ir: die Grenze. [18]) Rusų (ir sen. lenkų) rubież.

Sekminės	die Pfingsten	Sekminės
sielvartas	die Angst	sielvartas
silkai	Baumwolle	šilkai (medvilnė?)
skaistvaris[1])	der Messing	skaistvaris
skamarákas[2]), žaidėjas	ein Spielmann	komedininkas
smakas	der Drache	siaubūnas
smútkas[3]), smutkà, smutnybė	die Betrübniss	liūdesys
stebuklas	ein Wunderwerk	stebuklas
stonas[4])	der Stand, Zustand	stovis, luomas
svaras	ein Pfund	svaras
šalmas[5])	ein Helm	šalmas
šaltyšius[6])	ein Schulz	viršaitis (seniūnas?)
šarvas	ein Harnisch, Kriegeskleid	šarvas
šeimyna	das Gesinde, die Hausgenossen	šeimyna
šiporius[7])	der Schiffer	jūrininkas
špogas[8])	ein Stossdegen	kalavijas
šūbas[9])	ein vornehmes Frauenkleid, ein gefutterter Pelz	kailiniai
šuilė	die Schule	mokykla
šulmistras[10])	der Schulmann	mokytojas
talkà[11])	eine Menge freiwillig helfender Arbeiter auf dem Felde	talka
tarnas	ein Herrendiener	tarnas
tautà	Deutschland[12])	tautà
tekin(a)s	im vollem Lauf	tekinas
tekūnas	ein Läufer	bėgikas
tėvonis, tėvainis	ein Erbe	tėvonis, tėvainis, tėvūnas, tėvūnaitis
tėviškė	der Geburtsort, das väterliche Erbguth	tėviškė
trimità	eine Trompette	trimitas
troba	ein Gebäude	troba
tykà[13])	still Wetter	giedra
tyla	das Stillschweigen	tyla
ūbas[14])	eine Hube	ūbas
ubagas[15])	ein Bettler	elgeta
ūkis	die Wohnung auf einem (Bauer-) Erbe	ūkis
umaru[16]) eina	es gehet mit Eifer	viesulu eina, kaip audra
Urtė	Dorothea	Darata
užkurys	der andere Mann eines Weibes	užkurys[17])
užtupys	der dritte Mann eines Weibes	
(eik į bažnyčią) už(u)ot (į karčiamą bėginėjęs)	lieber, als	užuot
valandà	ein Weile, Zeitlang	valandà
valdžia	die Herrschaft	valdžia
valsčius	ein Amt	valsčius
pravardys	ein Beiname, Zuname	pavardė

[1]) R.: sonst misingis. [2]) Sen. rusų: skomoroch (iš sen. gudų, lenkų) — muzikontas ir daininninkas, taip pat štukorius; Kuršaitis: špielmonas. [3]) Lenk. smutek. [4]) Lenk. stan (vok. Stand). [5]) Vok. Helm (lenk. hełm), rus. (sen. šelom) šlem. [6]) R.: nun šulcas. [7]) Iš vok. [8]) Italų spada (lenk. szpada), rusų špaga. [9]) Rusų šuba. [10]) Vok. Schulle-meister, iš ten sen. lenk. szulmistrz. [11]) Sl. toloka (lenk. tłoka) nuo toloč (tłoczyć). [12]) Kuršaitis, be to, dar: das Oberland (aukštuma). [13]) Sl. ticho (lenk. cicho). [14]) Vok. taip pat Hufe — valanda. [15]) Sl. ubogi. [16]) Sulig lenk. umor (tiktai: do umoru — ligi galo, ligi mirties). [17]) Platesnėje prasmėje negu R.

vargdienys, pavargulys	ein Armer, Bettler, Elender	varguolis
vasaris (mėnuo)	der Januar	sausis
važiotė[1])	das Fahren, die Reise	važiavimas, kelionė
vadas	ein Führer, Wegweiser	vadas
veikalas	ein Geschäft, Vorhaben	veikalas
velnas	der Teufel	velnias
viešpatis	ein hoher Herr, ein Landesherr	viešpatis
vietininkas	ein Verweser, Statthalter	vietininkas, atstovas
vorà	eine Reihe vieler Wagen, Gänse u. hintereinanders	vorà
vóras	eine Spinne	vóras
voras[2])	alt	senas
Vuokė	Deutschland	Vokietija, Vokia
vuokietis,	ein Deutscher	vokietis
zopóstas[3])	der Vorrath	atsarga
žadas	die Sprache, Rede[4])	kalba, žadas
žalà	ein Soldat	žala
žalnierius[6])	ein erbärmlicher Zustand[5])	kareivis
žardis[7])	ein Rosengarten	gėlių darželis
žardininkas,-ė	ein Gärtner (Gärtnerin)	sodininkas, daržininkas
žegnonė[8])	der Segnen	laiminimas
žiburys	ein Licht, Fackel	žiburys, žibintuvas, švyturys
žinkūnas[9])	ein darum wissender	žiniūnas
žynė	eine Hexe, auch überhaupt kluge Frau	žynė
žiuponė	eine Frau	ponia
žiūrónai	ein Vergrösserungs- oder Fernglass	žiūronas
žvalgas	ein Ausspürer, der beim Heirathen eher, als der Freibewerber, oder piršlys, gebraucht wird	žvalgas

VI. Iš Rūgio sūnaus gramatikos (1747).

[Anfangsgründe einer littauischen Grammatik . . . von Paul Friedrich Ruhig, . . . zur Zeit Dozenten ins littauischen Seminario zu Königsberg, 1747].

(Del žodžių sutrumpinimo).

Žodžiai trumpinami:

1) pradžioje: pokimis viet. po akimis;

2) viduryje: velnas viet. velinas, mums viet. mum(m)us, moters viet. moteres;

3) pabaigoje: n'išmintis viet. neišmintis, su manim viet. su manimi, mušuos viet. mušuosi.

(Iš skaitvardžių).

. . . sekmas, ašmas, . . . vienoliktas, . . . dvidešimtas, tridešimtas, keturadešimtas, penktadešimtas, šeštadešimtas, septinadešimtas, aštuonadešimtas, devintadešimtas, šimtas, antras šimtas . . ., túkstinis, antras túkstinis . . .

(Jis) važiuoja keturiais . . . Kiekvien(a)s mūsų grašį gavo . . . Jis šešių metų (rečiau: šešergis) . . .

---

[1]) R.: sonst keliavimas. [2]) Kuršaitis: sonst senas. [3]) Sl. zapas. [4]) Kuršaitis: der Laut der menschlichen Stimme. [5]) Kuršaitis, be to, dar: Schaden, Leid. Palyg. slavų žal. [6]) Lenk. żołnierz iš vok. Soldat (lot. soldarius nuo soldus, solidus). [7]) Lot. hortulus, taip pat: rosarium, italų giardino (= džiardino), iš ten sen. lenkų dziardyn, pranc. jardin (= žarden). [8]) Vok. segnen. [9]) Kurš. šio žodžio nežino.

(Iš įvardžių).

...kažkas..., manas, tavas, savas..., mūsiškis, jūsiškis, mūsieji, manieji, tavieji, savieji,... duokmi (= duok man).... manęspi (=pri manęs), mani(m)p(i) (= pri manimi),... ašgu, tugu, ansgu (= aš gi, tu gi, ans gi)... Tai visa kas ant žemės yra...

(Iš veiksmažodžių).

Esmi, esi, esti (est), yra, esva, esta, esti, esme, este, esti, yra.

...liaupsindinu, rašydinu, prapuldinu..., juokinu (viet. juokdinu), pasveikinu (viet. pasveikdinu), papykinu (viet. papykdinu), skambinu (viet. skambėdinu), pakabinu (viet. pakabėdinu)..., bet ir: duodu vadinti (viet. vadindinu), duodu sakyti (viet. sakydinu), duodu daryti (viet. darydinu).

(Iš prieveiksmių).

...tenai, aure, tam daikte... veik čia veik ten..., tenjau, šenlink,... katrul, dešinėsp, kairėsp..., propernai (vor drei Jahren),..., dieniškai (täglich), nepaliautinai..., niekada(dai, dais, dos)..., tankiai, daug sykių..., miernai, tropnai,... taipo, toktu (koktu),... noprosnai,... berods, beje, beto,... taipojau,... manding, man rodos... nieku būdu..., arties (wirklich?),... este, testov, tegul...

(Del išvestinių žodžių).

Iš nomina primitiva[1]) padaroma nomina derivativa[2]):

1) denominativa[3]): kantrybė, kantrumas (nuo kantrus), puodžius (nuo puodas), stikliorius (nuo stiklas), girtuoklis (nuo girtas), kūniškas (nuo kūnas), geležinis (nuo geležis)...
2) gentilia[4]): lietuvininkas, tilžėnas, karaliaučionis, įsrutiškis...;
3) patronimica[5]): Jokūbaitis, karaliūnas;
4) deminutiva[6]): a) nuo daiktavardžių — brolelis, brolaitis, ...ponaitis (deminutivorum deminutiva[7]): brolaitėlis, broleliukas, broliutaitis, brolytėlis, broliužėlis, broliužaitis, brolytukas, broliukėlis, broliukaitis, brolytužis, broliulėlis, broluliaitis...);

   b) nuo būdvardžių — silpnokas, saldokas.
5) (nuo veiksmažodžių) — graudenimas (graudenau), drebėjimas (drebėjau), ieškojimas (ieškojau), davimas (daviau), paliovimas (palioviau), buvimas (buvau)..., pradėtojis (pradėti), būtybė (būti),... neregis (regiu), mokytas (mokyti);
6) (nuo prieveiksmių) — artimas (arti), ankstybas (anksti);
7) (nuo prielinksnių) — tarpininkas (tarp).

Verba derivativa:

1) liaupsinu (liaupsė), garbinu (garbė), pasinaudoju (nauda);
2) sunkinu (sunkus), stiprinu (stipras), pagerinu (geras);
8) suvieniju (vienas);
4) pasisavinu (sav);
5) attolinu (toli), daugsinu (daug);
6) tarpinu (tarp), tiesinu (ties);
7) dejoju (deja).

(Del tarmių).

Reikia žinoti, jog nors mano gramatikoje iškeltieji žodžių sudarymo būdai pačių lietuvių[8]) yra laikomi gryniausiais[9]) ir gerai yra suprantami, bet jie (būdai) ne visose Lietuvos apylinkėse yra tokie pat, nėra visuotini. Šitokie jie yra vartojami tiktai mūsų, Prūsų Lietuvoje, būtent Įsruties ir Ragainės apskrityse; kitose apylinkėse, kur kalbama lietuviškai, yra randama įvairių tarmių[10]), kurios skiriasi nuo aukščiau apibūdintos kalbos tarimo, kirčio ir žodžių sudarymo atžvilgiu. Lenkų[11]) Lietuvoje yra žemaičių ir aukštaičių[12]), Prūsų gi Lietuvoje klaipėdiečių tarmė, kuria sakoma visose jos apylinkėse[13]) nuo Ragainės aps. ligi Klaipėdos miesto, juo toliau į šiaurę, juo aiškiau pasireiškianti. Klaipėdiečių tarmė yra trijų rūšių: 1) žemininkų, tų, kurie verčiasi žemės ūkiu, 2) žvejų arba žvejininkų, kurie gyvena paliai kuršių mares, 3) kuršių, arba kopų gyventojų.

Apie klaipėdiečių tarmę[14]) tiek tepažymėsiu, kiek esu ją pažinęs iš dalies iš knygų, iš dalies iš vieno ten buvusio patikimo bičiulio.

Žemininkų nukrypimai nuo bendros kalbos yra aiškinami jų stipria prekyba su žemaičiais, kurių tarmės savybės pareina nuo nuolatinių santykių su Lenkija, kaip tatai gaunama pažinti iš šiųjų (žemaičių tarmės savybių) sutikimo su lenkų kalbos dvasia[15]).

---

[1]) Pirminiai vardai. [2]) išvestiniai žodžiai (vardai). [3]) išvestiniai iš vardų (daiktavardžių ir būdvardžių). [4]) tos pat giminės, lizdo. [5]) nuo tėvo vardo. [6]) mažybiniai. [7]) mažybinių mažybiniai. [8]) von den National-Littauern. [9]) für die reineste. [10]) Nebenmundarten oder dialectos. [11]) Didžiojoje. [12]) Semaitische und Grosslittauische. [13]) išskyrus Ragainės ir Įsruties aps. [14]) R. nesiima nagrinėti Didžiosios Lietuvos tarmių. [15]) dem genio.

Ten, kur įsrutiečiai kirčiuoja paskutinį skiemenį, žemininkai beveik visados kirtį stato, kaip lenkai, priešpaskutiniame: gràži ránka, àkis, dàngus.

...*O* žemininkų beveik visados tariama kaip *a:* panas, žadis, pra (= pro), pa (= po).

Trumpos balsės žodžio gale, kirčiui puolant priešpaskutiniam skiemeniui, beveik visados esti išmetamos: pans (= ponas).

...*B* žemininkų dažnai paverčiama *v*, o *v* — *u:* vótagas (botagas), undens (vandens).

T žemininkų dažniausiai neverčiama *c* (č) ir *d* laikosi nevirsdama *ž:* žadei, ramtei, žadems, ramtems.

Ž žemininkų suminkštinama: zeme (= žemė), zirgas (= žirgas).

...Žemininkai sako — ausis,-ausė viet. -ausas (ausias), -ausa (ausias): geriausis,-ė; taip pat pilną dalyvį: mylintis viet. mylįs, — *u* išleidžia: liaupsinčia viet. liaupsinčiau[1]...

(Iš sintaksės).

Sakinių tvarkos pavyzdžiai, vartojimas daiktavardžių ir būdvardžių: Dievo Sūnus ant sūdnos dienos svietą regimai aplankyti ketin(a); kad Dievo Sūnus ir savieji ant sūdnos dienos į svietą ateis, tai Jis dangų bei žemę suardys; vyras bei motė abu Dievo sutvertu yra; didieji ir mažieji, garbingieji ir prastieji, visi tur mirti; ką veiksi žmogus; dyvų dyvai = labai dideli dyvai, vagių vagis, bernų bernas[2]); didžios išminties žmogus, jaunikaitis gražaus veido, jis piktos nuotarties[3]), trijų mastų pločius[4]) — trijų metų sens[5]), tuščias vandens, garbės verts, kalts griekų, dalyvas malonės Dievo; visų geriausias, griekininkų didžiausias, didžių didžiausias griekininkas...

Kai kurie linksnių vartojimo pavyzdžiai su prielinksniais: rodos gers, pasiliekmi krikščionis ir — krikščionimi, Maižėšius didžiu praraku buvo ir — didis prarakas, žodis kūnu pastojo ir — kūns, sviets nieku pavirs ir — nieks, ir — į nieką, Dovyds mostytas esti karaliumi; Dievo siųstas, trijų auksinų[6]) kaštuoja[7]), mano akys visados veizdi Viešpaties, vengiu jo, laukti pagalbos, pikts medis neneša gerų vaisių, — kurs rykštės čėdija, tas neapkenčia sūnaus savo, — klausyti Žodžio Dievo ir — žodžiui ir — žodį, klausyk manęs ir — man ir — mane, atsimink Pono Dievo, susimilti kam, nusitikėk man ir — manim, juokias man; pamivieryk (= pavieryk man), pamimokyk (= pamokyk mane); įstatė jį karaliumi, dumčiu jį padarė, tai man nieko negelbti ir — mane, — jis kitiems pagelbėjo, o save negal gelbėti, — sunkų miegą miegoju[8]), duok mums sveikiems sulaukti sekantį metą, — duok, kad sveiki sulauktumbim, — reikia kožnam zopostingam būti; badu mirštu, drugiu sergu, Dievu nusitikiu, keturiais auksinais nusipirkau, pasimėgstu tavimi, su didžiu balsu šaukia, džiaugėsi didžiu džiaugsmu, prašymais išprašė, smerčiu mirsi; ant Švedų (čėso), ant maro (čėso), ateis sūdytų gyvų ir numirusių, greits esti ant mušimo ir — mušti, sakyte sakau, girdėti girdėjo, — Dieve duok, kad karo daugiaus nė matyte nematytumbim; ar atlikai darbą? — at; ar pasveiko tėvs? — pa; ar jau praėjo? — pra.

Del prielinksnių vartojimo: apstoti pilį, praeimi bažnyčią, užžengti dangų, pirm nueinant, iki auštant, iki man ateisiant.

Del jungtukų vartojimo: dangus ir žemė sugrius ir nieku pavirs, ir Pons Dievs abudu kitokiu padarys; pradėjo paraonas gailėtis, juos išleidęs; sakosi turįs, pažadėjo duosiąs, jie sako esą atsiųsti; kalba buvo Išganytojas užgimsiąs; atsakė Juozapas, viens iš jų turi namo keliauti, iš to galėsiąs numanyti, ar jie špiegai[9]) esą; girdėjau tave sveiką musump parėjus(į).

Del šauktukų vartojimo: ak būdą šio čėso! = o tempora, o mores!

Del žodžių tvarkos sakinyje: sidabro (= sidabrinis) kupkas, Aaronas padarė jiems aukso (= auksinį) veršį, iš aukso (= auksinių) žiedų, geležies (= geležiniai) pančiai, savo kožnas naštą nešioti turim, visi visų žmonių griekai, todėl (= to dėl), jų dėl, manęs dėl, šenlink, tenlink, po kits kitą (= kits po kitą), su kits kitu nesusieiti gal (= kits su kitu negal susieiti).

Del žodžių apleidimo: kalba, sako, taria, skelbia (žmonės); griauja, lyja, sniegt (dangus); pakentėk mažumą (čėso).

---

[1]) Žvejų tarmę R. trumpai paneigia, taip pat ir kuršių, kurią jis vadina mišiniu (Mixtur) Kuršo ir žvejų kalbos. [2]) mažiausias bernas. [3]) menko vardo (opinijos), [4]) platumas, plotis, plotas. [5]) Vokietybė. [6]) Vok. Gulden. [7]) Vok. kostet — káinoja. [8]) miegu, Širv.: miegmi. [9]) Lenk. szpieg — šnipas.

TURINYS

Pusl.

Prakalba 3

A. *Skaitymai ir sakymai* 5

XVI am.

I. Iš Mažvydo raštų 5

1. 1547 m. katekizmas. . . 5

1) Kunigump 5

2) Knygelės pačias byla lietuvinikump ir žemaičiump . . . 7

3) Pigus ir trumpas mokslas skaityti ir rašyti 9

4) Katechismuso prasti žadžiai . 9

Malda Pana. Upaminajimas. Skaitytajap 9-10

5) Pradestyse giesmės šventos . 10

2. 1549. „Te Deum laudamus", vertim. 10

3. 1559 m. Forma krikštymo . . 10

4. 1566 ir 1570 m. Giesmės krikščioniškos 10

5. 1589 m. Parafrazis, permanytina poteriaus malda 10

II. Iš 1573 m. pastilės 10

Nepriima ir neužlaiko Dievo žodžio . 10

Įsidėmėtini dangaus ženklai . . . 11

III. Jurgio Pričkaus įsakymas bažnyčios reikalu (1578) 12

IV. Iš Vilento išversto Mažojo Liuterio katechizmo (1579 m. Enchiridion) . 15

Kunigaikščiop 15

(Liuterio) Prakalbėjimas . . . 17

Venčiavojima knygelės dėliai paspalitų plebonų. Liuterio prakalbėjimas 18

V. Iš Bretkūno raštų 19

1591 m. pastilė 19

a) (Vaikai turi būt siunčiami mokyklon ir bažnyčion) 19

Pusl.

b) (Raginama bažnyčioje giedoti ir Dievo Žodžio klausyti) . . . 19

c) (Kaip vaikai auklėti) . . . 20

d) Apie žmonių ligas 20

e) (Apie veliną ir velino apsėstą) . 21

g) (Tarnai, ūkininkai, ponai ir bažnyčia) 21

i) (Mano miela Lietuva!) . . . 22

k) (Pagonys, popiežnikai ir miela Lietuva) 23

l) (Pirmasis Dievo buvimo įparodymas) 24

m) (Vyriausybė gali bausti) . . . 24

n) (Rankų darbo žmonės) . . . 24

o) (Mokėkime, kas mums užgul) . 24

VI. Iš Daukšos raštų 25

1. 1595 m. katekizmas 25

Prabylis skaitytojop krikščioniškop 25

Iš Mokslo krikščioniško . . . 26

2. 1595 m. Trumpas pasisakymo būdas 27

3. 1595 m. Katekizmo ir pasisakymo paties D. sugretinti žodžiai . . 27

4. 1599 m. pastilė 28

Prakalba maloniajam skaitytojui . 28

(Patarimai tėvams) 31

(Vaikų priedermės tėvams) . . 31

(Kaip platinosi bažnyčios mokslas) 31

(Kaip pasninkavo pirmieji krikščionys ir kaip vėliau pasninkauja) 32

(Velinuva ir nežadžia) . . . 32

(Žmogus nori turėti visa gera, o pats nenori būti geras) . . . 32

(Priekaištai Liuteriui) . . . 33

(Apie didžturį vardu neįspėtą) . 33

(Evangelija apie meilaširdus darbus) 34

(Apie falšyvus pranašus) . . 34

(Neteisingas tijūnavimas) . . 35

Pusl.

(Sergėkitės neapykantos) . . 36
(Švęsk šventą dieną) . . . 37
(Kaip svodbose, sueigose turimėsi laikyt) 37
(Del ilgųjų išdalytų tarp tarnų) . 37
(Vaitiekaus dienai) 38
(Stanislovo dienai) 39
(Ne „bat“, tik „bet“) 39

VII. Iš Morkūno pastilės (1600 m.) . . 40
Gražus mokslas apie kaltę gimdytojų išlaikyme vaikų . . . 40
Kozonis prieš falšyvus mokslus . 42
Top, kursai skaitė 42

XVII am.

VIII. Iš 1605 m. Ledesmos katekizmo . . 43
Skaitytojui sveikata 43

IX. Iš Širvydo pamokslų (1629) . . 44
(Iš prakalbos lenkų kalba) . . 44
Evangelija Unt pirmos nedėlios advento) 44
Aštuoni palyginimai terp Dievo ir terp žmonių tiesos . . . 44
Akli žmonės savuose, o daugakiai svetimuose dažnai rundasi veikaluose 45
Tu kas esi? Žmogus yra žymus Dievo sutvėrimas pagal dūšios del jos tobūlybių devynių . . . 46
Kas tu esi? Kame žmogus Dievą kaip vaizdas jo žymina ir rodo 47
Kurių daiktų žmogus nežino apie save 49
Keturi niekai žmogaus, kuriuos savimp turi 50
Ko vaikai turi mokytis? . . . 50
Kaip ceremonijos svotbos, nuog žmonių senųjų ažulaikomos, svotbai Christaus su Bažnyčia pridera? 51
Marios ženklina mumus žmonių gyvenimą ant žemės . . . 52
Priežastys, del kurių siaučia marios, ir svietas, kurį ženklina marios 53
Trejokia dirva, ant kurios Dievas gerą sėklą pasėjo 54
Apie vardus Dievo Žodžio . . 55
Kitokis būdas kariavimo su dūšių neprieteliumi negu su žmonėmis. 56
Penki būdai, kuriais turime išmest veliną, tai yra visokį nusidėjimą. 56

Pusl.

Kaip velinas, didžiausias liežuvnykas, tampa bežadis ir žmones nežadžiomis daro? 57
Apie atitolinimą užustoklių gerų darbų 59

X. Iš Urbono Gromatos (1639) . . . 60

XI. Iš Minvydo ir Barimauskio Sumos ir Maldų (Kėdainiuose 1653 m.) . . 62
(Dievo Žodis) 63
(Keleiviai) 63
(Duona — Dievo dovana) . . 64
(Naujiems Metams) 65
(Dievo Žodžiui sunki valanda) . 65
(Karaliui pasimirus) 66

XII. Iš Šventraščio vertimų. Kilinskis*) ir kiti (1660) 67
Užsirakinimas (Maižiešiaus) knygos 67
Šešios pasaulio dienos . . . 68
Žmogus 69
Sekmoji Diena 70
Didysis tvanas 71
Asvero rūmai 75

XIII. Iš Kleino Maldų knygelių (1666) . . 75
(Už kunigus ir vyriausybę) . . 76
(Apie karą ir jo priežastis) . . 77
(Dievas, gamta ir žmogus — pavasario malda) 78
Liaupsė ir dėkavonė 79

XVIII am.

XIV. Prūsų Karaliaus gromata tvorų reikalu (1724) 80

XV. Pamokslas krikščioniškas (1725 m.) . 80
Skaitytojop 80
(Kai kurios mintys) 81

XVI. Olševskio Priklodai (1753) . . . 82
(Visi mirsime) 82
Užsirašęs velniui, paimtas ing peklą su dūšia ir kūnu . . . 84
Pijonyčią vyrą savo pati papiovė . 84
Paklanus nuo skolinykų imančiam šėtonai išplėšė prakeiktą dūšią . 85
Zokanykas užsirašė velniui, kursai anam žadėjo smertį apznaimyti . 85
Jaunikaitis prie smerčio ketėdams pakutavoti, velniams atdavė dūšią 86
Poni viena del pasidabojimo rūbuose prakeikta 86
(Sunku dangun patekti) . . . 86
(Krakadilo ašaros) 87

*) 67 pusl. klaidingai: Kilinksis.

Pusl.

Našlė, užpirkusi vieną mišią už dūšias čyščiaus, išpirko sūnų iš nevalios 87
Zokanykų trumpos madlitvos bagočiaus parsvėrė aukso šmotą . 87
Zokanykas per tris šimtus metų bovijos giedojimu paukštelių . . 88
(Iš pamokinimų) 89
Adata zokanykui dangų atvėrė . 90
Bagočius išvalnintas nuog peklos per bachanėlį duotą jalmužnos . 90
Uvoga apie pažitką iš mislijimo nobažno 91
(Lietuvos kunigaikštis) . . . 92
(Nepamiršk ir knygelės parašytojo) 92

XVII. Pavinastys krikščioniškos (1767) . . 92
Kokia rožnastis yra kūno (ir dūšios) žmogaus nuo bandyščio . 92
Kas tai yra dangus? . . . 92
Kokią macę ir skūtkus tur vanduo šventas? 93
(Gaspadorių pavinastys šeimynai) . 93

XVIII. Iš geguž. 3 dienos konstitucijos (1791) 93
Pastanavymas rondaus . . . 93
Viera vyresnioji 94
Bajorai, žemlioniai 95
Miestai ir miesčionai 96
Mužikai, valščioniai 96

XIX. Acišaukimas Rodos Naididžiausios Naradaus Lietuvos unt visus gaspadorius, kurie gyvena ulyčios ir miesteliuos ant visos žemės Lietuvos (1794) . . 97

XX. Nuog Vyresnybės Didelės Kunigaikštystės Lietuvos (1794 m.) . . . 101

XXI. Karpavičios kozonius (1794) . . 102

XXII. Kurstomoji Klemento dainelė (1794). Klausyk tu, vaikuti muna . . . 105

B. *Bažnytinės giesmės* 106
Mažosios Lietuvos giesmės (protestantų giesmės) . . . 106
XVI am.
I. Iš Stanislovo Rapailionio († 1545) . 106
1. Apie bernelį Jėzų (Bernelis gimė mumus) 106
2. Christau, diena esi ir šviesybė . . 107
II. Iš Abraomo Kulviškio († 1545) . . 108
Malonus dėkavojimas (Pagarbints būki ir pačėstavotas) . . . 108

Pusl.

III. Iš Martyno Mažvydo († 1562) . . 108
1. Pateris giesmėn suguldytas (Tėve mūsų dangujęsis — dviejose redakcijose) 108
2. Apie Dvasią Šventą (Šventa Dvasia, mūsump ateik) 111
3. Liaupsink dūšia mana Paną . . 112
4. Susimilk ant mūsų, Dieve . . . 113
5. Tave Dievą garbinam . . . 114
6. Christus esti kėlęs 115
7. Duok mums pakajų maloniai . . 115
8. Visgalysis Dieve Tėve (apie šventą Jobą) 115
9. Iš giluma šaukiu Tavęsp, Viešpatie . 119
10. Pirm pradėjimo kazanės (Paprašaim Šventosios Dvasios) . . . 120
IV. Iš Baltramiejaus Vilento († 1587) . . 118
Giedokim nū lygiu balsu . . . 118
V. Iš Jono Bretkūno († 1602) . . . 119
1. Iš gilybės šaukiu, Viešpatie . . 119
2. Pas vandenius Babylonijos sėdėjom 119
3. Viešpatie, viešpataująs ant mūsų . 120
4. Apie Dvasią Šventą (Paprašykime Šventąją Dvasią) 120
5. Kursai po apgynimu Aukščiausiojo gyvena 184
XVII am.
VI. Iš Lozoriaus Zenkštoko († 1621) . . 121
Tvirta pilis (Macnus apgintojas mūsų Dievas) 121
VII. Iš Danielio Kleino († 1666) . . . 122
1. Ant Naujo Meto (Padėkit man giedoti) 122
2. Apie prašymą malonės Dievo (O Dieve Tėve danguje) 122
3. Kurs Dievo stov apgynime . . 124
4. Del peržegnojimo ir išlaikymo žemės vaisių (Ak, Viešpatie, kurs Tu čionai) 125
5. Liaupsės giesmė už pakajų duotąji (Seni jūs ir jaunieji) 125
VIII. Iš Merkelio Švobo († 1663) . . . 126
1. Už visus stonus (Mieliausias Dieve, mes Tave) 126
2. Čėsu ilgo lytaus (Ak, Viešpatie, aukštai sėdis) 127

Pusl.

3. Tvanko ir giedros čėsu (Teisusis Dieve, ką seniai) 129
4. Minkštos žiemos čėsu (Ak, Teisusis Dieve, dėliai ko) 131

IX. Iš Jono Urtelio († 1666) . . . 133
1. Piemuo man Viešpats viernasis . 133
2. Už visus stonus (Malonus Tėve iš dangaus) 133

X. Iš Jono Rikovijaus († 1703) . . . 134
Tykioj pėtnyčioj (Ak, štai smūtka ir neganda) 134

XI. Iš Mato Prėtorijaus († 1707) . . 134
Vakarinė giesmė (Jau kožnas nor ilsėtis) 134

XII. Iš nežinomųjų XVII-o amžiaus vertėjų 135
1. Čėsu vėtros ir didžių perkūnų (Ak Dieve, Tu baisus esi) . . . 135
2. Čėsu tytveik didžio šalčio (Teisusis Dieve, kas gi bus) 137
3. Puoliu Adomo pagedo . . . 139

XVIII am.

XIII. Iš Pričkaus Šusterio († 1750) . . 138
Dieve miels, aš nusidėjau . . 138

XIV. Iš Jono Berento († 1737) . . . 139
Apie apteisinimą griešnojo žmogaus (Adomo susigriešymu visaip griešni pastojom) 139

XV. Iš Pilypo Rūgio († 1749) . . . 142
1. Pasilinksminojimo giesmė (Nesitūžyk taip, širdele) 142
2. Vakarinė giesmė (Dangaus saulelė mieliausi) 143

XVI. Iš Petro Milkės († 1753) 144
Advento giesmė (Rykaukit, jūs viernieji) 144

XVII. Iš Pabijono Glazerio († 1747) . . 145
1. Apie Šventą Dvasią (Ak, saldžiausia Tu linksmybe) 145
2. Kaip niekingas žmogaus amžius (Kaip niekingas, prapuolingas) . . 146
3. Sviete, aš tavęs nubodęs . . . 147

XVIII. Iš Adomo Šimelpeniko († 1763) . . 148
1. Ant Naujo Meto (Juo metų daug įstojam) 148

Pusl.

2. Bėdų bėda (Bėdų bėda, smūtkų smūtka) 148
3. Būk, dūšele, gatava 149
4. Pasilinksminojimo giesmė (Neraudok! Dievs gyvs tebėr) . . . 150
5. Vakarinė giesmė (Manieji sąnarėliai) 150

XIX. Iš Gotprydo Ostermejerio († 1800) . 151
1. Apie prisikėlimą (Mano Jėzus gyvs, kam nusiminsiu?) 151
2. Pavasario giesmė (Išeik, dūšele, džiaukisi) 151

Didžiosios Lietuvos katalikų giesmės 153

XVI am.

I. Iš M. Daukšos (1595*) 153
1. Sveika, Karalyčia 153
2. Tamošiaus išg Akvino malda (Kloniojuos žemai, Tiesa uždengtoji) . 153

XVII am.

II. Vilniaus jėzavitų giesmės (1677) . . 154
1. Dūšia mano, garbink Dievū . . 154
2. Po kryžium Motina Švinta . . . 155
3. Sveika, aušros Žvaizde šviesi . . 155

III. Iš Jurgio Kasakauskio († 1681) . . 156
Dieve, svieto Valdytoji . . . 156

XVII—XVIII am.

IV. „Širdies Balso“ jėzavitų giesmės . . 156
1. Kas nor Panai Marijai slūžyt . . 156
2. Seni giedokit (kalėdinė) . . . 158
3. Juozapai, pamažu (kalėdinė) . . 158
4. Ant Metų Naujų apsiliejo krauju . 160
5. Stovi Motina verkdama . . . 160
6. Aušros žvaizdė užtekėjo . . . 161
7. Garbė ir šlovė, malonės didės . . 161
8. Eina, eina Dievs garbingas . . . 162
9. Laimingas žmogus toksai kiekvienas . 162
10. Puiki išmintis, didei padūkusi . . 163
11. Karaliau žemės ir dangaus šviesiausio 163
12. Dieve, Gynėje mūsų Visagalis . . 164
13. Kurs ing apieką Dievo atsiduosis . 165
14. Jei pats Dievas namų nepastatys . 166
15. Kiekvienos vietos esybės . . . 166
16. Žemčiūgai brangus, Panele . . 167
17. Per kiekvienas garbink dienas . . 168
18. O Marija, o Lelija 170

*) 153 pusl. klaidingai: † 1595.

Pusl.

19. Nupuolimo giesmė (Ateis, Pone, prapulti) 170
20. Čėsu nepakajų (Dieve Malonus, Dieve Visagalis, Lenkų, Lietuvos ir Žemaičių šalies) 171
21. Čėsu praėjusių vainų Lietuvoj (Būk pagarbinta, Švenčiausia Marija). . 171
22. Diena rūsti, diena ana 173
23. Verkit, aniolai 174

XVIII am.

V. Iš Žem. Kalv. daminykonų giesmių (1750) 175
1. Vėl man bėdos nuliūdusiai . . . 175
2. Sveikas, garbės vertas medi (Kryžiaus galybė) 176
VI. N. V.*) (Žem. Kalvar. daminykonas 1765) 177
1. Giesmė apie smertį (O dūšia kiekviena) 177
2. Kiek yr žemėj sutvėrima . . . 180
3. Dievas mūsų gelbėtojis ir tvirtybė . 181

XVIII—XIX am.

VII. Antanas Strazdas (1763—1833) . . 182
1. O, Švenčiausia Marija, Dangaus, Žemės Lelija 182
2. Pulkim ant kelių, visi krikščionys . 183

Didžiosios Lietuvos reformatų giesmės 184

XVI am.

I. Iš Merkelio Petkevičiaus katekizmo (1598) 184
1. Kas gyvena po ginklu Aukščiausia . 184
2. Kada buvom ant upių Babiliona . . 185

XVII am.

VII. Kėdainių poetai (Steponas Jaugilis ir Samuelis Tamašauskas, 1653) . . . 186
1. Visas pasaulis šio svieto . . . 186
2. Nung mes dermingai 187
3. Palenk, Pone, manęsp ausį savo . 188
4. Kursai atsiduod Ponui Dievui savam 188
5. Tu, Pone, Gynėjas mūsų Visogalis . 189
6. Dūšia manoji, Poną savo atmink . 190
7. Apie Dievo darbus ir geradėjystes (Ko nori nuog mūsų, Pone, už dovanas gausias?) 192
8. Apie pagundinimą (Ach, Visogalis mūsų mielas Pone) 192
9. Apie smertelnystę (Ant to atminkime, jog visi mirsime) . . . 193
10. Aušros giesmė (Saulė šviesi užtekėjo) 193

*) 177 pusl. klaidingai: V. N.

Pusl.

11. Christe, Tu diena šviesybės . . 194
12. Dvasios dangujos Šventamui duokit garbę Aukščiausiamui . . . 194
13. Kožnoj priespaudoj savo šaukiam, Pone, Tavęsp 195
14. Akis kalnump pakylėjau . . . 195

C. *Iš jėzavitų vaidinimų* 196

XVII am.

Gabrielio Šimkevičios prologai (Kražiuose) 196
1. „Vytenio“ dramos prologas . . 196
Kiemionis, burtininkas ir Pušaitis su barzdukais 196
2. „Gedeono“ dramos prologas (1677) 203
Du bajorėliu ir studentas . . . 203

D. *Panegirikai (Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštijoje)* 207

I. V. Labunauskis (1599) 207
Postilla Catholicka (Amžiais nupula didžių karalių miestai) . . . 207
II. B. Petravičius (1638) 207
Carmen litvanicum sive alanicum (Numirė Klaudijus) 207
III. Iš jėzavitų pasveikinimų (1648) . . 208
Ver lukiskanum (Džiaugias žiedeliai) . 208
IV. St. Jaugilis Telega (1653) . . . 208
Ant herbo kunigaikščio jo mylistos . 208
V. Vilniaus jėzavitų pasveikinimas vysk. Šembekui (1729) 209
Lietuvių visų džiaukis Tu . . . 209
VI. Žemaičių Kalvarijos daminykonų eilėraščiai (1750) 209
Ing ženklus seniai šlovingų namų Tiškevičių 209

E. *Pasakėčios, epigramos, eiliuotieji laiškai (Mažojoj Lietuvoj)* 210
I. R. S.: Belynas giria rašytoją Cėzijų . 210
II. Klaipėdos mokinių pasveikinimas Prūsų karaliaus 210
III. Iš I. Šulco prilyginimų (1706) . . 210
Dvi peli 210
IV. Rūgio-tėvo eilėraštis Šulcui (1706) . 212
V. Gelerto pasakėčios, išverstos XVIII am. 212
1. Musės bei uodo smertis . . . 212
2. Keleivis 213
3. Kūlikas 213

Pusl.

VI*). Iš Pričkaus Ertelio eilėraščių . . 215
Kūlikų daina 215

VII. Iš Adomo Šimelpeniko-jaunesniojo eilėraščių 216
1. Ant svotbos čėstingo pono Jurgio Kristupo Vielkio 216
2. 1755 m. epigrama del Pilkalnių revoliucijos 217
3. Epigrama dejuojančiam kunigui . 217
4. Karaliaučiaus studentas . . . 217
5. Neiškentė nepagyręs Lietuvos (1755) 219

G. *Žodynai ir gramatikos* 222

I. Iš Širvydo žodyno (1629) . . . 222

II. Iš Kleino Gramatikos (1653) . . . 229
1. Prakalba skaitytojui su sveikinimu . 229
2. (Del atskirų garsų) 234
3. (Del garsų keitimosi, sutraukimo ir nutraukimo) 234
4. (Antriniai linksniai) 235
5. (Kai kurie vardai ir šiaip žodžiai) . 235
6. (Iš skaitvardžių) 235
7. (Iš veiksmažodžių) 235
8. (Iš prielinksnių) 235
9. (Iš jungtukų) 236
10. (Iš šauktukų) 236
11. (Vietai, linkmei reikšti) . . . 236

*) 215 pusl. klaidingai: IV.

Pusl.

12. (Iš linksnių vartojimo prielinksniams) 236
13. (Iš neatskirtinų prielinksnių) . . 236

III. Universitas linguarum Litvaniae (1737) 237
(Iš linksniavimo) 237
(Iš asmenavimo) 237
(Iš žodžių) 237

IV. Iš Rūgio-tėvo lietuvių kalbos tyrinėjimo (1745) 238
(Apie lietuvių kalbos kilmę) . . 238
(Del tarmių) 238
(Iš patarlių ir mįslių) 238
(Apie lietuvių kalbos gražumą ir meilumą) 238
1. Duktė palydi savo mylimąjį . 239
2. Nemokanti plonai verpti . . 239
3. Tekančios duktės atsisveikinimas 239
(Iš šimto priežodžių ir posakių) . 240

V. Iš Rūgio tėvo žodyno (1747) . . . 240
(Littauisch-deutsches und deutsch-littauisches Lexicon) . . . 240

VI. Iš Rūgio sūnaus gramatikos (1747) . 246
(Del žodžių sutrumpinimo) . . 246
(Iš skaitvardžių) 246
(Iš įvardžių) 247
(Iš veiksmažodžių) 247
(Iš prieveiksmių) 247
(Del išvestinių žodžių) . . . 247
(Del tarmių) 247
(Iš sintaksės) 248

Paveikslų sąrašas.

Pusl.

Mažvydo katekizmas . . . . 16— 17
Iš Mažvydo katekizmo ir „Te Deum laudamus“ . . . . . 32— 33
Mažvydo giesmynas ir Bretkūno pastilė 48— 49
Daukšos pastilė . . . . . 64— 65
Iš Daukšos pastilės . . . . . 80— 81
Iš Daukšos pastilės (prakalba lenkų kalba) ir Iš Daukšos katekizmo . 96— 97
Petkevičiaus katekizmas, Širvydo žodynas ir Širvydo pamokslai . . 112—113
Iš Širvydo pamokslų ir iš Širv. žodyno 128—129
Iš Širdies Balso ir Jėzavitų gramatika 144—145
Iš Nobažnystės knygos ir Iš Kleino gramatikos . . . . . 160—161
Kleino gramatika ir Iš Kleino gramatikos . . . . . 176—177
Iš Rūgio pranešimo apie lietuvių kalbą ir Iš Rūgio žodyno . . . . 192—193

„Ryto“ spaustuvė Klaipėdoje.